

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A 671325

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

SPIŠY

JANA KOLLÁRA

DÍL TŘETÍ
CESTOPIS PRVÝ

V PRAZE

NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1862.

CESTOPIS

OBSAHUJÍCÍ

CESTU DO HORNÍ ITALIE

A ODTUD PŘES

TYROLSKO A BAVORSKO

SE

ZVLÁŠTNÍM OHLEDEM NA SLAVJANSKÉ ŽIVLY

ROKU 1841 KONANOU A SEPSANOU

OD

JANA KOLLÁRA

SE

**SLOVNÍKEM SLAVJANSKÝCH UMĚLCŮV
VŠECH KMENŮV**

OD NEJSTARŠÍCH ČASŮV AŽ K NYNĚJŠÍMU VĚKU S KRÁTKÝM
ŽIVOTOPISEM A UDÁNÍM ZNAMENITĚJŠÍCH ZVLÁŠTĚ NÁRODNÍCH
VÝTVORŮV

V PRAZE

NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1862.

891.578

K82

1862

v.3

Jeřábkovská kněhtiskárna (K. Seyfrieda) v Praze.

658766 - 530

O b s a h.

Díl I.

Zadunajské Uhersko a Illyrsko.

Hlava I. Cesta Zadunajským Uherskem.	str.
Marton-Vášár — Bělohrad — Vesprým — Kestel — Salavár — Kaniže — Mura	11
Hlava II. Mezimurří a Štyrsko.	
Čakatorně — Stryhova (Stridon) — Varaždín — Lepoglavá — Krapina — Brešče	33
Hlava III. Horvatsko.	
Záhřeb — Karlovec — Grobničko pole	43
Hlava IV. Pomoří.	
Rjeka — Velja — Čičové — Terst	55

Díl II.

Italie: Benátsko a Lombardsko.

Část I. Benátky.

Hlava I. Moře Jaderské	76
Hlava II. Slavako-dějepisné známosti o Benátkách . . .	83
Hlava III. Benátky:	
Svato-Markovské náměstí a jeho okolí	94

Hlava IV. Benátky:

Schiavoni — Akademie krásoum — Chrámý 111

Hlava V. Benátky:

Paláce — Hostinec Evropa — Nábřeží Slávův — Zbrojnice — Okolní ostrovy 127

Část II. Padova, Vicenza, Verona.

Hlava I. Padova — Arqua 153

Hlava II. Vicenza — Verona 173

Část III. Lombardsko.

Hlava I. Jezero Garda a ostrov Sermione: Slavoslavnost 186

Hlava II. Brescia — Caravaggio — Cassano — Adva . . 192

Hlava III. Medulán — Monza 209

Hlava IV. Brianza — Como — Leccho — Veltin — Úvahy o Hôrnovlaších 238

Díl III.**Německo: Tyrolsko a Bavorsko.****Hlava I. Tyrolsko.**

Stelvio — Mals — Inomostí — Šarnice 266

Hlava II. Bavorsko.

Mittenwald — Wilhelm — Mnichov — Lechovské pole — Augšpurk 276

Hlava III.

Solnohrad — Išel — Trauna — Gmund — Linec — Vídeň — Ebersdorf — Břetislava — Vyšehrad 304

Příloha I.

A. Memorabilia de Abbatia S. Adriani M. de Szalavar 323

B. Zmínky o Salaváře při sněmích Uherských . . . 326

Příloha II. Etymologickohistor. pojednání o holubovi . 328

Slovník slavjanských umělcův.

	str.
A. Umělci Slavopohanství	351
B. Umělci Slavokřesťanství	
1. Vůbec, předběžná dějepisná poznamenání	355
2. Obzvláště	
I. Malíři a kreslíči	363
II. Rytcové	408
III. Řezbáři	417
IV. Krasotavitelé	423
V. Slavjanské předměty od cizozemských umělců	432

CESTOPI S.

P ř e d s l o v i .

Pan Antonín Doležálek, ředitel ústavu slepých v Pešti, rozený Čech, má bratra mladšího jménem Vincence, jenž ve Štýrsku císařskokrálowské hraniční strážce dohlédačem jest a v městečku Brežci (německy Rann) bydlí. Pan Vincenc Doležálek, navštíviv před několika léty svého pana bratra v Pešti i se mnou přátelskou známost učinil, a právě toho léta, 1841 v měsíci září, do stavu manželského vstoupiti chtěje, nás ku svatbě své vliďně pozval. Příležitost tuto k cestování já tím radostněji jsem uchopil, čím sytější byl jsem obkličujících mne denně útokův a úkazův panujících ve vlasti naší neduhu Maďaromanie, a čím více se přibližoval onen mně v celém roku nejmrzutější čas, totiž držení církevních sněmův čili konventův v počátku měsíce září. Anobř sám úřad můj, ačkoli jako takový vždy mi byl vážný a milý, předce v Pešti skrze místní a nahodilé okoličnosti

tak obtížný a nepotěšený jest, jako sotvy kde jinde. Slovenský kazatel má zde netoliko svou církev a školu, ale i krajinské zde se zdržující, větším dílem ze Slovákův záležející vojsko, mimo to osm rozličných špitalův a nemocnic k duchovnímu obstarávání a navštěvování, z nichž čtyři v Pešti, čtyři u Budíně jsou; k tomu čtyři žaláře vězňův vojenských, stoličných, městských a nad to ještě všeliké ústavy žebrákův, sirotkův a těm podobných ubožákův a nešťastníkův. Každodenní pohled na tuto lidskou, tělesnou i mravnou bídu a neřest zplodí naposledy v citnatém srdci neukojivou tužbu nejen po oddechu, ale i po proměně místa a polohy, po obcování s onačejšími lidmi, po hledění na příjemnější úkazy života a přírody. Proto upozadiv všecky jiné ohledy a práce a zaopatřiv sobě prozatím náměstníka, vystrojil jsem se na cestu tím ochotněji, že nejvyšší pravidlo života u mne bylo to: vzdělávej sebe samého všestranně a nepřestanně, i v úřadu, i ve starším věku až do konce života k nejmožnější dokonalosti, a pak působ skrze to, co jsi, na jiné, zvláště na tvůj národ. Vydání se na cestu ustanoveno bylo na 4. den září; a však dílem pro nastávající neděli, kde ještě já služby chrámovní vykonati jsem chtěl, dílem pro očekávaný příchod důstojných pp. nadzíratelův, Seberiniho a Josefiho, s nimiž jsem se o některých, zvláště vydání zpěvníku a slovenské stolice v Břetislavě se týkajících důležitostech smlouvatí žádal, naše odjiti z Peště o celé tři dny se protáhlo. Den před našim odchodem, ráno o hodině 9. poctil mne svým navštívením všeobecný dohlédač evangelických

církvi v Uhrách velkom. hrabě Karel Zay. Po-
něvadž rozmluva s ním jměná i na tuto cestu se
vztahuje, zde ji klademe. Pan hrabě ještě ve
dveřích byv, dle svého obyčeje, silným ale přívě-
tivým hlasem v němčině volal: Pane Kolláre! je to
pravda, že od našich konventův kamsi na cestu
utíkáte?

Já: Pane hrabě! to jest i pravda i nepravda;
pravda jest, že se na cestu strojím, nepravda jest,
že od konventův utíkám.

Hrabě: Ne já, ale svět tak mluvíti a Vaši
cestu sobě zle vykládati bude, jakobyste se kon-
ventův bál. —

Já: Já se světem již dávno účty udělav nyní
při svých činech toliko na své svědomí a na Boha
hleděti obyčej mám. Že pak bázně před konventy
a jakovýmikoli lidmi neznám, o tom tuším dvadcet
let úřadu mého a asi padesáte všelijakých konven-
tův, větším dílem proti mně a proti zdejšímu slo-
venskému sboru držených, dostatečné svědectví vy-
dávati mohou. Já se konventův nebojím, ale je
sobě, jak nyní jsou, ošklivím, ony nejsou více církevní
a náboženská shromáždění, ale peleše divokých ná-
ruživostí: a v tom smyslu nedbám, jmenujte mou
cestu třebaš hedžirou.

Hrabě: Jakž, Vy sobě ošklivíte naše kon-
venty?

Já: I arci, a to z celé duše. Bylif časové
ovšem, kde jsem při nich rád přítomen býval: ale

VI

nyní jste nám všecken vplyv zamezili a všechno účinné podílubráni na nich odebrali, uvedením do nich maďarčiny. Já jsem celou mou mladost, mé horce nabyté jmění a dědictví školám, akademii,ologii, slovem náboženstvu a církvi obětoval: a nyní v dospělém věku, kde bych podle hřivny od Boha mi propůjčené, církvi a náboženstvu prospěšným býti mohl, zbaven jsem k tomu vši příležitosti a možnosti. Udělali jste z nás Slovákův maďarsky neumějících jen prázdné figuranty a němé posluchače. Kdo nejlépe maďarsky umí, tenť jest nyní největší protestant, byť i žádného náboženství neměl, předce soudí o náboženských a církevních věcech. Bůh všemohoucí ať sám tuto křivdu soudí, ona jest jedna z nejbolestnějších mého života. Já a mnozí jiní se mnou toho nezasloužili, ať my ve mladosti naši ani potřeby ani příležitosti sme neměli k učení se maďarčině, a nyní ve starším věku k tomu ani času ani chuti a schopnosti nemáme.

Hrabě: Nu, mluvte latinsky při konventech.

Já: Nechci od Maďarův ani vysmán ani litován býti. A jak mluviti tam, kde člověk ani protokolům, ani žalobníkům, ani soudcům a představeným dokonale nerozumí, aby na každé slovo odpověď dáti mohl?

Hrabě: Nu, ale já bych předce žádal, abyste obzvláště Vy a obzvláště při letošním církevním sněmě přítomen byl.

Já: Nechápám proč Vaše hraběci Milost mé

maličkosti tak velikou cenu připisuje: Váš konvent se beze mne obejde.

Hrabě: Má se jednati o sjednocení evangelikův s reformaty: a k Vám mají Slováci velikou důvěrnost, Vy byste slovenské církve k tomu nakloniti a připraviti mohli.

Já: Náboženství, víra, církve jsou mně tak svaté věci, že rád v nich jednomu každému úplnou svobodu zanechávám háje se pilně všelikého v tom násilí a přemlouvání: a jakže bych já jiné k tomu věsti, ovšem ponoukati a bezděčiti mohl, o čehož dobrotě a pravosti já sám přesvědčen nejsem?

Hrabě: I jakž? Vy ste tedy proti jednotě? sdělte mi, prosím, o tomto předmětu své náhledy upřímně.

Já: Proti sjednocení nejsem: ale proti času a způsobu. K náboženskému sjednocení jest nyní v naší vlasti čas a věk nepřihodný, poněvadž národnost všecky mysli zaujala, rozdráždila a mezi stranami nedůvěrnost zplodila. Slováci jsou toho domnění, že evangeličtí Maďaři, citíce se býti nemnohými a slabými, s Kalvíny, jenž téměř všickni pouzí Maďaři jsou, proto se sjednotiti chtějí, aby se tak spojenými sílami tím klopotněji na Slováky obořiti a tím s jistějším prospěchem je zmaďariti mohli. Způsob pak, jak začato jest toto sjednocení, chybný jest v tom, že Vaše Velkomožnost sama o vlastní ujmě, bez porady s církvemi a senioraty

vše tuto začala, a to na nejnešťastnějším místě, totiž v politických novinách: to znamená *miscere sacra profanis*, a házetí perly do bláta. Ať nic o tom nedím, že Vaše Velkomožnost těžce slovenský náš národ urazila, dílem v řeči své při vyvolení a úvodu, dílem v maďarských novinách, dílem pronásledováním slovenských ústavův a učitelův na evangelických školách, a obzvláště nechvalným sočením a brojením proti stolici Břetislavské.

Hrabě: Mé úmysly a záměry jsou dobré, ale Slováci jim rozuměti nechtějí. Odložte svou cestu a zůstaňte při konventech, napomáhajíc dobré věci.

Já: Dovolte, pane hrabě! moje role a živly jsou náboženství, národ, řeč a literatura: těmito já, pokud možno, svým způsobem a na své cestě napomáhám.

Hrabě: Proč ne i církvi a konventům?

Já: To leží na bíledni. Církev jest nám nyní z rukou téměř cele vyrvána a dána advokátům, do horších pak rukou se nikdy dostatí nemohla. Těžké bylo papežství, mnohem těžší jest toto šablíčkářství v církvi. Evangelická církev a kněžstvo v Uhrách nalézá se nyní v tak žalostném stavu, že každý upřímný protestant nad tím v srdci svém hluboce lkáti musí. — Ale dosti o tom, pane hrabě! I tato slova mi jen Vaše žádání upřímnosti ode mne z úst vynutilo.

Po odchodu hraběte bylo tímto rozmlouváním srdce mé tak rozčleno, že jsem za několik dnův pořád práci mel je kojiti.

Šťastnou náhodou, aneb raději zvláštním řízením božím, se stalo, že jsem právě minulé zimy s mou paní večerními chvílemi takové knihy čítal, které mne k této nadnadějně cestě zdaleka a nevědomky připravovaly a pak v samém cestování znamenitou službu mi prokazovaly, jmenovitě: *Denonovo* vypsání a vyobrazení egyptských starožitností; *Goetheho* vlaskou cestu, *Eberhardovu*, *Försterovu* a jiných Itálii. Nic méně však předce chránil jsem se všudy pilně všeliké předpojatosti, kvapnosti a obyčejných, čtením cizých spisův působených, předsudkův o Itálii: všudy chtěl jsem všecko vlastním okem viděti, vlastní cit svůj následovati a samostatný soud sobě o všem utvořiti. Možno, že tento snad není vždycky pravý, aniž s citem a soudem jiných se srovnávající; to však *upřímnost* mou nikde nemýlí. „Boga v pomoc, nikomu v sljed.“ Co tedy zde naleznou naši pp. čtenářové, to nechať považují jen co mé podmětně náhledy a osobné domnění, anť já zde nepsal jsem tak cestopis, jako raději dějepis těch vtiskův a účinkův, těch citův a myšlének, které tyto věci ve mně vzbudily. Já nepodávám zde všeobecná pravidla cestovatelům a milovníkům přírody, ani zákony umělcům a posudníkům podle řemesla, jimiž by se oni řídit měli: nýbrž vyjádřuji toliko to, co při tom mého jest, co jsem já sám při těchto věcech cítil a myslel, jak se zde zevnitřní svět v zrcadle mé duše ukazoval a zdražel. Moje zajisté cele a úplně jen to jest, co mimo sebe představití, jiným sdělití a na můj národ přenestí mohu; odtud i původ tohoto cestopisu.

Nechtě nit cestopisu samého delšími ousuvkami přetrhovati, připojil jsem na konci ve třech přílohách důkazy, pojednání a přehled slavjanských umělcův, které se nám k jeho úplnosti podstatně sloužiti zdají. Cokoli zajisté v dějinách, v zeměpisu, v uměních našeho jest, paběrkujme a kořistujme to velké budoucnosti, přivlastněme to sobě a národu.

DÍL I.

Zadunajské Uhersko a Illyrsko.

HLAVA I.

Cesta zadunajským Uherskem.

*Márton-Vášár — Bělohrad — Vesprým — Kestel —
Salavár — Kaniše — Mura.*

Dne 7. září ráno opustiv Pešť právě v tom okamžení, když se most ku propuštění lodí otvíral, o hodině šesté na kočár spolu i s dvěma druhy sedl jsem. Jakýsi blahocit rozšifoval se v mých vnitřnostech s každým pleskem biče, když se hrkotání vozů po dlažbě Budinské skončilo: nebo dvě veliké neřesti vždy více za sebou jsem zanechával, totiž prach Pešťanský a národošálenství. Nenepodoben byl jsem ptáčku z klece na svobodu propuštěnému. Spolu s námi seděla tam i jedna matka z Bělohradu se švarným veselým chlapečkem, který mi svou švitorností nepřítomnost mé dcerky Ludmilky, obzvláště v první den bolestně cítěnou, aspoň z částky vynahrátil. Totof byla zajisté první cesta, kterou jsem s manželským a otcovským citem začal a od vroucně milovaných duší na delší čas vzdáliti se musel. Vedle Dunaje přes Sachsendorf, Promontor. Tetin, kde ještě všude šlepeje nešťastné oné povodně Dunajské od r. 1838 ku spatření byly, o polednách do Márton-Vášáru přijeli jsme. Má první péče zde byla vyhlášenou zahradu a obrazárnu hraběcí Brunsvikovské rodiny navštívit; oboje převýšilo mé očekávání a připravilo smysly mé hodně k vyšším těm přírodným a uměleckým krásám, které jsem dále na cestě, obzvláště v Itálii, cítiti a jí se ob-

divovati měl. Park zdejší jest jeden z nejušlechtilejších, které jsem v Uhrách viděl. Na jeho květnatý ostrov přeplavila nás lodička ne vesly, ale pobočnými co na parolodi ustrojenými a rukami převozníka hýbanými koley hnaná. V pozadí kaštelu jsou dvě světnice v nichž se sbírka obrazův, 373 kusův silná, nachází, z nichž někteří obrazové cenu 800 zl. stříbra v poznamenání přiloženou mají. Jsou dle díla od Kranacha, Holbeina krásný angel od Zuccarelliho a jiných vláských mistrův. Mou pozornost nejvíce na sebe táhlo poprsí *Kupeckého*, od něho samého malované. Již všickni divači z obrazárny dávno byli odešli, ať já v myšlenkách pohříženého a samotného zde jsem se před *Kupeckým* tváří ve tvář nalezl. Otčimské osudy *Kupeckého* vyryty jsou na jeho tmavovzneseném obličejí: on se zdá přináležeti k oněm Tacitovským a Juvenalským charakterům, jejichž ousměch hrozba jest a kletba. Na štěstí nikdy nenadužíval v krásoumě této, více vnučené než přirozené, vlohy. Bolestí jeho české oko nad ztrátou a zkazou své vlasti, nebo pro náboženstvo musel, ještě co nemluvně v lůno matky, z Mladé Boloslavi do Uher, městečka Pezinku, utíkatí r. 1667. Krátký životopis tohoto československého malíře podali jsme již ve výkladu ku Slávy Dceře. Vlaský blesk a čarovnost barev se severnou silou nikdo tak sjednotiti neuměl jako náš *Kupecký*; proto jeho portréty slušně evropské slávy dosáhly. Dva Slávové měli veliké zásluby o *Kupeckého*, totiž Alexander Sobieski, Polák, jenž *Kupeckého* v Římě ze tmy na světlo vyvedl, a Petr car Ruský, jenž ho velice miloval, ctil a práce jeho odměňoval. *Kupecký*, jeho vrstevník, Slovák Bogdan, tři Schiavonové, Frederico Benkovich, Losenko a těmto podobní, okazují dostatečně světu schopnost našeho národu, nejen ku pluhu a rolnictví, ale i ku štětcí a malířství. Coby tito mužové byli našemu národu, kdybysme my měli národní malířské školy, akademie, obrazárny; kdyby oni nebyli přinuceni byli k cizincům se připojiti, ale v duchu slavnárodním vychováni jsouce ve prospěch našeho národu byli pracovali a jej vzdě-

lávali i oslavovali! Každý rozvrtaný a roztočený národ jest nešťastný: on ani nežije ani neumírá. Každý jeho syn, jenž se z první přirozené surovosti očistí a z bláta chatry k povědomosti svobodného a osvíceného člověka pozdvihne, přemýšlejí o stavu a neštěstí svého národu, jest opravdový mučeník. — Takovéto myšlenky a city rozrývaly mé vnitřnosti před obrazem Kupeckého.

Co nevidět, zablesklo se v očích našich na levici jezero a vesniče *Benatky*, nebo tak se vlastně v našem jazyku nazývají má to, co Maďarům *Velentze* sluje. Jest to dosti dlouhé, ouzké, močálovité jezero, na jehož počátku ves Benatky vystavena, kteréž jméno nepochybně od podobnosti se vlaskými Benatky půjčeno. Již zde nedočkavá obrazotvornost má tvořila sobě předkem všelijaké podobizny onoho zázračného města v moři, které však sama skutečnost všecky převýšila. V Bělohradě ohledli sme, mimo chrámy, tamější kasino, chyže čisté ale tabákovým dýmem zanešvářené. V jedné z nich na stole množství maďarských a německých novin a časopisův, ale illyrské, české a vůbec nějaké slavské noviny zde, jako i ve Vesprýmě, v Kaniži atd. na darmo jsem hledal: ani naproti tomu v Horvatsku v každé čítalnici i maďarské noviny se nalézaly. Podáno nám v témž kasině knihu k zapsání našich jmen: což když jsme (já v československém jazyku) učinili a na vůz sedali, obklíčilo nás nejen v pozemí hejno divákův, ale i všickni v Kasině se tehdaž nalézající Maďaři, šlechta a vojenští důstojníci na pavlač a oknase vydavše oči na nás maloměstáckým obyčejem pásli, až pokud jsme nezmizeli.

Jsou jistá hrůzy plná místa na zemi, ku kterým se každý pocestný jen s třesením blíží: ale ani Scylla a Charybda na moři, ani smrtonosné laviny v Helvetsku, ani banditův plné hory Abruzzi v Itálii nenahánějí jak přesporním tak domácím tolik strachu, jako ten les, který se nyní před námi rozprostíráti počal, totiž maďarský Bakoň. Čím více jsme se k Vesprýmu blížili, tím více jsme se jeden druhého těšili, posilovali a zmučilosti sobě dodávati museli: nebo kam jsme se koli obrátiti, o ničem jiném než o zbojnicích a zbojích, o žalářích a

šibenicech, jsme neslyšeli. Strašná jména: Šobri, Milfay, Mogor, Király, Pap Andor, rozprávky o jejich loupežech a popravách ozývaly se ve všech hostincích. Loupežníci tito záležejí větším dílem ze svinských pastýřův (magy. kanasz, sr. kan, kanec) k nimž se někdy i vojenští uskokové a vyobcovaní žakové přidružují. Oni žijí v jisté zákony řízené obci, rozvětvení po mnohých krajích a stolicech, aby ukradené věci tím lépe ukrývatí mohli. Houně anebo bunda, měšec s dohauem, nůž, sekera, fokoš, dvě pistole u pasu a duplonka u boku jsou jejich oděv a zbroj. Tu i tam v hustém lese viděti kříž aneb hromadu kamení, toť jsou jejich chrámy a popraviště, kamž kněze anebo mnichy ze sousedních klášterův se svazanýma očima vodívají, aby těm, jenž z nich na smrt odsouzení jsou, posledním potěšením posloužil podle onoho předsudku podobné chatry: Pop svoje a čert svoje! Duchovníku tomu, jdeli ochotně, nic se nestane, často i obdarován zpátkem se vrací: ale běda té faře aneb tomu klášteru, kterýby jim tuto službu odepřel; v nejbližší noci jistě celý popelem lehne. Podivu hodno, že my všeho toho jsme se nebáli, bez rozpaku přes husté lesy, přes pustá pole v měsíčné noci cestující, často se zpěvem, tak že teprv o půlnoci do Vesprýmu jsme dospěli, kde přátelé a známí až do jednácté hodiny na náš příchod čekali, chtějíce nás s hudbou a zpěvem přivítati.

Dne 8. září já včasné vstana pospíchal jsem na hrad a jeho věži, kde strážný protíraje sobě oči ze spání, nemálo se divil příchodu takového hosta. V pozaze mé přirozenosti to vězí, že, kde jen mohu, všudy na nejvyšší punkt postaviti se snažím, abych odtud rázem nejprvé celost a pak částky prohlédnutí a tím předběžný úplný obraz v mysli o každém předmětu sobě udělati a dlouho v paměti zachovati mohl. Rozpomínám se živě, že již v dětinství a mládenectví mém vylezení na chlupy a kopce, stromy a věže zvláštní radost mi působilo. Celé hodiny strávil jsem v takové vysokosti samotěn ve blažených snách a výhledech. Hrad Vesprýmský má podobnost s Budinskou pevností, jenže tam

zřetelně menší; hrad, věže, zdi nesou na sobě pedobu tureckého díla. Vyhlička s věže této jest rozkošná, kormontí ji vsak u severu blízký Bakoň (původně snad Bukoň, bukový les,) pověstná peleš maďarských loupežníkův. Z letopisův známo, že již před příchodem Maďarův městečko zde bylo a chrám křesťanský od knížete slovenského Kocela vystaven: méně zřejmo jest, odkud povstala pověst u lidu a kronikářův, že zde staroslavští králové sídlem byli. Původ jména Vesprým odvozují Němci od *Weiss-Brunn* čili bílá studnice; a v samém skutku ukazují v předměstí na studnici, zvanou Fons Leprosorum, maďarsky Arany-kút čili zlatá studnice, jejíž voda prý neduhy zvláště malomocenství hojí. Slávové říkají, že zde byla *Ves Perunova*: tito tedy mají božský, titam vodní důkaz a důvod.

Mezi 8—9 hodinou navštívili jsme důstojného pana kanovníka Karla Bogdana, anť právě u stolu sedě nábožnost svou ranní vykonával. Uslyšev slovenskou mou přímliву k němu, tento velebný stařec, zdálo se, jakoby nebyl chtěl svým vlastním uším a očím věřiti, anť slovenská řeč, zde od Maďarův pohrdaná, zřídka se, zvláště ze vzdělanějších úst, ozývá. Když nás ale blíže poznav přivítal, stkvěla se tvář jeho radostí, byl jako v oslavení, místa nám neznaje. Jak živ jsem neslyšel slovenčinu krásněji, důstojněji a utěšeněji z úst plynouti jako zde. Z každého slova bylo poznati, že pan Bogdan, ačkoli, jak sám žertovně řekl, zde jako na ostrov Patmos odsouzen, předce knihy československé pilně čítá a u prostřed maďarčiny milovníkem materčiny jest. Sokrates a Plato sotvy měli pozornějších posluchačův, jako p. Bogdan nás, když asi za půl hodiny o zákonodarství vůbec, a pak o zákonech maďarčiny se týkajících, moudře a svobodně mluvil. Krátký obsah jeho rozmluvy byl asi tento: „Každý moudrý zákonodavatel na to pozorovati musí, aby se čtyř věcí nedotkl, předně náboženstva, po druhé řeči a národnosti, po třetí obyčejův a po čtvrté starých zákonův.“ — Mrzel se i na kněžstvo, národnost a řeč na ujmu cnosti a pobožnosti rozšiřující a lidu v cizí řeči kážíci. „Bůh prý dal apoštolům *dar rozlič-*

ných jazykův, aby každému národu v přirozené řeči Evangelium zvěstovali. Dokud se v církvi i jen jedna jediná baba slovenská nachází: kněz povinen jest ji slovensky učiti, těšiti, vzdělávati. Hle naše milostivá rakouská vláda a monarchie poddané sobě národy negermanizuje; i jakže to jednotliví národové a provincie s jinými spolunárody činiti mohou? Tak zdravý rozum, z úst vážného nad hrobem stojícího starce již sám v sobě na nás účinkoval: ale účinek tento proměnil se ve hluboké pohnutí, když nám odcházejícím požeňání dával s tím naložením, abysme jeho jménem všech mladých Slovákův pozdravili a ku stálosti ve přítomném pokušení napomínali. Zlatem by bylo psáti jeho slova. Já dav jemu na znamení úcty jeden výtisk nově vyšlé *Apologie* čili *Obrany*, sebe i národ přízni jeho jsem poroužel. — On a celý rod Bogdanský ke slovenským šlechticům přínaležející pochodí ze Zvolenské stolice, ze vsi Velká Slatina jmenované. Jeden z jeho předkův *Jakob Bogdan* čili *Bogdani*, jest, co malíř, chloubou našeho národu. On putoval do Anglicka, kde pod královnou Annou mnoho práce i odměny našel od r. 1699—1714. Maloval zvláště květy, ovoce a ptáky; jeho obrazy vyznamenávaly se přirozenou pravdivostí a krásnou barvitostí, proto i velice hledány a vysoce váženy byly. Mnohé z jeho výtvorův ozdobují posavad královské paláce. V Londýně žil on asi padesáte let: pro jeho šlechetný charakter od Angličanův velice ctěn. Jeho veliké uměním nashromážděné jmění, nezdařilý syn v krátce promrhal. Obšrněji píše o něm *J. D. Fiorillo* *Geschichte der Malerei*, B. V. S. 519. A. *Füssli* *Allg. Künstler Lex.* I. 27. píše o něm: „Man hat den guten Fortgang in der Kunst, dem Genie dieses Mahlers allein zuzuschreiben.“ Kupecký a Bogdan jsou, pokud mi známo, nejslavnější slovenští malíři. Nechybujet Slovákům na schopnostech k malířství; ale raději na příležitostech ku zdokonalení se a vyznamenání v něm. Já sám jsem se, již za pacholetství a mládenectví v Kromnici rejsováním a malířstvím s náruživostí obíral. Učitelé a vzorové moji v tom byli *Krištof Šimay*, učitel

na tamnější rejsovní škole, a pak dva katoličtí mládenci a žáci Slovák *Hanus*, a Němec *Vierer*, výborní malíři, kteří oba nevědomě převeliký vplyv měli na mou aesthetickou vzdělanost. Vděčnějšího učeníka a vychovance tito jistě neměli, nade mne. Tito počátkové umění malířského celý můj život mi okrašlovali a oslazovali: oni mi zvláště na této pouti vděk přišli, sprovodili mne do všech obrazáren a dílen uměleckých, vyvýchali mi každou rozkoš z považování malby plynoucí a propůjčili mi způsobnost krásu nejen cítiti, ale o ní i souditi, příčin libosti, jmen a zásluh slavných mistrův, rozdílů slohův a těmto podobných věcí sobě živě povědomu býti moci. To jsem nikde tak nezkusil, jako na cestě v Itálii. Proto radím našim Slovákům mladým, aby ve školách, při vědecké straně života, i na uměleckou nikdy nezapomínali.*)

Tato radost, kterou mi navštívení důst. p. Bogdana způsobilo, kalena byla v samém vrácení se do hostince nepřijemným uražením mého národního citu. Potkal nás totiž na cestě jeden Čech čili Moravan z Holomouce

*) Již v Křemnici vymaloval spisatel tohoto celý skvostný Betlehem, t. j. narození Páně, se všemi k tomu příslouchajícími osobami, ovce, stromy a t. d., což tehdy v Křemnici velmi v obyčeji bylo a často mnoho peněz stálo; ačkoli nejednou starán býval o prodání jeho, nečinil to zachovav až do nynějška tuto památku mladosti. — V Bystřici dával hodiny některým mladým šlechticům a dcerám p. Magdy professora a rektora. Při povýšení Bystřické školy na gymnasium shotovil, na rozkaz professorův obraz Bystřickou školu a chrám představující, ano je východ slunce osvětluje, a před nimi podobiznu uroz. p. Ondr. Kubiniho největšího dobrodince školy, an mu Minerva věnec na hlavu kladla: který obraz byl pak jemu s mnohými verši obětován. V Břetislavě učil též kreslení krajův a květův syny některých bohatých kupcův, a však toliko ve prázdninách, za kteréž peníze sobě pak znamenitou sbírku obrazův, rytin a knih nakoupil. Poslední jeho práce jsou nástiny pro kamenotisk ku Výkladu Slávy Dcery, ku Slávě Bohyni a jiné zábavy na této cestě. — Růže v Pražském Museum jest jen z částky jeho práce.

p. Š—l, znamenitý hudebník, mladý muž, od několika let ředitel kůru ve Vesprýmě: my Čecha česky oslovivše dostali jsme odpověď německou, že ale my na svém stáli jsme, i on později mateřským hlaholem k nám se ozval. Nerozumný stud, stydět se za vlastní národ a jazyk v cizí zemi! Čas jest, abysme podobným bludům více oblázniti se nadadouce, všudy i v cizině věrně k národu svému stáli.

Na cestě přes Bělohradskou a Veprýmskvu stolicí srdce mé smutnými úkazy a národními zpomínkami bolestně dotknuto bylo. V Bělohradě na náměstí stálo několik vozův tuším s ovocem neb s obilím: při mé procházce uvidím se rázem dvěma muži obstoupeného, sni ruce mé s jakousi klopotností chytali k políbení: já utáhna ruce zpátkem téměř s nevolí, anž líbání rukou mezi mužským pohlavím nikdy jsem vystáti nemohl, řeknu: Kdo jste a co chcete? „My jsme z Velegu.“ Po řeči i obličejích poznal jsem, že to byli onino poslové z Velešské církve, kteří od několika let každoročně do Peště chodívali k generálnímu církvi a škol evangelických inspektorovi a konventům s prosebným listem, aby se jim ve chrámě služby boží řádně ve slovenském jazyku konaly, a dítky též ve škole týmž jazykem, ne pak maďarským obzvláště v náboženství vyučovaly. „Nu“, ptám se jich, „jakže věc Vaše stojí?“ „Ach, Pane!“ odpověděli, „zle, zle, z roka na rok hůře, nikde pomoci a rady! asi desetkráté byli jsme již v Šoproně u důst. pana superintendenta, byli na mnohých seniorálních shromážděních, byli jsme v Pešti častokráté všudy se nám slibuje a za spravedlivé uznává, ale nic se nečiní.“ — A v Lajoš-Komárně jak to vyhlíží? — „Asi tak jako u nás. Štěpan Vrabec, onen vážný stařec zemřel ve krátkem čase po onom bezbožném bití, kde mu před stoličným domem, ve Vesprýmě 24 ran lískovou holí dáno.“ Milý Bože, myslil jsem sobě, proč pak slavná Vesprýmská stolice raději tyto své Bakoňské živáně*) a loupežníky nepronásleduje a netresce, kteří

*) Pytláky, nuzáře.

zde všudy vraždu a krádež páchají, tak že cestující krok s bázní a s třesením konati musí? proč a nač bije lidi proto, že milují řeč od Boha jim danou? — Vesnice Veleg leží nedaleko od Bělohradu k severu, Lajoš-Komarno nedaleko od Vesprýmu k jihu. A však i více československých a vendických vesnic úpí - tam pod podobným břemenem národního šálenství a jazykotyranství. Náš národ ztratil čest a vážnost před světem proto, že ztratil povědomost své velikosti, že v ustavičné nesvornosti a rozptýlenosti živ jsa sám nad sebou zoufal a povolání svého, skrze skutky velikým a vážným se státi, již dávno se odřekl. V takovémto náladu aneb raději rozladu myslí, metaný mezi hněvem a outrpností, opustil sem Vesprým.

Od Vesprýmu dále rozprostírá se nelepý, chudý, kamenitý a neurodný kraj až do Petentu a Kapoče. V celé téměř Saladské stolici nespatriili sme přívětivého a pěkného obličjeje. Obyvatelé zrůstu nízkého, postavy silné, tvářnosti více méně totožné, zasmušilé, oděv Milfayovský: houně červenými pásy ozdobené. Zboženiny hradův, v pravo Hedešdyvár, v levo Kesivár, Sigavár atd. romantickou polohu mají a k básnění ballád anebo ke spisování novel a romanův obrazotvornost lákají. V Egriči, vsi ve blízkosti jezera Blatona, shromažďovaly se oblaky vlastovic k podzimnímu odletu do jižních krajin, bylť jich nesčíslný počet, tak že celý chrám i věže, dílem i sousední domy jimi pokryty byly. Hleděli jsme dlouho na toto zajímavé divadlo. Některé z nich byly jako královny a vůdkyně, jiné strážkyně na pořádek a nebezpečenství pozorující. „Vy, létavé štěbetalky, myslel jsem sobě, dříve moře a jih pozdravíte nežli my rozumní čtvernohové - se všemi našimi že leznodráhami a parolodmi.“

S napnutou nedočkavostí vstoupili jsme do onoho pole a chotáru, kde ústav hospodářský čili tak řečené *Georgikon* od mnoha let kvete, totiž do *Kostelského*, čili maďarsky *Kesthelského*. Zdejší učení odvozují sice jméno *Kesthely Kestel*, anť v maďarčině kořene a významu nemá, od římského *Castellum*: ale pamatujemeli

na to, že zde slovenská knížata *Privina*, *Kocel* a jiná žili a chrámy čili kostely (k. p. Mosburg, Pět Kostelův) stavěli; pamatujeme, že Maďari naše o často v e proměňují (k. p. Goisa-Geisa, Hornát-Hernát, obéd-ebéd, kopa-kepe atd.), anobř že i sami Slováci říkají hospoda i hespoda, kolko i kelko, doska i deska; hledímeli na nesčíslné množství míst slavských toto anebo podobné jméno (Kostel, Kosteliště, Kostolany, Kostelné, Pět Kostelův atd.) nosících: pochybovati nelze, že Kesthely jest a bylo naše *Kostel*. V listině Štěpána krále, opatství Salavarskému dané, stojí ves *Kestel* bez *h*. Zgejší Georgikon však na okrášení a vzdělání okolního kraje zhola žádného vplyvu nemělo. Nebo cesty zdejší jsou špatné, ploty zahrad a vinic nemotorné, starobou hni- jící; rolnictví a vinařství tak jak jinde spořádané. Sám ústav již v nedobrému stavu se nalézá; nečistota ve dvoře, na stěnách i ve školách: a předce se minulého roku zákův 63 počítalo. Škola čili semenišťe vinařské jest bohaté, anť asi 800 rozličných kmenův vínových chová: rovně i stromovna moudře jest zřízena, jelikož pokolení, plemena a druhové stromův, ne roztraceně, ale pohromadě a soustavně rozsazena se nalézají, čímž se přehled a poznání rostlin velmi usnadňuje.

Do hostiuce přišlo k večeri několik čelnějších obyvatelův a panských úředníkův: kterých když jsem se ptal: dalekoli Salavár? oni, že asi dvě hodiny cesty, odpověděli, mezitím že do Kaniže a Horvat prý tady nám jeti nepotřebí, anť i kratší cesta tam vede. Já ale chci schválně Salavár navštívit, řekl jsem, abych vypátral nenalézajíli se tam nějaké staré zříceniny, na nichž mně mnoho záleží, jako na pozůstatcích nejstaršího chrámu křesťanského v tomto kraji. — Jeden z přisedících, muž okázalé postavy, nad jiné vzdělanější a výmluvnější, jménem Bedřich Speil, Němec, rodilý z Hohingau-Hohenzollern, nyní v Kestheli soukromující (privatizující), upřel i hned oči své na mne řka: „Pane, já byl před několika dny v Salaváře u tamnějšího faráře, při mém odchodu šel on a mne spolu zval k ohlédnutí jakýchsi památných sterožitných zbořenin chrámu prý

někdy pohanského ve blízkosti vesnice u řeky Sály se nacházejících, anť prý Slavná stolice je již skrze lid rozkopáváti dává, aby kamením odtud získaným nově založená silnice se dlážditi mohla. Celá pak ta práce svěřena jest panu Boďaimu, služnodvorskému, zde v Kestheli bydlícímu.“ — Tato slova proletěla jako blesk srdce mé a zbavila mne pokoje i nočního spaní. Oč, že mne mé tušení nezklame? řekl jsem k spolupocestným: oč, že to jsou zbořeniny hradu a chrámu Privinova? — Vzav i hned průvodčího pospíchal jsem k nadzmičenému panu služnodvorskému, abych s ním o této věci osobně mluvil: odpověď jeho paní manželky, žeť ho doma není, aniž že se té noci vrátí, nemálo mne zkormoutila. Najavše čerstvé koně nazejtří včasné do Salaváru (1¹/₄ míle vzdáří) jsme dojeli, právě anť dvojlet. p. Vojtěch Göucz, administrátor tamější fary, do chrámu k ranním službám šel. My spolu s ním šedše, již před a vůkol chrámu, na stupních, a pak ve dvoře farním spatřili jsme zlomky starokřesťanských, tu i temá nápisy ozdobených, kamenův: čím zvědavost má ještě více rostla. Sám nynější Salavarský chrám prý větším dílem z takových rumův a svalin vystaven. Ve chrámě samém padlo nám do očí nosivo čili kroj zdejších maďarských ženštin. Plachta, jako bílý šlár visí se hlavy a přikrývá polovici těla, což zvláštní polosvětskou, polomnišskou postavu ženám dává. Po kratičké té počtě boží pospíchali jsme s névrší, na němž vesnice Salavár stojí, do doliny čili roviny močálovitě, rákosí, sítí, šašiny, a podobných rostlin plné. Cesta vede násypem schválně udělaným. Z daleka uzřeli jsme zástupy dělníkův, kopáčův, nosičův a vozíčův, kteří na jakémsi povýšeném od vesnice asi čtvrt hodiny vzdáleném místě se hemžili. Toť jest, to musí býti Privinův hrad a chrám, to jest co Bezejmenec Solnohradský „*Privinae civitas, munimen, castrum in nemore et palude Salae*“, Němečtí pak kronikáři „*Mosburg čili Moorburg*“ jmenují. I přistoupiv k dohledací té práce, jenž byl p. *Salesius Gáspar*, zákonník řádu Benedictinského a administrátor klášterních statkův, prosil jsem ho, jménem všech kře-

tanských Slávův, aby rozkázal těm dělníkům a kopáčům přestatí a mně aby několik chvilék daroval, že se s ním o jedné vážné důležitosti smlouvati mám. „Pane, řekl jsem, toto místo má nám svaté a nedotknutelné býti: zde stál jeden z prvních chrámův křesťanských, právě před tisíci léty totiž r. 840, skrze slovenské kníže Privinu vystaven; roku pak 850 skrze Luiprama arcibiskupa Solnohradského posvěcen, ke cti panně Marii; první kněz při něm byl jistý Dominicus latinského obřadu; ve chrámě tom pochován byl S. Adrian mučensk; roku 865 slavil zde u Kocela syna Privinova slavnost vánoční arcibiskup Solnohradský Adalvin, kterého času Němci hrad tento *Mosburkem* nazvali, od staroněmeckého slova Mos Mor t. j. Bláto, jezero, močál: roku 870 uvedl Method do chrámu tohoto obřad a jazyk slavjanský. Vlachové, Francouzi, Angličané ctějí takovéto rupy prvochrámův křesťanských jako svaté pozůstatky stavějíce nad nimi pomníky, a chráníce je před větrem, deštěm a jinými nehodami ohradou a střechem; slušná věc jest, abysme i my podobným způsobem ukázali, že sobě drahého daru křesťanství vážiti známe.“ — Nové a neslýchané byly tyto věci muži tomuto jako i jiným zde bydlícím křesťanům, a já sám byl jsem jako u vytržení, že jsem stál na té samé půdě, na které někdy nohy Priviny, Kocela, Methods a Braclava stály a kráčely. To mysl mou ladilo k jakési slavné přísnosti a svaté smělosti u prostřed těchto bořitelův a kazitelův, ale věru i k bolu a smutku, který jen tím nejstřízlivějším sebeopánováním ublahán a ututlán býti mohl, anť bych téměř hotov byl býval v rozhorlenosti své příklad Onoho následovati, jenž ze chrámu Jeruzalemského kupce a prodavače vyháněl řka: Dům můj dům modlitby jest, nečiňtež z něho peleš rušitelskou! Nejináče jsem myslil v prvním okamžení, než že tito lidé náhončí a nájemníci jsou onéno francouzské společnosti lichvářův *La bande noire* jmenované, která v Paříži a jinde staré neobydlené budovy a zrutiny kupujíc je bourá, se zemí srovnává a pak kamení, cihly i půdu odšachruje. Čímž se stává, že ve Francouzsku nejpamatnější zboženiny

deanně více mizejí a krajina tím malebné okrasy, historie pak kamenné pomníky tratí. Takoveto lskomství a tělesné živoření, které všecko jen na peníze anebo hmotný, makavý zisk obrátiti hledá, jest mi již vůbec ošklivé, ale nejvíce tudy, když své nesvaté ruce na svatyně vzkládá. K životu přináleží nejen chléb, peníze, zisk a užitek, ale i krása a radost, vděčnost ku předkům a uctivost ku starožitnostem. Sám původce tohoto hradu a chrámu Privina, ač co Slavjan nesvorný, co křesťan horlivý a dobročinný, vděčnosti potomstva křesťanského hoden jest a Sam. Simon Imag. Hung. 1. 2 C. 15. slušně o něm praví: „Privina novus erat Christianus professione vivendi, re et factis vetustus.“ Pan Gáspar cítil bolest srdce mého a vážnost mých slov, proto nedleně udělal kučlné přípravy, odstraniv dělníky a našeho vozníka zpátkem do Kesthele poslav, zval nás na svém koči do kláštera čili opatství Salavarského, které asi hodinku cesty odtudto vzdálené leží ve vesnici Salaapathy čili Salepathy, kamž opatství toto po zboření Mosburku, a zvláště v bouřech a vojnách tureckých, přenešeno bylo. My však prvě ještě kopali, hrabali, měřili, kreslili a ohlédali jsme všelijak tyto svaté starožitnosti slavokřesťanské s jakýmsi nevýmluvným citem uctivosti a nábožnosti. Pro jasnější představení věci klademe zde opis nejprvé *okolí*, potom *hradu* jak co do formy tak i co do látky, a naposledy nalezených v něm starožitností. Okolí jest rovinatá dolina, přes niž řeka čili potok Sála ne tak teče, jako raději podrývá a tratí se pod černou rašelinatou zemí. Voda říčky často cele z očí zmizí a opět, co neviděti, z třasovisk pod nohama se přehybující vykukává. Na obou březích Sály jsou mnozí roztracení a osamotnělí hájkové aneb kusy a chomáče lesův na větším díle volšových, které všechny zdejší Maďari jedním slovem *Szalaliget* t. j. Sálský háj jmenují; oni jsou pozůstatky onoho bývalého zde velikého a celistvého lesu, o němž anonym Solnohradský píše, že hrad Privinův stál „in nemore et palude Salae.“ Tyto háje a stromy zdejší obyvatelé pořád ještě vypalují a kolčují, aby z nich role a louky mítí mohli.

Kde hrad tento stál, jest místo něco povýšené na způsob schvalně udělaného ostrovu. Celý hrad byl obdlohý čtverohran, otočený příkopem, jehož stopy posavad vidno. Z plánu i ze všeho stavení vysvitá oblišený tehdáž v Evropě byzantský stavitelský sloh. Povrchnost a půda zbořeníště porostlá jest bodlácím a rozličnými uponkovatými zrostlinami. Zbořeníště hradu tohoto jest nyní od vesnice Salaváru, jižnozápadně ležící, sáhův 760; od nově vykopaného řebíště Sály 160; od oustí této říčky do Blatenského jezera sáhův 3,235 vzdáleno. Dlouhost hradu od severu k jihu obnáší 34, šířkost od východu k západu 24 sáhy. V koutě mezi severní a východní stranou stál chrám, nebo jsou tam posavad rupy svatyně čili kaplanky na jejichž odpadlých stěnách a zdech ještě i nyní malování viděti; poněvadž podobné, aš zbledlé, však nepoškozené staromalby i v Pětikostelském, tomuto souvěkém chrámě posavad se nalézají, pravdě podobno, že i tyto Salavarského chrámu pocházejí ještě od oněch malířův, o nichž anonym Salsib. píše: Roganti Privinno misit Luiprammus archiepiscopus magistros de Salzburg muratores et pictores qui intra civitatem Privinnae honorabilem ecclesiam construxerunt.“ — Na blízce byl přístavek čili pavlač a na všech čtyrech úhlech hradu byly bašty. Pozoru hodno, že již hrad tento na kolích (pilířech) hluboko do země vbitých a nyní essem zkamenělých stál, což obzvlášť u úhlův podkopaných okem zřejmě spatřiti lze. Základy čili fundamenty jsou z tesaného čtverhraného kamení. Zdi záležejí nejvíce z pískovce s cihlami míchaného. Cihly jsou dvojí, jedny $11\frac{1}{2}$ coulův zdelí, $5\frac{1}{2}$ zšíř, $2\frac{1}{2}$ ztlouští, tmavočervené barvy, druhé $12\frac{1}{2}$ coulův, jasnočervenou barvu mající, které nepochybně z rozdílých cihlen brány byly. Nalezena zde i hluboká jáma plná hašeného vápna, které i nyní ještě dohře se potřebovati dá. Zisklivost a baživost po stavěcích látkách zrušila nejen větší díl hlavních zdí, nýbrž téměř i všecky mezizdi a stěny u vnitřku, tak že z těchto pozůstatkův nelze pojemu nabyti o vnitřném rozdělení a uspořádání hradu. Jak valný byl tento hrad, odtud

zavírali lze, že nyníější Salavarský kostel, fara a mnohé hospodářské budovy, jako i větší díl Salaopatovského kláštera, pak mosty a silnice v tomto okolí z rumu a staviva tohoto hradu vystaveny jsou; a ještě nyní asi 70 sáhův zde nelámaných kamenův a cihel v sousedství zbořeníště stojí, které ke dlažení silnic určeny byly, nyní ale, jak naději máme, snad ku světějšímu účelu — k vystavení zde nějaké památky — sloužiti budou.

Že na severní straně brána byla, zavírali lze odtud, že stará cesta od Salaváru k Barandské pustatině, na této straně hradu se nalézá, a že asi před 6 léty na tomto místě nalezen byl prastarý a ošoustaný kámen s následným vyrytým nápisem: „Gaude apto,“ kteréž poslední slovo za *aperto* se vykládá: kámen tento nyní nad Salaopatovským vinným sklepem se nachází. — Jižně ve vnitřném hradu byla hrobka čili krypta, na způsob čtverhrané chyže; zde nalezen hrobní bělomramorový (dle mého zdání raději křemenový) kámen 3 střevice 2 coule dlouhý, 2 stř. 4 coule široký, na němž tři souvislé věnce krásně vyřezány jsou, v jednom z nich jest angel, ve druhém orel, ve třetím lev vyobrazen. Z nápisu na něm ještě toto zachováno: „†Andreas vitam resolutis —“ zde kámen rozlomen a kus z něho chybí — níže opět: „sub ponitur isti.“ — Vedle tohoto kamene nalezeno mnoho lidských, zvláště dětských hlav, hnátův a kostí. — Pod tímto rumem nalezen i jiný bělomramorový čili křemenokamenný pomník, na němž S. Jiří (patron řecké církve: Method zde řecký obřad uvedl) co rytíř na koni sedící vyřezbován, hlava však jeho jest ulomena aniž více nalezena; na krajích jsou hezké slavesky čili ozdoby. — Třetí takový kámen asi 3 střev. dlouhý, 2 stř. 9 coulův široký, zde nalezený, jemuž spodek a pravý bok chybí, má též mnohé strojné řezby, mezi nimiž obzvláště jedna ruka, jejíž první tři prstové ku přísaze pozdvižení jsou; pak větší Malteský kříž, v jehož středku rytířská ruka, ona též tři první prsty ku přísahání zdvihá a drží. Poslední tyto dva kamenové jsou pod střechou ve farském dvoře v Salaváře co vlastnictví kláštera Sala-Opatovského.

K vykopaným zde menším starotinám náleží 5 kusův stříbrných peněz a 4 měděné; kovový zvonec snad při službách potřebovaný; kus většího zvonu; dva kusy kovových trubíc čili rurek, jak se zdá k umývání rukou slouživších; dno z modré láhvice promalované červenými a bílými pásy; železné jilce z meče, půl železná uzdy, starosvětská zámka; dva kusy z koňských podkov, hrdle z pipky s tureckým nápisem: všechno toto chová se v opatství. Mimo to nalezen kus zelené pece, na níž hlava (římská?) vyobrazena; dvě ostrohy s dlouhými hrdly a končitými kolečky; železná forma k lití kulí; dva nože; nožnice, ocílka, postruška; okrouhlé měděné kolečko snad z hodin atd. tyto poslední věci zdržují se u p. Jos. Boďaiho. My sami našli jsme střepy hliněných nádob starého slohu a jiné řídkosti.

Jakovou radostí zaplesalo srdce mé, když při vchodu nade dveřmi Sala-Opatovského kláštera spatřil a četl jsem nápis tento:

„Abbatia SaLaVarlensis DIVI HaDrIani athLetae ChrIsti
gLoriosi gratia Del faVente restItVta.“

Tento nápis zajisté stojí v souvisu se slovy anonyma Solnohradského, písačičho: „Privina aedificavit munimem in inferiori Pannonia in nemore et pulude Salae, construxit intra ecclesiam: in qua ecclesia *Adrianus* martyr humatus pausat.“ z tohoto nápisu a jeho chronostichu viděti i to, že opatství toto obnoveno a sem přenešeno bylo r. 1594. Nade dveřmi pak klášterního chrámu stojí též letočetný nápis tento:

ECCLesIa abbatIeLIs sanCti HaDrIani feLICIt(er) eXstrVota
et plo rItV benedICta. 1. Sept.

Což na rok 1731 ukazuje. Na pečeti sboru tohoto vyryt jest sv. Adrian, pravou korouhev, levou lemeš čili radlo držící. Ve klášteře tom nalézá se nyní osm bratrův řádu Benediktinského, totiž: Martin Akóry superior a farář, Adrian Čillag, Štěpan Kelle, Salesius Gáspar,

Ondřej Berger knihovník, Konrad Horvát, Ludvík Malec, Řehoř Modrovič. Všickni nás s velikým radohostinstvím přijali, ku starým ze Salaváru sem přeneseným a do stěn vezděným, dílem nápisy opatřeným kamenům nás vodili. Ve knihovně ukazovali nám staré knihy; v archivu, kde locus credibilis, staré rukopisy a listiny, mezi nimiž i nadací list, kterým císařovna Maria Theresia opatství tomuto jeho předešlá dobra a statky znovu potvrzuje. Sotvy jsem ještě krásnější ženské písmo viděl, jako zde vlastnoruční podpis jména Marie Theresie. Zde jsme našli i rukopis, jenž krátký dějepis tohoto opatství od nejstarších do nejnovějších časů obsahuje: nemálo se divili tito bratrové slyšíce při čtení tohoto rukopisu, že se mé výpovědi s ním cele srovnávají. Sedl jsem i hned a přiložil se ku práci chtěje aspoň výtah z Rukopisu tohoto památného sobě vypsati: ale pan Vojtěch Göncz převzav práci mou slíbil, že mi celý ten rukopis pozorně přepsati a do Peště zaslati chce: což i skutečně učinil, a my jej zde na konci tohoto cestopisu v *příloze I.* celý a věrně vytištěný sdělujeme. Pozdější osudy tohoto hradu a opatství, vážené ze sněmovních uzávěrkův království Uherského příkládáme též tam v *příloze II.*

Poněvadž pak se klášterníci na nářezí a rozkaz zdejší Saladské stolice z tohoto ohledu učiněný odvolávali, za dobré jsme měli hned odtudto slovuťnému maďarskému řečníku a sněmovnímu vyslanci v. urozenému panu Frant. *Deákovi*, v této stolici hydlicímu a mnohomohoucímu, list psáti následujícího znění:

„V důvěře ku všeobecně známé vlídnosti a pravému vstedenectví Vaší Milosti běřeme sobě svobodu, Vaší urozenou Milost activě za to prositi, aby moudrým a mocným prostředkováním Vaší Ur. M. onen rozkaz slavné stolice Saladské, dle kterého zrušení zbořenin u Salaváru a vození odtud nadobytého kamení na dlažbu silnic nařídila, čím spíše zastaven byl a k vykonání nikoli nepřišel. Jest to svátost všem křesťanům, obzvláště všem obyvatelům naší uherské vlasti, drahá a památná: poněvadž zde jeden z nejprvnějších chrámův

křesťanských v Panonii byvších stál totiž r. 840 od Priviny vystavený, a od arcibiskupa Solnohradského posvěcený. Toto svaté místo jako kolébku křesťanského náboženství v naší vlasti považovati můžeme, odkud se světlo Evangelium rozšiřovalo. Zachování jeho, třebaš již slabých, pozůstatkův. podlažni jsme předkům, sobě, potomkům i historii. Zpytatelé starožitaosti vlastensko-křesťanských budou za to časem Vaší Uroz. Milosti jistě vroucně děkovati, nebo podobné místnosti slouží ku zpřítomnění dávné minulosti, k objasnění tmavých dějím a ku potvrzení jistých letopisův. Tuto zásluhu chce ale obzvláště slavjanský národ Vaší Milosti vším dobrým zpomínati. V naději, že Vaše Milost naši prosbu oslyšeti neráčí, zůstáváme atd. V Sálských Opatovicech, dne 9. září, r. 1841.“

Kněží, jenž ve chrámě tomto Salaborském od roku 845—885 ouřadovali, známe pět, jejichž jména jsou: Dominik, Svarnaga, Altfried, Richbald a Method. Kdo po Methodovi byl, dějepis mlčí. O Mosburku však ještě se v listinách Solnohradského arcibiskupského archivu čtyrykrátě zmínka činí, totiž r. 890 v diplomě Arnulfa krále, kde král tento nadřečenému arcibiskupství obnovuje a potvrzuje předešlé nadání a statky, mezi nimiž i „Mosaburgh Abbatia, ubi S. Adrianus requiescit“; potom r. 895, kde Arnulf Bracislavovi dává „urbem Paludarum“, dále r. 978 v diplomě Otta II. oísře potvrzujícím listinu Arnulfovu od r. 890; a naposledy r. 1199 v diplomě Filipa krále, též onu listinu téměř bez proměny potvrzujícím. Vpád pohanských Maďarův, r. 900—907, pošlapal i tuto, tak utěšeně se rozvinující, květinu křesťanstva. Tato květina však nebyla cele zmařena a zničena, ona, ačkoli skrytě, veždy zde svěžovala, jako píše Pilgrinius Laureacensis v listu k papeži Benedictovi VII. (u Hansizia Germ. Sacra T. I. str. 211): „Terror gentis Magyarorum ex longo tempore etiam aliarum provinciarum praedicatoribus meae dioecesis hactenus aditum clausit: Christiani autem, quorum major pars populi est, qui ex omni parte mundi illuc tracti sunt captivi, quibus nunquam soboles suas

licuit, nisi *furtive* Domino consecrare atd.“ Teprv 1019 za času Vojíka čili Štěpána krále uherského, Salavár čili Mosburg znovu na světlo vychází, kde král tento klášter Benediktinský založiv v něm latinského opata jménem Petra ustanovil, srov. Diplomatar Fejérvy pod r. 1019 kde toto stojí: „— — divino instinctu fundavimus monasterium in insula Zaladiensi Ordinis S. Benedicti, quod a. 1019 ad finem perduximus; in quo jussu nostro dedicata est Ecclesia beati Adriani, quae est in Zala, simul cum duabus capellis, una quae est in honorem S. *Georgii*, altera quae est in honorem S. *Laurentii*, a duobus Episcopis Modesto (Vesprimiensi) et Boniperto (Quinqueecclesiensi), ubi ordinavimus Abbatem *latinum* nomine Petrum atd.“ Z onoho výrazu, že Štěpán zde *latinského* opata uvedl, patrno, že slavenský jazyk a obřad od Methoda až po tu dobu ku Štěpánovi zde trval a teprv nyní odstraněn byl. Jak slavenčina tohoto času v Panonii a v Uhrách rozšířena a oblíbena byla, viděti již z toho velikého počtu slavských jmen, která vůkol Štěpána a v celé jeho rodině nalézáme. Štěpán se prvé jmenoval *Voik*, *Vaik*, to jest, *Voyk* Vojík, které jméno v tom věku u Slávův všední bylo, srov. Dobrovský, *Gesch. d. Böhm. Liter.* S. 94 kde stojí *Voyk*, a Palackého v *Časop. Mus.* 1832 I. str. 97. *Vojík*; jemu podobná jména jsou *Vojek*, *Vojko*, *Vojin*, *Vojata*, *Vojha*, a složená *Vojtěch*, *Vojslav*, *Bořivoj*, *Chotivoj*, *Zbivoj*. Vaik tak se má ku Voik, jako Vajvoda ku Vojvoda. Vůkol Vojíka-Štěpána i jiná slavská jména nalézáme, jeho matka slula *Béloknegini*, jeho bratranec *Ladislav*, manželka tohoto *Primislava*, bratranec druhý *Vazul Valizej*. (slavská forma, z řeckého *Basileos*). Sem patří i jméno jeho otce *Goisa Gaysa*, později *Geisa*, (Srov. *Bohusa*, *Hněvsa*, *Vaksa* atd. *Goisa* tak se má ku *Geisa* jako hespoda a hespoda (v trenč. stol.) *hodbav* a *hedbáv*, *hoslo* a *heslo*, *Hornat* a *Hernat*, *Monil* a *Henilo*, *Kovin* *Keve*, *Kostel* *Kestel* atd. Sem přináleží i jméno jeho vojenského vůdce *Poznan* a jiná. — Že však ale předce Vojík-Štěpán místo slavenčiny latinu v Salaváře uvedl: snadno pochopíme, povážímeli

to, že *Vojtěcha* (latině příznivého) za učitele a rádce měl. I to se jistě nestalo náhodou, ale zúmysla, že památku S. Adriana král Štěpán zde uložil, anť ode zdejších kněží poučen byl, že již předtím zde chrám a klášter téhož jména stál, který obnoviti slušnost vyhledává.

Kdo nám ale poví: co a kdo byl onen sv. *Adrian* a mučeník, jehož tělo Privina ve chrámě svého Saloboru pochovati dal? Známoť jest, že více jest svatých *Adrianův* v církvi křesťanské: bylť *Adrian* Nikomedský r. 290 štatý, *Adrian* mnich Fuldenský a jiní. Bylť ale i s. *Adrian* Panonský čili Uherský, z královské prý krve pošlý, který právě v témž století, v kterém Privina chrám tento stavěl, totiž v 9. byl biskupem v Panonii, kde mnoho duší Kristu získal. Potom se 6600 křesťany do Škotska se vyšetěhovav i zde množství pohanův ku křesťanství obrátil až i za biskupa v městě Svatý Ondřej vyvolen byl. Potom jakž Dánové Škotsko plenili, utekl s biskupem Stolbrandem, Glodianem, Cajem a mnohými jinými na ostrov *Maja*, kde roku 870 všickni od Dánův mučnickou smrt podstoupili. K jejich památce jest 4. březem nařízen. Srov. Hist. Univ. Lex. pod tímto článkem. Možno, že vděčnost obyvatelův Panonie to tělo z ostrova *Maja* sem přenesla, asi tak jako tělo *Vojtěchovo* z Pruska do Polska a Čech. Toto přenešení státi se muselo mezi 870 a 873 rokem, nebo anonymus *Salisburgensis* psal r. 873 svůj spis *De Conversione Bojoariorum et Carantanorum*, kde o pochování jeho v *Mosburku* zmínku činí. Kde tento sv. *Adrian* byl v Uhrách čili v Panonsku biskupem a ze kterého národu pocházel? těžko určití. Povázímeli však, že Slavové již dávno před *Privinou* Panonii zalidnili, jako ze jmen knížat tamějších (*Přibislav*, *Mojmír* atd.) patrnó jest; povázímeli, že mučeník tento a jeho tělo ve chrámě slavského knížete pochován byl: ne nepodobné zdáti se bude, že i on z našeho národa pocházel, a snad snažením *Solnohradských* arcibiskupův a kněží ku křesťanství přiveden byl. Jako opatství *Salavarské* s. *Adriani* Panonskému, tak i opatství *Martinovrchovské* (sa-

cer mons Pannoniae) v Rábské stol. s. Martinovi též Panončsnovi zasvěceno bylo.

Maďarský spisovatel *Ondr. Valyi*, v opisu Uher, píše: že prý *Ondřej* král Uherský (1046—1061) Salavár památným učinil skrze chrám (nový čili jen obnovený?), v němž král *Salamon* (1063—1074) slavnosti velikonoční světil.

I v Pětikostelích stojí posavad chrám, nyní katedrál, prastarý, předmaďarský a jak se zdá současný bratr tohoto Salavárského, anť již u anonyma Solnohr. se zpomíná: „ad quinque Basilicas, quae omnes temporibus Privinnae constructae sunt et consecratae a praesulibus Juvaviensibus.“ I zde s. Štěpán král Uherský křesťanství a chrám jen vskřísil, obnovil a potvrdil. I tento chrám jest celý z tesaných kamenův, má též na každém úhle baštu a vůbec velikou podobnost se základy a zbořeninami Salavárského. Anobř ještě i jiní křesťanští chrámové byli toho času v Panonsku a ve Slavensku, jako k. p. ve Sremsku, v Nitře, ve starém Budíně (chrám bílé Marie, od Karla Vel. r. 804) a jinde, ale žádný z nich nemá takovou historickou znamenavost a jistotu, jako Salavárský. Uění dějepisci, Koller (*Hist. Epis. Quinqueecl.*) a Selagius (*De Statu Ecol. Pannon.*) sice již v minulém století pronesli dohádky a možnosti o položení Salaváru, kdeby bylo: ale při chybných opisech anonyma Solnohr. *De Convers. Bojoar. et Carant.*, které tehdy měli, zůstalo jejich domnění klátivé, anť místo pravého *Sala* četli hned *Sava* hned *Sana*. Teprv výborné kritické vydání tohoto anonyma skrze p. Kopitára, a srovnávání zdejších místností a okolností s jeho opisy tak dokonale se shodujících, jako i kroniky a starožitnosti hláštara Sala-Opatského, anobř i ohled na zdejší, v celém okolí rozšířené, staré pověsti a podání — položily nás do stavu, oněm dlouhým rozepřem učenných o tomto předmětu, na vždy konec učiniti. Pročež nadějeme se, že nám naši čtenáři to rádi odpustí, že jsme se při tomto, celé Slávii drahém místě, tak obšírně a dlouho bavili. Naposledy ještě i tu příjemnou zprávu oznamujeme, že účinkováním našeho výborného p. Dole-

žálka, přátelé dobré věci se naši, kteří chrámek aneb větší kaplu, též v byzantickém slohu, na tomto zboření, na památku uvedeného křesťanství v naší vlasti, vystaviti dáti chtějí: výkres a návrh k tomu krásný, vyrýsoval již p. Jos. Pán, architekt v Pešti, rozený Čech. Učinili jsme, seč jsme byli a co jsme za potřebné měli k odvrácení konečné záhlady a k obnovení památky Salohradu.

Okolo třetí hodiny stál již ve dvoře klášterním kočár s bujnými zrinohy k odvezení nás až do Velké Kaniže. Ještě jednou přehledli jsme celou tuto památnou dolinorovinu, nebo cesta naše šla opět vedle rozvalin Salavarských. Ve Velké Kaniži spatřili jsme, po prvníkrate na naší cestě, slavské nápisy nade krámy a sklepy, k. př. Novakovič atd. anobř i řeč illyrská ze dvorův a ulic zněla. Navštívili jsme i zdejší kasino, a však jen na okamžení anť v něm plno Židův a dýmu bylo, a mezi těmi mnohými novinami, ještě ani zde, žádných slavských jsme neuzřeli. Náš vozník, Josef zvaný, byl rozený Horvát; od něho již mnoho jsme se naučili i ze mluvy i z obyčejův horvatských. Najat byl od nás až do Varaždína. Již tma byla, když jsme z Kaniže vycházeli: za městem sotva jsme se probili přes husté oblaky dýmu a kouře. Hořít tam již od několika rokův pod zemí rašelina a jiné zápalivé živly, které nelze uhasiti. Často se prý tu i tam i země pod nohama jdoucích proboří, tak že téměř každého roku několik lidí smrt při tom nachází. Mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou v noci slyšeli jsme již zdaleka hučení řeky Mury. Přes Muru zde není most, ale převoz širokou o tlustý provaz uvázanou pramicí; ku kterémuž cíli i dva domky u břehu vystaveny jsou, v nichž tak řečení *brodáři* čili převozníci bydlejí, z této strany maďarský z onéno horvatský. Náš kočí nejprvé z vozu na brodáře volal, že se nikdo neozval, šel k oknu volat a klepat. Najednou zařičí z chyžky strašné teremtetování, basomování, kutyalelkování a kdo ví jakové ještě maďarské proklinání a zlořečení proti nám: proč prý jemu v noci pokoje nedáme a sny jeho kazíme? i ode-

přelít tento hrubian naskrze, že on z lůžka nevstane. Poněvadž my zde pod holým nebem noclehovati jsme nemohli, a toho dne ještě byt i později, k uloženému místu, padni co padni, dostati jsme se ohtěli, pošleme ještě jednou kočího, aby jemu slíbil zpropitek našim jménem. Ale, bohužel! ještě strašnější bouře nastala. Jeho žena, opravdivá Xantippa, vstavši z rozježenými vlasy ven z okna vykřikovati a ty nejsurovější květy maďarského jazyka na nás sypati počala; tak že konečně přinuceni jsme byli šavlí, kterou p. Doležálek v poňvě vedle sebe měl, zařinčeti a tím jí tlamu zacpati, ať se domnívala, že my lidé vojenského stavu jsme. Naše hašteření slyšel na druhém břehu bydlící horvatský bro-dář: i hned přeplaviv se k nám s největší ochotností a vřídností nás převezl, s dodáním těchto slov: „i tento trup to téměř se všemi lidmi tak činí! on byl někdy vojákem, a slavná stolice dala mu tuto službu jen ku trápení pocesťných.“ My odměnivše dvojitě statečnému tomuto Horvatovi (Merica slula jeho hezká žena) jeho převoz: s uraženým srdcem loučili jsme se zde s Uher-skou krajinou: a tím volněji a veseleji kráčeli jsme po půdě Horvatské mezi přívětivými bratřimi, v tak řeče-ném *Mezimuří* (Međumurje) čili v Muravě.

HLAVA II.

Mezimuří a Štyrsko.

Čakatorně — Stryhova (Stridon) — Varaždín — Lepoglava — Krapina — Brešce.

Přes Podošon, Držimace a jiné vesnice přijeli jsme ráno do Čakatorně. Hledali jsme dlouho dědičnou hrobku rodu Zrinské, kterou Vindiš v zeměpisu svém německém opisuje, a o níž se vůbec praví, že státa hlava Sigetského hrdiny Mikuláše, nejprvé od velkovezira Sokolého do Rábu poslána, odtud pak skrze jednoho věr-

ného sluhu jeho domu sem donešena a zde v klášteře Heleny vedle Kateřiny Frangepáni, jeho první manželky, položena byla: nikdo však zde o tom, ani ve hradě, ani v klášteře, nic neznal, ačkoli u přemnobých na to jsme se dotazovali. Tentž jest osud velikých mužův: vzdálený svět je zná a ctí, nejbližší jich si neváimá a zapomíná s obyčdou nevděčností. — Domníváno se, že muž tento schválně opuštěn a obětován byl, ať prý z Cařihradu podezření a pomluvy došly, jakoby po nejvyšší vládě v Horvatsku dychtil: jeho slavná smrt zahabila i zlé jazyky i lehkověrné uši. Ve františkanském klášteře ve dvorní pavlači visí starobylý, jak se říká, původní obraz Mikuláše Zrinského: jehož věrnou kopii v prvním ročním běhu Zory Budinské viděti. Na konci města stojí smutnotvárný hrad Zrinský (Zrinyvár), pevnou zdí a baštami ohrazen, vůkol něho byl někdy příkop, nyní v louku obrácen. Hrabě Althan povýšil jej o dvoje poschodí; nyní jest v držení jeho hrabě Festetič. Zdejší úředník chtěl na sílu s námi maďarsky mluvíti. Asi půl hodiny od Čakatorně viděti v lese pomník, t. j. kámen s nápisem latinským; „že zde prý Mikuláš Zrinský od vepře roztrhán byl.“ — Byl tento Mikuláš mladší, od onoho Sigetského ale rozdílný, maďarskohorvatským obojživelníkem, on psal onu maďarskou báseň; „*Ne bántsd-á' Magyarat,*“ který název knihy nyní Maďaři za národní heslo sobě zvolili; on psal i hrdinskou báseň též v maďarčině: *Sirena Jaderského moře*, kde cnosti nesmrtelného předka svého Mikuláše Zriniho vypisuje: toto poslední dílo přeložil Petr Zrinský do horvatské řeči, a sice tak, že původník daleko převyšuje. Poněvadž Mikuláš tento vlastního svého národu nepřitelem byl, my na vše nukání a zvání našich průvodčích z vozu jsme nesestoupili. — Celé Mezimuří přináleželo někdy slavnému Zrinskému rodu. Poněvadž ale nešťastný *Petr* 1687 pod Leopoldem I. utracen, jeden pak jeho bratr *Mikuláš*, jak se dí, vepřem usmrčen byl a druhý bez dítek a dědicův zemřel, přišlo toto panství do rukou král. fisku. Karel VI. dal je hraběti Althanovi, Althanská rodina prodala je hraběti Festeti-

človí za 1600,000 zl. zanechavši sobě toliko jednu ves, poněvadž dědičné právo vrchního županství Althanské rodiny na posedlostech v Muravě spočívá. R. 1703 zmizel celý onen rod Zrinský, jehož jméno křesťanstvu téměř svatě býti by mělo: tak hrá osud s rodinami!

Od Čakatorně k severovýchodu vede cesta přes s. Helenu a s. Jiří do Stryhové čili Stridonu, městečka nyní chatrného, ale hádkou o rodišti s. Hieronyma slavného. Na blízkém pahorku spatřují se zbořeniny hradu; roku 1448 vystavil zde *Bedřich* hrabě z Velje (potomek prý Privino-Kocelovský) chrám a oltář s. Hieronymu zasvěcený; u bystré studnice, jenž se zde pramení, stál prý někdy onen dům, v němž se tento svatý narodil; její voda prý léčí mnohé nemoci. V celém okolí rozšířeno jest to podání, že toto vlast onoho Hieronyma „*pro quo non minus ac olim pro Homero certant urbes*“ jako píše Schönleben, Ann. Carniol. ad A. 341. — Nejnovější spor o tom, mimo *Bedekoviče*: Natale solum s. Hieronymi 1752, veden byl mezi *Janem Kaporem*: Della patria di San Girolamo, Roma 1824. a *Petrem Stankovičem*: Della patria di S. Girolamo, Venezia 1824. My nechtějice haldu těchto hádek rozmnožovati, nemůžeme tajiti, že Hieronyma v tom smyslu za Slava držíme, ve kterém i Upravdu čili císaře Justiniana, Basilie Macedonského papeže Jana IV. a jiné. Hieronym píše v listu *Sofroniovi*: „*quam translationem, diligentissime emendatam, olim meae linguae hominibus dedi.*“ A opět ve psaní k *Rufinu* Voglejskému: „*Mihi non licebit post 70 editionem, quam diligentissime emendatum meae linguae hominibus dedi, etiam ipsa exemplaria vertere?*“ — I Sofronius i Rufinus, k nimž tito listové psaní jsou, byli Římané čili Latíníci; kdyby byl Hieronym též Římanem byl a zde pod *meae linguae* latinské přeložení Bible rozuměl, byl by nesmysl v jeho slovích; k Latíníkům zajisté byl by musel psáti *nostrae linguae*, ne pak *meae linguae*. Roku 390 S. Hieronym stál v dopisování se mnichy a jeptíškami Lublanskými čili Aemonskými. Ostatně buď v Panonském, buď Dalmatském Stridoně se narodil tento muž: v obojím případu patří Slavům.

Co mně již v celém Mezimurském okolí v oči padlo, to byly tak řečené *slavjanské záhony*, Němcům *wendische Beete*“ zvané na poli a na rolích. Celá role rozdělí se na více hrádek, čili ostředkův, každý z těchto ostředkův má vyvýšený hřbet; sám ostředek záleží ze dvou, tří i více brazd s obou stran vyoraných. Tento způsob obdělávání rolí jest prastarý a Slavjanům v Evropě výhradně vlastní: my jsme jej zpozorovali netoliko v Horvatsku, Štyrsku, Krajipsku ale i v horní Itálii téměř až po Veronu, kde Venetové někdy bydleli; pak v některých krajích Tyrolska a Bavorska co pozůstatky tmnějších Vendův. Ve krajích míšeně Němci a Slavy obývaných, jakž jsme do chotáru vstoupili, již obyčejně z tvárnosti pole a rolí předkem jsme uhodli, kterého národu lid tam bydlí. Já dlouho jsem cíle a příčiny těchto záhonův a *runův* vyskoumati nemohl; všecko mé na to u německých hospodářův a ouředníkův dotazování marné bylo: až mi konečně jeden sedlák Slaveneo Štyrský, dokonalou a uspokojující zprávu dal, kterou na svém místě přivedeme.

Pro Varaždín určili jsme jenom as dvě hodiny: a však v běhu těchto dosti jsme spatřili, totiž hlavu města čili radnici, a srdce města čili čítalnici. Tato čítalnice jest dílna čili raději škola národnosti a vzdělanosti. Její zevnitřní i vnitřní uspořádání blahobinně působí na duši Slavjana. V přední visí po stěnách obrazy Slavistův téměř všech kmenův a nářečí; v čítovně samé drahý počet novin, Illyrské Noviny a Danice zde na celé cestě po prvníkrátě nás uvítaly. Že cizozemci jsouce, předce ne německé, nýbrž Illyrské Noviny jsme žádali a četli: to všech zde přítomných čtenářův pozornost na nás obrátilo. „Neníli zde baron Kušland?“ ptám se já jednoho mladíka. „Odpusťte pane: já jsem!“ — řekl on. Byl to mladší bratr onoho známého Drahotína Kušlanda, horlivého Slavjana; poněvadž pak tento ve Křiževci byl, prosil jsem tohoto mladěho aby jemu psal, že do Záhřebu putuji. I slíbiv to hned učinil: já však v Záhřebě neměl jsem štěstí, starobyrou Pešťanskou známost s panem Kušlandem obnoviti, ani ouředními pra-

cemi zadržán byl. — Z čítalnice šli jsme do radního domu v důležitosti přípreže. V Pešti dáno nám assignací na přípreže v maďarské řeči: to byl lep na křídla naše v celém Horvatsku; nebo již zdejší kommissář vzav to do ruky, co řevavé uhlí, odvrhnu, řka: „pánové, já tomu nerozumím, to u nás nic neplatí, chtěli příprež, proukažte latinaké aneb horvatské písmo.“ — V této ouzkosti zavedli nás zdejší mladí vlastenci na městský dům, kde nám prostředkováním vrchnosti latinaká assignacie dána. Dva jonáci horvatští letěli s námi tak rychle k horvatskému Švýcarsku, že jsme sotvy dacha popadli. Horvatské toto Švýcarsko jest *pohoří Ivančica*, a celé toto okolí podobá se Tatranskoslovenským krajům. Zde i v celém Horvatsku a Štyrsku seje se mnoho pohanky, jenž zde hajdina (sr. něm Heidekorn) sluje: ona lidem i včelám zdravou potravu přináší. V *Lepoglavě* navštívili sme klášter a krásný chrám Paulinský; pozoru hodné freskové obrazy jsou zde: Kristus dvanáctiletý ve chrámě Jeruzalemském a vyhánění kupcův ze chrámu. V celém tomto Varaždinském okolí panuje nelepé, a těžce srozumitelné nářečí; přízvukování více ruské, k. p. Božók (jméno našeho vozníka), gospá atd. téměř každé o vyslovuje se co e, ku př. *gora gerá, koné keně, dobre debre, dole dele, kostel kastel* atd. Z Lepoglavy jeli jsme cestou krkolomnou přes vrchy do *Krapiny*, rodiště Gayova. Na této cestě zmocnil se mne jednou bolestný cit, při spatření tklivého divadla. Pro příkrost hor šli jsme větším dílem pěší: vůkol nás zástupové poutníkův, zvláště žen a panen. „Kamo idete?“ ptali sme se. Ony: „*Na proščenie!*“ to jest na odpustky, od *prostiti*, prostění čili sproštění hříchův. Mnoho jsme se zde naučili o povaze, stavu, dobrých i chybných vlastnostech, o předsudcích a potřebách lidu horvatského. Nastojte, že tak málo se o vzdělání lidu zde pečuje, tak málo škol se nachází! Lid ten zdravý na těle i na duši, schopný, bystrý: ale cele sobě a náhodě zanechán. Byliť zde lidé z těch nejrozličnějších krajův, měst a vesnic horvatských. Nebo ve Krapině jest jakýsi zástračný obraz P. Marie. k němuž

ročně tohoto týdne, jakožto na Jméno P. Marie tisícové pouť dělají. Asi hodinu vzdálí s vysokého Svato-Jakubského chlumu viděti již poprvnkrátě onen Krapinský chrám: při tomto pohledu padnou všickni poutníci na kolena modlíce se s obráceným ku chrámu obličejem. V tomto okamžení došla sem i jedna ubohá matka nesoucí dřevěnou kolebku na hlavě: když ji na zem vedle sebe položila, uzřeli sme v ní malé, nemocné, již téměř ku smrti pracující dojčátko, které tato matka sž z Koprivnice, ve Křížské stolici, k onomu zázračnému obrazu pro uzdravení nesla: byloť zjisté její jediné dítě. Slzy se nám, všem zde přítomným, potokem z očí vyronili. — Nejřednější přístup k Bohu má ubohý. —

Nade Krapinou, na vysokém rozložitém kopci, stojí chrám Panny Marie: boudy, krámy, stánky, kuchyně, vozy s vínovými sudy a nesčíslný počet lidstva hemžícího se vůkol něho. Chrám, vnitř krásný tak plný byl že sotva bylo lze protlačiti se. Vůkol chrámu a ve sarním čili kostelnickém dvoře, k našemu nemalému pohoršení, točilo se a prodávalo víno. I jinde v Horvatech to nic nového, spatřiti vichu nad branou fary, co znamená, že se víno tam prodává. Krapina sama jest malé, v dolině stisknuté, a však oubledné městečko. Naše první otázka byla: kde dům páně Gayův? I hned nás děvče asi dvanáctileté s jakousi radostí tam vedlo. Jest to švárný, z venku červeně omazaný, domek s lékovnou, v němž nyní bratr p. Gaye bydlí. Ukázáno nám pak netoliko pokoj, nýbrž i kout a postel, kde tento světloňoš horvatský světlo světa spatřil. Nad městysem pne se v oblaky ohromný pískovec, na jehož vrcholi svaliny hradu *Krapina*. Celé Horvatsko, obzvláště ale celá tato okolice široko daleko plná jest pověstí o zámku Krapině, o Čechu, Lechu a Mechu zde někdy bydlivších a odtudto do Čech, Polska a Ruska se přestěhovavších. My jsme podání toto slyšeli nejen z úst kněží a učených, nýbrž i z úst dítek našeho hostinského, z úst sedlákův a bab. Obrazotvornost má byla těmito zprávami tak rozehrána: že bez odkladu na nejvyšší chlum a zeď jsme vylezli stojíce zde

dlouho v jakémsi němém vytržení. Sídlilo to bylo arbi Čechů hodno: novější přístavky ode prazdi zřejmě rozeznati. Na protějším, neméně vysokém, vrchu viděti zřítatky zbořeniu druhého zámku *Psary*, kde prý *Lech*, v levo opodál třetího zámku, kde prý *Mech* přebýval. Tato srovnalost místních těchto památek a podání Horvatských se starými českými pověstmi a dějepisy podivná jest a tuším důležitější nežli ty nejučenější domysly našich kmenoskumcův a slovozpytcův. Každý místní podaj, každá staronárodní pověst jest mi milá a významná, anť veždy nějakou skutečnost za základ má. Když nás naše švítorná stařenka v nepřítomnosti muže svého, po hradě vodila a pověsti o něm vypravovala, já jsem se domníval že Dalimila mluvícího slyším:

V Srbském jazyku jest zemie,
 Jejžto Chorvaty jest jmie;
 V tej zemi bieše lech,
 Jemuž jmie bieše Čech:
 Ten mužobojstva se dočinie,
 Pro něž svou zemiú provinie,
 I bra se lesem do lesa
 Dietky své na pleci nesa atd.

Vidouc naši dychtivost, se kterou jsme slova její poslouchali, častovala nás co bratry a potomky Čechovy hroznem Krapinohradským, běževši pak do kuchyně a přinesši uhel přijměla nás k tomu, sbychom na památku svá jména tam na stěnu napsali: čehož, ačkoli já to jináče nerád činím, odepřítí jsme jí nemohli.

Dne 11. září ráno učinili jsme z Horvat výběh přes řeku Sotlu do Štyrska. Městečko *Brežce* (čili *Brežče*? něm. *Rain Rann*) asi s 1000 německoslavenskými obyvateli leží v pěkném okolí nad Sávou. R. 1475 byla zde porážka křesťanův od Turkův; r. 1775 a opět 1815 bylo povstání sedlákův proti zemskému pánovi *Ignacovi Attemsovi*: na bráně hradu jsou posud stopy sekání a střelení. Zde bydlí p. Vincenc Doležálek: moji druhové jeli za ním do slavenské Bystřice

pro mladuchu, kde i sobáš*) a svatba se konaly; já ale, ohled maje na své zdraví a chtě aspoň jednu noc na této cestě tiše a cele spáti, zůstal jsem toho dne ve Breždi, abych nazejtří do Záhřeba pospíchal, anť mě Záhřeb, literatura a národnost slavoillyrská důležitější byly, nežli svatba. Avšak ještě i ostatek toho dne všemožně jsem vynaložil k poznání Štyraka, k čemuž pan Schildenfeld, švagr mladé nevěsty, slovem i skutkem, vozem i člunkem přívětivě nápomocen mi byl. Při navštívení chrámu a školy na otázku: v jakové řeči se zde mládež vyučuje? řekl dozorce, neznaje kdo jsem já, onou Němcům obyčejnou sobělibou moudrostí a národní chloubou: „že ještě před rokem náboženství se mládeži ve slavenském čili vindické řeči předkládalo, ale nyní že jde všecko jen německy, anť se prý na štěstí celé město, anobř celý kraj Štyrský, vždy více a více němčí.“ U mne to není štěstí, řekl jsem, nýbrž největší neštěstí a nerozum národ národnosti a řeči pozbavovati. Ubozí Štyrčané! stínové Slávy! — Veselejší vzduch věje, chvála Bohu, ještě na venkově: vesnice ještě ozývají zpěvem slavským ačkoli ovšem již velice němčinou protkaným. Několik veršův z takových, od Heleny Jeranovy, rodilé z Pristavu, zpívaných písní zde klademe:

1. Luštno je pač na deželi,
Moja chyža na trate stoji:
Chytro se z jutro pregleda
Zachvalim jest mojga Boga.
-
2. Š majhnam no kratkam veseljam
Katir mi tak dobriga da,
Krepelička v štrenenc prepeiva,
Skorjanček se v lufti glasi
Krepelička na verbi odegrevla
Kosič pa v goši žvižga.

*) oddavky.

3. Luštno je pač na tom sveti :
 Kateri s poštenjam živi,
 Se žvižga in poja veselo,
 Na večer presladko zaspi.

4. Že mi ge grenko življenje
 Neč na porajto moj brat,
 V nebesach te čaka veselje
 De bi ga žive en krat.

Výklad slov: *Luštno* veselo, z něm. Lust, lustig; *pač* ovšem; *deželo* pole; *trata* trávník louka; *Majhen* malý; *katir* který, *strenina* stermina obilí, sr. strniště; *skorjanček* skřivan, *luft* povětrí; *kosič* malý kos; *goš* houšť; *žvižgati* pískati hvízdati; *poštenje* čest; *in ino* a; *grenko* korko; *neč na porajte* nepoobítej toho vysoce, nedbej na to; *De bi ga živo en krat* O bys je dožil jedenkrátě.

Kamkoli jsme putovali ve Štyrsku, všecko ještě plno bylo rozprávek o škarodě sečné, která se před několika týdnů v měsíci srpnu v Rohatci (Rohitsch), kde slavná kyselka s koupeli, se přihodila. Syn hraběte Františka z Attemsův, ve Slovenském Hradci bydlícího, jel s kočárem na projíždku: jemu v oustrety přicházelo tou cestou několik mladých Horvatův do tamnějších lázní; a že tito, jakožto s plnějším vozem z cesty vystoupiti nechtěli, mladý hrabě jim „Kroatisches Sauvolk“ navykřikoval. Tito s pokojem odešli. V kaffině však, kam za krátký čas i mladý hrabě přišel, Horvati obrátíce se k němu žádali, aby odprosil tu urážku, kterou jim a jejich národu učinil. V to přišel otec jeho a vida co se děje řekl: *já jsem hrabě!* a v tom okamžení dal poliček jednomu z Horvatův. Z toho se strhla strašná rvačka, tak že oba hrabata, syn i otec s Vaňkem se poraditi museli. Stavové Štyrští tak se nad tím zhoršili, že hrabě se všech ouřadův sesazen byl, aniž, dříve očištění svého, ve sněmovně ukázati se směl.

Po těchto denních tulačkách vstoupivše pod večer do lodice plavili jsme se s nedočkavostí přes Sávu do Krajinska, tak že téhož dne tři krajiny slavské, Horvatsko, Štyrsko a Krajinsko navštívil jsem. U prostřed Sávy vystupovali jako z vln před očima mýma dva smutné obrazy: ha! zvolám, zakryv oči dlaněmi: to je Čop! a tento Cestar! Čop byl professorem slavské řeči v Lublanech, utopil se při koupání v Sávě před několika lety; Cestar byl Hrvat, posluchač mudrců v Pešti, způsobilý mladík, horlivý vlastenec, utopil se při koupání v Dunaji, několik dnův před odchodem mým na cestu: oba ku veliké ztrátě Slavenstva. Ukrutná smrti, vzala si nám již mnohé oběti a naděje před časem: Rožnay, Jesefovio Mladoň (jediný syn Jungmannův), Tomášek, Michalovič, Červenák huijí: a mnohé poskvrny a břemena národu žijí! — Městečko Čates na pahorku ležící pěknější jest, nežli jeho dvojoblíčejní a dvojjazyční obyvatelé, na jejichž postavách těžce rozeznati: víceli německého či slavského živlu v jejich spankhartění pozůstalo. Řeka Brjana dělí Krajinsko od vojenského Horvatska. Mně zde všudy tak teskno, tak cizo, tak bolestno bylo, mezi tímto cele zanedbaným, se všech stran utiskovaným a opovrhovaným lidem: že som rychle domův k nějakému vyrazení utíkati musel, aby se mi srdce nepuklo. Zastyď Bože mé pochybování: já nemám čáky, aby již v těchto krajích kdy lípa kvěsti mohla. Znevonělo mi další zde meškání, a jakási bezděčná tékavost pudila mne odsud dále.

HLAVA III.

Horvatsko.

Záhřeb — Karlovec — Grabničko pole.

Nazejtří dne 12. září z národně umírajícího Štýrska, kvapil jsem k ožívajícímu Horvatsku. Bylať jasná neděle, mlčelivá Sáva na levici. Na cestě do Záhřebu požíval jsem poprvníkrátě blaženost samotnosti, kterou jen někdy rozmluva s mým vozatajem přetrhla. Potřeba jest to, obzvláště na cestách, pro ducha lidského, aby se časem ode hluku světa odstranil, do sebe vstoupil, věci a předměty viděné sobě obnovil, zažil a přivlastnil: jináče množství úkazův způsobí jen zmatek v duchu. Jako tělo pokrm, tak duše látku cestovní stráviti musí. Arciže na cestě nemůže mysl dlouho sobě přináležeti, anť noví vtiskové ustavičně ji ze vnitřku ven vyluzují aneb vypuzují. Co to za ves? „*Dobrava!*“ Dnes neděle, a tu předce trh na hrnce, díím mému Josefovi; Pane, řekl on, to nic nového u nás. — Co pak jste vy Josefe, Němec čili co? Já jsem Slavenec a můj jazyk slavenský, německy málo umím: jsem rodák z Brešče. Jakž to? díím já, vy říkáte Slavenec? a ne Slovenec? To vše jedno u nás, odpověděl on, učení lidé mluví Slovenec, my sprostí i Slavenec i Slovenec.

Nu, ptám se dále, a proč vy Slavenci a Horvatí role své tak na záhony a runy (*wendische Beete*) rozoráváte? proč nenecháváte role své tak celé a široké jako Němci? „Proto,“ řekl Josef můj, „že jsme my moudřejší rolníci nežli Němci; to děláme tím cílem, aby když prší voda ve brazdách zůstala a do půdy vnikla a tím ourodě napouáhala; kde pak je země sama v sobě močálovitá, aneb když mnoho dešťův bývá, tudy tyto záhony odvozují přílišnou vlhkost, aby osení nehnilo; panuje-li dlouhá suchota v letě, a jeli studnice, potok aneb řeka ve blízkosti, voda se odtud do těchto brazd nastrojí, která roli ovlažuje.“ Tuhle jsem měl přirozený dávno hledaný klíč k tajemství slavjanských

záhonův : a toto vysvětlení a ukázání mi tak praktické moudrosti v rolnictví, naplnilo mne novou uctivostí ku starým našim předkům.

Laduň, Jerlušovice, Drdovec jsou chatrné vesnice s rozsypanými sem tam domky: což zřízení a navštěvování škol těžkým činí. U Brdovce dohonili jsme drátenníka, jistého Jiřího Hološe z Rovného, horvatsky téměř tak dobře jako slovensky mluvícího. Poněvadž Maďaři hloupý posměch sobě z nich a z jejich řemesla dělají : jdou tito chudáci raději v daleké krajiny, aby sebe od hladu uchrániti a panstvu i stolici poplatky vypsotovati mohli. Sotvy tento truchlivý pohled z očí zmizel, otevřel se jiný utěšenější. Vedle silnice zahrada neophraděná, jenom okopaná : v zahradě na vyvýšeném místě květnice s nejkrásnějšími rosoperlými dítkami flory ; ve středišti květnice mladý, vysokorostlý, černým ouředním rouchem oděný kněz se knihou v ruce. Že reční nedělní svou nábožnost zde vykonával, poznati bylo nejen ze knihy ale z celé skroušené tváře a postavy. Taková modlitba, myslím, v takové tichosti, z tak upřímného srdce, mezi tak vonným kvítím k nebi odsílaná, musí Bohu milá býti.

Čím více jsme se k Záhřebu přibližovali, tím hustěji urážel oči mé jeden nepříjemný, škodlivý, zde široko daleko panující obyčej, totiž nošení všelijakých břemen na hlávách u ženštin. Děvče, žena, stařena téměř každá nese něco na vrchu hlavy, buď koš, buď putnu, buď nůši a uzel a to často tak veliký a těžký, že ledva pod ním kráčí. Tím se stává, že postava zdejších žen jest přímá a rovná co strom : ale že to stále tlačení mozku tohoto nejjemnějšího nástroje duše škodlivé jest v jiném ohledu, o tom ani pochybovati nelze.

Do Záhřebu přijeli jsme před desátou hodinou, tak že ještě závěrku horvatského kázání ve chrámě slyšel jsem. Okolí Záhřebské živopisné, vzdělané, na levo ověnčené vinohrady, a pahrbky čili hrby, hřeby, odkud i jméno Záhřeb ; na pravo nepřehledná rovina město k rozprostraňování se až ku Sávé vábí, aby někdy jed-

ním z největších na jihu bylo. Obraz a stav města chvěje mezi velkými a malými, starými a novými městy; krejčíři, tokáři (soustružníci) a jiní řemeslníci mají nápisy německé: kupci i slavoillyrské. Gay jest osa, vůkol které se duchovní i národní život Zahřebu anobř celého Horvatska točí. Již tomu asi 12 let co sme se neviděli, co jsme v Pešti spolu na procházky chodívali, čítanku k poučení se češtině čítali, o pravopisu, o novinách a jiných národních důležitostech rozmlouvali a všeliké plány v pudoucnost činili: ze mládence jemného, ucelivého, naděje plného, stal se již přísný, vážný, vysoce zasloužilý, všecka předsevzetí mladosti uskutečňující muž. Jaková mi to radost, shledání se s takovým přítelem, vlastencem, sounárodníkem! On co magnet přitáhl k sobě nejzpůsobnější illyrské mladíky ze všech krajův a nářečí, chudé spisovatele podporami zakládal, získal šlechtu národní literatuře, sesoustředil rozptýlené síly a tak úlohu Bohem a časem sobě danou, co jednotlivec, zdařile rozřešil. Co si zázračného zdá se míti do sebe a okolo sebe pan Gay. Čili snad vzkříšení národu nezasluhuje jméno divu? Novinárna a tiskárna Gayová jest velikánské podniknutí, síly jednoho soukromného člověka téměř převyšující. Jsou zde tři tiskací lisové, každý z nich stojí 500 zl. stříbra; hydraulický pres nadto stál sám 1000 zl. stříbra, at o literách, o ssezech o tiskařích a jiných přípravách a potřebách mlčím. Nejen sebe s tělem i s duchem, ale i celé své dědictví a jmění obětoval tento bezpříkladný vlastenec národu a vlasti. Nad tiskárnou jest čítalnice, přetučšený ústav: vůkol při stěnách knihovny kde knihy všech slavjanských nářečí, zvláště mluvnic, slovníky a dějepisy; v prostředku dlouhý, zeleným suk- nem pokrytý stůl, na němž dvacet pět rozličných novin a časopisův, ve krásném pořádku rozloženo. Takové množství slavjanských novin pohromadě sotvy se kde ještě na světě nalézá. Tu ruská Severnaja Pčela, tam srbské Novine a Národní List, zde polský Tygodnik literacki, onde Pražské Noviny, Včela, Květy, Ost und West a jiné čelnější německé noviny. Maďarské noviny

tu místa mají mezi našinskými, v maďarských čítovných ale nikde nespatrił sem naše noviny: kteráž slavjanská snášelivost a všestrannost mne nemálo těšila. Na tyto noviny vynakládá se ročně 260 zl. stříbra, Dohled a pořádek má zde p. Babukič, muž výborně učený a dobrý jako léto. Takovým čistým všeslavským životem nikde jsem nebyl proniknut jako zde. Tu jsem našel Slováka, p. Šuleka noviny čtoucího, tam Rusa Sreznievského a Praisa, kteří zde několik dnův na můj příchod čekali měvše odjítí do Srbska. Podivuhodná jest schopnost Rusův v učení se řečem a zvláště nářečím slavjanským. Pan Sreznievský mluvil tak dobře a plynně chorvatské nářečí, jakoby zde rozen byl. Muž to šlo z počátku arci něco tížeji, anž já posavad jen k čítání, málo kdy ke mluvení, příležitost jsem měl: a všek ze dne na den i můj jazyk se rozvázal. Poznal sem v Záhřebě netoliko všecky čelnější spisovatele, p. Demetra (dramatika), Vraza, Stoosa, Rakovce, Kukuljeviče, Babukiče, Užareviče, Mojžeše a jiné; ale i zástupce a podpory národu a literatury z vyšších stavův, jako Jeho Excell. biskupa Haulíka, hrabě Dražkoviče, hrabě Oršiče, hlavního župana Mikuláše Zdenčayho, vice-bána horvatského Markoviče, barona Kulmera, generala Šimuniče, plukovníka Rastiče a nesčíslný počet přátel a vlastencův, kteří všichni tak mnohými a stkvělými důkazy přízně, hostinnosti a vzájemnosti slavjanské mne poctili, že pobytí mé mezi nimi k nejkrásnějším dnům života mého přináleží. — Horvati jsou Špartanové slavjanští: silní, zmužilí, odhodlaní. Vysokocit národní povědomosti a slavjanské významnosti nikoho tak neodůsevňuje jako tyto Hrdinoslavy. Jim náleží ta krásná čest, že byli první, jenž se osmělili novoslavské vidy z duchovní říše do skutečného života přesazovati a většepovati. Tu žádný spisovatelský a učený aristokratismus, žádný monopol s literaturou a ideami, jako jinde: pravá národní a duchovní svobodná obec, jejímž účastníkem, ba i jen svědkem býti radost. — Někteří namítají p. Gayovi přílišnou cti a chvály žádost; my na to odpovídáme: ve chvalitebných věcech chválu hledati chvalitebno jest; ve slávě a ve

Štěstí národu čest hledati, čestnější jest, nežli na čest nedbati, jí necítiti a nehledati, aneb nečestnými věcmi se chlubit. Ukázal p. Gay dostatečně, že mu čest národu dražší byla, než jeho vlastní, ve dnech národního nebezpečení, když optimistové mlčeli, odrodilci cizincům pochlebovali, chabí a klátiví zoufali, sami učení opustivše ožahavý skutečný život do útočiště starých časův se zabrali aneb do hlubin vděčnějších theoretických skoumání se pohřžili: on do trpkého jablka přítomnosti zakousl a smělost měl bezprostředně a veřejně k národu mluviti, nedbaje na mnohé ctiutrhače a žalobníky své. Kdybysme my Slavjané měli národní Pantheon jako Římané a Francouzi, anebo valhallu jako Němci, já bych Gayovu podobiznu tam postavil a lípolistovým věncem hlavu jeho ozdobil. Jedno však jest, co každý Slavjan od p. Gaye příčinu žádati má, totiž, aby netoliko ústy, penězi, cestami, ale i pérem působil a krásným svým slohem své vlastence častěji obradoval. Pan Gay má i znamenitou sbírku slavjanských starožitností, k. p. původní obraz *Gunduliče*, *Georgiče* (jenž o s. Pavlovi a ostrovu Mlětě psal), *Petra Zrinského* a jiných; pak staroillyrské peníze, na nichž vyobrazená první čtvrt měsíce se hvězdou; což za znak i mnohým horvatským rodinám šlechtickým posavad slouží. Na jednom takovém stříbrném penízi stojí nápis: *Caesar Augustus*, a na druhé straně: *Virtus turb. illyricar.* Při spatření tohoto měsícohvězdeho znaku, vždy mi přišla mnohá místa z národních písní na pamět, kde řeč o měsíci a hvězdě, k. p. v srbské písní: *Mesec kara zvizjedu danicu* atd. Známé jest, že i Slavonia na erbě hvězdu má. Mezi starými rukopisy u p. Gaye zaujal mne obzvláště: *Zákon Vinodolský*, od r. 1288. Charakteristické pro náš národ jsou v něm dva články, totiž 2. a 11. V onom stojí: „Akoby ký vopil (upěl, křičel) v noci: pomagajte! terby ký ňul a neprišal na pomoć, pak by se doznalo, da platí pene Gospodinu (gradskomu) Libar 25 a Crikvi L. 35.“ — V tomto: „Svakoj ženi je virovano od dobroga glasa.“ — Kdyby takovou člověčenost a vzdělanost v oněch stoletích hledal? —

Dne 15. září, provedeno v divadle dva kusy, první: *Seoská kůta na drumu* (seelský čili venkovský domek na silnici) podle Kocobua; druhý *Ludost a Ludoria vesela igra*, podle Desagiera. Pan *Skalac* vynikal v obou komickým talentem; panna *Veselova* nežnými hnutími a posunky jako i líbeznou výslovností řeči illyrské. Ve spolku přátel řeč byla o zakoupení aneb vystavení nového národního divadla v Záhřebě: sčketi o působení divadla na vzbuzování národnosti a vzdělání řeči přesvědčen jsem, předce radil jsem, aby ty peníze raději na založení matice k vydávání knih a museum k ochránění vlastenských starožitností obráceny byly, anť prozatím nynější stav divadla dostatečný jest potřebám přítomnosti. Poněvadž ale k tomu fond ještě malý jest, uvolil se ušlechtilý Gay k osobní cestě a sbírce k tomu cíli po celém Horvatsku.

P. Sreznievský podal nám zprávy o nynějším stavu literatury ruské, zvláště básnictví. Po smrti Puškynově vyniká v básnictví obzvláště mladík Čamjakov. Již předtím četl jsem od tohoto spisovatele básně, jmenovitě jeho *Studnici*, které se mi pro jejich živou obraznost, jejich vroucí národnilenství, jejich čistoslavjanského ducha velice líbily: proto sdělujeme zde našemu obecenstvu jednu z jeho nejnovějších prací, která ještě nikde tiskána není:

Orel slavjanský.

Vysokě ty gnězde postavil
 Slavjen polunočnoj orěl!
 Široko krylja ty razpravil,
 Daleko v nebo ty ušel.
 Letaj! ne v sinem morě světa,
 Gdě siloj dyžuběšaja grud
 Razguljem volnosti zegrěta,
 Ty mladěich bratjev nezabud.
 Na step' peludnogo kraja
 Na dalnij zapad ogljanis:
 Ich mnogo tam, gdě šum Duneja,
 Gdě alpy tučej obvilis;

V uželjach skal, v Karpatach tĕmnych,
 V Balkauskich debrjach i ľsach,
 V sjetjach Tevtonov vĕrolomnych,
 V stalnĕch Osmanlii ěepjach.
 I ťdut okovanyje bratja,
 Kogdato zov uslyšat tvoj,
 Kogdato krylja kak objatja,
 Prostreš nad slaboj ich glavoj.
 O vspomni ich, orĕl polnoĕi!
 Pošli im zvonkoj svoj privĕt:
 Pusť ich utĕšit v rabskoj noĕi
 Tvojej svobody jarkoj svĕt!
 Pitĕj ich pišĕej sil duchovnych,
 Pitaj nadeťdoj luĕšich dnej,
 I chlad serdec jebinokrovnych
 Ljubovju ťarkoju soĝrĕj!
 Ich ěas pŕidĕt; okrĕpnut krylja,
 Mladyje kogni otrostut,
 Vzletjat orly, i ěpy nasilja
 Źeleznym kljuvom razkljujut.

Ptáno se mne ode zdejších pŕatelĕv i to: proĕ
 pŕy se já i nyní ješĕ více básnictvĕm neobírám?
 Ptactvo, řekl jsem já, jen v jarnĕm a letnĕm ěase zpívá,
 v jeseni a v zimĕ mlĕí; a vřak chcete-li pŕedce, dejte
 mi, ne vlaskĕ villy, ani franžouskĕ Sanssouci, ani pen-
 zie a řády nĕmeckĕch knĕzat, nŕybrť jen potŕebnŕ k tomu
 ěas, pokoj a chľĕb: a vyplnĕm bohďá ťádost Vaři
 tŕebas i v ředinách. Znáte zajistĕ dobre, ťe my jen
 laskaviĕky jsme na poli národu a literatury: ťítí ale a
 jĕsti pŕi tom pŕedce musĕme, chceme-li pracovatĕ, ant
 ani básnĕřŕm peĕení holubovĕ s nebe do ťst nevletujĕ.
 Vlachovĕ chľĕb zovou *pánem*. Ostatnĕ jak ťlovĕk tak
 i národ, po vřeestrannĕ vzdĕlanosti dychtĕcí, nic netratĕ
 i kdyť ponĕkud poezii pŕáznovatĕ necháváje jinŕmi uťi-
 teĕnŕmi vĕcmi se zanášĕ. Muza jeř pŕŕvodkynĕ a pŕĕ-
 telkynĕ ťivota, nikoli jeho vŕďkynĕ; ona jej okrařluje,
 ale zpravovatĕ neumĕ. Bezprostŕednĕm slovem i skutkem,
 obĕcnomyslností, obĕťovavostí a vřelikŕm podobnŕm

působením na obraně a retě národu v nebezpečnosti postaveného pracovati, tuším, není menší zásluha, než zpívati. Co nám prospějí všechny naše básně, ztratíme-li národ a řeč? Těžkáť byla práce, do mrtvoly našeho národu, obzvláště česko-slovenského lidu, nového ducha vdechnouti, ať již puchem umrlčím páchla. Pouhé básně, třeba i s Lumfrovým hradohýbavým varytem a s Amphionovou kamení ku plesu přivodivší lyrou, k tomu nepostačovalo: potřebno bylo i jiných menších, pospolitých spisův a článkův vydávání a rozšiřování, všestranné dopisování, překlouvaní, knih ponukání, rozesílání a prodávání, ať knihkupectví nemáme; anobř i cestování a pravotění se s odpůrci a jiné tisícové prostředky a léky ku vzkříšení a oživení mumie národnosti. Kdyby lze bylo náš národ, a vůbec celý svět, samými toliko básněmi a knihami šťastným a moudrým učiniti: toby již dávno vrchovatě býti musel. Moje kázně křičejí mi z pulpitu, co nevinný vezeň z temnice, prosíce mne o vysvobození a vydání jich na světlo: to však mne předce nezdrželo od cestování, ať o tom přec-avědčen jsem, že živé slovo více působí než mrtvé. Láska z obcování roste, říkali naši otcové, a též nám potřebí. Nenávidím ustavičné čmýrauí se v zaprášených knihovnách, jako i pouhou školskou učenost a spekulativnost, kde, jako v německé filosofii, jedna nová soustava ustavičně druhou nahání a s tránu svrhuje, a žádá se naposledy v životě nezakořeňuje, aby mohla květ a ovoce přinášeti. — A pak novonárodní idey musíme, ne výhradně v jedné, ale v rozmanitých všemožných formách do života vnášeti.*)

V ten den před naším odchodem, navštívili nás ještě dva klerikové ze semenišť, p. Valetič a p. Vrbančič, kteří nás česky přivítali, a vůbec v české řeči ku

*) Nemůžeme pochopiti jako někteří Maďaři toto naše v Záhřebě pobytí na zlou stránku vykládati a jemu Bůh ví jakové protimaďarské zámysly podstrkovati mohli, ať zde o Maďarčích a maďarčině sotvy slovo mluveno. Svůj pak národ navštíviti a o svém národu mluvití tuším není hřích.

podívu sběhlí byli, cvičíce se v ní společně každého týdne několik hodin. Jedne jsem litoval, že jsem p. Mažuraniče, tehdy nemocného navenkově, spatřiti a poznati nemohl. Dne 16. září o půl desáté odjeli jsme ze Záhřebu; pp. Gay a Demeter rozloučivše se s námi již dříve v městě, opět nás, pěši předkem sedše, u Sávy překvapili. Byl to právě den jména mé dobrky Ludmily; oni, i moji soucestovníci i já volali jsme: *Živ ji Bůh!* Ještě téhož dne včasně přijeli jsme do *Karlovice* (Karlstadt), a po umístění se v hostinci navštívili jsme čítovnu (skrovná a však dobře zřízená), pana *Klobučariče* prozatímního městského soudce a pány bratry *Vakanoviče*, kde jsme až do půlnoci šetřebati. I zde i před tím již v Záhřebě všickni zdejší vlastenci mne téměř omráčili a ohlušili otázkami: „proč se slovenská šlechta od svého národu a své řeči vzdaluje a k jiným připojuje? proč ona nejudnější na zmaření Slovákův pracuje? Proč Slováci taková bezprávi snášejí, proč u trůnu pomoci nehledají? proč nikdo ze Slovákův na sněmě se proti tomu nehlásil atd.“ Mirk pánové, řeknu, tohož jsou mnohé a rozličné příčiny, já za nejhlavnější pokládám nedostatek *národních* škol a *národního* vychovávání u nás. Kdo zná stav Slovákův v Uhrách, pochopí, že to na sněmovní cestě učiniti nelze, anť Slováci tam žádných vyslancův nemají. Národ, který nemá práva národní vůli míti a příležitosti ji vysloviti, není ještě národem; vůli pak národu představují svobodně od něho zvolení a zplnomocnění vyslancové. — Náš lid je velmi chudý a znuzitý, a bez peněz nikdo kněz. Ostatně se Slováci dosti hýbají, a hlasův svých kde možno pozdvihují: nebo všechny brožurky a články v novinách proti tomu pocházejí od Slovákův. Čeho pak rozum nemůže, to čas léčí. Odplata za zlé i dobré a na chromém dojede. — Zde jsem slyšel mezi jinými i příčinu toho, proč na posledním Břetislavském sněmu městům, více hlasův žádajícím, tato spravedlivá žádost odepřena: jeden z vyslancův maďarských totiž že prý veřejně to řekl; oni by zavraždili naši národnost, anť prý větší počet měst slovenský jest.

Několik dnův před našim příjezdem bylo zde ouřední vyšetřování a pŕhon pro pověstnou Davorii:

„Tko je rodjen Slavjan, rodjen junak
Slavjenski neka danas diže barjak u zrak atd.“

Maďaři udali žalobu u vyšších ouřadův proti této písni: žádající potrestání jejího původce. Po mnohém slídění, kdoby byl jejím skladatelem, nalezeno, že ta píseň v rozličných předměstích a ulicích znikla, jeden verš zde, druhý tam atd. jak obyčejně národní písně povstávají. My jsme ji již v Záhřebě od řemeslnických učňův a tovaryšův večer na ulici zpívati slyšeli. Těžce to nesou Horvati, že Maďaři téměř každodenně proti Slavům mnohem urážlivější a nebezpečnější články, písně a knihy svobodně tisknou a rozšiřují: když pak od Slavův něco podobného, aneb i jen obrana a odpověď vyjde, tu hluk a lermo dělající žalobami vrchnosti obtěžují. „I nabiji tě, i plakat ti nedám.“ Jak utrhačné jsou písně Maďarův proti Slavjanům k. p. „Él Magyar, áll Buda még — Haldoglik a buta Tót (Žije Maďar, stojí Budín: umírá hloupý Slovák) atd.“; anebo „Éu szegény Tót legény Mindég krumpli atd.“ které se veřejně na Pešťanském divadle zpívají; anebo bezčelná truchlohra Gálova: „Svatopluk“, anebo přísloví „Tót nem ember“ — a předce kdy který Slavjan podal žaloby proti nim?

Ráno s ousvitem procházejí se po městě, přišel jsem na tržiště; jakový to nový nevidaný pohled! V celém náměstí stály v pěkném pořádku vedlé sebe ženy, všelijaké věci, ovoce, mléko, sýr, houby atd. prodávající: ale při tom ani jedna z nich zde nezahálela, jako u nás, nýbrž majíce obáslo konopí neb lenu o hlavu otočené a v ruce vřetenou, vžecy pilně předly tak jako u nás na přestvách, a jen v tom okamžení přísti přestaly, když někdo něco od nich kupoval. Již předtím špatřil jsem panny a ženy cestující aneb sousedy navštěvující, anobř i pastýřky na poli přísti: ale toto množství přadlic ve bromadě, jejichž hlavy v kuzele se

změnily, jest čarodějný výstup. „Hluboký vrončí oita pro domácí pílnost a domácí štěstí — tvé jméno jest Slavjan!“ říkal jsem při tomto divadle s Kopitarem.

Méně zajímavý byl zde drahý pohled pro mna. Sedše do kavárny ku snídani, našli jsme u stolu tři hráče právě tak seděti a v karty hráti, jako jsme je včera při našem příchodu našli. Byl jeden Horvat mlynář, a dva Němci kupci: hráli zde celou boží noc hromady dvacetníkův před sebou majíce. V tom došla dceruška asi 13. letá řkouci: „Milý otče! matka tě prosí, abys již domů šel!“ Tento šílenec osupil se tak surově na toto nevinné stvoření, že s pláčem utíkáti musela. Měk otec tento četnou, hlad doma trpící rodinu.

Z Karlovce do Rjegy (Fiume) vede krásná umělecká Maria-Luiská silnice, slavjanské opravdu mistrovské dílo; vystavené od polního maršála, svob. pána Vukaševiče, začatá 1801, dokončená 1825, dlouhá téměř 80,000 sáhův. Škoda jen, že tato tak nákladná silnice záměru neodpovídá, nebo tak lidu a obchodu prázná jest, že jsme na celé te cestě sotvy pět kupeckých vozův, obilím a plátnem obtížených, potkali. Špatnějších hostinův nikde jsme nenašli jako zde. I zde však, když jsme sobě vejce vařiti dali, šlyšeli jsme moudré přísloví horvatské: „Vejce jednohodinné, chléb jednodenní, přítel třidcetiletý, jsou tři dobré věci.“ Kraj pahorkovitý, skalnatý, neurodný, němý bez ptactva a zvířat; sama cesta však předce utěšena, ať cestující veždy téměř po vysokých chlamích putuje a vůz jako v oblacích se vznáší. Pošt jest asi 12 na této cestě, vesnice pak hlavnější: Stativo, Netratič, Severin, Vučenic Selo, Skrad, Delnice, Merzlá Vodica, Jelenje, Kamenjak, Grobnik. Každá míle země a každá vesnice oznamuje počestnému, že se k jižnému podnebí a k nově, od posavadních cele rozdílné krajině blíží. Moře již nemůže býti daleko: rokle a prohlubiny, bývalá ale nyní vyschlá jezera, a celá tvárnost okolí to zvěstuje. Nyní, asi hodinu před Rjekou, otevřelo se před námi údolí, Horvatům a všem Slavjanům svaté, ono slulo

kdy *Jelensko*, nyní *Grobničko Polje*, asi jednu hodinu
uhé a půl hodiny široké. Zde r. 1242 našli di-
cí Tatarové svůj hrob pod mečem udatných Horvatův.
obšírné množství jich zde padlo, jedna polovice pole
st bílým drobným kamením pokryta, proto praví pro-
národní pověst, že toto kamení s nebe na tyto lido-
morce padalo. Horvati chtějí zde pomník, tuto uda-
st zvěšňující, postaviti a příštího léta šestiletou jubí-
ní památku slaviti: tak jako to přítomného roku
chové a Moravané na Hostýně učinili. Jako u Sala-
ru, tak i zde, s vozu sesedna u prostřed pole posa-
chal jsem se cítím a myšlenkám národním. Tak hrdá
vědomost mne zde blažila, jakobych sám osobně v
bitvě byl přítomen býval, kterou Italie i Germanie,
ad i Řím a Cařihrad, mongolské poroby zbaveny byly.
vesničky *Dražice* viděti ještě dva násypy čili šance,
nimiž tatarský tábor byl; nad osadou *Podčudnica*
st pole, podnes *tatarské grobiště* zvané, kde, dle ná-
rodní pověsti, nejvíce mrtvin tatarských pohrobených
lá, mezi nimiž podobno i sám Batuchan, jenž v této
rážce zahynul. Nemohli jsme však zde bolest, ba
ru hněv náš, nad tím utajiti, když jsme slyšeli, že
něř všecky zde nalezené storožitnosti: zbroje, přílbice,
nize, popelnice, sklenice (ještě vodou k pití naplněné)
l. do ciziny se prodávají a ven z vlasti vynášejí.
ě. bratři Horvati nemyslejí na založení vlastenského
seum? U Ohlumu (Kulm), u Lipska a jinde viděl jsem
lberné pomníky bitev, v nichž nedávno křesťané bra-
křesťany zbili; naši Slávové cizím zásluhám a mu-
a plnou hubou se obdivují a je oslavují, jen k našim
vlastnějším zásluhám a mužům jsme nevděční utahu-
i mrtvým, co jim náleží; a přitom se ještě horšíme
me-li, že jim cizinci pocty a památky dělají. My
dy pozdě přicházíme, všudy jsme poslední, ku všemu
e slabí. Když já do země smutně hledě v těchto
ěmto podobných myšlenkách hluboce pobřížen jsem
hál má v ruce, sama sobě zanechané, ve drobném
to písku sem tam hravě ryla a jakési hakybaky dě-
; protiv pak a k sobě přišed, nemálo jsem se

uleknul vřda a čta co hřl ta nevědomky na této pi-
sečnaté půdě napsala. Stálat tam totiž velikými literami
vyoraná ona žaloba Dobrovského: „*Wir uneinigen
Slaven!*“ Neměv více času k zetření a rozhrabání těchto
run, nechal jsem je tam co Grobnický pomník

Byloť již pozdě večer když jsme do *Merzle Vodice*
přijžděli: z daleka zaslechneme neobyčejné pokřikování
z hostince. Všedše tam, uvidíme vozataje a jiné po-
cestné vřkol stolu hrstí silně o stůl bítí a prstův hned
více hned méně vystrčených ukazovati, snř při tom ná-
ruživým okem všickni na to hleděli náramným a smí-
šeným hlasem volajíce: *cinque*, jiní *sette*, jiní *otto*, *nove*
atd. Jest to vlaská hra *Alla Mora* jmenovaná, poně-
vadž původ svřj od Mouřenínův čili Arabův má, kteří
ji do Španělska přinesli. Tato hra po celé Italii anobrž
po všech jižních krajinách obyčejná jest, ona zardává
přičjnu k nesčíslným různicem a skutečným vraždám. Jest
to hra bezduchá: a předce jeli sázka veliká, pro rychlé
hrání, za hodinu z boháče žebráka činí. Při osadě *Ka-
menjak* pili jsme vodu z cisterny strojně udělané, do
níž se deř a voda se skalnatých pahorkův shromařduje.
Se chlumův a výšin tohoto okolí uzřiti již mřsty siné
moře, nad jehož vodami běloplachetné lodě, co holubice,
se vznášejí.

HLAVA IV.

Pomoři.

Rjeka — Velja — Čičové — Terst.

Přes hrůzy plné romantické skalostěny a propasti
vede cesta do Rjeki. V zahradách viděti p od řirým
nebo smokvy (řky), vavřiny a jiné jižní zrostliny.
Rjeka potok vytěká z ohromného skaliska a ři 1/2 hodiny
od města. Město Rjeka, latin. *Flumen S. Viti*, aneb
Vitopolis (sr. Svatovřt), jest čisté, ři řé, klassickými
pozůstatky vzácné. Ve starých časřech řl tento kraj
Liburnia, n. *Caesara Oenotria*. Záliv řak tento čili řič

moře sluje nyní *Golfo del Quarnero* čili *Carnaro* (sr. Krain Krajinci), ve starých pak časech slul *Sinus Hana-ticus* čili *Heneticus* (srov. *Sinus Veneticus* a *Mare dei Schiavoni*): všecka jména na náš národ se vztahující. Zdejší Slavjan, pan V. J. Medanič, advokat a patricius v městě Rjece, přijal nás netoliko s pohostinstvím ve příbytku svém, ale i sprovázel nás jak v městě tak i v okolicech jeho. Vlaská jídla zde jsme ponejprvé jedli, jako polentu, želvy, mořské raky a ryby. O rozblášené polentě já předtím kdo ví jakové představy jsem sobě tvořil; sotva ale že jsem ji uzřel a okusil, aha! řekl jsem *Kaša mat naša a polenta její dcera!* A tak jest ve skutku, polenta (sr. puls pultes) nic jiného není, než staroslavská kaša, původní oblíbené jídlo Slavjanův, paběrek po Slavo-Venetech v Itálii. Před domem p. Medaniče ční vyseký kamenný sloup, na jehož vrcholku vlake čili korouhev (něm. Flagge, šved. Flagg, holand. vlagghe) vlaje; v prostředku vyřezbován s. Vít s kohoutem, u spodku pak tento nápis:

Numine sub nostro tute requiescite gentes,
Arbitrii vestri quidquid habetis erit.

V městě mezi domy jsou ještě zbytky z římské brány (Arco Romano); jsou to balvany skal, jak se zdá, bez malty spojených. Na hoře kalvarské pak truchlejí zbořeniny onéno zdi, která římskou říši na východní a západní dělila, táhnouce se až ku Grobníku a dále do Krajinska. V Rjece musí již slavenčina zápas vésti se sokyní svou vlastinou; vesnice okolní jsou sice všechny slavoillyrské i v Rjece obecní lid a někteří horlivější vlastenci mluví naši řeč: ale v tak řečených vzdělanějších domích a při onřadech všudy se vlaský jazyk ozývá. Dáno kohoutovi hřadu, a on chce věži. — Jsou sice zde slavoillyrské, velkokupecké rodiny, majitelé korábův jako: Benetič, Cirkovič, Cosulič, Milašovič, Vičulič a jiné, ale bohužel, dítky v jejich domích již vlastinu štěbetají. Ve chrámě sv. Víta káže se i zpívá v každou neděli horvatsky. Srbská církev, jejíž knězem

Jest dv. p. Jovetič, počítá již toliko 52 duše: muž tento našel nám velice na klesání zde naší národnosti a řeči. V guberniálním paláci stojí na tabuli jména všech advokátů v Rjece bydlících napsána, byloť jich 12, mezi nimi 6 slavjanská jména nesoucích. Tam jsou i obrazy gubernátorů všech, od r. 1777. byloť jich 7. Navštívili jsme i školy maličkých dítek, kde dvě učitelkyně všecko po vlasku učily. Proč pak není zde slavská řeč uvedena? ptal jsem se, a pan Medanič na to: byloť prý dlouho o tom hádky mezi měšťany, meztím prý gubernium v to se zamíchalo a žádalo uvedení maďarčiny do této školky. Aby se měšťanstvo tomu vyhnulo, vyvolili všickni raději vlaské učitelky. Tím jste se věru nedostali pod střechu, ale z deště pod žlab odpověděl já. To se vše časem napraví a nahradí, řekl náš přítel; k čemuž já přidal: Co jednou k srdci přivřelo, zvláště ve mladosti, škrab jak chceš, třímá se, aspoň skvrny na vždy nechává. — I o národnosti a řeči platí to přísloví: Již je to tam, co vlček ham! — Na průčelí chrámu S. Víta vezděna jest veliká železná kule sem vystřelená koule, pod níž tento letětný nápis:

Ista Dabat Gallos pulsVra hInC Anglia poMa. :

S. Vít jest patronem tohoto města, jako i mnohých jiných ve Krainsku, Štyrsku, Korutansku, anž Slávově k tomuto svatému jakési předmilénství mají, pocházející ještě od jejich pohanského Svatovíta. Tolikéž i chrámův S. Hieronymovi zasvěcených veliké množství ve zdejších Slavských krajinách, v nichž jeden i v Rjece stojí. Anobř i v Římě jest chrám „S. Giorolamo de Schiavoni“, jenž r. 1450 pod papežem Mikulášem V. od Slavjanův před Turkem utíkajících vystaven byl.

Hned po přjezdu našem do Rjegy, pospíchali jsme moře pozdraviti na tak řečenou paladu (snad od palus) čili násyp do moře běžící, kde lodě připlavují, aby tovar nakládati neb skládati mohli. Zde jsme spatřili dvě mladice Krajské, tak krásné, že všickni diváci více na

ně, nežli na lodě a moře hleděli. Byliť v národním městáckém oděvu, snad sestry, jedna ušlechtilejší nežli druhá. Zde jsem cítil pravdivost oněch národních přísloví, z nichž jedno říká: „*Od někdej Ljubljanke co lépe slovele*“, a druhé: „*Nema pucu (děvku) nač Krajinicu.*“ Zposrovnávše tato nevinátka, že oči mnohých na ně obráceny jsou, zmizely v městě, jako laňky v lese.

Téměř do půl noci procházeli jsme se pod hvězdojasným nebem v městě a na mořském nábreží, kde množství osvětlených lodic rybářských, rybarice zvaných, sem tam se toulalo. Asi o 11. hodině zavzní na jedné lodi silnohlasy ale truchlivý zpěv dvou rybářův:

Čudila se Lika i Karbava
Što goveri Bugarine Sava,
Kudi pleme Frankopanoviča
I vičezza Bana Zrinoviča.“

Milý Bože! řeknu já s podivem, totě píseň z Kačićův *Arsiče*, di p. Medanič, to nic nového a podivného není: náš lid, jmenovitě rybáři z ostrovu Velje, všechny ty písně znají a zpívají obzvláště ty, které se vztahují na jejich nezapomenutelného pána a dobrodince Frangipana a jeho rodinu. Bylť Frangipan, ač původem Vlach, přízniv Slavům. Od Rjegy asi $\frac{1}{2}$ hodiny leží na vrchu *Tersat*, někdy hlavní město Liburnie (*Tersactum*), nyní hrad, Frangipanům přísléleževší; zde viděti jejich erb, na němž dva lvové *chléb, lámají*. — Zde se chová i pamatný Marengovský sloup, někdy ke oti Napoleonovi na poli Marengo postavený, od Nužana koupený a sem přenešený.

Přístav Rječanský, čtyřicátka (*quarantana*) a nemocnice jsou od města malou hodinu vzdáli; nás, právě jak jsme tam došli a vůdce náš bránu ku přístavu vedoucí otevřel, přivítala mořská bouře a vlna na skalní břeh nedeřená, co věže do výška nad hlavami našimi vydmutá, málem že nás strachem předěšené neuhopila: odešli jsme sice zdraví, celi však ukropení. U prostřed

dvoru stojí sklená kaple, aby všickni v konstantě postavení na službách božích podíl bráti a kněze viděti mohli. Ve přístavu tomto byl nyní jediný koráb s korytněčkami čili želvami, jenž z Korfu sem připluk — Zde jsme potkali na cestě i vesničanky váp do Rjegy nesoucí a sice v kožených vršcích (pytlích), tak jako jsou naše dudy.

Něco dále, asi dvě hodiny, jsou ostrovy: *Krk* čili *Velja Otoka*, (snad velký ostrov, vlasky a lat. *Vegliā*); *Ozero* (lat. *Absosua*, *Absyrtis*) a *Čres* čili *Cres* (lat. *Cherso*) jenž někdy *Absyrtides insulae* sluly, poněvadž prý, dle řeckého bájesloví, *Medea* s *Jasonem* utíkající, zde bratra svého *Absyrtu*, jí pronásledujícího, zavraždila a kusy těla jeho rozhazovala, aby eteo sbíráním jich zaneprázdněný jí dostihnouti nemohl. Kdo pochopí, jakové city a myšlenky tyto klassické ostrovy ve nás budily? *Velja*, *Ozero*, *Čres* a sousední *Lusin Lusin*, *Rab* (*Arbo*) atd. jsou prastaré slavské, u klassikův zpomínaná, s řeckořímským bájeslovím a národem se stýkající jména, jejichž obyvatelé nepochybně Venetům (od nichž *Beaátky*) nejen sousední ale i pokrevní byli.

Hlavní město na ostrovu *Velja* jest *Hrad* aneb *Krk*; celý ostrov rozdělen jest na 4 ouřady (podesta, *Velja*, *Baška*, *Dobriño* a *Omišal*); a na 3 dekenaty: *Velja*, *Vrbnik* a *Dobriño*. Biskup bydlí v *Krku*. Na celém ostrově *Velja* panuje v náboženství glagolština, jen málo církví jest, kde se v latině slouží. Kněží jest zde velmi máho, v *Bašce* asi 30, v *Omišlu* 10, všickni glagolitě, kteří mimo čtení mše téměř nic jiného nedělají. Knihy glagolické tisknou se v *Rjeco* latinskými písmeny. Nejméně známější místa jsou: *Omišal* (genit. *Omišla*, vlas. *Castel Muschio*), *Vrbnik* (*Verbenico*), *Baška* (*Besca*), *Ljubnja* (*Libnia*), *Dobrinjo* (*Dobriigno*), *Jezero*, *Šužan* (*Susana*), *Mikolice* (*Micale*), *Dobšnica*, *Polica* (*Poglice*), *Kornič* (*Cornicio*), *Punat* (gen. *Punta*, *Ponte*), *Čubranič* (*Chiubranicio*), *S. Vít*, *Milešič*, *Gorica* atd. Nejvyšší vrch, mezi *Puntem* a *Baškou*, sluje *Trškavac*, z něho valí se potok *Rika*. Jména ostatních vrchův a pahrbkův jsou: *Belove stene*, *Prišliv*, *Ochot*, *Zmina*,

Kunjaleber, Kušný, Strinac, Sapljak, Černikevo Čelo, Japlenišće, Samotvoriškovo, Orije Čelo, Lipica, Organ.*)

Zde klademe i několik Veljenských krajomluvův: *beštran* Epheu, břechtan; *betažnyj* nemocný tak i horvat.; *Blagdan* svátek, blahý den, *sakdan svakdan* vezdejší den; *bura* bouře, slov. vlas. bora; *burica* nádoba k nošení vody; *vesta* i *testa* cesta, užívá se až do Spletu, kde *put* začíná, (*cesta testa* snad od *tesati*, totiž stromy a křoviny v horách, aby průchod byl); *cuda* množství, zástup, *cuda* ljudi; *čijový* či? *devica* služka, děvka; *šromada* malá zeď, ohrada; *hubno*, serb. *huvno* humno; *boludrica* mniška, sr. kaluger kaluděr; *orech* (ne ora jako u Srbův); *samañ* sněm, roční trh, *sopac* hudebník, *sopile* píšťala; *storiti* stvořiti činiti; *talikais* tolikéž, serb. *takodjer*; *travkati* bleptati, zle mluvíti; *Vazan* Velikánoc i u Krajincův, sr. Vesna; *rgan* pluh; *zakai* nač, k čemu? atd. Z přísloví prstonárodních: Tanje zameš, výše nosíš (Čím méně vezmeš, tím více nosíš). — Ča ste vy: ljudi čili Baščani (Baška ves)? (sr. šes. Všudy lidé, v Chomoutově Němci). Zvláštnosti veljanského nářečí jsou, budoucí čas: budu spati (ne otn, aneb tu); ve třetí osobě množ. počtu *du*. k. p. *čadu* dají, *slaviču* slavějí atd.

Oděv Veljanův dělí se též od jiných sousedův jak barvou tak i krojem. Vrchní roucho *černé* jest u všech, u mužův i žen, u mladých i starých, záležející z tenkého a řídkého sukna čili z herasu, k jehož shotovení a tkání zvláštní dílnu na ostrově mají, a které zde sluje *bedena* (sr. Wenden?). Částky mužského oděvu jmenují se: *Klobuk*, *Jaketa*, (kabát krátký), *Kotéga* (jaketa kožešinou podšitá), *Kamižot* (letní jaketa, sr. Komže,

*) Modlitba Páně u Veljanův takto zní: Otče náš ky jesi na nebesech; Svetí se ime tvoje; Pridi krajestvo tvoje; Budi volja tvoja, kako na nebu i na zemli; Kruh naš svachdanji daj nam danas; Odpusti nam duhe naše, kako i my odpustamo dušnikon (tak, místo om) našin (tak); i neuvedi nas u napast; I izbavi nas od neprijasni, Amen.

camisium), *Gati*, *Bregais*, *Brenevroke* (Hosen), *Postolě* (střevíce, škorně, sr. čes. postoly). Částky ženského oděvu jsou: *Rub* (šátek ku zakrytí hlavy u žen i panen), *Stomanja* (košile), *Župica* (sukně), *Poravnici* (poravnici, od rameno, traky na nichž župice visí), *Pas* (Gürtel), *Choljevy Holjevy* (punčochy), *Rekně* (náušnice, z vlas. orechino), *Podpetak* (obyb u spodku sukně, der Absatz), *krana* (parta), *Tesnek Tesnjak* (kabát červený pro mladé nevěsty), *Suknica* (jaketa mužům i ženám společná). — Vůbec se mluví, že původ a příčina této černé barvy v nosivě Krčanův jest známá nešťastná smrt hraběte Frangepaného, od kterého času prý, co jeho poddaní, za ním truchlí a smutkové roucho nosí. Ale my o tom na cele jiné myšlénky jsme přišli, zvláště když jsme tuto černou barvu zase i v Benátkách, co panujících anobř jakousi přednost a půvěrčivou svatost mající, spatřili. Známoť jest, že i v Benátkách původci a nejstarší rodiny čili *nobili* od jakživa *černým rouchem* oděni byli a jsou, anobř i ty gondolky nejen zcela černou barvou olíčený, nýbrž i černým sukнем veskrz vyloženy a pokryty jsou, tak že na způsob rakve vyblížeji. I Slavjané ve Krajimě, v Istrii a sousedních nosí vrchní šat a nohavice z černého aneb náčerného sukna, ženštiny pak černý rubáš čili sukni z černého sukna čili z mezulanky, tak jako obyvatelé Krku. Tak i Bodřičti Vendové, sr. Burmeisters Obodriten — Wenden, Rostock 1840. str. 28. „*Schwarz ist bei den Wenden die Lieblingsfarbe.*“ Naším zdáním má se původ tohoto prastarého obyčeje a černého oděvu, výše hledati. Již *Scymnus Chius*, asi 90 let před Krist. živší, toto píše (viz Lucii de Regno Dalm. et Croat. p. 14):

Sequitur mare quod Adriaticum vocant,
 Ibi insulas similes Cycladicus obtinet,
 Quorum quidem alias nuncupant Apsyrtides,
 Quinquaginta autem oppida
 Venetorum in intimo recessu sita sunt,
 Venetos sequuntur Thraeces, Istri uti vocant,

Juxtaque eos duae citae sunt insulae.
 Olimque contigisse sonantii asserunt
 Incendium Phaëtonis haec circa loca,
 Ideoque turbas incolarum omnes adhuc
 Incedere *atra veste et habitu lugubri.*

Poněvadž řeckofimský Apollo (a Phaëton) stejný jest a indickým bohem *Kršna*, jenž byl bůh *Višnu*, v osmé avataře; poněvadž skutky a básesloví obou, co stejné a jen tu i tam místnostmi pozměněné, splývají; ant jméno *Kršna* to znamená co *černý* a sám *Kršna* v *černé* postavě se vyobrazuje, *Kršnaité* pak jeho otitelé jemu ke cti nejraději *černým* rouchem se odívají; poněvadž *Kršna* jináče i *Govinda* t. j. *Hovado*, čili *Vúl, Vol, Vel, Volos, Veles* se jmenuje, že krávy pásal a *vúl* jemu svatý jest: proto za to mám, že to *černé* roucho našich *Kršnanův* čili *Veljanův* ještě indického původu jest a na modlu *Kršna* se vztahuje. Samo indické *Kršna* a jméno ostrovu *Krk Krčan* zdají se jeden kořen míti, tak jako i *orn, čern, čára, čárka, vind. čerka* anobř i *kruk, krkavec* (tak jako *vrána a vrany*); k tomuto kořenu *Krš-na* patří i naše *krs, krš, kres, okres, okršlek, kresliti, krása* (t. j. *kresy a čárky na těle, jako divochové obyčej mají*). Druhé jméno ostrovu *Velja* pošlo buď od *vel-ky, veliký* buď od *Vol, Vel, Veles, Volos, Vúl*, tak jako *medělja* od děl, dělati. — Anobř i bájka o pádu *Phaëtonové* nalezá svou obdobu a jako matku v indické o *Kršnovi* a *Sektasurovi*, sr. Dapper 93. „Sektasur verwandelte sich in ein artiges Wäglein und zwei weisse Ochsen mit vergoldeten Hörnern. Eine Bauersfrau besuchte die Mutter des Krishna, trug den Krishna aus Liebe zu seiner Schönheit und Freundlichkeit auf den Armen und setzte ihn in den Wagen. Sektasur verliess die Erde und flog mit dem Kinde, Ochsen und Karren in die Luft. Als Krishna sich in der Luft befand, nahm er eine grosse männliche Gestalt an sich und trat den Deyt so gewaltig auf das Herz, dass er seine Seele in der Luft liess und der Körper zu taumeln begann, Krishna setzte sich auf den

leblosen Körper, welcher einen so entsetzlichen Fall that, dass die Erde davon erbebt.“ Tak i Phaeton. Komu by se tato dohádka příliš smělou býti zdála, ten nechat pováží, že lid těchto krajův do dnešního dne *Indii* v národních zpěvích zpomíná a oslavuje, jako k. p. v následující, i ve Vukově sbírce 1841 str. 489 tiskné písní :

Pocmilio sitan bosioče :
 Ticha róso, što nepadaš na mne
 Padala sam za dva jutra na te,
 Ovo sam se bilo zabavila
 Gledajuči čuda velikoga,
 Ďe se Vila s orlem zavadila
 Oko one zelene planine :
 Veli Vila : „Planina je moja !“
 Orle veli : „Nije, nego moja !“
 Vila orlu krila salomila.
 Ljuto cmile tiči orloviči,
 Cmile ljuto, jest im za novoľju ;
 Tešila ich tica lastovica :
 „Ne cmilite, tiči orloviči !
 „Povešću vas u zemlju *Indiju*,
 „Ďe štir koňu raste do koljena,
 „Ďetelina trava do ramena ;
 „Otkle nikad ne zalazi sunce.“
 Po tomo se tiči utěšije.

Při slovích oné Králické písně, jejíž konec takto zní :
 „Poď za mene Vilo — Kod moje teš majke — U ladu
 sediti — Tanku svilu presti — Na zlatno vreteno —“
 učinil již Kopitar tu otázku : „Deutet diese Situation
 nicht nach *Indien* ? Viz Wiener Jahrbücher d. Lit. 1825
 B. 30, str. 163. A srbské Pjesme od Vuka 1842 I 42.
 — I název *Vasan*, *Vasan*, Velikounoc Krčanům značí
 i jest indické *Vasant Vasanti*, srov. Bohyni Slávu str.
 323. Proto k želání jest, aby se čím dříve ve slavjan-
 ských krajinách a školách vedle klassické řečtiny a la-
 tiny i klassický sanskryt a indičtina co řádné studium

přednášely, a naše mládež aby vedle Homera a Horace i Valmikiho a Vissa, vedle Herodota a Cicerona i Vedů Šastra, Sakontalu, Bhagavatu, Puranu a jiné indické klassiky v rukách nosila. Jakové nové světlo dostala-by odtud naše historie, mythologie a celý národní slavský život, jehož kořen v té půdě vězí! Ale — *wir un-einigén Slaven!* — nařiká Dobrovský.

Na ostrově Črezu (Kerso) u Faresiny a Dragošič, jest úžina mořská mezi tímto ostrovem a Istrií, kde u břehu moře, na vrchu Morliackého zálivu, leží město *Labín*, lat. *Albona*, asi čtyry míle od *Poly*. Labín byl mně již v mé mladosti památným proto, že se zde narodil muž, Slavjan a protestant aneb raději spolureformator, k němuž zvláštní uctivost já vždy cítil jsem, totiž *Matěj Franković Vlach*, lat. *Flacius Illyriens*. Muž tento, po Husovi, Luterovi a Melanctonovi největší bral podíl na reformacii, má nesmrtelné zásluhy o církev evangelickou, a přináleží vůbec k nejučenějším spisovatelům. On zde spatřil světlo světa r. 1520, z otce Ondřeje Vlacha a matky Jakoby roz. Luciovy. Prvotinám umění doma od otce vyučen, potom do Benátek poslán byl k Janu Egnatiovi, jehož škola vedle náměstí S. Marka byla. R. 1537 ode vstoupení do mnišského stavu Baldem Lupatinem odveden, šel do Němec, kde v Tubinku u krejana svého Matěje Garbiče, řecké řeči profesora, bydlel. R. 1541 ve Vitoboře (Wittenburg) slyšel Lutera a Melanctona, hebrejčině a řečtině soukromě učil; r. 1544 tam veřejným professorem učiněn. Po zniklých v Německu vojnách byl v Brunsvíku, v Děvíně; r. 1557 povolán do Jeny ku zřízení nové školy; odtud do Řezna odešel, pak do Antverpu, Štrasburku, Frankobrodna nad Mohanem, kde r. 1575 umřel. Psal vše 30 rozličných, větších a menších knih, mezi nimiž pamatnější jsou: *Catalogus testium veritatis: Argentinae 1562*. Jeden exemplář tohoto díla nalézá se v universitské knihovně v Pešti, na jeho první straně dole tato, vlastní rukou spisovatelovou napsaná slova jsou: „*Pi-entissimo viro D(octori) M(edicinae) Bartholomeo Scho-hero, suo Dno et fratri in Christo clarissimo Matthias*

Flacius Illyricus.“ Odkudž patrno, že tento ex. darem poslán ode spisovatele Šoberovi. Druhé jeho památné dílo, jehož on netoliko původcem, ale i nejpilnějším dělníkem byl, jsou *Centuriae Magdeburgicae*, tento zázrak lidské učenosti a pilnosti, o němž Quensted, in *Vitis Viror.* illust. praví: „insigne illud opus et quale pristina setas nunquam viderat.“ Sepsal dále: *Tractatus de sermone Sacrarum literarum, Magd. 1551. De Materii et metis scientiarum atque erroribus Philosophiae in rebus divinis, Jenae 1550 atd.* Muž tento bezpříkladně činnosti, jež Czvittinger *Slavum famigeratissimum* nazývá, ustavičné strky a tepy nelítostivého osudu zkušovali musel, proto že od Němcův přeznán byl, dílem z obyčejné jim národní k nám nenávisti, dílem pro malicherné křehkosti, jichž žádný učený prost není, zvláště pro jeho domnění o hříchu, že tento prý při člověku ne případný ale podstatný jest. Jeho stoupence jmenováno Flaciani. Sám jináče tichý Melanchton nemohl Němce se sebe vyzouti soudě o mužích slavenských, nebo našeho Grankoviče přezýval „ještěrkou slavenskou (echidna illyrica)“. Jináče o něm jiní soudili, k. p. *Quensted*, v dotčené knize: „Flacius bohoslovec, předešlého století Origenes. Církví Kristově dobrou a věrnou službu prokázal.“ *Thuanus Hist. 1. 61.* „Flacius největší mezi protestanty bojovník proti papežské důstojnosti.“ *Richard Simon Hist. Crit. V. T.* „Flacius velikou sobě spisy svými slávu získal, obzvláště knihou *Klíč Písma*, která rovně protestantům i katolíkům užitečna jest.“ Nejškaredější, pravě nelidská a nekřesťanská nevděčnost a zaslepenost německých lateranských knězův byla to, že jemu ke smrti pracujícímu velehnou svátost odepřeli. Matěj Vlach byl snad první mezi učenými našeho národu, jenž se co Slavjan k jinokmenným bratrům a Slavům hlásil a v dopisování s Poláky i s Čechy stál, srov. *Lasičského K. 7. 21.* Jméno *Frankovič* pošlo snad ze jména *Brankovič*. Slovo *Vlach* znamená u Turkův a Bosňákův tolik co *křestan*; někteří z rodu *Brankovičův* přestoupili k *muhamedanství*, jiní zůstali *křestané*, odtud snad přijetí

Brankovič Vlách. V Labíně se až posavad rod a jméno Frankovičův nachází, z nichž jeden *František Frankovič* kanovníkem. Se mnohým dotszováním hledali jsme v těchto krajích dostati *obraz Matěje Frankoviče*, chtějíce památku jeho ve Slávii obnoviti: ale najíti nikde jsme nemohli.

Slavný římský amphitheater v Pole, z něhož již jen zrutiny viděti, jmenují zdejší Slavové *Divičem*, snad od *diviti*, *dívati* se, jako naše *divadlo*. Počátek jedné naň se vztahující písně, takto zní :

„Ai Diviču, bijeli gradine
Na tobe je toliko bolkuna (pavlač, okno),
Koliko je u godini dana,
Tebe jesu Vile ugradile
Ugradile v jednu temu nocju atd.“

Jako vůkol Rjegy a na sousedních ostrovích v zálivu morljackém a ve kraji istrianském bujný život slavský věje a poutníkovi radost národní působí: tak naproti tomu na severní straně ku Krajinsku, zvláště na cestě do Terstu, spatřuje oko jednu uschlou zanedbanou haluz slavjanského kmene, nad kterou lidomil hluboce zalkati musí, a totož jsou tak řečení *Čičové*, aneb *Titové*, jejich kraj *čičevské pole*. Sotvy že jsem vstoupil na toto pole a mezi tento lid, přišlo mi bezděky na um potvrzování některých horvatských starcův v jednom přátelském spolku ujišťujících: že maďarský živel není Slavům tak nebezpečný jako německý, že onino veřejně a hrubě, tito tajně a vlídně podkopávají, kde jen mohou, naši řeč a národuost. — Čičové bydlejí od Rjegy až ku Terstu ve vesnicech S. Matěj, Skalnica, Lipa, Pasjak, Novýhrad, Obrov, Materia a jiných roztroušených osadách a domích aneb raději chatrčích. Okolí neveselé, půda holá, kamenitá, neplodná. Nikde žádné školy; jejich chrámečky jsou našim chalupám podobné, i to zřídka se vyskytající; na průčelí chrámu dvě břevna aneb skály, mezi nimiž zvonek visí. Bylat neděle, ani v tomto dni nejsou lidé tito čistě oděni:

vše černé, špinavé.* V Lípě vešli jsme do několika sedláckých domův; tu bída a hrůza! nejen žádného stolu a lavic, ale ani pece ani kuchyně, ani ohniště, ani postelí. Jedna díra, oknem zvaná, osvětluje tuto temnici. Na zemi před příbytkem pahřeba (hromada) ohně, nad nímž kotlík zemčat plný, vůkol sedící otec, matka a děti. Více a traplivějších žebrákův nikde jsme neskusili jako v tomto kraji; celé houfy malých i velkých dětí pronásledovaly náš vůz s vykřikováním: „Bog im da sreću a zdravlje, ako mi šta šenkaju.“ Čičové jsou lidé nejvíce slabé postavy, hubeného těla, osmahlé barvy, mnozí se zaneprazňují pálením uhlí, které do Rjeki přivázejí na prodej; neouroda a hlad působí, že tytýž i na loupež se dávají; mluví s malou odlišností krajinské nářečí; jejich zpěvanky čili světské prostonárodní písně slují *bugary*, jakož se i u jiných Illyrův jmenují; naším zdáním od jmena *Bulhar*, srb. *Bugar*, franc. *Bougre* t. j. kacíř, neznaboh, (kacířství Bogomilův v Bulharech zniklo): a tak tedy *bugary bulhary* znamená kacířské, nesvaté, světské písně. Klademe zde několik slov a vlastností čičevského nářečí:

Bat *batič* kladivo; *brnavreke* nohavice (tak i *bulb.*); *cesar* císař; *dretva* dratev: *drev* pohl. muž. dub; *jažlica* spinka, jehlice; *ehlapac* chlapec, sloužící; *klembasa* klobasa; *košuja* košile; *kres* Svatojanský oheň, Vájanek; *kročak* kabát; *oklop* ručnice; *päs*, *cucák*, *brek* pes štěně; *pejati* místo *peljati* vésti; *perilka* prádli, pračka; *planina* rovina; *postol* obuv, škorně; *srajca* ženská košile; *stjucati* štkáti, schluchzen; *sudár* šátek na hlavě; *škuja* díra skulina; *taljuga* vůz taliga; *viča-lice* u Slavoncův *dvojinka*, hudební nástroj, dvě píšťaly rozličného znění; *vretja* vreco, pytel.

Císařovna Maria Theresia, obrátivši zřetel svůj na bídu tohoto lidu, některé osady z nich do Banatu přivesti dala ku obdělávání tam ourodného pole: osadníci tito ale takovou tužbou prý po své mizerné vlasti zachvácení byli, že opustivše bohatý Banat ke svým skalinám a trninám se opět vrátili. O původu a významu jména *Čič* rozličná jsou zdání; Valvasor je, podle sta-

rého obyčaje, hned od Mojžíšových *Chetim Chitim*, hned od Skytův a Japanův; Schönleben od Valachův, jiní od římského *Titia* atd. odvozují: my *Čič* za pravý prastarý slavjanský kořen držíme. U Hacqueta I. S. 65 služí *Čičové* i *Pinčehene*, proč? neznáme.

V sousedství *Čičův* bydlí *Čiribirci*, jež někteří za větev Cikanův, jiní za *Zakulatův* sedmihradských vyhlášují: co do vzdělanosti, s oněmi do jedné vrstvy náležejí.

Od Materie přes Kosinu a Bazovici přijde se na vrch *Kluč* čili *Klič*, s něhož výhled na moře a město *Terst*. Celé krásné okolí města *Terstu* starými slavjanskými jmény se ozývá: zde *Občina*, tam *Dolina*, tu *Lipica*, tam *Prosek*. *Tresti* však čili *třestiny*, *trstiny*, od nížby se město *Terst* jmenovalo, nikde jsme sputřiti nemohli proto a pro položení města při moři, kupectví a trhům příznivé, více se nám líbí odvod od *trhu tergoviště*, anť i latinský nejstarší způsob psaní tohoto místa jest *Tergeste*. Tuto dohádku potvrzují i historická svědectví, anť u *Appiana* in *Illyr.* v některých rukopisech stojí *Torgium*, v jiných *Tergiton*, v jiných *Tergestum*, jako totožná jména; Srov. Schönleben, *Carniol* I. str. 109. Sami Horvati u *Drávy* říkají *terstvo* místo *tergstvo*, to jest *trhování*, *kupectví*, odkud *Terst* přirozeně povstati mohlo. I v sousedním *Krajinsku* jest město *Teržec*, *Tržec* (*Neumarkt*). Jakový to rozdíl mezi *Rjekou* a *Terstem*! *Terst* jest nyní po *Hamburku* nejkupčtější město *přimořské*. Velmi nás překvapila ta podobnost, která se mezi životem *Pešťanským* a *Teršťanským* nalézá. Tam i zde *mladost*, *čerstvost*, *výstavnost domův*; tam i zde *staré* a *nové město*, tam i zde *nenasyčené shánění se po zisku* a *penězích*: jen že v *Terstu* všechno na vyšším stupni. *Krásněji dlaženého města* nikde jsme neviděli: *loket* i *dva dlouzí* a *širocí čtverhranní kamenové slouží celému městu za dlažbu*. Jako v *Pešti* *kopy dyní*, tak zde *kopy laciných pomerančův* a *citronův* po *ulicích nahromaděno*. *Ovoce*, *hrozny*, *zemčata* a *jiné věci* *prodávají se zde podle váhy*. *Poněvadž jasný* a *teplý den* byl, *koupali jsme se zde*

v morských koupelích, odkudž na lodici ku světlárně (majáku, Leuchtturm) plavili jsme se. Jest to nová, 18 sáhův vysoká věže u moře, u jejíhož vrcholce 32 kahancové v noci zapálení a ustavičně se točící, a tím zjevující a opět skrývající se, aby tím od jiných nepohnutých světél rozeznáni býti mohli. — Takové lodice čili čluny slují zde *batello*, každá z nich má svého svatého, jehož obraz zde vymalován anebo přivázan, a podle něhož i loď se jmenuje: naše slula *San Floriano*. Slovo *batello*, franc. *bateau*, angl. *boat*, helg. *boot*, srovnává se tak s našim *búda*, *budka*, *budova*, jako *gond gondola* s našim *kůta* kot kotec koč, *konda* (*Orekonda*). Pantomimické hry, jako v celé Itálii, tak i zde oblíbeny jsou. Provozování nejen veseloher ale i truchloher protkává se téměř pantomimickými představami, k nimž Vlach přirozenou nesrovnatelnou schopnost má. Jako se nám v amphitheatre pantomimika líbila, tak ve velkém divadle provozování zpěvohry *Zampa* dosti podlé bylo, zvláště proto, že role mezi osoby nebyly dobře rozděleny. Kdo *Zampu* na se vezme, toho hlas a zpěv musí, našim zdáním, aspoň dvě oktavy obsahu míti, máli charakter osoby i hudby Heroldovy vyražen býti. Na věži chrámu svatého Antonína jsou hodiny, kde v noci čísla hodin a menšiu (minut) osvětlená se ukazují, tak jako i ve vlaských divadlech viděti. Ve brokové věži lejí se z olova broky, s vysoka přes síto padající dolů a okrouhlost v povětří při pádu tom samy sebou dostávajíce. Zdejší bursa, nádherné stavení, jest střediskem celého kupeckého s Terstem ve svazku stojícího světa. Tento dav lidstva ze všech stran světa; toto tovaru, návěští, novin dávání a brání perem vypsati nelze. O polednách došla sem skrze dalekohledy první zpráva, že do jednoho z knížat a synův krále francouzského stříleno. V předsíni bursy jest poledník (meridian), t. j. 12 nebeských znamení (Skopec, Býk, Blíženci atd.) na dlažbě mosaikem vyobrazeno: slunce skrze díru právě o 12 hodině sem zasvítlí a tím poledne ukazuje.

Při navštívení morské hráze, *Molo S. Carlo*, radostné i smutné city i myšlenky mne míšeně pronikaly.

Radostné proto, že jsme zde veřejný hrdý výraz slavjanské národnosti spatřili čítavše na lodích zde v moři ukotvených panu Popovičovi, kupci Slavonskému ve Brodu náležejících, slavjanská jména, jimiž korábové tito jako pokřesťeni byli, k. p. Dušan, Lozar, Obradović anobř i Gaj. Předek Obradovičovské lodě ozdoben byl i velikou pozlacenou sochou tohoto znamenitého srbského spisovatele. — Smutné city bouřily srdce mé proto, nebo na paměť mi přišel *Winkelmann* a jeho zde se k němu přitovaryšivší vrah *Arcangeli*. Na velikém náměstí proti německému kasínu viděti hostinec (*Locanda Grande*) kde ve druhém poschodí od tohoto nešťastníka zardousen a proboden byl. Na nádherném, vedle hlavního chrámu jemu ke cti vystaveném, mramorovém pomníku, čte se tento nápis: „*Joanni Winkelmanno Domo Stendelia Praef. Monumentis Romae Curandis Egerundis Maxima Politioris Humanitatis Laude Florenti Adita Vindobona Sedem Honoris Sui Repetens Manu Advenae Proditoris Hac In Urbe Peremptus est. VI. d. Jun. An. MDCCLXVIII. Agens An. L. Tergestini. — Explanatori praestantissimo Antiquitatis.*“ — Pomník ten udělal *Ant. Boss*. Penize k tomu obětovali mnozí, zvláště králové a knížata, jejichž jména na stěně poznamenána jsou: mezi nimi našli jsme i slavjanská jména k. p. *Nadalemský, Rozumovský, Jan Naveršník z Gorice* atd. *Winkelmann* byl jeden z největších znatelův antických uměň, jeden z nejostrovtipnějších posuzovatelův řecko-římských výtvorův; on vyslidil zákony, podle nichž se řečtí mistrové a umělci zpravovali; on byl reformátorem vkusu německého a připravovatelem vyšší vzdělanosti. Škoda, že s náboženstvím hral a víru, ne z přesvědčení, nýbrž krásoumám k vůli proměnil. Horlivý protestant a vroucí milovník uměň, to se pěkně v jedné osobě spojití dá. Mezitím, co snášelivý křestan, stál jsem předce dlouho před pomníkem tím s uctivostí a útrpností nad žalostným osudem tak výtečného muže.

V obecném životě zde již vlastina nad slavjančinou horu brátí počíná, ovšem ji téměř již podmanila. Slyšeti sice po ulicích a náměstích z úst lidu slavské

zvuky: ale tito zdají se býti více cizí, než domácí. Anobř sama chatra naše, umí-li, pochvastává se vlaštinou. Našel jsem však i zde krásnou zahrádku Slávy a v ní statných dělníkův. Takoví jsou p. Demeter Stanislavjevič zpravce a učitel srbských škol; p. Jan Vesel komorní rada, rodilý Krajinec, výborně zběhlý v dějinách a v nářečích slavjanských; p. Jan Gvozdanovič, ouředník, bratr záhřebského Tomáše Gvozdanoviče; pan Rušnov a jiní. V této zahradě ale jest nejkrásnější růže manželka tohoto posledního, paní Žofia Rušnová rozená Žinič, původem z Horvat ze vsi Zelendvor u Varaždínu, naroz. r. 1819, jenž čtenářům Danice známa jest z hezké tam tištěné básně *Mojoj Domovini*. Blažené hodiny přežil jsem v obcově a v rozmluvách s touto slavoillyrskou Safo; vzdělnější, důvtipnější a při tom vroucnější milovnice našeho všenárodu jsem ještě nepoznal nad ní. Ji viděti a náviděti jedno jest. Krásy více ušlechtilé než bujně, mravův lahodných, rozmluv nenucených, řeč slavoillyrská z úst jejích co z naladěné harfy libě zní. Při mluvení o učených předmětech nikdy nezapomíná na meze ženského pohlaví: a předce soud její o *literární vzájemnosti* Slávův, o *přepiatosti* Maďarův, a zvláště o *národním vychovávání* tak byl uhodný, zdravý a při tom původní a vlastní, že jsem z mužských rtův nic výbornějšího neslyšel. Nám Slovákům, v otroctví narozeným i vychovaným, zdá se každá smělá národní a člověčenská povědomost býti hříchem. S jinými pak lidmi a národy do jedné a téže třídy se klásti a rovnost práv žádati: to se nám vidí býti hned prevrat světa a života. Tak se člověk odčlověčiti může! Paní Rušnová zanášá se, mimo básnictví, i spisováním knih o národní výchově zvláště dítek a mládeže. Ona radí, aby se ne jen Slavjanům, ale již Slavjanečkům a Slavjanečkám s mlékem materským láska k národu a k řeči do srdce vlévala. Vloží-li se pozdě semeno národnosti v jádra mládence neb panny, nezakoření se v zatvrdlé již půdě: odtud prý se stává, že tak mnozí ve mládeneckém věku horlíci, v mužském chladnou a mrznou. Když my takto rozmlouváme, při-

kvitne z vedlejšího přibytku asi dvouroční utěšené děvče, které matka na loktě vzavši, řekla: Olga, moje drago djetě, šta si ty? jesili Talianka? „Ni sam.“ Němkynja? „Ni sam.“ Dakle šta jesi? „Ja sam Ilirka!“ Tuto odpověď dalo toto nevinátko s jakousi dětinskou hrдостí: načez matka polibivši je k srdci svému tiskla; i já jsem si potom s tímto zlatouškem drobet počáckal a pomilitkoval. Ptal jsem se konečně paní Rušnové jako přišla k této národnosti a národní literatuře? Osamělost národní byla má učitelkyně národnosti, odpověděla ona; já zde v Terstu žiji mezi Vlachyněmi, Němkyněmi a jiných národův ženštinami: mravy a způsoby těchto rozdílne jsou od mých; to mně učilo více samotu, než společnosti milovati; samota mne vedla ke čtení, přemýšlování a psaní, ačkoli již předtím v mé vlasti horvatské znala jsem Danici a illyrské noviny. Při odchodu prosil jsem ji, aby mi několik slov na památku vlastní rukou napsala. Její skromnost mi odpustí, že se nemohu zdržeti to zde položit:

„U tudjini

Al u domovini

Tko svoj rod ljubi

Nikad sardece njemu nezgubi.

Molim da primite za spominak ove male řeči, koje su u našem milom slavjanskim jeziku napisane; jer pero nemože izpisati veselje moje, da sam pjesnika Slávy Dcery a učitelja Uzajemnosti slavjanske izpoznala. U Terstu 21. Rejna 1841. Söfia Rušnov.“

Při odchodu mém od ní, musel jsem tuto dobrou a outlou duši všelijak kojiti z ohledu na budoucí osud Slovákův Tatranských; předkládám tisícerych tesklivých otázek brala podíl na jejich, od Maďarův jim strojeném, nebezpečenství, ptavši se: či již mnoho vesnio z stolic zmaďařeno? či mají Slováci nějaké zástupce proti této národní vraždě, která na ně čihá? proč se prý Slováci směleji v tak svaté důležitosti nehýbají a na své obraně srdnatěji nepracují? proč se ku vládě

a trůnu neutíkají? zdaliby prý nebylo lépe aby Slováci raději nynější vlast svou opustili a k zachování národnosti jinám ku slavjanským bratrům se přestěhovali? atd. Milá sestro Slavjarská, odpověděl já, děkuji Vám srdečně za Vaši účastnost na neštěstí mých krajanův; buďte přesvědčena, že co v Uhrách možno, to dělají Slováci k zachování své národnosti. Všickni téměř posavad v této příčině vyšli spisové: Sollen wir Magyarern werden — Der Magyarismus in Ungarn — Mit Speck fängt man Mäuse — Apologia — Schreiben des Grafen Zay — Der Sprachkampf, Mirabilia atd. jsou od Slovákův. Načež ona: „Tot jsou slabé zbroje proti ztřeštěnosti.“ Ovšem, řekl jsem já, ale já myslím s Napoleonem: že i péro jest meč. Politických prostředkův Slováci nemají, musejí se nyní jen duchovnými brániti; uvěřuji Vás však, že Maďaři svou kráčku neprovedou.

Srbská obec aneb církev jest v Terstu co svobodná obec, není pod žádným biskupem, visí jedině od gubernium, volí ročně tři starší sobě za vůdce a zpravce, má dobře spořádané národní školy se třemi třídami, které všecky však jenom 26 žákův počítají. Při škole jest zvláštní krásná síň, kde se schůzky a sněmy držívalí, a chrám znamenitý. Ústav tento národní pochodí od *Jana Miletiče*, rozeného z Bosny ze Serrajeva, jenž původně byl kožešníkem, potom kupcem ve Vídni. On odkoupil zde od Řekův grunt za 30 tisíc zlatých, na školy pak poručil 36 tisícův zl. Nemálo mne bolelo, že jsem nikde obraz tohoto velikodušného dobrodince zde neviděl, sčkoli tabule a nápisy k jeho cti na stěnách visí. Počet všech Srbův řeckého vyznání v Terstu jest nyní 250 duší; Illyrův pak katolických asi 50 duší, tak že počet všech Slavjanův do hromady obnáší asi 300 duší. Stěžovali sobě zdejší katoličtí Slavjané, že cele sobě samým zanechání jsou, anť kněžstvo žádné péče o jejich národnost nevede, škol pak a učitelův žádných nemají. V kavárně *Stella polare* nalézají se srbskopoštanské a illyrskozáhřebské noviny. Zde jsme čítali i všeobecné Augšpurské noviny a to s velikou důchytivostí, nebo se v nich pod číslem 256, zajímavý

článek o Slavjanech našel, který zde dva, třikrát hlasitě čten a s potleskem všeobecným slyšán byl, obzvláště onen punkt: „Slaven haben die ersten Städte in Deutschland gebaut, Erze gegraben und Handel eröffnet. Daher berührt es schmerzlich jeden gebildeten Slaven, wenn er liest, wie man mit kaltem Blute aufzählt, wo und wann die Slaven von den Germanen verdrängt, decimirt, erschlagen, mit Flammen und Schwert ausgerottet wurden.“ Neráží tu totiž dopisovatel nepochybně na onen obavný, nestydatý článek jakéhosi Germanomana v těchto novinách, Beilage 143, 144.

O nešpořích vešli jsme do srbského chrámu s přátely; hrůza mne pojala, anť jsem u oltáře uzřel státi kněze ozbrojeného, vysokého, ramenatého, hrdinského, více Hektorovi aneb Lauritasovi, nežli Kalchasovi aneb Methodovi podobného. Byl to p. Stojanovič, duchovní z Černéhoře, co vyslanec do Srbska zde cestu konající: po počtě boží, když se s námi do známosti dal, zeptán: proč zbroj aspoň ve chrámě neodloží? řekl: „to po násy! V Černéhoře prý i nečestno i nebezpečno zbroj někdy se sebe složit; i při jedení i při spaní, i doma i ve chrámě musí zbroj při ruce býti, anť v okamžení Turci přijíti a loupež anebo i vraždu spáchatí mohou. Proto u nás i duchovní jsou bojovníci.“ Po rozloučení se se zdejšími Slavjany hořel jsem po dosažení hlavního cíle mé cesty, totiž po odplavu do jižné Vinety čili Benátek: ale pro divadlo, kam i my jsme šli, teprv oholo 11 hodiny zdejší pároloď odcházela. V Terstu potkali jsme i některé pobratimské putující Slavjany, z nichž jeden byl p. František Perko, kněz v Maxově ve Štyrsku, muž veselý, národopil horlivý; druhý byl p. Slavík, budebník, Čech, mladší bratr onoho slavného houslisty, jenž byl sokem slávy Paganiniho, ale z nastuzení v Pešti, bohužel! před několika léty zemřel, příčinou nesevědomitosti maďarského lékaře, který od nemocného na venkov odjel. Oba tyto Slavobratrové spolu s námi do Benátek se plavili. Již jsme byli v pároloďní kajutě, unavení chození celého dne odpočívající a dřímající s opřenou o lůžko hlavou, již

všecko k odplutí hotovo bylo, anť lodní kapitan stentorským hlasem po lodi volá: „*Signore Kollár! Signore Kollár! chie e? ove e?*“ Mně se ani nesnívalo, že by se ten hlas mne týkal, až když kapitan i s druhým jakýmsi pánem do samé kajuty všedše ona slova opět opakovali, já co ve snách procitna „*Jo sono*“ řeknu: a tu spatřím před sebou pána Rušnova, jenž svým i své paní jménem ještě srdečné pozdravení všem *českým slavistům* přinesl jmenovitě: Jungmannovi, Šafaříkovi, Hankovi, Palackému, Klácelovi, Chalupkovi, tak též Kopitarovi, až i Mickievičovi, prose nás abychom to příležitost vyříditi nikoli nezapomenuli. Sotvy že jsme se rozloučili s tímto tak vděčným neočekávaným poslem, již provazové a řetězové na palubě hrkotali, kotva byla vytažena a my chvěli na svobodném moři, a to *Slavjanském moři* čili *Marc degli Schiavoni*, jako tato část jaderského moře ode dávna u Vlachův nazývána byla: srov. *Baudrands Geogr. Lexic.*

DÍL II.

Italie: Benátsko a Lombardsko.

Část I.

B e n á t k y.

HLAVA I.

Moře Jaderské.

Moře jaderské čili adriatické cele jiný ráz má, nežli moře baltické: právě tak jako se obyvatelé jihu od obyvatelův severu aneb jako se Slavjané a Němci liší. Tam i v moři a nad mořem všudy jakási lahoda a vřidnost, zde surovost a drsnost; tam půvabné rozmanitost a krása, zde unavující jednonásobnost a divoká ohromnost. Sami větrové a vichrové, vlnobití a ječení rozdílné jest na obou mořích. Na tomto moři, ačkoli bouřka tytýž pohrávala, předce přes noc několik hodin tiše spáti lze bylo: a vyjma dvě neb tři osoby, mezi nimiž jedna paní, mořskou nemoc sotva znamenati bylo, ledaže okamžité závraty a mdloby u některých. Já nemoha se nasytiti pohledu hvězdnatého nebe na kolébaté této a nekonečné hladině mořské často na palubu jsem vystupoval: Jsouť to zvláštní myšlenky a city, které moře v rozjímavém plavci plodí. Na moři všecko velikánské, ohromné, nekonečné, tu zrcadlo věčnosti a všemohoucnosti, tu Bůh bydlí a působí samotný bez lidí: obrazy a divadla pevné země ukazují se s

tohoto stojiště malé, slabé a matné; na moři viděti přírodu ještě ve stavu původnosti a nevinnosti, bez proměny, anť moře dnes takové jest, jakové bylo při stvoření: tvárnost země ztratila již dávno svůj panenský charakter v nezbedném náručí lidských vášní, potřeb a osudův; na moři člověka jen nebe ze všech stran ob-
 jímá a těší, tu nebe i nad sebou i pod sebou vidíme, anť se slunce, hvězdy a celá obloha v něm zrcadlí, moře nás oběma rukama k nebi nese mluvíc k nám: „syn nebe jsi, a do nebe přijdeš; duch jsi, ku vše-
 duchu přeletíš: na zemi musíš hlavu zpínati a oči vy-
 vracovati chcešli něco lepšího spatřiti než hrodu; černá ruka země táhne tě všudy do hrobu, a každý krok opakuje ti to smutné heslo: prach jsi, v prach se obrátíš“; moře každé neštěstí na něm zniklé hned i pohltí a památku jeho očím potomstva smaže, ono jest jako moudrý a tklivý lékař, jenž rány, krev a jiné ne-
 čistoty národův a člověčenstva smývá, čistí, hojí, ne-
 shojitelné pak aspoň před okem skrývá, a neviditelné činí: naproti tomu jako nestydatá žebráčka, roztrhané své roucho a hadry odhaluje, hlízy a vředy, jizvy a chrasty svého těla mimojdoucím schvalně ukazuje, tak půda zemní chvastá se zpáchanými křivdami a vraždami, zvěčňuje vojny a krveprolití skrže mramorové pomníky a sloupy, nápisy a hroby, mohyly, bojiště a zboženiny; na moři chrípě a plíce téměř ustavičně jednaké příjemné a čerstvé povětří do sebe vdechují, anť na zemi s každým krokem jiný puch a smrad, shnilina a stuchlina nos uráží; moře vede k novým světům a divům stvořenosti, k novým krajinám a národům a tím rozšiřuje tělesný i duchovní obzor, otvírá nepřeborné studnice pokladův a bohatva a pozdvihuje národy ku vznešenějším svaz-
 kům a všestrannějšímu poznání člověčenstva: země má ouzké hranice, co ptačata v kleci tlačí a trou se tu lidé a národové jeden o druhého. — Proto já od jak-
 živa lítoval jsem toho, že náš veliký národ tak maličký podíl na moři a jeho dobrodiních má: to jest jedna z nejhlavnějších příčin, že ve vzdělanosti, jmenovitě v průmyslu a světokupectví za jinými zpátkem zůstal.

Téměř žádný národ v Evropě od moře tak odřezán a odloučen není jako náš. Čechové, Poláci, Srbové, Horvati, Slavonci ani jen v dotknutí a sousedství s mořem nejsou: co pak Rusové, Dalmatinci a Bulharové mají, to nestojí v poměru k naší národní velikosti a u přirovnávání Slávie ku Anglii, Francii, Španii, Itálii, Germanii sotvy toho jména zaslouhuje. Největší neštěstí, které náš národ ve starých časech potkalo, bylo jeho odstříhnutí od moře a knpectví skrze Němce: tu přestřížen čiv jeho vzdělanosti, který se nyní opět spojití, srůstí a zahojiti musí.

Mezi pocestnými zde na palubě poznal jsem i mnoho kupcův Bulharských a Dalmatinských, kteří, že jsem jakž takž s nimi smlouvatí se mohl, rádi se vůkol mne shromažďovali, k mému prospěchu, neboť já cizinec více jsem se od nich naučil nežli oni ode mne. Byli nejvíce dlouhým tureckým rouchem oděni, které se oku mému (leđa na kněžích) nikdy nelíbilo. Evropský oděv nejen sám v sobě krásnější jest, ale i ten prospěch má, že v něm tělesnou a duchovní individualnost a osobnost každého, anobř často i charakter poznati lze, což všecko dlouhé a široké šaty ukrývají a zabaňují. Mnohoť mi vypravovali o svém kmenu slavjanském, o obyčejích, o pověrách, o dobrých i zlých vlastnostech svých krajanův, a to s otevřenou důvěrností zpozorovavše, že i já Slavjan jsem a srdečný podíl беру na všem, co se našeho národu týká. Dva Bulharové byli zde, od nichž jsem se vlastním uchem přesvědčil, že mezi bulharským a polským rhinesmem značný jest rozdíl; bulharské nosovnice nejsou tak silné a ostré jako polské, oni chvějí v prostředku mezi němohláskou (a, o) a mezi ъ, ѳ; ku př. ruka zní více r'ka než ręka. Tato ubožátka, Bulharové, žalovali hořce na Angličany a jejich vyslance v Cařihradě, jehož prý vplyvem všecka osvěta zde se potlačuje a mnohé ukrutenství páchá ke zkáze národu. Sami Turci jsou prý hloupí a nedbalí lidé, chtějíli Bulharové školu a učitele uvesti, Turci se v to nemíchají, ale ovšem Angličané hned proti tomu u dvoru a baše protestují. — Proč pak ale to dělají?

ptal jsem se. — Z bázně, odpověděli oni, aby se prý Slavjanstvo nezmáhalo a aby jejich mořské kupectví skrze vzdělanost těchto národův nějakou ujmu netrpělo. Podobných příkladův vzdělaného barbarství, sobeckých těchto kramářův, i více vypravovali tito dobří lidé. — Slzy mne zalily, když jsem zde tu žalostnou pověst slyšel, že můj dávný známý a přítel, p. Andělko Palašov, velkokupec bulharský (jenž do Peště na roční trhy chodíval a jehož jméno se i mezi předplatiteli na některé z mých knih nalézá), když v otčině své, *Velas*, školu a učitele uvesti a vůbec pořádek a přípravy vzdělanosti zříditi chtěl, na poštvání Angličanův ode Turkův 100 bastonad trpěti a pak ze vlasti na vyhnanství bráti se musel. Zbadajili Turci u některého křesťana v Bulharsku a v Rosně peníze, zavěšují jej nohama o železné sochory hlavou k zemi, nechajíce ho tak dlouho tam třepetati, dokud on aneb jeho přátelé žádanou summu nesloží. Když křesťan na koni jezdí a Turek tou cestou jemu v oustřety pěší jde, onen i hned dolů sléztí a ve hluboké pokloně tak dlouho čekati musí, pokud tento přejde. Evropa se Řekův s velikým ohněm a lermem ujala: ale tito nezaslubují křesťanského milosrdenství, neboť jsou Slávové: proto i nebetřesný pláč a křik s Balkanu básníře Ostrožinského, ačkoli přes celou Evropu zvučel, zmizel bez ohlasu! — Tu nikdo nepomůže než Všemáti Sláva.

Při tomto rozmlouvání počala již ránorodá záře východ barviti a po chvíli uzřel jsem vlastním okem to nejvznešenější, smělým štětcem malířův a básnířův tak často líčené, ale nikdy nedostřížené, divadlo přírody, totiž *východ slunce nad mořskou hladinou*. Jest to pohled nevýmluvně krásy a velebnosti plný, v jehož představení všechny sjednocené síly lidské jen svou slabost projevují. Celá jižná obloha změnila se na velikanský tisícobleskový ohňostroj, v jehož středku růžový, v moři se zrcadlící, vůkol plameny sypající bod — slunce se stkví, vždy výše a výše se zdvíháje. Co mne v tuto dobu očarovatelnosti i bolelo i mrzelo, byla netečnost jiných, anž se nás na vrchu ledě při tomto zázraku jen

málo nalézalo; větší díl pocestných byl v kajutách buď ve sně, buď ve hře, buď v zahálce a zíváče, anť já i mimo sebe celý svět k obdivování tohoto divadla shromážditi, i v sobě city a obrazy odtud v duši zni-
klé utrvaliti jsem se všelijak snažil. Znamená jsem, jak jinde tak i při této příležitosti, že většina cestujících mnohem méně radosti v tom nachází, aby vznešené předměty přírody aneb krásoumy, památka města a kraje s opravdovou vnitřní lihostí skutečně spatřila a požívala, jak raději jen v tom, aby o těch věcech chvastavě žvástati mohla. Odkudž se i to vysvětliti dá, proč tak mnozí tůkavci a světoběžníci, obzvláště bohatí Angličané a radopisní Němci, nemajíce žádného smyslu pro kouzla přírody a krásoumy, předce ty největší obtížnosti na cestách podstupují, na krkolonné hole švýcarské se drápají, oužiny mořské aneb řeky a jezera proplavují, na nejnebezpečnější krajiště sopek a vodospádův lezou, do obrazáren a jiných sbírek houfně a klopotně se ti-
sknou, ne proto, aby zde rozkoš z považování cítili, ale jedině proto, aby se chlubiti mohli, že i oni tam byli, odtud ne jejich srdce ale jen jejich marnomyš-
lost potravu a uspokojení odnáší. Než, já blahoutek ! jakže jsem zde stejnou rozčilenost a podílnost od ji-
ných žádati mohl? komužebý jinému toto vycházení slunce takovou radost působiti mohlo jako Slavjanovi? A tak jest: mne úkaz tento z dvojího ohledu rozkošně zachycoval, vyobrazovav mi netoliko vznešenost přírody ale i naděje národu, anť toto slunce ve mladé své oslavě právě nad slavjanskými krajinami, Illyrskem a Srbskem, stálo. Ono mi bylo obrazem vzkříšení těchto jižných, po dlouhé noci k novému životu povstávajících bratrův. Oby, vzychal jsem sám v sobě, k vymalování této mořskonebové velelepoty nějaký slavjanský Vernet nyní zde byl. Básnictví všech časův a národův, se svým široce opisujícím zdlouhavě vylíčujícím, předměty osamotňujícím způsobem ukazuje se nám tu chudé a slabé: ono nemůže čtyři vzdálené světy, nebe, zemi, moře, slunce v jednom okamžení, na téměř malém místě a prostranství, k jednomu účinku, tak blízko spolu položití a smíchatí.

S, kýmto slavným krazem a cílem obrátiv, se k zá-
 padu užel jsem v dalekosti plevající nad vodami, vli-
 knu a hrdou labut, — hrdlo její věže, hřbet chrám,
 křídla předměstí, a mladátko vókol ní ostrovy — jest
 to *Venetia la dominante* — jsou to — Benátky. Tam
 východ slunce na nebi, zde západ Benátek na zemi.
 Tyto paláce a střechy nebesyčns, jejichž patre nad pa-
 try, co města nad městem v povětří stavena jsou; tato
 Šparta zdí prázná a přece bezpečná vlnitými valy a při-
 kopy obdaná, tekoucími haštami ohrazená, probíhajícími
 průtoky co žilami oživená; plavná země a chodné moře;
 národ sedmo aneb ležmo ve visutých lůžkách své ceaty
 i práce, své procházky i návštěvy konající — toto
 všechno mimovolně mi v paměť uvedlo onyco Sannaza-
 rovy verše, jimiž Benátky opsal a od republiky této
 za každý verš sto luidorův darem dostal:

„Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis
 Stare urbem et toto potere jura mari:
 Nunc mihi Tarpeias quantum vis Jupiter arces
 Objice, et illa tui moenia Martis, ait;
 Si Pelago Tiberim praefers, urbem aspice utramque
 Illam homines dices, hanc possuisse Deos.“

Kdo Pešťanskou potopu Dunajem r. 1838 způsobenou
 viděl, může míti asi obraz Benátek. Ale předeš jakový
 to rozdíl! tam Dunaj, zde moře; tam padání a řízení
 chalup, domův, palácův, zde pevné stání a nepohanté
 vzdorování všem útokům vod: tam pláč, nárek, hlad,
 smrt, zde smích, veselost, život! — Obec a město v
 dějinstvu světa tak památné, památné svým původem,
 svou zvláštní polohou, svými zřízeními a ústavou, svým
 kupectvím a uměním, svou mocí a slávou, svým dlouhým
 trváním, svou pokrevností a vzájemností se Slavjany —
 jakový účinek muselo to při prvním spatření na mé
 oko a srdce působiti! Směle říci mohu, že se s tako-
 rým srdcem ještě sotvy kdo k Benátkům blížil, jako
 já: slavjanským srdcem! radostným i bolestným srdcem!
 Radostným proto, že Venetia jest původně dcera Slávy,

od Slavjansků zlobova i pojmenován, a že Slavové i potom ve všech státních veliký podíl brávali na jejich dobrých i zlých úvadech: bolestným proto, že i zde národu našemu skrze sousedy berle odhrua, řeč naše oizi řeči přemožena a potlačena. Celé okolí Benátské slavskými jmény posaved obdáno: samo toto moře stalo *Mare di Schiavoni*, pak *Oderzo*, *Grado*, *Soca* (řeka), *Livenca* (řeka), *Plava* (Fiave řeka), *Sila* (řeka), *Jarj* (potok Jarius), *Medák* (*Meduacus*, nyní *Brenta*), ostrovy: *Malamoka*, *Buran*, *Morjana* (*Murano*), *Morazano*, *Masorbo*; *Baba Babina* (*Bebbe* *Bebiona*), tvrze: *Malagora* (*Maleghera*), *Nalega*, *Vusin* (*Fusine*) atd. U Dandola se ze starých Rukopisů uvozují ještě i následující ostrovy: *Calorexensis* (snad *Kolobřek*), *Firexensis* (snad *Břeh* *Dřezný*), *Constarniensis*. — Již loď naše stála u prostřed moře a lagun před městem: Milý Bože! jakový to dohled, opravdová Mořská panna, půl těla v povětří a půl ve vodě. Jižná *Vineta*. *Vineta* a *Venetia* dvě dcery *Slávy*. Onu nám Němci, tuto *Vlachové* vyrvali. První, nejdelší a nejkrásnější ulice čili nábřež, která přichozím z *Terstu* v oči padá, jest *Ulice Slávův*, *Slavianův*, vlasky *Riva degli Slavi*, *Riva degli Schiavoni*. *Sláva* tedy i zde nás přivítala. Plukové gondolníkův obklíčili naši paroloď, aby nás a naše věci do hostince doprovodili. Jděte, řeknu ke svým spolupoutníkům, kam chcete, noha má se musí v Benátkách nejprve slavjanské půdy dotknouti a ústa má slavjanskou ulici pozdraviti. Vystoupiv tedy z gondoly čili člunu na toto slavské břéžště, zde dosti dlouho vzhůru a dolů procházel a již nyní dověděl jsem se, že se tato část města *Fondamenta vecchia*, t. j. staré základy čili grunty, jmenuje a k nejstarším počátkům Benátek přináleží. Stál jsem zde na této půdě, jako matka nad kolebkou, ze které jí její dítě ukradeno a podvržce vloženo. — Vedle *Hrobní Kasárny* (*Caserne del Sepolcro*) uzřel jsem na domě nápis latinský, že tam bydleli někdy *Petrarca* a *Boccacio*. *Petrarca* a *Boccacio* v ulici *Slávův*! Poněvadě ale nyní neměl jsem kdy navštívit tohoto příbytku a odepsati nápisu, pospíchal jsem s gondolníkem do

hostiace Evropy, že však zde již všechno plno bylo, šli moji druhové a já za nimi do Luay, jež jest hosti-
nac. nejbližší náměstí Sv. Marka. Rozhostivše se zde
v dosti švárných a pohodlných pokojích, najali jsme na
celý čas našeho zde pobytu dva gondoláky a jednoho
zkušeného vůdce, jež nás po památných místech nej-
kratší cestou vedli. Tim se stalo, že za pět dnův na-
šeho zde se zdržování, mnoho, téměř vše co památ-
ného jest, jsme viděli a poznali, měvše při tom i něko-
lík knih opsáná Benátek obsahujících. První co zde na
přítomného divně účinkuje, jest to, že zde u prostřed
velikého města neobyčejná tichost panuje, nebo mimo
žblusnutí vesel a člunův, neslyšíš zde žádného reče-
cení vozův, ani řehání a dupotání koňův a těchto po-
dobných ohlušujících zvukův velikých měst.

HLAVA II.

Slavsko-Dějepisné známosti o Benátkách.

Prvé však, nežby sme k jednotlivým předmětům
v Benátkách přistoupili, za potřebné máme něco z děje-
a zeměpisného ohledu o tomto městě, obzvláště pokud
se to s našim slavjanským národem stýká a míchá,
předestati, ať život přítomnosti v minulosti kořenuje
a jediné z ní vysvětlen býti může. Nejstarší, nepochybně
ještě z Azie do Evropy přinešené jméno našeho národu
bylo *Vand*, jež to samo značí co *Slav*, o čemž srov.
naši *Slávu Bohyni*, str. 33, 34. Jméno *Vand* změnili
cizí národové na *Vend Venet, Vint, Vinit* atd. Tito
Veneto-Slavové rozloženi byli od nepamátných časův
v nepřetrženém pasu od moře *Baltického* až k moři
Jaderskému čili *adriatskému*: tytam nazývá Tscit *Ve-
nedi*, tyto zde *Mela Veneti*. Z těchto Veneto-Slavův
pronikli jednotlivé ratolesti až do Galie k oceanu, kde
zůstali *Venety arnoriskými*. Jaderští čili adriatictí Vene-
tové, řecky *Henetové*, jsou prastarí obyvatelé krajův

horní Itálie, nebo již Herodot je zná a zpomíná, a sám pověstný jantar antar od nich jméno má. Veneto-Slávové tyto provzrovali na moři kapeství, na pevnině rolnictví, proto se od nich mnozí kupečtí a rolničtí výrazové k sousedům, Vlachsům a Němcům, anobřz již i k Latinům dostali (k. p. dogana, bora, gondola, corbita, Hanza atd.). V tomto dávném sousedství Veneto-Slávův s Římany přešla i slavská slova *arare* od orati, *rale* radlice *rale* rýl, *rov*, *rataj*, *rýti*, *columba* *palumba*, od holjub paljuh, a téměř podobné do latinské ředi.—R. 334. přijal císař Constantin V. výše 300,000 Sarmatův Arkarag-Antův, od Sarmatův Limig-Antův vypuzených, do římských končin a rozusadil je v Thracii, Macedonii i v *Itakii* (nepochybně hořejší). Když se po oslabnutí římské říše barbarští národové, jmenovitě Hunové pod Atilem r. 452 a Longobardové r. 568 do Itálie hrnuli zde nátisky a ukrutnosti tropíce, utíkely mnohé rodiny na ostrovy Jaderského moře, kde osadivše se zponenáhla v obec zrostly, vrchnosti zvolily a naposledy i vůdce čili dože r. 697, mezi nimiž první byl *Pauliě Anafest* měšťan z Herakley (Paulitio čili Paulacci Anafesto). Sidlo vlády bylo nejprvé Heraklea, pak pro pořád trvající nebezpečnost *Malamoko*, a konečně od r. 809 ostrov *Riatto* (*Biva alta*), čímž základ k podnešním Benátkám založen. Vendky (čili Venatky, Benátky, Bnetky, a zkaženě Mletky) dostaly jméno odtud, že nejprvnější a nejmnější obyvatelé těchto ostrovův a výsep byli Veneti čili Slávové, ku kterýmž Prvoslávům čili Staroslávům, zde od jakživa, pod názvem Venetův a Illyrův bydlivším, připojovali se později i Druhoslávové čili Novoslávové ze severovýchodních krajin do jihozápadních přešli, jmenovitě Dalmatinci, Naračané, Zachlumci, Horvati, Srbové, Slavonci, Krajinci, Korutané a jiní. Město *Grad* (*Grado*) bylo počátečně hlavním městem těchto Venetskojaderských ostrovův, kteráž přednost potom na Benátky přenešena. Všickni tyto ostrovové přináleželi dlouho, jak z občanského tak i z církevního ohledu, k Cařihradskému císařství, odkud posavad tak mnohé pozůstatky byzantského vplyvu a vkusu v Benátkách.

Za to mám, že zde nebude nemilo, ukázat letočtným pořádkem svazky, které v následních časech mezi těmito Staroslávky Benátskými a Novoslávky s nimi sousedujícími město měli:

819. roku, Jan Participatius, syn a spolupanevník Agnella, vybořením byv s Benátek, šel ku *Slavům*. (Narečanským?)

820. Fortuast, Patriarch Gratský, pod jehož arcibiskupství i Benátsky náležely, měl účastnost na poselství se *Ljudovíta*, knížete slavopannonského proti německému císaři Ludvíkovi; poslav onomu dělníky k upravení měst a hradův.

825. Město Zader ve Slavo-Dalmatsku, zvolilo sobě vlastního správce, pojmenován *dužd*, t. j. dože, lat. dux.

829. Měl Jan Participatius, jako dože Benátský, pátky s rozumnými se Slávky, jenž Karfu, Melitu, Phuru, Brači, Choaru a Ladutu opusovali. Vyhlášen těchto přiběd do Benátek k ubírání pokoje, přijal křest. — Nic méně sváry a boje mezi Benátskými a Slavjany trvaly asi 170 let.

836. Dože Benátský Petr Tradoniko obnovil smlouvu se impérem Slavo-Narečanským *Draščem* čili *Draškem*; též i s knížetem Slavo-Horvatským *Mojslavem*.

837. s náleží. Horvatské kupci provozující kupectví na moři adriatském plavají se na *kondurách*. (condurac, sr. kondola gondola) do Benátek. (Const. Porph. O. 31).

848 Slávové Narečanskí plavali pod vácem *Ungslavem* okolo Benátek; vybírali vysoké clo od lodí do jejich přístavu vrbhajských. Dože Tradoniko byl od nich v boji na moři přemožen.

860. Ursus Participatius, dože Benátský, vedl válku proti nim, ale bez prospěchu.

874. Mír učiněn jest mezi Ludvíkem králem Bavorským a Svatoplukem králem Moravským, ve vsi Forraheim; na čelo vyslancův Svatoplukových byl *Jan kněz z Benátek* (Joannes presbyter de Venetia). Tento Jan, zdá se, byl tentýž kněz, jenž *Jan Zagornin* slul a nejstarší kroniku Benátskou psal, kterou Fr. Zanetti 1765 v Benátskách vydal pod názvem: „Chronicon Venetum

omnium quas circumferuntur vastissimum et Johanni Sagornino vulgo tributum.“ Saute kade čas sepsání této kroniky na r. 606, jist jinše. Na každý případ památný jest tento svazek mezi Svatoplukem a Janem knězem v Benátkách.

948. Smlouva mezi Benáťany a Slovo-Narečany učiněna pod dozetstvím Petra Candianiho.

975. Horvati, jmenovité jejich kupci na ostrově Kissa, daň žádali od Benáťanův, jako od spojencův Dalmatincův Horvatům poplatných; dože Petr Ursolo zakázal Benáťanům daň dávati. Benáťan Bader Bragadin se 6 dobře ozbrojenými lodmi Kista (čili Pugo) oblehnuv mnohé vojenské obojho pohlíví do Benátek přivedl, čímž počet obyvatelův Benátských slavnou krví opět znamenitě rozmnožen.

Zader (Zare; Jader) oddal se v ochvanu Benáťanům; Horvati a Narečani to těžce ucsouce jej napokojili, 40 měšťanův jevše; na své ostrovy je vlekli. Dalmatinci poslavše vyslance k vozi žádali pomoc slibujíce že jeho věrnými spojenci býti chtějí. Dože připraviv stkvostné loďstvo, na den vstupání Páně vstoupil, po slyšení máe ve chrámě s. Petra na ostrově Olivetu, do lodí. Biskup jemu posvěcenou koronou podal; a dože v týž den náptevil do přístavu Jádolského; Těžet jest počátek ohně nádherné slavnosti, která zvelebena obec Benátská a její dože potom každoročně na den vstupování Páně zachovávala, a která obrazně představuje snoubení Benátek s křesťanským národem: Koróna veliká, k tomu olli zvláště shoděná, celá posvácená a krásnými řezbami ozdobená slul Bucantauru, od vochy Centaura, která má znak má^{*)}. Na kosbě vší přeporec sv. Marka. Dože u předku sedícího episkopa šest věrníkův, jenž s ním vedmya signoria stáli; vedle nich cizí

*) Bu-centaurus: předložka bu, bo, er. ind. ma; jest v české a slavské řeči zveličující. k. p. βουραν (velkořek), βουλιμος (velkohlad), βουλιμος (velkořížeň) βουλιμος (velkooký) atd.; a naše bu-voľ, bu-jarý, Bu-hor Byhor, rus. bu-gor (Grabhügel), pols. bu-gai (velký čili svatý haj) Bushav atd.

vystěpové, ani moře několik tisíc lodítek krylo. Když koráb tento asi 200 krokův daleko, mezi ostrov Lido a Erasmo, přišel, a patriarch nádobu s posvěcenou vodou do moře, slyš, pustil doše skrze dír, při jeho sídle udělanou slatý prsten do moře, slyš: „*Deposavimus te mare in signum veri perpetuoque dominii.*“ Když se to stalo, sestoupí doše s kometem na ostrov Lido, kde Patriarch ve chrámě s. Mikuláše slavnou mši má: večer pak jest hostina v dožecím paláci, Koráb Bucen-taurus jediný k této slavnosti byl potřebován, ostatní čas ležal ve sbrojaici pod střechou, odkud 8 dnův před vstoupením do vody přenášel a za 8 dnův tam nechtán byl. Pozlacení korábu toho stálo 10—12,000 dukátův; řezba na něm představuje pohanské mořské bohy, nymfy, lastury, zvířata, obřez spravedlivosti, pravdy, věrnosti a bedlivosti, pokoje a hojnosti, Apolla a 9 Mus, 12 mě-sícův atd. Roku 1177 byl sám papež Alexander III. při takové slavnosti přítomen; on prý daroval došeti Ziguimu slatý prsten k hojení jej do moře: ačkoli sama slavnost zanedbána a nařem již dávan před tím v oby-čejí byla. Slavnost zavdala příležitost k této rozhlášené slavnosti.

Toto Benátské loďstvo pod vůdcovstvím Petra Urscola náplulo nejprve do Paříží (Paranzo) a Poly v Istrii, pak do Otrava v Dalmacii, kde až do Lacin zů-stalo. Zde doše vraz, nejlepší středomořské vojsko do své služby přišel do Zadra, kam se i huskypové a lid z. Velje, a Raba a edimud dostavili, věrnost a po-slušnost jemu slibující. Te učipil i Trogir (Trau), a Lorigrad.

995. Doše Patr Urscola II. uvádí pomorákou Dal-macii, t. j. město Zadar, Split, Trogir, ostrovy Kerk, Rab a Korčula v Benátské poddanství, ani předtím ode 122 let Hrvátům poplatné byly, a vyhlásil se za vé-vodu Dalmacie. Toto přivtělení sokyně své Dalmacie Venecii teprv pozdvihlo a tím učinilo čím se stala. Quo propůjčilo Benátskům poutví nad adriatským mořem a tím otevřelo cestu až ku středozemnímu moři a k Archipelu, a k získání ade mnohých měst a ostrovův,

ene umožnilo monopol Benátský podúbením krávné kvěsti počínajícím kupcoví v Dalmácii; kupčení s rozličným dobytím z Turek skrze Dalmatsko jdoucím, do náleželo obci Benátské ročně třicet tisícův dukátův, ut nic nedíme o známém obáudto bráně (vojsku, ale o poplatcích a daních, o berních a desátech, o olech a mýtech, které Dalmatostřivové v Benátkách, u tak řečené *Dogany*, za veliké ku prodají přivezené zboží, k. p. za solené ryby, obilí, dříví, ovoce, víno, olej, plátno, hedvábí atd. skládati museli, tak že se zdá, jakoby obzvlášť pro ně zřizena byla pověstná, zde naproti ulici Slavjánův postavená, *Dogana* čili *Došana*, t. j. dleka a páhon kupcův, čili místo u stavení kam se všeliký koráb a tovar při připlavu svém dohánil, zde skládal, cenil, dežmoval. K lovení a vyšetřování takových lodí a zboží byli ustanoveni zvláštní důchodci čili náhodci, honcové, které slovo přešlo i do vlastiny *dogaňové* a franc. *douane douanier*. Tr. Topografika Venetsá, ovvero descrizione dello Stato Veneto, Tom. 2. Venet. 1767.

1069. Otto Urseolo, došl Benátský puřev za manželku dcera Gojry čili Gojry, královna chorvátská, upevnil tím vládu svou v Dalmácii.

1018. Křesťan III. král Chorvátský oženil Benátskou z Dalmacie vypuditi utvalil ná se porážku u Zvdru. Syn jeho Štěpán do Benátek co rukojmí přivezen, od dožito tak mřován byl; ie mu tento svou dcera *Elizku* za manželku dal.

1030. Sv. *Gerard Zagreda*, Benátsčan, jehož rad ze Šibeniku v Dalmácii pochodil, byv několk rokův mnichem řádu Benediktinského v Benátkách, šel ku králi Štěpánovi a stal se spůstolem uherským. Potom jakž v Beli u Budína 7 let co poustevník žil, povýšen byl na biskupa Časátského, pak r. 1047 mřbenikem se stal skrze Madara Váhu a jeho spikřence v Budíně, v Ráckém městě, nejprv ukamenován, potom s vrchu, Blocksberk řečeného, asi 60 sáhův vysokého, do Dunaje svřen, od kteréhož času vrch tento Gerhardovým složí. Tělo jeho pochováno nejprve v Budíně, ve chrámě panny Marie; po sedmi letech odtud přeneseno do Časádu; r.

1080: byla die svědectví Pilgrama (Calend. Chronol. die 23. Febr.), báňka jeho těla a kosti do Benátek přenesena, a v kapliče chrámu s. Trojice (S. Ternita) složena. Chronicon-Budense, vydané od Jos. Podhradského v Budíně 1838. str. 95. píše: „*Gerardus monachus de Rocasio, natus in Venetiarum;*“ jiní píší *Rocvia*, snad město *Rascia* t. j. Dalmacie neb Slavonie, což cizinec často mchájí.

1084—1086: Pod dozem Vitalem Falterim obdrželi Benátčané panství nad Dalmatskem a Horvatskem.

1145: Česka, v Benátkách osazená rodina, kterou Dandolo *Vezeman*, Senáto a jiní pánové *Pizumen*, *Pizzman* jmenují, vystavila krásný a veliký chrám s. Lukáše v okrese Svato-Markovském.

1180. *Jindřich Starostálský* šli ze Starého Sela; Seda (něm. *Starschedel*!), byl s císařem *Bedřichem Rudobradým* (*Barbarossa*) v Benátkách přítomen při tohoto ukorčení a smíření se s papežem *Alexandrem III.* ve chrámě s. Marka. On byl první, jenž nad přítomným se upomínováním císařovým a přepychem papežovým svou novou na jeho díl, a když také obhu na svého šiji položiti chtěl, meče se chopit a takové snahobení dopustiti nechtěl. Staré selo, sedlo, původ těchto Slavosrbských *Starchův*, jest hrad a ves v Němci, v sousedství *Meisbergu* (*Morseburg*).

1200: *Rudolf Benčanin* jmenovaná dala vystaviti krásný chrám sv. *Paterniana* v okrese Svato-Markovském (ur. *Albikani*, *Venezie*, str. 77.)

1246: Páňto sto vystavěti Slavodalmatských ze Zadra do Benátek k učinění smlouvy a pokoje: s nichž pánové s pánem *Stetli* a *Stetli* se v Benátkách (*Luce* str. 106.)

1299: *Doménik Slav* (*Selavo*), senik a vůdce Benátský v bojě proti *Jenovickým* (*Genoa*), točtve těchto dílem zkaziv, dílem zajav, s velikou úti a radostí př návratu od Benátčanův vítán byl.

1331. Benátčané od Slavův přimoceni: více než sto Benátčanův zabito.

1336: *Karel*, markrabě *Moravský*, syn *Jana*, kráče

Česko. uslyšav o roztáčení mezi Benátčany a některými vláskými obcemi, pustil se s vojevůdci na loď po Dunaji skrze Horvatska až k Seni, a te vzedavše na moře, obkládání byli se všech stran loďmi Benátskými, které jej zajmouť a s ním do Benátek plaviti se chtěly. Karel sám třetí, s Bartolomejem hrabětem Šepským a Janem Lipským, s loďmi skrze okraj tajně vystoupiv vpadl do bárky rybářské, kde rybář všecky tři pyli a sítěmi přikryv jeř s nimi skrze všecky loďi Benátské, až je připlavil ku břehu, odkudž sejš pěšky do Vagleje (Aquila) šli. Benátskáťy ostatní, jenž na loďi byli zjímavě držeti je několik dnův a vězení.

1354. *Marino Faliero*, dože Benátský, chtěv proměnu ve vládě a správě obec Benátská učiniti, v předsevzetí svých zraděn a zlat byl: v porozumění a ve spiknutí s ním bylo okolo 300 Dalmatův.

1424. *Ondřej Budimír* dal na Benátském ostrově s. Ducha (S. Spirito) stavěti chrám a klášter Eremitůvanský. Ve chrámě tomto spatřují se jisto, mistrovská díla od *Mikuláše dell' Appa Schiavona*.

1435. dne 31. pros. byl *Jiří Vukovích*, despotu Rašanův (Rascian), hlavně do šlechty Benátské přijat, skrze dekrat větší rady (maggiore Consiglio): tento doktrot nalézá se v dožeci kanceláři, v káize Urso, str. 106.

1460. Žil zde *Hieronym Slavon* (Girolamo Schiavone) znamenitý malíř, učeník *Jakaba Spenciana*, malíře v Padově.

1500. Obnoven prastratý chrám s. Marie Zupanické (S. Maria Zobenigo) v okresu Svato-Markovském; chrám tento hned se začátkem Benátek vystaven, po podržování kráto asi okolo 1500 znovu zbudován byl od rodiny *Zupanica* (vlas. Jubanica, Zobeniga), jejíž jméno nosí; opět r. 1680 od rozličných šlechtických rudin opraven. Celé přání chrámu jest s granatem, utěšenými řezbami a sochami ozdoben.

1551. Obnoven byl s grantu chrám Slavjanův, s. Jiří zasvěcen (s. Giorgio degli Schiavoni); a pouze od Slavjanův illyrských spravován, on stojí v okresu Katedrálském, kde tento starý chrám poprvékrátě staven byl, není známo.

1502—1502. *Ondřej Medola* přijímá Schiavona jeden z nejslavnějších malířův, přítel a pomocník Titianův, rodilý se Šibeniku v Dalmatsku, ovdověl se v Benátkách a stal se předkem četné a slavné rodiny malířské v Benátkách i v jiných krajinách, jmenovitě Michala, Jona jenž jest v Rusi, Natale jest v Vídni a Felice jest v Benátkách.

1555. Jakub Pisbolica, malíř v Benátkách.

1565. *Julius Slavata* (Schivetta) byl hudebník a skladatel (componist); dal v Benátkách pěti- a šestihlasové zpěvy (motety) tisknouti.

1740. Bedřich *Benkovič*, malíř slovanský v Benátkách, narozen v Dalmatsku.

1767. Dalmatinský šarabě *Laskovič*, obělovan býv, žeby s Turky porozumění měl, byl do těžkého vězení v dožecím paláci uvřčen, v němž 14 let upěl. Francouzové přisedla do Benátek, otevřeli, a dílem i zbeřili tyto hrozné temnice, našli tam Laskoviče, že ho ale z těchto peňobů ne postupně, nýbrž snáhle na svobodu a volné povětrí vyvedli, on v týž den odešel i ženě. Laskovič byl posledním vězňem Benátské republiky, jenž v těchto dožecích žalářech seděl.

1790—1790. Před francouzskou revolucí počítalo se v Benátském újezdu 20,000 Slovjanův. Když Napoleon Benátky obléhl a k podání se řádl, Dalmatinci shromáždili se na náměstí sv. Pavla, byli sami jediní, kteří města bez boje a krve protili Francouzům odvzdání nechtěli; když opět pouději Benátky hned tomu, hned jistěmu pánovníku připadly, Dalmatinci nechtěli Francouzům přisahati, France: „My nejsme k—y abychom často přisahali a přisahu mědli.“ Cisar František neposledy musel sám přisahu jejich rozvázati. — Služně tedy Mikul. Tomasió (vlas. Tomaseo) vlašský spisovatel, v Benátkách nyní žijící, rodem z Dalmatska, ve knize *Scintille* v předml. Sv. I. píše: „Lev sv. Marka dávno ztratil bohatou svou hřivu, i zuby a patoury: těch několik nechtův co mu zůstalo bylo slavoilhraká síla a snaha.“

Př-takovéto dávno ustavičné vzájemnosti Veactův,

Benáťčanův a Slavjanův rozličsokmenných, přirozená věc jest, že se, nejen mezi novějšími a „stíhými, ale i mezi nejstaršími a nejvyššími ročiny Benáťskými tak mnohá slavjanská jména nalézají, z nichž mnohá sami Benáťští oběpiscové, jmenovitě Dandolo a Sanuto, ze slavjanského původu vyhlázejí a vlast jejtich, odkud přišli, udávají. *Kasimír Frešot* vydal zvláštní dílo o rodinách benáťské šlechty. My chceme z nich slavjanské, aspoň pokud nám ve známost přišly, zde sbecodním pořádkem uvesti:

Bagatin, Bankenica, Barbamazelo (sr. Mastibradič), Barziza, Bazulo Bosulo, Bažej-Bakejo, Bradec (Barbačini z Velje), Bel (Belin z Dalm), Beloa, Belon (z Dalmatio), Benkovič Bencovich, Blagaj (vlad. Orslni), Bogurad Bagrad Bagradio, Boai, Bradan, Budimir (Böndimír), Budislav (Butisolav Batiseslavo), Capolo (Zepolo), Čirvana, Čuran, Dalmir Dalmario, Datidat předtím; nyní Agnadoi, Dandolo (sr. Dodola), Dedo Diode, Dětinov Diecinov (ze Slavon), Dym, Fratsic, Georgiě Giorgiö, Giž Giži (z Voglje), Grabica Grevina (s Braše), Gradonik, prvě Gradič (z Voglje), Gričan (sr. křmati, sněb křman?) Gora Guori (s Uher), Guman (ze Slavon), Lyentič velkopecká rodina, Ivanovich, Karlovic (vlad. Torquato), Kavka Caucko, Kasenič Casotnico, Katatrinov (z Dalm.), Lipoman, Malibran, Malipor, Mánoles Manolesko, Mastalič, Merano, Močenik, Most Múst; da Moste sněb da Ponte, Madač, Megla, Murian, Nadai, Negar Negari, Puckalič, Pitar Pesar, Pisholica, malif, Plonik Planighi (z Voglje), Pol Pol (z Dalmacie), Polca (z Polsay), Polin (z Malamoky), Ragozzi (Rohoš, či Rakoci Rakoyšký s Slavovonie r. 1252), Savian Slavian (sr. serb. Bogusav), Semeneo Semenci, Slav Schiavo, Slavian Schievopi Madole, malif, Sorzani (sr. Zerib tak jako Patenzo a Pořiči, z Buranu), Steno, Stentai (ze Slavonib); Strnad (Sternedi Strenedi), Surian, Tiepol, Uspag (sr. snaga, sněžný), Větoman (Pizaman, z Čech), Vělo Veglo, Viadro, Vilar Vigiari, Vukovič, Zegorain, Zagrado, Zaguri, Zamaha (z Dalm.), Zaverhan, Zuan, Zuaneli, Zubanič Zabanič.

Jméno Slav tak bylo oblíbeno, že některé vysoc-

košlechtické rodiny je co křesťai a osobní před svá rodinná jména kladli k. p. Serenissimo Schiavo Marcello, Serenissimo Schiavo Polani atd. sr. Dandola u Murat. str. 425, a Sanuta str. 629, což se nepochybně stávalo na památku toho, že ze slavyckého národu pocházejí.

I na vzdělanost a literaturu slavjanskou Benátky nemaly vplyv měli, ani v jejich městě včasné knihy, téměř ve všech nářečích slavjanských, tištěny byly, tak k. p. roku 1483 Missál glagolitský; r. 1493 Missál cyrilský; 1495 Evangelia a Epištoly v církevnoslavské řeči od Bernardina; 1506 Bible česká, při kterémž tisku zprávcí a korektorové byli Jan Jindřišský ze Žateca a Tomáš Molek z Hradce nad Labem; 1519—1538 Služebník, Žaltář s Časoslovem, Molitvoslov, Oktoich, Minej atd. od vévody Božidara Vukoviće pomocí mni- chův; i jeho syn Vincenc Vukoviće vydal zde šest knih od 1546—1561; 1543 Evangelia od Zboraviće; 1559 Jegjupka čili Cikanka, báseň slavoillyr. od Žubranoviće; 1561 Missál od M. Broziće; 1566 Časoslovec od Ja- kuba z kamenné Řeky; 1569 Žaltář a 1570 Molitvenik od Hieron. Zaguroviće; 1595 Slovník od Fr. Vraniće (Verantius); 1638 Žaltář od Ginammihó; 1613, 1682, 1699, 1718 Evangelia od J. Bandulaviće; 1639 Pra- vopis Navoillyr. od Zamaně; 1708 Katechismus dalm. od biskupa Biankoviće; 1754 Seb. Dolci de illyr. Lin- guae vetust. et amplitudine; 1758 Slovník od A. Della- belly; 1758 Katičovy Zpěvy; 1764 Sjetovenje mladoga čoveka od Z. Orphelina; 1764 Slovo o griješnom čelo- vjeku od D. Obradoviće; 1803 Etika od téhož; 1807 Pjesna na Serbev od téhož; 1773 Evangelia od P. Knezeviće; 1804 Zemleopisanije od Solariće, 1809. O samosti od téhož, 1809 Sverch vzopitanija od téhož, 1811 Pominak knižeski od téhož; pak od r. 1800—1805 mnohé knihy od V. Rakiće, 1767 od Damianoviće, 1765 od Julinaca, 1807 od Eleniće atd. Anobř sami Benátčané psali nezřídka o slavjanských věcech, k. p. *Flaminio Cornelius* Senátor Venetus, psal: *Catharus, Dalmatise Civitas, in ecclesiastico et civili statu histo- ricis documentis illustrata. Patav. 1759.* I mnozí malíři slavjanští zde se vycvičili.

HLAVA III.

Benátky.

Svato-Markovské náměstí a jeho okolí.

Za to máme, že těmito předceslanými zde známostmi opatřený čtenář již nyní s tím větší ochotností a účastností následovati nás bude, když jej po tomto slavovlaském městě a k jeho památkám voditi budeme. Nebo kdo Benátky netoliko viděti, ale i cítiti a jim rozuměti chce, ten se v zrcadle dějin a starožitností na ně dívati musí; musí město jistým povolným pořádkem oblédati, aby zmaten a zhmožděn nebyl, nebo zásoba mnohých století svalaje se tu ouprkem na duši. — Náš první chod tedy byl na náměstí sv. Marka, tento ráj Benátčanův. A opravdu, on převyšuje všecko očekávání, on zahanbuje i tu nejnápnutější novochtivost. Již Petrarca psal v jednom listě o něm: „*Platea cui non scio an orbis terrarum parem habeat.*“ Co v jiných velikých městech porůznu v rozličných ulicích a předměstích krásného a památného rozptýleno jest, to se zde vše v ouzké prostře sešředěno nalézá: kavárny, areny, tržiště, procházky, radnice, knihovny a jiné nádherné stavby. V jeho budovách, obzvláště ve zdech chrámu Svato-Markovského a palácu dožecího, charakterizují se celé Benátky nejvěrněji a nejživěji. Muži v *černohedbavných* pláštích, ženy v *černých* závojech tráví zde čas až do půlnoci sladkým nie nečiněním (*dolce far niente*). Uválení keklíři, šedivé kestrbaté ženštiny jako i pávopyšná šlechta Benátská míchá se tu v jedno *colíbo* (*quodlibet*) s podivuhodnou snášelivostí, a s občanskonárodním sonoitem. Nejanímavější pro oko znatele jest zde pohled na rozdílnost postav a obličejův jak šlechty tak lidu v této *nahrnutině* obyvatelstva. Tři původní pravzorové panují ve všech Benátských hlavách a tvářích: jeden jest římský dlouhohrdlý, vysokomyslný, zasmušilý, pánovitý, mlčelivý; druhý jest slavský, okrouhlotvárný, přívětivý, veselý, štěbetný, zpěvavý; třetí

jest jakási směs germanské a srabské křve. — Jest Markoviště tote čtverbran asi jako Pešťanské novonáměstí, něco však užší; obdán nejnádhernějšími budovami a stkvostným ku procházkám sloužícím přístřeším. Sama půda placu jest čistá, uměle dlažená a bitým mramorem mozaikovaná, ani ji žádná kolesa vozův nevyhlubují a žádné podkovy koňův nerozrážejí. Co zde cizincovi v oči bije, jest to nesčíslné množství holubův létajících vůkol anebo před nohama se pletoucích tak pitomě a směle, že se jim člověk, ne oni člověkovi vyhybovati musí. Na střeších a oknách palácův, na pavlačích, na chrámech a věžích všudy hejna těchto ptákův. I zde prozrazují Benátky svůj slavjanský původ a charakter, svou pokrevnost s našim *holubičím národem*, jehož všickni kmenové od starodávných časův tyto ptáky obzvláště milovali, ve dvořích drželi a pilně chovali, sr. Výklad ku Slávy Dc. str. 66. Jméno holub (columba palumba) přešlo ode Slavjanův k ostatním evropejským národům a se jménem nepochybně i věc. Škoda jen že Benátčané při tom čistoty nešetří, ani trusem a peřím těchto holubův všechny domy, okna a pavlače zanešvářeny jsou, což obzvláště v dožecím palácu omrzlost i ošklivost působí. Odpoledne s udeřením dvou hodin na věži sbrknou se všickni tito, jináče rozptýlení, holubové a holubice na náměstí Svatomarkovské, kde potravu svou dostávají. Kdo zde takového holuba zabije, trestán bývá od vrchnosti, podle zvláštního o tom vydaného zákona; každý se jim tedy vyhýbaje, čím holubi smělosti nabyli. Všickni tito holubové jsou jednobarví, totiž tmavomodří a malé nízké postavy, a proto pohled na ně není příjemný. Chovají se nákladem státu čili obce: a obyčej tento prý tak starodávný jest, jako město Benátky. Předtím se prý množství holubův, jimž se na nohy papír přivázal, u brány Svato-Markovského chrámu do povětří pouštělo. Co znamenal tento obyčej? Dle mého zvyku, pespíchal jsem s vůdcem a se druhy svými i hned na nejvyšší totiž Markovskou věž, sbych se ve zmatku tomto rozhledl a tékavým okem předběžný obraz o celesti města v myšlích svých stvořil.

Vstupuje se na tuto, 284 benátských stěnicův vysokou zvonici, ne jak obyčejně po schodech, ale pořlovnou ocházkou vedle zdi a stěn tak, že i na koni, jako polský král August, aneb na oslici jak Napoleon udělal, možno vzhůru jezdit. S výsostí této jest čarodějná vyhlídka na celé město, na laguny, a ostrovy, na hole pevnostní a na jaderské moře. Žeby však základy této věže tak hluboko v zemi leželi, jak vysoko její zdi do povětří se vznášejí, to jest nepochybně jen benátská gaskonáda. Pravděpodobnější jest to, že se r. 1830 jistý hrabě pro lásku, a nedávno dva lodníci pro dluhy s věže této dolů svrhli. Celé Benátky dělí se na 6 okresův (sestieri), totiž: 1) Svat-Markovský, 2) Kastelský, 3) Králoprůlivský (di Canal Regio) 4) Svatokřížský, 5) Svato-Pavlovský, 6) Tvrdohrbet-ský (Dorso duro). První tři leží na východo-severné, druhé tři na západojižné straně velikého průlivu čili kanálu, jenž se v podobě veliké litery S městem vlní na dvě polovice je děle.

Před chrámem s. Marka stojí přímo tři vysoké stožáry, čili břevna, červeně obarvená, na broncových podstavkách, představují tři, Benátčanům někdy patřivší, ostrovy: Cyper, Kandii a Moreu: v letech nedělích, když jasné počasí, bývají na jejich vrcholích dlouhé červené kerouhy zevěšeny, co znaky bývalého panství. Tak i Maďari posavad při korunování a na parolodích ukazují praporce s erby Srbska, Bosenska, Bulharska a jiných krajin. Toté veselá smutnáhra! Tak čteme, že i světoborci Mongolové, potomci Džingischana a Timura, v panovníckém znaku svém nosí posud jména a erby všech těch evropakých krajin, jmenovitě i Uher, které někdy byli vybojovali, považující je jako své neodcizitelné dědictví!

Průčelí a celá zevnitřnost chrámu s. Marka ukazuje skoumateli, že se zde východ se západem potkává a objímá. Sedm dutin olovem krytých a pět nádherných bran čili vchodů ozdobují tento chrám. I zevnitř i unitř vyšperkovan utěšenými mozaickými obrazy a řezbami: nad hlavní branou spínají se čtyři astičtí, broncoví, někdy

poslouchací koňové, kteří se vůbec Lysippovi, za času Alexandra Velikého žijícímu, připisují. Za dílo řeckého mistra jsou, to práva pohled na ně ukazují. Jejich nezkrocená bujnost, ohně, který je ve všech částkách oživuje, hrůst vše před sebou šlapající — projevují jejich původní určení, že šli buď vůz velikého vítězitele, buď samého boha slunce. Kolikráte jsem se procházel aneb i jen hěšně prašel náměstí s. Marka, oko mé bedněky se vlepilo a ztratilo v obdivování těchto tisíciletých pozůstatkův: anobř až k nim samým dvakráte žel jsem, abych je neholiko očima viděti, ale i rukama makati, měřiti a jim obdivovati se mohl. Když však první rozčlenost se utiší, neodolitelně se namane ta myšlénka: cože ale tato pehanská zvířata na chrámě křesťanském chtějí? či v Benátkách není příhodnějšiho místa pro tyto krásné modly? — Ostatně sotvy kteří živí koňové se více po světě naběhali a delší cestu kenali, jako tito; s Athen aneb z Řecka vůbec přešli pod Nerone m Trajanem do Říma, z Říma skrze Constantina do Cařihradu, kde v Hyppodromě stáli; odtudto skrze dože Dandolo r. 1205 do Benátek, z Benátek r. 1797 skrze Napoleon do Paříže, a odtudto opět r. 1815 skrze Františka páne do Benátek.

U vchodu do slavného ohrámu sv. Marka již dlažba v předšíní pozornost mou poutala. Právě ve středě vložen jest uměle malý serpentinový kámen v podobě rhomboidu, ku poznámenání toho místa, kde někdy papež Alexander III. císaři Bedřichovi Rudohradému na vazy neku položil. Vůkol něho jsou ještě i jiní kamenné pro ozdobu do dlažby vpraveni. Lid na tyto kameny často a s velikou nábožností kleká, anobř bera z nich prach do ruky žehná se tím na čele a prach jako posvěcenou vodičkou. Nápisu zde žádného není, to se prý vynesalo pro ušetření Tedeškův. — Sám vnitřek chrámu jest tmavý, pšda mramorová tu i tam *zprohýbovaná* a prepadlá, anť moře v čes bouře někdy celý chrám zaleje, tak že po lodicích do něho jíti se musí. Ozdoby a obrazy chrámu jsou větším dílem v byzantickém slohu a vkusu, anobř některé i s řeckými ná-

pisu, k. p. *Ισας Χρος* aneb *Μητηρ Θεῶ* stojí pod obrázy nade dveřmi chrámovými. V den nedělní byli jsme zde opět, právě když se má konala: jakový to rozdíl mezi naším a vlašským čtením aneb vyslovováním latiny! u těchto zní *ce ci* vždy jako *če či, ge gi* jako *že, ži, se* jako *š, k. p. in principio, vinbere, eddere (agere), osservare (observare), šio učie (scio nescio)* atd. Křtř zpěvákův ve blízkosti oltáře krásným zpěvem uši lechtal, ale svými nenábožnými posuňky oči uvážel. Jeho zprávoce, při dávání taktu, dřevem na dřevo tak boucheł, že všechny hlasy přerážel. Kusy z opery *Norma* a z jiných zpovědných oper hrály se při této mši, což jsme potom i v jiných benátských chrámech uslyšeli. Nám se to tak nelíbilo, že jsme konce tam dočkati nemohli. Opera ve chrámě a kázeň na divadle: oboje nensmysl! Tato okolnost vysvětlila mi pávod a přčinu onoho slawopolského přísloví: „Polski most, niemiecki post, wloskie naboženstvo — to wszystko blaženstvo.“ A sčkoli toto přísloví ovšem nadsazené, předce vyznati musíme, že jsme vůbec na celé naší vlašké cestě mnoho roboty v náboženství a mnoho nádenstkův a řemeslkův mezi kněžstvem spatřili. Za velikým oltářem ukazuje se hrob, v němž prý tělo sv. Marka sem s Alexandrie přenešené, spočívá; při čtvrtém oltáři na levé ruce jest obraz Panny M. malovaný prý od sv. Lukáše; v pokladnici pak ohrámu *Evangelium sv. Marka*, ale již tak vlhkostí porušené, že v jednu hmotu co těsto slité býti se zdá a těžko v něm litery poznati mocii čísti (srov. *Jos. Dobrovskýs Leben*, von Fr. Palacký, Prag 1835. str. 14.); dále *Evangelium* zlatými literami psané prý od s. Hieronyme; podobných svatozbytkův jest tu veliké množství, jako k. p. vlasy P. Marie, kus lehký Jane křest., tra z koruny Kristovy atd. ale nikde se při nich dlouho nebaví a sami jináče mnohomluvná čiberonová jen běžně a spěšně zmínku o nich dělají.

Na pravé straně ohrámu pod branou sedí u stolku mladík s perem v ruce a s bílým papírem před sebou: jest to veřejná čili uličná kancelář pro psaní listův. Kdo psáti neumí, a chce list, odpověď aneb prosbu aneb

jiné písemnosti mítí, obrátí se sem k tomuto všeobecnému tajemníkovi, rozpoví svou žádost, a v okamžení jest vše hotovo a list i zapečetěn, tak že odtudto přímo na poštu jde.

Hned v sousedství tohoto chrámu stkví se došedí palác, ze tří oddílův a sluhův záležející, spodní jest vlásky, prostřední gothický, vrchní východoarabský. Tato nejkrásnější ozdoba Benátek pochodí ode dvou mužův, a nichž obec Benátská jednoho štíti, druhého občesti dle, že se opevňovali zřízeností svobodné obce dotknouti se. Onen první byl dože Marino Falieri, tento druhý stavitel a řezbář Filipo Calendario. Vystaven pak jest palác tento r. 1342—1354. Po tak řečených obrovských schodech, tak nazvaných ode dvou obrův, Marsa a Neptuna představujících, od Sansovina, vstupuje se do vnitřku, jenž se tři díly rozpadá, na knihovnu, na museum a na obrazárna. Na těchto schodech krvácel r. 1355 pověstný dože Marino Falieri pod katovským mečem proto, že přilhl velikou vládu zdejších šlechticův obmeziti, a přetěžké břemeno pospolitému lidu oblehčiti chtěl. Na levé ruce viděti ve zdi šlepeje a díru tu, kde předtím ona pověstná lví hlava s otevřenou tlamou stála, do níž udatí křtky a šaloby proti podezřelým osobám metány bývaly. Mno nejspitnější tůžba táhla jen čím skůž do síně *veliké rady* (*del maggior saeb gran Consiglio*): nevěří jsem zajisté dočkati toho okamžení v němž bych spatřil onen obraz, o němž jsem již ve mláděncovství svém tak mnoho slyšel a čísel, po jehož spatření ode mnohých let jsem dychtěl, totiž od *Bedřicha Zuccara*, představující císaře Bedřicha Redobradého, kterak padna k zemi noby líbá papeži Alexandrovi III. an tento šíjí jeho patou šlapá. Obraz tento nejen z církevního ale i z národního obľadu máe zásluhal pro Jindřicha ze Starosídla slavonského rytíře z Míšně. A věru sotvy že jsme vešli do té, 74 stěvičův široké a 154 stěvičův dlouhé, nejmnitstnějšími metrami hojně a skvostně ozdobené síně, já hned na první pohled poznal jsem ten obraz a přímo k němu pospíchal, ostatní vše ne potom edloživ. Visí on na pravé stěně, téměř poslední, pod

číslem 75; a jest dobiti veliký. Strážce této síně, vida mou pozornost a účastnost na tomto obraze, přinesl mi z pobožní světnice knihu velikou, pod názvem: *Bacolla di stampe dei principali pittori, Venezia 1782*, kde i tento obraz v mědi rytý se nalézá s následujícím nápisem: „*Federico Imperatore prostrato a terra baccia li piedi al Pontifice. Federico Zuccherò pinx.*“ Na tomto obraze stojí papež Alexander v prostředku v celé své slávě, za ním vysoké kněžstvo; před ním s obličejem k nohám skloněným klečí na kolenách císař Bedřich, v největší pokoře líbeje nohy papežovy. Papež zdvihá vzhůru levou nohu, ale tak že ji neviděti na štíji, nýbrž jen skrytě zdá se na hrdle aneb na vazech jeho ložeti. Znatelé malby mají podezření, že tento nohošlap teprv v novějších časech z jistých příčin zskryt a barvami zamsán. Podobný obraz nalézá se i ve chrámě *La Carita* v okrese Sestiero dī Dorso Duro, pod nímž tento nápis stojí: „*Alexandër Papa III. Federici Primi Imperatoris iram et impetum fugiens abdidit se Venetiis, cognitum et a Senatu perhonorifice susceptum; Ottone Imperatoris filio navati proelio a Venetis victo captoque, Federicus pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita Pontifici sua dignitas Venetæ Reipubl. beneficio restituta. MCLXXVII.*“ — V tomto chrámě, jenž kanovníkům Lateranským patří, zdržoval se papež Alexander na outěku před císařem Bedřichem skrytě za jistý čas, za které pohostinství on tomuto chrámu věčně odpustky propůjčil: původní bulka papežova na bláně o tom znějící visí zde ve chrámě. I Giorgione a Titian tento historický předmět vyobrazovali v Benátkách. Anobř i v Římě na Vatikáně ve královské sni (Sala Regia) visí obraz tomto Benátským podobný, jenže mnohem větší. Na těchto vyobrazeních pozorujeme dva rytíři a dvořané, jeden na pravici, druhý na levici stojící, ani oba obličej od tohoto divadla s nevolí odvracují: jsou to *Jindřich Starosvětský* slavosrbský šlechtic a *Dětrich markrabě Mišenský*. Když totiž císař Bedřich Rudobradý (Barbarossa) od papeže Alexandra III. proto, že k jeho volení nepřistoupil, do kletby dán byl

a pak po dlouhých roztržkách a neštedrém s ním se smířiti chtěl, místo k tomu v Benátkách v. 1180 učeno. Pa vjezdů do města našel císař papeže v předání chrámu s Marka sedícího; když pak dle obyčeje noby jemu políbiti chtěl, papež tím uspokojen nebyv, slova Žalmu 91. V. 18. předříkaje: „Po lvu a bašiliáku choditi budeš a pošlapáš: lviže i draka“ — nohami šiji a hlavu císařovu šlepatí chtěl. V tomto okamžení byl náš Starosídelský s Dětřichem markrabětem první, jež udeřením ruky na jeho zbraně své, tomuto přílišnému přepychu se zprotivili, čímž papež předěsem podáním ruky císaře kloboučného zdvihl a políbil. Když císař Josef II. před tímto obrazem stál, vadíbi z delikatesy pozorost jeho na jiné věci obraceli, a však na darmo; když pak por-
tom obraz tento jemu se všelikým ostýcháním a omlouváním vyvětloumi, řekl prý ke svým průvodčím a o-
směchem ta slova: *tempa passati!* (časové mianli).

Známo jest, že se někteří novější němečtí dějepisci pro falešný stud zpouzají proti této udalosti za bajku ji vyblašující. Nám však nevidí se v ní nic pravdě od-
porného býti, snobř s duchem středověku, s charakte-
rem papeže Alexandra a se všemi jinými okolnostmi celé se srovnávati. A jestli sám císař Bedřich tak na svou osobu a hodnost zapomnul, že se při této příle-
žitosti neostýchal kesteleňkovi metlu z ruky vzíti a tu cestu ve chrámě městi, kady papež kráčel, a když ze chrámu vycházel a na koňě sedal, jemu střemen držeti a koňovi přec dav lidu cestu klesati: nevím, pročby jemu méně pokory, kajivosti a trpělivosti přivlastňovano býti mělo u počátku, nežli v prostředku a u konce jeho s papežem se políbání, pakání a od kloby osvobození. Že sám papež Alexander III. v listu svém biskupu York-
skému a Durhonskému píše, kde smlouvu mezi sebou a císařem učiněnou jim oznamuje, žádné zmínky o tomto načiní, odtud ještě nemásleduje nepravdivost tohoto skutku. Alexander tento byl muž silného charakteru, vysokomy-
slavý, osobovašný, nezklonný: ale chvastání a samochlouba vaděleny byly od něho; k tomu přichází i ta okolnost, že neměl příčinu chlubití se skutkem takovým, který

jen činiti chtěl a sačal, dokonalí ale nemohl a nesměl pro blízko stojící, a k tomu se zbroje protivící dvořany zvláště Starosídelského, jako to německí kronikáři *Peokenstein*, *Knaut* a jiní vypravují. Obraz tento visí v řadě a v prostředku takových obrazův, kteří ne vymyslené, ale skutečné příběhy Benátské představují, od Titiana, Tizotetta, Pavla Veronského, Františka Bassana, Palmy i jiných. Dobře poznamenal Benátský dějepisec *P. Giustiniani* o této věci, řka: „*Confirmat hoc idem figuratio illa in comitiis totius rei gestae: nisi enim res eo modo quo secuta et a nobis relata est, veritatem contineret, non utique prisci illi Veneti, modestia pectus, tam impudenter eam historiam in publicum referendam censuissent.*“ Buď jak buď, charakter, cit a skutek Starosídelského při tomto divadle všickni letopisové vychvalují, jako čistolidský a mezi všemi nejúspěšilejší.

V této síni na levé straně jsou ještě dva obrazy oko a srdce Slavjana, ba věru vůbec člověka, bohně utržejší. Jeden pod číslem XIX. visí nad oknem *Podmanění slavodolmatského města Zadru* malovaný od *Dominika Tizotetta*, syna onoho slavného mistra Jakaba Robustního příjmím *Tizotetto*; druhý pod číslem XX. *Obležení téhož města od moře i pevné země*, vyhotovený od *Ondřeje Micheliho* příjmím *Vincentina*. Oba tyto malíři byli jen mistři druhé třídy a sami tyto obrázky ani slohem ani barvami nevyšikají: ale obsah historický důležitými je činí. U prostřed zachvatné výmluvnosti našeho vláského vůdce, u prostřed těchto čarodějných malířských krás a zázrakův hněvná iluze se po utrobách svých rozlila tak že jsem Benátský charakter téměř nenáviděti počal proto, že se spěchanými svými nelidskými ukrutnostmi ještě chvastá a tím oboje krásné umění, malířství a řeznictví, poshrvňuje. Mlčte! mlčte signore! řeknu k němu, tyto obrazy vám a tomuto městu více k hanbě než ke cti slouží. — Řecký císař *Mauel* dal zpuštěnému Benátskému vyslancovi *Jindřichovi Dandolevi* v městě slavodolmatském *Zadře* žhoucí meděný plášť tak blízko k obím příloží, že tento od té doby polepským byl. Dandela od toho času vzal tot, na enem

slutku nevídané město v nenávidět tak, že slav se dočem a vůdcem křesťanského lidstva proti pohanům do Palestiny táhnoucího, na vadory papežským rozkazům a kletbám město toto slavokřesťanské oblehl, plasil, domy a sá zhořel r. 1202 dne 11. listop. Když se po čase město opět zotavilo a pod ochranu uherského krále Ludvíka I. dostalo, bylo znovu r. 1346. od Benátčanův obleženo, zničeno a všech svobod pozhabeno, větším dílem vinou a zradou maďarských velmožův, kteří v čas této vojny a Benátčany v tajném porozumění stáli proto, že se jim obtížné vidělo vojsko, čili tehdejší banderie, vlastním náhladkem zadržovati. Všichni historici to ověřují, že po podmanění Zedru Benátčané nebyli vítězové ale katové a šerhové nad obyvateli tohoto města. Thurocz Chron. II. C. 8. píše: „že mnohství šlechticův a měšťanův na vyhnanství odsoudili, stali a rozličnými mukami trýznili, muže, ženy a panny do Benátek odvěkli, zde je v žalářích hladem a žízni moršice a poznenáhla usmrcojice. Ach ubohí, ach nešťastní Slavjané! vzdychal jsem lítostivě; ale obrátiv se umkl jsem a řekl téměř skřípě: Nikoli! ne ubohí, ale nemoudří, nezorní, nikdy a nikde spolunedrážící, k jiným se přilepující, a proto i vůdy padající, slabí, opovržení.

O ostatních obrazech v této síni my zde jen běžně zmínku učiníme ani ne slavjanakého života netýkají a téměř ve všech cestopisech obhárané opááni a chváleni se náležejí. Nejslavnější jsou tři obrazové na stropě: Venetia eo ženštině v oblacích ode Slávy korunovaná, dílo *Paula Veroneského*; Venetia u prostřed bohů od *Jakuba Tintoretta*; Venetia od vítězství věnčená a ctuostmi obklíčená od *Jakuba Palmy*. Nad trůnem došlo zajímavá celou stěnu *Báj.* od *Jak. Tintoretta*; slavný tento obraz jest posud největší ve světě olejovými barvami malovaný, totiž 76 stěv. široký a 30 stěv. vysoký. Na nás nendělalo toto medlařené dílo takové vřazení jako jsme očekávali: jeho malé figury nezdají se nám ku velikosti obrazu ve slušném poměru státi, ať o tom mluvíme, že čas a pozdější opravcové mnoho na něm pokazili. Na protějším stěně ku *Piazettě* nade

druhým oknem visí poprvé dole v Benátkách; na tom prázném místě, kdeby obrazil doželo Marina Faliera státi měl, čte se tento nápis: „*Non est locus Marini Falieri decapitati pro criminibus.*“

Odtudto navštívili jsme *Sala delle Scritture*, a zde opět dva slavnější obrazy: ty křivky obrazy celou pozornost mou tak zaujaly, jakoby tam ani jiných nebylo. Jeden pod číslem VII. představuje *Bívu a vybojování Zadrů od Jak. Tintoretta*; tento obraz jest nepochybně nejvýtečnější nejen v celém tomto paláci, ale i mezi všemi pracemi Tintorettovy. Zde se mistru tomuto podařilo úžasnou velikostí a síla Michala Angela s libeznou barvitostí Titianovou sjednotiti. Dlouho jsem zde na rozpacích byl, máměli se zde vlastenským čili aesthetickým citům více přenehati; předmět zajisté obrazu působí slavskému srdci bol a stud, ačkoli hrdinští Zadrané změřili sobě v obraze své počínají; ale krása obrazu kojí v mni čarodějnými vlnami oko tak, že odtud povstává jakási mňokaná bolestná krása a krásná bolest v srdci Slavjasa. Druhý obraz pod číslem VIII. líčí *Vzestí slavodalmatského města Kotaru*, od *And. Vicentina*, jenž se r. 1490. stalo. Jakový to rozdíl mezi tímto Vicentinoým a oním jemu sousedním Tintorettoým obrazem! Stěbe toto ráni srdce ale i hoji, onoho jen oči kolem objímá i historickém i malířském smyslu.

Ve knihovně, roku 1812 z prostředků nových prokurací sem přenesené, pro trvalý právní, jen krátké a běžné přehledání nám dopráno. Učenost v Benátkách nebyla a není tak vysoce ctěna a milována jako krásou a umělectví; vědecké ve knihovnách a listovních jsou sloveskoupí, pospíchavčí, časté poámenatí a nevlídní: naproti tomu vědecké v obrazárnách a jiných uměleckých sbírkách radořeční, široce a zpozdile, s jiskou sobělibosti všechno vysvětluje. Již *Petrarka* a kardinal *Bessarione* položili náklad k této knihovně darováním obci svých rukopisů a knih. Počítá nyní tato knihovna asi 80,000 kusův, mezi nimiž asi 5000 rukopisův. Co řídkosti ukazují se spisy od s. *Augustina*

de Trinitate a téhož výhled na Epistolý s. Pavla. Památka jest zde zpodoblena od *Fra. Morra* r. 1400 udělena, tehdlejší zámou tvárností okrasu zemského okrajit; stojí na ní již i *Předkoti dobré naděje* poznačeno, ačkoli tady ještě objeveno nebylo. Více než toto zůstaly tunc řecké mramorové, zde složené řeckářské a sošnické uměly z nejkrásnější hellenské díhy pocházet, jmenovitě *Gangnus*, ježto Jupiter v podobě orla unáš; toto dílo připsuje se vůbec Fidiasovi, a není to nehodno. Pak Jupiter a Ledá v labuti postavé; Dvě Mazy; Faunus a Bacchus; Ulysses, Amor, Diana; mrtvý bojovník atd.

Na jedné straně tohoto paláca proti průhvu *Rio di Palazzo* jsou čty pověstné žaláře, o nichž v románech, v cestopisech a jiných knihách tak mnoho strašlivého se píše. Práns a okřlivost proniká ovšem člověka při jejich zavrubaém navštívění; tyto tmavé, křivolaké schody a průchody, tyto tlusté zrezavené mřeže, tyto nízké a ouzké poleže, více rakvem než přibytím podobné, tyto hrůpřemi kvě poznačené zdi, tyto dírký a průduchy, jimž se krev, snad i těla odpravených do moře metala — toto vše svědectvím jest barbarických časů, a ovšem Byronské přirozenost se k tomu vyhledává, aby kdo mohl v těchto mučidlích dlouho a s libostí se baviti. My slabotivní Slavjané neměli jsme toho anglického dare utěšajice odtudto čim díve na svobodné pověťi. Musím však vyznati, že německé barbarství z tohoto ohledu tomuto Benátskému mnoho neodovzdává, jestli je nepřevyšuje. Nás aspoň v Řezně při uvidění tamnějších říských podzemních smradlavých, nezdravých vězení, a s nimi sousedujících mučiren, kde střípce, ostrými hřchy opatřené postele, šelzai koňové, píly, řebítky, krale a jiné ohavné nástroje — mnohem větší hněy a stud nad člověčenstvím prejal, nežli zde při Benátských zedětech, které sám pověstný lidomil *M. Howard* za nejzdravější a nejčistější, mezi všemi od něho ohlédanými, vyhlásil. Dva druhové žalářův zde však zvláštní jsou, které místnost a podnebí i spícídily i obličnými děleji, totiž tak řečené *Studnice* a *Olověné*

střechy (Pezzi i Piombi). Studnice byly rovnice, jenž dva střešnice zblouhí pod vodou stály dolůnými tyčemi od moře oddělené. Přes tyto mreže věžela sem sloná mořská voda a s ní spolu i slabé světlo a vonku. V prostředku ňel dřevěný sloup, jenž věšňovi za stělici, stál i postel sloužil, nechtěli ve vodě státi; každého játra dána věšňovi polévka a kus chleba, s jejíž strávením pospíchatí musel, nechtěli aby se kořisti mořských myši a potkanův staly. A předce jistý Francouz, jenž r. 1716 co špeheus Japan, za smrt odsouzen, ale pak omilostěn a zde uvězněn byl, přežil v tomto oboživelnictví, mezi sezením v povětrí a plouváním ve vodě, celých 37 let. Do jednoho z těchto žalářův dal se prý lord *Byron*, tento aesthetický *Don Juan*, když se v Benátkách zdrácel r. 1817, 1819, schválně na půl dne zavřítí, aby hrůzu takového polonění osobně pocítil, a obratněznost svou k básni „Chillouský vězeň“ rozdrážditi mohl. Ačkoli máš věstečnost vědy milejší jest, než nevědomost: předce však taková ošemetnost zdá se mi býti kolkotování s lidskou opovržeností, ať nic nedím o tom, že se mi každý na mučičkách vyskřipovaný pled básnický oškliví. — Olivěné střešby byly žaláře ve výšeti na pedlechách, kam slunce silně páliše. V jednom takovém předpektí seděl slopovětný *Casanova* v minulém století od r. 1755—1756 za patnácte měsícův leže větším dílem na půdě polonahý, ani přímo státi zde mohl: Vlastně posavad se nezná a nechtá, jak jemu možno bylo odtudto se vysvoboditi! jestliže i nočním časem prstem a holi hřevne za postelí prorýpal: jakže s výšky této návratné dolí se dostal aneb do čtusu skočil? — Onen žalář, kde hrabě *Laskovič* seděl, jest od Francouzův pološbořen, polospálen. Roku 1797 dne 25. máje stál zde nade vchodem všech těchto vězení tento Napoleonský nápis: „*Žaláře aristokratického barbarství, zbořené v pomín roku vlaste svobody!*“. Onen most uzdyobání díli zdychův (*Ponte de sospiri*), přes který odsouzení věžňové obyčejně buď ku popravě, buď k věčnému vězení vedeni bývali, jest již zanděn. Ve dvoře

dočetého pářice zasahují pozornost dvě mědi okrouhlé, šest hluboké studny čili cisterny, v nichž na dno kámen na způsob kotlu vpraven, kam voda z Brenty na kolesích dovážena, podzemními říčky přes písek, aby se očistila, věčná. Zde ustavičně množství lídu stejného pohlaví s nádubami k vřelení vody stojí. Zniskliti bouře lídu v městě proti šlechtě a vládě: tyto studnice tak nastrojeny byly, že voda netoliko do těchto ale ani do jiných s nimi spojených studen tehdež vprůběhu nebyla, aby se líd nedostatkem vody uspokojil.

Vyšešs z tohoto labyrintu na svobodné povětrí, ušifme celou Pinassetta městem nesčíslným se hemíti a v prostředku praýt čili ležení státi. K dostání pohodlného hlediště vklepní jsme se na strop protistojící *Loggetty*. Jest to malé hezounké stavení vedle Svato-markovské věže, jehož práce rozličným mramorem, řezbami a litinami ozdobeno jest. Krásné jsou obzvláště jeho mřížové lité dveře, od *Antonína Gaje*, lítece v 17. století; jehož jméno zde slyšeti, již proto nám příjemné bylo, že nás upomínalo na podobné, všem Slavjanům milé a o národ náš velezastouhlé jméno. Zde stála někdy osbrojená stráž, dokud veliká rada shromážděna byla. Před námi byli dva červení sloupové na pavlači dočetého pářice, mezi nimiž červené sukno zavěšené vláse; pod nimi na náměstí bylo asi 5—6 tisíců divákův hučících a ječících. Několik drábův vedlo z nových žalářův z náhřbů Slavnanského dva starce v tělných postách; když stáli na ležení, zjeví se mezi osmi červenými sloupy snedec, a v tomto okamžiku stalo se utičení velké; ortel čten; „že židé tito byli selňovatelé měničných listův (Wechsel) a proto jako takoví ne žest let do vězení se odsuzují.“ — Tu jak a lermo opět povstalo a sloupci vedeni byvše zpátkem vzali za své. Podívno bylo nám, že v této tlačenici lídu žedných panen a žen viděti nebylo!

Přimo odtudto šli jsme na tak zvané hodinovou věž (Torre dell' Orologio) na straně starých prekurací. Budova to náležitě, bohatě omramorovaná a posázená, čtyřpatrová. V prostředku věže z venku jest krásný

posledný obraz Madony, vynikl pak sochy angliáka a tři madonny od východu, které v jiných slavných dnech každou hodinu se zjevují před obrozem Marie paklonajícím. Na vrcholá věže vlní v povětří vlasy, na který dva bronzoví ocel nesí obrovští mužové, hleděm v rukách drženým, hodiny bijí. Štvejtenta jest dílo Karla de Reggio r. 1499, obnoveno však r. 1754 skrze Berroniu z Bassano, jest na tosed obce 6500 dekarátů dostal. Náš obzorou štěbelný a rozmarný petrohlava, potvrzoval, že jeden z těch mužův představuje „*Italo-liano*“ druhý „*Tedesco*“ — „*Il pereho non Schiavono?*“ — já jsem vpadu do řabi, vždy — pokračoval jsem dále — jsmu mto vaši otcevé, původcové vašeho jména i města Venetie, vaši nejbližší ze všech stran vás obkličující nensodé, jejich krajiny byly a jsou posud vaše pohlednice a špičirny, tyto zdi a palácevé jsou ze slavjanských kamenův, vaše nejstarší a nej přednější rodiny jsou slavjanská krev, vaše nejznamenitější vojáko slavjanský synové . . . *Puo essere* — řekl on — *ma io nego!*

Na střeš nových prozusscii, kde předtím stará knihovna byla, jest nyní královský palác. Tu poprvá-kráté zaplesalo srdce méradostí v Benátkách. Na strapě tohoto paláca, v oddělení sedmém jsou tři obrazy od Ondřeje Medoly čili Slavjana, a nichž jeden knázetství, druhý kněžství, třetí vojenství symbolicky představuje. Odoby vlní tohoto obhromu jsou práce jiného Senolaje. Galé hejno krásných a nádherných oibův proletělo zde před tímto obrazem: duší mou: krásných proto, že dílo výborné jest; nádherných proto, že tu Slavjana u prostřed nejslavnějších malířův Benátských, Titiana, Pavla Veronského, Tintoretta, Molinariho, Varnarvito, Salviettoho, Rosy, Strenziho a jiných spatřil jsem. Byl pak krásné díla jiných mistrův, snad zdatilejší a stkvělejší byla: tak blízko mi žádná nestálo jako toto, toto bylo dílo národní. Vedle slavjanských mužův, obrazův, památek; všecko ostatní bylo pro mne méně památké a zajímavé: pročež ta místa š nejraději i nejčastěji jsem navštívil, kde něco národního snob aspeš

nášeho národa se taky jako bylo. Tam byk byl i dne-
 val i nocoval. V každé obrazárně, v každé umělcovské sta-
 rotině bálit a jástít. evak máj nejvíce po ruce, co au-
 bláské bylo; aniž jsem tak snadno obpřevál. V takové
 době byl duch máj s obou stran, samo tamoy, plade
 hejčkan v kolébec nejčistějších rokaši, zde od trahy
 krásomý, tam od matly šlavy. Znáť já; že mi kosma-
 poště námitku jednostrannosti uděleji; ale toto žaloba
 mne nebude tak buletí, jako ova, když mi neprodukt;
 národní tepost a nevímavost nadvrhousti máli. Malby,
 obrazův a výtvarův uměleckých cisonárodních dosti jsem
 již viděl a obdivoval ve světě; než dítva, že duše ciso-
 titami nasycená i po vlastním touž a při spůlčení ná-
 rodního dítva svátek radosti světl. Z obrazův tohoto
 Slavjane i více jsem v Benátkách našel a obdivoval,
 jitenovitě ve chrámě sv. Carstui; v chrámu Deroduro;
Obřezání Páně; ve chrámě Jezusckém; *Návštěva
 Panny Marie* (mistrovské dílo); ve chrámě sv. Rocha;
Bůh otec (angely obklopený, tenž malby na stě-
 táhni v nižtěle sv. Rocha; ve chrámě sv. Theresie a sv.
 Sebastiana více obrazův. V paláci Manfrinském, v síni
 F. ješt *Leđa s labutí od Ondřeje Schiavona*, měščené
 dílo, měkký, štěvnatý, obratnou rukou vedený upanšík.
 Nejbohatší ale sklad a jako světlá galerií obrazův to-
 hoto malíře naležita rodina Galeanská ve svém paláci,
 v Cannareggio čisl. 39, kde se asi 20 nejlepších kusův
 od Ondřeje Slavjane nachází, mezi nimiž dva v převládě
 komposic. Zde jsem teprv chápal, proč všichni velcí
 mistrové Schiavona tak vysoce ctíli; proč jej Titian za
 svého přítele a pomocníka při mnohých obrazech zveřil;
 proč Tistorotto při svých prácech ustavičně obraz Schia-
 vonův před sebou míval a to radši, aby každý malíř
 ve svém přibytu obraz Schiavonův měl a jeho považo-
 váním k malířskému ohni se rothorčoval. V obrazech
 Schiavonových nalézáme netoľko malířství ale i básně-
 tví, nejen tělo ale i duši. A přitom na nejmožnějších
 obrazech jeho sedí barva i po stoletích ještě tak čer-
 stvě a jasně v celém blesku první neviný a nádhery,
 jakoby teprv nedávno z jeho dílan byly vyšly. A to v

perťtí Benátkém, mořským výškokmi oblékaném, mno-
ho znamená. Já zde v níž idealův a v kachál se se
synem Slávy na předěleat, přítomnost i budoucnost
uspomenal jsem tak, že mnohdy čereno na uplynulý již
čas nromínati musel. Co máš člověka více zangaliti,
co mysl a srdce, v jejich nejvšitnějších závkách, více
vyjasniti a celý život veselajším náčíním jako takovéto
deři omlazující patřeni na vozy krásy a uměay? Mezi
slavjanskými živopisci stojí Ondřej Schiavoni nepochybně
na nejvyšším stupni dokonalosti a slávy: mezi Benát-
skými stojí čestně v řadě prvních, anohrá se do harvi-
losti a vděkův nejvýše. Slovem Schiavoni jest náš Bafael.
Pa něm povstala zvláštní malířská škola ve Vlaších jme-
novaná *Scuola di Schiavoni*, která se zvláštním měřením
harov vyznačovala. Ondřej Schiavoni byl svým miláčkem
již v mém mládeuictví: nyní pak byl mi na mé celé
všeske cestě mentorem, učitelem, blážitelom. Či to har-
pačně a spravedlivě dle soudu jiných, na že nedbám,
dosti na tom, že já při tom tu nejvyšší a to dvoji,
aesthetickom a národní, blaženost jsem pafíval. Obrazy
všeske, i ty nejkrásnější, opojily, aka mé, okřídily mon
obraznost; ale srdce nechaly studeně, ba nejedaou bo-
lest mu působily: představením amatýřsk národních
příběhův, anebo sovařenském lasu našeho národa a jeho
uměleské vzdělanosti s jinými šťastnějšími národy: ale
zde před klassickými časotvory malířův slavjanakých,
všeske toto se vyznač, a duše přichází do smíření se
světem a v harmonii sama sebou. Možas, že obrazy
mistřův jiných národův jsou krásnější, ale Schiavoniho
jsem slavjanštější; těmto bervám: jeme my hližeti, těmto
postavám přibuznější; jest to slavské srdce, které nám
tu v onštěty bije, slavské oči, z nichž tyto jiskry plá-
palejí, slavská ústa, která zde tek pramitkovým hlasem
pa slova k nám volají: „Škoda vás Slavjane, že svůj
národ nemilujete a nevzděláváte! cohy s vás býti mohlo!
jak výborné malíře, jak slavské umělece všeske druhu
mohli byste býti!“

HLAVA IV.

Benátky :

Schiavoni; Akademie krásoum; Chrámny.

Nabažení těmito pterozkečnými uměleckonárodními slastmi, dotazovali jsme se na rodinn, pojemky a obydlí Schiaveniho. Naš goudolníci i hned do velikého kanalu zvrtili, a v okamžení stáli jsme u brány krásného a velikého palácu, jenž někdy ředu Giustinianskému, nyní Schiavenskému patří. Pan Felice Schiavoni, nejmladší výstřelek této rodiny nyní nejstavnější malíř netoliko v Benátkách ale snad v celé Itálii, byl právě, jak jsme přišli, ve své dílně maluje obraz físté tam sedící vědné matrony. Nic méně odloživ štětce mezitím na stranu, přijal nás s tou nejpřívětivější vřidností. Když pak uslyšel vyjádření našich omyslův: „že my jako Slavjané ku Slavjanovi s národní úctou a s pozdravením eds mnohých spolurodákův, jenž na takového: umělce brdí jsou, přicházíme —“ tu obličeje jeho stávliti se pebal a duch jeho plápolal v oslavení. Nevěděl nám místa ve svém palácu najíti, teprv nyní byli jsme v této cizině všickni doma, všickni svoji, i on i my. Mluvili jsme hned německy hned vlašky, on to my toto nedokunalo: a však ani řeči a jazykův nám potřeba nebylo, tak dobře sobě naše city a omysly, naše obličeje a posunky rozuměly.

Pane Slavjane, umíte-li slavjansky? ptal jsem se já.

On. Ach, bohužel! málo eueb sie: já neměl zde k tomu žádně příležitosti, žádněho učitele.

Já. I jakžto, vždyt jest zde v Benátkách nejen ulice Slavův ale i chrám Slavjanův?

On. Ovšem, ale není žádných škol: u nás to není tak jako u protestantův, kde přý při každém chrámě hned i škola k vyučování mládeže se nalézá. Němci v Benátkách jsou z tohoto ohledu moudřejší a šťastnější, tiť mají zde více prostředkův a příprav k udržení své řeči v lůně vlastiny.

Já. Tet same slyšel jsem i v Terstu, i tam Němci

všemožně pečují o zachování své řeči a národnosti: Slavjané naproti tomu všechno jen od vlády čekají aneb náhodě zanechávají.

On. Slyším však, že v nejuvěřejších časech Slavjané se probuzovati začínají a řeč i literatura zvelobují. Kdyby jen slavjanské knihy zde byly k dostání, já bych vlastní pilností vynabředil, co mi měsíci Štěstěna odepřel, učo, se jazyku svých otašv.

Já. Tedy předce vy to posud snáta, že slavjanského rodu a původu jste?

On. Netoliko znám, ale tím se i pyšním, že z hrđinského (marziale) Slavo-dalmatského kmene pocházím. Náš praděd *Ondřej Medola*, narozen v Dalmacii, v městě Šibeníku, z chudých rodičův, obíral se v mladosti malováním kufrův a trubel; jedna z takových kufrův přišel jakémusi cestujícímu bohatému pánu do rukou, jehož manželka tak se mu líbila, že mladého toho harvijole s sebou do Benátek vzal, kde se potom slavným malířem stal. Tento *Ondřej* měl syna *Michala* též malíře, *Michal* měl syna *Natále*, *Natál* má syna *Jana*, jenž v Petrohradě malířem jest a *Felice*, jenž já jsem. — Prosim pak, se to slovo *Medola* ke slavjanské řeči znamená? vždyť to někteří za latinské uznávají.

Já. Dle mého zdání jest kořen toho slova *med*, *ola* pak čili *ole* jest tvořící přídavek tak jako *Dodola*, *komola*, aneb *homole* *stodola* *konđola*, *Vojnole*, *Dragole* atd. U Srbův se mnohé osoby a rodiny nalézají od *medu* pojmenované, k. p. *Medak*, *Medoňa*, *Medulja*. Že pak to někteří k latině natabují, to jest důkaz buď neumělosti, buď obyčejné nepřiznivosti jiných národův k našemu, kteříby nám vše, co velkého a slavného jest, rádi vzali a sobě přivlastnili, jako to učinili chtěli s Koprníkem, anebž i se samým Husem.

Po této rozmluvě vedil nás pan *Felice Medola* sem tam po celém svém městě, který téměř celý jen obrazárna jest, sbírku nejvýbornějších děl nejslavnějších mistrův, obzvláště jeho předkův, obsahující. Ukázal nám i pozůstatek z jednoho, od jeho praděda *Ondřeje* malovaného kufru, který potomci títo se svatě dědictví za-

ohovávají. Od Natále viděti zde originaly oněch dvou pověstných obrazův, kde starý bohatý Turek jednu mladici svodí ukazováním jí pásma krásných perel. Boj mezi nevinností a marnomyslností ženskou, kteráby i jedno i druhé neráda ztratila, nelze živěji a pravdivěji představití. Judit, Venus a jiné ženské obrazy sotvy jsem kde v takové ušlechtilosti spatřil: toto ladné dráždění čivův, které po celé pleti, jako jarní ousměch máje po zemi leťí; tato opojná, mimo sebe žádáého jiného cíle nemající libost života; tato nevinnost ženské slabosti a neznámosti; tento květ ne tak rozumem, jako raději cílem a tušením řízené tělesnosti! — I jeho Ěva v palácu Barbarigův a jeho S. Markovské náměstí pro Angličana malované jest obdivováno. Vůbec ze všech viděných prací Schiavonův, jak předkův tak i žijících potomkův, to poznamenání jsem učinil, že se jim ženštiny lépe zdařily, než mužské osoby. Snad to výraz a následek přirozeného jim národního charakteru slavjanského, anť i oni jsou synové *kolubičtího národu*.

Co mi zde v palácu Schiavonském, anobř i jinde v Italii, do očí padlo, byla ona prostota, téměř práznota, která v těchto prostranných síněch a světnicích vláských šlechticův i měšťanův panuje. Nenasješ tu motivinami a rozličným náradím přeplněné chyže, kde v každém koutě klavír, skříně, postele, kanapety, divany s vycpanými poduškami, tucet stolův a sedadel, dědovské stolice anebo právě zbroje, pipky a těmto podobná měkkost a lenivost, aneb skvostnost a marnotratnost aspoň nevkusnost napoméhající zavazadla: — nýbrž krásná všudy architektura, na stěnách obrazy a několik velikých zrcadel, v koutech mistrovské sochy anebo bysty, sbírky starožitností — jsou celá domovní úprava.

Nedaleko od palácu Schiavonského jest *Akademie Krásoum*, kterou my, tak jako i pana Schiavoniho, dvakráte navštívili jsme. Pan Schiavoni zajisté jest zpravcem a učitelem zde v malířské třídě. Již ve dvoře viděti jsme do jedné přízemní síně houfy voházejících divákův, s proudem i my tam vešli jsme. V prostředku stál na tabuli právě v těchto dnech dokonany veliký

obraz od Felice Schiavoniho *Obětování P. Marie*, shoto-
vený pro S. Antonský chrám v Terstu. Netoliko mladí
malíři, i staří mistrové stáli a seděli vůkol odhližuje
aneb obdivujice toto nové, ještě blesku čerstvoty a jas-
noty barev plné dílo. Jak hrdě tlouklo v hraděch
mých srdce při té myšlence: to učinil Slavjan! synu
našeho národu vzdává se tato pocta! O co by mohlo
býti z takového národu, kdyby byl svým, nezcizeným,
aneb aspoň vzdělávaným a podporovaným. —

K opsání uměleckých pokladův, malířských, řezbář-
ských a stavitelských zde shromážděných sotvyby knihy
postavila, nercili cestopis běžný. Já přímo a nejprve
k tomu jsem se bral, co jest koruna této akademie,
totiž ku světoslavné *Assunté* čili Nanebevzetí P. Marie
od *Titiana*. Obraz tento veliký visí v první síni na
stěně proti schodům, mezi ostatními obrazy jako slunce
mezi hvězdami. Magickými paprsky táhne k sobě oko
tento malířský zázrak. My dlouho stáli jsme němí, ne-
pohnutí, slov k vyjádření citu najíti nemohouce. Toť
jsou nejlepší obrazové, aspoň pro mne. Tiché myšlénky
zanepřazňují před nimi duši mou, ne o umění a malíř-
ství, ani o způsobnosti arcimistrův, ale o mně a mém
národu, sž konečně slzy z očí se kradoucí zatopějí
v ústech mých tu otázku: „Bože milý! proč se můj
jak sterodávňý — tak veliký — téměř stomillionový —
národ takovýmito obrazy a akademieami nehonosí? —
Proč se naši malíři po cizích školách toulají, a ve
službě cizích národův pracovají musejí? Kdy pak po-
vstane v Evropě a v historii slavjanská malířská škola,
tak jako jest Benátská, aneb francouzská, nizozemská,
německá? Zdali národ náš není o mnohá století starší,
nežli vlaský? a hle, jak dalece jej tento již v kráso-
umách předběhl a zpátkem za sebou zanechal! Může-li
se nesvornost a roztrhanost národu hrozněji trestati,
jako tímto smutným následkem, že při ní nic velikého
a krásného možno není?“ Ledva jsem rozkravené
srdce své ukojiti mohl, zbouřené a raněné zde tím
stydňým pomyslením, že jsem i já synem tohoto ka-
lužnatějšího národu! — Proto jen běžně prohledl jsem

nyní po prvníkrátě celou akademii, nebo pánem citu svého zde stal jsem se teprv při druhém navštívení, když ozáblejší rozvaha nastala. Maria tato Titianova jest cele rozdílna od jiných tohoto druhu, ona není tak aetorická, prozračná a voňavá jako Rafaelova, ani tak svatá, pokorná jako Quida Reniho, ani tak nádherná a stkvostná jako Pavla Veronského a jiných: ona je Bernáttanka, bývalá milenka Titianova, ale idealisovaná: což jí právě tak velikého působení propůjkuje, že na skutečnosti spočívá. Ona chvěje v prostředku v modlitbě rozplynutá; pod ní spoštolé; nad ní z oblakův Bůh s otevřeným náručím; vúkol hejna angelův. Celé toto dílo jakkoli krásné jest, předce při dalším a pilnějším pozorování najdeme, že více zemských než nebeských živlův v sobě má. To znají dobře zdejší dišeronové, proto diváka vždy hledí na jisté stojiště a hledišťe postaviti a obmeziti, a já jsem jim nemálo omrzelosti tím přesebil, že nechtě býti sloupem na jednom punktě zasazeným, obrazy se všech stran, v rozličné dálece a v rozličném světle považovati obyčej měl jsem, chtěje tak netoliko na divadle ale i za opony a kulisy malířův hleděti. Přijdoli však oko ke studené střízlivosti, spozoruje na tomto obraze příliš mnoho červených křiklavých barev. Maria má červené roucho, Bůh otec červené roucho, čtyři z spoštolův a divákův dole stojících červené pláště, až i ta andělkata mají červené semtam vlající opasky. Ruský malíř Jakub Janenko cestoval r. 1833 schválně do Benátek ku kopírování tohoto obrazu, což se mu i se všeobecnou pochvalou zdařilo. Odlika jest s původníkem stejné velikosti i tébož charakteru.

Mezi hromadami přicházejících a odcházejících sem divákův, obzvláště impertinentných Angličanův, seděla zde na stolici před obrazem Nanebevzatky jedna paní, při níž její manžel stál: obě tyto osoby obzvláště mi v oči udeřily, tím více, že již včera večer v jedné outzké ulici před námi do theatra jdouce o cestu tam vedoucí se nás ptaly, odkud jsme zavírali, že i ony cizozemci jsou. Paní byla vysokého zrostu, čistě oděná,

krátký černoakсамitový kabátek, ostetní bílé roucho mající a skrze lornětky dlouho a pilně obraz tento považující. Její podíl a soud o malbách těchto prozrazovali vysoce vzdělanou a mně zdálo se jako ve snách, že jsem tuto osobu kdysi a kdesi viděl: a však věze v pochybnosti neopovážil jsem se zde ji osloviti, až se mi jinde příhodná zavdala příležitost.

V síni řezbářské vpravena jest u stěny krásná pozlacená urna s nápisem: „*Dextra magni Canovae.*“ Zde se pravice tohoto slavného, snad příliš modlařeného, aspoň přísladkého umělce schovává. On byl malířem i řezbářem spolu, ale neměl dosti síly k náležitému loučení obou krásoum jako Michal Angelo, proto on jest malující řezbářem. Chodba vedle této síně ozdobena jest stavitelskými nákresey slavného vláského architekta *Quarenghiho*, jenž jest ve službě ruského císaře. — Díla řezbářská cele jináče na mne účinkují, nežli díla malířská, ačkoli si obou těch krásoum vysoce vážím, předce vyznati musím, že mne poslední rozkošněji udírají. Barvy a světlo bližší jsou životu, duši a mluvě, nežli kámen a studený mramor. Oko jest nejpodstatnější částka těla, nejušlechtlejší smysl, ono nejzřejměji jeví charakter, schopnosti rozumu a tajnosti srdce: řezbářovi jest ale právě tento nejvěrnější tlumač duše nepřístupný, ledaže jeho pouhá zevnitřní forma. Proto při sochách, vyjma antiky, nikdy jsem se tak dlouho nebařoval, jako při obrazech.

Mimo rodinu Medolův v Benátkách ještě pět slavjanských umělcův, mezi nimiž čtyři malíři, pozornosti hodni jsou, totiž: *Hieronym Schiavone*, *Jakub Pisbolica*, *Bedřich Benkovich* a *Martin Rota*. *Hieronym* aneb *Jiří Schiavone*, malíř, kvetl asi dvadcet let před Ondřejem Medolou v Benátkách: jeden z jeho obrazův viděti ve škole Svato-Markovské *Křista v zahradě Getsemane představující* ne olejovými ale vodovými barvami: obraz hezký ale časem zbledlý; druhý *Marii s dítětem* viděti jsme, nevím již kde. Onen druhý malíř, žil okolo 1555. Odkud pocházel, nikde jsem se dověděti nemohl; že však synem našeho národu byl, to ukazuje již jeho

jméno. Od něho se nalézá ve chrámě S. Maria maggiore oltární obraz *Vstoupení Páně* představující. Füssli ho má za stejného s Jakubem Pistojou, ale beze všech důvodův. Obrazy od malíře *Bedřicha Benkoviče* viděli jsme v akademii: *Abakuk s anjelem*, neveliký ale rozmilý obraz, jehož kopii od samého mistra udělanou viděti i v paláci Manfredinském v síni F. I ve chrámě sv. Sebastiana jest jakýsi obraz od něho, který však spatřiti mně se nedostalo. *Martin Rota*, Dalmatinec ze Šibeníku byl vlastně jen mědirytec, ale znamenitý; ve knihovně dožecí nalézá se od něho celá kniha in folio, obrazy římských císařův od Julia Caesara až k Alexandrovi Severovi. I obrazy od Titiana, Michala Angela, Rafaela, Zucohera a jiných od něho v mědi ryté nalézají se mnohé jak v soukromých tak i veřejných sbírkách rytin. Poslední *Mikuláš z Rakve* Slavjanský (Niccolo dell' Arca Schiavone) vyhotovil z pálené země polovypuklé dílo (Basrelief) *Narození Páně* představující, jenž oltář chrámu sv. Ducha ozdobuje. Malířská škola pro Slavodalmaty posud se nachází v ulici San-Antonino.

V Benátkách se nyní ještě asi 103 rozličných chrámův a chrámkův nalézá; my jsme jen nejpatrnější a obzvláště ty navštívili, které se slavjanským životem ve zvisku nějakém stojí: a proto i zde prvé o těchto, pak o oněch mluviti budeme. *Chrám Slavjanův Svatojirský*, v okresu Kastelském, jest zdařilé dílo *Sansovina*, tohoto stavitele řeckých Milostek; on nese na čele r. 1551, přestota se vznešeností, čistý sloh a vkus jsou zde panujícím rázem. Vnitřek tohoto chrámu jest bohatě ozdoben obrazy od Viktora Carpaccia: zde jest i koreuhev tohoto bratrstva vymalovaná od Antonina Aliensa. Jakob Tatti Sansovino a Palladio byli dva z nejznámějších stavitelův vláských v nových časech; oni s Michal Angelo zapudili tmavou, pošmournou, končitou a hroznatou germanogothickou architekturu, která se i do Vlach byla vedrala a zkřísili krásný a veselý starořecký způsob stavitelství. Sansovino se narodil ve Florencii, pracoval v Římě, ve Veroně, Padově a v Benátkách, kde i r. 1570 zemřel. On stavěl zde *sňoň obrův* v

došedím paláci, potom předešlou knihovnu, které stavění sám Palladio za nejušlechtilejší nových časův má pak Loggetu, chrám sv. Gemignana, chrám Slavjanův a jiné.

Chrám s. Marie *Županické* (Zobenigo Jubanica) a chrám s. *Mojžiše* oba v okrese Svato-Markovském, jsou v novějším, ne cele klassickém, vkusu, ozdobami a šperky přeplněny. Ve chrámě Županickém chovají se těla pěti mučeničkův, Anastasia, Vincence, Antonína, Eugenia a Pelegrina: jeho čtverohranná věže nestojí přímo, ale křivo na způsob Boloňské. — Ve chrámě s. Mojžiše, jehož mnohými sochami ozdobené průčelí z istrianského kamene jest, odpočívají kosti dvou učených Slavjanův, totiž *Bernarda Georgiče*, rodilého z Dubrovníku, Jezuita a potom kanovníka, zemřelého 1687, slavného latinskými básněmi a jinými spisy; on vydal i sbírku Slaveillyrských přísloví; druhý, jenž zde nad levou bránou stkvostný pomník má, jest kanovník *Ivanovič*, učeností na slovo vzatý.

Chrám s. Trojice vystaven od slavné Dalmato-Šibenické rodiny *Zagredův* v okrese Castelském, má sedm na mramor bohatých oltářův, pak obrazy od Palmy mladšího, od Conegliana, Aliensa, Fiolettiho a jiných. V něm jest kaple s. Gerarda Zagreda, apoštola, biskupa a mučeníka uherského, kde se částka z pozůstatkův tohoto svatého chová; druhá menší částka jest ve chrámě Benediktinův na ostrově Jiřího Velkého (S. Giorgio Maggiore). Míšený cit radosti a studu střídal se zde oba polně v mých vnitřnostech: radosti proto, že i tento v Uhry vysoce zasloužilý muž byl výstřelkem našeho národu; studu proto, že to teprv nyní a zde v Benátkách jsem zvěděl, ačkoli dvacet let v sousedství jeho vrchu (Gerhardsberg) v Budíně, kde mučeničtví podstoupil, jsem přebýval. Mimo Methoda a Cyrilla, Svato-pluka, Priviny a Kocela, dvanácte apoštolův a prvokřesťanských učitelův dali Slavjané Maďarům, totiž: od jihu z Dalmacie: *Gerarda*; od severu z Čech: *Vojtěcha*, *Radima*, *Radlu*, *Ostřska* čili *Astřika*, *Boniface*, *Sebastiana*, *Bezterta* čili *Beztrita*, *Jintýra*; od východu z

Polska: kněžnu *Adletu* manželku *Geysavn, Svirada* a *Benedikta*. — I ve chrámě sv. *Francesco della Vigna*, v okresu Castelském, má rodina Zagredská hezkou kaplnu pod číslem III., na jejímž oltáři krásná mramorová socha S. Gerarda Zagreda; na pravé stěně hrob dožete Mikuláše Zagreda, na levé pak patriarchy Alvisa Zagreda od A. Gaie 1743.

Ve chrámě *S. Maria Nuova*, v okresu Cansl Reggio, viděti u noh oltáře s. Hieronyma hrobku rodiny Yakovičův, s následujícím, něco chvastavým, nápisem: „*D. M. Joannes Antonius, et Michael Vucovich, Lazari Angeli Comneni Fratres Marco et Angelo Mariae Angelis Comnenis Constantinopolitanis avunculis sibi et posteris H. M. H. E. N. S.*“ Přijmení Lazarův dávalo se prý této rodině tureckým, přijmení Angelův a Comnenův řeckým obyčejem pro příbuzenství s Cařihradskými císaři, jejichž dcery za manželky měli. — Ve chrámě *I Carmini* mají následné slavjanské rodiny své nádherné hrobky: Polanská, Čivranská a Gorská. Ve chrámě *Ad Corpus Domini* jsou hroby s nápisy *Gradičův* čili *Gradoničův*. Ve chrámě s. Lazara a s. Jena Evang. jsou hrobky *Močenškův*.

Z ostatních chrámův, ač téměř všechny památnější jsme navštívili, jen některé zde stůjte. Sám zajisté Vinkelman vyhledáje chrámy Benátské za krásnější a zajímavější nežli Římské. V kostele *S. Maria di Frari* jest v pravo pěkná uraa s popelem Aloise Paskaliče; vedle druhého oltáře spočívá tělo slavného malíře *Titiana Vecelliho*, jenž r. 1575, v čas moru umřel, dosáhnuv 99 roků života. Jeho hrob ukazuje prostý kámen, na němž tento nápis:

Qui giace il gran Tiziano de Vecelli,
Emulator de` Zeusi e degli Apelli.

Vedle tohoto hrobu stojí mramorová socha s. *Hieronyma* od Vittoria, k níž Titian někdy co vzor (model) stál, a tak náhodou obraz své osoby světu, strážce pak svému hrobu zanechal. Stařec jest to vznešený původního

genia prozrazující. V tomto chrámě má i *Canova* pomník, dle vzoru onoho, jež on arcikněžně *Kristině* ve Vídni u *Augustinův* vystavil. I jedna učená paní a básnířka *Modesta dal Pozo*, latín. *Moderata Fonte* aneb *a Puteo*, leží zde pochována, manželka *Filipa Georgiće*. V konventě tohoto chrámu nalézá se státní archiv. Chrám tento jest po *S. Markovském* nejstarší; jeho ohromní pilířové a sloupové jsou celé červeným damaškem oděni.

Kostel *s. Jana a Pavla* tak veliký a na památky i kaplice bohatý jest, že se více městu než jednotlivému chrámu podobá. Před chrámem stojí na vysokém podstavci jezdecká socha vůdce *Bart. Colleoniho*; uvnitř nejvíce nás k sobě táhl obraz *Titianův*: *Smrt Dominikánského mnicha Petra mučeníka*, jedno z nejsdáňilejších děl tohoto mistra, které z *Paříže* sem přenešeno jest, anť je loupežné ruky *Francouzův* byly odtudto vzaly. Hádká jest mezi umělci, kterému obrazu *Titianovu* přednost dáti se má: tomuto-li, čili *Nanebevzetí Marie*, čili *Magdaleně*? Marné hášterení! Ve svém druhu každé jest dokonalé. *Assunta Titianova* jest epos, tiché, velebné, k nebi se vznášející; *Petr mučeník* jest drama, činné, náruživé, k zemi a k životu přivázané. Jest to obraz veliký; v popředí sama scena, v prostředku les, v pozadí malé figury na koních utíkající. U noh loupežníka leží *Petr* na zemi, jeho tovaryš ve sněhobílém *dominikánském* rouchu utíká stranou s rozpiatýma rukama, s nebe u vrcholcův stromův sletují andělčata okřídlená s palmou, z oblakův vykuokají šlepečje malých *angelských* hlav. Celý tento velebný les zdá se býti ne mrtvým, ale živým a spolucítícím. Stromové otrásají své listnaté kadeře s ouzasem nad zpáchanou vraždou, oblakové v povětří utíkají odtudto, aby nebyli svědky skutku k nebi volajícího; vzdychy umírajícího a křik utíkajícího druha ozývá se zeleným hájem tak, že se nám zdá, jakobysme ohlas od skal se odrážející v uších našich slyšeli. Všecko působí vtisk příjemné hrůzy; a toto tak velikánské prostranství vyplňují vlastně jen tři figury, tak mistrovné rozpořádání uměl *Titian* do svých

výtvaráv uvosti! I při těch stromích ještě rozličnost charakteru panuje a po celku rozlita nehledaná prostota: *Jest to Šekspirovská truchlohra na plátně. Magdalena Titianova jest lyra v prostředku mezi těmito stojící, mezi zemí a nebem se ohvějící.* — Jsou v tomto chrámě ještě i polovypuklá díla celé novozákonní dějinstvo v nejtvrdějším kararském mramoře představující; s nevýmluvnou pilostí a trpělivostí vypracovaná; osoby aneb osůbky: Kristus, učenci, kněžstvo židovské, plné pravdy a charakteristiky, ale všechno to zapáchá ne tak vlaským lehkým a svobodným geniem, jako germanským neunavným potem. — V tomto chrámě uzřeli jsme velikou kočku, svobodně sem tam po lavicích i oltářích se procházející a zde se zdržující: když pak my na ni s podivením a s pohoršením jsme hleděli, kostelníci, kněží a vlaský lid opět na nás s podivením patřili, že se něčemu takovému divíme!

Kostel *Jezuitův* jest nesmírně nákladný a nádher-
ný, nikoli ale krásný, v novějším odrodilém vkusu sta-
vený. Celý ten chrám plává v mramoru bílém, v němž
opět zelený a strakatý mramor, co květiny vložen.
Hlavní oltář má 16 točmě žlábkovaných sloupův z bí-
lého mramoru; stupně ku oltáři a celá půda těchto
stupňův jest na způsob rozestřeného koberce ze žlutého
a zeleného mramoru. Všudy se opakuje podobná
traplivá krásohačka, s bezevkusným přepletáním; všudy
sadičkování a ozdobilkování, které jen smysly dráždí,
ale duši okřídlení a rozhorlíti s to neví. Nejznameni-
tější poklad v tomto ohrámě jsou obrazy od Titiana
Smrt s. Vavřince, Navštívení Marie od Ondř. Schiavona,
Obřezání a Vstoupení od Tintoretta a Stěti s. Jana od
staršího Palmy. — Tajemství nesmrtelnosti duše lidské
nikde jsme tak živě a zřejmě představeno neuzřeli, jako
na prvním tom obraze s. Vavřince; a co všickni madrci
a bohoslovci těmi nejostrovitipnějšími důvody sotvy do-
sáhnouti mohou, to stojí zde v barvách na prostém
plátně pochopitelně předloženo pro každé oko, které
v tom vycvičeno jest, aby bylo nástrojem duše. Obraz
tento působí ne pohnutí ale hluboké vzřesení u diva-

tele. Titian, když obraz tento maloval, byl v plném květu a v mužské síle života: naproti tomu když obraz *Zvěstování P. Marii* maloval, který se v oltáři kostela *San Salvatore* nalézá, byl již starcem téměř 90 letým. Na tomto obraze poznati třesoucí se ruku, hasnoucí oči a zuřivý štětec. Když Titian obraz tento shotovil a veřejnosti k divání se naň vystavil, nikdo na něm dílo Titianovo nepoznal; diváci se ptali: kdeby byl jeho původcem? Šedivý tento mistr slyšav to hněvem zahořel, vrhna štětec a paletu vzal pero, běžel k obrazu a napsal podeň velkými literami tato slova: „*Titianus fecit, fecit!*“

Ve chrámě s. *Sebastiana* jsou krásné obrazy od *Pavla Veronského*, zde tento malíř i pochován ležá s následujícím nápisem: „*Paulo Calliari Veronensi Pictori, Naturae aemulo, Artis miraculo, Superstiti fatis, fama victuro.*“ — Chrám s. *Lukáše*, vystaven 1146 od jakési české rodiny, *Večeman* jmenované, stojí téměř ve středku města. Pozoru hoděn jest tento kostel pro každého Slavjana, pro tři učené muže, kteří zde spočívají, jenž se, pokud žili, ze závisti a cizířadosti ustavičně vespolek kousali, hanili a pronásledovali: ale naposledy všickni tři v takové chudobě a neřesti zemřeli, že po smrti, pro nedostatek, v jeden hrob pochování býti museli. Byl to jeden *Ludvik Dolce*, básník tragický, druhý *Dionigi Atanagi da Cagli* slavný ozdobností toskánského nářečí, třetí *Alfonso Ulloa*, Španěl, dějepisec, jenž život císaře Karla V. a Ferdinanda I. opsal. — Je-li to náhoda či boží prst? myslil jsem, že tyto nešťastní vadičové právě zde ve Slavobeském chrámě leží? proč nebyli pochováni raději ve s. Markovském, v řeckém, německém aneb jiném chrámě? Je-li to snad *omen* čili příklad a výstraha pro náš nesvěrný národ? „*Wir uneinigen Slaven!*“ zněla mi zde žaloba Dobrovského v uších, jako Litanie z hrobův těchto svárcův. I naši učení, básníci, kmenové a nářečí tak dlouho se nenáviděti a rázniti budou, až je všechny jeden hrob zkřesý pochová. Utíkal jsem odtudto honem celý blodý a smatený. —

Chtě zbouřený zde cit ukojiti a uražené v srdci národnosti náhradu dáti, dal jsem noboum úplnou svobodu, kam mne nesly i octnul jsem se na štěstí v kostelíku s. *Hieronyma* v okrese Canal reggio. Malby zde jsou od Trevisana, Brusaferra, Melchiora a jiných. V sousední tak řečené škole Svato-Hieronymské jsou krásné obrazy od Giov. Bellina, od Vitor. Carpaccia a Vivariniba. Nelze mi vysloviti, jak blaze mi bylo kolikrátkoli jsem se v blízkosti tohoto svatého arcioťce našel, buďto byl jeho chrám jako zde a předtím již v Rjece, buď jen jeho obraz. Vyobrazování s. Hieronyma bylo od jakživa oblíbeným předmětem vláských malířů; nebylo veřejné neb soukromé obrazárny, kdeby neviselo několik obrazův tohoto Dalmatince od rozličných mistrův. V akademii Benátské (v síni delle pubbliche Funzioni číslo 6) jest s. Hieronym od Bonifacia. Sám Titian slil svou osobu v jedné soše s Hieronymem. A opravdu toto Jupiterské čelo, na němž síla a velebnost trdnuje, tento orličí nos, tato postava, v níž celá století prvotní církvě křesťanské jako vtělena jsou: jsou hodní předmětové velikých umělcův. Ctihodná jest šedivá staroba, která svou zkušenost a moudrost udatně vybojovavši, své průhy a zkonky vítězně přetrpěvši, duši svou přečistila a tím věnec té nejblaženější odplaty získala, totiž spokojenost s Bohem a se světem. Tento věnec ozdobuje čelo s. Hieronyma. Pro mne tyto obrazy obzvláštní půvab měly pro tu světlotu, ve které Hieronym se do původu mezi slavjanským a latinským národem chvěje, a která sotvy kdy cele vyjasněna bude. Ale jakový to rozdíl mezi Hieronymem vláských a německých malířův, nevynímaje ani samého *Dürera*, s jeho od některých zbžženými obrazy Hieronyma představujícími! Tam všudy přirozenost, okrouhlost, blahoměrnost, teplota, živost a celistvost, všecko jako jedním výlevem učiněno: zde mozolnatost, hranatost, studenost, mikrologické pipání, které vlásky na hlavě, potní dírky na kůži počítá a na obraz věrně klade. Nikde jsme se tak o tom nepřesvědčili jako v Itálii: že Němci nejsou tak pro štětec, jako raději pro péro stvoření.

Poněvadž jsem právě minulé zimy Cestu Goetheho v Itálii četl, kde chrám *Del Redentore* v předměstí čili na ostrově Giudecca (Židovstvo) s velikým obdivováním a vychvalováním opisuje: člunkovali jsme se tam s nemalou dychtivostí. Zkusili jsme však i zde: že kolik hlav, tolik smyslův! Má se on za arcidílo Palladiovo. Možno, že příčina byla naše rozplašenost anebo přesyacenost, možno že i sama zanedbaná, místy orýpaná a neplechá zevnitřní tvářnost chrámu. Dostí na tom, že více jsme se zamilovali do svatyně Della Salute, této krásné mladé nevěsty, nežli do tohoto jejího ženicha. Nebo nelze lépe charakterizovati tyto dva chrámy, jako připodobněním tímto. Chrám tento nemá žádných varhanův, strop je prostičký a celý chrám příliš prázdný. Za oltářem jest *Křižování Krista* z jednoho kusu od Mazoleniho. Zde jsou i tři obrazy od *Gian. Bellina*, Panenka M. s Ježíšem, které se za jeho nejhlavnější uznávají, nám se příliš mnoho barvitosti míti zdály. Vedle jest klášter kapucínův, každý z nich má na dvéřích svého pokojíka nějaký nápis, buď z písma s. buď z písem ss. otcův, k. p. *Jeden*: Intueri non licet, quod non licet concupiscere: S. Greg. *Druhý*: verš 1 Kor. 9. 25. *Třetí*: verš 2 Petr. 1. 10. atd.

Chrám *Maria della Salute* (Canal grande, v levo) navštívili jsme třikráte, a kolikráte jsme se vedle na kondole vezli, státi jsme zůstali, oči na něm pasonce. Stavitel jeho byl Baltazar Longhena, nástupce Palladiův, tak jako tento Sansovinův. Staven jest chrám tento 1631 od celé svob. obce a sice pro vyplnění slibu učiněného v čas panujícího v Benátkách hrozného moru r. 1630. Celá budova stojí na 1,200.000 pilířech a kolích vbitých do země pod mořskou vodou, a ozdoba jest vnitř i zevnitř 130 mistrovskými sochami a mnohými korintskými sloupy. Zde neuráží cit severní gothčina na vlaské půdě; stkvostnost řeckořimské antiky jest tu domácně rozvita a celému charakter libeznosti vdechnut. Stavení toto bohaté jest na ozdoby, a však nese je s takovou lehkostí a milostností, jakoby k jeho stroji nevyhnutně přináležely. Jest to slavjanská

panna s partou a v bílém svatebním obleku k oltáři jdoucí. Obrazův výborných zde hojnost, škoda že některé již časem a vlhkostí nemálo utrpěly jako k. p. Titianovo *Sesláání Duchů s.* (od r. 1541) a *Snění Krista s kříže*; lépe zachovány jsou v sakristii jeho *Smrt Abelova*, *Obět Abrahamova* a *David co vítěz nad Goliášem*, všechna díla z jeho nejlepších časův. Na oltáři stojí Maria Panna, která zlobohy moru plaší a poráží: všecko to řezba z kararského mramoru. V prostřed chrámu visí pozlacený svícen ze stříbra (snad jen z broncu) v čas cholery chrámu tomuto od Benátských kupoův obětovaný v ceně 22.000 dvacetníkův. V sakristii u jedné krásné lampy stojí tento nápis: „Deiparce virgini salutari ob asiaticum morbum per Europam saevius grassantem hinc feliciter depulsum civitas universa lampadam (tak!) ex arg. decrevit.“ Podobné chyby v latině v celé Itálii nic nového nejsou.

Naproti S. Markovskému náměstí leží ostrov, chrám a benediktinský klášter *S. Giorgio Maggiore*, od slavného stavitele Palladia. Tento chrám a celá jeho místnost má zde cele z nového a zvláštního ohledu záměra, totiž z protestantského. Zdější knihovna jest nejkrásnější v Benátskách. Oltář v blízkosti *Capella maggiore* jest proto památný, že některé bělomodré strakatiny a šplíby na jeho mramorových sloupech: ptáky, ryby anobř i lidské hlavy představují. Obzvláště viděti na jednom zřetelně lidské tělo s rozpiatýma rukama a se složenýma nohama: a ačkoli žádné dřevo není ku spatření, předce drží se to za samorostlý obraz umučení Páně. Na jiných místech se ukazují obrazové Madony, rozličných maichův, jinde psův, koček atd. Víra a obrazotvornost ovšem mnoho k tomu přiložití musí: na některých však hra přírody až ku překvapení jest; možno však že tu i tam i umění přírodě ku pomoci přišlo. — Kolem chrámu a kláštera jsou nyní hustě domy; předtím však byla zde krásná zahrada, v jejíchž křevinách a besedách schůzky a sezení své mělo tak řečené *Oratorium*, t. j. tovaryšstvo katolických šlechtných mužův, kteří opravu víry a církve,

téměř stejným časem s Lutherem a však rozdílným od tohoto způsobem, žádali a předsevzeli. Opat tohoto kláštera, učený *Řehoř Cortese*, byl předsedatelem v těchto schůzkách. K tomuto spolku patřil mezi jinými *Nardi*, dějepisec, *Bruccioli*, překladatel Bible do vlaštiny, *Reginald Paole*, Angličan, a obzvláště *Gašpar Contarini*, šlechtic Benátský, který potom r. 1541 se římský vyslanec v Němcích na navrácení jednoty s protestanty pracoval a tak řečené colloquium s Lutherovými vyslanci měl. Tyto stránky, zvláště *Contarini* a *Melanchton*, již se i skutečně ve mnohých punktech sjednotily obapolným popuštěním: ale Luther zhořil neustupně všecko. — Severní germanský protestantismus v Itálii nemohl a nemůže místo míti: stroskotání soch, drápání obrazův, vyobcování hudby ze chrámův tam nelze očekávat, kde Donatello a Angelo řezbovali, Raffael a Titian malevali, Palestrino a Zerlino zvuky skládali! Co je nám rozum a pravda, to je Vlachům cit a krása. S těmito oratoristy obceval r. 1537 i Ignác Loyola, on v Benátkách a ve Vicenci na ulicích kázával, prvé než se stal původcem řádu Jezuitského.

Náš vůdce z těchto okolností a z mých řečí zbadav že já protestantem jsem, obrátiv se ke mně řekl: „Pano, nyní vás zavedu na jedno místo, kde se přesvědčíte, že my Benátčané nejsme bigotní a nesnášliví, nebo tam užití vašeho papeže!“ My nemáme papeže — odpověděl jsem. Načež on: „odpusťte pano, já mluvím po vlašku.“ I zavedl nás do příbytku jednoho německého zde od některého času usazeného aneb aspoň bydlícího malíře, kde jsme omen včera ráno, v akademii před Asantou Titianovou, uzřený pár Němcův (pána a paní) před jedním obrazem našli ani oba oči tam jako vlepené měli, dlouho v mlčelivém vytržení stojíce a ledva nás příchod zasmenajíce. — Obraz tento byla zmenšená odlika výborného původního díla slavného benátského malíře *Giorgiona Barbarellého*, představující tři osoby totiž: *Martina Luthera* v doktorském rouchu na klavíře hrajeícího; s jedné strany vedle něho stojí *Calvin* v komži a černém pláští, v ruce housle drže; na

druhé straně viděti mladen živostnou pannu, s šepcem na hlavě kytkou bílého peří ozdobeným, totiž *Kateřinu*, málenku a manětku Lutherovu. Po několika okamžicích všeobecně panující němoty, ozvalo paní obrátivši zrak svůj od obrazu Kateřiny k nám řekla: „*Ein acht deutsches Gesicht!*“ Račte odpustiti, milostpaní, že protimluvíti musím, ozval jsem se já na to: to není německá, to je pravá slavjanská tvář a postava, dcera slavjanského národu, její jméno Kateřina z Boru čili Borská bylo Slavjanské, její rodičové i otec i matka (Hukovic, něm. Haugwitz) z prastarých slavjanských rodin pocházeli. . . Při těchto slovích meřili mě všickni ti Němci očima od hlavy do paty, anž to za žert mti nemohli, so s takovou přísností posunkův a pevností řeči promluveno. Jiná otázka jest, pokračují já dále, zdalí původní obraz tohoto poobrazu skutečně od Giorgona pochodí, o čemž aspoň já velice pochybuji, anž tento malíř již r. 1511 zemřel, kde Kateřina ještě teprv 11 let žela a o Lutherovi nic neznala. I udaný obraz Calvinův zdá se mi více Bucerovi podoben. Původně prý tento celý obraz dal jistý florentinský šlechtic Paolo del Sera malovati, od něhož prý do Benátek a pak do Říma se dostal, kde se nyní v obrazárně paláce Doria Pamfily nalézá. S tím jsme se rozešli v pravo v levo a chladnou vřdností.

HLAVA V.

Benátky:

Paláce; hostinec Evropa; nábrežžěn Slávův; zbrojnice; okolní ostrovy.

K veliké chvále slouží to Benátčanům, že co nejkrásnějšího a nejdražšího mají, jejich sbírky, obrazárny a paláce téměř v každou hodinu pocestným otevřeny jsou: jakovéš poklady v Anglicku a dříve i v Německu se ve skoupých mnohými zámky opatřených hradech a komorách skryté nalézají, tak že pocestný často celé

dný ztrávití musí, pokud sobě přístup vyběhá a vybojuje. Pro opsání pamětnosti každého paláce kniha by se vyhledávala: proto my zde z navštívených palácův i z viděných tam tisíceřých věcí a obrazův jen některé přivedeme, které nám v paměti obzvláště zůstaly. Tím nechceme žádnému z ostatních ceny ujmouti: jen že nelze v tak stkvostně kvetoucích zahradách všecky kvítky trhati a k nim voněti. V každém paláci jest několik světnic, v každé světnici na stožku ukazadlo obrazův a malířův, mimo to všudy vodič čili čičerone.

Palác Manfrinův má takových světnic od *A* až do *K*. Ve světnici *A* jest *Harfenice* od Giorgiona mistrovské dílo, a mramorová socha *Ženy se závojem*, jenž noc představuje, od Ceradisiho, pod závojem viděti celý obličej, delikátná to a nesrovnalivá práce; v *B* jest *Ariosto* od Titiana svého přítele výborně vyobrazen, začať opět i Ariosto Titiana oslavil v básni *Orlando fur. Cant. 33. str. 2.* a poprsí matky Titianovy, jest to staré, škarodé, rozčuchané žensko, vzor strygy, z nejnižší třídy lidu, což Titianovi ke cti slouží že se štětec jeho nestyděl za takovou rodičku; v *D* Sněti s Kříže od téhož; v *F* Leda s labutí od Ondř. Schiavona v *G* Vchod do korábu Noachova, katon od Rafaele, a Habakuk od Bedř. Benkoviče. V *H* portret Petrarky a Laury od Jakuba Bellina; v *K* Sněti s Kříže od Rafaele. Tento poslední obrázek není veliký, ale tak čarodějný, že srdce člověkovu naň se dívajícímu ukradne. Nic tu bez významu a to vznešeného, žádný tah, žádná čárka daremná, všecko mluví k duši. Každá figura má vlastní, přítomnému okamžení a skutku cele přiměřený charakter. Štětec má jakousi panenskou čistotu a nevinnost. Slovem obrazy Rafaelovy účinkují ne tak na oko a smysly, jako raději na duši: ony jsou řebříkové mezi nebem a zemí, mezi Bohem a lidmi. Na tento stupeň zbožnosti ještě se žádný malíř tak divně nepovýšil a snad se ani nikdy nepovýší jako Rafael.

V paláci *Barberigo* bydlel a pracoval někdy Titian, zde se 22 obrazův od něho nalézá téměř se všech věkův jeho života, až ku přetrženému smrti obrazu. sv.

Sebastiana. Co dějepisci o slaveruském básnířu Deržavinovi píší, že v posledních okamžicích na smrtelném lůžku ještě jako obyčejně při básnění, sylleby počítaje prsty svými na pořiu rhytmickým pádem bil a umíraje básnil: to platí i o Titianovi, tomto malířském obrovi. Ruka jeho se třásla, oči se tak tměly, že jednu a touže barvu na jedno místo dva i třikráte nakládal k povýšení její síly a jasnosti, ať se mu vždy ještě slabá a tmavá býti zdála, což zpozorovavše jeho učnové a přátelé tyto zbytečné barvy kde možno byle rychle v jeho nepřítomnosti dolů stírali, nechavše toliko tu první: ale duch Titianův předce cítil i při oslabnutí těla slast tvoření. Jeho *Kající Magdalenu* zde v originalu viděti, jest živ neopsatelný. Staré podání nese tu pověst, že Titian dlouho v Benátkách mezi dámami vyšších stavův vzor pro vyobrazení své Magdaleny hledav ale nikde dle žádosti najíti nemob, šel v omrzlosti nad tím na procházku k moři na nábreží Slavjanův: a ai zde uzřel rybářku Slavo-Dalmatinku tak zdravé a pevné, krásné a vznešené postavy těla, že ji i hned do své dílnice pojal a podle ní, malířským idealizováním tento zázrak shotovil, jemuž se celý umělecký svět diví. A opravdu jest to rekně ale se zlomenou silou, obryně vnitřní bolestí celým světem potřásající, jest to žena obecná dle těla, ale královna dle duše, slovem jest to pravá Slavjanka.

V museum palácu Correrského jest bohatá sbírka obrazův, starotin, miací, přírodnin atd., kterou Theodor Correr po své smrti městu daroval. Zde jsme viděli obraz Jana III. krále Polského, jediný to slavjanský zde předmět. Oddavky čili sobáš Josefa s Marií od *Rafaele* pozdravili jsme zde po prvníkrátě, podruhékrátě v Miláně. Rafael to zvláštního má, že, kde on přítomen, tam co před sluncem hvězdy, všickni malíři hasnou. Proto radíme těm, kteří sobě kochání v jiných pokaziti a na-proti jiným mistrům nespravedliví býti nechtějí, aby díla Rafaelova vždycky na posledek sobě nechali. Takovéto postupování čili *crescendo* lepší jest nežli na opak. Rozeznati však dlužno apokryphické od pravých obrazův Rafaelových, anobř i praobrazy od poobrazův.

Unavení tělesně a omráčení duchovně množstvím viděných předmětův pavlili jsme se do slavného hostince *Evropy* k obědu, kde se o 4 hodině u *Table d'hotels* jídá. Hostinec tento byl někdy palácem Giustinianich, a dože v něm přebýval; v něm pelešil a krásnou Desdemonu zavraždil i onen šeredný Othello, mouřenía z Benátek, kterého Shakespear v dramě svém zvěčnil. Nedaleko odtudto jest i palác Capellův, z něhož slavná Bianca, velevévodkyně Florentinská pošla a tak blýskavo-nešťastnou rolu hrála. Opodál truchlí palác Močeníkův, v němž Lord Byron hospodoval a truchlohru Marino Falieri skládal. — Zde ve třetím patru, na němž se hezká pavlač k moři pae, jest rozmilá vyhlídka tváří v tvář chrámu Della Salute. Na této pavlači našli jsme onen německý pár, prsy o zabradlo opřené mající, též sem k obědu přišedší anť zde i bytem byl. Po obapolném pozdravení dali jsme se do bližší známosti: oni se nás, my jich ptali, kdo jsou a odkud jsou? Bylt to pan Dr. *Karel Hase*, professor bohosloví z Jeny a jeho manželka rozená Härtlová dcera slovutného hnihtiskaře, Härtel et Breitkopf, v Lipsku. Pan Hase jest spisovatelem knížek: *Huterus redivivus*; *Církevní Historie* a *Života Ježíšova*, kde proti Strausovi ostré hádky vede; paní Hasová jest osoba velevzdělaná, mnohočítalá anobř i v malířství vycvičená. Oba tito, pán a paní, byli nadto s mou manželkou dobře známi. Těmito okolnostmi stalo se toto naše potkání důvěrným, naše rozmlouvání živým a zajímavým, tak že nejen zde na pavlači asi půl hodiny, ale i při stolu, kde místo sousední jsme sobě schvalně zvolili, celý čas ve vzájemných otázkách, rozmluvách a hádkách jsme rozkošně ztrávili. Klademe zde aspoň výtah z našich řečí.

Paní Hasová (s křivohubým oušklebkem): Pane Kolláre, jak pak jste mohli takovou novořekost (paradoxon) o Kateřině z Boru dnes ráno přednesti, že ona Slavjankou byla.

Já. To není novořekost, to je stará pravda: netoliko Kateřina z Boru, ale i větší počet reformátorův předchůdcův, učitelův a pomocníkův Lutherových, Hus,

Trebon, Stupický (Staupitz) byli Slavjané; i ta řeč aneb raději to nářečí míšenskoněmecké, ve kterém on reformaci začal a konal, a kterou i Vy, paní Doktorová, nyní mluvíte, jsou dar a plod našeho národu: i ta půda a země, po níž nohy Lutherovy kráčely přináležela někdy Vendům, Sorbům, Plonům, Luticům a jiným slavjanským kmenům, které Němci tímto nespravedlivě odjali. Slovo *Bor Borovice* značí u nás *Kieferwald*, *Kieferbaum*, odkud nesčíslný počet místních i osobných jmen u Slavjanův k. p. Borský, Borovský, Záborský, Příborský, Meziborský atd.

Pan Hase. Ale manželka Lutherova sluje *Bora* aneb *von Bora*, nikoli *Bor* ani *Borský*!

Já. To právě potvrzuje moji výpověď. *Bor* totiž jest ve slavjančině Nominativ, *Boru* aneb po lužicku *Bora* jest Genitiv; přidáme-li k tomu *z*, něm. *von*, tedy jest *z Bora von Bora*, jako se šlechtické rodiny tehdy psaly a píší posavad.

Paní H. Nu, já jsem to již dávno slyšela ano kdesi i četla o Vás, pane Kolláre, že jste Vy veliký přítel Slavjanův a nepřítel Němcův. . .

Já. Nepřítelem některého národu jen blázen býti může: já národ německý vysoce ctím; ale jeho křivdy na našem národu spáchané chváliti nemohu.

On. Co se stalo, to již tam: buď to tím, neb oním způsobem. Potlačení národnosti a řeči slavjanské ve východoseverním Německu, žádný vzdělaný a spravedlivost milující Němec neschvaluje: ale to předce již jednou naše.

Já. Non remittitur peccatum, donec non restituitur ablatum! —

Při těchto slovích zavznělo cinkání zvonce a my sedli ke stolu. V tak pestrém tovaryštvě ještě jsem se sotvy kdy nalézal. Byloť hostův asi 50, ale téměř každé dva z jiného národu a kraje, jiného jazyka a jiných obyčejův. Proti nám dva Angličané, vedle těch dva Horvati, potom dva Maďaři, dále Francouzi, Poláci, Rusové, Američané a Bůh ví ještě jací lidé. Již ve mladosti až do mužského věku byl jsem velikým citelem

Angličanův: ale na této cestě, bekužel, byl jsem přinucen tento sebecký kramářský národ sobě zotkliviti. Toť se rozumí, že i zde jen a potiori fit denominatio. Takovou nezdvořilost a bezohlednost, ba surovost při stolu my předtím ani ohápati jsme nemohli, jakovou jsme zde očima viděli při tomto velkokupci a lordovi. — Lord tento měl hlavu červenovlasou, tvář pňhavou, oči vyskočilé, vyřídilku co mlýn, hlas píšťalkovitý, mluvil míchaně anglicky, francousky a něco německy. Tito a všickni Angličané, které jsem zde poznal, jsou nenávislníci národu Slavjanského a to sice pro Rusa. Bylť mezi jinými řeč o nynější válce Angličanův s Čínany. Já a mnozí jiní se mnou říkali: „že to nespravedlivost a nobřz nelidkost od Angličanův, anť proti ubohým Čínanům proto bojují, že se tito jedem opije (opium) otrávití dáti nechtějí.“ Načež mylord hurtovaným hlasem: „tu není řeč o opium, ale o uvedení křesťanství a osvěty, které oboje my těm pohanům dáti chceme.“ — Hřích a hanba! zvolal jsem já, to je nekřesťanské křesťanství, to je barbarské osvícení, které ne s rozumným poučováním, ale se vzteklivým krve proléváním spojeno jest: tak činili před mnohými tmavými stoletími Němci v Pomořanech a Polabí — ale nyní to činiti, jest opravdové uražení Boha i člověčenstva. Velkokupce bohatý vida blesky, kterými pan mylord již ze zrakův svých rozjiskřených na mne střílel, předupal mu slove řka: „Tu není řeč ani o náboženství ani o osvícenosti, tu je bázeň před Slavjanstvem a jmenovitě Rusem, aby toto v Azii převahu nedostalo.“ I totě fantom, to jsou nedůvodné vrtochy, odpovím já; a byť i něco v tom bylo, to jste zle ukartovali své záměry: musejíli pro vinného lidé nevinní takové trýzně snášeti? Lépeť vinnému odpustit, než nevinného trestat. Já sám jsem Slavjanem, milí Páni! a proto směle říci mohu, že ta bázeň Evropy, zvláště Němcův a Angličanův, před Slavjany jest plod lidí nezdravého mozku a zlobivého srdce, kteří tiché a pokojné Slavjany pod německými panovnicí stojící jen do podezření uvesti chtějí proto, aby jakový takový pláštík našli k potlažení jejich národnosti. Totě tak,

jako v oné bájce: „Jistý otec koupil na trhu nový džbán k vážení vody: přijde domů vzal prut do ruky a ohtěje džbán ten synu svému dáti, tohoto první notaž vyvíhal a ztrestal. Syn ptající se otce s podivením proč jej bije? dostal za odpověď: bijí tě předběžně, aby si mi tento džbán nerozbil.“ U rozumných lidí ale trest nekrať před skutkem, nýbrž za ním, pakli trestu hoděn jest.

Již téměř u náklonku stolu ptal se mne ještě pan Dr. Hase, četl-li jsem jeho spisy a hádky proti pověstnému Strausovi. Odpusťte pane, řeknu, spisy Strausovy jsem četl, Vašich ale posovad nemám, ačkoli mi recenze a výťahy z nich, v učených novinách sdělené, neznámý nejsou; postarám se však o zaopatření sebe jich. „Tím milší mi tedy bude veše neustranné a nepředpojaté domněnky o Strausovi a jeho učení o Bohu—“ ptal se dále. Vida já, že již nezbývá času k obšírné o tom rozmluvě, řekl jsem jen na krátko: „čest důvtivnosti Heglově, čest učenosti Strausově: já ale raději mám jednoho živého křesťanského Boha lásky, nežli stotmilionův Heglo-Strausovských samozbožněncův na místo onoho posaditi se ohtějících; já aspoň nechci do počta takových bohův přináležet.“ — Toť jste miž ze srdce vyřal, toť i mé jest smýšlení, řekl pan Hase, a proto rádých ještě i váš soud o nesmrtnosti těchto nevomudročův slyšel. Pane, odpovím, ten jest tentýž, který o jejich Bohu, nebo u nich oboje v jedno splývá. Nesmrtnost bez osobní trvalosti a individualní povědomosti, není nesmrtnost, tak jsou rozum, svoboda, svědomí a cnost jen masy a klamy. Cnost a mravnost sice, v pravé a čisté povaze myšlená, jest a zůstane svobodná ode všech vedlejších ohledův, ode všeho žádání a očekávání odplaty anebo trestu, nebo mravnost sama na sobě dosti má nalézajíc sama v sobě úplnou odměnu. Ale *žítí* a *trvatí* předce chce a musí to chtíti, poněvadžby jí právě ta jediná nevyhnutelná odplata a výminka její bytosti chybovala, totiž samopovědomost. Ona nemůže to chtíti, aby zmizela, nebo tímby ztratila *sama sebe*. Žítí ale nelze bez individualní povědomosti a zničení této jest

hrob všeliké mravnosti. Aby pak tato cnost a mravnost na jiné lidi a potomky přecházela a v jiných žila, to něco nemožného jest, poněvadž ona od každého jednotlivce obzvlášť nabyta býti musí. Na ten způsob nemělsby cnost nikdy pevného stání, ustavičně by byla na cestách a na útěku, snižby kdy nejvyššího cíle dosáhnouti mohla, poněvadž se cnost a mravnost zdědí a přelévati nedá, nýbrž jeden každý člověk v ní od počátku a až tak dím od abecedy zažiti musí. A zkusme-li nesmrtelnost osobnosti, jednotníka, částky: kdože nám potom stojí i za novomudrekou nesmrtelnost plemena, pokolení a celosti? Kdo trvání individualnosti po smrti zapírá odvolává se při tom na neschopnost rozpominání se na předešlý stav dětinství, ten zapomenul na to, že člověk první jest bytnost, která se zde k samopovědomosti vyvinula, a že tedy nevyhnutelně s touto na vyšší stupeň a do vyššího pořádku světa vstoupiti musí. — Práví sice někteří tento zemský život tak krásným a důležitým býti, že prý on sám v sobě již dostatečnou cenu a cíl má: ale tento jednostranný soud vynášejí o něm jen ti lidé, kteří zde ve všech pohodách a radostech žijíce nic z oněch jeho těžkostí a bolestí neokusili, které předce větší díl člověčenstva snáší, a kterých křivováha se, podle zákonův mravno-rozumného světa v běhu věčnosti vyrovnati musí. — To jest voda na můj mlýn; to samo, třebaš jinými slovy, i já uším a věřím, řekl p. Dr. Hase s pohnutým srdcem a vyjasněným obličejem, a zdál se býti těmito mudrekobohoslovními náhledy mými cele smířen za výše dotčené uražení německé národní marnomyslnosti.

Nešli jsme více k obědu do jiných hostincův, zůstavše u naší Luny, kde se sice ne tak pozdě a drazo, ale lépe a pohodlněji obědnje. Voda v Benátkách jest tak teplá, že ne každý žaloudek k jejímu pití přivykne. Proto kladou se na stůl sklenné talíře s ledem při jídle anebo prodavači ledu obcházejí vůkol a led do koflíkův k ochlazení vody se dává. Chléb čili země jsou v celé Itálii tvrdé co kámen, přitom nechutné a nezdravné, proto málo kdo je jí.

Příjemné počasí zářijového podvečera vyzvalo nás ještě na procházku přes Piazzetu na *Břeh* čili *Nábřeží Slavjanův* a do *prostonárodní zahrady*. Na Piazzetě, co počátku Slavjanského nábřeží, čnějí dva sloupové z východní žuly, na jednom z nich stojí okřídlený lev, na druhém socha s. Theodora, open co znak tento co bývalý patron Benátské obce. Když jsem opodál těchto sloupův, téměř již v soumraku, s díváním se na ně kráčel: uzmím na podstavcích onoho prvního sloupu seděti muže, středního věku, ošumělým a zužívaným pláštěm ovinatého, jenž na mne, co cizozemce, obzvláště pilně pozorovati se zdál. Když jsem oči na něho obrátil, on rukou kyns mne k sobě volal. — Poněvadž to opěťovaně, s přísnou tváří, s neskloněnou, přímou téměř pyšnou hlavou činil, domníval jsem se, že Bůh ví co za důležité tajemství mi zjeviti má. Když jsem se k němu přiblížil, on povystřev ruky, „*Povere nobile!*“ řekl žádaje ode mne, ne almužnu, nebo tof zde něco nízkého a urážlivého jest, ale — podporu, a to s tak hrdým hlasem a s takovou neostýchavostí, která však vždy s obyčejnou Benátskou zdvořilostí spojena byla, že já jsem na rozpacích byl nevěda jeli to almužny od žebráka prošení, čili dluhu od věřitele žádání, anebo daně od nějakého baše a dože vybírání. Byl to jeden z oněch Benátských, někdy bohatých, aspoň mocných a slavných nebili, jejichž rodiny nyní upadše zchudly, ovšem některé až na žebráckou hůl přišly, tak že pracovatí nechtějíce aneb i neumějíce z darův a z milosti jiných žijí. Tito upadlíci ale pýchu svého starého rodu a nádhernou povědomost předešlého vysokého stavu posavad neztrátili, oni ji ukazují i při samém žebrání tím, že ne oni k dobrodincům jdou a se uponižují, ale žádají aby tito k nim přišli, zvláště pozorujíli že počestní a cizinci jsou. K tomu cíli je buď ústně, buď listovně do svých domův zvou zde jim svou potřebu a žádost přednášejíce, anebo i na cestě a jiných veřejných místech, nejvíce večerním časem, lidi mimojdoucí hlavy kývnutím, prstem, posunky aneb jiným návěštím k sobě volají a teprv, když tito k nim přistoupili, podporu od

nich ne tak prost, jako raději žádají, neházejí se přitom z místa svého. Tento panskošlechtický způsob zebraání nikde jinde jsem nespozoval: musím však vyznati, že mne téměř více pronikl a k dobrodružnosti naklonil, nežli nezbedné čtvrt hodiny za vozem běhání a křičení, anebo ošklivé hader, vředův a jiných částek těla vystrkování, zoufanlivé kvílení a těmto podobné smyslův trápení a dobrodružstv pronásledování. — Zahradu na konci Nábřeží Slavjanského dal Napoleon udělati s nesmírným nákladem, suti kamení a země k tomu cíli na lodích z Istrie sem dovážena býti musela. My však, mimo několik psův a koček, nikoho zde jsme nenašli. Vyhlídka odtudto na moře krásná; stromové výsocy ještě v ouplné zelelosti: ale Benátčané nendají se býti milovníci přírody, aneb vlastně milovníci původce těchto zahrad, jenž jejich obci nohy podrazil. Tato zahrada jest malá náhrada za tak velikou ztrátu: ona jest Benátčanům bolestný, nercili ošklivý památník postavený zde od nenáviděného cizince. — Na nábřeží Slavjanův (Riva de' Slavi) já někdykrátě vzhůru dolů přešel jsem. Mezi hodnovidnostmi, které se zde nalezají, jsou zpomenuť již *Palác žalární* od Sansevina zevnitř jasněho a usmívavého slohu, jakž jej někdy řecká svoboda milovala; veliký hostinec královský (Albergo reale); *Palác Craglietto*, kde znamenitá sbírka obrazův, pod číslem 3838; chrám a špitál Della Pieta, se slavným conservatorium čili hudebním ústavem pro panny; někdykrátě v týdni, zvláště v neděli provozují zde panny spěv a hudbu chrámovou. Předtím zde první vlastní zvukoskladáci a hudebníci usazeni bývali. Panny zde bydlící jsou jen jako polomnišky; ukazují se veřejně v roucha světském a při vdávání se dostává každá věno 200 dukátův. Na čele tohoto starého chrámu della Pieta stojí nápis: *Riva de Slavi*, novější teprv nápisové na koncích ulice mají *Schiavoni*. Zde jest také i chrám s. *Sepolcro*, v němž hrob Krista Pána z istrjanského mramoru, dle vzoru Jeruzalemského, udělán. Vedle tohoto chrámu na té straně, která ku s. Marku běží, stojí dům prostřední velikosti, v němž přebýval někdy slavný

básníř František Petrarka, co vyslanec knížat Milanských ku Benátské Republice. Na průběhí tohoto domu stojí tento nápis :

Quiets h. fruens honesta V. Cel. Petrarca oti diu
oom. pari Joh. Beccasio E. domo S. C. (senatus
consulto.) adopta sequer Adr. ol. Dominae divit.
invalescentes moroo qualib. ext. appellente aspe-
ctabat.

Dle toho jsme se dobývali v tomto domě do těch poka-
jáv, v nichž básníř tento bydlel. Příčinu toho nemohli
jame vyšetřouti, ať nám u podzemí tamž bydlícího kupec
řekl : „Moji páni ! tam nenajdou to, co snad hledají ;
přibytok Petrarkův jest nyní poustka, a hospeda-vědních
lidí.“ Mám nesáloží nic na hřebcích nyní tam bydlících,
ale na místaosti, ve které někdy muž ten bydlel, odpo-
věděl já. Jest to dům již arci dávny, všecko v něm
zpráchnivělé, stupaě, schody, stěny ; a samy chyže malé,
nepleché : ale výhled na ledě mořské a život Benátský
přoutěšený. I vnuk Petrarkův František, (sya jeho při-
rozené dcery Františky) v Benátskách se narodil a v
Favii po dvou letech zemřel, jako viděti z náhrobku
jemu od Petrarky učiněného :

„Me Venetum terris dedit Urbs, rapuitque Pavia.“ —

Tímto nábrožím Slavjanův máše se pěšky přijíti do
zbrojnice (Arsenale). Před branou dva velikanští lvové
z mramoru k úžasu přivozují přichozícího : které r. 1687
František Morosini z Řecké země, s vrchu Hymeth, v
blízkosti Athen, co kořist přinesl. Rozličná jsou podání
o nich. Někteří je mají za pomauky bitvy Marathonské
od r. 490 před nar. K. Vysekou starověkost ukazuje
celá jejich postava. Po boku běží křivolaký nápis,
jehož litery jedni za runské, jiní za pelagické vyhla-
šují. Zbrojnice tato jest sama v sobě malé město :
výhně, loděnice, dělolitna, provazárna, komnaty pro sta-
rožitnosti atd. každé aspoň několik hodin ku přehlednutí

potřahuje. Mne obzvláště to zde zasímalo, co se na-
kupectví vztahovalo, ani neproti vojenským a jakovým-
koli lidovraždivým nástrojům od jakživa hlubokou eškli-
vost cítil jsem. Mezi jinými památkami viděti zde :
Zlatý klíč od města Benátek v čas obležení Napoleo-
novi daný; krásný model toho Bucentaura, na němž
dože s mořem spub obnovoval, Francouzové ten koráb
ze zlata obloupivše zkazili; a člunek aneb raději člun-
eček na stěně visící, ze stromu uměle vyřezaný, na
němž dva černí otrokové z Brazílie utekli a r. 1818
od jednoho rakouského korábu na vysokém moři sejati
byli, z nichž jeden až posavad živ jest. Nikde se nám
tolik slavjanských zvukův a slov o uši neoráželo jako
zde v této zbrojnici a loděnici, což novým důkazem
jest toho, že evropejské velkokupectví, obzvláště mořské
jest původu slavjanského od Venetův. Sem přináležejí k. p.

1) Jména míst: *Adria*, slav. Jadra, sr. illyr. jadro
das Segel, jadrítí segeln; cara. jaderni celer; čes. jadati
serutari; sr. dalm. město Jadero, Jádra; slov. i staro-
slav. njedro jadro t. j. sinus (sinus maris).

Cantina der Keller, podzemnice v níž sudy, koule,
náradí; sr. kut kuta kutina Kačina Kostina.

Dogana. slav. Dohana Dohon, Púhon; sr. příplav,
doplav, přivoz, příboj lodí. V pastýřské řeči *výhon*
vyhánění stáda ráno na pastvu, *dohon* dohánění večer
domův.

Darsena, sr. držení, drženie, kde se lodě drzejí;
Schiffshalter. U Dalm. daržím daržeti. U Franc. *Darse*
darsine, die Haltkette, Haltseil, řetěz neb provaz lež
v přístavu držící, čes. držák, držec, držadlo.

Góra gorazzo alveus, příkop, vodvod, sr. gorod,
garad, grad.

Molo (mořský násyp ku přístavení lodí) sr. měl,
měls, mělčina, mula, náměl, podmola, výmola, výmolek,
zmol, zmola.

Stappa Stapula, něm. Stapel Stappelplatz, slav.
stav stavalo, stavadlo.

Strada Contrada třída, střída, čreds, ulice.

Tana sr. tanouti; aneb tonouti, tůně.

2) Jména nástrojův: *Ancora*, lat. anchora, uncus, řec. ἀγκυρα, něm. Anker, rus. jakor; slov. hák (sohnutý hřeb), hánska (shybadlo), úhel (angulus, Winkel), co se uhlo, sehlo, skřivilo, vše od h-nu, hl-hnul, hýbám, shýbám: jako od sek sekýra, tak od hák hanka, hakyra, hankora, a s vynecháním h ankora; od hn *hyb* počto i ham hema hamus, to samo značí.

Balla abballare imbalamento, sr. bal balík obal obval, obaliti obvaliti.

Bàrca Barcheta, sr. barka, baroun, barák; od *bar war*, t. j. přibyték, dům, hrád (na zemi neb na vodě), slov. i vor-plt.

Barcaruolo, *Barcarol* sr. barkář, lodník.

Batello, fran. bateau, něm. Boot, sr. buda boudka, budova, budar, budují; odkud i batár, vozní domek, chýžka s kolesy.

Bord Bordo, sr. illyr. brod das Schiff, od bredu broditi.

Caravella garavella, fran. corvette, sr. korba koráb, korabl; korban korman Stewerruder, kormaník Steuer-mann.

Flotta, něm. Flotte Platte; sr. plt, pols. plot, od pláti, plývati.

Finanz, sr. peníze, pols. peniędze.

Gondola Condola t. j. domek plovající, ein Häuschen zum Schiffe: sr. slav. kuča, kutica kutina, kontina, odkud i konta Kenda Ore-Konda t. j. Arkons. K tomuto kořenu patří i ket kotec koterec; koč ketčí kočar; kocábka (loďka); kocanda (veliký dům). U Rusův značí posud *koč koča* loď. Co do koncevky kontola, kontula sr. stod-ola, mrtv-ola, kram-ola, korbula, rohula, serbulja atd. U Slavo-Dalmatův se i osobní jména z tohoto slova nalezají: Gondola, Gundulič atd. Tato kontola gondola, jest opravdivý domek, střechu, dvéře, jizebku, okna s okenicemi a vnitř sedadla, obrazy krucifix, svateničku atd. mající.

Pavillon, něm. Flagge, sr. pavlak, povlaka, rus. povolok, pavlan, vlak vlákno; vlaji.

Piloto pilot, pilotia správce lodi od *plt, plot*, vlo-

ženám i mezi p-l pilot, t. j. plt-ák; plt-ák. Tak i angl. *Ledis-man* *Lodes-man*, dans. *Loeds*, něm. *Lothse* *Lothsmann* pochodí od slav. loď, lodník; a *Lothsgeld*-polodné, daň od lodí.

Tona, něm. *Toone* *Stuase*, sr. *tona* *tunka*, dunice oddunouti, datina.

3) Jména větrův: *Sirocco* *Širocco*, slav. žarko horko.

Bora, slav. burá burja, bouře, sr. rus. *boran*.

Moretta, *boretta*, malá bouřka bouřečka.

K těmto se přidatí musí i evropské *Hanza* *Ansa* *Anseaticum* foedus, jež pošlo od slav. *uza*, *ouza* uzel polab. *vunzal*, *uzda*, *vaza* *svaza* svazek *vazba*, odkud i rus. *so-juz*, *moto-voza*, *houáva*, obáslo *obvázlo*; *po-vjaz*, pověsno, *prevaz*, *prevázlo* povázlo, vězení atd. od kořene *uzký*, *oužiti*, *vázati*. *Uza* *Ouza* čili a *rhinesmen* *Ansa* *Hanza* jest *Jednota* čili *Svazek* kupeckých měst. *Uza usy* rus. a eol. *pouta*, *okovy*. Efes. 6, 20. *Mark*, 7, 33. *H* ve slově *Hanza* *houšev*, jest *toliko* příděch, tak jako *okno* *hokno* *vočno*, *ohně* *voheň* atd. *Sem* patří i vlas. *Compagno* *Compagnia* slav. *Kompan* *kumpan* od koř. *kopa* *kupa* s *rhinesm*. *kopa* *kompa* *kumpa* t. j. *spolek*, *shromáždění*, *družina*, odtud *kompan* *jeden* z *kopy*, *společník*, *druh* (jako od kraj *krajan*, *země* *zeman*); illyr. *kupiti* *versammeln*, *Skup* *Skupnost*, *Skupština* *Versammlung* *Gesellschaft*; sr. lat. *copia*. — *Sem* patří i *cechin*. *Sem* patří i germ. *Lodisman*, *Lotsman*, *Lotse*, slav. *loď*, *lodník*; něm. *War* *Waare*, slov. *tovar*; něm. *Kram* *Krämer*, slov. *chrám* *chrana*. *Schiavino* *Rathsherr*; *Boemio* české *postelai* *přikryvadlo* atd. Že většá díl těchto slov od *Slavjanův*, *plavectví* a *kupectví* zde na *Jaderském* *na* *Baltickém* *moři* *provodivších*, již ve *prastaré* *době* *k* *jiným* *sousedním*, *zvláště* *italským* a *germanským*, *bojem* a *lovem* *se* *živivším*, *národům* *přesel*, *viděti* *odtud* *že* *slovo* *Hanza* *Gothům* *již* *ve* *IV.* *století* *známo* *bylo* *ať* *ho* *Ulfilas* *r.* *360* *v* *přeložení* *Evangelium* *Marka* *15.* *16.* *užívá*, *řka*: „*Hanza* *mikila* *manageins* t. j. *Sbor* *čili* *zástup* *veliký* *lidu*. *Toto* *slovo* *Hansa* *Gothové* *od* *Slavjanův* *tak* *půjčili*, *jako* *i* *jiné*,

Užilem též. upotřebované výrazy, k. p. *dulgs* dluh, *plate* plat, *siponeis* župan, *skosl* kouzlo, *smakha* smokva, *theirho* dírka, *marzjan* mrzeti, *plinajan* plesati atd.

V blízkosti Benátek, proti nábreží Slavjanskému, stojí v moři veliký vojenský koráb k ochraně města: i ku přehlednutí tohoto zjednali nám přístup naši přátelé. Jest to pravá bohopusta, ze čtyř poschodí záležející, 48 děly ozbrojená; vojsko se na ní ustavičně nalozá; velitelem byl tehdež p. Gratiani, admiralem p. Paulici. Pokojkové důstojníkův jsou překrásní a všemožnými výhodami ozdobeni. Jest tam obzvláštní lékovna, nemocnice s visutými lůžky, výhně atd.

Divadel jest v Benátkách patero: La Fenice, L' Apollo, Gallo čili S. Benedetto, Malibran a S. Samuel. První divadlo jest největší a nejkrásnější, nyní však byly tam prázdniny hercův. V divadle Apollo provozováno operu a sice od 9—12. V prostředku však střídala se pantomimická představa. Vlaské herečky, které jsme slyšeli, anobř i ženy, neobyčejně hluboký, hrubý mužský hlas mají, tak že i ty, které tenor, diskant aneb sopran zpívaly, sklouzly nevědomě kde jen mohly k bassu. Zpěváci vlastně nezpívají ale ryčejí. V divadle Gallo dáváno též zpěvohru Popelváuku. Dům byl dosti plný, ale v celém pozemí toliko dvě ženštiny! Což jsme při všech veřejných schůzkách a úkazích zkusili. Nepochybně nikde v Itálii nenískrytý, ale zjevně hlavou a rukama sem tam hýbá a téměř hlasitě mluví. Divadlo Malibran, od slavné zpěvkyně tak nazváno, jest vlastně pro pospolitý lid: my jsme v něm našli zpráve našší Terstanské parolodě. Hudba zde špatná. Hrá se zde ve dne před večerem; v první den jsme zde viděli *Samsona obra*; v druhý den uzřeli jsme na zdi divadla viseti ohromné obrazy maďarských zákeřníkův, Šobriho a Milfayho, od nichž jsme daleko utíkali.

Když jsme jednoho večera do divadla pospíchali, zavadili jsme o tlačení lidu v uličce Frezzeria a S. Marco, před domem 1724. Složivševchodné 10 kr. stří. i my tam vešli jsme. Zlatník Matěj Esslinger, Němec ze Švýcar, ukazoval zde divy a zázraky s učenými —ble-

chami, jichžto 40 bylo. Na širokém hladkém stole stály rozličné velikosti vozy, kočáry, děla, koráby a jiná nářadí ze zlata co nejkrásněji ustrojená. Blechy se nalézaly ve sklené nádobě majíc každá tenoučkou hedbávnou nit, na způsob chomoutu a chámův, o hrdélko uvázanou. I zapřáhl nejprvé jedau do dvoukolesníka, která co kůň s vozíkem po celém stole běhala aneb raději spěšným krokem kráčela.; potom dvě do čtvero-kolesníka, pak čtyry do poštovského, šest do dělostřeleckého vozu, před kupecký koráb atd. Naposledy jedna mezi nimi nejvycvičenější vážila vodu ze zlaté studnice zlatým vědrem. Jednakaždá z nich asi 50kráté více unese aneb uveze, nežli ona sama váží. P. Esslinger žíví tyto blechy svou vlastní krví, ať je denně několikráté na ruky a lokty klade kde ony i hned sají; pročež obě ruce jeho plné jsou červených špleh. Já jsem se obdivoval, ne tak schopnosti těchto nepřijemných zvířátek, jako raději oné německé trpělivosti, která je tak daleko přivedla.

Více než toto zájmalo mne v Benátkách navštívení některých rukodílen jmenovitě oné, kde se rozhlášené Benátské zlaté řetízky na hrdlo pro krásnou pleť shotovují. Řetízky tyto sestávají z drobných ohnivek, jejich spojování čili nytování stává se nad ohněm kahancovým. Dělají se zde i strojné jehlice na prsy na nichž zlatá gondolka i s veslaři visí: jednu z těchto koupil jsem na památku své paní. Druhou dílnu jsme navštívili, kde se gondolky dělají, a na černo barví; pak dílnu, kde se černá sukna pro ně tkají a shotovují tak jako výše na ostrově Krku.

Zpívání jest Benátčanům přirozeno, čím též původ svůj slavjanský dokazují. Všecko zde zpívá, aneb aspoň dudle a křiká: gondolníci zpívají, prodavači na trhu a po ulicích zpěvavě hlasem svůj tovar nabízejí. — Již cizinci znamenali podobnost mezi vláským a slavským prstonárodním zpěvem.*) Těšilo nás, že to co o Slavjanech Joh.

*) Sr. A. v. Kotzebue *Erinn. von einer Reise nach Rom und Neapel*, Berlin 1803. II. 251. „Woher mag es doch kommen, dass der russische und italiänische Volksgesang

Fried. Le Bret minulého století psal, aspoň nyní již podle ujistování přátel pravda není.*)

Most *Ponte Rialto* a jeho okolí, též téměř každého dne jsme navštěvovali. Stavitelem jeho jest Ant. da Ponte r. 1591; jeho stavení stálo dvěstě a padesát tisícův dukátův: jeho dlouhost obnáší 66 střeovicův, vysokost nad vodou 16; na obou stranách vedou schody 56 stupňův mající. Tři chody čili cesty vedou přes most, na obou stranách jsou mnohé boudy a krámy. Zde jest ustavičná tlačeniice lidstva, celé hromady všelikého tovaru krásné a pořádně naváženého: ovoce zeleniny, pečivo. Tu na nosidlách smažené dyně, které dva pacholci se zpěvavým křikem nabízejí; tam žlutá polenta, tu kaštany; onde granatová jablka, zde pomí zizoli (malá jablčka co liskovce). My cokoli nám nové a neznámé bylo, kupovali a okoušeli jsme. Ale zoškli-vil nám toto prstonárodní divadlo jeden nepřijemný hlas, který jsme zde z jedné koutné uličky řvati usly-seli. Co ten holomek křičí, ptali jsme se vůdce: „Dejte kočky klestiti!“ Nižší třída lidu, obzvláště lodníci, zde i kočičí maso jí a sice co lahůdku, ku kterémuž cíli

so ausserordentlich viel Aehnlichkeit mit einander haben? — Besonders wenn man auf freiem Felde in der Ferne einen Italiäner singen hört, so sieht man sich plötzlich nach Russland versetzt. — Man will auch noch sonst viel Aehnlichkeit zwischen dem italiänischen und russischen Volke finden.“

- *) On totiž píše: *Gesch. von Ital.* Halle 1787 str. 577 toto. — „Geht die Rache der Venetianer nicht zum Tode, so werden Leute zur Beängstigung des Feindes bestellt, und dazu wählet man gemeiniglich *Slavonier*, denen man ein gewisses Stück Geldes bezahlt um auf den andern zu lauern und ihm eine Tracht Schläge oder solche Ohrfeigen zuzumessen, wodurch der Gegner wie betäubt zu Boden fällt. Der Venetianer weiss aber auch das Gegen-gift zu gebrauchen, und fragt nur, wann er etwas dergleichen ahndet, den *Slavonier*: wie viel er für den zu leistenden Dienst Geld bekomme, worauf er die Summe verdoppelt, und durch eben denselben *Slavonier* sie dem Sendenden zurück messen lässt.“

se kočky, aby ztloustly, klestí dávejí tak jako u nás prasata aneb telata.

V sousedství tohoto mostu měli předtím Němci zvláštní stavení, *Fonaco de' Tedeschi* zvané, byl to sklad všech zboží kupeckých z Němců sem přicházejících a tam odcházejících. Bylť tam asi 500 pokojův a komor, mimo to kaplice pro služby boží. Stěsomalba na průčelí jest od Giorgiona, jiná od Titiana: ale slunce, povětrí a déšť tyto obrazy již porouchaly. Nyní jest zde c. k. celný a finanční úřad. Toto stavení jest opět důkazem jak Němci, kamkoli přišli, vůdy koncentrováním se, o zachování své národnosti a řeči pečovali: tak v Benátkách a v Římě, tak v Uhrách a Sedmíhradsku, tak v ruském Petrohradě a Saratově, tak v Americe, ani Slavjanům něco podobného ani ne um nepřišlo. I zde my na mysl padla a srdce ranila výpověď našeho Patriarchy Dobrovského: „Die Deutschen waren hierin klüger, als wir uneinigen Slaven!“ — Majít sice i Slavjané v Benátkách *chrám Slavjanův*, anobř i celou největší ulici *Riva degli Schiavoni*: ale totě tělo bez ducha ani šlepěje národnosti a spoludržení tam nenalesně, jsou to holá a prázná jména. Řeč slavjanskou v rozličných nářečích sice tu i tam slyšeti, ale jen jako kradmo, bez národní povědomosti a hrdosti. Němečtí malíři v Benátkách: Kalker, Sustermann, Emanuel Schwarz, Kalemberg atd. neslyni nikdy tak jako naši: ale onino vždycky spoludrželi, spolupracovali, v jedné a též německé škole, ačkoli z těch nejrozdílnějších krajův, kmenův a nářečí byli (Kalker k. p. byl Nizozemec, Sustermann z Brabantu): sami Benátčané při ustavičných svádách a různicích, ano dlouhých vojnách, které tam s Římem a papežem, zde s Cařihradem, tam s německými císaři vedli, vždycky onu zásadu co vzdějši přísloví všickni jednohlasně v ústech nosili; Siamo Veneziani, poi Christiani! (Buďme Benátčané, potom křesťané): jenom našinci, kamkoli přišli, zmizeli v moři cizincův. Ještě v tomto našem věku, r. 1841 byl v Praze hudební ústav, pod názvem conservatorium, od českých vládek založen a do něho *vlaský a německý jazyk*

aveden s ouplým vymezením a zanedbáním českého. Hanba a posměch i takovým ústavům i takovým samovraždným synům národu! Kdy pakže to již jinaké bude u nás! — Slávie, mudřeti se osměl, začni.*)

Nynější evangeličtí Němci mají chrám na náměstí sv. apoštolův. Chrám tento byl předtím katolický, přináleževší bratrstvu angela strážce, jehož socha ještě posud chrám tento ozdobuje. Před 27 léty jej kupec Sebastian Heinzelmann odkoupil za 12,000 frankův. Jest v něm obraz Salvator mundi od Titiana, za který již 500 dukatův podáváno. Počítá se zde evang. duší asi 200, kupcův a několik řemeslníkův. Svoboda služeb božích trvá již dvě století, předtím se konaly služby boží v kaple Německého domu; evangelický pak kněz slul jen dvorním rádcem krále Dánského, nikoli pak knězem aneb kazatelem. I varhaník, p. Hugh, Vlach, i kostelník, Škabra, Čech, jsou katolického náboženství, s oběma však i kněz i církev velice spokojeni jsou. Kazatelem této církve jest nyní Dvoj. p. Theodor Wittchen, rodilý ze Spiše z Uher, muž učený, bystrotipný, a zde vůbec známý i ctěný, který nám nejednu lásku a službu přátelskou s největší ochotností prokázal. Nic méně však touží i on tiše po tom, aby tento Patmos čím dříve opustiti a do vlasti se vrátiti mohl.

Poslední den našeho zde pobytu obětovali jsme navštívení okolic Benátských. Teď jsme již ze samého vcházení do kondol každého cizince a přichoziho poznali: anť Benáťčané aneb déle zde se zdržující pocestní, ne předkem jak jinde, ale zadkem čili hřbetem do nich vstupují. Na ostrově *Murano*, malou míli vzdáli jest slavná dílna na sklo, zrcadla a sklené perly roz-

*) Pravě čteme v novinách, že polská hraběnka Malachovská 50,000 frankův poručila k založení národní polské školy v Paříži, kde dívky polské, ve vyhnanství narozené, na Poláky vychovávány býti mají; zprávcové tohoto ústavu jsou pp. Biernacki a Dvernicki. To dobře, bratři Poláci, ale jednostranně: pokračujte i s duchem času, jednohoť vám i nám všem potřebí, to jest: vzájemnost a opět vzájemnost.

ličných barev, které při krumpování a štěpování měšcův atd. potřebují. Tato poslední práce živí zde mnoho lidí a jde rychle od ruky. Sklo zde bývá co nit taháno, na kousky sekáno, a pak s popelem smíšené v pecích okrouhlým děláno. Dělníci tito polonazí, v potu plavající, obyčejně krátký čas žijí. Když jsem své Ludmilce zde zrcadlo a s těchto perel kupoval a s panem Doležálkém, mým spolucestovníkem, česky mluvil: ozvalo se k nám s velikou radostí několik Čechův zde pracujících. Milý Bože, kde pak jste se vy tu vzali? — „My jsme z českých skelných fabrik sem připutovali ke broušení a hlazení skla, poněvadž tito Vlachové tomu umění nerozumějí.“ Čechové mistři a učitelé Benátčanův! jaková to pro nás radost. Držiteli ale spolu, řku já, když vás je zde tak mnoho? čili se němčíte a vlašíte? Máteli školu? Inu — pokynuv plecema umlknul. — Nasypali nám tito naši krajané tolik perel do papírův a tašek, že jsme nic jiného nežádali, než aby se na skutečné proměnily.

Odtudto plovati jsme přímo k Benátskému hřbitovu, jenž jest na ostrově s. Christoforo. V tom okamžení vezeno tam bezdušné tělo asi 13—14 letého mládeňka. Mimo dva kněze a vesláře, nikdo nebyl v tom pohřebním průvodu, ani rodičové, ani přátelé zesnulého. To takový obyčej v Benátkách. Jakový to rozdíl mezi Benátskými a Peštanskými pohřby, kde celé rodiny a domy skrze mnohé nákladné pohřby v níveč přicházejí, a kde se lidé domnívají, žeby bez zvonění, troubení, pochodní, zpěvu a kázání, po smrti ani do nebe nepřišli. Aspoň pro mne bylo kázání pohřební při pochovávání často neznámých, anebo právě nešlechetných lidí vždycky nejobtížnější práce mého úřadu. — Sám hřbitov Benátský ohrazen jest silnou zdí proti vlnobití mořskému: zde nevidno hrobův jako u nás, anť všudy půda vyrovnána. Nekopají se zde jednotlivé hroby a jámy, ale přes celý hřbitov vykopá se dlouhá a široká jáma na způsob příkopu, kam se potom rakev vedle rakve klade a pořád zemí zahrabuje. Chceli kdo znáti, kde který přítel leží, na povrchu země položí se znamení kříže a počet.

Plavivše se na ostrov S. Lazzero zůstali jsme několikrát u prostřed moře na mělčinách vězeti, tak nejistá jest zde plavba a hlubokost vody. Zde jest klášter Armenských sjednocených mnichův, kteří se vyučováním mládeže svého národu s velikým prospěchem zaneprazňují. Biskupem jejich jest *Sukias* (t. j. Placidus) ještě žijící. Pater Řehoř Alepson, něco latinsky, něco francouzsky mluvící, vodil nás po všech prostranstvích a tajemstvích s největší ochotností a žertovností. Jest tu i knihtiskárna, a znamenitá knihovna. Egyptskou mumii, tak dobře zachovanou, ještě jsme nikde nespátřili, jako zde: jest to prý podle hieroglifův, Nemukam, syn kněze chrámu Ammonova v Egyptě, asi prý 3000 let stará; dar od jisté Armenky odtud sem poslaný. Památná jest zde i tabule čili deska s indickými nápisy, z Indie sem dovezená. Mezi nově tištěnými knihami našli jsme zde Ruskoarmenskou mluvnici od Minata Medici, Armena. Nejvíce ale nás zánímala armenská řeč. V tiskárně se právě tisklo armenské přeložení s. Augustina o Městě božím, z něhož vytištěné archy na památku darem nám dány. Poprošeu aby mi aspoň některé prosby Modlitby Páně v armenčině předřikal, pan Alepson ochotně to učinil, pročež zde to klademe:

„Hair mer vuor hiergins es; sourp egizi gamk; ko vuorbes hiergins ev hiergri; anoum ko egesze arkajatiun ko egizi; haz mer hanabasort dar mes ajsok ev tog atd.“

Z této průběžky aspoň o jakovosti zvuku čtenář bude moci souditi. Pravdu měl náš Dobrovský když v Cyrille a Meth. str. 64. psal: „Armenčina Constantinovi čili Cyrillovi jistě neznáma nebyla, anť některé písmeny z armenského do slavjanského alfabetu vzal.“

Při plavení se ko ostrovu *Lido* slyšeti již z daleka neobyčejné hučení a ječení. Naš vodič byl tak opatrný, že nám nic předkem nepověděl, jaké zde divadlo na nás čeká. Při vystoupení na břeh jedli jsme zde po prvníkrátě živé, právě z moře vytažené ušřice (Austern), tuto lakotu všech pomoranův, k jejímž ale přehltnutí my nemalé násilí jsme sobě učiniti museli. Přes židovský

hřbitov jde se ku druhému konci ostrovu: ještě malý pahrbek — ai jakové divadlo! jistě nejvznešenější v Benátkách. Rozhuňvané moře ukazuje se tu v celém veleslavenství; vlny od středozemního moře sem se ustavičně hrnoucí, i dlouhé i vysoké co pahory, válejí se zde jedna za druhou se strašným jekotem a mlčnými pěny ke břehu tak, že divák, nechceli notně ostříkán býti, utíkatí musí. V tom okamžení běží čistonitý, asi 10 letý chlapec, co onen potápěč v Šillerově balládě, do této strašné Charybdy bojuje proti vlnám a pěným, až o chvíli opět vyvržen byl, co stonek, před naše nohy živý a po klobouku sáhající, aby almuzny od nás prosil. Rádi jsme mu ji dali s napomenutím, aby raději chléb svůj hledal děláním rukama, nežli všetečným, Boha pokoušejícím, pohráváním se svým životem. — Jeden z nejpamátnějších předmětův okolí Benátského, ano brž jeden z největších a nejmělsích podnikův novějších časův, jsou tak zvané *Murazzi* t. j. zeď několik mil dlouhá, od ostrovu Lido až k městu Chioggia se táhnoucí; tyto hráze jsou obzvláště na Palestrině (*Molo di Palestrina*) krásné a vznešené divadlo, pnou se ve schody do takové výšky že i při nejprudší bouři zřídka vlny mořské je přestříkávají; šířka jejich u spodku obnáší asi 52 střevicův, balvany kamenův čtverhranných asi 5—6 střevicův. Tato hráze má ten účel, aby Benátky, město i ostrovy, od návalu Jaderského moře hájila a prudkost vlnobití lámala. Nápis na nich krátký ale stručný stojí: *Aere Veneto, Animo Romano* (penězi Benátskými, duchem Římským). Tento nápis vyjadřuje nejlépe celou kupeckou povahu Benátské obce.

Ještě něco o našich známostech a návštěvách v Benátkách učiněných. Hned v první večer když jsme se v podloubí náměstí Svato-Markovského v davu lidstva procházeli, slyšeli jsme tři velikánské postavy muže před námi jdoucí německým jazykem živou rozmluvu vésti, o věci, kde jsme sotva vlastním uším věřili: dobře-li slyšíme, čili to jest nějaké mámení? Jeden z nich povýšeným hlasem a opětovaně volal: Hrabě NN. musí býti —. I znamenali jsme, že je mezi nimi řeč o ma-

darčeni. Poněvadž rozmlouvání dlouhé a vždy naruživější bylo, nemohli jsme se zdržeti dále od podílu. Milí Páni! odpusťte, Vy mluvíte o věci nás, naší vlasti a našeho národu se týkající; my právě z těch krajův přicházíme, o nichž Vy řeč vedete. Byliť to dva důstojníci rakouského vojska, jeden Němec Vídenčan, a druhý Slavo-Dalmat, totiž pan Spiridon Dimitrovič z Kotaru, třetí pak pan Anton Kaznačič z Dubrovníku právník a spisovatel, jenž odu Alex. Manzoniho o Napoleonovi, z vlaského do illyrského jazyka, jím zdařile převedenou nám zdělil. S těmito dvěma sounárodníky trávil jsem potom v libé vzájemnosti slavjanské všecky večery. Oni nás uvedli do soukromých domů, kde jsme život Benátský i v podrobnostech poznávati se učili. Oni mne zavedli k jeho Excellenci Vasilovi Kralevičovi, biskupovi řecké nesjednocené církve. Vážný tento bělovlasý stařeček nevěděl co radostí činiti, slyše Slováka illyrsky mluvícího: nebo častým obcováním s rozličnými Jihoslavy již nyní tak daleko jsem byl přinesl, že na vzdory některým čochismům a slovakismům, obstojně jsem mluvil, aspoň dokonale jsem se usrozuměti mohl. Pravda že, anť mi nyní dvěma řečem učiti se a mluvití náleželo, illyrské totiž a vlaské, často jedna druhou mýlila; v postupném však pozorování a srovnávání převelikou příbuznost mezi nimi našel, v obou jsem jakž takž zdomácněl. Pan Vasil Kralevič jest muž bystrého vtipu a pevného charakteru: jeho oči jsou myšlenky, jeho brada orakulum, celá osoba slavoindícký Bramin. Řeč srbská sypala se co přival z úst jeho; lid dalmatský velikou láskou k němu lne. — Jeho oblíbené thema jest též s. Hieronym a pronikání slavjanskosti jeho. Vidu vzájemnosti slavjanské ještě jsem od žádného starce tak živě uchopenou a jasně pochopenou neslyšel, jako od tohoto. — Tato okolnost dodala mi smělosti vyjeviti muži tomuto jednu bolestnou zkušenost a žádost, kterou jsem dávno v srdci skrytou nosil. „Pane,“ řekl jsem, „proč pak vaše kněžstvo ve chrámech Páně lidu slovo boží nekáže? proč celou nábožnost obmezujete jen na čtení a poslouchání liturgie? A však sám Kristus

Pán nejčastěji kázal a učil. Hle nejen protestantská ale i katolická církev jak mnoho výborných řečníkův má, anž u vás téměř žádní nejsou. A však kázáním a řečnictvím netoliko že se lid poučuje, ale i sami kněží nejlépe se vzdělávají, řeč se šlechtí, literatura obohacuje, náboženství do srdce a života uvozuje — —.“ Stařeček se zářivým okem řeč mi přetrhl: „Pravda, to pravda Pane! ale naši popové vůbec nejsou tak vzděláni, aby s prospěchem a se slávou ve svatém řečnictví vystoupiti mohli. My nemáme ústavu ku kněžské vzdělanosti a vycvičenosti; my jsme sobě samým a osudu zůstaveni: a však pracujeme na tom, aby budoucně lépe bylo. Když jsme konečně před ním nad utrpeními a křivdami, které obzvláště nyní náš národ v celé Evropě snášeti musí, lkali a hořekovali; on vzav ležící před ním na stolíku staroslavjanskou biblii, řekl pro-rockým hlasem: my Slavjané musíme sobě za heslo a potěšení vyvoliti ona, na nás tak krásně v obojím, v nábožném i národním, v nebeském i zemském smyslu, se vztáhnující slova písma sv. k Řím. 8. 18. „Nepřičítá ho, jako nedostojny strasti nyněšnjago vremene k *chotjašcej Slavě* javitisja v nás.“ t. j. českoslov.: „Za to mám, že nejsou rovná nynější utrpení oné *budoucí Slavě*, která se má zjevití na nás!“ Tento tak ostrý, uhodný a liběhravý vtip nás nevymluvně potěšil. — Jak p. Schiavoni Felice tak i tito Slavodalmatové nemálo se radovali a hrdými stali, když jsem je na tu okolnost pozorny učinil, že jeden z jejich krajanův a předkův právě i na důstojnost římského papeže povýšen byl, totiž Jan IV. Scholasticus jmenovaný, 73. papež, syn svatého Venantia, narozený ve Slaně (Salona), nástupce papeže Severina, za papeže vyvolen r. 639, jež všickni dějepisci výslovně Slavjanem nazývají. Jeho papežování trvalo asi dvě léta, nebo již r. 641 zemřel. On psal dva učené listy, jeden Škotskému duchovenstvu o svěcení Velikonoční Slavnosti, druhý Constantinovi, synovi Herakliovu, jenž jest vlastně obrana proti Monothelitům. Papež tento dal v Římě ve chrámě Lateranském Oratorium sv. Venetia, svého otce, stavěti. Na jeho tribuně

jest stará mossika z 8. století představující podobiznu tohoto papeže Jana IV.

Jedno z nejznamenavějších a nejpůsoblivějších obeznání mých bylo ale s panem *Orsatem Počićem*, jenž jest rakouským hrabětem, Dubrovnickým pak vlastelněm býlí knížetem. Vlachové ho jmenují *Orsato de Pozza*. Jest to Mladoslav okolo 20 let, outlého těla, jemných mravův, ušlechtilého ducha a znamenitých básnických vloh. On na věučilišti Padovském študia svá nyní dokončuje. Několik z jeho básní doručil mi laskavě hned v Benátkách, jiné zaslal později. Za to máme, že slavjanské veřejnosti nenepřijemnou věc učiníme sdělením zde přispisu a několik básní tohoto naděje plného vlastelína:

„Visokopočítani Gospodine! Rěč ona — Slavjanstvo — a veče unutarnji njezin sluh, koju ste meni vatrečno preporučili prid Vašemu odlazku iz Mletaka, pružila jest u sarcu momu duge žile i parsi moje jakiem žarom zazgorěla tako, da ne mogoh uzdaržati nadahnuta slova. Misleći za tēm na dobrotu s kojom ste primili onudar stihove moje, nadjah se pouzdan Vama poslati, ma kakva byla, nova moja stihotvorenja. — Nije pēsnički lovor cilj moj, niti pohvala, ali sarčeno vērujem da kniževna izobraženost kod puka, jest moguće sredstvo za dovesti ga na oni stupaň slavni, gdje vrēdan postaje nazvatse vlastit. Samo s tom misli ja pišem, samo ona mene tiska da Vam pošlem pismena moja, za da ih Vi pečatite u Vašemu slavjanskomu listu, ne dvoumeči da čete Vi ova moja malahna pokušanja do-dobrovoljno prieti. Ja ću vavěk ostat Vami haran i spravan zapověsti Vaše u svemu doveršiti. Vaš podniženj sluga Orsat Počić, Iliro-Slavjan iz Dubrovnika. U Padovi 24. Dekembria 1841.

Slavjanstvo.

Preko neba jadre silni gromovi,
A s oblaka pada na nas glasovi:
Blago orlu na varh gorâ
Blago zvěri u dno mora,
Erbo ako njima kogod se protivi
Netom ga pogleda, veče ne živi.

Oblaci su bliže nas dojadriili
 Ter su iz skuta svoga glas pustili :
 Blage puku, tudja sila
 Koga nije još sružila,
 Er ko poštuje svoje narodnosti
 Barzo hoće vidět čas slobodnosti.

To su začule sve slavjanske Vile
 Sve su planine radom oglasile,
 Podigla se sva Gospoda
 Slavnoga našeg naroda,
 Sarblji, Rusi, Iliri, Čehi, Poljiaci,
 Horvat, Stajer, Morav, Slezi, Slovaci.

Sva daleka sela', varoš', gradovi
 Vesele se, kažu njiov vez novi,
 U skladu se svi raduju,
 Bratimski se svi rukuju,
 Ter sarcem zaviknu svi jednoglasno :
 „Budmo složni. vavěk, pek nam sve lasno!“

Šta se dakle čeka? Došlo ni jel' vrěme
 Od nas da svargnemo ovo trudno breme?
 Zarli pustit vi hoćete
 Da nas dušman svud zaplete?
 Da nam uzmnoža okove gvozdene,
 Da vazduh, sunce, život nam plěne?

Oj slavska bratjo i s polja i s gora,
 S Volge, s Dunava i s četiri mora,
 Stare mati věrni sini,
 Ach! milenoj domovini
 Na pomoć tarčite sa svakih strana',
 Za utišit bolest ljutih svih rana' —

Vi nam odbacit ovi jaram težki
 Trejt' Ivane, Dušan, Žižka, Sobieski
 Pomozite s gor s nebesa!
 Sad će slavska bit čudesa! —
 O sunce jasni tvoju světlos sini
 Da se svud proglasu slavai sej čini!

Část II.

Padova; Vicenca; Verona.

HLAVA I.

Padova; Arqua.

Oplavivše ještě jednou kolem celé město Benátek, abychom je se všech stran poznali, rozžehnali jsme se s přátely i s nim. Při této oplavě teprv spatřili jsme na mnohých stranách hippokratický tah na obličej tohoto vyžilého a starnoucího města, který ještě mizí na oněch, kupectvím, loděmi a přichozími oživených stranách od Terstu a Fusiny. K pevné zemi a vesnici Fusina nešla nás poštovská lodice. Tlustí sloupové z moře vynikající ukazují zde plavcům nejkratší a nejbezpečnější cestu. Na této vodní cestě jde se vedle pevnůstky *Nalega*, nepochybně zde před nepamátnými časy od Veneto-Slavův, na malé výspě založené. Z této strany, když jsme ještě jedenkrát zpátkem hleděli, zdají se Benátky co ohromný kamenný koráb rukou přírody i umění ode století v moři zakotvený. Ve Fusině vystoupivše na břeh pozdravili jsme teprv vlaskou půdu a tak řečenou Itálii. Itálie! — zvolal jsem zde opojeným hlasem a s rozprostřeným náručím, jakobych celou tu zemi byl chtěl obejmouti — Itálie! jednomu krajina síly a bojův starořímských, druhému krajina krásy a umění klasikův a antík, třetímu krajina citronův a pomerančův, čtvrtému krajina lásky a řevnivosti, pátému krajina pověry a kněžourství, šestému krajina bardův, blech a štirův — mně vše to spolu, ale nad to ještě i něco jiného nového, málo zpozorovaného, aneb docela nedbaného; Itálie! krajino Vlachoslavův, nejstarší vlasti našich dědův Venetův a Sarmátův; Itálie! sestro Slávy, vítěj! — Ve Fusině najali jsme veturina (t. j. vozataje) do Padovy, kamž výborná silnice vedle řeky Brenty čili Medváku vede. Zde se teprv otvírá pódnebí vlaské přírody; tu cele nový netušený ráj krás a půvabův;

mně aspoň se zde celý svět v jiném světle, než posavad ukázal a jen bázlivou rukou hledám a chytám zvuky v naší řeči, jimižbych hudbu tohoto blahodinného vtisku na mou duši představití mohl. Zdá se jakoby příroda všechny své porůznu roztroušené krásy spolu byla sebrala a je na toto ouzké prostranství vysypala. Tito fikovní a olivovní hájové se Svato-Písevními potahy a významy; tito samorostlí parkové se ztepilými letohrady a slávochrámky; tyto přirozené krásozahrady s východními cedry, palmami a báječnými bobkovi; tyto seleskolecké živoplyt blahovonným jasmínem ověšené; tyto potoky a řeky pod hroznovými odry, mezi douškami a liliiemi, tak povlovně bez severního srázu a hluku plynoucí, jakoby všemu tomu pozorně obdivovati se a škodě ubájeti chtěly; tito obeliskové z myrtovní a z lentiškův po nichž uponkovitý svlačec a básnišský břečtan vzhůru leze; tyto věčně květoní a z poupat se deroucí růže; toto pověť drahými kadidly obtěžkané, lehouchké, měkké, pocestného pochlebným líbáním vítající: toto prozračné zreadlo modré oblohy; tato příroda každodenně svátečným rouchem oděná, tato tichost a rovnováha všech živlův: — tote všecko volá vznešeným, téměřbych řekl svatým zvukem: hle Italie! — toto všecko, co viděti a cítiti slastno, opisovati nudno, dosáhnouti nemožno — toto jest nyní mé království a vlastnictví! Nebo mé jest, cokoli krásojemné smysly mé ze zevnitřního do vnitřního světa přinášejí a co duše s radostí i přijímá i požívá, co k jasné povědomosti v sobě přivodí, čím meze myslí rozšiřuje, pamět obohacuje, obraznost zourodňuje, život okrašluje. Nyní na konci léta a u počátku jeseň všechny barvy se tu ještě v celé čistotě a stkvělosti řáve ohnivějí; anž v Pošti již na konci jara a u počátku léta všecko všudy zaprášené, ožluklé a vyčichlé bývá. Já jsem byl v ustavičném zápasu, mámi se zde více přírodním, čili uměleckým krásám a památnostem odevzdati. Celý ten kraj od Fusiny až k jezeru Komo jest uslechtilá usmívavá zahrada jižního způsobu, kde v divém líbezném nepořádku ourody země, křoviny, stromy vedle sebe rostou, anž je to nejbujnější révoří

věncuje a spojuje, dělají oblouky ozdobené zralým hrozdem; často i přes cesty a silnice, tak že kočár pod ně jedoucí, nejednou celé stopky a ratolesti do láne pocestných sráží. Těžko mi přišlo věřit, že tento kraj každého dne v té kráse se stkví, a že toto není pouze nedělní aneb svatební roucho. Ohlédal jsem se všudy vůkol, odkud starořecký aneb starořímský lid přichází, anž se mi toto přípravy býti zdály ku svěcení slavnosti boha Baccha. Obyčej, vínový kmen ode stromu ku stromu, zvláště po jilmách a topolech, rozvoditi a oplétati, rozšířen jest ode dávna v celé Italii; již Virgib zpívá v Georg. II. 363. že :

Kmen se radostný

Vzhůru nese v povětrí volné rozpouštěje uzdy ;

což mnohem příjemnější pohled působí, nežli násilné rev řezání a k tyčkám nízkým přivazování, jako v Uhrách. Voda řeky Brenty (ar. proud; bředu brod) vyhlíží zelená, což pochodí od zelené šťávnaté barvy stromův a zrostlin vůkol ní rostoucích a v jejím zrcadle se odrážejících; její břehy honosí se rozkošnými letohrady a vesnicemi, větším dílem slavojmennými, k. p. Dol Dolo, Mira, Stra, Noventa atd. Samá tráva a pažit jest zde nyní tak čerstvá a jasná, jako u nás v máji: kdybych nebyl měl kalendářek při sobě, snadno bych se byl zmýlil v pořádku částek roku a měsícův.

Do Padovy dojeli jsme soumrakem. U bran tohoto města bezděky mi z paměti na jazyk přišli ti veršové *Virgilovy Aen. I.*

„Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sintus, atque intima tutus
Regna Liburnorum et fontem superare Timavi. —
Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit Teucrorum.“

Toto město bylo první, v němž zásady hvězdářské velikého Slavjanského muže, Koprníka, od Galileiho veřejně hlášány a do života uvozovány byly. — Ubytovali

jsme se v hostinci zlatokřížovém (Craco d' oro). Při večeři obslahoval nás zde sklepník nad svůj stav vzdělaný, jmenem Vincenc Santi, jenž dobře maďarsky nejen rozuměl ale i mluvil. On jest z Říma rodilý, ale co voják strávil mladší věk svůj v Uhrách. S radostí se rozpomínal na tuto krajinu, ale se mravy a vzdělaností nebyl všelijak spokojen. Památne bylo jeho vyanání, jak těžko jemu, co rodilému Vlachovi, přicházelo z počátku maďarsky se učiti a mluvití, anť ve vlastním, vlastně říkáje, žádných dlouhých samohlásek *á é ó ú*, a žádných dvojzvuček *ö ä* se nenalézá: které jeho jazyk i nyní ještě náležitě vysloviti nemohl, ačkoli se téměř 12 let mezi Uhry zdržoval. Ještě téhož dne navštívili jsme onu, snad ve světě největši a nejstkvostnější kavárnu, Café Pedrocchi, která vlastně ze mnohých lehce oddělených pokojův a síní záleží. Vlastník prý celé veliké panství prodal ku stavení této bohopusty. Odtud pospíchali jsme již ve tmě do kasárny, k navštívení jednoho, v celém tomto okolí slavného, horlivého Slavjana, totiž p. *Josefa Zaveršnika* (něm. Sauerohnigg!) jenž jest setníkem jízdy, auditorem a tajemníkem vojenským v Padově, narozen v Rjece, původně však z Krajinška pocházející; oud slovenské Banské od Tablice zřízené společnosti. Když jsme vstoupili do jeho příbytku, již v pobočném pokoji na lůžku ležel tento vážný syn Marsův. Domnívaje se, že to jeho domácí jej nepokojí tak pozdě, zahřimal stentorským hlasem: Kdo to? „Slavjané jsou to, pane Zaveršniku,“ řeknu já, „Slavjané, nesoucí Vám pozdravení z daleka od bratrův Slavjanův a psaní od p. Medaniče z Rjčky.“ On skočiv z postele jakby střelil, odpoví: „Je-li tomu tak, buďtež mi vítání třebaš o půl noci.“ — I stál před námi chabý muž v noční čepici a v čistém perestém čechlíku. V prvním okamžení já nemálo byl jsem zmaten, ale brzo umyslivo bě řeknu: „odpustte, Pane, že nyní nemáme kdy neodvůřilost svou vymlouvatí aneb ze ni se stydětí, ale vynahradíme to jistě, jak mile budeme míti kdy.“ — I hned se rozlaskavil muž tento tak, že jsme s ním potom ještě celou hodinu v národním rozmlouvání strávili, a jedině

po opěťovaném slibu, že zejtra ho na delší čas navštívíme, nás propustil. I dostal jsem skutečně slovu. Mám p. Zaveršnik knihovnu, zvláště na slavjanské věci se vztahující, jakové jsme na celé cestě neviděli. Jen částka knih rozložena jest v poličkách: ostatní jsou zabeďnány ku snadnějšímu jich přeložení z místa na místo, anť on co vojenský důstojník často putovati a kraj i bydlo proměňovati musí. I on má velikou sbírku knih na s. Hieronyma se vztahujících, tak že celou skřini naplňují. Jednu z nich i mně daroval; totiž *Petra Stankoviće Della patria di San Girolamo, Venezia 1823*. Pan Zaveršnik mi zjevil svůj onmysl chvalitebný, že po své smrti v městě Rjece (Fiume) zvláštní Slavjanskou knihovnu a čítalnici založiti chce, ku kterémuž cíli sbírá a poručí vše co má. Živ buď! Sláva mu! — Má v rukopisu mnoho k tisku příhotoveného, poněvadž ale vše to směle a svobodomyšlně psáno, nechává to na pohrobky. Mluvnice illyrská leží celá v rukopisu. Máoť jsme se hádali o pravopisech a nářečích slavjanských. On radí a zastává podvojně *ll* místo *l*, k. p. těllo, čello, anť prý skutečně zde jazyk dvě *l* vyslovuje. Pan Zaveršnik byl drahný čas s vojskem svým v Uhrách v Hontanské stolici, kde často s nebožtíkem Tablicem tovaryšil a s panem professorem Paľkovičem ve známosti stál, pročež na oba tyto muže dychtivě se doptával; i slovenčina i čeština jemu neneznáma jest. Divili jsme se nemálo pozornosti a soudnosti tohoto muže a jeho zásadám s našimi, co do libozvuku řeči, cele se srovnávajícím. Proč prý Slováci opouštějí své výborné deklinace, své určité pohlaví, své plnozvučné *a o k. p. duša, placo*, slovem své mužské nářečí a přijímají to zženilé iikání české? Nelíbila se mu zvláště obecná česká mluva, anť prý když jsem slyšel: dobrý vino, smělý srdce, vysokej muž, lip, píct a těmto podobné potvory, nevěděl jsem je-li vino, srdce, u Čechův mužského, a muž ženského pohlaví? Já nechtě se o věci ořahavé pustiti do obšírného vysvětlování, řekl jsem: Pane! příčina toho jest vzájemnost a jednota, nebo budomeli naše nářečí a literatury nekonečně rozdrohovati,

i co z nás, co ze Slovákův, co z Čechův bude? Cítím já sám nejlépe jak logickou tak i aesthetickou přednost slovenčiny nad češtinou; ale chci, aby raději *něco* bylo, nežli *nic*. Svěhlavost a odstrkavost Čechův já nezastávám, podle které Slovákům na vzdory, kde jen mohou, všudy své nesnesitelné i i píší, k. p. mlíko, líto, syrový, dávní, anebo *vidí* sing., *vidí* plur. *stojí* sing. a plur.; a však máme naději, že potomci a budoucí nepředpojaté pokolení i v této věci k rozumu přijde a vyšibováním pomalu nestydatého i, ztracenou samohlásek rovnováhu a tím i starodávný *mužský charakter* češtině navrátí. — Ostatně musím vyznati, že se mi srbsko-illyrské zpotvořování právě staré slavenčiny, k. p. *mua* místo mucha, *uvo* místo ucho, *Vlaa* místo Vlach, *faliti* místo chváliti, *vuk* místo vlk vilk vluk, *punuti* místo pelniti plniti atd. naskrze nelíbí, aniž ta první okaličená slova větší libozvučnost pro mne mají, nežli tato poslední. To jest liché italizování: a však obzvláště zvučka *ch* není těžká k vyslovení! — Co se pak Vaší rady, aby se příkladem starého Dubrovnického pravopisu, místo *l*, dvojité *ll* psalo, *týde*; ačkoli se příklady toho i v některých starých českých a slovenských písemnostech, obzvláště v místních a osobných jménech, nacházejí (k. p. Kollín, Millín; Hollár malíř, Kratochvill, Navrátil; Millikovský, Mallý, Hollý, Žello, Kollár atd.); nic méně však bytnosti bez potřeby rozmnožovati nesluší nejprostější a nejskrovnější ortographie jest nejlepší: ačkoli při vlastních jménech tento způsob psaní, kde snad již stoletími utkvěn a zasvěcen jest, i dále zanechán býti může, dílem z úcty ku starožitnosti, dílem k rozeznání rodin podobná jména nesoucích, dílem z politického ohledu, anť někdy právo šlechtictví aneb dědictví na jméno visí. — Pan Zaveršnik má i sbírku místních slavjanských jmen v horní Italii od Venetův pošlých, k. p. *Pad Padova* (t. j. vodospad, který se zde skutečně nalézá.) — Když byla řeč o maďaromanii, tento hrdý šedivý Mars slavjanský na první pohled žádného podřlu na tom bráti, ba o tom jakoby ani nic slyšeti nechtěl. Když ale předce dále o Maďarích a jejich

počináních proti našemu národu mluveno; on nic jiného než s jakýmsi trpkým politováním ta krátká slova řekl: „To kaplja u moru“*) — a když tu rozmluvu na jiaý předmět stočiti chtěl: ovšem, odpověděl já, ale my nejsme moře, my jsme nesvorní, jednotu nemilující Slavjané!

V sousedství této kasárny rozprostírá se slovutný *Campus Martius*, nyní *Prato della Valle* t. j. ostrov, asi 528 střev. zdělí a 342 střev. zšíří, otočený potokem čili průplavem vyzděným, mosty v stromy ku procházkám ozdobeným. S obou stran vody stojí na břehu sochy slavných Padovanův, aneb takových mužův, kteří nějaké zásluby o to město měli aneb na zdejší universitě se učili. Postaveny jsou tyto pomníky hned od města, hned ode ctitelův a přátel, hned od potomkův. Co do krásoumy čili uměleckého citu a soudu, duše zkřídlatěvši v Benátkách, zde již lehčeji létala. Při mnohých z těchto soch bavili jsme se s nemalou libostí; aspoň některých zde spolu i nápisy položíme:

Pod číslem 60. jest socha *Gustava Adolfa*. Nápis: *Gustavo Adolpho quod Patavii ex. fide italic. Script. Galileum audivisse putatur, inde magno gentis sue regi. Gustavus III. Svec. Goth.*

*) To jest co sami střízlivější Maďari s nařikáním cíti. Srov. Psaní hraběte Mik. Vešeliniho stavům Udvarhelské stolice 1842, dne 27. července, in *Siebenbürger Bote*, čisl. 73. „Pravdy, které počty za základ mají, jsou nejneklamlivější, co na počet bohaté a veliké jest, to jeví svou vládu na to, co nemnohé a malé jest. — Pro nás Maďary není většho a nebezpečnějšího neduhu a trápení, jako to, že nás na počet tak málo, velmi málo jest. Když Francouzi 30 millionův, Angličané 20 millionův, jiní národové snad ještě více lidstva počítají: Maďarův se v obou krajinách (v Uhrách a Sedmihradsku) sotvy 4 miliony nalézají, a to rozptýlené mezi ostatními obyvateli, jichž asi 10 mill. jest. Osamotnělé, uzavřené, bez národní pokrevnosti stojí zde to přehrští Maďarův! kdeže mimo naši vlast — aneb raději — ó bolesti! mimo některé její částky zní naše milovaná mateřská řeč? kde nalezneme příbuzné myslí a srdce, kteréby společnými předky památkami společných proměn plných osudův s námi spojeny byly?“ —

Vandalorumque rex ejusdem successor genio
loci obsecundans P. C. Ann. 1784.

Pod číslem 68. Canova.

Pod číslem 73. *Francisco Quicciardini* Gym. Pat. Alumno, historicorum sui temporis clarissimo.

Pod číslem 75. *Joanni Sobieskio*, qui Patavii Academiam alumnus ingenio, patriam rex egregiis pacis et belli artibus illustravit, de christiana republica optimo merito. Stanislaus Augustus Poloniae rex monumentum posuit. Ann. 1784. (Odtudto viděti, že Vlachové vděčnější jsou naproti Sobieského zásluhám o křesťanství, nežli Němci.)

Jiné sochy jsou *Stephano Batoreo*, olim Gym. Pat. alumno, postea Poloniae regi clarissimo. — *Galileo* Florentino, summo Gymnasii Patav. ornamento. (V přírodovědně universitní chová se pater čili hřbetová kost Galileova, jenž zde 18 let libomudrotví zvláště hvězdářství dle Koprníka učil.) — *Fran. Petrarchae*, ut cujus domicilio urbs claruit. — *Torquato Tasso*. — *Tito Livio* atd.

Titus Livius byl miláčkem mé mladosti, jeho historických řečí větší díl znal jsem z paměti učiv se jim ve školách k deklamování. Jeho od Římanův jemu nadvrhovaný *Patavismus*, snad nic jiného není, než *slavizující latina*, anť v lůnu někdejších Venetův narozen byl. Proto nebylo mi dosti, jen sochy a obrazy jeho viděti; kterých se v Padově mnoho nalézá; i ulici i dům, v němž tento slavný dějepisec přebýval, jsem vyhledal a každý kout v něm přezřel. Dům ten jest v ulici *Contrada di S. Giovanni*, nápis na něm stojí: „(Domus Livii) *Vetustate restaurata*.“ Ve dvoře zelená se hezká zahrada, ale z přibytku, v němž Livius bydlel, žádného znamení. — Domnělá, r. 1413 ve chrámě s. Justiny vykopaná olověná rakev Tita Livia zdržuje se v *městské radnici*, se mnohými chlubnými ba chvastavými nápisy, k. p. „*Ossa T. Livii Patavini, unius omnium mortalium iudicio digni, cujus prope invicto calamo invicti populi Romani res gestae conscriberentur. Anno 1548.*“ Pozoru

hodnější jest v této radnici starý kámen pod mramorovým poprsím Liviovým do stěny vezděný, s následným nápisem: „V. F. T. Livius, Liviae T. F. Quartae L. Halys Concordialis Patavi Sibi et Suis Omnibus.“ Tento pomník jest vetšý, nalezený v okolí tom, kde někdy chrám Concordiae stál. Radnice tato (Palazzo della Regione), vystavená leta 1209, má se za největší na zemi síň, jsoucí 256' dlouhá, 86' široká, 75' vysoká: tomu ale není tak. ani ji jezdecká síň čili jízdárna v Moskvě daleko převyšuje, která 500 stěv. a 10 coulův dlouhá, 113 stěv. široká jest a podloha její předce beze všeho pilíře a podpory. — V radnici této stojí konisko náramné velikosti z dřeva udělané, o němž nám vodič náš tvrdil, že to jest onen pověstný trojanský kůň! — Okolo dvacet oděncův v něm se skrýti může. — U druhého vchodu do této radnice jest nade dveřmi kamenný obraz pověstného Petra Apona s tímto nápisem: „*Petrus Aponus Patavinus Philosophiae Medicinaeque scientissimus, ob idque Conciliatoris nomen adeptus, Astrologiae vero adeo peritus, ut in magiae suspicionem inciderit, falsoque de haeresi postulatus, absolutus fuit.*“ Toto poslední není pravda, nebo hodnověrní spisovatelé, jako k. p. *Spondanus*, Ann. Eccl. ab A. 1316. píše, že Aponus pod processem zemřel a tajně pochován byl: inquisice ale i po jeho smrti pokračovala a nemohši najíti jeho tělo a hrob, podobiznu jeho zpálila. — Před velikou touto síní, jak se ku palácu podesty jde, viděti tak řečený *Kámen Potupy*, na němž nápis: *Lapis vituperii et cessionis bonorum*. Ještě minulého století bylo to vrchnostenské nařízení, že zlí dlužníci aneb nesmyslní bankrotníci, veřejně obnaženými zády třikráte na tento kámen se posaditi museli u přítomnosti sbírův a drábův, a tím nemožnost svou k zaplacení vyhlásiti. Ach, my všickni jedním hlasem zvolali jsme, nikdeby takovéto ustanovení potřebnější nebylo jako v Uherské krajině, takby se onen nesčíslný počet mnohoročných processův snad umenšil.

Mezi veřejnými staveními pozoru hoden jest chrám sv. *Antonína Padovského*, v němž hrob a ostatky tohoto

svatého, jenž r. 1195 v Lizaboně se narodil a r. 1231 zemřel, pak za patrona města vyvolen byl. Uctivost Padovanův k tomuto svatému mění se často v modloslužebnost; prosby žebrákův na ulici, přísahy, sliby, hrozby, smlouvy, lání a zlořečení vše se děje, ne ve jménu božím, ale sv. Antonína. Na jedné veřejně vyvěšené tabulce čtou se tato pohoršlivá slova: „*Vyslyší sv. Antonín, koho neslyší Bůh.*“ Kaplice tohoto svatého v tomto chrámě oslepuje oko bleskem zlata, stříbra, hořících svíc a opisy divův a zázrakův jím učiněných. Jeho pod oltářem v serpentinovém hrobě ležící tělo vydává prý ustavičně příjemnou vůni, kterou však naše chřipě necítily, ačkoli jeden z našich spolupocestačů tam s. mši sloužil, a my tedy velice blízko jsme stáli. Jazyk tohoto svatého chová se v sakristii ve zvláštní sklenici, a zde se prodávají zvláštní tištěné modlitby, které se pouze k tomuto jazyku říkati mají. Mne více zajímali jiní pomníkové v tomto chrámě, jmenovitě podobizna kardinála *Petra Bemba*. Spisové latinští tohoto muže byli oblíbeným čtením mého nezapomenutého učitele Štěpána Komářiho, rektora školy Kremnické, on nám žákům je často zpomínal, čítal a k čítání domův dával. Já již co syntaxista četl jsem jeho spisy, jmenovitě *Epistolae fam. de imitatione Sermonis a Carmina*: a že jsem to činil v jarním čase na loukách mezi voňavými květy a dolinami okolí Kremnického, nemálo jsem se i já byl zamiloval do čistého jeho klassikům se blížícího slohu. Petr Bembo přináležel hlavně k oněm mužům, kteří o uvedení lepšího vkusu a krásných umění v Evropě pracovali. Cicero, Virgil a Julius Caesar byli jeho vzorové v latině; on sám tak vysoko cenil svůj latinský sloh, že ujišťoval, žeby jej nezaměnil ani za vojvodství Mantovanské. Učený *Lanzius*, in *Orat. contra Italos*, obviňuje ho, že pro zachování čistoty v latině ani biblii ani breviar čítati nechtěl; a jednomu ze svých přátel čtení epištol Pavlových, které on pohrdlivě epistolaccias nazýval, odrazoval. V čistotě slohu svého tak byl přísným, že prý v příbytku svém 40 schránek čili příhrádek měl, do nichž své opravené a uhlazené

spisy z roka na rok pořádně vždy dále a dále kladl, a teprv když všechny tyto stupně prošly, je na světlo vydával. On byl rozen z Benátek r. 1470, žil ale v Padově pro povětrí jeho zdraví příznivější.

Druhý pomník ve chrámě tomto jest mramorové popelce vysoce učené Padovanky Piskopové, a ačkoli „*Mně vždy pohled učené ženské byl nesnesitelný,*“ předce, že se o jednom slavopolském králi chlubně zmínka činí, odepsal jsem nápis takto znějící: „*Helenaë Lucretiaë Corneliaë Piscopiaë, Joh. Baptistae D. Mani Procuratoris Filiaë Heroinaë, snimi celsitudine, pietate, castimonia, omni literatura et septem linguarum peritia singulari, cum ab aliis Europae Magnatibus, tum vel maxime ab Innocentio XI. P. M. perhonorifico diplomate, et ab Joanne III. Poloniaë Rege, datis ad eam epistolis summopere commendataë. Demum in celebri Patav. Collegio, unico post hominum memoria memoriam exemplo, Philosophiaë laurea adeptæ. atd. Obiit 1684.*“ Tato učená panna a mudrakyně měla i doktorem bohosloví se státi, kdyby tomu kardinál Barbarigo nebyl odporoval odvoláváním se na výpověď Pavla Ap. (1 Kor. 14. 35), kde se ženám zabraňuje ve sboru učiti. Příčinou své učenosti zůstala nevdána přes celý život. Před jejím obrazem přišla nám na um odpověď Napoleonova, paní Staelové daná na otázku: „*kterou ženskou osobu on za největší má?*“ — „*Tu, která nejvíce dítek porodí.*“

Nemálo jsem se zaradoval našed ve chrámě tomto i hrob a obraz jmenem jedné staré šlechtické slavjanské rodiny ozdobený, totiž hraběcí, původně Mišenské, nyní Slezské rodiny *Doninské* čili z *Donínu*, s následujícím nápisem: „*D. O. M. Fui Christophorus Burgavius L. Ba. de Dohna (slav. Donin) Othonis F. Zulauffensium inter Silesios Dns, ad quos redire meditantem mors brevior via transtulit in coelum. Abii non obii, et coepi vivere cum vivere desii, mutavi aeternitate adolescentiam, nihilque mihi ereptum est, nisi quod tempus erat erepturum. — Inclyto huic Heroi, quem lustrata Italia et magno ubique avitae virtutis specimine relicto, Patavium reversum febris extinxit, Anna Dyrhia Mater vidua*

Cunradus Fr. moestiss, p. p. Obiit anno 1614. Vixit ann. 19.“ Na půdě stojí: „Quidquid mortale habuit sub hoc saxo deposuit Illust. Christophorus Burgravius L. B. de Dohna Silesius.“ — Myslil jsem dlouho nad tímto chlubným hrobem: co tento vládyka aneb jeho rod učinili dobrého svému slavjanskému národu a řeči? co vzdělanosti a slávě národní? a že celá zásoba mé paměti a učenosti nic mi o něm neposkytovala, odešel jsem se studeným srdcem odtud a s hlubokým vzdycháním nad odnárodnělou naší šlechtou, která bezpříkladným sobectvím opojená, jen o sebe a svůj rod pečuje, ne o národ. Žádného národu evropejského šlechta tak pokazena a odcizena není, jako našeho; v jednom kmenu se nám potatřila, v druhém poturčila, v třetím pomadřčila, ve čtvrtém poněměčila, v pátém pofrancila aneb poangličila. — Kdy pak to lépe bude ve Slávii? —

Stavba chrámu sv. *Justiny* dle nárysu Palladiova jest mnohem krásnější a pravidelnější než předešlého a slušně se chrám tento k nejpřednějším v celé Italii počítá. Pán Zaveršnik nás na jednu památnou okolnost ve chrámě tomto pozorný učinil; totiž při vchodu u dveří chrámu tohoto žádné okno ku spatření není, teprv při dalším kráčení ku středku přicházejí stupnivě okna na jevo. Stavitelem jeho jest Ondřej Riccio r. 1521. Architektura jest zde plod vznešené krásoumy. Mezi malbami stkví se mučeníctví sv. *Justiny* od Pavla Veronesa, a *Madona* od Romanina da Brescia; mezi řezbami jest Snětí s kříže Krista od *Alexandra Peronesa* (snad Pircneza?) celé dílo z jednoho mramoru; na řezbinách stolic s kůru pracoval Francouz *Richard* 22 let; ony představují historie biblické. I podloha čili půda u oltářův, jichž se zde 25 počítá, vykládána jest ve florentinském slohu rozličným krásným kamením, k. p. lazulem, jaspisem, achatem, mramorem. Zde spočívá i tělo sv. *Justiny* a tělo sv. *Lukáše* evangelisty, pro kteréž poslední zdejší benediktini, jimž chrám tento i s klášterem patří, dlouhé a prudké hádky s františkány Benátskými chrámu sv. *Joba* vedli, kteří též toto tělo mítí potvrzují. Papež Řehoř XIII. rozhodnul konečně rozepří

ku prospěchu Padovanův; mezitím ukazuje se i v Římě ve chrámě sv. Lukáše hlava tohoto evangelisty. — Chrám tento má 9 kuplí, a pořád ještě se pracuje na jeho stavení a ozdobování, aniž se tomuto brzo konec učiní, anť pokud budování trvati bude, veliké daně a poručenství klášter tento přijímati právo má. Svoboda a světllost panují všudy v tomto chrámě: proto jsem se opětovaně k němu vracoval a nikdy jsem jej neopustil bez citu tichého a blahého poklidu duše.

Dom čili katedrální chrám ještě též není dostaven, první náskres prý pochodí od Michala Angela. S jakousi nádhernou chloubou ukazovali nám zdejší kněží bystu Petrarchovu od Rinalda a téhož nejstarší obraz v sakristii, který se za současový a původní udává. U tohoto chrámu byl totiž někdy Petrarcha kanovníkem, a odtudto koupil sobě v blízkosti, asi 2 míle od Padovy, ve vesnici Arqua, dům kde konec života ztrávil i umřel. Vypravováno nám, že celá Padova jeho pohřeb sprovázela, že zlatohlav přikrýval máry, nad nimiž nebesa drahými hranostajovými kožešinami podšitá se chvěla atd. Při tomto chrámě jest vysoká věže, na jejíž uejvyšší místo já, dle svého obyčeje, vstoupil jsem, abych město a okolí v celosti spatřil. Na tuto věži tři vůdcové vlasti mne sprovodili, totiž kostelník, jenž klíče od prvních dveří donesl a otevřel, zvonář, jenž historii zvonův vypravoval, a strážce věže čili vězník, jenž okolí Padovanské vysvětloval, jména viděných palácův, vesnic, hor a rovin předřikal. Každý z těchto penězolovcův zvláštní svůj plat žádal i obdržel.

Ve chrámě servitův ukazuje se *rakev Antenorova* s latinskými nápisy: my však v podebných apokryfických pokladech zalíbení nemajíce, nedlouho jsme při ní meškali.

U chrámu *sv. Filipa a Jakuba* ukazuje se do zdi vpravená kameenná kazatelnice, z níž prý Martin Luther kázal, cestovav tudy r. 1510 do Říma, v důležitostech svého kláštera: což dosti pravdě podobným býti se zdá, anť toho času mnoho Němcův na zdejších školách študovalo, jenž jeho posluchači býti mohli.

Na všeučilišti Padovském študovalo od nejstarších časův mnoho cizozemcův, zvláště Polákův, tak že zde jména Potockých, Čartoryských, Kochanovských, Poniatovských a jiných běžná a téměř domácí jsou. Odtud město toto dostalo příjmi *la dotta*. I nyní ještě študuje zde ročně asi 50 mladých Slavjanův ze všech kmenův, zvláště Illyrové, Čechové a Poláci, nejvíce lékařství a mudroctví. Kdyby spolu drželi a v národní vzájemnosti se vzdělávali: jakové sloupy a ozdoby národa mohlyby odtudto vycházeti! Radil jsem k tomu, prosil, napomínal, pomoc k založení všeslavské knihovny a čítalnice slíbil: čas poučí, na jakovou roli semeno slov mých padlo.

V Padově se narodili aneb bydleli následující malíři: Buttafogo, Campagnola (Benátčan), Giotto (z Vespignans), Giusto Padovano, Gualtieri, Guariento, Mantegna, Miretto, Pizzoto, Squarcione, Stroiffi, Varotari.

Ostatně zevnitřnost Padovy není pěkná, ulice těsné, domové tmavé, obzvláště u pozemí, ať pro přístřeší čiň podloubí, téměř po celém městě běžící, světlo k oknům proniknouti nemůže: odtudto pochází i to, že celé město jest zapavučiněno, zaprášeno, zanečistěno: jen v předměstích něco více čistoty a jasnoty panuje. A však od času, co Benátky klesají, Padova roste, ať nyní na 47 tisícův obyvatelův počítá. I krásouma Padovská cele jiný ráz má než Benátská, buď to malířství, neb řezbářství a stavitelství. V Benátkách vše stkvělé a jasné i v úpadku: zde temné, pošmourné od počátku.

Okolí Padovanské jest i rozkošné i zajímavé, a zvláště výběh do blízkých osad *Abano* a *Arqua* čili *Arquato*, v horách Euganských ležících. Nejvyšší chlum těchto hor má jméno *Venda*, Monte Venda, nepochybně od Vendův Venetův. Na chlumu tom truchlí rozvaliny hradu aneb kláštera. *Abano*, lat. Fons Aponi, u Livia: Aquae Patavinæ, jsou teplice slavné. Již Martial, Epigr. VI. 42. o nich zpívá: „Fons Antenoreae vitam qui porrigis urbi.“ A však naším zdáním ke mnohým uherským sotvy se přirovnati mohou. Jest zde i tak řečená bahnitá koupel (*bagno di fango*), kde se na churavé oudy teplé

bahno příkládá. V kostele vesnickém jest náhrobek *Václava Ferdinanda Popela hraběte z Lobkovic*, rodi-
lého Čecha. Ach, jak jsem se zradoval uzřev ten dlouhý
nápis, že tu již jednou při jednom vznešeném muži na-
leznu zásluhy o národ a řeč, jest-li ne chválené aspoň
zpomenuté: ale i zde mne naděje zklamala, ani šlepe-
ječky zde o tom, v tomto nadutou latinou psaném ná-
pisu, jenž takto zní:

„Piis Manibus Illust. atque Excell. D. D. Venceslai
Ferdinandi S. R. g. Com. Popel. de Lobkovitz, Domini
in Bilin et Liebst. S. A. Regiaeque Majestatis Camerarii,
Consiliarii Status, ac Equitis aurei velleris hoc monu-
mentum moestissimi haeredes p. p.

D. O. M. Chare steteris Viator: statim praeteri, cur-
sim lege, perpetim luge; ab, quantus viator hic praeteri-
ens praeteriit. Sic praeterit figura mundi. Jovis Austriaci
Mercurius Pentaglossus (rozumili se zde i česká řeč?) ad ae-
quillas, lilia, turrets, Leopoldi Imper. ter Augusti, ter Orator,
emenso orbe, quem cognato purpuris sanguine, virtute, sapi-
entia attonuit; demum Vindobonam redux et valetudinis
gratis ab itinere divertens, ubique quaesitam Aponi re-
perit salutem. Hic medico pedes, imbuit coemo, at eluto
mortalitatis luto animam induit coelo. Ita per lutum,
aquam, ignem, transivit ad refrigerium, empireo quam
pirae maturior, fastis quam fatis dignior. Trepidaverat
paulo ante tellus, non tam ruinae praesaga, quam indi-
gnata, aut tantis parem meritis sibi lauream deficere,
aut tantum eripi Reipubl. Atlantem, Flammanes lacrymas,
madentes flammam adfudere funeri tres pupilli, plures
pupillae, Euganaeo thermas daturae olivo, nisi haberet.
Posthac ergo bis calentes flebis undas ter flebile Apo-
non heu! Magnus Viator, Luce Sanctae Luciae Anno
1655. Luce Sancti Lucae Anno 1697. Luci fluxae netus
fulsit, denatus fluxit. Lux perpetua luceat ei.

Exuviae trifariam sepultae:

Pars hic, pars Bilinae, pars Praegae: nempe jacere
Uno non potuit tanta ruina loco.“

Místo tohoto dlouhého bombastu, více by nás zde byl pronikl a ku vděčnosti naklonil krátký nápis asi v tento smysl: „Vedl národ svůj ku vzdělanosti a slávě.“ Anebo: „Byl horlivým, vzájemnost milujícím, Slavočechem!“ — Ostatně i náš Dobrovský navštívil tyto lázně s hrabětem z Nosatic (Nostiz), r. 1794; a Slavjan Andrejevský nejlépe je opsal: *De thermis Apon.* Berol. 1831.

Arqua, městečko vsi rovné, asi dvě míle od Padovy k jihu, památným se stalo domem a hrobem Františka Petrarky, slavného básníře vlaského, jenž zde asi pět let bydlel a pak r. 1374 umřel; nalezen byv ráno ve své knihovně s uloženou na knize hlavou. Poněvadž se v Páně Polákově *Cestě do Italie*, tištěné v Dobroslavě na str. 90—94 obšírné zprávy o Petrarkovi nalézají, my zde jenom to doplníme, co tam chybí, a předce všeobecnou pozornost zaslouží, obzvláště u nás Slavočechův, poněvadž básníř tento nejen Prahu navštívil, a s císařem i králem českým Karlem IV. sobě důvěrné listy dopisoval, ale i tohoto přítelem a miláčkem byl, tak že Karel jej i titulem Falckého hraběte poctil. K tomu i některé z jeho spisův již i do češtiny přeloženy skrze Řehoře Hrubého z Jelení, jmenovitě *O lékařství proti štěstí a neštěstí*. — Na jednom konci městečka stojí na pahorku malý, nyní od vesničanův obývaný dům Petrarkův, chatrnými stěnomalbami, Petrarku a Lauru v koupeli představujícími, vnitř ozdobený. Nade dveřmi do zahrady a vinice vedoucími, čtou se následující, od pozdějších majitelův napsané verše:

„Impune hinc Cererem sumas, impune Lyaeum,
Intactas habeat dum mea laurus opes.“

Stolice, na které Petrarka sedával, poctěns jest tímto od Pignoria složeným nápisem:

„Hospes ades, tenuemque procax ne despice Sellam,
Terpsichore qua vix aurea majus habet.
O quoties Vatum hac sedit clarissimus olim,
Dum canit ad Tuscem carmina culta lyram :“

Tum rigidae ad numeros motare cacumina quercus
 Conspectae et rabiem ponere iussa fera est.
 Phoebe pater, quid sellam axi superaddere cessas?
 Dignior haud currus instruet ulla tuos.“

Stůl melepý, na němž Petrarka jidával, má více nápisův, jeden od Jana Rhodia, Dána, takto zní:

„Limpida servavi mensis crystallae Petrarchae,
 Simplicitas aevi, quae fuit, inde patet.“

I *kočka Petrarkova*, z níž se zde ve výklenku kostra čili skelet, nepochybně často obnovovaný, ukazuje, dostala básnířův, takto ji verši od *Ant. Qndrenga* složenými a pod ní napsanými zvelebujícími:

„Etruscus gemino vates exarsit amore,
 Maximus ignis Ego, Laura secundus erat.
 Quid rides? divinae illam si gratia formae
 Me dignam tanto fecit amante fides.
 Si numeros geniumque sacris dedit illa libellis,
 Causa ego, ne saevis muribus esca forent.
 Arcebam sacro vivens a limine mures,
 Ne Domine exitio scripta diserta darent.
 Incutio trepidis eadem defuncta pavorem,
 Et viget exanimi in corpore prisca fides.“

V samém městečku jest *Studna Petrarkova* (Pazzo di Petrarcha), kterou prý básník tento pro své spoluměšťany stavěti dal a z ní sám vodu pival; nápis nad ní jest:

„Fonti Numen inest, hospes venerare liquorem,
 Unde bibens cecinit digna Petrarcha Deis.“

Na druhém konci městyse jest kostel, a proti němu hrob Petrarkův s nápisem od něho samého shotoveným:

„Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarchae,
 Suscipe Virgo Parens animam, Sate virgine parce,

Fessaque jam terris coeli requiescat in arce.“

Moritur Anno 1374. 18. Julii.

Pomník hrobový z červeného mramoru jest mu postaven od jeho zetě Frant. Brosana; stojí on na krásném pahorku Euganských vrchův a jen hrdý Monte Venda jej převyšuje; má pak tyto nápisy:

„Viro insigni Franc. Petrarchae Laureato Franciscolus de Brosano Mediolanensis gener, individua conversatione, amore, propinguitate, successione, memoria.“

Z tohoto pomníku a nápisu vidno, že Petrarka *dítky* jmenovitě dceru měl, ať se zde jeho zeť, gener, Frant. de Brosano sém zjevně jmenuje. Že se tato dcera Františkou nazývala, to dokazuje pomník hrobní, jí od jejího manžela v Trebiši (Treviso), ve chrámě sv. Františka, s následujícím nápisem postavený:

„Franciscae parienti peremptae Francisci Petrarchae Laureati Filiae, Franciscolus de Brosano Mediolanensis maritus P. Obiit Ann. 1384.

Zde se, mimo obyčej, jméno matky nezpomíná, nepochybně pro stud, že snad z nižšího stavu byla: pročť nezdá se pravdivé býti to, co J. Ph. Tomasini, in Petrarcha redivivo, píše, že z rodu Beerarův pocházela. To však nade všelikou pochybnost povýšeno, že dcera tato v Medulaně zplozená, ovocem zapověděné lásky byla: pročť výpovědi Vlachův o Petrarkovi ne ve vlastním, ale toliko ve *vlaském smyslu* se brátí a rozuměti mají; tak píše k. p. *Boccaccio* „Petrarcha a juventute coelibem vitam ducens adeo ineptae Veneris spurcitas horret, ut noscentibus illum sanctissimum sit exemplar honesti.“ Mezitím František Petrarka co do mravnosti ještě vždy předčil bratra svého Gerarda, který prý vlastní sestru za hotové peníze do Říma prodal. Františka, přirozená dcera Petrarkova, zanechala

syna, jenž v dětinství, 3 leta 4 měsíce stár, v Pavii zemřel, kde i náhrobek má s nápisem latinským od svého starého otce Petrarchy složeným, z něhož některé verše zde stájte :

„Franciscus genitor, genitrix Francisca, secutus
 Hos de fonte sacro nomen idem tenui.
 Sol bis, luna quater flexum peragraverat orbem,
 Obvia mors, fallor, obvia vita fuit.
 Me Venetum terris dedit urbs, rapuitque Pavia;
 Nec queror, hic coelo restituendus eram.“

My sobě Petrarku, podle jeho utěšených znělek a nevyrovnané čistoty a libozvučnosti řeči, představujeme obyčejně co švarného, strojného, ve zdvořilosti a v obcově výtečného, nádherným rouchem oděného švihlíka a zamilovance, ale místní podání, anobrž i staří svědkové kladou jej do počtu těch učených, kteří o zevnitřní ozdoby nestáli; jeho oděv byl prý zamazaným masařským nohavicem podobný, tak že často své básnické neb jiné nápady, dřevcem neb jiným končitým nástrojem, naň sobě poznamenával. —

V Padově sjednali jsme veturiniho až do Verony, přešibalého Vlacha, který jediný na celé této cestě nás ošidil. Že jsme asi čtvrt hodiny výše určeného času k odjezdu v onéno veliké kavárně Padovské při pití kávy zůstali a on před hostincem na nás čekati musel: přišed hrubian tento sem okřikoval nás s neslýchanou drzostí v přítomnosti lidstva. Potom z Padovy do Vicence vezl nás na bujných čerstvých dvou koních a prostranném kočáře: ale ve Vicenci, pokud jsme oběd, návštěvy přátel a přehlídku města odbývali; prodal nás jinému vozníkovi. Chtěvše nejen město, ale i jeho přerozkošné okolí pěšky přehlednouti, naložili jsme, aby nás naše příležitost předešla a na určeném místě ven z města čekala: ale jak jsme se ulekli spatřivše zde chatrnou, rozviklanou, těsnou kolesničku a před ní zapřáhnutou jedinou hubenou škápu, která nás dále vézti měla. Naši zdejší známí radili nám, abychom onoho klamce k vrch-

nosti pohnali a dostiučinění žádali: ale tím bysme aspoň několik hodin byli ztratili, nám pak nyní nic dražšího nebylo nad čas, proto požehnavše padouchovi tomu na zuby odevzdali jsme se tiše a odhodlaně svému losu až do noci, kde lepší příležitost jsme obstarali. Vyjmouc Padovu, jinakě byli jsme s italským lidem, jak vozícím tak i vodícím a obsluhujícím nás, velice spokojeni: obzvláště když slyšeli, že žádný z nás není „*Tedesco*“, tu byli hned sama přívětivost a důvěrnost, ať toto jméno i u Vlachův nepřijemné národní památky a bolestné city vzbuzuje. Vozkové tito berou na sebe spolu i obstarání chovy a hospody pro své pocestné: což nám obyčejně vždy lépe vypadlo, než když my sami to na sebe jsme vzali, poněvadž voziči tito v tom zkušeni jsou i sami hostinští, dobrým častováním i hostův i vozičův voziče tyto k sobě přivabují, aby hojný odbyt měli. Vůkol Padovy, vsi Rubano až do Vicence, opět všudy slavjanský způsob rolnictví (*windische Beete*). Na rolích i v zahradách vidí se všudy *dvoubrázdné oraní*, tak že dvě brázdy, jedna v levo druhá v pravo vedle sebe udělané, ostředek čili záhon způsobují. Poněvadž se ve vlaské řeči rolník *bifolco*, čili *bisulco*, t. j. dvoubrázdník, role pak *bifulca* t. j. dvoubrázda dvoubrázdnice nazývá; přišlo mi zde na paměť místo starověkého kronikáře *Fredegara*, jenž v kap. 48, kde o králi Sámovi mluví, Slavjany „*Vinidi bifulci*“ nazývá, kterýmž jménem prý od Hunů (Chunů) jmenováni byli. Známo jest, že i u Němcův a Angličanův jména našeho národu „*Surbel, Vitzen, Vili Vileni*“ rolníka a sedláka znamenaly. *Bifulco* tedy jest dvoubrázdník, vendický rolník, Slavjan.

HLAVA II.

Vicenza a Verona.

Příroda mezi Padovou a Vincencí není tak něžná a milostná jako mezi Fusinou a Padovou, ale vznešenější a mohutnější: vysokí platanové s obou stran silnice cestu na procházku proměňují. Na levé ruce táhnou se hory „*colli Euganei*.“ Zde již rejže svobodně na poli roste. Zelenost trávy a stromů jako u nás v měsíci květnu. Vicenza leží mezi dvěma vrchy v prostranné rovině, která u lidu pro její ourodnost *zahradou*, pro časté vojny *jaskou Benátskou* sluje. Dvě řeky protékají město, Bacchillione a Retrone, jenž do onoho se vlévá. Narostě-li voda onoho prvního, voda tohoto zpátkem teče, odtud i jeho jméno Retrone čili Zpátečník. Co do klassického stavitelství, jest toto nevelké město téměř první v Itálii. Ono počítá 57 chrámův, klášterův a špitálův. Svou nynější krásou a nádherou povinna jest Vincenza slavnému zde narozenému staviteli *Ondr. Palladiovi* (1508—1580), proto náš první krok v tomto městě obětován byl tomuto nesmrtelnému umělci, zvláště navštívení jeho domu, v němž bydlel. Dům tento v ulici S. Corona, není veliký, ale trvalost, prostota a jakási římská krása v něm spojena jest. Stěnomalby na průčelí již téměř vypáchly. U brány na pravici stojí ve výklenku socha tohoto stavitelského hrdiny, v přirozené velikosti. Na první pohled viděti v něm obra a genia, jenž se opovážil s germansko-gothickým po Itálii rozšířeným barbarstvím v architektuře do zápasu se pustiti a nad ním i šťastně zvítězil. Palladio první cítil ten ošklivý odpor mezi italským podnebím a severogermanskými stavbami, proto ustanovil tyto ledové ropouchy z krásné teplé vlaské půdy vyobcovati, a jí antický feckořímský sloh, v obnoveném a našem času přiměřeném rouchu, navrátiti. — Proto konal časté cesty do Říma ke skoumání pozůstalých starotin. Jeho arcidílo jest zde tak řečené *Olympické divadlo*, roku 1580,

podle rozměru a pravidel od Vitruvia udaných stavené, v němž se někdy překlady řeckých klassikův (k. p. Sophonisbe) provozovaly, a které nyní zpustlé stojí. Ono jest důkaz, jak hluboko Palladio do ducha antiky vnikl a ji, ne nápodobiti, ale znovuzploditi uměl. Ku prospěchu hlasu zvolil on ne polokruh ale elliptickou formu amphitheatra. I v nejmenších ozdobách uměl Palladio velikost a trvalost, lehkost a krásu spojit. Škoda že toto dílo tak málo následovníků v Evropě našlo, jistě žeby se žaloby na neslyšení v nynějších divadlech značně byly uměnily: nebo Pařížské, dle tohoto vzoru stavené Olimpické divadlo jest prý toliko chatrný stůl a polovička tohoto. Tak málo vykoná i ta největší důvtipnost a tvorčivost jednoho muže proti zastaralému zvyku a neduhu, jest-li potomci, nemajíce chuti a síly k jeho skutečnému následování, domnívají se, že již dosti učinili, když jen jeho vzorům lenivě obdivovati se budou!

Šťastnější byl Palladio ve stavení chrámův a palácův, tu nejen obdivovatelův nýbrž i posobníkův mnoho nalezl. Vyznati musíme, že i my teprv ve Vicenci umělce tohoto právě cítiti a vážiti jsme se naučili. V Benátkách jsou jeho chrámy a paláce, se svou vlebnou prostotou a přísnou pravidelností, jako ztracené u prostřed jiných mnohých bujných, nádherných, strakatých budov tam venetoslavského, zde byzantinského, onde arabského a gothického slohu a vkusu; ony jsou venkovská panna v tovaryšství měšťanek: zde ale jest Palladio doma a pánem celého města. Městská radnice od Palladia obnovená a jonickými i dorickými sloupy ozdobená, palác Chiericato, Tiene, Folco, Valmarano, Trisino a jiné, jsou pomníky jeho slávy; pročež jej Vlachové, a to ne bez příčiny, Rafaelem mezi staviteli nazývají. On svým spoluměšťanům takovou chuť k pěkným stavením vdechl, že se tato časem na šálenství změnila a celé rodiny na miziu přivedla. On byl ode vděčných Vicenčanův do počtu patriciův povýšen; psal i knihu výbornou o stavitelství, tištěnou zde v otcině své r. 1776 ve 4 sv.

Když jsme na náměstí v obdivování radnice před vojenskou kavárnou stáli, přitovaryšilo se k nám několik vojenských důstojníkův, našich krajanův z Čech a Uher, jenž nás dle postavy a roucha hned za cizozemce a vlastence měli. Sedícím u stolu pod holým nebem, padl nám hned jeden pes v oči, jenž zde ležel a při bití hodin a zavzduchní bubnův vojenské stráže skočiv ku stráži běžel a tuto na určená jí místa sprovodiv opět sem se vrátil. To dělá pes tento zde již od 10 let s tou největší bedlivostí; zadřímá-li strážce, on jí břecháním aneb oděvu trháním a kousáním ze sna budí každou hodinu, když se stráž střídati a měniti má, odkudž se tento pes obecně strážmistrem zve.

V samé radnici, kde se soudy konají, visí obraz, *Poslední soud* představující, od Titiana, jehož jsme tu, jako našeho dávného známého, opět s radostí pozdravili. U města leží na vysokém pahorku (Monte Bernio), kamž krásná povlovně stupující sloupochodba (arkada) vede; chrám a klášter servitův, zvaný Madonna del Monte: opravdu rajská vyhlídka jest široko daleko z tohoto vrchu, tak že bystré oko při jasném povětří až do Benátek proniká. Mnohé vznešené cestující osoby, k. p. Kristina Švedská, králové a knížata francouzská, anglická atd. zamilovaly se do tohoto hlediště tak, že je s vytrzením a často navštěvovaly a za nejkrásnější punkt v Evropě vyhlásily: což zdejší obyvatelé nebez sobělibé pýchy vypravují. Ale jako se mé přírodomilovné srdce zde krásami těmito nejspanilejšího kraje, který sem jak živ viděl, rozplesalo: tak se mé křesťanské oko nemálo urazilo patřením na rozhlášený veliký obraz od Pavla Veronesa představující Krista co poutníka u stolu papeže Řehoře Velkého. I zde zůstal sobě tento mistr věrným, geniální lehkost a bezpečnost u vedení štětíka; jasné pozadí, žlutočervené a žlutobílé míchání světla, které tichými modrými stíny mírněno bývá aby oko neoslepovalo, ohnivost barev, okázalost a marnotratnost oděvu, na němž všudy cetky a blyskotky, Benátská hrdost jeho mužův, jejichž podobizny obyčejně od živých známých a přátel půjčeny jsou a proto nevyre-

vnanou živost dýchají, a obzvláště hodování a stelování v nejbohatší stkvělosti, se zlatým a stříbrným po zemi krásně rozloženým náradím, s plány pěnicemi se čišemi — všechno toto na první pohled prozrazuje tohoto marnotratného syna mezi malíři, jenž obyčejně i sám sebe, co černohlavce s orličím nosem, mezi hosty klade. Jeho osoby nejsou francouzští hejskové, ani angličtí hltoňové, ani germanští modihubové; do bláta tělesnosti se zehoditi Benátská umlovitost a pompa nedopouštěla; ale jsou onino zdvořilí rozkošňčkové, hedbávníčkové a blahochutnáčkové, jakových novější evropejská vzdělanost mezi boháči a povýšenci mnoho zplodila, kteří se ne tak požíváním, jako raději jen okušováním rozkoši obírají, ze šampaňiny nic více než kypící pěny a perly srkajíce. I zde malba utěšená: ale myšlenka nízká, chybná, a celé složení tak velikéko mistra nehodné a křivé, byť pak je někteří citelé jeho jakkoli natahováli a vysvětlovati chtěli. Papež sedí u stolu na prvním místě v celé důstojnosti, ačkoli bez koruny, pak následuje Kristus v chatrné postavě, vedle něho kardinál; na druhé straně stojí opět kardinál s velikými lakny (brylemi) na nose. Mládeneček, španělským rouchem oděný, obsluhuje drže psíka na loktech. Pod stolem sedí kočka, opice atd. Co chtěl Pavel Veronese tímto povýšením papeže a ponížením Krista? Kdyby tak přísná opravdovost v celku tohoto obrazu nepanovala, téměř bysme tohoto čtveráka do kacířského podezření vzali, majíce kontrast ten za ironii a jomně ukrytý protestantismus: nebo samoděk nauč nám zde na mysl onenž tomuto podobný obraz v Novém městě Pražském v domě u Černých Kos zvaném, Lukáši Velenskému přináležejším, kde Jakub a Kunrad z Kandelburku, Angličané, v Praze na učení byvše na jedné straně utrpení Krista Pána, na oslici do Jeruzalema v pokoře jezdícího a trnovou korunou ozdobeného, na druhé straně papeže, an na koních drahými zlatohlavy přistřených, trojí korunou ozdoben se veze, vymalovati dali: na kterýž obraz sám Jan Hus v kázáních svých narážel. — Co Göthe mezi básníři, to jest Pavel Veronese mezi malíři:

celzené tělesnost a ten nejjemnější sybaritismus věje
so: blahovonný sefyr, z děl obou umělcův.

Již s tohoto pohorku viděti na dvou kopcích dva
staré hrady *Monte Vecchio* a *Monte Nuovo* aneb *Car-
puleti*: ale cesta do Verony tak blízko vedle nich vede,
že jen asi půl hodiny oběhodu v pravo udělati potřebí.
Jsou ony památné smutným osudem dvou zamilovancův,
Romea a *Julie*, ježto Shakspeare na předmět známé vý-
tečné truchlohry zvolil, a kteří z obou těchto nepřátel-
ských rodin pocházevše nesmějše se milovati a snubiti,
jedem se otrávil, načež pak i v jednom hrobě pocho-
vení byli. Ona starý hněv těchto dvou rodin a hradův
tvá přý: až posavad tak, že se oudové a dívky jedné
s oněmi druhé rodiny do manželství vstoupiti brozí.
Angličané putující všechny zdi těchto hradův obrýpaň,
berouce sobě kaménky, cihly atd. na památku odtadto
do své vlasti. Ve Veroně, v Orfanofrio della Franco-
schina, ukazuje se i pochybná kamenná rakev, v níž
přý oba tito zamilovaní pohrobena leželi. — Vicenca
byla rodištěm následujících malířův: Bassano, Maganza,
Marescalca, Montagna, Speranza.

U Verony začíná se cele jiná, pohorkovitá, skal-
natá příroda. Celí lesové morušových stromův ukazují
na pilné obdělávání hedbávu. I zde bydleli někdy Heneti
čili Veneti se senonskými Gally, později od Římanův
přemožení. Nedaleko města v tak řečené *Roudické*
(sr. ruda) rovině zvítězil Cajus Marius nad Cimbrý.
Atila zbořil město a poplenil okolí tak, že tito kopco-
vé až posavad na tohoto škrtitele lidstva se hněvati
a jeho jménu klnouti se zdají. Po něm vřítíli se sem
Rugiové a Herulové, pak Gothové, Longoberdové, jejichž
vláda Karel Vel. zlomil. Pod jeho synem Pipinem byla
Verona sídelním městem království italského. Zatím ro-
diny Ezelinská, Scaligeraká, Viscontská, Carrarská před-
nostenstvo v obci měly: až se město Benáťčanům
poddalo a s těmito až do nejnovějšíka společný los
zkušovalo. Řeka *Tyča Teča* (lat. *Athesis*, ital.
Adige *Atagis*, něm. *Etsch*, od teku, teč, tok) protéká
město a dělí je na dvě. I brána *Stupa* (sr. vstup,

vchod) jináče i Porta del Palio, zdají se býti rumy slavjančiny. My jsme byli bytem v hostinci u Zlaté Hostubice (Columba d' oro). Nádherné stavení a stkvostná opravy; vlastníkem jeho jest Němec, tuším Švýcar, Kuhrad Epple, proto i Němci zde nejvíce bytují. Téměř v každém městě a městečku nachází se takový *německý hostinec a hostinský*: tak německý národ všudy spolu drží, tak pečuje vřady jednomyslně o zachování a rozšíření své národnosti a řeči! My jsme na celé naší desti dlouhé cestě v cizozemsku nikde slavjanského hostince ku přijetí slavjanských pocestných nenašli. Hauba nám nemoudrým Slavjanům! jejichž nesvernost světohistorickou se stala, tak že se jí i ti nejvzdálenější divocí národové posmívají, jako k. p. Peraký dějepisec *Mesudi Ben Nikbi* z 13 věku, jenž takto píše: „Slavjané jsou národové rozliční, mezi sebou vždy ve válce a rozbroji; kdyby nebyli sami mezi sebou rozdvojeni, nemohlby jim žádný jiný národ odolati.“ — Tento Němec má zde zvláštní velikou knihu, do které jsme při příchodu svá jména, vlast, charakter, při odchodu svůj úsudek o tomto hostinci, o obsluhování nás, o chov, o lůžku, o platu atd. napsati museli, jak jsme s tím vším spokojeni byli? Takové soudy vlastní rukou psané byly zde mnohé od německých učených, spisovatelův, profesorův, ministrův, hrabat, knížat; jimiž se p. Epple ohvastavě chlubil. Já zde do této, jako i jinde do podobných knih, napsal jsem se v naší slavjanské řeči, nehledě na to, že první jsem byl, který to učinil; poví-li někdo že tomu tam nikdo nerozumí; odpovídám: říkají-li Maďaři, jenž sotvy 3 miliony silni jsou, píšíce maďarské křestní listy, vandrovní knížky a jiná písma „at se prý jiné krajiny učí maďarsky, aneb vezmou sobě maďarské učitele a tlumače“ — mnohem více to my, 80 milionův silni Slavjané říkati a činiti můžeme složíce již jednou se sebe všecko plazivé pokorníckování a otroctví, abysme již více nadávali příčiny cizincům k podobným posměchům a deklamacím, jakové sobě onen pseudomaďarský professor na Břetislavských školách (Greguš) z našeho národu strojí, jenž vystoupiv na katedru opálaje rukama

v pravo v levo pokřikoval: „Achtzig Millionen Slaven! Achtzig Millionen Sklaven!“ — Musíme však pravdu vysnati, že jsme s tímto hostincem úplně spokojeni byli. Pan Epple dal nám za levnou cenu i svůj vlastní hezký sáprah (equipáž), který nás ke všem památko-atom města vozil.

Především letěli jsme na náměstí *Bra*, ku spatření světoslavného starořímského amphitheatru čili areny. Mezi předměty starých časův rukama lidskýma udělanými, žádný tak vznešený vraz na mne neučinil, jako tento náznak římské síly. Záležel ze tří ponebí, ale zemětřesením onoho třetího již větší díl zbořen: nic méně přece tvrditi lze, že v celé Itálii se snad žádná starožitnost v tak dobrém stavu celosti a krásy nezachovala, jako tento amphitheater, nebo maličké opravy pozdějších časův sotvy k poznání jsou při tak obromném stavení, které nejen nesmírnou kolosálnost ale i charakter trvalosti na sobě nosí a pro věčnost budováno se býti zdá, z náramně velikých čtverhraně tesaných mramorův. Z Coliseum v Římě tomuto podobného, jen některé zbytky pozůstaly. Okrouhlost tato má 45 stupně se vznášejících sedadel, kde 25.000 lidí pohodlně seděti, a 75.000 státi mohou. Všickni tedy obyvatelé města Peště mohou se tam směstknati na ona sedadla a dívati na hru v areně provozovanou. V jednom koutě této areny stála prkenná ohrada, v níž se *anglické jezdění* provozovalo. Jakový to rozdíl mezi velikostí a malicherností, mezi předešlými a přítomnými časy Itálie! Na protější straně ležly sem tam dvě postavy, které my za 8—10 leté pacholky jsme měli: ale když jsme k nim došli, uzřeli jsme v nich dva vysoké jonáky z Berlína, jenž co žáci (*Burschen*) se strojnými rancí na placích po Itálii putovali. Císař Josef II. a papež Pius VI. viděli při rozličných příležitostech toto divadlo lidmi cele naplněné: onomu ke cti provozovány byly zde zápasy se zvířaty, k čemuž původně tento amphitheater i určen byl; tento pak vyvolil toto místo k udělení svého požehnání, při čemž i sama arena i sedadla klečícími křesťany cele zakryty byly. R. 1822

při sjezdu evropských mocnářův konáno v této areně prstonárodní slavnost. Tito mramoroví kamenové byli deskami aneb koberci dlažení, kolikráte se hra zde provádila. Vchodův a východův (vomitoria) počítá se zde 64: zvláštní schody vedou na sedadla. Zevnitřek neméně krásný a podivu hodný jest pro mnohé oblouky.

Jeden z oněch Berlinčanův byl posluchač Boppa, učitele Sanskry, a vroucí milovník i znatel indické literatury. On se velice divil nedbalosti a netečnosti Slavjanův k Sanskritě, anť prý mezi Boppovými žáky sotvy jeden Slavjan se nalézal! „Nikdo prý tuto řeč a literaturu s takovou ochotností a pilností by študovali neměl, jako vy Slavjané, jejichž řeč sestra aneb dcera Sanskry jest.“ Pravdu máte! řeknu já, ale kdo toho příčina? sáhněte jen za svá hřádra a vyznejte upřímně: příčina toho nejhlavnější jste vy *zotročitelé a pohlu-pitelé* Slavjanův. Na první pohled tak se stavěli, jakoby slovům mým nerozuměli, ale pak co ostnem bodeni, zapýřivše se ve tváři učinili nám poklonu a rozloučili se s námi. Byliť to oba vzdělaní a učení mladíci.

Odtudto kvapili jsme k *radnici*, kde pět soch slavných ve Veroně aneb v jejím podkrojí zrozených mužův a klasikův stojí, totiž: *Catullus*, *Aemilius Macer* (přítel Virgiliův), *Plinius starší*, *Cornelius Nepos* a *Vitruvius*. K těmto patřil ještě i *Pomponius II.* největší římský tragický básník; a z pozdějších Julius Scaliger a Maffei. Malířův zplodila Verona tak mnoho, jako sotvy které jiné město, zde se narodili: Badile, Bonsignore, Brusacorci, Caliarì čili Pavel Veronský, Carotto, Cavazzola, Falconetto, Giolfino, India, Liberale, Librì, Ligozzi, il Moro, Morone, Pisanello, Torbido, Turoni, Vini. I Dante Aligheri (1265—1321), největší italský básník, našel po vyhnanství svém z Florence, útočiště ve Veroně, syn jeho byl zde advokátem a jeho potomci květli zde až do šestého pokolení. Verončané sobě, a to ne bez příčiny, tu čest přivlastňují, že větší díl Dantovy *Divinae Comediae*, v jejich zdích vypracován byl: proto

nikde jame tolik obrazův a soch tohoto básníře neviděli jako zde. V osadě Gargeně u Verony psal vlastně svůj Očistec, tak jako peklo ve Florencii, a Ráj v tichých jeskyněch hradu Talmio ve Friaulsku v lůně, aspoň v souasedství, Slavjanův.

Přebýval Dante u mocné a vznešené tehdejší rodiny *de Scala* dříve *Scaligerův*, u nichž i Petrarca pohostinství nacházel. Zvláště *Alboin* a *Can de Scala* byli jeho příznivci: obou těchto hroby a pomníky nalézají se v oné přenádherné, architektonskými ozdobami a řezbinami ve slohu 14. století ustrojené, rodinné hrobce *Scaligerské* před chrámem *S. Maria antica*. Nelihla se nám tato pýcha po smrti. Vůbec v celé Veroně panuje z tohoto ohledu zvláštní duch: více se tu peněz, práce a krásoumy vynakládá na smrt a hroby než na život, školy a chrámy. Já aspoň zde dlouho jsem se nezdržoval: tím déle ale při obrazech Dantových jej v rozličném věku života představujících. Tento na celý svět se hněvající obličej, tyto lví oči, stoulená ústa jeví muže neobyčejného, který uražen a ukřivděn byv, dílem od vlastní manželky *Gemmy*, dílem od protivné strany *Bianchi* dříve *Quelfův*, celé peklo, co pumu ohněm pryskáje, před noby svým nepřátelům uvrhl. Rádných tomuto tvorci novějšího křesťanského básnictví jeho titěrné školské hádky a plotky o pádu člověka, o hřichu, o trojici, a jiných zastaralých dogmech odpustil a je neduhu toho času připsal: jen škoda, že v tomto všeobecně křesťanském dílu svou básnickou scenerii i historii téměř jen na samou Itálii obmezil a v křesťanském pekle, očistci a nebi téměř jen lokálními a provincialními jest. Tím se stala jeho báseň ouzká a místní; jakýsi protimluv panuje v celém jeho díle, v němž předmět veliký, barvy malé, cíl vznešený, prostředky nízké jsou. Coby byla jeho báseň získala, kdyby nebyl téměř jen pouhých Vlachův tam jmenoval, ale křesťany všech časův a národův. Ze Slavjanského, mezi křesťany největšího národu, nemáš tam ani v nebi, ani v očistci, ani v pekle jedné jediné dušičky - a předce kdo měl hojnější a přitom *nevinnější* zásluhy o evangelium a kře-

stanskou církev jako Slavjané?*) Tuto jednostrannost zpozorovali jsme v celém uměleckém světě Vlastkém a ve všech třídách krásoumy; vsudy jen Vlach a Vlach! Mimo Upravdu císaře, Starosídelského, Kateřinu z Bera, Jana III. krále Polského a Mazepu o koně uvázaného; a pak dobytí Zadru a Kotaru, žádného jiného předmětu z celého slavjanského dějepisu, důtkem neb štětkem představeného, jsme neviděli. A jiní národové evropejští téměř ještě větší krásoumnou skoupostí a nevděčností v Itálii zkušují; nevidíš tam nikde francouzského Voltaira, Rouseaus, Racina, Moliera; nikde Ossiana, Miliona, Shakespeara; nikde Klopstoka, Kanta, Schillera, Goetheho atd. Nejvíce nás bolelo, že obraz našeho nesmrtelného *Koprnicka*, nikde, ani jen v Padově jsme neuzřeli, kde předce Galilei jeho divy poprvukrátě světa zvěstoval.

Když po ulicích tohoto města jsme se procházeli, přišel mi sám od sebe na um náš *Mistivoj* (srov. naši básně *Mistivoj* v novém vydání *Slávy Deery* na str. 371.) se svou nešťastnou zde rozsekanou a pochovanou jízdou. Roku 996. když německý král Otto III, tento žralok Bodričov, Lutičov a Sorbův, v 16. roku věku svého přes Řezno do Říma k obdržení císařské korony putoval, v komonstvu Sasův pod vojvodou Bernardem jej sprovázejících, bylo tisíců Slavovendických jencův, jejichž vůdcem byl kníže *Mistivoj*, kterému vojvoda svou pokrevnou z domu *Billingův* za manželku slíbil. Přijevše do Verony povstala z dávné národní nenávisť brozná pátka v ulicích města mezi Vluchy a Němci, ve které tito poraženi a téměř setřeni byti. Mezi nimi zahynul

*) Leda žebysme snad sem přitočili ono podobenství v Nebi, Zpěv 31, kde se Dante s Horvatem do Říma připutujícím srovnává, že jako tento při spatření Veroniky (t. j. verae iconis Christi, na potní roušce) zadívá a svolá: Pane Jesu Kriste, totoli jest tvůj obraz atd. tak že se on v nebi zadivil při spatření Madonny; a v Očistci, Zpěv 7. bžně zpomenutá jména českého krále *Otakara a Václava*.

i větší díl oné slavovendické jízdy: sám Mistivoj však zůstal při životě. Toto podruhevání, pahlkování, převěskování a sluhování Slavjanův u jiných národův buď ve vojně, buď v literatuře a krásoumě nikdy se mi ne-
líbilo: proto, že pro nás i s nectí i se škodou spojeno bývalo. Já v národní rozčilenosti hleděl jsem vol ne-
vol bečným zrakem na stěny těchto palácův a domův, zdali snad na nich ještě posavad suché šlepiče a krůpěje oného nadarmo vylité Slavovendické krve ku spáření nejsou: anť, jak známo, francouzští lékařové nejnovějších časův to pilným skoumáním na cestě pyty i lučby ukázali, že veliký do očí padající jest rozdíl mezi krví plemene germanského, anglického a normanského s jedné a mezi krví plemene francouzského, vláského a slavjan-
ského s druhé strany; anť onoho prý černobervá, hustá, těžká, tato nabělavá, řídká a lehká jest.

Do *Musso Lapidario* založeného od hraběte Maffei, vedl nás ošumělý, tabak tuze šnupající, neumělý starce, jenž to neslaným obtížným vtípem nabraditi chtěl, co mu na známostech k vysvětlování scházelo. Mne pak nic více nemrzí, jako vřetečnost a lehkomyšlnost na tak posvátných místech a při tak vážných věcech. Ba věru hněv mne pchytil, an vidím tyto drahocenné pomníky, stěrpitelnosti, zde tak zle opatřené a vplyvu mhy, deště větru a všech živlův vystavené, proti nimž je pouhá střecha s otevřenou s jedné strany stěnou dostatečně nebrání. A předece mnohé řídkosti zde se nalézají, ačkoli některé kulemi Francouzův porouchené. Sbírkou etruských pomníkův nikde jsme tak bohatou nenašli; tu viděti, že Římané, co do krásoumy, k nim do školy chodili, náboženství pak a stavitelství téměř celé od nich zdělili. I sbírka řeckých a římských kamenův, soch, nápisův atd. znamenitá jest. Mezi nej pametnější patři náhrobek Diogenesův.

Ve knihovně zdejší kapituly našel Petrarka listy Ciceronovy a Niebuhr (Něbor?) *Institutiones* Gaji na podvojném palimpsestě listův S. Hieronyma. — Ve chrámě s. Heleny měl vyobcovaný Dante 1320 svou akademickou disputaci o živlích, zemi a vodě, a přítomnosti mnohých posluchačův.

Ve chrámě s. Anstasie není cele středních lavic, kdo chce sedět, musí stolicí objednat a zaplatit. Mezi středními sloupy visí opony jako v divadle. Pověstný básnický improvisátor Lorenzi má zde pomník s podobiznou. V katedrálním chrámě, jehož počátek až do 8. století sahá, padla nám do očí obzvláště páda, na níž se s kamene vyložena veliká *hvězda* a *měsíc* nalézají, tento erb dli znak *starých Ityriů*, který se i na jejich penězích nachází. Jak a kdy sem přišel? — Na zdech chrámů z venku nalézá se v Itálii obyčejně toto velikými písmeny v kameni vysytlé návěští: „Rispettate la casa di Dio“ (ušetřte domu Božího). A ve skutku málo kde u ohrámu nečistotu viděti.

Když jsme navrátili se z této přehlídky domů, ptal se nás náš hostinský, či jsme my i hřbitov Veronský navštívili? Sotvy že jsme: nikoli, odpověděli, rozkázal i hned ještě jednou kočímu obrátit a tam nás navezti. A věru vědění jsme mu byli za to návěští. Nebesa! to je hřbitov, jemu rovně sotvy se na semi nalézá. Mně jest jisté drabý a milý život a na této tak příjemné cestě stal se mi ještě libennějším: a přece téměř mne, jako i mé druby, zážost napadla zde umřítí a pohobánu býti. Na smrt a hroby ještě nikde tolik peněz, tolik práce a vtipu, okrasy a krásoumy nevynaloženo, jako zde. Jest to čtverhran rozděný pro 10,000 zemřelých, v jehož středku obyčejně hroby čistotně a pořádně rozpoloženy, u stěn pak nejstkvošnější přístřeší, dárkové sloupy a arkady, kde se hrobky rodia a jednotlivých a znamenitějších Verončanův s mramorovými pomníky a s rozmanitými latinskými nápisy nalézají (pravda že s rozličným psaním k. p. uxsoř atd.): V hrotěch chrámy a kaply, pod nimiž kostnice. Ale všechno toto není jako v jiných hřbitovech, výbrž tím nejvyhledanějším umělectvím a věru téměř s marnotratenstvím vypracováno. Cena míst jest uložena. Místo pro jediný hrob v tom portiku stojí 50 zl., místo pro hrobku rodiny u vnitřku 100 zl., z venku 200 zl., v koutě u chrámu 1000 tolarův. — Plán k němu udělal stavitel Barbisri: dílo již z polovice hotovo. Hřbitov sám rozdělen na roz-

lišné třídy : jedna pro dívky do 1. roku; druhá pro vojáky, třetí pro nekatolíky, čtvrtá pro samovrahy. Po 10 letech hroby se znovu kopají a kosti do kostnic kladou. Náklad na celé dílo, asi 2 milliony zl. vede samo toto bohaté město. — Jeden Angličan tak se zamiloval do tohoto hřbitova, že, aby v něm ležeti mohl, zde se zmatřelil!

Příchozí ve Veroně nemálo se tomu diví, vida an kněží čili tak svatí opatové (Abbé) zde veřejně po ulicích na vozíku dvoukolesném, před nímž jeden kůň zapřáhnut jest, se vezouce sami koně svého zpravují a sice v celém svém kněžském černém oděvu. Počet těchto knězův v Itálii jest nesčíslný, oni tak svobodný život vedou, že my často vlastním očím jsme nevěřili. Nejen v kavárnách spolu hrají, ale i na trhu mezi obecný lid se míchají kupující všeliké potřeby života. Vozíči a vozkové zpravují a pohánějí zde dobytek, nejdou jak u nás na levé ale na pravé straně cesty, tak že bič nesou ne v pravé ale v levé ruce. Ženy zde ne černý, jako v Benátkách, ale bílý závoj nosí. Na krámích a domích četli jsme nejedno české jméno k. p. *Streyčík* (Streyčík) krejčí, *Hudec* atd. Vůbec na celé naší cestě všudy tolik Čechův, co hudebníkův, řemeslníkův, zahradníkův, umělcův, lékařův, vojákův jsme nacházeli, že se jest co obávati, aby se naposledy všickni Čechové po širé zemi nerozlesli a vlast matku neopustili. Něco jiného by bylo, kdyby sám jejich národ nepotřeboval již žádých dělníkův a vzdělavatelův!

Část III.

L o m b a r d s k o .

HLAVA I.

Jezero Garda a ostrov Sermione; Slavoslavnost.

Z Verony přes Castelnovo a Peschiera do Desenzano, asi 8 mil, přijeli jsme o nešpoffch; i zde jest německý hostinský, Mayer, rozhlášený svým „*Michelstvem*“ široko daleko. Na tomto poli ztepál r. 269. Claudius II. troucí se do Italie Alemanny. Zde se v největší kráse ukazuje jezero, ve starožitnosti latině *Benacus* (sr. Pěnáč, pěna, Črezpeniané) nyní *Garda*, od městečka téhož jména u jeho břehu stojícího (sr. Grad Grado), tak zvané; asi 8 mil dlouhé a 4 široké; o němž Virgil, Georg. II. V. 160. zpívá:

„Ó vlněním a jekem mořským co dmeš se, Benáku!“
Tato výstraha Virgilova ještě i nyní není zbytečná, nebo s Tyrolských hor a oudolí tytých dující větrové jezero toto tak rozbuňují, že i zkušené plavci tehdež neš se neopovažují. — Díka Bohu, že při našem přechodu sem ta největší tichost panovala, nebo tato přízeň počasí způsobila mi tak rajský rozkošný večer, jakový jsem sotvy kdy ještě slavil. My totiž najavše bez odstahu dva silné muže co plavce s lodičkou, při čemž jeden z našincův, výborný hudebník, nezapomněl na kytaru a na láhvičci slavného, zde rostoucího *Santo Vino*: plavili jsme, dobrou hodinu, na půlostrov *Sermione* (Sirmio, sr. Srem) k navštívení zde palácu, koupele a ješkyně Catulla, známého římského básníře, jemuž někdy co svému miláčkovi císař římský August tento půlostrov daroval. Na břehách tohoto jezera jižních viděti již uměle zasazené a proti zimě opatrně chráněné háje citronových, pomorančových, smokvových, granatových a olivových stromův, kteří nás libým, v tichém vanotu k nám posílaným, zápachem z daleka vítali. Ostrávek *Lecchie*

kteřý Dante opěvává, ozdobuje též toto jezero, on byl někdy slavný školou theologickou; zde učil papež Andrian VI. Sotva že jsme přirazili ku břehu, zástup osadníkův zdejších nás obkličil, rvačkujících se o čest, kdo našim průvodčím bude. Poněvadž nikoho uraziti jsme nechtěli, šlo s námi více veselých jonákův, každý svíci a sirku k rozžetí světla v ruce nesa. Z celé této rozličnosti stala se nevinnou žertovností naposledy jedna upřímná a veselá společnost. Byl utěšený právě romantický večer, zářivé hvězdy a plný měsíc nad hlavami našimi, jenž nočního času snad jasněji svítil než stunce denním časem v Londýně; chodník vede zahrádami a vinicemi z nichž libovonné zápachy olivových, fíkových, rozmarinových a jiných stromův a křovin po celém ostrovu večerní vánek tiše roznášel. Již tyto vůně opojují ducha a čivy obzvláště příchozího od severu, těmto darům přírody nezvyklého. Koupel Catullova záležela ze tří přibytkův, totiž ze šatnice, koupele a potnice. Nedaleko od této vstupuje se se svícemi a pochodněmi do podzemního sklepu, na jehož stěnách ještě mdlé šlepeje freskové malby znamenati, a toto byla jeskyně čili chladnice (Grotte di Catullo), kde Římané v letních teplých dnech sedávali, hrami, čtením neb rozmlouváním čas trávívše. Ve mladosti mé v Bystřici měli jsme ve škole mezi cvičeními paměti i některé básně z Catulla, z těchto se mně ona XXXI. *Ad Sirmionem Paeninsulam* tak líbila, že jsem se jí nejlépe naučil. Zde na jejím rodišti, tak se mi živě v mysli vzkřísila, že požádán od své družiny, několikráte jsem jí předřikati musel. Zaí pak takto:

„Paeninsularum, Sirmio, insularumque
 Ocelle, quascunque in liquentibus stagnis,
 Marique vasto fert uterque Neptunus:
 Quam te libenter, quamque lactus invisio!
 Vix mi ipse credens Thyniam atque Bithynos
 Liquisse campos, et videre te in tuto.
 O quid solutis est beatius curis?
 Cum mens onus reponit, ac peregrino

Labore fessi venimus Larem ad nostrum,
 Desideratoque acquiescimus lecto.
 Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis:
 Salve, o venusta Sirmio, atque hero gaude.
 Gaudete vosque Lydiae lacus undae:
 Ridete quidquid est domi cachinnorum.“

Tato klassická báseň, obzvláště její poslední verš, do takového rozmaru a veselí nás na této výspě přivedla, v jakém jsem snad nikdy ještě nebyl a sotvy kdy více budu. Nebo odtudto kráčeli jsme s hudbou a se zpěvem a to sice československým, k rozvalinám paláce čili villy Catullevy, ana na samém krajišti ostrovu nad jezerem stojí, zdi a rupy mechem a trávou obrostlé majíce. Jakýsi tajný úžas mne libě protřásal, při té myšlénce, že zde Catull bydlel, chodil, básnil; že se my v jeho zahradě procházíme, z jeho stromův a réví, byť i snad již v druhém neb třetím kolenu, ovoce jíme. Na tyto zdi my jsme se posadili, a tu vykvétla sama sebou z těchto zbořenin neočekávaná *Slavnost Slávy*, jak jsme ji potom pokřestili a kterého jména dobrým právem zaslouží. Zpíváno zde zpěvanky téměř všech kmenův a nářečí slavjanských, nejprve česká: „*Síl jsem proso na souvrati*“, kterou p. Doležálek výborně i zpívati i kytarou sprovázeti uměl; zatím následovala slovenská: „*Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra*“ potom: „*Čježe je to jarnjé žitko pod horami*.“ Na to polská: „*Ješće Polska nezingla*“; a několik Krakovjakův nám známých; pak ruská, z Dobrov. Slovanky známá: „*Mně chižinka uboha S toboju budet chram*.“ Konečně illyrská: „*Tko je rodjen Slavjan, rodjen junak*“ atd. ze které poslední písně několik výtiskův naši slavoillyrští přátelé nám na cestu dali. Naši plavci a vodiči, dle postavy a tvářnosti praprotomci Venetův zde bydlicích, stáli mezitím co u vyjevení vůkol nás, neslyšavše snad jak živi slavjanských zpěvův a zvukův; že však se jim líbily, patrně bylo z jejich pozornosti a účastnosti, která tak veliká byla, že se při následujícím zpěvu sami dobrovolně ke kůru připojovali, a za předzpěvcem sloky lá-

mavě opětovali, tak silným hlasem že se Baldo a všechny Tyrolské hory ozývaly. Jeden z nás totiž, ačkoli od několika let sotvy okusil víne, nyní vzav pohár čili koflík oním, již starými klassiky (Plin. Hist. 14. 6. Virg. Georg. 2. Cassiod. 12. 4. tomuto sluje vinum Acinaticum) slavným a posavad ještě zde rostoucím, libochutným Svatovínem Vino Santo naplněný a zde natrhaným jasmínem, olivovím, vavřínem a jiným kvítím věncovaný, začal takovéto Slavokolo, jehož poslední dva verše kůr pokaždé opětoval:

Tento pohár pěňavý
 Vinu Santu na zdraví:
 Sláva mu, sláva mu
 Tomu vínu Svatému.
Kůr: Sláva mu, sláva mu
 Tomu vínu Svatému.

Tento pohár pěňavý
 Catullovi na zdraví:
 Sláva mu, sláva mu
 Catullovi Římskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
 Výspě této na zdraví:
 Sláva mu, sláva mu
 Tomu Sremu vláskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
 Pěňákoví na zdraví:
 Sláva mu, sláva mu
 Plesu tomu Gardskému.
Kůr: Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
 Vendům vlaským na zdraví :
 Sláva jim, sláva jim
 Venetům zde bývalým.
Kúr : Sláva jim atd.

Tento pohár pěňavý
 Slávě matce na zdraví :
 Sláva jí, sláva jí
 Naší matce Slávii.
Kúr : Sláva jí atd.

Tento pohár pěňavý
 Slávy synům na zdraví :
 Sláva jim, sláva jim
 Slávy synům horlivým.
Kúr : Sláva jim atd.

Tento pohár pěňavý
 Dobrovskému na zdraví :
 Sláva mu, sláva mu
 Patriarchu našemu.
Kúr : Sláva mu atd.

Tento pohár pěňavý
 Mladoňovi na zdraví :
 Ať žije, ať žije
 Mladoň drahý, ať žije !
Kúr : Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
 Mickieviči na zdraví :
 Ať žije, ať žije
 Mickievič náš, ať žije !
Kúr : Ať žije atd.

Tento pohár pěňavý
 Pogodiu na zdraví:
 At žije, at žije
 Pogodia náš, at žije!
Kúr: At žije atd.

Tento pohár pěňavý
 Ljudevítu na zdraví:
 At žije, at žije
 Gaj náš milý, at žije!
Kúr: At žije atd.

Tímto způsobem šla píseň ještě i dále, jmenovitě na zdraví mecenatův slavjanských: (Kolovrata, Raczyńskie-go, Draškoviće, Tököliho, Thuna), nn zdraví obrancův Slovákův (Hoič, Chalupka, Čaplovič, Jozefi, Tomášek, Ondřislav). a mnohých jiných. Potom, vzavše na památku po kaménku z tohoto paláce a ratolístky olivové, bředtanové a jiné, které šťastně až domů jsme donesli, brali jsme se odtud a však tak, že zpíváno a kytarováno u průvodu svíc a pochodní nejen ku břehu, kde jsme se s těmito dobrými ostrovany obdarovavše je rozloučili, nýbrž ještě i na samé hladině jezera až k hostinci, kam jsme se teprv pozdě v noci navrátili. Obyvatelé tohoto Sremu, větším dílem rybáři, tak se spolu radovali s námi, jakoby byli cítili, že i v jejich žilách ještě starovenetská krev teče, a že tedy naši bratři jsou; proto při odchodu div že za námi neletěli osvěčující nám z břehu člunkování naše, pokud jsme jim a oni nám z očí nezmizeli. To byl nejblazeštější večer našeho putování: nebylo dne, ba téměř hodiny, kdeby sme se naň nebyli s radostí rozpomínali. Tato Slavoslavnost nám byla tím milejší, že byla, at tak dím, naivně a samorostlá, mimo naše nadání a chtění sama sebou zniklá, beze schváluého předsevzetí a předběžné přípravy jen extemporizovaná, tak že my sami jí jako plodem okamžení překvapeni jsme byli. Náš třetí spolucestovník, maje německé jméno a maďarské vychování,

podstoupil zde úplné proměnění a znovuzrození, a zamíloval se cele do zpěvu a tím i do světa a života slavjanského. Ostatně vy Aristarchové a Kritikastrové nezapomeňte při tomto výjevu na to, že jsme my nyní byli nejen vůbec synové Italie, stojící na vlaské zemi a pod vlaským nebem, otočení se všech stran mořem tělesných i duchovních, přírodních a krásoumných užívův a slastí: ale že jsme i obzvláště byli dnes hosté římského Anakreona—Catulla. Ráno zbudilo nás ze sna jechení a pění jezera Penáka, proměnou počasí mezitím způsobené: vlnobití tak silné bylo, že pruhové vody a chomáče pěu až na naše okna stříkali.

HLAVA II.

**Brescia; Caravaggio; Casano; Adda čili Adva
řeka.**

Do *Brescie* (lat. *Brixia*, sr. Břeh Břežic) dojeli jsme právě o polední, když na věži 6, t. j. našich 12 hodin bilo, anť zde hodiny po starosvětsku jdou, jako všudy ve východních krajinách, začínajíce s ránem a úsvitem hodiny od 1—24 počítati. Neměvše oumyslu dlouho se zde zdržovati, nevzali jsme ani zvláštních pokojův v hostinci, ale toliko v obědnici složili jsme se. Zde jsme našli již dva Angličany, ani rozvalení, co medvědové, na kanapi a na stolicech mappy a knihy v rukách měli. I zde ta samá vzdělaná surovost a sobecká pýcha nás zarazila, kterou jsme již často na cestujících Angličanech zpozorovali. Nejen že se nepohli z míst svých a všechny stolice zaujali pro sebe a své věci, tak že my kde sednouti jsme neměli: ale dovolili sobě i hnusot, které zpomenouti zdvořilost brání. K tomuto hrubianství a osobování přišli tito zrzavovlasí ostrované nepochybně tím, že jim, co Angličanům, posavad celý svět pochleboval a že u knížecích dvorův každý tulák a ledakdo, jak mile se za Angličana vydával, hned útočiště ano i poctu a poklonu nacházel.

Odtud tato John-Bullská nadutost. Při všem pospíchání vymohl jsem předeš to ne mých spolapocestných, abysme i toto mač netoliko jako Slavjanu, ale i jako protestantu, velice památné město jak náleží přehledli. To se i stalo tak, že denní čas k tomuto vynaložený nočnim cestováním sobě vynahradili jsme. Aniž jsme věru litovali času zde stráveného, nebo našli jsme krásy a poklady památné nade všecko očekávání.

První náš výběh byl na onen *břeh čili břežiské*, pod nímž *Brescia* právě tak leží, jako ve Štyrsku město *Břečice* a v Horvatsku *Zagreb*. Anobř celé toto okolí jest břežovité a pahorkovité. S tohoto břehu, na němž hrád *Mirabella*, vidno věže města *Cremony*, které r. 603. králi Longobardskému *Agilulfovi* Slavjané dobývati pomáhali. Dva potoky *Garsa* (sr. *Gorica*) a *Mela* (sr. *měle, měl, mléká voda*) svlečují město *Brescii*. Za to mám, že se sídla Slavo-Venetův od *Jaderského Moře* po celé horní Itálii, až hluboko do *Holevatův* (čiž *Helvetův*), kde ještě posavad jejich rupy živoří, rozprostírala. Divocí cisalpenští Gallové čili *Vlachové* k nim se vřtivší, nalezli již rozyinutý život, rolnictví, kupoctví, plavbu, města, hrady: jejichž jména ústy galskými jen maličko změněná posavad ještě zde pozůstávají.

Zde na této utěšené výšině stojícím tak se nám zdálo, jakoby toto bylo ono veselé místo, na němž r. 1158. Čechové s králem svým *Vladislavem*, pod císařem *Bedřichem Rudobradým* proti *Milánu* čili *Medulanu* táhnouce a od *Verony* ku *Brescii* přitrhše, město toto oblehli rozhostíce se zde mezi překrásným olivovým a šikovím, tak že se jim, dle slov letopisův, vidělo, jakoby v ráji byli. Čtrnácte dní tu ležavše obyvatele ve zdech města skryté k bitvě pobízeli, když ale tito polem potkati se obávali, Čechové celý kraj poplenili. Mezi tím dostavše zprávu *Bresciané*, že se i císař s vojskem blíží, poslali posly do tábora Českého, kteří *biskupa Daniele* prosili, aby krále *Vladislava* k tomu naklonil, aby jim tento milost u císaře vyjednal, sačež *Vladislavovi* velké dary přinesti. *Vladislav* to i učinil, neboť

k jeho přimluvě byla městu tomuto milost dána. Zde spojivše se všechna vojaka táhli přes řeku Adva k Medulauu.

V galerii hraběte *Tosi* pozdravil jsem opět s nevýslovnou radostí naše rodáky *Schiavony*; od *Natale* jest zde: *Madonna s dítětem*, od *Felice*: *Rafael s milenkou svou Fornerinou*. Tento poslední obraz vyhlásil bych já za mistrovské dílo našeho *Felice*. Vlaského *Rafaele* nikdo krásněji malovati nemohl, jako slavjanský *Rafael*: takoví umělci mohou sobě vzájemně ruce podávat, byť je i dva světy, časnost a věčnost, dělity. Němec *Dürer* vypočetl *Rafaele* se vši svědomitou německou pilností a drobností tak, že se i ti vlaskové a potní dírký na jeho kůži počítati mohou; *Pavel Veronský* dal jeho charakteru upýpavost a nádheru pyšného umělce; jiní malíři zbožnili, jiní jinak zpotvořili tohoto tvorbého ducha: ale znovu stvořiti uměl ho jen *Felix Schiavoni*. Obraz tento *Rafaele* milenkou svou malujícího představující, jest nejvěrnější studnice pro jeho životopis a spolu i škola pro všechny malíře. Óby — tato žádost znikla zde v srdci mém — ó by tento a všickni od *Schiavonův* malovaní obrazové se sjednotili a do národní slavjanské obrazárny složiti mohli, aby mladým našim malířům všech kmenův za vzory sloužili! V tétož obrazárně jest i od *Rafaele* obraz *Vzkříšeného Krista se známkami ran* představující. Příklad, jak se i strašné a bolestné věci barvami genialného malíře příjemnými pro oči i srdce učiniti mohou. Ostatně, ze všech obrazův *Titianových* a *Rafaeolových*, které jsem posavad viděl, nazval bych onoho prvtestantickým tohoto katolickým malířem křesťanstva. V obrazech onoho všudy jest život, síla, činnost, děj a hýbání se, tak že i jeho stromové žijí a listí na nich se třese a mluví; v obrazech tohoto více panuje trpnost, mlčelivost, stání a velebnost. Proto i *Titian*, dle své povahy, maloval *Krista* téměř všudy v činné postavě a době, co učícího, uzdravujícího, hodujícího, kupce z chrámu vyhánějícího, soudícího, cestujícího, divy tvořícího; *Rafael* naproti tomu více trpícího, svázaného, raněného, ukřižovaného,

zemřelého, na nebe vstupujícího a oslaveného: tak že tyto dva jeden druhého jako doplňují a teprv oba jeden křesťanskomalířský celek způsobují. — V katedrálním chrámě spatřuje se blankytný kříž (*Croce d' orofiana*), který prý ten jest, jenž se císaři Constantinovi v povětří byl zjevil: pak malby od Moretta. Ve chrámě s. Afra žena oizoložná před Kristem od *Titiana*, a Proměnění Krista P. od *Tintoretta*. I zde nás opět tito dva nevyrovnaní Benátčané cele ve své moci mají, hrajíce se srdcem divákův co s míčem a porážejíce k zemi pouhou svou přítomností všechno vůkol sebe, co se před nimi nekoří. Nic nás nezbaví tohoto osudu, jediné láska k nim. Jaký to život a předce jaková prostota a skrovnost naproti tulipánovitým figurám Pavla Veronického. Jako Benátky panství měli nade všemi hornovlašskými městy, tak Titian a Tintoretto panují nade všemi jejich malíři. Před těmito Titiany mlčí nejen všichni Brescianští malíři: Bonvicino, Ferramola, Foppa, Gambara, Moretto, Muziano, Romanino, Rosa, Sabatti, ale i jiní, kterých jsme na posavadní naší cestě, v Padově, Vicenci, Veroně poznali: samému toliko Rafaelovi, kde se ukáže, odevzdávají berlu.

Nejpamátnější předměty v Brescii jsou roku 1820 u prostřed města vykopané *starožitnosti*, na nichž, jako v Pompeji a v Herkulaně, od mnoha století jiné domy stály. Jest to totiž celý, dobře zachevaný, veliký a nádherný chrám *Herkula*, vystaven prý od císaře *Vespassiana*, plný soch, řezbin, obrazův a jiných, obzvláště na římské náboženství se vztahujících, svátostí a nádob. Zde máme stělesněnou mythologii římskou. Jakový to rozdíl mezi pouhým opsáním, třeba i klasickým, a mezi skutečným zoběním starcypohanských chrámův, bohův, kněžův a jiných svátostí a obyčejův! Více nás toto k onoho, nežli ono tam k tohoto vysvětlení vede. Předce jsme se zde nemohli zdržeti od projevení té žádosti a rady, žeby lépe bylo, kdyby se tyto zde vykopané sochy, oltáře, nádoby, nápisy a jiné starožitnosti s místa, kde nalezeny jsou, nehýbaly, do nového musea nepřenesly; aniž poule umělecké soustavy do jiného

pořádku se kladly, ale každá aby se jen na tom místě nechala, kde stála: toby nám nejen o vnitřním uspořádání starořímských chrámův jasné představy poskytl, výbrž i každého sem příšlého diváka muselby nepojmenovatelný cit proniknouti, anby se, rozplynut v oužasy minulosti, procházel v tomto spodaím světě. Sama budova chrámu, 200 zšíří, naplňuje oko podivením ohromnými *ryhovanými* sloupy z bílého mramoru, korinthického slohu; vedou do ní schody vysoko asi 60 stupňův. Vnitřek má tři síně a tři oltáře. Chrám tento slouží prozatím i za museum, v němž se nejen všechny zde nalezené, ale i jiné od Brescianův. darované, vzácnosti o starotiny schovávají. Dlouho jsem hodokvasil v těchto skvostných radostech uměleckých výtvorův. Ve středu stojí Victoria alata, se stříbrovavřínovým věncem, nejvýbornější dílo řecké krásoumy a největší z posud známých starožitných litin; potom Juno, Volcanus, Volcanus Augustus, Volcanus mitis; Mulciber; Dii Manes; Divus Trajanus, Fata Augusta, Fata Divina, F. Fatalia, Hercules, Sarcophag; množství všelikých votivných tabulek, jako i dlouhé pořadí byst čili podobizen římských císařův a císařoven atd. Zde v této směsici starého i nového světa v tak ouzkém postranství cítil jsem nejživěji rozdíl mezi pohanskou a křesťanskou krásoumou. Onano jeví všudy, nejen u Řekův a Římanův, ale i u Indův, Staroslavův a Egyptcůův, snažnost to co duchovního a nevidomého jest skrze chrámy, sochy, obřady a výtvoř stělesniti a tím sobě nedostatek náboženských pravd a myšlének vynahréditi: tato naopak hledí tělesnost zduchovniti, zbožniti, idealizovati. Onano táhne behy k lidem s nebe na zem: tato lidi k Bohu od země k nebi. Pohanstvo a celý starý svět až ku Kristu obsahoval a vzdělával jen smysly: křesťanství objevilo a osvítilo v duchu nové, krásné, předtím neznané krajiny, mysl a srdce. Pohanická krásouma budí ve svých nesmrtelných k zemi upevněných památkách podiv a úžas, ale srdce nechává studeným: křesťanská krásouma naproti tomu se svými k nebi se pnaoucími představami, obzvláště v malířství a stavitel-

ství, buď lásku, víru a naději, ona jest žeb hvězd, která mluví a plápolá de svatyně pobožné myslí nadpřirozené věci a nevystihlá tajemství. — Ale kdo vysloví naši radost, když jsme zle i jednoho, a to velikého, z našich rodáků a synův Slávy spatřili? Dávnet se již z podstavku svého usmíval na nás tento zákonodárce Evropy: pročež přistoupivše k němu vítali a pozdravovali jsme ho srdečně na tomto neočekávaném místě. Pod poprsím stkví se jeho vlastní, císařské, obsahotěžké, již na všeobecné přísloví přešlé heslo: „Summum jus, summa injuria“, jímž mocnáře a vladaře silněji ohřimoval, než děla a zbroje odbůjcov. Byl to *Upravda*, naroz. r. 483 v srbské Macedonii ve Vedřině; otec jeho slul *Iztok* (čili Výtok, t. j. Východ slunce), matka *Biglenica* čili *Vilenica*; Istokovu sestru měl *Želimír*, král Dalmato-Horvatský za manželku. Nemálo nás však zde znevrtila zpráva našeho čtenone, že právě tato bysta ještě vlastnictvím tohoto museum není, ale jen antikvarské zboží sem s některými jinými na ukázkou a ku prodaji poslané, a že slabé síly mladého tohoto ústavu sotvy dopouštějí žádanou vysokou cenu složit. Jest-li kdy, nyní jsem sobě žádal bohatým býti, abych poklad tento odkoupiti a do některého slavjanského museum, v Praze aneb v Petrohradě, darem zaslati mohl. Nebo jen tamby mezi svými stál a nebyl cizincem. Na římské císařství povýšen byl r. 527. a tu slavjanské jméno *Upravda* zlatiněno v *Justinianus*. Srov. o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 293 vyd. II. Na témž místě svého narození dal stavěti město *Justiniana Prima*, od Turkův nyní Giustandil, v Bulharsku, zvané asi 8000 obyvatelův mající. I jeho dvořané *Benizer*, *Chilvut*, *German*, (Čerman, snad Červen?) Slavjané byli. On vystavil i slavný chrám s. Žofie v Cařhradě. *Sigonius* Lib. 19. p. 422. takto o něm píše: „Hic est magnus ille Justinianus, quem merito posterijuris conditorem, libertatis constitutorem, barbarorumque profligatorem linguis scriptisque consentientibus celebrarunt.“ Nevděčný světl, myslil jsem sám v sobě, — obzvláště ty nevděčná Evropo! Slávia ti dala tři nejsna-

menitější zákonodárce, jimiž se všickni vzdělání národové zpravují, které učení vykládají a jim se obdivují; a ty to neuznáváš! našemu národu zásluhy o členství odpiráš! Nebo jako *Uprava* původcem byl Římského; tak *Basil Macedonský*, císař Cařhradský, byl původcem Východního čili Řeckého práva, v knize od něho *Baslikon* zvané; tak *Repkov*, Slavoarbský šlechtic, byl původcem německého práva v knize Saské zrcadlo (*Sachsen-Spiegel*). Otec císaře Basilia slul *Be- kla*: v zápasích užíval *podřezávání* čili podtínání noh nohou (*κατα πόδες*); dějepisec arabský *Hamza* výslovně jej Slavjanem býti praví; on povýšen byl na císařství r. 867. — *Repkov*, něm. *Repkau*, starosrbská šlechtická rodina, která ještě v 17. století v Sasích, v osadě *Jesenici* přebývala. *Ebko* čili *Ekart Repkov* shotovil mezi r. 1217—1335 spis: *Saské Zrcadlo*, záležející ze tří knih a mnohých článkův o právech městských, trestních, lenních atd. Obsahuje ono i některá staroslavská práva a obyčeje. Sám spisovatel praví v předmluvě: „Tato práva za starých časův naši předkové sem donesli.“ Ačkoli tato sbírka práv a soudův jen osobní a soukromá byla, předce ve krátké době rozšířila se nejen po všech německých ale i slavjanských krajinách, anť mnohé zásady i z římského *Upravdovského*, i z řeckého *Basilovského* práva přijala. Slovnítný *Menkenius III.* v *Předmluvě*, XVI. takto soudí o tomto muži: „Nobilissimum inter veteres Germaniae, praesertim Sax. Jurisconsultos nomen est viri generis splendore et juris scientia clarissimi *Epkonis de Repkan Speculum Saxonicum, quod Latino primum idioma te componere tentaverat, germanico enarravit. Idem Chronic. Magdeb. latine conscripsit.*“ Se jménem *Repkov* slov. *Repicha* (matka polských knížat), *Repický*, a místa *Repice*, *Řepany*, *Reporyje* atd. Samo *Epko* ještě slavjanskou koncevku má, jako *Fricko*, *Janko* atd.

I v Anglii jsou hlavní práva a soudy, jmenovitě *Porota* (ang. *Jury*, něm. *Geschwornengericht*) a *Společné ručení* (universal. *fidejussio*, *Gesamtbürgschaft*) slavjanského původu, a přešli tam buď bezprostředně

skrze Velety Vilty tam osadlé, buď prostředně skrze Sasy, jenž někdy se Slavjany sousedili. Srov. *Palackého Dějiny národu českého*, I., 2, str. 293, a *Časop, Muz.* 1837. 1. str. 76. — Takhle nejen v kupectví, nýbrž i v právnictví :

„My drželi rožeh, cizí snědli pečenku.“

Když jsme při těchto myšlénkách a rozmluvách ven ze svatyně této vyšli : já ještě jednou postavil jsem se před práčelí jeho. Silně tepalo srdce mé hrůzou, bolestí i hněvem nad oněmi divokými světobromci a barbary, jenž toto zařízení způsobili ; oni se mi zde před očima jako krvaví stínové kmitali. Nebo jak museli tu šeredný Atila a Hunové, jak ukrutní Allemanni, Gothové, Vandalové, Herulové, Longobardové hospodářiti ! kolik bojův a porážek, kolik pálení, boření, pustošení, se zemí srovnání zde předejiti muselo, pokud tak veliký chrám zarameván byl ! nechťby se i to přivzalo, že chrám tento původně, ne na rovině, ale pod břehem sněh v dolině později zasypané, stál. — Požehnání a sláva všem pokoje milovným národům : kletba a potupa všem krveprolévačům, měst troskotatelům a cizozemcův podmanitelům. —

A však ne jen z uměleckého, nýbrž i z náboženského ohledu Brescia mne zanimala : zde totiž bydlel Arnold a Arnoldisté. Celá horní Itálie může se považovati co *most* reformacie, která u jižních Slavjanův, nejsilněji v Bulharsku, skrze Bogomily znikši, vždy dále a dále k severu se přestěhovala do *Benátek* (kde ustavičné hádky s papežem ; interdiet a kletba ; oratorium) ; do *Padovy* (kde 1305 Petr Aponus, od vérosoudu čili inquisitie co kacíř v obrazu zpálen) ; do *Ferary a Florencie* (kde Savonarola 1452—1498 co kacíř zpálen) ; do *Lukky* (kde Petr Bruys, Brusiani, 1147 zpálen co kacíř) ; do *Brescie* (kde Arnold a Arnoldisté) ; do *Piemontu a Savoye* (kde Vallenses, že se v oudolích skrývali) : do *Francouzsku, Provence, a Languedoku*, (kde Albigenští, Valdenští, Pikardští) ; do *Anglicka* (kde Lol-

lardi, Viklešiti), do Čech (kde Hus, Hieronym), do Helvie (kde Zwingli), do Němeo (kde Luther). V Rusku se Bogomilstvo zjevilo pod názvem Razkolníkŭ a Duchoborcŭ. Všickni tiše od Bogomilŭ Slavobuharských povstali, všickni se v podstatných věcech srovnávali jen s malými proměnami v učení, dostavše jména hned od míst, hned od znamenitých učitelŭ svých, jako k. p. *Kalareni* od města Dalmatského, latinsky *Cataro*, (slavjansky *Kotar*), *Paulitiani* (od učitele Petra Pavliče), *Fratricelli* sr. bratři atd. *Obsah* jejich učení byl: Trojici zapírali; obrazy, kříže, mše, mejštví opovrhovali; Panně Marii nábožnou čest neprokazovali; křestu bez předběžného poučení žádnou moc nepřivlastňovali; evangelium v takové vážnosti měli, že je objímali a líbali; v náboženství mateřské řeči užívali; vzkříšení jen v duchovním a ve mravném smyslu brali za povstání z tělnosti a hříchu k pokání a ku křesťanskému životu, nesmrtelnost duše však věřili atd. Již r. 680 želuje sněm *Cařihradský* ve čtvrtém sezení proti Slávŭm, že se obrazŭv v náboženství štítí, a že na tento sněm, jenž obzvláště na uvedení a oteění obrazŭv pracoval, ani přijíti nechtěli, aby ku podpisŭm nebyli nuceni. Srov. *Concil. Tom. II. 18. V 11. a 12. století* (1060—1110) povstali v Bulharsku *Bogomiti*, jejichž náčelníkem byl *Basilus*, nejprvé lékař, potom mnich, jenž asi 52 let ve mnišském oděvu po světě ohořív a učení toto rozšiřovav, r. 1110 pod císařem Alešem Comnenem, v Cařihradě upálen byl. On měl 12 apoštolŭv, čili pomocníkŭv, mezi nimiž Anna Comnena jednoho *Diblatius* (srov. jihoslav. *dibla*-píšťala, *dudy*, *diblac* píšťec, hudebník) jmenuje, a převeliké množství přívržencŭv. Jméno Bogomilŭv odvozují někteří od „*Bog miluj nás,*“ které prý často opětovali: našim zdáním mohli býti *Bogomil* a *Basil* vlastní jména jedné a téže osoby, a sice tak, že jedny bylo jméno světaké, druhé klášterní, čemuž nasvědčuje i totožnost počátečních liter v obou jménech *B*, která při podobné změně od mnichŭv obyčejně zachována byla jako *Simeon* a *Sabba*, *Constantin*, a *Cyrill* atd. Bulhaři byli ku křesťanství skrze slavjanské apoštoly,

Cyrilla a Methoda, přivedeni r. 843; Simeon jejich pánovník přestoupil r. 912. k římské církvi, potomci chvěli se hned mezi východní, hned mezi západní církví a z tohoto chvění a tření ceclo a křemeno vyskočila jiskra Bogomilův. Zonaras píše již o Basilevi: „totum fere orbem sua peste implevit.“ Celá osada Bogomilův našla se v Thracii v městě Philippopolis. V Bosně, kde Bogomili Patareni (od dalm. města Patara) sluli, tak se tato sekta rozmohla, že i knížata k ní se přiznávali, jako k. p. Ban Kulin (1171), Ban Nimeslav (1261) a jiní. Zde měli i vlastního biskupa Daniela r. 1180. V Dalmacii tak se r. 1204 Bogomilstvo rozšířilo, že odtud veliké veřejné spory povstaly mezi latinníky a aimsi. *Arnold z Brescie* byl řádem pověstného Abelarda, milen ce Heloisina, jenž sám r. 1122 na církevním sněmu - roissoně za kacíře vyhlášen a ku spálení svého spisu v Stojici odsouzen byl. Roku 1136 navrátil se do svo vlasti, kázáním proti hierarchji a jiným zlovykům všeč obecnou pozornost vzbudil. Papež Innocenc II. kletb- na něho i Arnoldisty mrštil: proto odebral se Arnolu do Švýcar, kde v Curichu (vlasti Zwingliho) 114d směle kázal. Po rozličných oudech posléze v Campaně jat, co kacíř a buřič do Říma veden, zde zpálen a poii pel jeho do Tibru vržen byl. Hlavní chrámové Bogomilův čili Katarenův v Italii byli: ve Veroně, Vicenci-Brescii, Milaně, ve Speletě, Florencii, Sensaně a jinde, Všickni svůj původ výslovně z *Bulharska* odvozují. Pamatka jejich udržela se posavad v řeči vlaské a francouzské ve slově čili přezdívce *Bugeron*, franc. *Bougre* t. j. Bulgar, Bugar, jenž značí původně *kacíře*, pak i nešlechetaika, neznaboha, ano i smilníka a zločince, od hříchův těmto lidem, ač falešně a jen z nenávisti, připisovaných. Poněvadž němečtí dějepiscové zde společliví nejsou, ani rádi všecko jen sobě a svému národu připisují, (jako k. p. samého Valda, kterýžby se přirozeněji dal od slavobulharského *Vlad* odvoditi): proto odvoláváme se zde na svědectví francouzských hednověrných spisovatelův, jmenovitě očitého svědka, domitianského mnicha *Jean* *Benoît*, a onu společnost,

jenž vydala knihu: *Abrégé de l'histoire des Eglises Esclavonnes et Vaudoises a Basel. 1787.**) Možno, že sám 52 roky po světě putující, Basil, Bogomilův původce ve Francouzsku byl a sbor Valdenský založil. Dotčený mnich, Jean Benoit, potvrzuje, že vyznavači této sekty již dávno před *Valdem* v dolinách vlasko-francouzských byli, kde se před pronásledováním ukrývali, protože nazývá je paskhartem otce svého neznajícím. Tak i sv. Bernard, opat Clarevallenský ve 12. století, píše: „Každé kacířství má svého původce: Nestoriani mají za otce Nestora, Arriani Arria, Manicheové Mana: ale sekta Vallenských čili Valdenských původce svého jmenovati neumí.“ Tento vzájemný svazek mezi Bulhary a Valden-

*) *Jean Benoit, Histoire des Albigeois et de Vaudois, Paris 1691*, takto píše: „En 1176 les Albigenis furent ainsi nommés parce qu'ils habitoient dans les environs d'Albi, ville du Languedoc. On les appelloit aussi Manichéens, Gazari et Bulgares. Ils s'y étoient même acquis une si bonne réputation, que les habitans les appelloient *Bogomili* s' est a dire les Bien-aimés de Dieu. A l' occasion de guerres saintes qui se faisoient en orient, ils sortirent de la *Bulgarie* pour venir s'établir en France.“ — Sr. *Abrégé de l'histoire des Eglises Esclavonnes et Vaudoises, str. VI. Préd.* „L' Eglises Esclavonnes et l' Eglises Vaudoises deux branches de l' Eglise universelle, qui ont le mieux conservé la nature de la mère-racine, qui ont toujours été vivaces et toujours fertilisées par les bénignes influences que leur divin cultivateur y a versées. En effet, sorties les unes et les autres de l' ancienne Eglise d' Orient, comme de leur souche commune, elles ont constamment retenu la saine Doctrine de l' Evangile, et elles ont subsisté, quoique sous différens noms, jusqu' a l' époque de la grande Réformation, et même jusques a ce jour. Str. X. C' eglise evangelique et non Romaine a toujours existé: dans la partie orientale de l' Europe chez les *Slaves les Bulgares*, les *Moravians* et les *Bohémiens*: dans la partie occidentale, chez ceux qu' on appellés *Albigeois Vaudois, Picards* etc. C' étoient des grandes rivières, toujours nourries par les eaux salutaires, décollantes de l' unique source de vérité éternelles, c' est a dire, de la Parole de Dieu; c'étoient de branches fertiles, qui ont

skými ve Francouzsku trval ještě v 18. století, kde Valdenci svého kněze a jako biskupa *Bartelemiho*, z města Carcassone, poslali do Bulharska, Horvatska, Dalmatska a sousedních Uher k navštívení tamějších tajných Bogomilův a k utvrzení jich v evangelickém učení. K Angličanům přišlo Bogomilství na třech cestách, předně již skrze bulharského *Basila* a obě jeho apoštoly, ať již r. 1100 v rukopisech všeobecně Cambridge-ského kacířů Valenců se zpomínají a r. 1160 sněm Oxfordský žaluje na množení se kacířův a Valdenských, a ustanovuje, aby bičování a vyobcování byli; potom zeměpisným sousedstvím, ať toho času od r. 1259 až do 1380 Angličané francouzské vojvodství *Guienne*,

rendus plus ou moins de fruit, dans leurs différentes saisons. *Str.* 55. Nous ne dirons rien ici touchant les imputations d' Arrianisme et de Manichéisme, dont on les chargeoit, Il suffit d' observer qu'il est assez constaté que ceux qui dans le XII siècle furent appelés *Vandois* en France, étoient des *descendans de Chrétiens de Bulgare*, par conséquent, que les *Vandois*, aussi bien que les *Frères* de Bohême et de Moravie, étoient issus d'une même souche, savoir de l' Eglise Apostolique grèque, Après cela, on ne doit plus être étonné, que les *Vandois*, d'un côté, et de l'autre les *Bohémiens* et les *Moraviens*, se soient regardés de tout tems *Frères* comme professant une même Religion, et ne formant qu' une même Eglise. L' accusation de Manichéisme n' est pas mieux fondée que celle d' Arrianisme : c' étoit uniquement pour le rendre odieux à tout le monde et pour justifier les persécutions qu' on leur suscitoit *Str.* 65. Leur occupation et leur nourriture journalière étoient la Parole de Dieu, la Prière et le chant de Cantique, même au milieu de leurs travaux tant de la campagne, que de la maison (kdo tu nepozná slavjanský charakter?) *Str.* 101. Les *Vandois* se sont toujours nommés *Frères* (ar. *Fratricelli* v Itálii, *Bratři čeští*), tant dans leurs discours publics et particuliers, que dans leur Ecrits. Il paroitra par cet exposé, que ces anciens Chrétiens évangéliques ont frayé le chemin, non seulement au *Wicléfisme* et au *Hussitisme* mais encore à la grande Réformation, dont *Luther* et *Calvin* ont été les principaux organes."

v sousedství Valdenských a Albigenkých křesťanů, dráči; naposledy skrze slovučného Valdenského kazatele *Lollarde* r. 1320, jenž v Londýně kázal, od něhož zde Lollaristé sluli, kteří na Viklefovi nového pokračovatele našli. Slovem Bogomilové byli rodičové Patarenův v Bospé a v Srbsku, Kataranův, Fratricellův a Valdenských v horní Itálii, Valdenských a Albigenkých ve Francouzsku, Lollaristův a Viklefitův v Angličanech, Husitův v Čechách: a tím v nepřetrženém řetězu předkové a původcové reformacie Lutherovy. Proto napíše Conrad Vimpina, jeden ze živých svědkův a největších odpůrcův Lutherových, v pojednání o kacířství: „že Luther své učení půjčil od Husa a Viklefa, a tito že je přijali od Valdenských. Luther nic nového nevyalezl; on jen ty bludy zveřejnil, kterých se dávno předtím přidrželi šismatičtí Řekové, Valdenští, Viklef, Hus a Taborité v Čechách.“ Sám *Calvin* to v latinském svém, ve francouzské od Olivetana přeložené biblii, tištěném listě vyznává: že jeho předkové Valdenští byli a z Piemontu do Picardie přešli. I Čechové s Valdenskými Bogomily v tuhé a nepřetržené vzájemnosti byli. Již první dějepisec Čechův, *Cosmas*, zpomíná sektu tuto Bulharskou, L. 1. str. 49, kde o založení Pražského biskupství a jednoho kláštera mluví, tato slova papeži Janovi XIII., vlastně však teprv Řehořovi VII. r. 1080 v ústa klade: „*Verum tamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis* (t. j. Bogomilův), *vel Rusiae* (t. j. Vladimíra nedávno křesťoného), *aut Slavonicae linguae* (t. j. Cyrilla a Methoda): *sed magis sequens instituta et decreta apostolica.*“ Sám *Petr Valde*, dle svědectví velikého *Thuana*, jeho krajana, a Hájka Českého, dlouho po slavjanských městech putoval a v Čechách i bydlol r. 1176. Srov. *Thuanus*, *Hist. C. 6. p. 125.* „*Petrus Valdeus locuples civis Lugdunensis anno circiter 1170 Valdensibus nomen dedit, is quaeatoris munus exercuit, domo ac bonis relictis totum se Evangelicae professioni devoverat et prophetarum atque apostolorum scripta populari lingua vertenda curaverat. Patria relicta in Belgiam venit, atque in Picardia multos*

sectatores nactus, cum inde in Germaniam transisset per Vandalicas (t. j. slavjanské) civitates diu diversatus est ac postremo in Bohemia consedit, ubi etiam hodie ii, qui eam doctrinam amplectuntur, Picardi ea de causa appellantur.“ Učení Valdova a Thuana poznamenané jest téměř doslovně to, které bylo Basilia Bogomila a Husitův. I Stranský (Resp. Boh. str. 271) píše, že 1176 někteří pobožní, z Francouzsku a Německa vyhnaní mužové, učenci Petra Valdu, do Čech přišedše a v okolí měst Žatce a Loua se usadivše mnohých k řeckému obřadu se přiznávajících Čechův sobě získali a naklonili. I v pozdějších básích Aeneas Sylvius, Šlechta, Dubravius, Balbin a jiní příhod jejich do Čech často připomínají pod jménem *Jamníkův*, *Adamitův*, *Pikardův* atd. přepisujíce jim z nenávisi všecké bludy a hříchy, ačkoli toho zapíratí nelze, že jako všudy tak i zde, jednotliví lidé a odrodevé i v této pobožné a pravěkřesťanské společnosti na seestnosti přijíti mohli. Jejich nejhlavnější kněží v Čechách byli, dle Zach. Theobalda, Martin Moravec a Jindřich Lubnecus r. 1331. rození Čechové. Později se sice Taborité a Čeští bratři těchto Valdenských Bogomilův jako odžehnávali, to však se dalo větším dílem jen z bázně, aby, jako tito, pronásledováni nebyli. Rovným způsobem i Albigeaňtí Bogomilové, potom jakž pod papežem Innocencem III., s počátku 13. století, z města Alby a z Francouz vyhnaní byli, obrátili se k otcům svým Slavjanům, jmenovitě k Bulharům, Dalmatům a Horvatům, kde sobě i biskupa zvolili a proti papežencům smutně se bránili, sr. Mierušlii Hist. Eccl. L. 3. C. 1. p. 230. Někteří jméno Bogomilův *Katareni* odvozují od řec. καθαρὸς t. j. čistí, jenž odpovídá anglickému *Puritani*. — Ostatně o Basiliovi a Bogomitech, o Arnoldovi a Arnoldistech, jako téměř i o všech tak řečených kacířech, nemusíme souditi podle toho, jako jejich souvěkovníci a zvláště odporcové o nich psali, jenž od mladosti v rozličných předsudcích vychováni a osobnými náruživostmi pečetě byvše, tyto kacířované muže všudy i u potomkův v nenávisť a v pótupa přivesti se usilovali. Pravda jest

větším dílem, co neustranný *Arnold, Kirchen- und Kerzer-Hist.* I. str. 392. a násl. píše: „Historie ukazují, že ti mužové, jenž od tehdejšího pokaženého kněžství za kacíře prohlášováni jsou, nic jiného nebyli, než svědkové pravdy a světle. Pokrytci na východu (v řecké církvi) chtěli i v tom svou přepjatou horlivost ukázat, že z přátel lékaře Basilia, jenž *Bogomili* stali, novou sektu učiniti chtěli, samého dobrého Basilia roku 1110 živého spálivše a ostatní co nejvztekleji pronásledovavše. Zlobivost tak zvaných orthodoxův tím se nejzřetelněji sama vyzrazuje, že se v žalobách a svědectvích svých proti kacířům nesrovnávají, nestydíce se jim věci nikdy neslýchané přilepovati. Ale zde kněžstvo jediné o to pečovalo, aby jejich řemeslo netrpělo škody, jako tam v Efesu Demetria zlatníka: nebo tito kacíři svědčili a učili proti pověře, falešné chrámovní službě a proti mrtvým skutkům nábožnosti. Proto byli onim jejich nepřátelé, říkajíce, žeby *Basil* byl cele satanem posedlý, pročť na hranici s ním pospíchali. Tak i v západní římské církvi při Valdenských nemusíme se ptát orthodoxův, co to za lidi bylo? Neboť naší toho rouhání, toho hřichu, té ohavnosti a nestydatosti, toho bludu a omylu, kterýchžby papežští spisovatelé těmto lidem nepřivlastňovali a to sice s takovým bleskem pravdy, žeby sme snadno eklemani býti mohli, kdyby nás jiné jasné protidůvody nepřesvědčily. Srovnáme-li však život, učení a skutky těch tak zvaných orthodoxův a pravověřících kněží s učním a obováním těchto dobrých lidí, tu nám běhmo z očí spadne. Neboť sami kacířovatelé a inquisitoři to vysnávají: že to byli lidé pravověřící, pobožní, stateční a dobří, v řeckých skromí, v oděvu nepyšní, v kupectví nemnoho se jednající, v pokrmu a nápoji mírní, lež, klam, křivopřisvědčení, nenávidící, ve mravích čistí, jejich ženy stydlivé, a všickni biblii čili písma svatá milující a znající. — Poněvadě se ale při tom i kněžské skouposti a lakomosti, ctižádosti a prostopášnosti dotýkali, proto z pomsty museli býti kacířováni, žalářováni, pálení, stínání, vězení, topení, aby celé svaté kněžstvo ku akáze ne-

příšlo.“ — Kdyby více o těchto Bogomilech čísti žádal, toho odsíláme ku následujícím studnicem: Anna Comnena de gestis Alexii Comn. L. 15. — Zonaras Tom. II. Euthymius Zigabenus Panopl. P. II., Const. Hermonopolus de Opia. Haeret. p. 109. Baronius Ann. 1118 a obzvláště Joh. Chr. Wolf, Professor Vitteb. Historia Bogomilorum in 4. Ann. 1712.

Z tohoto všeho dá se již přirozeně vysvětliti onen úkas, proč v horní Italii, jmenovitě v Brescii, reformacie Lutherova tak příznivý přízvuk a ohlas našla, že ledva tím největším namáháním potlačena býti mohla. (Srov. Thomas M' Crie History of the progress and supression of the reformation in Italy. Edimburg and London. 1818). Z tohoto viděti ale i to, jak jednostranně a nespravedlivě ti dělejí, kteří celou reformacii jen Lutherovi připisují a ji penze co dílo Německého národu považují. Zasluby Slavjanův z tohoto ohledu jsou i starší i hodnější, i dražší (Basil, Hus, Hieronym život za to složili) nežli Němcův; Slávové orali a rozšívali, Luther a Němei jen žali. —

Z Brescie do Medulánu jest asi 15 mil. Aei v prostředku cesty leží městy *Caravaggio*, vlast dvou malířův, Polydora Calderyho r. 1495. a Michala Angela Amerighiho. Onen první byl zedníkem a nádenníkem v Římě, a při této příležitosti i učeníkem Rafaelovým; vznesl se na znamenitý stupeň dekonalosti, až r. 1543. na cestě do Říma od svého služebníka zavražděn byl. Druhý, jináče i Merigi da Caravaggio zvený a od onoho římského Buonarrotiho rozdílnej, památný jest v historii vláského malířství tím, že, tak řečeným idealistům na odpor pracovav, více k nápodobení přírody vedl, ačkoli sám při tom nejednou k nízkostem zabloudil. Městečko *Casano*, asi 4 míle od Medulánu vzdálené, již silně upomíná na sousedstvo německé, obzvláště Tyrolské, nebo zde poprvníkrát spatřili jsme lidi, zvláště ženy, volata čili hrvoly mající. Zde teče řeka Adda, která od Tyrolska, na chlumu Vormuském, blíže Bormis z doupěte přes skalostěnu 50 stěv, se vyřínajíc, ondolm Veldim až do Komo jezera se prudce valí, u města pak Lecco

z něho zase vycházejíc u Rettico do Padu vpadá. My
 usřevše ji spojeným hlasem zvolali jsme: Sláva Odo-
 lanu! sláva Bernardu! těm rytířům českým: nebo

„Ti jinochevé jaří, ty vzory bohatýrů
 S koněmi jsou se vrhli do této řeky víru!“

(Voceel.)

Když zajisté r. 1158 německé a české to vojsko k
 Medulánu táhlo, na této řece všechny mosty byly rozse-
 kány; na druhém pak břehu Medulánčané na břehu sto-
 jíce do vojska stříleli. Pro hlubokost a prudkost vody
 nikdo nemohl přijíti k nepřítelům. Jedného dne však
 Odolen čili Odolan, syn Strážbův, a Bernard, syn Sobě-
 slavův, pustivše se na koních do řeky, sem tam u pro-
 střed řeky ve hlubinách jejích tápajíce, předce šťastně
 na druhý břeh se přeplavili. *) Král Vladislav dal se
 hned za nimi též i ostatní Čechové, tak že jich jen
 několik pro mdlobu koní utonulo. Čechové i hned dřív
 naokavše most zde stavěli; celé noci i s králem Vla-
 dislavem pod širým nebem na holé zemi ležíce, ani se
 ustavičně proti Medulánčanům útek na ně divočím brá-
 niti museli. Tu *Zvěst*, purkrabě Mělnický, zabít a *Diva*
 rytíř smrtelně ve hlavu raněn: Čechové však svítosili,
 kořisti nabrali a 70 znamenitějších zajatých před krále
 přivedli. Dne 24. července dohotovili most: ale že ve-
 líká tíseň byla, most se slámal a mnoho lidí, nejvíce
 Uhrův, se utopilo. My i hned pospíchali jsme k samým
 břehům Ady; s jakým srdcem jsme my na břehu této
 řeky stáli při oněch historických rozpoutkách, které
 nám teprv nedávno pan Voceel básněmi svými tak živě
 v paměti obnovil, a na ně pozornost naši předkem na-
 pamel, to sobě každý Slavoboch snadno představití může.
 Nejen že jsme, třebaž i žizně nemajíce, z vody této
 pili, ale i kráceli jsme vzhůru dolů onu měšinu v brodě
 bloudějice, kde se asi přechod ten státi mohl. Nebo až-

*) Vincent letopisec, očitý svědek, píše: „Quae' mentis suo-
 tibus sic retari vidimus.“

koli já s charakterem císaře Bedřicha Rudobrdého nikdy jsem se smířiti nemohl; ačkoli jsem jeho nelidskou pomstu a ukrutnost naproti Medulánčanům vždycky zatracoval; ačkoli jsem se vždycky styděl za tu účastnost, kterou Čechové na této vojně brali: nicméně však osobné odvahy jednotlivých hrdin i při této nespravedlivé vojně, spravedlivost a uzalost odevzdati za slušné jsme měli. — Více mne těšila zde u města Cassano r. 1799 dne 27. dubna získaná sláva slavoruského hrdiny *Suvareva*, jenž zde nad Moreaem zvítězil a Francouzům všecka města i pevnosti v horní Itálii odebral, začež i titul *knížete Italského* obdržel. Ostatně Adva řeka má velikou podobnost se slovenským Váhem.

HLAVA III.

Medulán; Monza.

Okolí Medulanské jest opět živější a krásnější: žlabové a vodovodové z Advy svažují louky, což jim bujnou a šťavnatou zelenost propůjčuje. Samo město *Mediolan*, vlasky Milano, prostírá se na rovině u řeky *Oloni*, od níž nepochybně i jméno dostalo *Medziolan*, *Međuolan*, sr. Mezibor, Mezeříč, Mezileší, Mezihrad atd. I řeka *Oloni Olana Ojiana* kořenem i formou slavjanská jest, srov. výše připomenuté jméno českého *Odolana*. Slavo-Venetové bydleli zde před Gally a Insubry, jenž se asi 590. před K. v tyto kraje uvázali. Dějepisové vypravují, že město toto asi 40 kráté obleženo, asi 20kráté vybojováno a 4kráté téměř cele zbořeno bylo, i jiné pohromy moru, ohně a zemětřesení snášeti muselo: a však vždy se opět zotavilo. Římanům slulo za času Pompeja Roma secunda, později i Nové Atheny. Zde byl Virgil na učení, zde se narodil Valerius Maximus, Statius, Virg. Rufus a jiní klassikové. Zde stál slavný palác Trajanův v sousedství nynějšího chrámu s. Jiří, zde chrám Jupiterův na tom místě kde nyní chrám s. Maurice. Císař Constantin uvedl zde r. 313 křesťan-

ské náboženství. Sv. Ambrož byl zde biskupem † 397. Jakové to památky! —

Za celá čtyry dny našeho pobytu v Meduláně téměř ustavičně československy jsme mluvili, nebo tolik krajanův, Slovákův a Čechův, nikde jsme nenašli jako zde. Již při prvním vyjítí z hostince do města šli před námi vojáci, z turčanské stolice rodilí, zde vořejně slovensky mluvící a zpívající. Jaková radost je pronikla, když jsme se k nim též slovensky přimluvili. Leží jich zde celý pluk. Za krátký čas potkali jsme zde i jiných známých a vlastencův, jenž nyní zde oúrad polních kněžův zastávají, jmenovitě Dv. p. Plözera, Peštens, katolického, pava Bukvu, evangelického a p. Haršaniho reformatského duchovníka. Tito opět přivedli k nám i jiné své kollegy, Dv. p. Vojtěcha Branicha rodilého z Lubětové, při Rakoniho pluku a dv. p. Bobrovského z Oravy, jenž jest mezi nimi nejstarší a jako otec všech. Z Čechův pak nás zde pozdravili Dv. p. Jan Kašpar, ze Chrudimi, jenž *Květy*, *Noviny*, drží, p. Vlšek, p. Jan Pabst, p. Karel Roulik, učitel české řeči u Jeho císa. Výsosti, arciknížete Rainera, jehož synové Leopold a Arnošt česky se učí. Toto kolo přátel nejen nám náš pobyt zde zpříjemnilo, ale i dvěře nám otevřelo ke všem, jináče v čas prázdnin téměř nepřístupným pokladům a hodnovidnostem: ani se nám tito rodáci naši k těmto službám ochotně propůjčili.

Rozhlášený *Dóm Medulánský*, který po chrámě s. Petra v Římě a s. Pavla v Londýně za největší v křesťanstvě se pokládá a od Medulánčanův za 8. div světa se má — na mne neubínil ten dojem, který jiní cestovatelé vypisují, anobř již jeho holá přítomnost zde oko mé urazila a vidělo se mi, jakobych najednou byl vycobcován z Itálie. Cože chce, řekl jsem, tato studená germanskoseverní doubrava a ledovna, zde na jižní vláské půdě a v teplém tomto podnebí? — V blízkosti zdá se toto býti ne chrám, nýbrž mramorová mohyla a hromada bez souměru a vkusu: z daleka není hlebě, řekně, že to chrám, zde zkamenělý perskočínský slon, a vysokou věží na hřbetě, se sloupovitými nohama a s

veselými titěnými šperky a ozdobami. Jakový to rozdíl mezi chrámy Benátskými a mezi tento gothickou zřetou. I gothické chrámy mají svou krásu a cenu, ale jediné na gothické půdě, v gothickém povětří, mezi gothickými horami a špičatými jedlemi, u prostřed gothického lidu, kde zrostly: v Itálii jsou cizozemci, vyhnanci, pankharti více lítost než libost vzbuzují. Jako turecké mešity u prostřed náboženství křesťanského, tak gothické chrámy u prostřed ne-gothických národův nikdy jsem vystáti nemohl. — Čili snad jest tento gothický dóm satyrický pomník gothické ukrutnosti, zde r. 539. pod gothickým králem Vitigem zpáchané, kde od Gothův 300,000 Medulánčanův zamořováno; a opět r. 1162, kde od Bedřicha Rudobradého celé město (vyjma 3 chrámy) zbořeno, se zemí srovnáno; půda jeho, na níž stálo, zorána a na znamení věčné kletby solí poseta byla? — Na každý případ byla to nešťastná myšlenka, germanské surové živly do Itálie přenášeti, a Michael Angelo, Palladio, Sansovino již proto nesmrtelné zásluhy sobě získali, že vedralému se gothicismu boj vyhlásivše staré klassické řeckořímské formy křísiti a novým časům přizpůsobovati začali. Nepatří germanské dubisko do pomerančového a olivového háje italského, tak jako ani citronový aneb vavřínový stromek do sněhu a ledu půlnočního. Jako mezi přírodou a jejími plodinami obdoba a jistý zákon panuje: tak musí býti i mezi krásou a národy, mají-li nám obě pravou rozkoš v duši působiti. Chrám tento ale není výraz národního ducha a cítě, není domácí samorostlá květina, ale vnučená, cizopasná o jiné stromy se otáčející chřastina. Uvedení a rozšíření gothicko-longobardského stavitelství v Itálii nebylo dobrovolné, ani od sousedův přátelským způsobem vypůjčené: ono upomíná na násilí a krveprolití, na podmanění a drancování lidstva, na zboření a v prach i v popel obrácení krásných antických řecko-římských budov, slovem na Ermanariky, Visithary, Alarichy, Alboiny; Odoakry a jiné národohorce, a tím kalí čistý aesthetický oit a uživ. Proto jsem ani Benátkům jejich Caři-

hradské, ani Římu a Paříži jejich egyptské krádeže nikdy odpustiti nemohl. Pyramidy a obelisky jsou jen pro Egypt a východ. Proto se krádež jejich obyčejně i sama sebou tresce. Obelisk Luxorský, z Egypta do Paříže s nesmírnými pracemi a náklady přeměšený a v cizí půdě postavený, se nyní rozpukl a naklonil. Severní části větrové a přívalové, déšť a sněh, rychlá změna zimy a tepla zmařili toto dílo, které doma ve vlasti své ještě na tisíce let trvati mohlo.

Tato nespokojenost duše ještě se zvětšila, když jsme vešli do vnitřku této mramorové temnice, kde požadavkům krásovědy ještě méně zadosť učiněno. O bíledni panuje zde tma a mrákota, kterou jen svíce na oltářích hořící probleskují. Příčina toho jsou ouzká okna s malovanými skly, skrze jejichž hmotné barvy světlo slunce jen spoře proniká. Kdo se kochá v surové ohromnosti, ve stkvostné nádheře a v nákladné marnotratnosti: ten tu hojnou pastvu očím i srdci nalezne. Jest to stavení celistvé, z pouhého bílého mramoru, 454 stěvicův dlouhé, 270 široké, jež se r. 1386 skrze stavitele Jindřicha Gamodia čili Zamodia, rodilého ze Gmundu, stavěti počalo a staví se až po dnešní den. Sloh a duch každého téměř století vryt jest do této strakaté budovy. Věže jeho r. 1772 od Fr. Croce shotovená, jest tak vysoká, že nejen celé město a okolí Medulánské, ale i sousedních krajův hory a města již holým bystrým okem spatřiti se mohou. V koutě chrámu sedí u chyžce výběřčí jemuž se jistá taxa složití musí, chce-li kdo na střechu a věži vstoupiti, tyto pak peníze obracejí se na stavení chrámu. Asi 200 stupňův vede na střechu, která též celá z velikých bělomramorových balvanův zleží, tak že dřeva nikde neviděti. Stojíme-li na střeše tohoto chrámu, uvidíme celý les věží, víšek, sloupův a soch vůkol sebe, tak že nelze nám bez vůdce vymotati se z tohoto labyrintu, nebo na 400 jehlancův čili pyramid strmí zde k nebi a výše 5 tisícův soch chrám tento počítá. My jsme a to dvakrát v rozličných dnech, vylezli až na nejvyšší pavlač věže, kde dalekohledy ku mřížem připevněny jsou k libému do dalekosti

pátění. Drahý čas přeběhne, pokud oko k závrtné této vysočině doufanlivosti a smělosti nashude, a zdálo se nám pokaždé, jakobysme na baloně v oblacích plavali. Tato nebeská vyhlídka smířila mne poněkud s touto bohopustou. Hledíš-li dolů na chrám, jest to strniště plné ostrých jehel a špic k nebi obrácených. Hledíš-li k levici, k západu, tu Alpy s Piemontskou a Savojskou krajinou; hledíš-li před sebe, tu valliský, uriský, grisenský kraj a celá Helvecie dílem i Tyrolsko, hledíš-li ku pravici, k východu, tu celá horní Itálie před zrakem tvým se rozvinuje. Nejvyšší vrchy v Evropě užšě zde na jedenkráte blízko před očima, totiž v Piemontsku a Savojsku: *Montblánk, Mont-Cenis, Monte Rosa; Bernardin a Sv. Bernhard*; a v Helvetsku: *Montemoro, Simplon, Gotthardsberg, Panna* (die Jungfrau), *Viescherhorn, Pfinggettrauerhorn, Meng, Haiger* atd. Víře nepodobno, jak tato samovidnost starohistorické známosti oživuje. Přes Mont-Cenis táhna někdy Hanihal ukazoval odtudto vojsku svému krásy Itálie; i Pompejus, Pipia, Karel Veliký, Napoleon šli touto krkolomnou cestou. Přes Bernardin 6968' zvýší klestil sobě Caesar cestu do Gallie. Vrch S. Bernhard (Mons Peninus) 10,327' zvýší má své jméno od s. Bernharda de Menthon, savojského šlechtice, jenž zde v 10 století hostinec vystavil, v němž posavad svěťští kněží bydlí a pocestné přijímají, majíce zvláště k tomu vycvičené psy, kteří zmrzlé aneb zasněžené lidi hledají, *Simplon* nazývají *klassici Scipionis Mons*, nepochybně též na památku tohoto slavného Římana. Ouvaly a doliny těchto hornatin slezšly někdy Bohomilům z Bulharska vyhnaným a v Itálii pronásledovaným za útočiště, od nichž oni jméno Vallenses t. j. ouvalníci, doliňané dostali, a své úběsí odtudto i do Francouz a Švýcar rozšířili. Chlumové tito здаjí se s počátku jen oblakové býti ve vysoké obloze, a teprv když se oko rozhlédí, rozeznává na nich jejich báně, rohy, sloupy, stěny, rokly a jiné částky. Bělost jejich saču tak se leskne, že nelze dlouho na jeden punkt patřiti. Před obličejem těchto velikánův, a v této věčné vysokosti člověk se tak ve-

líkým býti cttí. Ach jak chatrná a maličká ukazovala se nám tu ta rozumem obdařená stvořeníčka, jimž lidé říkají, kteří se pod námi v ulicích Mediolánských comravenci hemžili, strkali a rvali! Mezi městy, jejichž jména a položení nám náš vůdce odtudto jmenoval a ukazoval, obzvláště dvě mou pozornost poutala, tak že při nich déle, než při jiných, jsem se bavil. Jedno z nich jest *Lodi*, asi 2, druhé *Pavia* asi 3 míle od Mediolanu vzdáli. Proč pak koukáte tak dlouho na toto město? ptal se mne jeden z přistojících Čechův. Pane, odpovím, toto město *Lodi* (lat. *Laus* vel *Laudes Pompeji*), jest mně i Vám rovně památné; mně co protestantu, Vám co Čechu: zde zrejstě bydlel ten biskup Jakub, který Husovi, Vašemu krajanovi, jako pohřební čili raději předpohřební řeč v kostele Kostnickém činil, a sice z textu k Římanům 6. V. 6. „Vědouce že starý člověk náš s ním spolu ukřižován jest, aby bylo umřveno tělo hřícha.“ Tato bouřlivá, ztřeštěnost a křivých výkladův písma svatého plná kázeň nemálo ku konečnému odsouzení a zpálení Husova přispěla, nebo ona císaře, posavad ještě vždycky se klátícího a váhajícího, cele zmámila a přemluvila. Tento Jakub biskup Loudenský byl totiž z řádu mnichův dominikánských, jimiž inquisicie do rukou dána byla. Tato řeč, mně včera v Ambrosianské knihovně náhodou do rukou a očí přišla, když jsem běžně přehlídal *Acta Concilii Constantiensis*, vydaná od L'Abé. Chcete-li ji čísti, najdete ji tam v Tomě XIV. na str. 1323 pod nápisem: „*Jacobi Episcopi Laudensis oratio in supplicium Husni habita.*“ — Na Pavii (lat. *Ticinum*, *Papia*) proto tak lítostivě hledím, že zde v žaláři lhal, psal a krvácel jeden z nejctíhodnějších mužův, totiž *Boethius* (*Anicius Manlius*), rádce gothského krále *Theodericha*, jež tento podozřivý a vteklivý stařec r. 524 zde ve vězení okrutně zavražditi dal, jako osočeneho, že prý s císařem římským *Iztolem* (*Slavjanem*, lat. *Justinus*) v tajném pomezumění stál. V tomto žaláři psal on enu výbornou knížku: *De Consolatione Philosophiae*. Zde sídlili i kná-

lové Longobardtí od Alboina a Rosmundy až do Desideria, jenž r. 774 od Karla Vel. jat byl a jeho království konec učiněn. V desátém pak století, okolo r. 924, toto město Maďari s bezpříkladnou divokostí téměř do kořen ztroskotali.

Ostatná jako v Benátkách o Svato-Markovské věži, tak i o této mramorové poušti rozličné povídky romanticko-tragického obsahu se zde vypravují. Asi přede dvěma lety zamiloval se jeden vojenský důstojník do krásné manželky zdejšího pekařského mistra. Tajemství se vyzradilo a uražený manžel pomstou hrozil. V zoufalství umlávají se milenci, že vylezouce na střechu chrámu se zadržadí se dolů uvrhnou. V určitou hodinu oba se i skutečně dostavili. Dámu však spatřivši tuto strašlivou smrt před sebou, popadla hrůza a malomyslnost, tak že milenci svému ujíti chtěla: tento běže za ní po pavlačech a schodech naposledy ji uhonil a neděje na křik a prosby, otočiv okolo ní svá ramena, stihl se do propasti, kde na dlažbě oba rozpleštění nalezení byli.

Stavění chrámu toho snad nikdy dokončeno nebude, ani k tomu číli 80,000 skudi ročních důchodkův určeno, kteří důchodkově přestati mají s dostavením chrámu. Jen na průčelí tohoto chrámu poručil kupec Petr Carcon 230,000 dukátův. Poněvadž chrám tento nesmírně klášoty na zlatě, stříbře a drahých kamezech obsahuje: proto každou noc něk olík mladých knězův stráží v něm konají. U prostřed koste la jest podzemní stkvostná hrobka sv. Karla Borromea, r. 1584 zemřelého, někdy kardinala a arcibiskupa, nyní patrona Medulanského. Rakev, v níž tělo jeho leží, jest z křídlatu, tento pak opět v dřevěné obálce. Na hoře mezi dvěma pilíři chrámu visí veliké obrazy, životopis tohoto svatého představující, jmenovitě kterák své knížetství Doria prodává a v jednom dni 80,000 tolarův mezi chudé rozděljuje a pak lid kázaním sybňuje. Zemřel v 46 roku života. Tato smrt zatměnila celé město a zvláště celou jeho nádhernou bohatou rodinu. Proto několi tak řečená kanonizace,

čili vyhlášení za svatého skrze papeže, obyčejně teprv po uplynutí 50 rokův se děje; předce nyní Pavel V. výminku učiniv, již po 30 letech Karla Borromea v počet svatých přeložil, kde ještě matka tohoto svatého žila, a radost okusila, jaková se nikdy žádné křesťanské ženě za podíl nedostala, totiž, že před obrázcem vlastního syna svého klebeti, modlíti se a jej ve všech chrámech vzývaného viděti mohla. Na stěně chrámu tohoto ukazuje se i jedna, ošklivost vzbuzující, mramorová socha s. Bartholoměje, která odřená kůže jeho na plecech mu visí. Pod ní stojí tento nápis: „Non me Praxiteles, sed Marcus finxit Agrato.“ Znatoč pytvu obdivují se této aesthetické ohavě. —

Kostel sv. *Ambrože* u brány Vercelly ve 4. století na zříceninách chrámu Minervina postavený, naplnil nás při prvním vkročení svatou uctivostí. Jest to nejstarší a nejprvnější křesťanský chrám v Meduláně, prostý, vut- chý, stoletími porouchaný: ale vážný, drabých památek a velikých případností plný. Poněvadž pod ním kosti mnohých prvotních křesťanův a mučenkův spočívají: papežové nechtějí dopustiti, aby opraven byl, proto jest dlažba jeho stará a špatná. Střecha jest olověná. Brána chrámu ztruchnělá, její dvéře jsou prý ještě ty samy, které s. Ambrož před císařem Theodosiem hněvne zavřel, nechtě jej do tohoto chrámu vpustiti pro ukrátnost, kterou r. 390 nad obyvateli města Thesaloniky spáchal. Když totiž tito v jedné bouři jeho ministra Botherika zavraždili, císař Theodosius rozkázal v první vzteklosti 7,000 osob vinných i nevinných v přeběhu tři hodia zamordovati. Když se potom Theodosius do Medulánu navrátil a při slavnostech velikonočních do skromáždění křesťanův jíti chtěl, Ambrosius nejen do kostela jíti jemu nedovolil, ale i zjevně z církve vy- loučil, až pokudby císař z toho pokání neudělal. Ten trest císař bez odporu podnikl za 8 měsícův biť po- kání. Potom teprv při slavnostech vánočních, po mno- hých a snažných prosbách, od tohoto křesťanského Ga- tona do chrámu a společnosti jiných křesťanův připuštěn

byl. Na památku této případnosti a z vnuknutí Ambrože ustanovil císař Theodosius, aby se tak řečená exekuce, čili právní vykonání ortele císařského, zvláště kdyby se te trestu na životě týkalo, teprv po 30 dnech ve skutek svolovala. Tělo s. Ambrože spočívá zde pod oltářem. Pipin král Itálie, zemřelý r. 810, leží též zde v' kamenné rakvi, jako i jeho manželka Bertha a syn jejich Berahard. Na pravici u oltáře jest staropohanská modla z kovu; měděný had Mojžišův i zde se ukazuje, tak že na naší cestě aspoň tři exempláře z něho jsme viděli. Ostatně dvěře chrámu tohoto jsou cele zřezány a srýpány od pobožných poutníkův třísečky a kousečky z nich domův co svátosti beroucích. — V tomto chrámě bývali římskožemští císařové železnou korunou korunováni.

Na náměstí Piazza dei Mercanti stojí kolosální socha sv. Ambrože s následujícím nápisem: „Civis advena simulacrum suspicito, Memoriam venerator Sancti Ambrosii, Ecclesiae Doctoris, Mediolanensis Pontificis et Patroni caelestis, qui pietate, eloquio, scriptis, vi animi iavicta veterem fidei integritatem tenuit, promovit, asseruit, Sacris hujusce patriae ritibus nomen indidit, magnam episcopalis curae et vitae sanctitatis exemplum se praebuit orbi universo. Dedicatum 1833.“ I na biskupském paláci jest stará socha, s. Ambrože se železnou holi v ruce představující, na památku jeho přisnosti k Theodosiovi.

Ca se obřadu Ambrožského týče, domníval jsem se, že nějaký podstatný jest rozdíl mezi ním a římským: tomu ale není tak, tento rozdíl záleží toliko v některých nepatrných zevnitřnostech, k. p. v jinadejších stání a obracování se knězův u oltáře, říkání jiných zpěvův a modliteb při mši, v rozdílném zvonění, v potopování při křtu, v sedmidenním postu a obzvláště v prodloužení masopustu o čtyři dny v Medalaně; čím se stává, že v popelní středu, kde se jinde masopust skončil, z celého okolí a často z dalekých měst katolíci římského obřadu sem přicházejí, aby ještě o celé čtyři dny déle masopustu užívati mohli.

S. Ambrož narodil se r. 340 v Tráse. Když prý ještě co nemluvnátka jednou ve dvoře v kelděca ležel, roj včel sedl na jeho obličej, jako někdy na Platonův, a včely vcházely i vycházely z úst jeho a pak opět odletěly. Jeho otec měl to za návěstí o velikém jeho určení v budoucnosti. Roku 377 když barbarské národy do Itálie vpadly, utekl se s. Ambrož do *Illyrika*. Několik z jeho nábožných písní, z latiny od J. Tranovského přeložené, zpívají se i v evangel. církvích, k. p. *Adventní*: Mocný nebes stvořiteli (Conditor almę siderum); *Vánoční*: Prozpěvujme píseň novou (Grates nunc omnes); *Tě Bože chválíme* (Te Deum laudamus) stě.

Kostel s. *Stěpána* jest na tom místě staven, kde se první bitva proti Arianům stala. Podání jest, že prý když s. Ambrož mrtvá těla věřících od kacířův rozpoznati nemohl, na jeho modlitbu se prý ihned arianské obličejem k zemi, ostatní pak k nebi obrátily. Několik kročejův odtadto jest kostelík s. Bernardina vystaven, při vchodu do něho brána, posavad neotřčená, nás pronikla; nebo stěny jeho záležejí ze samých mrtvých lebek a kostí těch, jenž v oné bitvě byli padli. My jsme se domnívali, že to jen sen, aneb mámení očí, aneb nějaká bácherka; ale pak vlastněma rukama jsme se přesvědčili o skutečnosti tohoto chrámu smrti. Hlavy, v nichž ještě některých i zuby, kpaty, články a jiné mrtviny časem očernělé a jako ušaděné, jsou do zdí a stěn v celém chrámu vpraveny a před nimi mříže z drátu, aby unešeny býti nemohly. Na obou stranách oltáře jsou dvě pyramidy též s kostí a hlav. V lovo nade dveřmi viděti starý německý buben a praporec, co prý kořist Arianům vzatá. Svíce zde i vedne hoří, a nikde jsme tolik kajících a modlících se, obzvláště ženského pohlaví, neviděli jako zde.

Chrám *Sv. Marie delle Grazie* náležel řádu dominikenskému, jenž zde klášter měl s tribunalem inquisicie. K tomuto oúřadu patřilo asi 80 mnichův, 60 šlechticův a 150 bohatých kupcův. Medtianských. Kdo jednou do jejich rakou upadl, nikdy nezvíděl kdo jej

obžaloval, anebo před do žaláře vsazen byl: rýbrš on sám na sebe žalovati mohl, nechtěl-li do smrti v těchto temných pětádech vězeti aneb škřipce a jiné muky podstupovati. Vlasy nám dulkem vstávaly, když jsme slyšeli zde na místě vypravované příklady náboženského třeštění. R. 1773 byl jeden kněz vysokého rodu jedině proto, že s. mši četl své nežli bullu z Říma v rukou měl, na pranýř vystaven, zneavěcen, pak mu odřati byli tři prstové, v nichž hostii držel, a konečně byl oběšen: nic mu neprosněla výmluva, že bulla již na cestě byla. Tato inquisicie dala r. 1300 i onu *Vilhelminu*, dceru Přemysla Otakara I., krále českého, o níž p. *Palacký* ve spisu *Lit. Reise nach Italien* im Jahre 1837 na str. 72—75 zprávy podává, nejprve po 20 letech z hrobu vykopati a pak spáliti jako v kacířství pederfelo, a však beze všech důkazů, na pouhou toliko škřipcemí a hranicí vnaucenou žalobu Ondřeje Saramity, jenž se zhožňováním Vilhelminy obohatiti aneb znesmrtelniti chtěl. Povězíme-li že již r. 1080 *Cesmasoktu Bulharskou* zpomíná a před ní Čechy vystřihá; že r. 1176 Vald Česby navštívil a Valdenští vůkol Loua a Žatce se nesdili a své kazatele měli; a srovnáváme-li její tichý, dobročinný, svatý život a učení s učením Valdenských Bohomilův: nemůžeme na tu myšlénku nepřijíti, že tato Vilhelmina, původně Felix (Blažena?) zvaná, nic jiného nebyla, než to, co před ní a s ní živši *Martin Moravec*, *Jindřich Lubnaeus* a po ní *Konrad Štěkna*, *Jan Mláč*, *Jan Hus*, *Hieronym* a jiní nesčíslní Čechové.

Mimo tuto Vilhelminu ještě na dvou punktech se dějiny Medulánu s dějinami slavjanskými stýkají, totiž r. 536 pod *Belisarem*, a roku 1159—1163 pod *Vladislavem* králem českým. Roku 536—545 sloužili jezdcové z Antův a Slavjanův sebrání ve vojsku *Belizarově* proti *Gothům* v Itálii. *Belisar* Slavjan z města Čermenerodilý, náčelník vojska pod císařem *Upravdou* (*Justinianem*), *Mediolan* od svecpých *Gothův*, jenž zde při vybojování města 300,000 mužův zaskrtili, osvobodil; celou Itálii a všechna města jiné odjal; *Vitigisa*, krále *Gothův*

ského, v Raveně jstého do Cařihradu vedl, a Gotům vůbec tak i milým svou šlechetsností, i strašným svou udatností se stal, že jej prosili aby jejich králem byl, sebe i své jmění jemu odevzdávající. Belizar ale, dle svědectví Prokopis, nechtěl to dopustiti, aby, pokud Upravda žije, on králem jmenován byl. Císař Upravda tak sobě Belizara vážil, že jemu ke cti i pamětní peníz raziti dal s tímto nápisem: *Belisarius gloria Romanorum*. Větším a přirozenějším právem mohli bysme my říci: *Belizar sláva Slavjanův*, kdyby jen tento světoslavný hrdina něco ke slávě, ne cizího, ale svého vlastního národu, z jehož krve pocházel, byl učinil.

V počtu císařův římských nalézá se ještě i více Slavjanův, k. p. Justin II. syn Viglenice, vnuč Justiniána císaře; Leon V. a Alexander, synové Basilia Makedonského; Constantin syn Leonův, Roman syn Constantinův, Basilius a Constantin synové Romanovi atd. Ale náš soud o těchto a jim podobných synech Slávie cele se srovnává s tím, co p. Ivan Kukuljevič v Danici 1842 čís. 4. o nich píše: „My se můžeme jimi chlubití, nebo vyšli z našeho národu a ukazují tím kolik zpásobnosti, kolik ducha a moci v národu tom skryto leží. Ale jako cizincům a celému okresu země mnoho dobrého učinili a jméno své proslavili: tak vlastnínmu svému národu učinili málo aneb nic. Téměř všickni velicí mužové z našeho národu, čím na vyšší stupeň se podvihli, tím více zapomenuli na svůj národ, odcizili se pod cizí vládu, i jako panovníci byli nám cizí. Oni byli vším, jen ne vlastenci, znali všechny city vzdělaných lidí, jen ne lásku k národu. Oni byli světoobčané, křesťané, jen ne národníci, poněvadž nepebovali o vzdělanost toho národu a jazyka, jehož byli oudové. Coby byl náš národ kdyby byl zplodil veliké vlastence, a ne velikých lidí! — Naše budoucnost závisí jediné od toho, aby národ velikých a opravdivých národopřítelův měl. Nebudeme-li těch mítí, nikdy pravé slávy nezasloučíme.“ Ó by tyto pravdy obzvláště bratři Čechové — po celém světě se rozlézající a ve službě cizích národův ke škodě vlasti pracující — k srdci připustili!

České vojsko vidíme třikráte (bohužel, vždy jen eo Sancho Pansu) státi před Medulánem, r. 1158 pod králem Vladislavem; r. 1161 pod Theobaldem jeho bratrem; r. 1162 pod Bedřichem jeho synem. Při těchto taženích stkví se nejkrásněji charakter Daniele, biskupa českého: on zajaté kněze a panny odkupovav anebo prosbami vysvobozovav domův je posílal. Naproti tomu jak nekřesťanskou radu, císaři dávanou, slyšíme z úst Anselma, biskupa Ravenského, vycházeti, rkoucího: „že jest slušné, aby Mediolan zbořen byl.“ Žel! že tato barberskou radu císař Bedřich uposlechl, a ještě větší žel, že Čechevé první byli, jenž oheň na toto město meteli! Pomstu a pokutu provozovati na bezdušných skalách, domích, palácích, chrámech — jest nerozum: bořiti a zničovati nevinné klassické památky, sloupy, pomníky a jiné starožitnosti a zůstatky krásoumy — jest uražení člověčenstva. Mimo 16 korinthických sleupův z bílého mramoru, co rupy z koupelí císaře Maximiana, nyní před chrámem s. Vavřince, a pak tři kostely: s. Marie, s. Ambrože a s. Maurice nic z tohoto Druho-Rámu císař Bedřich Rudobradý státi nenechal! Jaková to ztráta, jaková hanba! — Medulánčané nemohli nikdy na ztrátu své, jim od německých císařův jmenovitě od Jindřicha III, Lothara a nejvíce od Bedřicha Rudobradého, vzaté neodvislosti zapomenouti: kdož pak jim to za zlé míti může? — Když jednou manželka tohoto posledního, Beatrix, dcera Burgundského hraběte Reinolda, do Mediolanu ze zvědavosti, ať nedím ze všetečnosti, přišla, lid nad ztrátou své svobody ještě rozjitřený, posadivše ji opačně na osla a ocas místo usdy do rukou jí davše po ulicích s posměchem ji vodili: to arci výtržnost a uražení císařské velebnosti. Císař Bedřich ale za to zbořil celé město, a kdo z obyvatelův, vinných neb nevinných, živobyť své ochrániti chtěl, přinucen byl smokvu (fík) pod ocasem onoho osla vstrčenou zubami vytáhnouti: i to zločin a uražení člověčensta, a nevíme, na čem se více horšiti, či na hříšnicích, či na trestateli.

V refektorium tohoto kláštera jest na stěně onen světoslavný obraz od *Leonarda da Vinci*, jež se vůbec Ustanovení *Večeře Páně* jmenuje, ale bludně, nebo vlastně *Předpověděním zrady Jidášovy* slouiti by měl, ať všecko, složení, pohybování, charaktery, posunky a skutky k tomuto směřují a sama *Večeře* zde jen co příležitost k tomu a vedlejší věc jest. Těšil jsem se dávno před tím na spatření tohoto divu malířského. Ale bohužel v jakovém stavu našel jsem její nešťastný obraz, nýbrž jenom zbořeniny obrazu, v zaprášeném, vlhkém, více stodole a stáji, nežli počtivé síni se podobajícím přibytku. Máť tato stěnomalba již svůj vlastní obšírný, všelikých smutných osudův plný, životopis. Již povstání tohoto obrazu zplodilo množství rozprávek o osobách skutečných v obličejích těchto apoštolův představených, jmenovitě v obličejích Jidáše že prý skrytý leží prior tohoto kláštera, jehož *Da Vinci* z pomsty tam zvěčnil. R. 1515 chtěl *František I.* celý obraz ze stěny vyjmouti a do Francouz přeložiti, což se ale nezdařilo. Něco později způsobila hloupost mnichův temuto obrazu nevynahraditelnou škodu; nebo tyto chtěvše dvéře svého refektorium zvětšiti nad nimiž se právě obraz tento nalézá, dali veliký kus s nohama Krista Pána a některých apoštolův odřezati a tím zkomolili a zhenobili tuto nádhernu krásoumy. Roku 1726 dal mu jakýsi *Medulecký mastičkář* poslední pomazání, ať se chvastal, že zná tajemství zbledlé barvy očerstviti, za které šibalství 500 lir ode zdejších dominikanův dostal. V poslední francouzské vojně proměnili Francouzi tuto síň na konírnu a tím dovršili tito vzdělání *Omarové* počet hříchův proti obrazu, který zasloužil, aby ve zlatém paláci chován a švejcarskou štráží před zhoubci obhajován byl. Po schodech asi 10 stupňových vstupuje se na prkenné před ním nyní vystavené ležení: tato přízeň však ne každému se propůjčuje a stojí zvláštní obdarek. Ale odměna za to jest stonásobná. Na vzdor otěimahým losům síle, život a krása původní, kterou *da Vinci* těmto obrazům vdechnul, nemohly býti zničeny! — Již

skladba a skupenství osob prozrazuje mistra: ve středem Kristus, vůkol něho 12 učeníkův ne osamotně sedících ale na 4 živé hromádky čili třídy, každá po tři osoby, se souměrně rozdělujících. Umělec tento měl každému apoštolovi obzvláštní ráz dáti, který i na vyčíslených barvách cele poznati se dáva: Jakuba vyznamenává šlechtetnýmyzlnost: Filipa ohnivost a prudkost, nebo podpíraje se oběma rukama na stůl, žádá odhodlaně zvědět, kdoby ten zrádce byl; Jidáš má obličej, v němž nejvyšší zloba a zpronevěřilost hnízdí a ošklivost i hněvem srdce proti němu zaplňuje. Hlava Janova plná milostnosti, okrouhlá, krotká, právě slavjanská; Petr a Ondřej mají roduanou podobnost, která na prvém pohled zvěstuje že bratři jsou; ostatní apoštolé zjevují způsobem vlasův, roucha a jiných znakův kmen a kraj židovský, z něhož pocházeli. V prostřed těchto hvězd leskne se božská osoba Kristova v nevýmluvně tiché velebnosti a jasnosti. Díky řízení božimu, že tak mnohé a staré kopie tohoto obrazu máme, z nichž některé dosti věrně vlastnosti původu vypočetnily. Leonardo da Vinci narodil se v městečku Vinci u Florencie r. 1444, zemřel r. 1519 ve Fontalenbleau v náručí Františka krále francouzského. On byl sokem Michala Angola, a mužem vysoce učeným. — Jeho obrazy prozrazují hluboké studium psychologie a physiologie. Při patření na tento obraz, zvláště jeho lebky a tváře, napadlo nás to pokušení mysliti, zdali tento Leonardo v nějakém svazku a porozumění nestál se souvěkým jemu Janem Glogovským, jenž právě toho času první byl, co lebo-sloví na Akademii Krakovské, a tak tedy dávno před Gallem, učiti začal a r. 1501 i zvláštní knihu „Cranologia“ s vyobrazeními hlavy a její částek, tiskem na světlo vydal? To jisté jest, že i Leonardo psal nejen *Anatomii lidského těla*, ale i *Physiognomicu*. Leonardo mnoho hlav a tváří prvé rejsovati proboval, nežli se mu jedna zdařila, při níž potom zůstal.

Obrazárna Medulanská a spolu i Akademie věd i umění jest v paláci *Brera* řešeném, v němž předtím

Jezuité bydleli. Každé navštívení obrazárny bylo mi svátkem a radovánkami. Tato sbírka obrazův a sádrových odlišná patří k nejkrásnějším v Itálii. Tři staré a tři nové, teprv shotovené a ku vyhrání anebo prodání vyložené obrazy svábily a předpojalý i zde tak mou pozornost, že bych se k ostatním téměř nevšimavým a nespravedlivým byl stal, kdybych sobě nebyl již v Benátkách umínil, jednostrannosti se varovati. Proto aspoň tolik panství jsem nad sebou obdržel, že jsem vše, co k vidění bylo řádně, a trpělivě přehlédl, ale k miláčkům oblíbeným potom, po vykonané práci, opět dva i třikráte se nevrátil. Oddavky čili sobáš panny Marie s Josefem od Rafaela r. 1504 jest první perla v této sbírce; toto byla koruna mých krásomných úživův v obrazárnách vláských. Krása a vážnost v tubém svazku jest charakter všech obrazův Rafaelových, ale zde tkví ještě cosi třetího což nelze vypsati, co se viděti musí. Zde jsem cítil, co ostrovitipný Lužičan z Kamenice — Lessing — onou výpovědí říci chtěl: „žeby Rafael i bez rukou malířem byl.“ — Rafael zemřel v 34 roku života, jakási májová mladistvost rozestřena jest po všech osobách jeho obrazův, nevymaže ani starcův. On slohu svého nikdy a nikde nezměnil, všudy jest tentýž, na obrazech v Benátkách, ve Veroně, v Brescii: všudy mladý, spanily, divotvorný, nebo každý jeho obraz jest malířský zázrak. Co tomuto obrazu ještě nad to zvláštní cenu dává jest to, že se Rafael se svou milenkou zde do tohoto komonstva postavil. — Druhý obraz památaý v této Breže jest *Zvěstování p. M.* od Jana Sanzia, otce a prvního učitele Rafaelova. Srovnávání těchto obrazův, od otce a syna, a šlakování oněch krás, které se u toho jen co poupátka, u tohoto již co rozvitá růže zjevují, působilo mi zvláštní radost. Třetí obraz zde mne obradovavší byla *Venus* od Felice Schiavona. Tito Schiavonovci mne, co věrní přátelé a upřímní spolurodáci, na celé této cestě sprovázeli všudy kroky mé mi oslazující a okrašlující. Považujeme-li ji v blízkosti,

zdá se, jakoby celá toliko jednou jedinou barvou malována byla, neznaménáme na ní světla ani stínu: ale čím více se od ní oddalujeme a k tomu pravému stojísti, a něhož považována býti musí, se blížíme, tím více se všechno okrouhlí, od plochy plátna odluštuje a jako dvíhá, aby nám v ústrety šlo. Takový účinek umí pravý mistr způsobným užitím barvy a světla vyčarovat! — Hledali jsme zde pilně i nějaké obrazy od *Lukáše Schiavona*, malíře Medolsanského, jenž byl učitelem Hieronyma Delfiona: a však nic nám pod oči nepřišlo; v soukromých sbírkách jsou neomylně jeho práce, ale těchto je v Medulaně nesmírné množství. I tento Lukáš byl dojista synem našeho národu, snad i oudem rodiny Medolské. Zde se nalézá i průba čili první výkres hlavy Kristovy od Leonarda da Vinci pro výše zpomínanou Večeři čili Zradu; a od Pavla Veronesa Narození Páně, Svatba v Káni a Umývání nohou, všechno v jeho obyčejném blesku a třesku plném slohu.

Z nových, zde v předsíních k vybrání a ku prodání vyložených plodův malířských líbily se mi též tři obzvláště, totiž: *Potopa* od Karla Belosa, velikanský obraz, smělé myšlénky mluvné barvy; potom *Novořek* an umíraje meč pomsty svému synu proti Turkům odovzdává; osoby a obličejje to věru více srbské nežli řecké čili hellenské, tak že Constantin Šarlatorozeneo mezi staršími a profess. Fallmerayer mezi novými spisovateli nezle mají potvrzující, že nynější Novořekové větším dílem potomci Slavjanův jsou; a však mladý tento nejmenovaný malíř všemožnou pozornost a podporu zasluhuje. Povědomost stoletého snášeného otroctví a vroucí láska k národu svému svítí se jasně z hasnoucího již oka. Třetí obraz představoval předmět ze slavjanského života, totiž *Mazepu* od Francouza Horace Vernet: krásný tento a mladý polský šlechtic přivázán jest na hřbet divého koně, an s ním přes pouště a lesy cválá. Několik plachých vlkův skáče za křovinami jakoby na loupež čekali. Výborný to obraz a pohled jeho elektrizující. Vernetové francouzští proslavili se již dávno, jmenovitě *Karel*, vyeobrazováním

koňův, toto mistrovství zdědil i Horac. Tento sněžný běloš, jak hrdé, jak ušlechtilé zvíře! Jiný bázlivý sněbo střední malíř bylby tohoto květoucího mládence jistě na nějakou tmavobarvou škapu posadil, aby tím spanilou postavu onoho povýšil.

U Ambroziánské knihovny též jest znamenitá sbírka obrazův, jmenovitě: Tři králové čili mudrci od východu od našeho *Ondřeje Schiavona*, rozmilý obraz vypracovaný s jakousi zlatostkvělou čistotou a něžnou rukou. Viděti zde i obrazy od Němců, k. p. Huberta, Dürera, Holbeina, Kranacha, Mengsa, a však málokdo se při nich zastaví, jsouť oni zde, tak jako onen gothický chrám, cizozemci; jejich obrazy nejsou plodem tohoto povětří a podnebí, ani těchto stěn a zdí, ani těchto svazkův a poměrův života: slovem oni nejsou zde *doma*. Od jiných obdivované malilinké kvítky, malované na slonové kosti od Jana Breughela, mně se nejen nelíbily co malicherná uměleckování a prázná mozolování, ale se mi i zohklivily proto, že malíř tento při nich oslepnul. — Krásouma není pro dětinské loutky a bavitelka. Mne více těšil zde chovaný vlastnoruční karton (nástin) ke škole Athenské od Rafaele, potom kopie Medičejské Venuše, Laokoona Vatikanského, Herkulesa Farneského a jiných.

V bibliotece samé ukazují se co řídkosti: Rukopis *Rufního* přeložení války židovské od Jos. Flavia, asi 1100 let starý a na stromové kůře psaný; díla Ambrožova; listy na sněm Tridentinský se vztahující od Karla Borromaea hned cele psané, hned podepsané; spisy Virgilovy s Petrarkovými vlastnoručními poznámenániami na krajích; jeden codex cyrilský, palimpsest Ciceronovy řeči pro Scauro, nad nímž Carmen Sedulii; Ulfilovo Evangelium Matouše, Rukopisy Leonarda da Vinci atd. Jeden veliký foliant obsahuje původní listy tureckého císaře Bajazeta poslané papežovi Innocenciovi VIII. a Alexandrovi VI. s připojeným latinským tlumočením. Zisk sotvy může přátelskvi na vyšší stupeň mezi ohlavními jináče nepřátely šroubovati, jako zde. V jednom psaní Bajazeta od r. 1492 k Innocenciu stojí:

„N. veniens declaravit, qualiter cupitis et amatis et ubique magni facitis res sacras et admirabilis divini et magni Prophetae (Mahomeda) et Domini Jesu Christi.“ Nyní má Medulán jedinkého na sivo vzatého spisovatele, Alexandra Manzoniho, asi 50 let majícího, jehož roman: *Promessi Sponsi*, velice se chváří.

Z divadel zdejších téměř jen jedno jsme, a však pilně navštěvovali, totiž *La Scala*, které k největším a k nejkrásnějším v Evropě přináleží; jest v něm 6 pater čili poschodí a každé z těchto má 42 lóže, tak že asi 4000 diváků pohodlně směstknati se může. — Ozdoby divadelní sotvy výše již vystoupiti mohou, nežli zde, každá nová opera má i cele nové dekorace. Divadlo trvá od 8—12 hodin; kde však mezi operou i balety se provozují. Dvě věci se nám zde předce nelíbily, předně množství hudebníkův totiž 100, tak že hluk hudby celý zpěv pohlcuje aniž co z tohoto slyšeti nedím-li rozuměti; jednozpěv (solo) měloby jen několik hudebníkův sprovázeti, kůr třeba všickni; potom nezdořilost a rozpustilost, která v celém obecenstvu panuje; ticho jest zde jen tudy když se arie zpívají, pod recitativy chodění a mluvení téměř jak na ulici. — Pan V. Březák, tuším Čech, kapelní mistr při zdejším Baskonském pluku, složil některé ze slavjanských, zvláště illyrských, národních melodií do not, které se tak všeobecně zalíbily, že v tomto theatře často s velikou pochvalou obecenstva hrávány býti musely. Luitpold, kníže Bavorské, uslyšav je zde hráti, tak se do nich samiloval, že je sobě i hned přepsati dal a s sebou domů vsal.

Mezi výtvary novější stavby a řezby zasluhuje pozornost brána: *Arca della Pace*, od Napoleona r. 1804 začatá, na památku vítězství u Marenga. Sloupové a obloukové jsou utěšené, ale mezi koněmi zde postavenými a mezi koněmi v Benátkách na průčelí chrámu Svat-Markovského jakový to rozdíl! — Slavná socha Theseova od Canovy s obrazem Napoleonovým, nyní ve Vídni se nalézající, byla na tento oblouk určena. — Nedaleko odtudto jest circus čili amphitheatr na způsob Veronského, z kamení tesaného

sezděn, pro 30.000 divákův, pro konicval, závod vozův atd. Circus tento i vodou naplněn býti může prodlní boje. Malicherný však jest u přirovnání k Veronskému.

Již řečeno, že v Medulaně vojsko leží, v němž se mnoho evang. Slovákův, Čechův, Moravanův a Slezákův nalézá. Předtím evang. vojsko nemělo nikde zvláštního duchovního pastýře; teprv zvěčnělý císař František ustanovil Evangelikům, jak Augšpurského tak i Helvetského vyznání, zvláštní polní kněze v Itálii placené od státu. S evang. stránky jest Dvoj. p. Bukva, Slovák z Novobradské stolice, první v tom ouřadu. Služby boží konají se každou neděli ráno o 7. hodině. V nejbližší neděli, bylať tuším 17 po s. Trojici, i jáť jsem navštívil kostel ten, dosti prostranný a čistý, ve vojenské kasárně. Kdo vysloví mou radost, když jsem se tu v tomto cizým dalekém světě, od valného shromáždění, nábožným mně známým zpěvem: Bože věrný, Bože! — v milé mateřské zlatozvučné řeči pozdravena slyšel? Posadil jsem se u prostřed vojska, mezi krajany. Dv. p. Bukva spatřiv mne přišel ke mně a chtěl mne všeelijak k tomu donutiti abych prý já — kázal. „Odpustte, příteli,“ řekl jsem, „já cestuji, abych odpočinul, viděl, slyšel, požíval — nikoli abych dělal a mluvil: ode mnoha let slyším sebe mluvícího, chci nyní i jiné mluvící slyšeti; a však prosím vás, tak své věci konejte, jakoby mne zde nebylo.“ Dv. p. Bukva vystoupiv na kazatelnici řečnil o smrti, její nejistotě a potřebě pamatování na ni. Pan Bukva jest řečníkem horlivým, myšlenky má hojné, příklady ze života vojenského vážené: jen škoda že o čistotu a pravidelnost řeči slovenské, snobř o celou mluvnici mateřčiny tak málo pečuje! — Není možná řečníkem býti bez dokonalé známosti té řeči, ve které mluvíme. Ty nejněžnější a nejdůležitější myšlenky tratí všecku cenu, oblečeme-li je do špinavého aneb roztrhaného roucha. Co krásného, pravidelného a chyby prázného jest, aneb ať se pospojitě vyslovím, co umytého a učesaného jest v řeči, to cítí i obyčejný lid a vzdělává tím i své srdce i svou

krásochuť. Mezi knihami p. Bukvovými viděli jsme německého Schillera: to dobře! maďarského Kisfaludiho: i to dobře! rozličné vlaské knihy: i to dobře! ale ani jednu československou, vyjmonce dvě neb tři ouřední: to zle!! My jsme všecko toto, což nám na srdci leželo, dv. panu Bukvovi i upřímně vyznali a řekli: i máme naději, že tuže naši upřímnost na zlou stránku vykládati nebude. Musímeť již začítí s naším národem a jazykem jináče hospodařiti, obzvláště my jeho duchovní vůdcové a učitelé: nechcemeli, aby zůstával na věky v hanebném dětinství co povrhel jiných národův.

Mravy a zvyky zdejší šlechty velmi se podobají mravům a zvykům polské šlechty: Hučno, bučno — a v paty zimno! Množství služebníkůva běhounův, stkvostné roucho, nádherné equipage a tohoto všeho chvastavé před světem ukazování — toto jest panující tón Medulančanův. Pod večer se celý Corso hemží vozy a koňmi, málo kde slyšeti rozmlouvání aneb společnosti, všudy mlčelivost a samosvojnost a odtud vyplývající dlouhochvilná kratochvil. Na procházce u Corsu ukazováno nám matku, která již svou třetí dceru jistému, na venkově u města bydlicímu šlechticovi prodala a po čase opět každou zpátkem vzala. — Ostatně na stkvostné tabule, mnohá jídla a časté hostiny udrží zdejší šlechta tak mnoho jako k. p. maďarská: jsou zde zvláštní kuchařové, s nimiž celé domy a rodiny závazek (kontrakt) na měsíc, na rok udělají tak, že buď onik němu obědvati přicházejí, buď on jim do domu jídla posílá. Odtud pochází, že v některých domích ani ohniště ani kuchyně není. Nejškaredější, téměř v celé Italii rozšířený, obyčej jest ten, že zabijeli kdo koho, z jakovékoli příčiny, třebaš i zjevně, takového utíkajícího vraha nikdo nejen nezastavuje a nelapá v běhu, ale každý mu ještě v outěku pomáhá, aneb jej i skrývá. —

Jednoho dne v ulici nejlidnatější k východní bráně vedoucí, uvidíme zdaleka v ústřety nám jdoucího muže, vysoké postavy; lidé ostatní se ačkoli s velikou šetrností od něho ostýchavě odstraňovali, my ale a naši přátelé znajíce jej pokojně a s pozdravením blízko ve-

dle něho přešli jsme. Byl to c. k. ritmistr, ze staré, slavné slavjanské rodiny pocházející, hrabě P. . . č., jenž několik dnův před naším příchodem to neštěstí měl, že ode vzteklého koně pokousán byl. Nedlouho potom četli jsme však v novinách tu příjemnou zprávu, že p. Josef Lalič, též Slavo-Illyr, učitel a notář v městečku Vrbovsku v Horvatech, muže tohoto šťastně vyhojil známým svým lékařstvím, ze zrostliny *Hořce* (*Gentiana cruciata*) připravovaným, které od svého testě (tchána) zdědil, a za jehož objevení od Rakouské vlády i znamenitou odměnu 10,000 zl. i roční doživotní penzi 800 zl. obdržel. P. Lalič široko daleko volán bývá do cizích krajín k léčení podobných chorob, a všudy se zdařilým prospěchem. On udělá z oné zrostliny odvar, vleje to, když se nemocjeviti počíná, do úst pacientovi, načež tento se notně vypotí a vyspí: a s tím je konec všemu nebezpečství. Mnohoť jsem již v Horvatsku slyšel o pánu Laličovi a těšil se nemálo nad tím, že i tato čest vynalezení jistého léku proti vodobázní, této snad nejhroznější neřesti člověčenstva, našemu národu za podíl se dostala.

Venkovský dům se zahradou, *Markety Simonetty*, asi půl hodiny od města vzdálený, památný jest bezpříkladným ohlasem, anž ozvěna hlas lidský 40kráté, zvuk vystřelené pistole 60kráté opětuje. — V Linterně (čili *l'Inferno*) též v blízkosti města jsou řumy letohradu Petrarkova, kde 1355 po smrti Laury přebýval, znělky skládal a rozpravu: *De remidiis utriusque fortunae*, psal. — Klášter Chiaravalle leží tři vláské míle před porta Romana: zde jest hrob dotčené kacířky české Vilhelmíny.

Monza (lat. *Monoetia*, za starodávna *Moguntia*, sr. Mohuč) městečko, jest od Medulánu asi 2 hodiny vzdáleno, my však na parovoze za 13 minut (a tak tedy asi za celou čtvrt hodiny) tam přeletěli jsme. To byla ma první vozba párníková na suchu, má nejrychlejší cesta v životě. Tuto rychlost i potom na žádné železné draze jsem nespátřil. Stromy, zahrady, věže, vesnice okolní jen zašuměly a pak opět zmizely. Nej památnější jest zde chrám Jana Křestitele pro starožitnosti a drahé

poklady. Dóm tento od královny longobardské Theodolindy založen byl; její podobizna zde stojí. Sakristie plná jest neoceněných klénotův, zde jest k. p. purpurospaný gradual od Řehoře I. královně této darovaný, stříbrná stepice s kufátky; náprsní kříž a hřeben této královny, veliká číše její, z níž obyčejně pila, celá z jednoho kusu saffru. V samém chrámě v oltáři jest ona historicky památná *Železná koruna Longobardův*. Ku spatření této vyhledává se zvláštní dovolení od zdejší vrchnosti a předběžné složení 5 frankův. My všecho toto učinili jsme, já ale slyše, že se tato koruna a křížem k políbení podává, ostýchal jsem se co starokutý protestant k oltáři tomu přistoupiti, abych svým kacířským ostatním nábožným divákům a libáčům k pohoršení nesloužil, pročež zůstal jsem pozadu opřen o pilíř. Zpozorovav to jeden mladý kněz přistoupil ke mně vlídně a pojav mne za ruku, řekl: „Vy jste jinověrec? nu to nic nedělá, pojďte jen, odpouštíme vám i klekání i políbení!“ — Dostav těchto odpustkův šel jsem až k samému oltáři tím potěšeněji, že tam již i několik Angličanův obojího pohlaví stálo a čekalo, kteří též nebyli z tohoto ovčince. Snění a ukazování tohoto svatoostatku děje se se mnohými obřady a okolnostmi; mše se čte, řebřík se donáší a k oltáři přikládá, dvojitě dvéře velikými klíči se odmykají, a několik knězův a kostelníkův vynímají a k zemi spouštějí tento dosti těžký kříž, v jehož středku vpravená jest ona koruna, v koruně uvnitř jest železný kruh, dle pověsti z jednoho hřebu kříže Kristova ukovaný. Koruna ta zlatem a drahokameny ozdobená jest asi 3 coule široká a tak ouzká, že jen na temeni seděti musela, anť se dospělá hlava v ni nesměstná. — Ve dvoře chrámu ukazuje se ve výklenku stěny kostlivec Hektora Visconti, na němž ještě i kůže. Asi čtvrt hodiny od městečka jest letní sídlo místokrále s rozkošným parkem, milohrádky a s věží pro vyhlídku na rozprostírající se zde ráj Medulanský totiž kraj Brianza jmenovaný. V Monze častovali nás naši přátelé slavným vínem *Asti* zvaným po své vlasti v Piemontu, jenž jest rodiště znamenitého

vlašského básníře Alfieriho; viano to jest barvy zašloutlé chuti sladkoostře. Zde někteří z našich českých přátel užívali to poznamenání, proč se prý mluví Slavjané, proč ne Slavené Slavené, anť prý to první není národní. Ba nejnárodnější, řekl jsem já, vždyť i sami Čechové říkají rozpiat, přepiatost; a osobní Burjan, Kucian; hrubien bocian; a jako se říká Ros Bosian Rosianka, Srb Sribian Sribianka, Veljan Veljanka, tak i Slav Slavjan Slavjanka, ať o křestian měštian sneb staženě křestian, a jiných jsem patřících mlčím. Již i předtím jinde na naší vlašské cestě, a však obzvláště zde viděli jsme úkaz, na zdejší Staro-Venety nás živě upomínající: totiž, naše *Korunné čili kohoutí stromy*, které se zde *Kukané Kobané* (sr. kok, kokoš, kohout, kokot lingram) nazývají. Jsou to stromy čili břevna z kůry oloupaná, v zemi upevněná a vysoko přímo strmící; na jejichž vrcholku visí šátky, stužky, lahůdky a jiné věci, které ten dostává, jenž nahoru vyleze: čehož obšírnější vypsání viz v našich *Zpěvánkách* I. str. 528, a ve *Slávě Bohyní* str. 172. 286. Poněvadž se tento staronáboženský obřad a hra s ním spojená jen u Indův a Slavjanův (čistých neb poněmčených) nalézá: slušně jej i v horní Italii, anť dále sotvy sahá, za rумы s pozůstatky Slavo-Venetův míti můžeme.

I z Benátek i z Medulánu chtěli jsme zatočiti cestu do Florencie a Říma; poněvadž ale my, pro krátkost času, pasy toliko od městských vrchností jsme měli, nikoli od sl. consilium a vlády; zdejší pak gubernatorové k podepsání takových pasův do cizích státův zplnomocnění nejsou, a Jeho c. k. Výsost místokrál Rainer, v němž naději jsme skládali, právě několika dní před naším příchodem, do Vídně odjel; odtudto pak do Vídně psáti a na odpověď dva snad i tři týdne čekati, těžko anobř nám, jimž ouřad čas vyměřoval, nemožno bylo: odevzdali jsme se, ač ne bez bolesti, do neproměnitelného osudu. Já jmenovitě kojil jsem se nadějí budoucnosti, že se snad předce ještě někdy příležitost naskytne k uspokojení i této vroucí tužby, tak jako se nadařila ku spatření Benátek; že již byli tam krom toho

Slávové a Čechové, kteří nám opsání tamějších krásot a památností podali, sčkoli p. Palacký velmi skoupě a p. Kopitar ještě skoupěji; že celou Itálii nejednou chápati a cítiti nelze, ant to pro tak krátký čas přemnoho jest duchu i srdci lidskému; a naposledy že čím hlouběji do prostřední a dolní Italie, tím méně slavjanských živlův, rumův a jmen místních se nalézá, ant Venetové toliko horní Vlachy až k Helvetsku a Tyrolsku zaujíjímali: já pak bez slavjanské národnosti ani v cizině žíti a putovati nechci. — A byt se ti i toho štěstí nikdy již za podíl nedostalo Řím a Vesuv spatřiti: děkuj Bohu za to co ti posavad dal a popřál; přestaň na tom, že jsi zde tak mnohými novými city duši svou nachoval; uživej a kochej se ještě v tom co máš; co nelze, tomu dej výhost. — Zmužilé odvolení, ústupnost a opuštění žádoucích věcí často není menší ctnost, než přes všechny překážky se prolamující odhodlanost a neúporné hledání pokladův.

HLAVA IV.

Brianzo; Como; Leccho; Veltlin.

Úvahy o Horno-Vlaších.

Jako mladí lidé vidouce že se již masopust ku konci chýlí pospíchají ještě všemožně poslední jeho dny a noci, plesy a rozkoše užiti: tak my opustivše Medulán chvátali jsme ku spatření ostatních krás a vzácností Italie. Spolu s námi v jednom velikém kočáru jeli dva kněží a dvě paní z Medulánu. Jeden z oněch kněží byl muž vzešlého věku, drže v rukou breviar Ambrozianský; on nám o stavu kněžstva a náboženstva ve Vlaších nejvěrnější zprávy podal, mluvě dosti dobře latině. Jiný byl mládeneček asi 14 letý, jménem Francesco Caimi, a již kanovníkem S. Ambrože, se znamenitými ročními důchodky: jeho otázky i odpovědi, anobř celé chování se bylo ještě dětinské. Rodina jej přiměla k tomuto

stavu, majíc dědičné právo poroučeti někoho na tuto výnosnou kanonii. Tento a onyno dvě paní neuměly jen vlasky. Mladší z nich mluvila vlastinou delikátně, slovy předěnými, v hedbáv a šarlát zavnutými. Podělovali nás téměř násilně tito dobří lidé všemi vlaskými lahůdkami, které při sobě měli, zvláště salámi a ocukřeným ovocem. My jsme se totiž jejich vlaským obyčejům a způsobům všemožně propůjčovali, což nám jejich důvěru a přízeň získalo. V tomto tovaryšství přinuceni jsme byli ustavičně vlasky, třeba jak zle, mluvíti. Měli jsme však tu výhodu, že nás tito spolucestovatelé na všechny krásy a památnosti rajskeho okolí *Brianza* (*Brigantia*, sr. Břeg Břegatý Brehovatý) pozorny učinili. Okolí to záleží z rozkošných pahorkův bílí břehův a nížin mezi oběma ramenama Comského jezera. Nejvyšší chlum *Villa Brianza* s hradem a věží, sloužil lombardské královně *Theodolindě* za bydlo. Všudy množství veselých venkovských domkův a letohrádkův, jenž se *Kapucinky* jmenují proto, že na vzor kapucinských klášterův budovány jsou a mnohé chyžky ku přijetí hostův mají, kteří se zde často a hojně nacházejí, od jedné kapucinky ke druhé putující a pobostinství požívající. V městě *Como* (Chum Chlum) narodil se *Plinius* mladší, veselohercký básník *Caecilius*, a *Caninius Rufus*, jenž děje *Trajanovy* opěval. Na vrchole chlumu, pod nímž město *Como* leží, jsou půvabné zbořeniny hradu *Baradello* (sr. bardo brdo). *Cajus Plinius* v listě *Caninovi Rufovi* 1 *Lib. 3 Ep.* takto píše: „*Quid agit Comum tuae meaeque deliciae? quid suburbanum? quid illa porticus verna semper? quid Platanon opacissimus? quid Euripus (vodovod) viridis et gemmeus? quid subjectus et serviens lacus? — quid balneum illud quod plurimus sol implet et circumit? — Si te possident felix beatusque es! atd.*“ Studnici pak Comskou takto opisuje *L. IV. Ep. 30.* „*Fons oritur in monte, per saxa decurrit erupitur coenatiuncula manu facta: ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura: ter in die statis auctibus ac diminutionibus crescit decrescitque. Cernitur id palam et cum summa*

voluptate deprehenditur atd.“ Tento list je zde, do vlastiny přeložený, na mramorové tabuli vyryt.

Nyní se již vysoké vrchy a skály před námi otvíraly, na obloze šířil se černý mrak, prudký vítr se strhnul: my právě dojeli jsme do Leccha města u jezera Como, náramnými skalisky obklíčeného. Byloť o nešpořích: poněvadž zde večeřeti jsme měli, já použiv času, šel jsem na zdejší věži, abych spatřil stroj Ambroziánských zvonův a způsob zvonění, který se mi v celé Itálii tak nepřijemný býti zdál. Nebo vlaské zvonění jest jakési hrncování, podobné našemu bití na zvon v čas ohně. Zvony zdejší mají vedle sebe veliké dřevěné kolo o něž provaz otočen jest, jehož jeden konec dole u věže se tahá bez přestání, tak že se při tom celý zvon vzhůru dolů převracuje, což neharmonický zvuk působí. Toto se nazývá ambroziánským zvoněním. Vyhlédna oknem nyní s této dosti vysoké na kopci stojící věže, co jsem spatřil? Všemohoucí Bože, divadlo sotvy kdy viděné! Celé město a okolí tmavou nocí zakryté, vichřice unášela cihly i střechy; bleskové hromonosní křízili se bez přestání: pode mnou chrám plný lidstva večerní nábožnost vykonávajícího a při pobátka bouře domův utíkajícího: i já, ač jsem nádeštník měl, předce pro přival a vichřici nemoha ho užiti, značně promoklý do hostince jsem se vrátil, kde moji druhové *samá pravá vlaská jídla*, jako na rozžehnanou, připraviti dali. Mezi jinými nejlépe nám chutnala *Polenta con uccelli*, t. j. vlaská z kukuřice udělaná kaše na níž malá smažená ptačata. Jest toto lahůdka všech Vlachův. Vyznati však musíme, že Vlachové vůbec v jedení a v pití mírní jsou: na kuchyni a na břichu jim tak mnoho nezáleží, jako na krásných staveních, na sochách a obrazech, na divadlech a operách, na sbírkách památek a starožitností — totoť jest jejich každodenní pokrm; i obecný i nevzdělaný lid o tomto myslí a mluví, v tomto svou rozkoš zakládá. Sochy, rytiny, obrazy městech aneb na polcích a silnicích od všetečnickův poraněné, stěny chrámův, mostův aneb jiných veřejných bndov od surovcův zohavené aneb začarbané, jako bo-

hušel téměř všudy v Uhrách — to jsme v Itálii na celé cestě nespatri. Lid, i sama luza, všudy cítí zvláštní uctivost k výtvorům krásoumy. — Vůbec sedlák a rolník v celé Itálii jest zdvořilý, veselého obličejje, hlavu přímo nesoucí svobody a člověčenství sobě povědom, životu se radující a větším dílem majetný: ne jako naši zetročili chudši a manové. Ale jak to jiněde i býti může? Vlaské přísloví praví: „Sedlák jest jako vavřín, čím pilněji se polévá, tím více voní a ovoce přináší; naproti tomu české přísloví říká: „Sedlák jest jako vrba, čím ji častěji obroubáš, tím se hustěji obalí.“ —

Od města Lecco až do Inšpruku jeli jsme s dillžancí čili poštovským vozem. Naši Vlachové a Vlachyně pořád ještě drahný kus cesty s námi putovali. Od počátku naší cesty až posavad měli jsme to nejprříznivější počasí: v dnešní noc ale, mezi 3. a 4. říjnem, zdálo se jakoby se všechny strašné živly proti nám byly spikly. Vichřice a bouře trvala od 5 večerní hodiny do 1 po půlnoci. Zdejší silnice ouzce nade břehem Komského jezera se táhne a jest jedna z nejpamátnejších, nebo zdejší k jezeru přiléhajícím tvrdoskalným vrchům s velikou prací odzískána anebo v ně vzdorně vlámána a uměle vpravena jest. Často jest průchod skrze dlouhé skály prolámán, které průlomy jmenují se zde galeriemi, ony jsou co tunel anglický. Praveno nám, že již lomhardští králové a jmenovitě i Karel Vel. na této silnici pracovali. Mezi silnicí a jezerem jest ohrada čili zeď lokte zvýší. Až do Vareny šťastně se probil náš postillion přes lijavce, písek, kamení a *ruččeje* (prudké potoky) s hor na silnici se ouprkem valící. Ale mezi Varenou a Belanem zůstali jsme vězeti. Silnice zde tak kamením a pískem zanešena byla, že celé kopce před námi stály a koně s dupotem a ržením se zpínajíce dále nechtěli. My již předtím od Vareny větším dílem pěšky jsme kráčeli po zděném tom zábradlí pod šlehy větru nad jezerem, anť po cestě pro hahno a vodu nelze bylo. A však i tu dvojí nebezpečenství nás obkličovalo shůry létaly nám nad hlavami skalní laviny, to jest větrem a přívalem odervané strhy a úlomky skal s vysokých

naš námi strmících hor; zespod otvíralo svůj jícen jezero pod námi hrozně se pěnicí, zmltající a vlnobítím tímto naše boty i šaty často i obličej opleskávající. Jeden chybný krok na této zdi bylby nás ve hrobě vln pochoval. Na štěstí osvěcovalo nám ustavičné blyškání tmavou tuť pouť. Jakové to strašnokrásné divadlo! jaková to nevidaná a nevyščitelná noc! Jezero plápolalo co phosphorské moře v náramném korytě mezi dvojím pohořím, s něhož sobě hromové vzájemné otázky a odpovědi dávali dlouhohlasným jekotem jakoby jejich zpěvný kůr příchod soudného dne vítal. Villa Pliniova s divotvornou studnicí chvěla a stkvěla se před očima našima co povětrný hrad, s něhož se stínové velikých těchto Římanův promykávali. Krápěje deště střílely s oblakův na hladinu plesa, co kulky a broky na čelo nepřátelského vojska. Naše paní ve voze tak nafíkaly, že, zvláště mladší z nich, ledva jsme nkojiti mohli v zoufalém pláči; druhá ustavičně volala: „Guai a me! o Dio! Gesu Giuseppe Maria!“ Já však, vyjma tu i tam okamžitý přestrašek, více osudu jiných než mého se týkající, u prostřed všech těchto pobrom tak klidný a nepředěšený byl jsem, jakobych jistě byl předkem znal, že pod mocnou rukou Boží jsoucím nic se nám nestane. „Škoda,“ řekl jsem k příteli Doležálkovi, „škoda že tu Byrona není, tožby byl hodný předmět pro jeho brázu a zoufání milující Muzu.“ — „Ba škoda,“ odpovéděl on, „že tu není Lisst aneb Olebull přítomen, aby tyto zvuky s city v hudbu uvedli.“ — V tomto položení úpěli jsme až do svitu, kde o páté hodině náš konduktor z městyse Bellano soudce s několika chlapy, motykami a jinými nástroji opatřené dovedl, kteří nás z tohoto bahnitého a písečného hrobu vykopali a protrhanou cestu jakstaks k dalšímu pokračování vyrovnali a proklestili. Přečrání to byl pohled ráno na zájezerní ty vysoké vrchy, snť se s nich nesčíslný počet vodospádův zde na způsob stříbrných pesův, tam na způsob nejbělejšího mléka do jezera valil. Samo jezero utěšené stkvělo se nyní jako laskavé oko matky země. Toto byla ona bouře, která v těchto dnech té-

měř celou jižní Evropu zřhubně proběhla, Adristické moře vlnobitím tak zdula, že v Benátkách na náměstí a do chrámu Sv. Markovského na kondolách plaviti se museli; ve Francouzích bezpříkladné rozvodnění řek způsobila; v Uhrách, jmenovitě v Pešti, střechy domův unesla a se zemětřesením dosti značným spojena byla. My však při této bouři šťastnější jsme byli, nežli náš velectěný krajan král, rada a doktor *Bene*, professor na universitě Pešťanské, jenž v cestování svém italském na Apeninách od této vichřice přikvačen byl, tak že vůz jeho překocen a málem do propasti uvržen byl. Ouraz odtud na boku donesl tento slavný lékař ještě až domův.

Jezero *Komo*, jináče u starších zeměpiscův i *Chum Chumské*, latinsky *Lacus Larius*, dostalo jméno od města nad ním ležícího *Chum*, snad *Chlum*, ant skutečně u chlumu čili vrchu leží; anobrž celý tento k tyrolským a helvetským horám zabíhající kraj a kout Medulánského vévodství jmenuje se *Comasko*, *Chumsko* čili *Chlumsko*; v nářečí krajinském sluje chlum posavad *Hom*, *Homec*, v jiných *l* v *u* měnicích *Chum*, jako *vlk* a *vuk*. Známo jest, že jméno *Chlum*, *Chlumec*, *Chlumsko*, nesčíslný počet vesnic a měst na sobě nosí. V Srbsku se nalézá nejen město *Chum* *Hum* *Podhum*, ale i celé knížectví *Zachlumia*. Pravě tak i zde jest město *Chlum* (*Chum Como*), okolí *Chlumsko* (*Comasko*), *Chlumské Chumské* (*Lago di Como*). V Černohoří jeden z nejvyšších vrchův sluje *Kom*. Velký *Kom* a malý *Kom*. Jedno z předhoří tohoto jezera jmenuje se *Černobio* (snad původně *Černovo*); řeka z něho vytekající *Brežia* (*Breggia*); okolí *Serbelloni*, místní jména *Velèso* (sr. *Veles Volos*), *Stavino*, *Leno*, *Nesso* atd. Od města *Lecco* čili *Lecho* jede se skrze *Varenu*, *Bellano* (sr. *Bělany*), *Koreno* (sr. *Kořen*), *Koliko* asi pět mil pořád mezi jezerem *Comským* s levé, a vysokými vrchy s pravé strany: teprv zde se otevírá hluboká, široká, 8 mil dlouhá *Dolina Dol* (zkaženě *Tell Telina*, *Vallis Tellina*, zkráceně *Veltlin*, sr. luž. *dale delni* místo *dole dolni*), kudy řeka *Adva* teče. S *Chlumu* jde tu cesta

do *Doliny*, anebo po vlásku mluvě s *Camo* do *Tellina*. Od Benátek tedy až do této *Doliny* všudy slavjanská jména a šlepeje Venetův. Tento řetěz slavovenetský prodlužuje se ještě i dále v sousední zde kraje, tam až hluboko do Helvetska, tuto do Tyrolska. Semé jméno *Helvet Helvetia* jest naším zdáním to, co *Holovat Holovata Hólvét*, das Alpenland, od *holé* die Alpen a koncovky *vat viat vét*; tak jako Horovat Horvat Horvatie, Dalmat Dalmatia; vrchovat, lesovat atd. Srov. *Sláva Bohyně*, str. 288. o koncovkách *vat mat*. Sem patří i polské *po-wiat*, *povět*, *věta*, t. j. vlast, panství, kraj. *Hol* se v *Hel* obyčejnou změnou hlásek *o e* přezvukovalo, jako *toplý teplý*, *dole dele*, *popel pepel*, *rosa resa*, *nos nes*, *hospoda hespoda*, *Gostimil Gestimil*, *Bodrici Bedrici*, *Smolinci Smeldingi*, *Voloti Veleti*, *Dolina Delina* (*Telina*) atd. Tak se v sousedním Tyrolsku a Korutansku nejvyšší pohoří posud nazývá *slavjanská Hole* (něm. Tauern). I v Helvetsku jest mnoho vesnic a měst, řek a vrchův slavjanská jména nesoucích, k. p. *Neslav*, *Poslav*, *Gradec*, *Kremenice*, *Les*, *Polesic*, *Dubin*, *Bila*, *Belič*, *Belenec*, *Celina*, *Černec*, *Čerlice*, *Delo*, *Luk*, *Lugenec*, *Luzany*, *Čapina*. *Samolik*, *Vetron*, *Brusin Meč*, *Mustenec*, *Kunice*, *Polic*, *Bumplice*, *Sobiasko*, *Delin* (sr. *Tellin*), *Prosto*, *Deleby Daleby*, *Rudenec*, *Siverles*, *Staviak*, *Tasna* (dolina sr. těsná), *Turich Turice* (uaf *Zürich*), *Vilthausen* (sr. *Veleti*, *Vilti*, rodiště *Zvingliho*), *Visoje*, *Vespran Vesprovan*, *Vindisch* čili *Vindonissa*, *Korvantis*, *Kostnice* (kde *Hus* upálen) a jiná; potom jména zdejších vod a jezer, jako *Vendické* jezero a jemu sousední *Vodenské* čili *Bodenské* od vody tak zvané, řeky *Tečia* (*Tessen*), *Muesa* (sr. *Mže*) atd. Dále v okolí jména *Vindelici* (u Hieron. *Vindioi*), *Vindomagi*, *Vedum*, *Avendone* atd. Sem náležejí i jména starohelvetských rodův, k: p. *Meč*, *Milich*, *Nesen*, *Verny* atd. V kantoně *Valiském*, 3 míle vzdálí od hlavního města *Sedunu* (něm. *Sitten*), jest celá osada slavjanská, slavjanského nářečí užívající. V témž kantoně nalézají se města a osady: *Gradec*, *Gruna*, *Gruou*, *Haremence*, *Teš*, *Vetron*, *Vernaméry*, *Výspa* atd. Celým *Veldinským* oudolím ozývala

se nám v ústrotý slavjanská jména míst, k. p. Dalebio Delebio (sr. Duleby), Trahona (sr. Drahon), Čin, Brus, Čapina, Župlan (vroh), Fusina, Tiran, Verv (staroslav. řetěz), Serno, Samoliko, Prosto, Kolda (sr. Kolada), Starlež, Malenka (řeka, odtud Malenkorthal), Madre Modre (dolina), Dubiu (kde Švejcaři r. 1525 císařské vojsko porazili). I jeden chlum pohoří Orteleského čili Stelvia jmenuje se *Braule Braulio*, co se se slovenským brale (skalostěna) srovnává. Řeč Veltlinčanův jest porušené vlaské nářečí. Předtím se nalézali v této dolině i protestantské, dílem ze starých Bogomilův a Valdencův, dílem z novějších Evangelikův a Reformátův sestávající obce, chrámy a školy: ale r. 1620 zdejší římsko-katoličtí obyvatelé pod vůdcovstvím duchovních ztřeštěncův zavraždili a neprosto vyplnili všecky jinověrce. Zdejší duchovenstvo stojí pod biskupem Komským čili Chlumským. Nejednou se na levici doliny a prosmyky naskytují, jimiž hluboko do Švejcar výhledy se otvírají na tamější sněhochlupy a stráně.

Veltlin jest jako závírka Italie: zde již podnebí jižní a severní v ustavičném se nalézají zápasu. Prvé však nežbysme Vlchy celé zanechali, za slušné máme ještě zde výňatky z našeho pilně vedeného deníku položití, obsahující poznámenání, soudy a úvahy o některých věcech, tak jak nám je místo a okamžení pokaždé do péra vnuкло. Mluvení a psaní o Italii nemá konce, tu se řeč šíří a množí tak, jako se srdce šíří a povyšuje pobytím v Italii. Neslušno haniti ten zápal a výzchyt ducha, který na tomto kraji přirozeně a neúchylně tkví, to časté opětování a vracení se k týmž předmětům. Duchovní život Evropy a tím celého člověčenstva zde se rozvinul; každá píď země jest tu světodějinným punktem; příroda tak sladká a měkká; pro krásoumy škola jediná, po jejímž navštívení neukojná tužba každého ve hmotě neutopeného člověka vždycky táhnouti bude.

Ačkoli slavný Diderot radí, aby každý, kdo chce o pannách a paních psáti, místo černidelnice do jitrěnky své péro zamočil: my však předce bez rozpaku povíme,

a však beze všeho osobního aneb národního úrazu, co sám na srdci leží. Žensské pohlaví ve Vlaších vůbec není tak krásné, jakoby se to v tak pěkném kraji, v tak líbezném podnebí, v tak uměleckými díly ozdobeném světě očekávatí mohlo. Výjimky jednotlivé arci i zde se nalézají, a však řídké. Možno však, že my, k bílé pleti navyklí severčané, nespravedliví jsme naproti těmto černookým a snědotvárným Vlachyněm. A však mladé Vlachyně ještě jakž takž jsou milování hodné, anť nedostatek bělosti a spanilosti vděkami těla, vzdělanými mravy a vroucími náruživostmi vynáhrazují: ale staré ženy nikde jsme škarodější a hnusnější neviděli, jako zde, obzvláště v Benátkách. Obličej žlutý a scvrklý; vlasy krátké, šedivé, rozdechrané; hlava holá, nezakrytá; oči vpadlé, celé tělo vyčivené: slovem každá stařena jest zde strašidlo. Naši přátelé, lékaři, nám říkali, že příčina toho jest nemírnost ve mladších letech.

Povožnictví čili vozotajství v Itálii rozdílné jest od našeho. Vozatajský vůz, jakkoli dlouhý jest, má předce jen dvě tlustá, vysoká kola v prostředku; u předku jsou mezkové aneb mulice zapřáhnuté, a sice ne jak u nás po dvou vedle sebe, ale po jednom před sebou, někdy 4—5. Tovar aneb zboží tak se uměle nakládá na předek i zadek vozu, že téměř rovnováhu působí. Nicméně však první mezek u vozu vždy nejvíce trpěti musí hned na hřbetě; on někdy takovým nákladem, k. p. senem, tak celý zakryt jest, že se ani nevidí. Kde rovná cesta, bez vršku, tam tento druh vozův dobrý a lehký jest, anť třením kol o osy zde vůz tak obtěžován nebývá, jako mající čtyry kola. — V městech vlašských jest i dlažba ulic rozdílná od naší. Dlažbou jsou okrouhlí dosti malí a však pevně vpravení kamenové, jenom na kolejích vozův vloženi jsou dlouzí a širocí kamenové po nichž kočár, co po železné dráze, tiše a pohodlně běží.

Láska ke krásoumám všeho druhu, v Itálii vůbec rozšířená, nejednou svodí lid a umělce i k rozličným klamům a šidířstvím; i znatel bedlivý pozor dáti musí, aby podveden nebyl. Tak Stanislav Poniatovský, král polský, koupil za nesmírnou summu peněz jednu v Itálii

rozhlášenou sbírku antických řezaných kamenův ze 1200 čísel záležející. Tato sbírka dostala se potom do Angliián jistěma p. Tyrellovi; zde nalezeno a dokázáno, že kamení to není antické ale podstrčené dílo novějších vláských umělcův. Čestněji a vděčněji zachovali se Vlachové ke druhému Polákovi, totiž ke hraběti *Jos. Skotnickému*, jemuž co velikému záštitníku krásou a dobrodincovi umělcův ve Florentii, ve chrámě S. Croce, v kaple Medici, krásný hrobař pomník postaven, od řezbáře Ricciho shotovený. — Odkud patrně i to, že na květu krásoum ve Vlaších i Slávové podíl měli a mají.

Znační rozdíl našli jsme i mezi vláskou a německou titulaturou: prostota, krátkost a přirozenost oněho více se nám líbila, nežli nemotornost, nadutost a půldruhostřevičná dlouhost a složitost této. „*Signore*“ to jest titul v Itálii všude panující, dávaný vysokým i nízkým, zřídka jiný titul slyšeti: anťnaproti tomu každý německý koč, hostinský, služebník, ano i listy, divadelní cedule, prodavačí návěští známým i neznámým, jednotlivým i celému obecenstvu ustavičně samé *Hochgeboren, Wohlgeboren, Hochwohlgeboren, Edelgeboren, Hochedelgeboren* a Bůh ví ještě jakové *geboren* v uši sypají. V němčinaě bývá člověk každým psaním, které přijme, v každé společnosti, kterou navštíví, právě na to nejčastěji upomínán, co jeho nejmenší zásluha jest, totiž na *rod* a *narození*, což vlastně zádrá ctnost a čest není, ale jen dar náhody. Anobřž jak často nestydatou lež říkají v oči mnohým osobám tyto německé titule! jak mnozí vlastními zásluhami aneb štěstím vysoce postavení lidé, důstojníci, vůdcové, rádcové, panovníci jsou *nížkého rodu*, aneb nedochůdčata, a *neblahého* anobřž často i *nepoctivého narození*! Nemusí-li tyto v uších svrběti při slyšení *Hoch* aneb *Wohlgeboren*, jenž jim co ironia neb satyra zní: proto tento germanský, téměř bych řekl necudný a oplzlý, babám do porodincův patřící princip titulatury, totiž *rod* a *narození*, slušným právem od novější vzdělané Evropy do znevahy přišel. K litování jest, že Čechové i zde za Němci poklusávají a tento německý

živel ve svou řeč a obcovu uvesti ehtějí tlumačice to v Blahorodí, Vysokorodí atd. Jak mnohem krásněji a pravdivěji znějí staré naše titule: Slovátný, Slavný, Mnohovězný, Velectěný, Výborně zasloužilý, Poctivý, Vzácný, Velkomožný atd.

V náboženství Vlachův jest, co do vzdělanějších lidí, mnoho pouhého rukodělnictví a svatoskutečnictví, co do obecného lidu, mnoho pověry. Arci že díla umělecká, stavby, malby, zpěvu, zde se službami božími všudy tuze sdružená, mnoho půvabného anobř i vzdělavatelného mají: a předce vyznati musím, že se mi ve chrámech, byť i od samých krásoum vystavěni a malování byli, každý nábožný hokus pokus nelíbí; a proto nikde jsem vroucnějším a srdečnějším evangelíkem nebyl jako v Italii, a nemohl jsem se dosti nadiviti oněm protestantům, zvláště učeným Angličanům a Němcům, kteří zde svou víru a církve opouštějí. *Sáa Goethe* žatuje nádherně ve své „*Italienische Reise*“ na prostotu evangelických služeb božích, zvláště na *malý počet* svátostí a obřadův, dáváje v tom přednost a chválu jiným křesťanským stránkám: a předce dobře světu známo jest, že p. Goethe sám, při svém pohodlném náboženství, ani těch maličko svátostí své církve nezachovával.

Ostatně i v náboženství i v pokrmích Vlachův našli jsme mnoho slavjanského, dílem od otcův Venetův zděděného, dílem od jiných sousedních Bratroslavův přjčeného. Nad Indy, Slavjany a Vlchy není národu nábožnějšiho a přitom arci i k pověře náchylnějšiho. — Stará Slavjanův láska *ku kaši*, kterou již Mauritius a Leo chválili, i do Vlach se přesídlila a žije zde posud pod jménem *polenta* od *puls pultis*, t. j. kaše. „Kašemať naše“ říkají Slavjané: tak i u Vlachův jest *polenta* (kaše z ječné, kukuřičné a jiné mouky) nejrozšířenější a nejoblíbenější jídlo, zvláště u lidu, tak že místo chleba zastupuje a všudy na trhu i ve krámech se prodává.

Řeč vlská, tato květina hesperidská, nejkrásněji se mluví v Benátkách, snad to vplyvem slavjanským, tak jako Míšenské a Sáské nářečí, nejpěknější v Němcích, vyniklo vplyvem našeho národu. Lombardské ná-

řeči vlaské jest hrubé, nečisté, francouzštinou protkané Cimmerská řeč, sč již pomíšená, panuje ještě v 7 osadách na pomezí Benátském v delegaci Vicenské, a ve 13 osadách v delegaci Veronské. A však nechápám vůbec, jako se někteří i do samého tohoto vlaského slavíka tak vblázniti mohou, že všechny jiné jazyky vedle něho opovrhují. Jeden jazyk neslušno loktem druhého měřiti; máť i vlaská řeč své zlozvuky a neřesti. Chátra vlaská, mluvě tuto řeč, více syčí a sipí, čičiká a čiviliká, nežli mluví: i sami vzdělanci jen s tou největší pozorností jí jakovou takovou řečnickou výraznost, přízvučnost a článkovitost propůj čují. V ženských ústech rozplyne se někdy na kaši, anť jí kosti, totiž spoluhlásky chybují. Proto mně italismy i v srbštině nikdy nechutnaly, obzvláště ztráta zvučky *ch* a *i*, k. p. *mua* místo *mucha*, *uvo* místo *ucho*, *sav* místo *ves*, *čovek* místo *člověk* a těmto podobné mrzáky. Vlastina mluví se těmi nejpřednějšími ústními nástroji: rtoma, zuby a koncem jazyka; němčina těmi nejzadnějšími: hrdlem, čípkem, podnebením: slavjančina stojí v prostředku mezi oběma. I divili jsme se nemálo, jako se náš výborný český básník Zdirad Polák zde do této kašovité vlastiny tak zamilovati mohl, že sobě vedle ní češtinu zošklivil a ve spisovatelství, k nenabyté škodě naší literatury, pokračovati cele přestal. Zdali p. Polák nikdy neslyšel ono polské přísloví?

„Dábel Evu po vlasku svodil,
Eva Adama po česku,
Bůh je po německu bromil,
Angel po maďarsku z ráje vypudil.“

Jedna toliko okolnost aneb raději *nemoc novočeská* vysvětlila mi, aspoň z částky, tento úkaz, totiž *novočeské úkání*, které celé naší československé řeči a národnosti záhubou hrozí, proto, že nejen Slováky od češtiny odstrkuje, ale celou řeč a národnost českou zženilou, chabou, jiným národům hnusnou činí tím, že jí jakýsi kvílicí, kvílicí a píšťlicí charakter vnučuje. Neať

zde místo obšírně o tom mluvíti; krom toho již jinde (k. p. ve Kroku I. 3. str. 32, ve Výkladě ku Sl. Dceře) jsme dosti o tom i psali i s Čechy ústně mluvili: ale, jak zkušenost učí, bohužel všecko na darmo. P. Vlčkovský při svém, jináče znamenitém, přeložení Homerovy Iliady shledal jako schválně všecky české zlozvyky a ohavy řeči, k. p. vůči, vůbět, vůchrann, vůbdar, vůkres, aneb střfla, věira, tou berlí, línost, líp, miã, třísti, odvlíkl, tíhli, odporučín, složino, okusino, uspokojína, hřbetu, křtu atd. Tak i jiní Čechové, kde jen mohou nejkrásnější hlásky *a* aneb *o* aneb *e* zavražditi, to jistě dělájí, proměňující je v hubňávě, nellbozvuchné *í* aneb *i*: tak že v jedné periodě sto *i* *í* *y* *ý* se nalézá a sotvy 5—10 jiných samohlásek.*) Čechové pravda sobě to ani představití nemohou, jakovou bolest slovenským uším toto ůškání a iikání působí, obzvláště kde ani prosodicky potřebné není. My čtouce takové knihy každého takového spisovatele považujeme za *nepřítelè našeho národu*, nebo tím trhá svatý svazek jednoty mezi Slováký a Čechý. Čeština již nyní nestojí sama, ona má svědky a sokyně, ona již není výhradným a libovolným jméním samých toliko Čechův, ale společným rovnoprávným pokladem i Moravanův a Slovákův, anobř stojí pod dozoremstvím a kontrolí celého vzájemného Slavjanstva, pročež na tyto okolnosti všudy ohled bráti musí, chce-li žítí a kvéstí. — Chválím Slováký, že se k češtině, chválím Horvatý a Krajince, že se k Illyřčině, chválím Malorusý,

*) K poznačení této české klopnosti k literě *i* *í* *y* *ý* počal kdosi bájku skládati v následujícím slohu: „Chytrý Jiří když v ty dny při cizích rybnících svíží píci svým klišicím žítí byl, chytil sřtí z bílých nití, tisíc pídi zřřfí i zdýlí, čtyři z jiví pijšcí čížky atd.“ — Taková blahozvučnost podobá se čele oněm maďarským veršům, u Berregszáziho str. 212.

Lóvöldözök, szököm, nőtton nó örömöm ;
 Ólom ökröm: tóltóm sóló-tó özönöm :
 Örömömbol ötször, sőt többször köszönöm,
 Böönön öntött gyöngyöd, örökös ösztönöm.

že se k Velkoruštině pozdvihli; želám aby se ještě i Lužičané a Slezáci, buď k Čechům buď k Polákům připojili a tím počet nářečí a různin v našem národu umenšily: ale starší ty a vzdělanější sestry buďtež ku mladším spravedlivé a spanilomyslné. Máť i slovenčina své neduhy, zlozvuky a nekonečné různomyly; nechceme, aby ona za spisovní zvolena byla, ale chceme slovenskou češtinu a českou slovenčinu, kteráby se vespolek pronikla, obohacovala, okrašlovala. Nikdyby Bernolákismus nebyl zničen, kdyby někteří Čechové nebyli tak svěhlaví a ku Slovákům nespravedliví, aspoň bezohlední. Srovnáváme-li takovouto češtinu se vlaštinou, ovšem žaloby pana Poláka, Zaveršnika, Hollého a již předtím Poláka Luk. Gornického, Časop. Mus. 1830. III. a jiných nejsou prázné. Ono příslovi vlašské: „*La lingua Toscana, in bocca Romàna*“ já bych i na naši řeč vztáhl. Řeč česká v ústech slovenských! — Někteří Čechové arci tuto morovou ránu češtiny pěkným jménem *atticismu* českého zahojiti aneb zakryti chtějí: ale kdo zná attické nářečí, ten se nad tím smáti musí, anť ví, že v tomto utěšený rozměr *všeck* vokálův panuje, aniž kdy atticismus opovázil se obětovati některým vokálům k vůli rozdílu pohlaví anebo počtu jednotného a množného, jak k. p. Čech: dávní, dávní, dávní, cizí, cizí, cizí, a in plurel. opět jen tak. Ve vlaštině právě na opak, temné *e i u* v řeči zanedbáno, vyobcováno, naproti tomu zvučné *a o* všudy rozšířeno, což jí tak zpěvnou a básnickou činí; a kdyby tolik konsonantův nebyla utratila, mohla se i řečnickou a mudrckou státi.

Druhá chyba a obtížnost v češtině (i v polštině), na kterou mi na této cestě přátelé a Slávilové jak v Illyrsku tak i ve Vlaších žalovali, jest ono nadužívání genitivu na ujmu jiných pádův a odtud povstávající nedostatek oratorického numeru. Jsou ve starších českých knihách celé sady, anobrž strany, kde mimo genitiv téměř žádný jiný pád se nenachází, ani dativ, ani accusativ, ani vocativ, ani locativ, ani instrumental, anť je genitiv, co saturnus své dítky, všechny pohltil. Obzvláště mezi genitivem a accusativem jest v češtině ustavičný

zápas a spor. Odtud tisíce grammatické nesnadnosti a překážky, zmatky a zlozvuky, protimlůvy a nedůslednosti. V Dobrovského české mluvnici více stojí o genitivu mudrováno a napsáno; nežli o všech ostatních pádech: a konečně zůstává čtenář předce v té největší pochybnosti. Dobrovský žádá příkladem Polákův, aby při všech záporných větách genitiv stál: to ale žádná jiná řeč na světě nemá, a již proto toto jednostrané pravidlo státi nemůže. Dobrovský stavil svá grammatická pravidla větším dílem na šestidílné bibli, a předce i tato není v upotřebování genitivův důsledná tak k. p. *Ezech.* 34. V. 4. stojí: „Nemocné nehojíte, zlámané neuvszujete a zaplašené zase nepřivodíte“, kdeby díle Dobrovského státi mělo „nemocných, zlámaných, zaplašených.“ Anobř v samém nov. zákoně jakové houpání, skákání a chvění mezi genitivem a accusativem, k. p. *Řím.* 7. V. 16. „Jestliže což nechci to činím; a opět V. 17. „Ne já to činím;“ a opět V. 19. 20. „Nechiním dobrého, a poněvadž čehož já nechci atd.“ Neří-li to svévole a zmatek řeči, aneb aspoň zbytečné suptilnicování, hloubátkování a odplašování cizincův od naší řeči? Tak stojí v Libušině Soudě se záporom hned genitiv: „Kakobych já vody nemutila“, hned opět accusativ: „U nebudu vám souditi svady“, aneb: „Nechvalno nám v Němcech iskat pravdu“. Tak sám Dobrovský píše v mluva. str. 333. „Žádného domu celého nezůstalo“ — wofür man aber eben so gut sagen kann: „Žádný dům celý nezůstal.“ Tak *těšiti* *těšívati* *smutné* má prý státi s. accusat. ale *potěšiti* *potěšovati* *smutných* s genitivem: je-li zde mezi oním a tímto nějaký podstatný logický aneb grammatický rozdíl? Nelézá-li se v některé řeči takové vtípačkování? latina užívá i při *solari* i při *consolari*. němčina i při *trösten* i při *vertrösten* accusativ. Tak *nenáviděti* v češtině se klade genitiv (k. p. duše své), ve staroslavské pak accusativ (*dušu svoju*). Jak pochybné jest české: Sulla dobyl Říma (část?); jak určité slovenské: Sulla dobyl Řím (rozumí se celý). — Čas jest tedy, abysme řeč naši osvobodili od tohoto přílišného počtu genitivův uvedouce do ní rovnováhu

a souměrnost pádův. Rozmanitost se líbí, jednotvárnost jest omrzelá. „*Ridetur chorda qui semper ludit eadem.*“ Co p. Hanka, v Časop. Č. Mus. IX. str. 166. k obraně tohoto předmilenství k genitivu psal, to není dostatečně k tomu, abysme se proto od Evropanův, anobř i jiných Slavobratrův, k. p. Illyrův, dílem i Rusův, vzdalovati měli. V obecném životě lid velmi dobře a moudře genitivu užívá, totiž jen tam, kde on částečný (partitif) jest, kde se při něm rozumí *kus, trochu, málo, něco, částka, pochybnost*, k. p. neviděl jsi matky? t. j. trochu, kolik tolik z ní, znak a šlepěji zdaleka tmavě a nejistě; ale naproti tomu: neviděl jsi matku? t. j. celou, úplně, zřetelně, zblízka, z očí v oči. Tak: podej mi ruky t. j. kus, na krátký čas, k nějaké malé pomoci; naproti tomu: podej mi ruku t. j. celou, pevně, směle. Proto já novější spisovné češtině štěstí přeji, že toto genitivní jarmo grammatikův se sebe svrhne a tím se ku prstonárodní mluvě zpátkem vrací a k jiným vzdělaným evropským řečem zasně přibližuje a připodobňuje. S umenšením toho ikání a genitivusevání čeština mnoho získá na libozvučnosti a dokonalosti. Toto však, co jsme zde řekli, nebuď na ujmu a hanu češtiny slyšáno, jejíž zlaté klassické vlastnosti, jmenovitě časomíru, neporušenost kořenův, krátkost slov a výrazův, nekonečnou vzdělanlivost, čistotu, jasnost a proniklivost jejích zvukův, její pochlebnou přítulnost k srdci, její způsobnost ne jen k básnictví, ale i k řečnictví a jiné, jimiž téměř všechny své slavské sestry převyšuje, my lépe než kdo jiný známe a vysoce vážíme: ale právě proto žádalibysme z jejího krásného roucha všechny špiny a šplahy odstraniti. Tu jde ne o pochvalu toho, co již má naše řeč, ale o nabytí toho co jí ještě chybje. Potom čeština přednosti a ozdoby všech evropských řečí sama v sobě spojí, důstojnost, španělské; bohatost anglické, hlubokost německé, lehkost a zertovnost francouzské, sladkost a lahodu vlaské.

Mezi slavjanskou a vlaskou řečí mnohé jsou styčnosti a svazky jak co do *lákky*, tak i co do *formy*, tak však že slavské větším dílem starší a původní,

vlascké mladší a od nás půjčené býti se zdají; poněvadž se, pokud známe, ještě nikdo o to nezasadil, my, co nám na naší cestě v oči padlo, zde sdělujeme:

I. Co do látky řeči: 1. Stejnost zvukův:

č-ce-ci: cena (čti čena), cibo (čibo), ciaskuno (časkuno).

dž-ggi: oggi (čti odži, hodie), oggetto (odžeto, object); sr. *slav.* džban, džber, hádže, Hodža atd.

l lj-glj: figlio (čti filjo), orgoglio, foglio, tagliare.

ň-gn: agnello (čti anělo), degno (deňo), ogni (oňi), signore (siňore).

š-sce sci: lasciare (lašare), scemare (šemare) scimia (šimie).

ž-ge gi, ju: genio (ženio), giardino, giusto.

2. Stejnost kořenův:

baj bajka bajkář bájeti; *vlas.* bajazzo, sbagio, sbajaffare, sbajaffone.

běl bělý, bělohlava, bělé dvory, t. j. krásný; *vlas.* bello, bellone, bellezza.

berla, barla, brle; *vlas.* pirla, piralo, pirola.

berlín (břevno Vogelstange); *vlas.* berlina, berlesca.

Běs, běsný, běsnost; *vlas.* besso, bessa, besseria.

bláto: *vlas.* beletta.

Boh Bůh Bih, Bohota bohotný, božič božica (věštěc), božskovati (frömmeln), nábožníček, pobežnůstka; *vlas.* bacchettone (sr. bahme),

franc. bigot, bigoterie (sr. malorus. Big-Bog).

bohatstvo zboží; *vlas.* boga, bogaggio, *fran.* bagage; bagatelle (chatrné zboží.)

břítí, břitký, břitva břítiti; brus broušiti; broj, brojiti zbroj; braň brániti zbraň; bir zbir bir-da biřic (t. j. ozbrojenec); *vlas.* Sbirro, sbirera.

brloh brložiti; *vlas.* berlengo, berleggiare.

bruk brk brkati; *vlas.* bruceo.

bůda budka, *vlas.* bottega.

cac cacka cata, čac čač čača čačka, čačaný, cek cech co ceta, cetka cetina cetule (cedule) čtu

- čet počet číslo (sr. numerus a numerus); *vlas.* zecca, zechina.
- Dedola jméno bohyně; *vlas.* Dondola jméno rodin. drápati; *vlas.* strappare, terpare.
- hod, hodovati; *vlas.* godere, goduta.
- hrba hromada; *vlas.* groppa, něm. Gruppe.
- choditi, *srb.* oditi; *vlas.* andare.
- kal kalý (pěkný), kaliti (slov. líčiti), kalota; *vlas.* a *franc.* gala, galant, galanterie.
- Kok kuk, kokoš koket kohout, koka kuka (slepíčí vejce), kukaně kokaně (slepíčí hnízdo); *vlas.* cocco (vejce), oncagna (hra.)
- krpec, škorně; *vlas.* scarpa.
- kum kumstvo kmotr; *vlas.* coma, comano.
- kut, kutina; *vlas.* cantina.
- malženka; *vlas.* moglie.
- niva; *vlas.* novale.
- novce; *vlas.* nummi.
- očankati; *vlas.* incantare.
- páčiti se; *vlas.* piacere.
- pás, pojás, páska, pasmo pasmice, pasmovati pasmování, od pjeti pnu; *vlas.* passamano.
- peljati odpelati; *vlas.* pigliare.
- pera, plur. pery (slov.-rty) odkud praviti; *vlas.* parlare- mluviti, jako ode rty, řeč řečniti.
- pinta (míra); *vlas.* pinta.
- plod, *staroslav.* polod; *vlas.* biada (plody polní) *lat. barb.* bladum.
- pohan pogan pohaněný (nekřesťan); *vlas.* pagano.
- práce; *vlas.* prace (Gartenrabatte sr. robota.)
- pražiti praž, paráž pražma; *vlas.* bragiare, bragie.
- právo; *vlas.* bravo.
- praviti; *vlas.* parlare; sr. pera.
- přímó pramo; *vlas.* prima di me (přede mnou).
- puk pukance, puknutí, rozpuknutí; *vlas.* bugance (rozpuknutí oudu zimou).
- put plť pleť (Fleisch), putený putená (fleischlich, geil), putenost (Geitheit); *vlas.* putana-smilnice.
- raka, rakev; *vlas.* arca archa.

- robota; *vlas.* roba (tovar, zboží).
 ručaj; *vlas.* ruscello.
 run runs (u Slovákův-rov, brázda ve vinici), ru-
 niti (brázdití) od ryji rýti rov; *vlas.* ronare,
 (das Feldbauen).
 sad posaditi, posada; *vlas.* posada posata (das
 Niedersetzen eines Vogels).
 samar, soumar (-osel); *vlas.* samaro.
 srp serp; *vlas.* — *fran.* serpe.
 srefa stret ústrety; *vlas.* sorte.
 stan stánek stanice stanoviště, zůstávám; *vlas.*
 stanza stanza, stanziare.
 stanu ustanu ustávám, ustalý; *vlas.* stanco, stancare.
 stěna stínka stínka; *vlas.* stinca.
 straniti odstrániti; *vlas.* straniare.
 strava strova stravnice, stravuji; *vlas.* stravizzo,
 stravizzare (slovo strava i Hunové již ode
 Slávův vzeli).
 střela; *vlas.* strále.
 striga strigoun; *vlas.* striga strega, stregone.
 stupy; *vlas.* stamp, stampare.
 škefiti se, škvrna; *vlas.* schernire, scherna.
 štěp štep, ošlíp, tep cep; *vlas.* zeppa.
 tarča terč, trč od trčeti, trkati; *vlas.* targa, targ-
 hetta, *ném.* Tartsche.
 tep tepati; *vlas.* toppo.
 trápiti trampota; *vlas.* strapazzere, strapanzo.
 třibiti (čistiti) třebný (čistý); *vlas.* strebbiere.
 trt, trtáč trtati; *vlas.* tartire.
 tvaroh tvarůžek tvarožina; *vlas.* formaggio (sr.
 tvořím a formo).
 týrati; *vlas.* tirare.
 Tur (bůh vojny, davor, tábor), Turice, turně (u
 Dalemila), turnaj, turina turizna, skráceně tri-
 zna-hra a slavnost bojovní ke eti Turovi; *vlas.*
 torneo. *fran.* tournoi, *ném.* Turnej, Turnir.
 vdova, *vlas.* vedova.
 vrece vor vorek, závor od vru zavru; *vlas.* borsa
 borzetta; boracchia burss.

žák ; vlas. zago.

župan, špan, lat. středověké scabinus ; vlas. schiavino.

Snad i sloven. opovedlo, lat. opus. a vlas. opera ?
Sem patří i moj můj vlas. moi ; tvoj tvůj, vlas. tuo tuoi ; já vlas. io.

II. Co do forem řečí :

1. Stejnost koncovek :

ina : šestina vlas. sestina, sedmá vl. settina, desetina vl. diecina.

jména míst s touž koncovkou : Lipina vlas. Fusina, Žilina vl. Mutina, Bukovina vl. Polesina, Slavina.

ska sko : Lipsko vlas. Bergamosco, Chlumsko vl. Comasco, Slezsko vl. Cremasco, Horvatsko vl. Pomponesco, Rusko vl. Tedesco (sr. Němčisko), Polsko Polska vl. Gerardesca, Somosca.

ov ova : Krakov vlas. Padova, Lubětová vl. Mantova, Dubová vl. Genova, Králová.

ž : Paříž vlas. Parigi.

jména kmenní a národní : an in on : Slavian vlas. Italian-o, Moravan vl. Veneziano, Serbin vl. Florentino, Slaven vl. Sassone, Čakon vl. Grigione.

l : Španiel vlas. Spagnolo, Goral Moskal.

anda : vojanda vlas. solanda, kocanda vl. locanda, palanda vl. polanda.

ata eta ita ota : lopata vlas. bajata, odplata vl. balata, komnata vl. cagliata, podstata vl. carrata, osvěta vl. bacchetta, klevěta vl. calcetta, sketa vl. bajetta, teta vl. licetta, nesita vl. bombolita, tolita vl. carpita, dobrota vl. pinzotta, jednota vl. ballota, sirota.

ola : stodola vlas. bietola, mrtvola vl. bambola, tobola vl. cagnola, smola vl. fragola.

2. Částečný genitiv :

Dej mi chleba vlas. del pane, vody vl. dell' aqua, vína vl. del vino, masa vl. della carne, ryby del pesce.

3. Zveličující :

tělo tělisko, vlas. *corpo corpaccio*, doktor dokto-
řisko vl. *dottore dottoraccio*.

4. Zdrobňující :

chyža chyžina chyžica chyžka, chyžečka chyžulka;
vlas. *casa casina casuzza casuccia casetta casucciola*,
chudý chudičký chudina chudas; vl. *povero poverello*
poverina poveretto.

5. Dvě zápírky (negationes) nedělají potvrzení :

Já nedělám nic; vlas. *io non fo niente*.

6. První a druhá osoba indicat. množ: počtu, a dru-
há osoba praet. množ. počtu :

jsmo smo (u Slovákův a Srbův)	vlas.	<i>siamo</i> .
jste ste	— — —	<i>sete, siete</i> .
milujemo	— — —	<i>amiamo</i> .
milujete	— — —	<i>amate</i> .
milovali ste	— — —	<i>amaste</i> .
dá, dáme, dáte, dali ste	— — —	<i>da, diamo,</i> <i>date, date</i> .

7. Passivum.

Dí-se, věří-se, slyší-se, hodovovalo-se, prodává-se.

Dice-si, crede-si, sente-si, godeva-si, si vende.

Jako u Slavjanů *čúti*, *čuje se* znamená nejen *fühlen*
sie i *hören*, tak i u Vlachův *sentire*. Srovnej i jména :
Kocel a vlas. *Consalvi*; Košut, Kosmatý a vlas. *Cossu-*
tius, Cósmati; pak naše jména : Pán, Stopán, Sedmipán,
Zeměpán a vlas. *Frangepan, Caccopan, Marzipan* atd.
Srov. i vlaská na slavenčinu silně upomínající jména
rodin: *Dalco, Doino, Craghi, Costoli, Codagora, Cresto-*
na, Cresti, Cubrian, Malco, Rados, Zurbaran atd. Jako
v latinsko-vlaské řeči mnohá osobní jména na o, k. p.
Cato, Cicero, Angelo, Tasso, Ariosto, Paolo, Rinaldo,
tak i u Srbův a Slovákův, k. p. *Mílo, Rádo, Téko*;
Jano, Juro, Ondro, Samo, Balo, Stano, Blaho, Blažko,
Palo, Vanko, Slavko atd.

S těmito se mohou srovnati i slavjansko-latinská slova, z nichž mnohá jistě od Slavjanův k Římanům přešla k. p. *hólub poljub* columba palumba (Viz pojednání o holubě v Příloze II.); *dom dům* domus; *pastýř* pastor; *hospod, hospodář* hospes; *štíť* scutum: *pora tépory* *teprv* tempus temperis; *pout pqt* pons pontis; *s-víži* *soěži* vegetus; *vojatiti* vagire; *slěbiti snubiti* nubere; *orati* arare; *role* rus ruris; *rub srub obruba rubež* (rus.-hranice) od srubiti, rábati (zimmer), *lat.* urbs urbis (urbs tak se má ku rub srub, jako arca armus ku raka rámě); *ko-ster kostel, ko-struj o-strog* (rus. a starosl. hrad) od stru, stroj strojiti, *lat.* strues, ca-strum castellum; *ov ova ovo* ille (olle) illa illud; a passiva *ljubljus amor čili amos amose* atd. Desitsyllabné terciny ve vlaském básnictví, zvláště u Danteho, jsou, vyjma rýmy, rovny našim nejstarším druhům veršův, k. p. v Libušině soudu, v Kralodv. Rpisu., v srbských národních zpěvích. — Ostatně srovnej s tímto i to, co již dříve o výrazech kupeckých ze slavendiny do vlastiny, francouzštiny a němčiny přešlých pověděno.

K těmto mluvnickoslovnickým důvodům přistupují ještě i zeměpisní; nebo větší díl jmen měst, vesnic, hradův, řek, vrchův v horní Itálii jsou slavjanského původu, jak jsme to již v běhu tohoto Cestopisu příležitostě podotkli, a nyní zde ještě v ohlavení představujeme:

- B. Bebe Bëbion (Baba), Bobio, Belano, Belluno, Biella, Bensak (Pěnak), Breme, Brenta, Brescia, Brienza Briganza (Bregunica), Burun.
- C. K. Carpi, Colico, Como Chum, Corenno, Crema Cremona (sr. Kreml, křemen), Krk Kerka.
- C. Cecina (Čečina), Cesana (Česana.)
- D. Dol, Dolo.
- F. W. Fusina
- G. Garda, Garza (gorica), Grado.
- J. Jader Jadria, Jakon Jakin (Ancona), Janova (Genua).
- L. Laveno (jezero), Lecco, Legnano, Livenza (řeka), Lugano (jezero lug Lužice), Lugarus.

- M.** Malghera, Malamoka, Mantova (sr. Man, Maneta, Manata), Medak, Mediolan, Mela, Mira, Mutina (nyní Modena, sr. čes. Mutina).
- N.** Nalega, Nitra (jezero).
- O.** Olona (feka sr. buď legi legi liana, buď Olen jelen:)
- P.** Padova, Pspia (sr. pop.) Parenza (Poritíe), Plava (feka), Polesina Povers.
- R.** Ravenna, Rubano.
- S. Z.** Savoj (sr. Záboj Závoj), Sila, Sirmio (Srem), Soča (Isonzo), Spina, Zerbio.
- T.** Tellina (Dolina), Terö Treč (hrad u Mediol. od Čechův zbořený), Ticin, Tessin, Trebia, Trebiš (Treviso) Tarviso.
- U. V. W.** Uderzo, Varena, Venda (hora), Venetia, Vicenza, Vidin (Utine).

Dvojí jest domněnka o původu Venetův adriatických; jedni, k. p. Cato, Livius, Plinius, Ovidius, Justianus, Trogus, Silius, Marcianus a jiní odvozují je od Henetův čili Venetův Paphlagonických, jenž se pod vůdcem Antenorem po Trojanské vojně sem přestěhovali asi 1000 let před Kristem; jiní k. p. Strabo, odvodí je od Venetův Belgických. Nám se onano první domněnka pravdivitější býti zdá, ať charakteristika Henetův u Homera cele na Slavjany se hodí a srovnává se s tou, kterou později Scymnus Chius o Myrech Jaderských napsal. Srov. Homerovu Iliadu od Vlčkovského, str. 207.

Zeus na Slávy hledí: — na ty Slavany kliaodojné, Mlékojedy, krotké to lidi, všech spravedlivější.

A Scymnus Chius, u Lucia str. 17.

Illyros piissimos ferunt, justosque,
Hospitibus bonos, civilem amare societatem,
Studere vitae et moribus cultissimis.

I slova a jména Paphlagonická u Strabona, Geograph. L. 13. zachovaná, odstraníme-li řecké koncovky od nich,

cele slavjanská jsou, k. p. Bagas (sr. Bog, Bohuš), Biasas (sr. Běs), Lokes (sr. Lokea), Ratotes (sr. Rat aneb Rəd, Rədota), Zar (sr. Belizer), Manes (sr. Man), Gasys Ologasys (sr. gost gast) atd. Buď jak buď, Polybius výslovně praví, že se „Venetové tito jazykem od Gallův různili;“ jest-li pak ani řeckého ani latinského jazyka nebyli; jest-li tolik slavjanských pozůstatkův v prastarých jménech míst, hor, řek, jezer atd. anobř i tolik vplyvu na cizé sousední řeči, starou římskou a novou vláskou, zanechali: ani pochybovati nelze o jejich slavjanskosti. Slova slavská *paljub poljub* čili *palumbā* jak jsme to v příloženém pojednání ukázali, již u nejstarších latinských básníkův užívána nalézáme, k. p. u Plauta, asi 200 let před Kristem; odkudž viděti, jak dávno již Veneto-Slávové v Italii bydleli a s Latinsky sousedili, a jak pravdivé jsou zásady Šafaříkovy ve Starožitnostech o předkřesťanském bytování Slavův v Evropě. Naši nejstarší dějepiscové, Nestor, Boguchwal, Dalemil a j. to výslovně potvrzují, a sice tak, že tento poslední sídla Slavjanův netoliko na horní ale až na prostřední Italii, až do Říma, rozprostírá v kapitole I. takto pravě:

Mezi jinými Srbové,
Odtud kdež bydlé Řekové,
Podle moře sie usadichu,
Až do *Říma* se rozplodichu.

Slovem dějiny i zeměpis, řeč i obyčej a tisíce jiných důvodův a okolností to nepodvrtně potvrzují, že již ve prastaré době, před Římany a Kelty, nejen v celé horní Italii, v Benátsku a Lombardsku, ale i v Helvetsku, Tyrolsku, v části Bavor; v Retii, v Noriku Vendo-Slávové bydleli, a že strom života vláského má svůj kořen v půdě Slávy.

Srovnáváme-li toto polatinění a povlašení Veneto-Slávův v Italii, s poněmčením Vendo-Slávův v Němcích, veliký mezi obojím nalézáme rozdíl. Latinci a Vlachové to učinili bez oumyslu a schválného předsevzetí: Němci

to ukartovali schválně a zúmyslně; u těch tam bylo to více dílo náhody a geografického sousedství a smíšení: u těchto bylo to více dílo národní nenávisť, sobectví a jakéhosi zapeklení; ti tam nevedli proti řeči a národnosti žádné vojny a krveprolití; tito dlouhotrvanlivé boje, křížné vojny a vraždy ukrutné jako Nero; Vlachové nikdy nehledali vykořeniti národní povědomost u lidí, nevtiskali do slavjanských měst násilně své osady, nebrali jim domy, role, města: Němci, dle svědectví historie, všecko toto činili. Vlachové přijímali Slavjany do cechův, do spolkův malířských a uměleckých, anobrž i do nejvyšších úřadův a důstojností, za císaře (jako Upravdu a jiné), za papeže (jako Jana IV. z Dalmacie ze Siana † 641), za biskupy, knížata, bez rozdílu: Němci naproti tomu zákonem a přísahami odstrkovali Slavjany od řemesel a cechův. Vlachové nám odnárodnili jen málo kmenův a krajův: Němci i mnoho kmenův i mnoho krajův. Vlachové to učinili tiše, nezpozorovaně, vltádně: Němci klopotně, bouřlivě, divoce: ti tam se oním skutkem nikdy nechlubili: tito zde se ním chvastají co nějakým triumfem v historii i v novinách, čekají a žádají, abysme se jim zaň ještě poděkovali, a se samými pozůstatky a starožitnostmi oněch nešťastných kmenův nestydatě šibalství a šiditství provozují, jako s podstrčenými a draze prodávanými Prilvickými modlami. Vlachové to již dávno činiti přestali: Němci i v přítomnosti to ještě dělají a pro budoucnost šaskominy mají a osidla kují. — Nemůžeme se při této příležitosti zdržeti od projevení té žádosti, žeby k želání bylo, aby někdo obšírnou a důkladnou *Historii odnárodnování Slavjanův v Evropě*, obzvláště pak *Němčení jich v Germanii* sepsal od nejstarších do nejnovějších časův. Stůdnice k tomu muselyby se arci větším dílem v evropských, jmenovitě v německých archivech hledati, a však i podaje, pověsti a zpěvy, obzvláště u pozůstalých ještě Lužičanův, Kašubův a jiných užiti a proto cestovati. Při tom však muselaby se *mravná cena* tohoto, v historii světa jediného skutku nestranným pérem a s Herderovskou humanitností ukázati; vyjádřiti by musel

spisovatel, co jest větší ctnost: cizých práv šetření čili setření? co krásnější zásluha o člověčenstvo: či boje, krveprolévání, otročení, potlačování, zkáza a smrt, jako na straně Němcův; čili pokoj a pracovitost, rolnictví a kupectví, domácnost a radohostivost, svoboda a život, jako na straně Slavjanův? — snt mpozí Němci pořád ještě se tímto ohavným dějem hrdě vychlubují, považujíce a zvelebujíce jej co nějaké národní hrdinství, co vítězství germanské energie a síly, co důkaz prý šlechtnějšího německého ducha, a Bůh ví co ještě (sr. Allgem. Zeit. 1841. Beil. 143). My arci jináče o tom soudíme, majíce to za herostratickou slávu, za nejvyšší skyrnu v historii evropejských národův, za hanobu lidského pokolení, za pošlapání nejsvětějších práv člověčenstva, za zneuctění křesťanského, k tomu co prostředku bezbožně užívaného náboženstva, za národní, politování hodnou zaslepenost, za barbarství a loupežnictví, za krádež a vraždu na nejvyšším stupni, za bezpříkladnou ukrutnost naproti nevinnému, tichému, pracovitému, pokoje milovnému bratru a sousedu, za kterouby se aspoň osvícenější potomci již hanbiti měli. Komu ze Slavjanův nepění se srdce při takových zločinstvích, koho oko zůstane suché při takové strašné národní tragedii? Já aspoň, již co mládeneček, kolikrátkoli dějepis tohoto násilného odnárodňování a němčení jsem čítal, krev a srdce za několik dnův ukojiti jsem nemohl a nemohu posavad. Když jsem v Kronice Matouše Pařížského to místo četl, že když Mongoli r. 1243 z Asie do Evropy vpadli, vsudy prý před sebou to rozhlašovali, že přišli *propter furorem Teutonicum sua* (t. j. Mongolův) *modestia temperandum*“ hned se mi ta myšlénka namanula, že tu Mongolové nepochybně toto potlačování a odnárodňování jiných, obzvláště Slavjanských, národův před očima měli, tak že pověst a žaloby o tom až k uším těchto divochův pronikly. A tak hluboce uraženého národu neostýchají se někteří (k. p. Maďaři) ještě až posavad bolestně dotýkati a nové rány jemu dělati! Sám dobrý Herder, ačkoli in theoria to činil, předce in praxi se nemohl cele od tohoto germanského, Slávům kde jen

možno křivdu a škodu číselného, neduhu uzdráviti; i on jednoho z nejpamatnějších mužův našeho národu, totiž Komenského, tohoto Horňáka dle jména i ducha, německému národu přivlastňuje, srov. *Briefe zur Beförd. d. Human.* Riga 1793. Saml. V. p. 31. kde píše: „Wenn ich Einen Mann unsrer Nation (denn warum sollte man Böhmen und Mähren nicht zu Deutschland rechnen?) mit dem St. Pierre (slavný francouzský spisovatel) vergleichen möchte; so wäre es Comenius, und dies gewiss nicht zu seinem Nachtheil.“ Takhle nejen kraje, řeč, kmeny, i slavné muže nám berou: Husa nám vzal Pöhlitz, Komenského Herder. — Pruská vláda pohřichu! ještě i nyní, ač jen skrytě a tiše pokračuje v tomto barbarském díle germanizování ubohých Lužičanův a Kašubův. Sám Fridrich II, od Němcův Velikým zvaný, byl hrozně tímto ďábelstvím posedlý; on vide u počátku svého králování r. 1740, že vůkol Berlína a Postupína větším dílem ještě Slávové bydleli a řeč svou mluvili, povolal z jiných krajův 12,000 německých rodin ku germanizování těchto Vendův tak, že ty německé rodiny schválně všudy mezi slávjanské osady, anobrž domy a rodiny podrobně rozdělil; Němcům větší práva a svobody dal, ouřady jen Němci obsázel, a tak přes čas svého panování za 46 let téměř úplně slávjanskou řeč a národnost v těch krajích zničil a vyhladil. I když Slezsko dostal, jeho první péče a práce byla ta, že několik tisíc německých rodin tam rozhostil, aby tyto, co kobylinky a housenice, strom slávjanské národnosti obhrýzaly a sežraly. Kašubové v Pruském vojsku při učení se němčině trestáni a zalařování anebo odměňování bývají. Když nynější král Pruský v Lužicích jezdě k českým hranicem přišel první jeho otázka ku průvodcím a vítajícím ho byla: „Bylili Němci čili Slávové prvnější a starší obyvatelé v Čechách?“ Z této řeči snadno souditi o úmyslu a záměru. Ještě nyní v těchto našich dnech jakýsi Němcošil to Polákům pod Pruskou vládou stojícím za zlé měl, že na sněmě Poznaňském o „*beide Landessprachen*“ mluvili, a že svou řeč a národnost pryč obecnému dobrému celého království (t. j. Němcům)

obětovati nechtějí; srov. *Allgem. Zeit.* 1841. číslo 183. Anglickoněmecké lidomilství pracuje jedním a týmž časem na vymanění Židův a černochoův a na podmanění, ba možno-li vyplenění Slavjanův, aby pak mizerné jejich různiny a pozůstatky onino pojehubiliti tito podeutschmichliti mohli. — Ptáme-li se na studnici, ze které tato zpupnost a osobovačnost Němcův vyplývá, a na pudidla, která je k těmto nespravedlivostem vedou, nejhlavnější jsou: na jedné straně přílišná skromnost a popustivost, nekonečná různivost a odtud vyplývající slabost našeho národu; na druhé straně duma a náobrazo Němcův, to jest, to příliš vysoké domnění, které oni sami o sobě, o vlastnostech a zásluhách svého národu mají. Marnomyslní a samochlubní jsou Čiňané a Francouzové: ale nad to Němci. Nyní ještě v našich těchto osvícených časech provozují oni hnusné modlářství a nestydaté bohorouhání se svým národem, jako k. p. ztřeštěný *Rohmer* v knize „*Deutschlands Beruf in der Gegenwart und Zukunft*“, kde Němce nazývá „centrum člověčenstva, středisko celé vzdělané země, prvotinami lidstva, národem takovou plností vloh a darův od Boha ozdobeným, jakovou žádný jiný — prvními slouhy a nástroji vyššího pořádku — kněžimi božího království — německá přirozenost nosí prý na sobě znak nejvyššího duchovního panství — Německo jest prý určeno ku konstitučnímu kralování nad omou obcí, která Evropou sluje — tento královský národ má prý nejvyšší správu a vůdcovství míti, ať on nejduchovnějším, nejslechetnějším a nejurozenějším, ve všech částkách nejvzdělanějším, nejschopnějším v Evropě jest, ozdoben královskými dary, u Boha v největší milosti stojící mezi všemi národy, které historie zná.“ — Tohle jest rozhlášené německé světatanství! to světoobčanská láska! Takhle i ten ubohý národ židovský, jenž se za miláčka božího měl, našel svou opici. My bysme proti tomuto smradu vlastní chvály nic neměli, ať proti bláznům sami bohové nadarmo bojují — kdyby on Němcům kotrbu neomračoval a mozek nepodpaloval k páchání do nebe vclajících křivd nesproti jiným národům. Než podobná samozaslepenost a sebe-

přecenění jsou původem toho, že Němci jiné, podle jejich zdání nižší a od Boha opovržené národy nepokojí, potlačují, všecko germanizovati a německého toho štěstí účastné užití chtějíce. To je blud, nejen potupy ale i odporu hodný! — Pravdu píše p. *Solovjev*, v ruském episu: *Moskvan*, 1842. čísl. 5. „I tiskem hlásají i ústně mluví Němci, že plémě slavjanské není zdobné k tomu, aby samo sebou jestovalo, že jest látkovinou a materiálem, k jehož obdělání povoláno jest plémě germánské.“ — Nu ale kteréž jsou prostředky proti tomuto zlému? — Vzájemnost, opět vzájemnost, a opět jen vzájemnost! Kým pak již jednou v Evropě toto národobálenství přestane! Řeč, obyčej, literatura, děje předkův, anobří i sama jména krajův, vesnic a starých rodův zdržují národ s čarodějnou mocí od cizinstva: a byť někdy násilným okolostem něco i popustiti musel, předce v jádře národu pořád národní rozpomínky a tužby žijí a vybuchnou s hrozným hřímáním kdy a kdeby se někdo nenadál. Sám od několika století již v Saském Starohradsku zeměčený slavjanský rolník (*Altenburger*) po ztrátě řeči drží se ještě pevně svých zvykův, svých her a svého oděvu, a nenávidí svého odsavenitele. A sama jména Slavjanům vyrvaných, nyní slavných měst: Berlín, Branibor, Breme, Draždeny, Lipsko, Lubek, Vínary Štětín atd. věčným budou v děje- a zeměpisecch pomámkem tohoto germánského nečlověctví a znečlověčování jiných. Tato města jsou slavské Nioby, bolesti a zoufáním nad svými zamordovanými dítkami zkamenělé. — Anobří i ona mnohá slavjanská, v tomto pohlcování Slavjanův polknutá, ještě posud jakž náleží nestrávená slova v němčině, zvláště v Sasku, jak ve knihách tak i v prostonárodní mluvě žalují a vždycky žalovati budou na tuto národní velkovraždu. Hodať věc by byla, aby nám někdo tyto slavismy v němčině tak sebral a sestavil, jako to již Leška a Dankovský učinili se slavismy v maďarčině. My k tomu zde aspoň návrh dáti a počátek učiniti chceme abecedním pořádkem:

Beisker piskor; *Bilich* ploh; *Bränchen* beránek; *buchein* pochen, bouchati; *Bulle*, sr. *John Bull* (u saských Angličanův) vůl; *burzeln purzeln* burcovati; *Där-*

därmaIn daraba daremaIn; *Dohetz* dehet smola; *fauchen* foukati; *Gerlitz* drub sliv u Zhořelce rostoucích; *glupsk-glupisch* hloupě hloupský; *Granitz* hranice: *groupet* krupatý; *groß* *grobian* hrubý hrubjan; *Gruppe* hrba (slov. hrómada); *Hallunke* holomek; *Hanke Anke* hánska od hnouti, sr. shybadlo; *Hansa Ansa* ouza vaza vaza svazek; *Jauche* jucha jicha; *Jausen* južina, od juh jih; *krätschen* kráčeti; *kreisohen* křičeti; *Kürsohner* kraudr od kera korasno koža; *kums kumis* kvas kyselost; *kuka kus*; *kweilen* kviliti; *Kweweten Zwefichen* květy evety, zvláště bezové; *latschen* den Fuss krumm lat-schen vláčiti; *Lootse* loďník; *mantschen* máčeti; *Metzger* masar meajar; *Ne Ne Ne* (místo Nein) ne; *Nischt* nic, ništ ništo; *Nüstern* nozdry nosdiry; *Ok* (v Polabí) oko; *Peitsche* bič; *Petschaft* pečet; *Pflug* pluh; *pipeln* piplati; *Pimpaum* pupava pupen (Leontodon Taraxacum); *Plätte Flotte* plt. pltev; *Plantzchen* plúčka plíce; *pomáli* pomale; *Possen* pesun posunky; *Punt Brete Punt-Breite Strasse* (v kraji Bodričov.) pouť; *Quark* tvaroh; *Quarz* škverec; *Ranke ranken* ruka reka t. j. ručičky, větve, úponky u rostlin jimiž se co rukami chytají; *Retschke* (v okolí Lipska) řečka řeka; *Riz Risenpulver* (v okolí Bodričov.) t. j. *Pulverhorn* od roh riz rožní, roh na prach; *ruschein* rašati (pols. býbati se, pospíchatí); *rutschen* rútiťi se, říceti; *Waar Waadre* tovar (možno, že syllaba *to* již u Slávův vynesána, tak jako u Slovákův porisko místo topořisko); *Siedel siedeln* selo sedlo seliti sídliti; *steppen* štěpiti vyšívati; *Stieglitz* stehlik; *Streit streiten* stret ústřet střetnouti, polsb. stridje-půtka boj; *Swip* šib šibati; *Schlucken Schluckern* slivky, slov. sljunky; *Schmetten* smetana; *Schöppen Schöppenstuhl* župa župan; *Schöps* skop; *Schraube* srub vrub rub; *schütter* řidky; *Töpe* (Taufe) topa potopa, koupel; *Tresse Tressen* třasně třísně od třesení; *treuschen treschen* třísiti přěti; *trudeln* truditi; *Vampir* upír; *Zeisig* čížek čížek; *Zioche* těha cieha cieha cejcha. Sem patří i slavjanské způsoby mluvení ve Starohradsku (Altenburg): *es geht Regen* déšť jde místo *es regnet*. Srov. jiné rudnictví se týkající názvy ve Výkladu ku Slávě Doče str. 204.

Co jsou krůpěje krve na rukách a rouchu loupežníka po spáchané vraždě: to jsou tato a těmto podobná slavjanská slova v němčině. Jejich ochroptělý zvuk volá: „Kaine! kde jest Abel bratr tvůj? hlas krve jeho volá ze země k nebi!“ — Škoda jen, že někteří Slavjané sami v tomto bludu a hříchu Němce utvrzují. Tak píše spisovatel knihy: „Slaven, Russen, Germanen, Leipzig 1842“ o Lužických Slavjanech na str. 7. a 213. „Cožebý prý i nejvroucnější obrance národnosti národku asi z půldruhastatisíce duší záležejícímu a vsudy vůkol Němci obklíčenému jiného želati mohl, než aby okamžení jeho rozhodnutí t. j. germanizování brzo přišlo. Vendové lužičtí jsou Slavjanstvu ztraceni, tak jako Lutič, Drevané a jiní slavjanští kmenové v severu Německa. Proto se samým Slavjanům (kterým?) snažení některých mladých mužův v Lužicech, usilujících se národnost svou zasaditi a zotaviti, nic jiného býti nezdá než hra a žert (to jest i nepravá i ukrutná výpověď!) — Od obou těchto sousedních vlad (pruské a saské) nic jiného k žádání nepozůstává, než aby germanizování Slavjanův v Lužicech jejím pokojným chodem kráčet nechaly.“ Podivná rada, nedím-li zrada, raditi hříšníkovi aby i dále hřešil, zlodějovi aby pořád kradl a vrahovi aby nejen narazil ale i cele dorazil. Pan spisovatel zde klfa klímem vyráží a jedno zlé druhým napraviti chce: on nabízí Prusům a Sásům slavjanské Srby v Lužicech co kofist a odměnu za to, aby se se západními Slavjany proti východním Slavjanům vojensky spojili. Než kterýže Slavjan má právo, neřku celý kmen, ale i jen jedno město, anobrž jednu duši národu svému vzíti a cizozemcům pro jakoukoli přčinu, a pod kterýmkoli zámyslem darovati anebo popustiti? My s naší strany a s námi nepochybně všickni upřímní synové Slávy veřejně a slavně se osvědčujeme a protestujeme jak proti této radě onoho nejmenovaného Slavočecha, tak i proti následování jí od Němcův! — litujice srdečně že v oně, tak mnohých krásných pravd a myšlének plné knize takové skvrny a samovraždné zásady se nalézají. Lidské jest zblouditi a zhřešiti, ale satanské v poznaném hříchu

pokračovati. Jen Jidáš i po napomenutí přijatém od toho, jež zkaziti chtěl, tvrdošijně ve zradě a zlobě své až ku vlastní propasti pokračoval. Naše křesťanská rada jest cele jiná, totiž ta, aby se bratři Němci již jednou na pokání dali, aby aspoň nyní již plnili IX. a X. boží přikázání, aby potomci v osvícených časích moudřejší a člověčtější byli, nežli jejich předkové v duchovní mrákotě, v pěstním právě živši. Co surovost a hloupost давých tmavých století zavinila, to najde odpuštění; nikoli ale to, co osvěta a vzdělaná zoumylnost zlého páchá. Že Lužičanův již *málo* jest, to tím silnější podnět k jejich uchránění. Co pak má arithmetika s právem a s mravností společného? Dokud kde i jen jediný Slavjan žije: dotud tam celý národ. Naším zdáním nejlépe by učinili naši Lužičané, kdyby příklad Slovákův následující k české literatuře a řeči se připojili: tímby i oni mnoho získali i Čechové. Chvalitebnější a přirozenější jest Slavjanovi státi se Čechem, nežli Němcem. Jest-li se Horvati k Illyřům, jest-li se Rusini k Velkorusům pozdvihli a přivtělili: pročby to Lužičané na počet menší, učiniti nemohli? Oni jsou krom toho nejbližší bratři a sousedé Čechův, oni někdy skutečně i k české koruně přináleželi, oni jsou českými osadníky, vyhnanci a Husity zhusta promícháni. Mezi srbštinou v Lužicích a češtinou sotvy jest větší a podstatnější rozdíl, nežli mezi slovenčinou v Uhrách a češtinou; v Lužicích jsou jen asi 2—3 podnářečí, u Slovákův pak téměř 5—6. Každá menší a slabší částka Slavjanův ať se k literatuře větší a silnější, sobě stejnorodé, částky dobrovolně připojí. Slovenské nářečí jest z logického i aesthetického ohledu dokonalejší, než české; ale Čechomoravanův více jest téměř dvakráte než Slovákův. Možnější a snadnější věc jest to, aby se *dva* millionové Slovákův počestili aspoň v literatuře, než to, aby se *čtyři* millionové Čechomoravanův poslovenčili. Obět v takovýchto poměrech a okoličnostech učiněná není ztráta ale zisk, ona jest obět přinesená na oltář matky Slávy. Pamatujme na ono Dobrovského, štěstí i neštěstí, nemoc i lékařství našeho národu tak stručně a uhodně obsa-

hující orakulum: „*Němci byli opatrnější, nežli my ne-
svorní Slávové! vždyť proměny a odličnosti ve vesni-
cích nelze za dorické, attické a jonické nářečí míti!*“
Kýžby tuto, nikdy dosti opakovanou býti nemohoucí
výpověď vrabci se střech v celé Slávii bez přestání
kázali, snobř samosvojaým a hluchým rozdrapovatelům
našeho národa v uši hřímali! Chraňme se rozstování
našeho národa na nesčíslné částečky a kmenky, nařečička
a malokramářské literaturky: dostit to již veliké ne-
šťěstí proň, že jest rozečtvrcen.

DÍL III.

HLAVA I.

Tyrolsko ; Stelvio ; Mals ; Inomosti ; Sarnice.

Pln těchto a těchto podobných myšlének opouštěl jsem Itálii a vstupoval do Tyrolska, kde tyto myšlénky a city bolestné, bohužel, ještě jen novou potravu našly. Bůh ví, co z toho bude — řekl jsem sám k sobě: — zase cestuješ k těm, jejichž nenávisť Slavjanův vždycky si nenáviděl a nenávidíš posavad. — Co mi však v této ostudě jakové takové polehčení působilo, to byly dvě okolnosti, totiž jedna onano v Benátkách nám daná Kralevičovská náputnice: „Nejsou rovná nyní nejšší utrpení budoucí Slávě“ — která ustavičně v uších mých zněla a co angel těšitel mé kroky sprovázela; druhá příznivá okolnost byla ta, že myšlénky tyto nezůstaly němé a v duši vryté, nýbrž že sobě prúduch učinily v rozmluvě s jedním mladým, mnohostranně vzdělaným, a vlastní zdravý soud o věcech vynášejícím Němcem, jemuž jméno *Emil Feuerlein*. On se v městčku Morbegno k našemu vozu připojil, byl rozen z Vürtemberského kraje, z osady Wolschlugen, kde jeho otec kazatelem on pak jeho pomocníkem byl. Pro dokončení své vzdělanosti putoval v Itálii Schiller byl

jeho krajněm a miláčkem: na Goetheho se hněval, že prý tak veliký duch, vlastně předce tak málo ušlechtil, on jej nazýval německým Epikurem; Vinatský dvůr prý cele jeho genia ošromil; jeho romány jsou školy nemravnosti, jeho truchlohry jsou bez činův a jednání, nezdařilé nápodobení Shakespeara: jeho domácí život prý pohoršlivý a jeho smrt, které se prý co chabec bál, směšná. — Já nemoha se zdržeti vskočil jsem mu do řeči, řka: „pane! já naproti tomu velikým jsem ctitелеm Gótheho.“ I proč? řekne on. Mezi jinými zvláště i proto, že Góthe, Herder, Grimm a Adelung byli vlastně první, jenž v Germanii proti antislavským předsudkům pracovali počati, národní slepou nenávist porazili a právě člověčenským citům i náhledům cestu klestili. Nevím, jak tu zásluhu právě Góthemu připsujete, řekl p. Feuerlein. Já ji připsuji co očitý svědek, soused a z částky spoludělník Gótheho v Jeně, kde jsem se často o tom s ním osobně smlouval a jemna na žádost i několik slavjanských národních písní přeložil. Anobř on se i slavjanským nářečím, jmenovitě českému a srbskému, učil a sice ve vzešlém již věku.

Již jsme se více a více blížili ke chlumu Vermské jho čili Stelvio (sr. Stlp, Stolb, Slúp) zvaný; cesta vedla křivolakem, tak řečenými galleriemi, nad nimiž pevné střechy, aby sněžiny čili laviny pecestných netrefily a cestu nezasypany. Silnice tato, Napoleonem zaměřená, Františkem dokonaná, tak závrtná a předce tak bezpečná, důkazem jest toho, jak lidský dvtip i to nejehromnějš přírodu převládati a ji k tomu nutiti umí, aby kde nechce působiti a vydávati aspoň trpěla a sloužila. Štastní mocnářové, že na taková díla svá jména připnouti mohou! Jen málokde krůma aneb hostinec liduprázný, nebo zdejší hostinští od vlády 300 zl. stříbra dostávají, jen aby zde bydleli a pecestným ku pomoci byli. Tu již nebe surové, povětrí chladné, skaliska nahá a černá, rozpadliny a rokle propastné, příroda strohá a skoupá. Věru se nedivím, řekl jsem, že zde Winkelmann jede z Italie do Němec, do těžkomyslnosti upadl a smyslův pozbyl: já sám se téměř v podobném

nebezpečnosti naším, a nikdy bych pocestným neradil, aby z Vlach do Tyrolska putovali, nebo to jest z ráje do očístce. Najednou ostli jsme se v Sibirii, sníl před námi, nad námi i pod námi; kde pak světa nebylo tam kamenité moře. Nikde jsme tak mlčeliví nebyli jako zde, každý jen do sebe pohřben. Netoliko mluví ale i dýchati se tu člověk obává, aby tuto věčnou tichost nerušil, tuto přírodu ve hrobě pochovanou nenepokojil. Neuzřít tu, nečím-li ptačátka v povětří, ale ani červíčka ani bylinky na zemi. Hněv Stvořitelův zdá se, že toto skalí tak roztraskotal a rozmetel. Tatry slovenské jsou též vznešené, ohromné, ale jejich pohled má cosi veselého a přívětivého: Tyrolské hornatiny jsou strašný skaloskelet, jsou smrt bez masa a kůže jen bílou plachtou sněhu oděná. Když takto téměř zkamenělí u prostřed těchto kamenův asi za 5 hodin mimo kamení a sníl nic jsme neviděli, mimo vrzání vozu a tlučení srdce našeho nic jiného jsme neslyšeli: tu hle přichází nám v ústrety muž vysoké a vážné postavy, polosvětakým polokněžským rouchem oděný, kalíšek a lahvičce rosoučkou čili rumem naplněnou v rukou nesa s přívětivým nás vítáním a zváním. Tato část vrchu sluje Alpiano dello Stelvio, na levé straně cesty stojí kostelík a vedle něho příbytek duchovního. My používše tohoto radohestinství navštívili jsme nejprve chrám, jenž zde od vlády pro pocestné, pro hospodské a pro dělačky cestu tuto opravující vystaven, od místokrále Rainera oltářním obrazem s. Vavřince, od místokrálovny jinými svátostmi obdarován jest. Asi 60 duší blásí se k této faře. Kněz se jmenuje *Canonicus Philippus de Nesini*: jak jsme se zdivili, když jsme do jeho příbytku vešli a on nám svou rodinu t. j. dva syny a dvě dcery představil a to beze všeho ostýchání! Muž tento jest nyní vdovcem: ve mladosti své oddal se stavu duchovnímu, pak vystoupiv z něho oženil se a zplodil 7 dítek; z nichž jeden syn v městě Bormio správcem nemocnice jest, též v manželství žijící; druhý syn právě se též ženiti zamýšlel. — Manželka Nesiniho před několika léty zemřela: po vystavení tohoto kostelíka zde, nikdo nemohl nalezen

býti, kdaby zde ouřad kněžský zastávali a bytletí chtěl. Sám Filip Naini stařec nyní 70 letý se k tomu odhodlal: na zvláštní přímluvu rakouského dvoru dal papež k tomu přivolení, aby tento muž, co bývalý kuž a nyní co vdovec a otec, zde ouřad tento konal. Máť robitého plata 611 zl. 40 kr. stř. Jeho matka byla hraběnka z Meoru, jeho bába kněžna vlaská.

Asi čtvrt hodinky od tohoto kostelíka jest hostinec Santa Maria de Stelvio, z pabrku jeho na levici otvírá se pronikavý výhled do Švýcarských zelených strání a dolin, plných švýcarských stodol a pastýren, dobytka a krav. Ach jak okřálo oko a srdce mé tímto pohledem. Stál jsem zde co Mojžíš na hoře *Néboh* před krajinou Kananejskou, mlékem a medem oplývající. Ještě asi půl hodiny cesty tu mýto, tu sloup s nápisem hranice mezi Lombardskem a Tyrolskem ukazující. Tento chlum jest nejvyšší punkt na této cestě, a tato cesta ta nejvyšší vozní cesta na celé zemi, totiž 8663 střevícův nad mořem povýšená. Vůkol a vůkol strmějí ledoví jehlačové nad oblaky, mezi nimi nejvyšší jest *Orteles* zvaný, na jehož temeno teprv medávno jeden lovec poprvníkrát se vydrápal, začež i od arciknížete Jana odměnu dostal. Tu sníh a led věkuje: čas mnoho-stoletý bezvládně se rozbíjel a obromná čela těchto tytanův. Sem hle, řekl jsem ke svým druhům, sem do těchto hlubin a roklin aneb na tento chlum *Orteleský* patří gothický *Medulánský* chrám s jeho ozrutnými balvany, ropouchy a končeurý, s jeho tmou a studeností; zdeby stál na svém místě a ve svých živlech: zdeby našel své podobizny druhy a přiměřené okoličnosti. Tyrolský kraj, *Medulánský* dóm a *Klopstokova* *Messjada* do jedné vrstvy náležejí: všudy ozáblivá vznešenost a dlouhochvilná krása. — Delů jede se ještě strmějším srázem, tak že silnice s galeriemi zdejí se na tuto horostěnu jen co vlašťovčí hnůzda přilepeny. Trafoi jest první vesnice tyrolská, pak *Prad*, *Schuldern*; všech domy a střechy, již samy o sobě špatné, byly onou vichřicí, která nás u *Komu* přikvašila, celé rozdechrány a zhořeny. Ode 38 let nepamatují zde podobné bouře. Nářečí německé zde chroptavé: tváře podlouhové, po-

zanky licoměrné, lid mizerný a blbý, způsob oděvu nevkusný, obyčejně stroché. V Itálii rozšířen jest mezi všemi stavy cit rovnosti a povědomost svobody; i ten žebrák almužnu prosící hlavu přímo nosí a v oči rovně hledí: jináče zde, již v prvních vesnicích klebouky a čepice před naším vozem a daleko dolů bráno, plazivost a otrlost s otevřenou hubou tkví na obličejích. Nám samým se ve voze na celé cestě nikde tolik nezívalo a nedřímalo jako v Tyrolsku. V městečku *Mals* zůstali jsme přes obědy; sotvy že jsme sesedli s vozu, hostinský, dobromyslný muž, pln štrýčkovského zdvořilování, vedl nás na první poschodí do prostranné síně ku stěnám, kde v rámech za sklem, na způsob obrazův, byla se všemi krásopisnými čirýčarami napsána jména těch císařův a císařoven, králův a královen, knížet a kněžen, kteří co hosté a putující svou přítomností tento hostinec poctili, zde obědvali anebo spali. Rok a den jejich příchodu a odchodu svědomitě zaznamenán. Zde mezi jinými stála i jména našeho nejjasnějšího nyní panujícího císaře a císařovny, ani na cestě ke korunování do Medulánu zde noclehovati ráčili. V přední visí zaprášená a ošumělá podobizna *Suvarova Římského*, první to i poslední Slavjan, kterého jsem v německých krajích a příbycích spatřil. Jak pak tento sem přichází? ptal jsem se hostinského. „On nám a celému slavnému dvoru Rakouskému v čas francouzské revoluce znamenitou pomoc a službu vykonal.“ Nu, odpovím já, tato Vaše vděčnost věru vši cti a následování od jiných hodna jest. Odtudto až do Inšpruku téměř každý dům obrazem, někde i třemi čtyrmi, nějakových svatých ozdoben jest: škoda jen že obrazy, aneb raději mazaniny tyto, tak velice oko urážejí a vlnu lidu psují. Pevnost *Finstertinnz*, kde jsme večer při měsíčku jeli, jest opravdové strašidlo, ouzkostí a hrůzou pocestného naplňující. Odtudto jeli jsme, chvála Bohu! celou noc, větším dílem vedle řeky *Inn*, přes Ried, Landek, Imst, Nassereit díli Nezoray, kde jsme ráno snídání měli. Zde pohled na ženštiny téměř ke smíchu nutí: černé, široké a vysoké čepice co řezata na hlavě „Schwätzer-Hauben“ zvané,

od městečka Schwatz, kde se shodovují, dávají jim divokou melepon postavu a ženštiny nezpůsobné ku práci činí, ani při každém sehnutí hlavy celá ta věž spadnouti aneb hrádo zardousiti hrozí. Mezi vesnicí *Platten* s městečkem *Cirl* spatřili jsme na lukách pastýřův, jenž ovce a koně pásli, majíce nad sebou červené nádeštníky, jako u nás měšťané a měšťanky, ani právě tehdež poprchávalo. V blízkosti *Cirlu*, asi hodinu od *Insbruku* jest pověstná strmá skála čili zeď sv. *Martina*; ani 200 stěvícův od země jest v ní díra a před ní dřevěný kříž, na památku osvobození císaře *Maximiliana I.*, jenž zde honě kamzíka tak nebezpečně zalezl, že maje nad to podkovice na botách zatupené, skrze sedláky na provazích dolů spuštěn býti musel. Z této případnosti nadělali *Tyrolčané* množství všelikých nechutných zázrakův a pověřivých rozprávek.

Inomostí čili *Insbruk* leží nad řekou *Inem*, jest hlavní město *Tyrolsko*. Stavitelství jest cele staroněmeckého slohu ze středověku. Vrchové okolní cele sněhem pokrytí. První co zde přichozímu v oči bije, jest to veliké množství klášterův a mnichů; potkávali nás na cestě celé zástupy *Servitův*, *Ligurianův*, *Kapucinův*, *Františkánův*, *Præmonstratensův* a *Jesuitův*, což jsme ani v *Italii* nespatriili. *Jesuitské kollegium* a *Františkanský klášter* zaujímají celé ulice. I *Čechův* jsme zde drabný počet našli; mezi nimi pan *Kuřák*, profesor *pathologie* a *physiologie*, nám přátelské služby, v ohledání města prokázal; znáv jeho krásné dary ducha i nemalé vlastenectví přišeptal jsem mu položertovně poloopravdově: „Cizí proso oháníš a tvé vrabci pijí.“

I zdejší chrámy a obrazárny, anobř celé *Tyrolsko* honosí se peřím *slavjanského umělce*. Jméno *Martina Bohumila Poláka*, od své *polské vlasti* tak jmenovaného, všude se zde čteně ozývá; kde a kdy se narodil, nelze bylo dopídití se; okolo r. 1630. zdržoval se on v *Tyrolsku* celých 30 let, nejprvé co *komorní malíř arciknížete Leopolda* a potom *knížete biskupa* a *kardinala Karla z Madruce*. Maloval v *Inomostí*, v *Hallu*, v *Trientě* a v *Brixeně* mnohé utěšené ohrazy, až po učinění

mnohých dobročinných ústavův ku prospěchu mládeže pochován byl. Arcidílo jeho obdivovaného štětce jest v Inomostí v oltáři Servitského chrámu, představující Zasnoubení P. Marie s Josefem: jeho umělecké vynalezení i okotěsné rozřazení skupin, zprávnost kreslení a stkvělost barev zatemňuje tektika všechno ostatní. V Kapucinském chrámě byl od něho s. Felix. Špitalský chrám s. Ducha má od něho spanilý obraz, na němž s. Anna, P. Marie a dítě Ježíš. I zdejší museum anobř i mnozí domové Inomostanův ozdobi jsou pěknými obrazy tohoto, nám ztraceného, syna Slávy. Mnohé obrysy a malby tohoto umělce zahynuly v ohni při shoření někdejšího letního sídla Ruhelust v Inomostí. V dějinoslavném městě Trientě (lat. Tridentum, kde církevní sněm konán) nalézá se od našeho souvárodníka výše 20 obrazův v rozličných chrámech, totiž v Dómě: Nanebevzetí Marie, Vraždní dítek betlehemských; sv. Kriřtof, sv. Dorothea a Marie. Ve chrámě s. Magdaleny: Večeře Šimona malomocného; ve chrámě sv. Františka: Bolestná matka, s. Klára, Nepoškrvněná Početí, sv. Antonín Paduanský, Odpustky Porciunkulské; v Kapucinském chrámě: s. Kříž v oltáři a Křížování v Sakristij; ve chrámě sv. Marka: s. Augustin a jiní svatí. — Ve vsi *Malé* ve Slunečním oudolí (Sulzthal) jest od něho Narození Marie: v Castioně s. Vavřinec (výtečný obraz), v Brixeně ve farním chrámě v oltáři tři králové od východu dítě Krista navštěvující; v kollegiatním chrámě dva převýborné obrazy: Zvěstování P. M. a s. Magdalena při Večeři P. Kdybych byl čarodějníkem, bylbych všechny tyto krásoumné poklady překouzčil do vlasti jejich původce, aneb do jiného Slávií posud věrného kraje.

Ve farním chrámě s. Jakuba jest slavný poutnický obraz pomocné P. Marie od Luk. Kranacha. Sílná květoucí barvitost, outlé vedení štětce, pravidelné kreslení: ale ve skladbě žádná poezie, v představě žádná idealnost. Němečtí malíři rozštipili příliš své síly: tak Kranach byl malířem v oleji, v miniatuře, osvětlova-
telem (Illuminirer), mědirytcem, dřevořezbářem atd. Tak i Dürer chtěl všeumělcem, zlatníkem, řezbářem, malířem,

spisovatelem býti. Odtud jakási nesouměrnost plánu, rozvázalost figur, rozvláčitost barev, při vší stisklosti prostory a předmětů, při vší mikroskopické pilnosti štětky v jejich malovaninách. Co nejpamátnější ukazuje se zde chrám františkánský; i zde mne přivítal a potěšil náš Polák, nebo kaplice vedle knížecího káru jest od něho malovaná, kde dva obrazy v oleji na plátně, dva na stěně a malovaná deska. (Kuppel) obzvláště utěšené a památné jsou. V prostředřed chrámu stojí, ve dvou řadách, 28 bronzových velikánských líců čili sech od Řehoře Löfflera shtovených, jmenovitě: Chlodovig I. král francouzský; Gottfried z Bouillona; Albert I. a II.; Friedrich III.; Rudolf Habsburský; Arthur král Bretaňský; Alžběta kněžna Uherská atd. Na levé straně chrámu v koutě stojí pomník Ondřeje Hofera, s jeho sochou, v pravici korouhev, v levici pistol drže. Totof bylo, co mne netoliko v tomto městě, ale v celém Tyrolsku nejvíce zasímalo. Hofer byl asi 40 let hostinským, chudým, nepatrným člověkem; r. 1808—1810, když Francouzové do Tyrolska vtrhli, povstal Hofer na čele svých krajanův a bojoval zmužile proti Francouzům a Vlachům, pro zachování svazku mezi Tyroly a Rakousany. R. 1810 byl od Francouzův jat a v Mantově od vojenského soudu ku smrti odsouzen i zastřelen. Hofer jest muž, ne slova, ale skutku, on jest obraz toho, jak německý národ, anobř i jeho nevzdělaný obecný lid, všudy spoludrží, nikde se k cizincům nepřipojuje, ale k seberevným. Považování obrazu tohoto vzbudilo ve mně oit studu a mrzutosti nad naším, všudy se od svých odtrhávajícím a ku cizincům se přilepujícím národem! Otče Dobrovský, vzdechl jsem, hle i tento muž zde potvrzuje pravdu tvé žaloby, kterou jsi v listě Slovákovi Rybaymu psal: „*Němci byli moudřejší, nežli my nesvorní Slavjané!*“ Kde jsou naši Hoferové! Rusové mají Minina a Požarského, ale Čechové, Poláci a jiní Slavjané mají jenom dělitele, trhatele, různitele, rozdrobňovatele národu a vlasti.

Když jsme u jednoho ze zdejších českých přátel na večeřinkách, čili abych novomodně mluvil, na *soirée*

byl, já pohlávkou leccos v pobežní okyži na klavíro, uzřím na hudbinách (musikalích) ležeti knižičku, kterou vsy do ruky, spatřil jsem, eobyh zde nikdy nebyl hledal, že to byl můj spis o *Vzájemnosti*: vnitř na obálce byly napsány německé veršičky, dosti nemotorné ale plně zlovlného výkladu a jizlivého podezření. Pod nimi stálo jen ukončení jména *nigg*, (nepochybně slavské *náb*, některého rakonského básníře) poznamenáno. Já vyňav cerusu z listovničky, dal jsem tam z patra odpověď v následujících, oněm i v počtu i v rozměru rovných, verších o *Vzájemnosti*:

Netýká se ona tránu, berel,

Nemění Evropu v Rusii:

Ale plete jenom věmec z perel

Věd a uměn matce Slávii,

Aby národ její pálsvětový

Začal život ke cti lidstva nový.

Pozůstatkův bývalého slavjanského života zde již jen málo vyšlakovati jsme mohli. Na celé naší tyrolské cestě, ač pilně jsme pozorovali, předece nikde runův čiň slavjanských záhonův (*wendische Beete*) zočiti jsme nemohli, tak jako v herních Vlašcích a potom zase v Bavorích a Rakousích. Jména však slavjanská míst, hor a řek zhusta se v Tyrolsku nalézají, k. p. Bludnica (*Bludenz*), Brehunica, Bystrica, Černá zeď (*Tschernwand*), Grodno (*Gröden*), Kamins, Kladeneec, (*Galdonatz*), Kles, Lans, Likatia (*Vallis Lech*), Malá, Matrai vindická, Meran, Primer, Pustodol (*Pusterthal*), Viltov atd. Same jméno *Tyr-ol*, látkou i formou slavské jest; s kořenem *tyr* čili *tur* srov. Tursko, Styrsko, Turec, Turá Louka, Stará Turá, Turopole atd. s koncovkou *ol* Němcům cizou, sr. vrchol, hrbol, hlshol, chohol atd. Přátelé nás ujišťovali, že se na benátských hranicích vůkol Grodna, v Grodenském oudolí ještě posavad jakési nářečí slavjanské mluví. Já ale neměl jsem zde chuti k cestování a zpytování, anť mi v celém Tyrolsku jaksi hrozně se nudilo a otupno bylo, tak že jsem po ničem vroucněji

netoužil, než abysme se z jeho hrobových delin a vrchův čím nejspíše vyvadili.

Co mne v Inomostě nejvíce těšilo, bylo to, že jsme zde, a to beze vší obtížnosti, dostali pasy do Bavorska; kamž i hned s prvním poštovským vozem pospíchali jsme. Tu jsme opět zajímavé tovaryšstvo pocestní našli s námi až do Mnichova jedoucí. Byliť to dva učené Francouzové putovavší po Helvetiku a Tyrolsku, oba rození z města Lyonu, jeden *Antonín Goujon*, professor v Lyoně, stár asi 50 let, druhý *Réné Baumera*, mladý literát v Paříži žijící, asi 25 let stár. Oba první mnoho nám vypravovali o tamějších Valdenských, tento zde mnoho o Polácích v Paříži žijících a jmenovitě i o p. Mickievičovi, professorovi slavistiky, kterého prý osobně zná a jehož čtení několikráte z novochovosti navštívil. Oba k žádosti naší zpívali, anobřž nám i do not složili, rozhlášenou *Marseillaisku*: „Allons enfants de la patrie le jour de gloire est arrivé etc.“ Nikdy žádná melodie mnou silněji nehula jako tato z francouzských úst zpívaná a naše tak řečená Rákociho nota. Není div, že takové divy tvořila v historii francouzské a milliony rozplameňovala, tato železných, energických, činosmělých zvukův plná píseň. Hřmot vojenských bubnův, břinkot mečův, dusot koňstva, rachot děl, síčení krve, sténání umírajících, slovem celá bitva tu zpěvem živě vyobrazena. P. Goujon mluvil o Valdenských a Albigenských s tou největší unctioní, jejich pobožnost, statečnost, mírnost a pracovitost nemohl dosti chváliti: ale i z pronásledování jich strašlivé sceny líčil. Jistý mnich Armand, duchovní vůdce vojaka proti nim, zeptán jsa od svých vojákův, po čem by prý kacíři od pravověřících k rozeznání byli, aby života těchto ušetřiti mohli? odpověděl: „zabíte jen vše! vždyť Bůh tam své pozná!“ Načež v městě Beziers všecko obyvatelstvo bez rozdílu na 50,000 duší zamerdováno. Které třeštění že jest horší či kacířův, či pravověřcův? — Valdenští tito mají řád a zřízení. Českých bratrův, mají synod co nejvyšší soud, a počítají nyní 15 obcí se 22,000 dušemi.

HLAVA II.

Bavorsko:

Mittenwald ; Wilhelm ; Mnichov ; Lechovské pole ; Augšpurk.

Šarnice jest poslední vesnice v Tyrolsku; chvála Bohu! vzdychl jsem zhluboka, že tato krajina již za hřbetem jest; to jisto, že já jak živ nebudu hledati ji zase navštívit. Volím do Trantarie než jsem; kdo pak kdy tento suchý, neourodný, hněvivými vráskami přírody poškareděný, nelepými ženštinami obydlený kraj krásným anebo vznešeným nazvati mohl? — Já cestoval v něm jako mezi pračaty. Výtečná Tyrolkyně a malířko, Angeliko Kaufmannová! odpusť mi medle, že, neznaje přetváření, tak upřímaě o tvé otčině mluvím. A však ty sama žila i zemřela jsi raději v cizině utíkavši již ve mladosti z těchto stosáhových hrobisk do usmívavé životočerstvé Itálie a Anglie. — Mittenwald jest první městečko v Bavorsku kde jsme i polednovali. Hledíce s prvního patra v hostinci oknem na ulici spatřili jsme duchovního, anť s kostelníkem, lucernu před ním nesoucím, pospíchal ku zpovídání a připravování nemocného ku smrti. Za ním kráčel celý zástup lidí obzvláště žen modlících se, a čím dále tím více zástup ten rostl, nebo každý na cestě jdoucí k němu se připojil, kněz mezitím všel do domu nemocného, anť zástup ten před domem zůstal pořád modlitbu konaje a pak vracujícího se duchovního opět sprovodě. Tato účastnost spoluobyvatelův na losu nemocného velice mne pronikla a vzdělala; ona mne živě upomínala na podobný výstup v mém vlastním ouřadě, ačkoli co do úmyslův rozdílný, anť onoho více nábožnost a spoluútrpnost, tohoto více bázeň a zvědochtivost příčinou byla. Když totiž r. 1831 v Pešti strašlivá nemoc cholera se zjevila, s počátku jak všudy tak i zde panovalo to domnění, že co mor nakažlivá jest a každému se sdělí, kdo se k takovému neduživci blíží aneb jeho se dotýká. První, jenž rychle

v ní zemřel, byl jistý rední pán, jenž beze všech nábožných obřadův, s tou největší spěšností od drábů a žerhů z města vyvezen a pohřben byl; kterýmž truchlivým neopatrným divadlem celé město se naplašilo a zbourilo. Druhý aneb třetí případ cholery potkal jednoho evangelického německého kupce, jenž právě v sousedství u Bílé Lodi bydlel. On v bolestech svých žádal potěšení náboženstva, pročež poslal k tehdejšímu německému kazatelovi K . . . i s prosbou, aby jej spolu i s velebnou svátostí navštívil. Kazatel ten, jiněče muž v kosání ouředních povinností pilný, vymlouval se, ukazováním na svou četnou rodinu a mnohé ještě needchované dílky, kterýmž prý zachování svého zdraví a života dlužen jest. Onen nemocný uslyšav to, poslal ke mně, jakožto ke slovenskému kazatelovi, zdaliž bych já jemu tuto poslední službu a lásku prokázati nechtěl, anť krom toho prý ke mně vždycky zvláštní důvěrnost míval. Já poslav i hned kostelníka k německému kollegovi, zdali on to dovolá, anť ovečka jeho jest? dostal jsem odpověď: že nejen proti tomu nic nemá, ale mně ještě za to prosí, chci-li a neostýchám-li se, abych povinnost tuto vykonal. Mezitím se pověst o tomto případě téměř již po celém městě byla rozšířila. Já bez rozpaku, vymyv, jak obyčejně na radu lékaře v epidemických chorobách, ústa a nozdry octovou vodou, vyšel jsem z domu na tak řečenou krajiňskou silnici (Landstrasse), kde jsem v ten čas hospodou byl: a aj zde již čekal zástup nepřehledavý divákův a zvědavcův, který čím dále jsem šel, tím více se množil. Celé to množství hrnulo se za mnou a kostelníkem až ku domu nemocného, kde celou ulici zaujalo a oblehlo čekajíc dychtivě, co se se mnou stane? zdali nepadnu mrtev na zem před lůžkem onoho s křečí a dávením zápasícího? Dvůr i okna příbytku, v němž nemocný ležel, houfem lidu obsazena byla. Já mezitím pokojně a opatrně, a však i směle a s úplnou přítomností ducha povinnost svou vykonav, opět od lidu toho až do domu jako s triumfem veden jsem byl. Tato má odhodlanost měla dvojí veliký užitek: ona značně porezila aneb oslabilá panující v městě předsudek o nakažlivé povaze

cholery, čím se mnozí rovně osměřili takovým nešťastným ku pomoci přijíti a život jich ochrániti, kteříby jináče opuštění a sobě samým zanechání, nepochybně byli zahynuli; druhý následek toho byl, že sám tento můj nemocný ještě zachován byl z nebezpečnosti života a pak uzdravený ke mně přišel srdečně mi děkovať, do počtu slovenských oudův jméno své zapsati dal, slovenský sbor i školu obdarovať, a žije zdravý šťastný až do dnešního dne.

V Bavořích jsme se již plavili jako v pivovém moři: kam jsme přišli, všudy hned ohromné konvice piva nám přineseno. Kdo to okem nevidí, ani věřiti nemůže, jak mnoho Němci, zvláště zde, piva vylokalji. Ve Wilt-heimě, kde jsme jen na půl hodiny večereli, Němci vedle nás sedloř, 3—4 i více takových nádob do sebe vřili a to, jak se zdálo, beze vší obtíznosti.

Já mezitím čím hloub jsme do Bavorska voházeli, tím truchlivějšími myšlénkami a city, v srdci mém na vzdor všemu utulávání zniklými, trápen jsem byl. Cesta vedla přes mnohem zelenější, rozmanitější a krásnější přírodu, přes rozkošné doňky a paherky oživené; já ale, který jináče prvním obdivovatelem a vobibitelem podobných úkazův jsem byl, nyní studeným ba téměř hněvným okem na všecko toto šňhal jsem. Zbadavše to moji spolucestovatelé, zvláště naši čiperai a ustavičně žvatlající Francouzové, poskytovali mi dobremyslně ale neprospěšně všelijaká těšinská jablečka. Konečně ptal se mne p. Goujon, zdali mi na zdraví něco chybí? Chvála Bohu, odpovím, sotvy kdy jsem byl zdravější, jako na této cestě. „Musí se Vám tedy naše tovaryšstvo nelíbiti.“

— Za šťastného se pokládám, že ve společnosti tak vzdělaných a veselých mužův cestovati mohu. Odpusťte, každý člověk má své slabé stránky a chvíle! a každé srdce má své struny radosti a struny žalosti, dotkne-li se někdo aneb něco oněch, člověk je veselý, pakli těchto, člověk je smutný. A hle mne v Bavorsku behužel tento poslední los potkává; proto ani jsem velice netoužil po navštívení Bavorska a jedině přátelům a Mnichovu k vůli jsem to učinil. Již nyní všickni na mne násilně dotírali,

obých jim to smutné tajemství zjevil: Nu, pane Gaujone, řeknu já, Vy jste nám dnes vypravoval příběh náboženské zřetelnosti z dějin a z krsjév Vašeho francouzského národa, já Vám budu vypravovati podobný příklad národní zřetelnosti. „Meďný-li jast, ptá se on, i národní fanatismus až v takové vstoklosti?“ O Vy jste šťastní, pánové! že ve Vašem Francouzsku tato divokou šelmou jen z pověstí, nikeli z vlastní zkaženosti, zuříte. Náhodky jejího zuření a běsnění snad žádný národ v takové míře zhoubiti nemusel, jako národ slavjanský. Roku 630 staklo se asi 10,000 od Hunův a Avarův pronásledovaných a rozptýlených Slavjanův s dětmi i s manželkami z Paonska do Bavorska ke králi Dagobertovi. Vyhnanečm tomto nešťastným vykázána byla bydla zde v Bavořích, než sotvy že se tu osadili, v jednu noc byli všekni lstaň a oukladaň od Frankův a Bavorův zavražděni! A my se snad hle po jejich krvi a prachu zde brodíme. Povězte, není-li to dostatečná příčina, že mé srdce na této půdě vře a oko mé se kašá? — A ve skutku tak náramná želest a ošahavost mne obklíčila, že téměř spátkem se vrátiti a nejkratší cestou domův pospíchatí jsem chtěl. Nešťastný národe můj, musím-li, kam se koli obrátím všudy a bez přestání nad tebou jen kvíleti a lkáti? Z Uher jsem utíkal od bolesti maďarobálsastva, přišel jsem do Štýrska: tu bolest, do Krajska: i tu bolest; zaletěl jsem až k moři, do Benátek a horní Italie, i tam mne nemilosrdná ruka národní bolesti popadla a všudy sprovázela; řekl jsem: aspoň vy hlubocí hrobové a doliny nebetyčných hor Helvetských, Tyrolských a Bavorských mne přikryte! než aj hle i zde všudy rány a beče, všudy odnárodnění a vraždění. Stvořen-li jsi, národe můj, k věčné nečesti a petupě ōili k velikému blahu a slávě? Budeš-li se věčně jen hačiti a plaziti, tečiti a províjeti mezi jinými národy? — Patřím-li na minulost: tu sky! hledím-li na přítomnost: tu žluč! Všudy zlomky a kousky, rázniny a rozbitiny, pýcha a nenávisť bratrův. O jakbych rád vdechl každému tvému kmenu a synu tento vřelý plamen vzájemnosti a svornosti, který v srdci mém plépolá. Ne štěstí lítostivá

neč přišla nám ku pomoci zakrývajíce vědy tmavější záclonou předměty a památky tohoto krvavého divadla. Putování v noci nikde mi tak vítané nebylo jako zde. S prvním zářivím jitra na východu vcházeli jsme do předměstí města Mnichova. — Poštovní palác jest právě proti sídli královskému: když jsme s vozu sestoupili, první obyvatel tohoto města, který nám v oči padl, byl král Bavorský Ludvík, ani včasné ráno vatáváje, píše a básní, prochází se a oknem tytýž povykává.

Má první práce ve Mnichově byla navštívení slavné a pro slavistiku tak památné knihovny. Peněvadě ale v čas prázdnin zavřena byla, potřebí bylo zvláštního dovolení ku spatření jí, ovšem pak jejích řídkých a hodlivě chráněných rukopisův. Jeden ze famulův zavedl mne tehdy ke kustosovi, jenž dosti daleko vzdálen bydlí, totiž k panu Janovi Ondřejovi *Schmellerovi*, doktorovi v libomedrecství a čedu akademie nauk. Vstoupiv do přibýtku našel jsem zde dva muže u stolku sedící v knihách zahloubané a společně se čemusi učící s velikou pilností. Po přednesení mé žádosti, přistoupili oba tito mužové blíž ke mně ptajíce se mne ještě jednou s jakýmsi důrazem o mé jméno. Když jsem je vyslovil, obrátiv se p. Schmeller ke stolu vzal tam jakousi knihu a přišed s ní ke mně ukazuje přetm na titul a jméno jejího spisovatele, ptal se: „Jste-li vy tento Jan Kollár?“ Jakové bylo moje podivení, když jsem zde ušel Slávy Doeru a dva Mnichovany, ani ji čítali! Ovšem, řeknu, já jsem ten sám: ale jak se tato kniha sem dostala a co tu dělá? „My jsme ji spolu i s jinými českými knihami z Prahy dali přinesti, a nyní se každodenně jednu hodinu cvičíme v češtině.“ I našel jsem v skutku na onom stole i více českých knih, jmenovitě mluvnicí a slovník Dobrovského, Thama, Trukova cvičení, anobř i Václ. Jandyty Grammatiku českou a p. Dankovského díla. Onen druhý mladý, asi 26 letý muž, byl předtím učitelem bavorského prince Ludvíka, nyní pak jest dvorním vychovatelem tří černochův v Egyptě koupených, o nichž nížeji obšírněji promluvíme; on se jmenuje *Karel Tuček*, jeho děd, rozený Čech, přestěhoval se do

Barvitu co umělec a hotovitel matematických nástrojův, on udělal ty nástroje, jimiž V. Humboldt Amerika měřil a zpytoval; jeho pak otec byl hudebníkem dvorním ve Mnichově. P. Tuček je výborný, učený, mnohostranně vzdělaný muž a obzvláště šťastný mluvospytec. Slzy před námi vylóval tento Paněmác, že nece v sobě českou krev předce česky neumí. Proto spojili se s panem Schmellerem ke společnému učení se češtině a pak i jiným nářečím slavjanským. Psa Tuček to činí z vlastnectví a z lásky k národu, p. Schmeller ze zvědavosti co ochotník a zpytatel německých nářečí se slavjančinou proměchaných, ku kterému cíli i vydal již knihu: *Bairisches Wörterbuch*, v němž se nalézají mnohé bavorské od Slavjanův zde pozůstalé krajomluvy, k. p. *Lam Lam*; (*Steinbruch*), *Mošen* (Sack Korb Beutel sr. mošna), *Náč* (*schlechtes Messer*), *Plateno* (platno) atd. Přispěním těchto dvou mužů byly nám již dvěře ka všem pokladům a tajemstvím Mnichovským otevřeny. Jeden celý večer, až téměř do půl noci, strávil jsem v lůnu rodiny p. Schmellera v přátelských rozmluvách a v učených rozbadách. Milostná dceruška, jménem Emma, častovala nás všemi Mnichovskými lahůdkami. Pan Schmeller, co horlivý filolog, tisícové otázky mi předkládal o slavjanské řeči a jejích nářečích. On nemohl dosti chváliti a obdivovati se obzvláště hejnosti, rozmanitosti a zvučnosti českých rýmův a upozornil mne na jednu věc, kteréž já sám dobře povědom nebyl, totiž že prý, podle jeho schválného vyšetřování a srovnávání, sošvy 2—3 (?) stejnorodné znělky ve Slávy deče se nalézají, a že prý české rýmy jemu mnohem krásnější a dokonaljší se býti zdají nežli vlaské, ani prý v těchto často celé dlouhé básně ustavičně jen na *o*, *to*, *no*, se rýmují tak jako německé na *en*, což prý i při největší zajímavosti obashu, předce oko i ucho unavuje. Pane, dim já, rým není básnictví, poezie i bez rýmu možná. — Arci že, řekl on, ale my s panem Tučkem ještě málo češtině rozumějice předce se poeticky kocháme v jejích rýmech. Naposledy oba tito páni prosili mne, abyoh jim vyslovení českého ř ukázal: to musíte do Prahy jíti, odpověděl já, my

Stováci to ani neumějí, ani nemilují. Ku konci počala mne žertovat. Emma bravým vtipem škádlí se nepříteli Němcův, sní jí prý pan otec tytyž něco z obsahu Slávy Deery vypravoval. Odstup, řekl já odušenějším okem a hlasem — odstup, rostomilá slečínko! takové nečlověctví zde mne; já nejsem nepřítelom Němcův, ale jen nepřítelom německého nepřátelství ke Slavjanům, jejich národní nenávisťi k našim předkům, těch křivé a dílema ukrutnosti, které na Vendech spáchali, a obzvláště němžení něčeho lidu a národu. V samých Bavořích bydlěbī předtím mnozí Slavjané a nyní není ani jednoho. — V Bavořích Slavjané? řekla slečínka se satyrickým osměchem. I arciže, řekl pan Schmaeller, mnohých osad jistě jsou bezodporně u nás původu slavjanského, k. p. Winden, Windach, Vánda (nyní Wertach), Brannenburg, Buria, Crayburg, Gutzisir (Zaemershauseu), Dölnitz, Gleiritsch, Glen, Hauritz, Lech, Planek, Tichel, Trabitz, Trewitz, Trausnitz atd. A k těmto děkům, doložím já, mohou se přidati i molitby a zpověď slavjanská v Rukopisu Fríském, které nepochybně zdejšíu Slavjanům složeny a učeny byly. Tu šla kosa kámen. — Všichni jsme nemále lítovali, že p. prof. J. F. Fallmerayer, známý svými spisy o Slavjanech v Řecku, zde přítomen nebyl odebrav se před několika dny na cestu do Turecka a Řecka: on by nám jistě příjemnost tohoto večera ještě znamenitě byl osledil a povýšil. Dle visutého psaní p. Fallmerayera chtěli jej prý někteří počítati Athenčané když do jejich města připutoval, ukamenovati proto, že Σδλαβος čili Slavjany z nich a z jejich dědův udělati chtěl. A však na druhé straně s potěšením slyšeli jsme tu pověst, že i Řecká vláda professuru a stolici slavjanských nářečí na Athenském všeučilišti zaraziti hodlá: tak již, mimo Rusy budeu čtyři slavjanské kathedry v Evropě, totiž v Paříži kde p. Mickievič, v Berlíně, kde p. Cybalský, ve Vratislavi, kde p. Čelakovský, professorové slavistiky jsou. Kéžby i naše dobrotivá Řekouská vláda opětované tužby a prosby svých Slavjanův z tohoto ohledu vyslyšela a této velevážné praktické potřebě čím dříve vyhověla, pod jejíž správou

největší počet Slavjanův všech nářečí se nalézá. Já sám téměř každodenně obítým jsem svědkem takové potřeby; ani ve špitálech Pečtansko-Budinských, při ošetřování nemocných, tisíckrát službu tlumače konati jsem musel a musím posavad, mezi pacienty slavjanskými a lékaři, zvláště mladými na Pečtanské universitě studujícími Maďary, Němci, Srby a Poláky. Když pak se těchto lékařův ptám: proč se naši, jim tak potřebné, řeči nemají? odpovídají, žeby to milerádi činili, kdyby jen k těmto tak příležitost měli, jako mají k jiným, ne tak valice potřebným, řečem k. p. francouzské, anglické, vláské, pro něž všechny v Pešti zvláštní učitelé jsou. Jak mnohý neduživce stal se již smutnou obětí, ne tak nemocí, ale raději tohoto nerezumení si s lékařem! Jak mnohý lékař by i šťastněji i spěšněji bolesti ulevoval a zdraví navracoval, kdyby se s pacienty nejen z dalších skrže nejisté posunky a smeky, ale z blízka skrže zřetelná slova smlouvatí mohli! Ať o právnících, ošetřovatelích, vojsku a jiných mlčím. —

Knihovna Mnichovská, jako vůbec zasmenitá, tak obzvláště Slavistovi na nejvš zánímavá jest, jmenovitě pro dva drahocenné poklady, *Rukopis Frisinský* a *Zlomek zeměpisný*, popis slavjanských národův obsahující asi z 9 století. Sotvy jsme se nasytiti mohli obdivováním, přehlídání, vyšetřování a přepisování těchto klénotův. Codex a Rukopis Frisinský my jsme sobě představovali co vetohý, zatlouf, kde někde poškozeneý, aspoň zušlivaný a sotvy čitelný: tomu ale není tak, celý codex tak dobře jest zachován, jakoby teprv před několika roky psán byl. Na hřbetě codexu v prostředku stojí toto napsáno: „Abraham Ep. Fris. 957—994.“ Pod tímto pak: „Cod. Fris. 226.“ Codex tento jest ve čtverci v mocné psí kůži svázan a na takové psán. Slavjanský onen text stojí ne na konci, ale téměř ve středku, na stránce 78. a 159. Druhý Codex latinský pod číslem 560. z 11. století má na posledních dvou listech opsané „*Civitates Sclavorum*“, které Hormayr v Archivu 1827 čís. 49 vydal, Dobrovský pak, Lelöwel a jiní vysvětlili. Místo *Behemare* stálo původně *Bethemare*, později

ale to i jest vyškrcáno. Mimo tyto nalézají se v této knihovně ještě i následující slavjanské knihy a spisy: 1) *Josephus Flavius* český rukopis ze 16. století, pod čís. 3. — 2) Rukopis český, pod čís. 12 vksamité svázaný, ve dvanáctereh, modlitby katolické obsahující. *Počátek*: Milost ducha S. račiž býti s námi. *Konec*: „Ktož tuto modlitbu rzika, ma odpustkov tolik, kolik u toho kostela mrtvich ležy u kterehož ji rzika.“ Na pravici vazby stojí: *Jaroslav Baro de (M)artinicz est possessor primas libri Anno 1520.* Z polských knih jsou: „*Sporządanie dnia i naboženstwo krotkie codzienne.*“ Modlitebná knížka *Therazie Kuniguady*, manželky *Maximiliana Emanuela*, vévody *Bavorského*, dcery *Jana Sobieského*, která konec života v *Benedtkách* ztrávila. Písařem této krásné knihy byl *Stanislav Baczyński 1677.* pod čís. 6. Druhý polský codex, pod čís. 7., jest: „*Inventarz skatuly Xi žecia Krzystofa Radzivila, Anno 1681.*“ Na straně 49 stojí peníz zvaný „*piorunek*“; při němž výklad něm. „*halber Groschen.*“ Na těchto penízech stál nepochybně obraz *Peruna*, tak jako na indických. Ruské knihy jsou dvě: Číslo 6. *Psalterium Moseoviticum*, a kniha o *exerciranij, ceremonialje* atd. od roku 1715. Na této stojí poznamenáno: „*Von Dr. Martinus (dem Vater) in Erlangen als weiland Besoherung eines Einquartirten des Russischen Heeres, geschenkt an J. A. Schmoller Apr. 1833., und von diesem zur Bibliothek gegeben.*“ — Pod č. 1. jest *Codex Cyrillicus Theophilacti Bulgariae Episcopi* (sjednoceného, preto jest v Rusi zakázán), jest to překlad 4 *Evangelistův.* — Pod č. 13. *Kosmographia* siireč *vsemirno episanije zemlje in 16.* — Pod č. 7. *Kratkoje osnovatelnoje učenije nemečkago jazyka illyričeskomu Nacionu* (sic!). Dále: *Mluvnice Bohoričova* od r. 1755. — *Masch, Alterthümer d. Obotriten.* — *Potocky, Voyage dans la Basse Saxe.* — *Repkov* od r. 1552. *Cod. germ. chart. č. 296. Justiniana* staré rpisy atd.

Pinskotheka a *Glyptotheka Mnichovská* zasluhují samy v sobě, aby každý uměnomil zvláštní cestu k navštívení jich předsevzal. Již jako budovy jsou ony umělečká díla v nejčistějším vkusu a v nejušlechtlejším blaho-

měru. Kolikrátkoli jsem je navštívil, v zápasu jsem byl, čemu větší pozornost obětovati, nádobě-li čili obsahu. Stavení obrazárny, v níž okna na střeše jsou, tak že s hůry světlo padá, téměř více jsem se obdivoval, než samým obrazům. Kdo vláské sbírky obrazův viděl, tomu v německých sbírkách nebude mnoho nového a vábavého. Tamt jest původ a pramen, zde jen odvod a odték. Drážďanská obrazárna však mnohem více se mi líbila, nežli Maichovská: tam mnoho vláských, zde mnoho německých obrazův. Má pak německá malířská škola cosi pracného a potupného, cosi zasmušilého, mnoho černých barev, smutkových štův, tmavý grunt, špinavou tělovou barvu, draslavost přechodu od světla ke stínu, rohlost záhbův a řas, postavy neokrouhlé ale rezochaté, končité; v německém malířství zřídka najdeš fysiognomii, jenom kus hezkého masa bez výrazu a posunku, bez života a duševní hry v obličejích: což na toho, kdež bezprostředně z Itálie přichází, kde obrazy jako vláské nebe jasné jsou, nepříjemně účinkuje. K tomu přišlo i mé v této věci nemalé již povízení a zkušené. S počátku patřil jsem na obrazy jen pověchať a běžně; měřiv okem jejich velikost a širokost, hleděv na hezkost jejich rámuův, na počet osob a jejich skupenství, proslépal jsem často nejpodstatnější krásy. Příčina toho byla dílem lěkavost cestujícího nováčka, dílem osobní skromnost a nedůvěra, která mi Apellesovo „Ševče! ne výše kopyta“ všudy přišeptávala: ovidnost ale vzdělala a zostřila zrak můj tak, že maje všecko na snadu nyní i při podrobnostech vzezeti jsem zůstal, nyní již i články rukou a listy na stromích pozornost mou poukaly, anobrž srovnával a mistroval jsem již i vlasy, jilce na zbroji, jednotlivé čárky, kreslení, stínování, podšary, světlotmu a to co den s větší zevrubností a troufalostí. Toto obmezilo a umenšilo zasně rozsah mých uměleckých radostí, ale jejich obsah znamenitě rozmnožilo a přečistilo. Při obrazech od Rubensa (poslední soud), Titiana, Šedona (S. Magdalena), Karla Dolciho (Krotkost, S. Anežka s beránkem, Magdalena, Ecce Homo, Kristus dítě) bavili jsme se i zde s krásocitným kocháním. Od

našeho Schiaveniho jest s. rodina ve vědecké Leuchtenberské galerii: libojevné, okotěné dílo.

Neméně krásná jest i Glyptotheka, ovšem, co do uměleckých předmětův, ještě památelnější. Obsahuje ona soustavným a časoslovným pořádkem rozpoložené pozůstatky antických soch, jmenovitě egyptských, řeckých, římských a novějších mistrovských kusův. Mezi řeckými nejvíce na se pozornost obrací jeden Torsó, t. j. komolec, socha bez hlavy a oduř, mládence k historii Niobe příslušejícího představující, kterou král Bavorský ve Vídni od jistého Vlacha za 6000 dukátův koupil. Dílko řezbářské sošky již dále jíti může! Mezi římskými jest bronzová ženská figura, kterou u Říma rolník pluhem vyoral, a král Bavorský prý skrze Thorwaldsona *krádem* od něho koupil, ať v Římské obci přísně zakázáno podobná umělecká díla prodávati a do ciziny vynášeti. Takhle krásouma i svědkyni býti může!

Právě v těchto dnech byla i výstava *uměleckých plodin* v jednom stavení u Basaru. Mezi obrazy zde čerstvě shotovenými obzvláště dva mne přitahovali. Jeden představoval předmět z českých dějin; totiž *Vlastu*, která sobě od jedné věštice hádati dává; v pozadí skaliska Vlasta sedí na zemi, věštice na skále, vedle ní kniha, za ní jeskyně, v níž oheň plápolá, v popředí české hory. Malíř tento sluje Adalbert Zimmermann, žije ve Mnichově, shotovil obraz tento r. 1841; spolek umělecký koupil obraz tento za 660 zl. stř. — Kdybych byl tak bohatým, jak jsem horlivým národem, byl bych jistě tento krásný obraz koupil některé slavjanské obrazárně. Druhý obraz zde byl hráč v karty od Flüggera: jítro svitá, žena s dítětem stojí za hráčem, tento surovým pohledem manželku plaše ve hře zoufanlivě vězí. Živé vyobrazení toho, co jsme ondy v Karlůvci skutečně viděli. Nejslovitnější z nyní žijících malířův Mnichovských jest *Kaulbach*, v jehož dílnici jsme *Porážku Hunnův* vlastně *Maďarův* u Lecha, a karton Zboření Jerusalema představující, i jiné, dílem již domalované, dílem teprv malovatelné, předměty viděli a jim se obdivovali. U jiného, jehož jméno jsem propamatoval, viděli jsme nákras

obrazu *českého Otakara*, co nádeníka při stavění arciochránu v Řezně, představujícího; to však bez ladu a skladu.

Zdejší Bazar, vlastně přístřeší čili podloubí, v němž krásny a kavárny, jest od nejslovutnějších mistrův stěnomalbami osdoben. Přes celý den, zvláště večer, množství lidí procházejících se. Obrazové ti představují chvástavé předměty z Bavorské historie: k. p. číslo XII. Volenec Maxim. Emanuel vybojoval Bělehrad r. 1633. Dva mezi těmito obrazy uráží oko Slavjana zvláště Čecha; jeden pod č. IV. Zboření mosta nad řekou Innem u Mühlendorfu s utrhájecími přeseň Čechy r. 1254 od Stürmera, s podpisem: „Tritt mich nicht, Ich leids fein nicht.“ Druhý pod č. VII, kterak vojvoda Bavorský Albrecht opomítá českou jemu podávanou korunu r. 1440, od Hiltenspergers. Oba tito obrazové, zde veřejně vystavení, směřují celým slohem k opovržení a k posměchu českého národu. Já obrátiv se ke kolu četných nás sprovázejících přátel, řekl jsem: „Nu medle ale, kde že jest zde onen obraz z historie Bavorské, od r. 630, kterak Bavoři, 9000 nevinných, s dítkami i ženami k nim z vyhnanství přišlých, Slavjanův přijímajíce mezi sebou usazují a pak v jedné noci zrádně s ohavně všechny zamordují?“ — I krásouma i národnost musejí být spravedlivé a nestranné.

V dílnici pověstného řezbáře Schwenthalera viděli jsme, právě v práci postavenou, sochu *Hermans čili Arminia* nad Římany vítězícího, určenou na průběhí Walhally. Kdo pak, řekl jsem při této soše ke svým druhům, kdo, kdy a kdeže našim slavským Arminium — Sámovi, Lauritasovi, Svatoplukovi podobné pomníky stavěti bude? — Když pak nám toho nelze, jako Němcům, abysme jich aspoň srdcem a skutkem ctíli, jich v lásce k národu a ku svobodě, ve šlechtné hrdosti a v tužbě po velikých činech následovali, a tak vedením našeho národu k občanské dokonalosti a slávě to ukázali, že hodná věc jest pro Slavjanstvo něco činiti a zaň se obětovati. — Mimo to byly zde vzory pro slitinu Guttenberkovu; Schillerovu, Götheho, Jena Pavla Richtera a

Mozartovu, z nichž ovzno dvě již ulity byly, tyto zde právě líti se měly. Po mnohém obdivování a chválení těchto arciděl, já obrátiv se ke vládnému p. Schwanthalerovi a ostatním přátelům, řekl jsem: „Bolí mne, že zde jednoho z největších duchův německých, anebř z nejznamenitějších mužův člověčenstva nevidím, totiž Herdera!“ On skrčiv plecema, nic neodpověděl. I jinde jsem Herdera od Němcův nejen zanedbaného ale i kacířstvím narděného zpozoroval, totiž národním kacířstvím. „Das junge Deutschland“ hněvá se na Herdera pro jeho známý spravedlivý a krásný soud o Slavjanech v *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*: jsou německé krajiny a obce, kde tištění tohoto klasického místa o Slavjanech skrze censuru zakázáno bylo. — V litně Stiegelmayerově lila se právě kolosalní socha Bavarie, zvýší 54 stěv. pedstavok pak její 30 stěv.; vedle ní lev; ona v levici drží věnec, jímž slavné Bavorčiky korunovati má. Arcisocha tato ohromná přijde do tak řečené Síně Slávy (Ruhmeshalle) na onu louku, kde se výroční Říjnová slavnost (Octoberfest) konává; vůkol ní pak budou sochy slavných Bavorčikův. Když jsme my zde byli, byla právě druhá částka této slavnosti s konicovalem a jinými hrami konána, při nř, na vzdory dešti a blátu, zástupové lidu pod nádeštálky se hemžili.

Dnes ráno, ať byla neděle, navštívil jsem i zdejší evangelický chrám; jest to okrouhlina (rotonda) pro oko hezká, ale ev. službám nepřiměřená, ať ohlas v ní řeč kazatelovu pohlcuje. V prvních letech v tomto chrámě téměř nic nebylo slyšeti z řeči pro ohlas: po potřebování rozličných prostředkův radil jistý prostý mlynář, aby prý kamennou dlažbu chrámu prkny zakryli. Toto nejvíce udusilo ohlas. Radoval jsem se několik dnův napřed, že jednou opět po dosti dlouhém času, budu zde míti příležitost při evangelických službách božích přítomným býti a evangelickým způsobem se vzdělati: ale již z daleka, při přibližování se k tomuto chrámu, zhorčena mi byla ona radost, nebo hučela mi v uši i zde ta samá melodie, kterou v Pašti a téměř všudy

jinde při německých službách božích, ustavičně slyšetí musím, totiž: *Bože věrný, Bože!* kterou zde varhaník hrál beze všech přecházek čili transicíí, tak že církev zadychčená sotvy stačila za ním pospíchati. I čekal jsem a těšil jsem se, že snad aspoň druhá píseň jiným příjemným nápěvem zpívána bude: ale zklamala mne naděje, nebo zavzněla opět píseň podle melodie: „*Kdo jen na Boha se spoléhá.*“ Tato mrzutost vypudila mne i hned ze chrámu tohoto; v srdci svém děkoval jsem zde vroucně Tranovskému a jiným našim evangelickým slovenským předkům, kteří nám takový poklad rozmanitých melodií nábožných zpěvův zanechali, že již sama tato rozličnost srdce i uši vzdělává a cit nábožný ustavičně očerstvuje. Slováci mají nasto, na tisíce nábožných melodií a zpívají při každé slavnosti, v každém svátku, ba téměř v každou neděli jiné a jiné písně: ant ubozí Němci v Uhrách, v Bavořích, v Sasku a všudy ustavičně téměř jen dvě tři, ty samy melodie gejdoují. Jaková to pokuta pro uši; jaková škoda pro náboženství. O nezpěvní Němci, myslil jsem, a vy ještě náš zpěvný a hudebný národ všudy němčiti se usilujete?

Na Karolinské prostranině stojí obelisk 100 střev. vysoký; jehož nápisy jsou, k severu: „Třidceti tisícům Bavorům, jenž v *ruské* vojně smrt nalezli;“ k jihu: „Postaven od Ludvíka I.“; k východu; „Dokonán 18. Října 1833.“; k západu: „I oni zemřeli pro osvobození vlasti.“

Mezi chrámy, ještě nedostavenými, jsou památné *gothický* v předměstí Au, pro výborné malby v oknách; pak chrám s. Boniface, v němž malíř právě na stěně sceny z historie uvedení křesťanského náboženství do Němec maloval, tak že tito předmětové celý chrám vůkol a vůkol naplňovali budou. Na jednom obrezu jest Fritigil a s. Ambrož, na druhém s. Thekla, na třetím s. Columban, pak s. Otto atd. S. Bonifac má cele onu oušklebnou, slávonenávidnou tvárnost, která se v listu jeho, králi Ethibaldovi psaném, tak výrazně zvěčnila, když psal: „Vinedi, foedissimum et deterrimum genus hominum.“ Kdy pak u nás nastanou dnové, v nichž my

našim slavjanským blahověstám podobné basiliky stavěti budeme? — Zdali toho náš Cyrill a Method, pro nenávidění a nepodmaňování žádného národu, pro rozumný, poučování v materčině užívající způsob apoštolování a písem s. překládání, nezasloužili více, nežli všickni němečtí, ne apoštolé, ale jen Slavoněmčitelé a svobodovrahové? — Chrám Ludvíkův navštívili sme obzvláště pro jeho oltární od slavného Petra Cornelia malovaný obraz, proto že tento příležitost zaval tomuto umělci k opuštění Mnichova a ku přestěhování se do Berlína. Cornelius představil zde pokrytství v podobě mnišských hlav, což se králi Ludvíkovi, zvláště prý na poštívání dvorního stavitelského ředitele, jménem Gärtnera, nelíbilo: král, chtěje obraz hotový spatřiti, šel s Gärtnerem do chrámu; to slyše Cornelius pospíchal též za nimi, přišed ale ku dveřím chrámovním, po klepání dostal od stojícího tam komorníka odpověď: „že prý nyní nikoho tam vpustiti nesmí.“ Načež Cornelius: „vždyť jsem já ten, co chrám tento maloval.“ „Vím dobře,“ odvece onen, „ale právě proto Vás vpustiti nesmím.“ Tento výstup tak rozhořčil Cornelia, že šed pak ku králi, když tento žádal, aby to změnil, on řekl: anebo to státi musí tak jak jest, aneb já jdu pryč. Načež i skutečně o své propuštění prosil a Mnichov opustil. Podobný osud prý měli zde i jiní mužové: lékař Schönlein, mudrc Schelling a jiní. Vůbec ouřednictvo Bavorské velice nespokojeno jest tím, že mu plat ročně ukracován bývá od krále, který zvýšek pak k napomáhání krásoumných výtvorův a budov vynaložen bývá.

Ve královském palácu věje všudy klassický, zvláště německonárodní duch, v řezbách i v malbách. V trůnní síni jsou polovypuklé řezby z Pindarových zpěvův; v obědnici jsou představy z písní Anakreonových, k. p. Amor krmí holubičku, Amor raní Anakreona; v příjmací čili vítací síni jsou sceny ze smutnoher Aeschylových; ve psací síni ze Sophoklesových; v oblečnici z Aristofanových; ve spacím pokoji z Theokritových; ve knihovně královnině ze spisů Lud. Tiecka; ve psací síni teže obrazy ze Schillerových básní; ve spací z Goe-

theho; v saloně z Wielandových; v trůnní síni králov-
 mině z Klopstoka; v obědnici z Bürgera. Světnice v po-
 zemí ozdobeny jsou obrazy z Niebelungův od Julia
 Schnorra. Naši pozornost zde nejvíce na sebe obracela
 ona *Saga*, jež zde v úhelní světnici v levo nade dveřmi
 vyobrazena jest a jejíž odlika v naší Slávě Bohyni pod
 čís. 3. se nalézá.

V divadle byl král s rodinou pokaždé přítomen.
 Operu *Cár a Tessá*, tak stkvostně provozovanou, nikde
 jsme neviděli. V této opeře jest hlavní charakter nej-
 slabší nebo v Petrovi zde nic slavoruského není. —
 Ve královské a princovské lóži byly dvě vévodkyně
 Velehradské (Meklenburg), dcery, any do Mnichova pro
 navštívení přijely. Jsou to právě čistoslavské tvárnosti,
 aniž mohl původní typus přírody, mícháním s krví ně-
 meckou, posavad zmaten a setřen býti. Vyznám upřímně
 hřích náš: pokukávali jsme na ně lornětkami s nemalou
 národní radostí. Hudba v tomto divadle byla tak zna-
 menitá a dokonalá, jaké jsem ještě sotvy kde slyšel, a
 co mne nejvíce těšilo, byla ta okolnost, že ve zdejším
 orchestru žádných Čechův jsme nenašli. To moudře!
 zvolal jsem, nebo to sluhování v cizině a opouštění
 vlastního národu mně se při Češích nikdy nelíbilo.
 „Sčoby lycha neznaty, treba na swoim polu da šče,
 swoim pluhom oraty (chceš-li bídý neznati, třeba na svém
 poli, i to ještě vlastním pluhem orati)“, praví jedno
 výborné rusinské přísloví. „Tedy nejste snad milovníkem
 hudby?“ řekl přítel Doležálek, sám výborný i znatel i
 milovník hudby. I senci a to upřímným a velikým, o
 čemž jste se již tuším na této cestě dosti přesvědčiti
 mohl: ale, při všem tom, vyznati musím, že se mi při
 Češích dvě věci nikdy nelíbily, totiž jejich přilísná ná-
 chylnost k hudbě a ku zdobnějším jménům. To hluboké
 pohřížení ba zatopení národu českého v moři muziky,
 které jiní tak vychvalují, já nechválím. Tato láska k hudbě
 zodrodila se u Čechův již téměř v hudební nemoc. I
 hudba má své meze jak u jednotlivcův, tak i u celých
 národův. Již Plato a jiní to poznamenali, že hudba jako
 na jedné straně zjemňuje a vzdělává, tak na druhé

snadno nebezpečnou bývá, ať národ vyčívuje, měkkým, zženilým, chabým, k otroctví náchylným činí; čehož příklad na cikáních máme, jež v Uhrách nejlepší hudebníci a nejhorší bojovníci jsou. To ustavičné housličkování, troubení, pískání, cinkání a zpívání odvodí duši od vznešenějších předmětův, city přepíná a předráždívá a člověka ku podnikání velikých a obtížných skutkův neschopným činí. Já se obávám, aby Čechové své vlastenectví a svou národnost naposledy sami, v nejvlastnější smyslu toho slova, neprohráli a nepromuzikovali; již nyní hemžejí všechny jejich noviny, rozmluvy, schůzky a spolky jen zprávami o hudbě, o koncertích, o akademích, quartetech a těmto podobných věcech až ke hnusení. — Druhé co mi u Čechův nechutná, jsou ona tak mnohá, v novějších časích zobyčejnělá diminutiva, obzvláště zdrobnělá a zmalichernělá jména rodin, jako: Mysliveček, Moravecěk, Kožíšek, Voříšek, Jelínek, Kořínek, Dařílek, Sedláček, Poláček, Srbek, Vlček, Jakúbek, Filípek, Růžička, Rybička, Horčička, Drobátko atd., která jmenečka (ostatně čest osobám nevinně je zdědivším) cosi dětinského a titórného, na slabost a zženilost upomínajícího, slovem na veliký, zmužilý a hrdinský národ neslušného do sebe mají, a více se do pokoje chův aneb psaní zamilovancův hodí, než do života.

Co ale nejvíce nám naši cestu sem odplatilo a mou pozornost zaneprazňovalo, to byl p. Karel Tuček a jeho čtyři černochové afrikanští, jejichž ode dvoru ustanoveným učitelem a vychovatelem on jest, a které r. 1838 vévoda Bavorský Maximilian v Kairě a v Alexandrii co otroky odkoupiv do Mnichova přivedl; z nichž však jeden již zemřel, tak že jen tři v ústavu tom jsou. Jména těchto osob jsou: *Djalo, Akafede Dalle, Musdlam, Avan.*

Onen první *Djalo Djondan Are*, 19 rokův starý, mezi všemi nejzpůsobnější, pochodí z Nubie, z osady *Delingin* v knížetství *Tokoken*, které pod vládou krále Takelského stojí; on jest vnukem tamějšího dědičného krále *Wofter Mat* zvaného. Národ jeho sluje *Jumale*, jeho řeč *Doa* i *Tumale*. Mravy i řeč tohoto mladíka ukazují nejen na dobré jeho vychování ale i na značný

stupeň vzdělanosti jeho národu. Barva jeho kůže jest černostkvoucí, vlasy měkké, tenoučké co vlna. On mi vlastní rukou napsal několik přísloví, zpěvanek a modliteb v jeho národní řeči, které nížeji sdělíme. On nám vypravoval mnoho i o náboženství, mravích a obyčejích Tumalských; ať německy všickni tři, zvláště ale tento nejstarší, již dosti dobře mluví.

Druhý *Akafede Dalle*, asi 17 letý přináležel ku kmeni Boranna Galla. Jeho rodiště jest *Bodži*, v okrese *Hambo*, v kraji *Liban*. Ve vlasti své byl z pastviště odváben a od svého loupežníka v Gondoře otrokokupci prodán. Z této Gallské řeči shotovil p. Tuček již ouplnou mluvnici a bohatý etymologický slovník.

Třetí *Musálam Motekutu* jest z Metemu v Dar-Fure, asi 14 let starý, ještě mnoho dětinského do sebe má. On mluví zvláštní nářečí, z něhož pan Tuček již dosti znamenitý slovník shotovil, jako i sbírku pověstí a písní.

Čtvrtý *Avan* nejmladší, asi 12 roku mající, byl ve 4. roce ve vojně jat a co otroče prodán. Jeho národ sluje *Denkavi*.

V řeči těchto Afrikanův mnohé zvuky našim slavjanským příbuzné jsme našli, jmenovitě rozdíl mezi tvrdými a měkkými zvučkami d ě, t ě, c ě, z ě atd. Zpěv a melodie jejich jsou velmi prosté, větším dílem smutné a uchu Evropskému podivné. Zde klademe několik, od Akafeda zpívaných, napsaných i tlumočených písní, jak v původní tak v naší řeči:

1.

Wanin korize
Muka cubadá:
Đarzi rorize
Đurba kadadá.

Opičák mumlavý
Strom objímá:
Stařec pošetilý
Mladici namlouvá.

2.

Čaba ati murte
 Namañ bačizin
 Liki ati fuđe
 Namañ bazizin.

Dřevo, které jsi roubal,
 Nikomu nedej nositi :
 Dluh, který jsi půjčil,
 Nikomu nedej platiti.

3. *Vojenská.*

Ai Akuli mainan onadan delinglia kloiaiden :
 Eiki Elki Adgilule ñindeked maga gonna,
 Gona niaa, gona gona ñarke ke-ndeden,
 Donduka e Elak ma idevi kalmana en.

Jakuli plačí tam na vrchu hory :
 Ach kníže Adgilul (adg-hlava) my jsme horáci
 (obyvatelé hor),
 Jste-li i vy horáci, poďte s námi,
 Vtrhne-li král do krajiny, nečiní rozdíl (ne-
 ušetří nikoho).

Pronikavé a prostosrdečné jsou obzvláště modlitby těchto synův přírody, kterým oni co pohané ve mladosti doma se naučili. Dvě z nich ve věrném přeložení klademe :

Modlitba mužův : „Bože země, můj pane, ty jsi nade mnou, já jsem pod tebou. Když neštěstí ke mně přijde, jako strom slunce zadržuje, tak ty zadrž neštěstí ode mne a buď mým stínem. Já k tobě volám v noci, když tam měsíc vstává; neztrať mne, jako já tebe neztratím, když vstávám. Bože, můj pane, ty slunce s třídceťi prouhy : přijde-li nepřítel, nedej červa na zemi usmrtiti, chraň ho. Jako my červa na zemi, vidouce jej, usmrtiti můžeme, jest-li chceme a ušetřiti, jest-li chceme ;

jako my červa na zemi našim krokem šlapáme, můžeš ty, češ-li tvým krokem nás usmrtiti. Bože, ty nosíš dobrého i zlého ve své ruce: pane můj, nedej nás zavraždit, my tvoji červové prosíme o život. Člověk, jenž se dobré a zlé znáti nenaučil, tebe nerozhněvá, naučil-li se ale jednou, a pak je znáti nechce, tehdyž jest zlým, učin s ním, co chceš; nenaučil-li se dříve, nauč ho ty Bože, můj pane! uč ho ty, nebo byt i řeči lidské nerozuměl, tvou řeč zná.“ —

Modlitba večerní. „Bože, můj Pane! ty jsi mi dal v pokoji tento den přežiti: dej mi v pokoji i tuto noc ztráviti. K tobě se utíkám, neutíkej ty ode mne. Dej mi se všemi zdravě spočívati. Buď milostiv mým dítkám, milostiv mé ženě, přidržuj mne k dobrému. K tobě se, ó Bože, utíkám, neutíkej ode mne ty *Černý* tam nahoře. Dej mi potřebnou živnost, rovnej mou cestu, prodluž můj život. Buď milostiv mým stádkům a rozmnožuj je: dej, ať žiju v pohodlí a rozhojňuj mou majetnost. O Bože, já ničeho nežádám od jiných, dejž ať z mého vlastního žiju, vzdal odemne zloděje, veď mne k dobrému.“

Mythologovi památné jsou v těchto krásných modlitbách dvě věci a výrazy, totiž „slunce s 30 prameny“ a jméno *Černý*, odkud viděti, že každý národ podle své barvy i své bohy sobě představuje, srov. Běl-Boh a Černo-Boh. — Ostatně vévoda Bavorský Maximilian chce, na prosbu a návrh pana Tučka, tyto černochoy po daném jim náležitém vychování, zpátkem do jejich vlasti poslati, aby tam byli učitelé a apoštolé vzdělanosti svých národův.

Jeden den obětovali jsme výběhu ze Mnichova do Augšpurku, kamž se na parovoze jede tak, že večer opět zpátkem pohodlně přijeti lze. Augšpurk slul ve starých předgermanských časích dle kronikářův *Vindelicia* (srov. Wind Wend), dle místních národních pověstí *Zizaris Cizeris* od jakési prý bohyně *Ziza Cisa* (snad *Žiča*, čili *Zizlila*?). Zde jest mezi řekami Lechem a Wertachou tak řečené Lechovské pole, na němž císař Otto I. r. 956. Maďary na hlavu porazil. Asi 80,000

Maďarův táhlo na výboj a loupež k Augšpurku, jejich vůdcové bičem hnali pluky k bitvě; ale Otto vřítíl z nich v bitvě celé houfy do rozvodněného Lecha; vesničané a rolníci pronásledovali utíkající Maďary, játé po hromadách do jam házeli a tam živé zemí zasypali. Dva maďarští vojvodové, *Lehel* (známý bojováním proti Čechům) a *Bolosudes*, zjímání, před Otta vedení a rozkazem tohoto na stromě u východní brány oběšení (sr. Laborce a Sobora) byli. Z celého vojska jenom 7 mužův ušlo a do Uher se vrátilo. Až posud zde od rolníkův při orání nalezeny bývají rozličné zbraně a malé koňské podkovy, z nichž souditi lze, že nynější druh nízkých a malých maďarských kouí s Maďary z Azie do Evropy přišel a posud se v Uhrách udržel; ve hlavním pak gothickém chrámě Augšpurském vysoko na stěně ukazují se některé kořisti, maďarský přeporec, kopí atd. Touto a Meziborskou porážkou sveřepost Maďarův zpítoměla tak, že jim přešly napotom laskominy po loupežech a výbojích v Germanii. Jedno z nejpamátnějších stavení byl mně zde biskupský palác, v němž r. 1530. dne 25. června, skrze Dr. Kristiana Bayera v přítomnosti císaře Karla V. a mnohých knížat i biskupův *Augšpurské Vyznání* čteno bylo, tak hlasitě, že i posluchači venku stojící slyšeti mohli. Zlatý sál čili radnice nyní v ošumělém stavu se nachází. První ale naše návštěva byla u p. *Gust. Kolba*, redaktora *Obecných Novin*. Pan Kolb jest nízkorostlý, málomluvný ale soudný a háklivý mužik. Jeho soud o Maďaromanii již pozornost mou na něj obrátil, když řekl: „Maďari jsou prý zákonem vlastní maličkosti a jestoty k tomu odsouzeni, aby byli Slávům a dílem i Němcům obtížni, jejichž množstvím svou národní chudobu obohatiti a svou maličkost zveličiti chtějí.“ Již mi na rtech visela otázka: „proč p. Kolb ve svých *Novinách* tak často kde jen možno proti Slavjanstvu nevraží a brojí?“ ale nechtěl jsem s své stránky býti prvním, jenžby v tom počátek učinil, abych snad bez zavadané mi příležitosti právo pohostinství v cizém kraji a domě nějak neurazil. — Sám ústav a zvláště budovu, kde toto světoširé a tak silný vplyv na celou Evropu

mající noviny vydávány bývají, my jsme sobě větší a vznešenější představovali: jest to chatrný domek, v jehož dvoře zevnitř neouhledná ale vnitř strojně připravená tiskárna. Po dosti obsírné rozmluvě s panem Kolbem a Altenhöferem, jeho pomocníkem, o maďarském vlastenectví a Slavjanské národnosti, dal nám p. Kolb lístek k p. Edvardu Wiedemannovi, redaktoru časopisu „Ausland.“ V příbytku tohoto pána potkal nás zvláštní výstup. Pan Wiedemann seděl u prostřed novin a časopisův zahrabán. Když vstal, podivná jeho, v Němcích nevídaná postava, jaksi rozpačně na nás účinkovala. Mát vousy co Polák, ruskou čepici na hlavě, na čizmách čili botech ostrohy co Maďar. Lístek jemu od p. Kolba dodaný sice četl, ale buď jen běžně, buď naše jména tam nezřetelně psána byla. Sotvy že nás přivítal, hned se ptal, co prý Maďaromanie dělá? — Potom obrátil řeč na slavjanskou literaturu, zvláště ruskou a českou. P. Wiedemann totiž rusky dobře umí, něco i polsky. I vypravoval nám s pozdviženým něco hrdě obočím tento podivín: že prý slavjanská literatura nyní nebezpečný Němcům obrat bere. že prý on nedávno v ruském časopisu „Syn otečestva“ četl pojednání o vzájemnosti, které prý tam přeloženo a původně od jakéhosi Kollára sepsáno jest. To prý nic jiného není, než tenký závoj, kterým spojení všech Slavjanův docíliti a zakryti chtějí. Proto že on psal proti tomuto zvláštní pojednání v časopisu „Vierteljahresschrift.“ Z literární vzájemnosti jest prý toliko jeden krok k občanské jednotě. — A pravda, a pravda, ale nevím co, pane doktore! řekl já s nedočkavostí, když on takto slova roztáčel; než žert na stranu, tedy vy jste původce onoho bezejmenného pověstného pojednání? To mne velice bolí, že z péra tak vysoce osvíceného spisovatele něco takového vyjítí mohlo, a že tytéž zásady a průjevy ještě i z úst tak vzdělaného muže slyšeti musím. Vždyť naši bratři a sousedé Němci ustavičně se hněvali a horšili na posavadní literární neúčinnost Slavjanův vytýkajíce jim tisíckrát, že ničím ku všeobecné vzdělanosti Evropy a člověčenstva nepřispěli: a nyní, když se Slavjané teprv ze sna probuzovati začínají, opět Němci proti nim křičí

jejich duchovní činnosti se obávající, ta nejnevinnější díla jejich očerňující, všudy politické ohledy a spiky čenichající, a je tím před celou Evropou v podezření uvesti hledající. Literární vzájemnost Slavjanův a nebezpečnoství Evropy: jakové to následkování! Nejvíce podezřelí jsou ti, co každého mají v podezření; aneb ať pr Stonárodně mluvím: „Hledá jiných ožehem, kdo sám v peci líhá.“ Kdože ze Slavjanův psal aneb mluvil proti Vaším Burschenschaftům, Turnírům, Walhallám, Zollvereinům, Kölner-Dom-Bauvereinům, anebo proti Vašemu Deutscher Bund, Junge Deutschland, Linke Rhein-Uferfrage, Hermanns-Denkmal a těmto podobným, sjednocení Německa za cíl majícím, ukazům? Pravda jest, vyznám to upřímně, že jako Vy, tak i my se na plavbě do Kolchidy nalézáme k vydobytí zlatého rouna národní vzájemnosti a jednoty, ale Vy jste již dále, než my; pravda jest, že nechceme na věky k literárnímu a uměleckému malokramářství odsouzení býti, že nynější mladý svět slavjanský *všestranné*, duchovní i mravné, umělecké i občanské vyvinování svého národu žádá, hledá a napomáhá; pravda, že se nejen sjednotili ale i sjedinití želá: ale bez demagogických rejdův, hez bouřek, bojův a podvrstův, jen na cestě osvěty a spravedlivosti. Je-li to hřích? I národové mají nejen povinnosti ale i práva, a to čím větší onino, tím větší tato. I pročže Vy takovými faraonskými, z možnosti a bázně váženými, důvody proti nám vystupujete? Při duchovní a literární činnosti nesluší hleděti na následky, nebo ty časem nemohou jiné než dobré býti, ano, ona vede ku světlu a světlo k poznání pravdy. Však i u Němcův již dávno od času Lutherova panuje taková vzájemnost v nářečích a jednota v literatuře. Páni Grimmové umějí a studují všechna německá nářečí; a kolik spisův přeložili Němci ze švédského, danského, hollandského nářečí a naopak? Co tedy Vám volno, proč ne nám? Já a se mnou mnozí jiní Slavjané čítali věru to Vaše jednostranné a náruživé pojednání, kde se se svým stínem pasujete, v onom čtvrtletním časopisu nejináče, než s opovržením: nebo znejte, ten, proti němuž jste tam s tak nechvalnými zbro-

jemi vystoupil, stojí zde před Vámi, já jsem ten Kollár! — Pan Wiedemann nevěděl kam kudy z konopí při této neočekávanosti, počal se s patrným zmatkem myslit i řeči všelijak vymlouvatí a stal se sama vlídnost a výslužnost k nám. Trefili a ranili jsme tuším právě jeho Achillovou patu. — On nám ukázal čtenou od něho anglickou knihu o Uherském království od jistého *Pageta*, plnou chvály a přemilování k Maďarům, a vzteklé nenávisti ke Slavjanům. Tento Paget vzal sobě prý Maďarku za manželku, on mluví maďarsky i své dítky maďarsky vychovávati dává, ačkoli o řeči maďarské v této knize nepřiznivý soud vynáší. On a jiní jeho krajané přivedli do Uher, zvláště do Sedmihradska, více mladých Angličanův do šlechtických maďarských domův k učení se maďarčině a ku většímu spříznění obou národův. Tohoto pak všeho cíl jest působiti proti Slavjanům, zvláště Rusům. P. Wiedemann potvrdzoval, že na probuzení nynějšího Maďarismu znamenitý podíl a vplyv Angličané mají. — To viděti i ze lži a šplecht; mizerné 4 díly tlusté knihy pověstné anglické potlukačky a babizny Miss Pardoe, a jiných jejích fanatickým antislavismem planoucích krajanův. I toho jsme se zde dověděli, že český chrám v Drážďanech, kde ztřeštěnec Štěpan knězoval, Angličanům zde bydlícím dán jest, jichž asi 150 duší jest. Či skutečně tam již všickni Čechové vymřeli a čeština vyhynula? — P. Wiedeman podotknul i to, kterak nádávnno známý ultramaďarský čili panmaďarský horlivec, p. Pulský, po Němcích putovav i Augšpurk navštívil a jím mnoho též o témž nebezpečném Slavismu a Panslavismu nableptal a bulikův na nosy navěšel, odvoláváje se přitom též na můj spis „O literární vzájemnosti.“ Načež já řekl: pokud p. P. et Compagnie slavjanská jména na sobě nosí, potud nemají hlasu proti našemu národu, potud ani odpovědi hodni nejsou.“ *) P. Wie-

*) Při kladení úhelného kamene v Kolíně (Köln) dne 4. září, 1842, k dostavení tamějšího chrámu, měl král Pruský řeč, plnou důvodův a podnětův ku sjednocení všech německých kmenův, knížetství a království v jen národ a

demann nás i nyní po městě vodil, později přitovaryšil se i pan Kolb, a oba neopustili nás teprv v parovozním dvoře, když jsme na vůz sedali. Radili nám někteří cestu do Řezna ku spatření Wallhally nastoupiti, já ale zpěchoval jsem se proti tomu, dílem proto, že jsem ji před několika teprv roky již viděl; dílem pak a nejvíce, že jsem sobě národní mrzutost nad německou nestydatostí a nespravedlivostí uspořiji chtěl, která tam

svazek, která řeč s velikou pochvalou přijata a v nesčíslných výtiscích i novinách rozšfřena byla. Vydavatel Illyrských novin v Záhřebě, 1842, čís. 77. str. 306. podav tu řeč v přeložení, připojil k ní následující vhodné poznámenání: „Věříme Němcům, že tato krásná řeč srdcem každého horlivého Němce hnouti musela. Než není-li v ní pangermanismus. nedíme skrytý, ale zjevně vyslovený? Tedy pangermanismus není hřích, nýbrž nejpěknější ctnost, které pomníky stavějí, nebo všechny německé noviny říkají, že řečený chrám bude pomníkem *německé jednoty* a bratrské lásky. Ale nechťby tato slova *mutatis mutandis* některý Slavjan pověděl, nechťby Slavjany při podobné příležitosti ku svornosti a bratrství probuzoval; nechťby tu řeč některý slavjanský mocnár měl a na místě „německy“ všude „slavjansky“ řekl: čiby se všickni němečtí novináři proti takovému postupku nepozdvihli a celou Evropu k vojně proti Slavjanům nezvali? Zdali nám, Bůh ví jakové, záhubné Evropě náměry nepodmetávali, jediné proto, že my Slavjané s literaturou naše rodné bratry seznámiti žádáme? nebo věru o politickém Slavjanův sjednocení leda Neslavjanům se snívá. Tu byl i hned křik a lermo, pokoj Evropy byl v nebezpečnosti! Tedy Germanismus, Anglismus, Magyarismus i každý *ismus* jest chvály hoden, jen ne Slavismus!“ Podobnou pangermanskou řeč měl i Ludvík král Bavorský r. 1842. v měsíci říjnu, při otevření Walhally a opětoval ji i při kladení úhelního kamene k síni osvobození v Kelheimě, řka: „Tuhéma sjednocení všech německých kmenův at slouží toto stavení; sjednocení Německo žádný cizinec nepřemůže atd.“ Toto sjednocení bylo tam i obrazně živými osobami představeno. Stará panna se zlatou korunou představovala Germanii; vůkol ní stály 32 jiné panny představující 32 knížatstva a kmeny Němcův. Kdyby Slávové něco podobného učinili: všickni Angličané, Němečtí a Maďarští novináři by od strachu zimnici dostali.

do své Walhally i slavjanské muže, k. p. *Koprníka*, vojenského vůdce *Děviče* čili *Dibiče Zabalkanského* usadila a je sobě přivlastniti chce! — *Suum cuique*. „Naše to jest, tak pravme a tak toho hájiti hledme.“ *Winkelmann*, *Hackert* malíř, *Tischbein*, *Trippel*, *Angelika Kaufmannova* a jiní žili, pracovali i umřeli v Itálii v cizí službě, mezi cizím národem, a předce si je Němci přivlastňují a svými jmenují; tak i naši naši jsou a budou bez ohledu na místo jejich přebývání a umění. Jest-li nám *Kateřinu*, ruskou císařovnu, berou a sem kladou proto, že z německé krve pocházela: jak nám mohou *Koprníka*, *Děviče*, aneb *Repkova*, *Stupického* (*Staupitz*), *Bernevička* (*Berlepsch*), *Borskau* (v. *Bora*), *Libenického* (*Leibnitz*), *Sitenského* (*Ziethen*), *Zvěřinského* (*Schwerin*), aneb *Malčanských* (*Maltzan*), *Maletických* (*Maltitz*), *Miletických* (*Miltitz*), *Kamenických* (*Chemnitz*), *Kokorských* (*Kökeritz*), *Koněřických* (*Könritz*), *Sedlických* (*Zedlitz*), *Starosedleckých* (*Starschedel*) a jiných, i krví i jménem nám přisázejících, odjímati? Není-li to směšná nedůslednost? — Ale Němce o podobných věcech důvody přesvědčiti chtíti, znamenaloby mouřenina umývatí; a psáti o tom, byloby černidlo marně vylévati. — *P. Tuček* slyšav jméno *Libenického* čili *Leibnice* zarazil se nad tím v tom domnění, že v národní lásce snad daleko jdu, proto řekl: jakž pak, tedy i onoho světoslavného mudrce, *Leibnice*, poslavjaniti chcete? Já nikoli, ale dějiny, jeho jméno a on sám. *) *Anobřž*, ať o *Lužiča-*

*) Že sám *Leibnic* povědomost svého slavjanského původu v sobě nosil, viděti mezi jiným z jednoho, mezi jeho pohrobními papíry nalezeného, spisu, v němž osobní a místní jména slavjanská s jeho jménem souhlasující pilně shromáždil, který spisek se u *G. E. Guhrauera*, *Gotl. Wilh. Freiherr v. Leibnitz Biographie*, I. Th. *Breslau*, 1842. na str. 4. vytištěn nalézá, kde toto stojí:

„*Ex Libro Stierii nescio an . . . an alio haec olim excerpti: Huc quoque pertinet magni nominis B. Mynsingeri, ducatus Brunsvic. et Luneb. quondam Cancellarii ad B. Joh. Leibnizii in student. n. 194 adductum: Cur (dixit ille nobilis) fiam Doctor, cum jam sim nobilis?*“

novi Lesingovi mlčím, i Královecký mudro Kant zdá. se býti původu slavjanského, jakž se již Němec Krug domýšlel. Poláci mají též S. Kenta (sr. kaj Kaut, Kontski), jenž byl knězem a professorem bohomluvectví ve Krakově r. 1473. sr. Časop. Mus. 1837. IV. str. 420. Obzvláště pak mezi náboženskými básníři a skladateli německých svatozpěvův veliké množství slavjanských jmen se nachází, k. p. Bogatzky (Slezák, složil 411 něm.

Optas scire? dat Doctor veram nobilitatem. — Frid. Archiep. Salisb. familiae de *Leibnitz* factus 1315 Obiit 1338, cum sedisset annos 23. — Gottgelasst. Fried v. Schonberg, Dynast in Ober- und Nieder-Bieberstein, Tristeneg und *Leubnitz*. — Kais. Burg zu Grätz, eine lat. Grabschrift, dabei steht: Venerandae vetustati Imp. Caes. Maximilianus Augustus cineres et ossa Rom. cum vitro integro numismateque antiquo apud *Leubnicum* effosa huc reponi jussit an. 1507. — *Libaniz* prope Wurcenam. — *Leibnitzer* Thor zu Gera, vide Zopfens Geran. Chron. ad 1658; da er meldet, dass dabei eine Feuersbrunst entstanden. — Arx *Lipnicia* in Bohemia, Hist. Eccl. Slavon. L. 1. C. 6. p. 19. — Familia et arx *Leibnitz* in Styria Ritterus Geneal. II. — *Lipniz* oppidum inter Bohemiam et Moraviam non longe ab Iglovia, vide Tabul. Moraviae in Atlante minori. — In Carinthia *Leubneck* sita ad fluvium Lisar qui se in Dravum effundit. — In d. Blanischen Landkarte von Obersachsen und dem Lande Hall findet *Leipnitz* unweit Torgau nordwestwärts, noch nicht zwei Meilen von Torgau. Item *Lebnizen*, ein Städtchen zur linken Hand der Mulde, etwa 1½ Meilen unter Dürby. — *Lubanitz* pagus oder districtus bei Wurzen: vid. Albinus Meiss. Chron. — Wilda (snad Wilna?) 1. Jan. 1699. Der Osmianskische Powiat hat vergangenen Sonntag, Morgens 2 Fahnen des Feldherrn, bestehend aus Litthauischen Wallachen, die in *Lipnis*, in den Winterquartieren gelegen, überfallen und niedergehauen. — In dedicatione et praefat. Adami Bohoritii de latinocarniol. . . literatura ad proceram (?) . . . 1485 edita memoratur defunctus Franciscus Comes a Tuni liber Baro in S. Cruce Dominus *Lipnizi* et Teutschbrod, unus *Laibnitius* mihi laus — *Leibnitius* mihi zelus —. “Z těchto posledních slov viděti, že Leibnic nejen ke slavjanskému národu se hlásil, ale že v tom i slávu (laus zelus) hledal a zakládal: dále odtudto viděti, že i slavjanské mluvnicko (k. p. Bohoričovu) měl a četl.

písni), Bogislav (Pomořan), Konov (Braniboran), Deržav, Denike (Žitavan), Jesenius, Hevelke čili Havelka (Prušan), Koič, Libioh, Liskov (Lužičan) Maukiš (Míšňan, složil 34 písňě), Mudre (Lužičan, složil 99 písni), Opic (Slezák, otec německého básnictví), Pieč, Rodigast, Svidnický Schweidnitz), Stach atd. I náš národ může říci: „Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.“

I jmeno své za slavjanské měl, ačkoli neznal zdali od *ljub* Ljubenice Libnice, čili od *lípy* Lipnice pochodí: poněvadž ale předkové jeho, dle Guhrauera i Leubnitz se psali a poněvadž v žádném jméně nenalézá se *p* (Leipnitz) všudy *b* (Leibnitz), proto původ jeho od Ljub Libenice jest hodnověrnější, než od lípy. *Guhrauer* o něm píše, st. 4. „Wiewohl der Name Leibnitz oder Leubnütz auf slawische Ursprünge der Familie mit Wahrscheinlichkeit hinweist, und Leibnitze von ritterlichem Stande hohe geistliche und weltliche Würden im Mittelalter bekleidet haben, so beginnt die geschichtliche Reihe der erweislichen Vorfahren des grossen Leibnitz erst in seinem Vaterlande Kursachsen, im Zeitalter der Reformation, mit Christoph Leibnitz, welcher die persönliche Gunst des Kurfürsten August besass, der ihn zum Amtmann in Altenburg, nachher zum Schösser in Pirma eingesetzt. Christoph hinterliess einen Sohn *Ambrosius*, Stadt- und Bergschreiber in Altenburg. Dieser hatte Anna, die Tochter eines Patricius zu Leipzig, Heinrich Deuerlin von Königstein zur Frau. Dies waren die Eltern von Friedrich Leibnitz, des Vaters des Unsrigen.“ Tento Bedřich byl professorem mravouky na universitě Lipské a náš Bohumír Vilím narodil se v Lipsku 1646. Již Dithmar Meziborský píše, L. 3. Ljubanici, hodie Lubenitz. Ve Stýrsku jest slavošlechtická rodina *Leubnitz* od vesnice *Ljubenice*, 4 míle od města Hradce, tak zvaná. V Polsku a ve Slezsku jsou Lubeničtí čili z Lubenic, sr. Synap. Cur. II. str. 792. Lubenicus byl polský dějepisec. I v Čechách jest ves Libenice. Známo jest, že Leibnic nebyl milovníkem němčiny psav svá díla raději v latinské a francouzské řeči, ačkoli toho času německá řeč již dosti vzdělána byla: snad to bylo přirozené vnuknutí, že to není jeho materčina. —

HLAVA III.

Solnohrad; Išel; Trauna, Gmund, Linec, Vídeň,
Ebersdorf, Břetislava, Vyšehrad.

Na cestě ze Mnichova do Solnohradu (Salzburg) opět se naskytují slavjanské záhony (windische Beete). Řeka Sala teče na hranicích Bavorska a Rakouska. Překrásné okolí Solnohradské převyšuje všecko opsání. Do města vjíždí se branou, skrze přirozenou, náramně velikou skálu, protesanou, která spolu městu s jedné strany místo zdi a ohrady slouží. Naš hostinec byl proti čtveřpatrovému domu pověstného lékaře Filipa Theophrasta Bombasta Paracelsa, kde se na stěně i jeho obraz s latinským nápisem spatřuje, že zde r. 1541. zemřel. V tak zvané obilní ulici (Getreide Gasse) navštívili jsme dům a příbytek, čili příbyteček, kde se Mozart narodil; z venku na něm vyobrazena jest lyra. Osemdesátiletá vdova Mozartova seděla právě při stole, když my jí naši úctu jsme přinesli. Vypravovala nám, jak snažně ale marně se Solnohradčané, anobř celý svět nyní usiluje hrob a kosti Mozartovy najíti, aby je tam přenesti mohli, kde se mu nyní pomník stavěti má. Starší hrobáři vymřeli a noví nezuají toho místa, nebo žádným znamením poznačeno nebylo! — Na tom místě, kde se základ na pomník Mozartův kopal, nalezeny jsou, dosti hluboko v zemi, dvě římské mozaikové podlahy, jedna nade druhou ležící, a posavad velmi dobře zachované. Jedna představuje hlavu Medusinu. Kolik století pracovalo na zasutí těchto pyšných ozdob Juvavie! Vůbec jest v celém tomto okolí, obzvláště v zahradách, mnoho římských starožitností, zdí, pomníkův, nádob atd. Nedávno v soukromé zahradě u Solnohradu vykopáno též mozaikovou podlahu, kterou král Bavorský pro Glyptotheku za 6000 zl. odkoupil. Mne však Solnohrad z jiného, totiž z národního, ohledu zanimal. Odtudto již v šestém století, pořád až do devátého, paprsky křesťanského náboženství k jižním Slavjanům přicházely. Zde spočívají kosti apoštolův Slavjanských s. Amanda,

s. Ruperta (ve chrámě s. Petra); biskupové s. Vitalis, s. Virgil, arcibiskupové Arno, Adelram, Luipram, Adelvin, snobři i sám slavný Anonymus Salisburgensis, jenž psal *De Conversione Carantanorum*, zde živi byli, odtudto na obrácení Slavjanův působili. Jen škoda, že zdejší mnichové, Benedictini u s. Petra, ačkoli k nejučenějším mezi nimi poslán jsem byl, na mé otázky málokdy odpověď dáti mi uměli. Co Slavjanského, buď to pohanství aneb křesťanství, buďto historie dávná anebo přítomnost, to se jich netkne. Když jsem žádal staré rukopisy Anonymy (nebo original aneb nejstarší rukopis do Vídně odnesen), zavedli mne k Jungmannovu Slovníku, že prý mimo ten nic slavjanského nemají. — Ve blízkosti hrobu a pomníku s. Ruperta a s. Vitale, jest pomník Michalu Hayduovi, skladateli církevní hudby, postaven. Při pomníku s. Vitale se zvláštní uctivostí a vděčností jsme se bavili proto, že blahozvěst tento zběhlý byl v jazyku slavjanském.

Na cestě mezi Solnohradem a Lělem potkali jsme jednoho pocestného řemeslnického tovaryše, jenž celý svůj majetek, balík, boty atd. na malém, tence ustrojeném, železném dvoukolesníčku veval, tak lehce a rychle, žeby tento způsob putování i u nás následování zesloužil.

Městečko Lěel jest, jak vůbec koupelná města jsou, v létě, když mnoho hostů v něm, veselé, jináče liduprázdné a chatrné. Příroda v jeho okolí má ovšem malebnou tvárnost; ale všechno ukazuje, že zdejší koupele jen pro boháče a velmože jsou: a to budí v čistolidiském srdci jakýsi nepokojný cit. Jsou však i zde předměty a jména, jež v oči a v uši slavjanské libě padají, k. p. palác hraběte Kolovrats, Vrbny; Dolka t. j. večerní odpočinek kněžny Lubemirské; Potocká t. j. letní hrádek hraběnky Potocké atd. Jak veliké pokroky zde lučba a síloskum učinily, o tom svědectví vydává nápis na lázních: „Omnia ex sale et sole!“ — Ve Gräfenberku by opět mohlo státi: „Omnia ex equal“ My po krátkém přehledu byli jsme toho místa syti a prázni.

Nemohu zde zamlčeti jednu nepřijemnou okolnost, která mne od Solnohradu až do Lince, Vídně a Peště,

co nějaká zlobivá příšera, po všech hostincích a novinách pronásledovala. V Solnohradských novinách, v čísle 197, na str. 792. b. r. stála, nevím z jakové studnice vážená, následující zpráva; v německém jazyku: „Petrohrad ruský jest největší pijan kořalky. Pálení a prodávání kořalky jest zde, jako ve všech ruských městech pronajato, tak že summa ročního pronájmu 7 millionův rublův obnáší. Pouhé rozvážení kořalky ze skladu po ulicích do krčem stojí 200,000 rublův, výdavky pak na zátky a pečetní vosk na 70,000 rublův. Pronájemník, kupec, má k ostríhání Petrohradu, aby odjinud tam kořalka nepřišla, celé vojsko ze 2000 placených osob záložející. Ouředních platův skládá ročně 1,200,000 rublův.“ Tuto slavjanskému národu k neveliké chvále sloužící pověst, těmito slovy tištěnou jsme potom čítali téměř ve všech, nám známých evropských, zvláště německých novinách, a to sice s nemalou tajnou i zjevnou radostí nad tímto barbarstvím. Kéžby jen Němci, myslel jsem, tak rychlí a ochotní byli i v rozšiřování dobrých vlastností našeho národu, jak rychlí a klopotní jsou k rozšiřování zlých! Otázka jest: pijeli se více v Petrově, v Rusích a ve Slavjansku vůbec kořalky, čili ve Mnichově, v Bavořích a vůbec v Německu piva, šnapsu a všelikých lihův? Nechci však tímto vymlouvatí a zakrývati tento ovšem ohavný a panující obyčej lidu slavjanského. Nemůžeme se zdržeti, abychom zde nezveřejnili zprávu o tom z Liptovské Stolice od p. Bělopotockého nám listovně sdělenou, anť takto psal: „Donešen mi jest starý protokol dvou dědin Liptovských, Pavlové vsi a Bobrovečka od r. 1582., z jeho listin a článkův patrnó, že předkové Slovákův pálenky nejen nepili, ale jí ani nezuali, pivem toliko se čestovavše. Lid slovenský pak mnohem lépe se bez ní měl, zdravější a silnější byl, déle žil, nežli nyní, anť tento škaredý zvyk pítí kořalky se všudy oo mor rozšířil. Zvláště Tatranským Slovákům se ne bez příčiny namítá, že ku pítí kořalky příliš náchylni jsou a rádi se opijejí. Mnohý pospolitý (sprostý) člověk jest toho křivého domnění, žeby ani síly ku práci neměl, ani choditi nevládal, kdyby prý pálenky nepil, proto někteří již i své dítky pálenkou

napájejí, aby prý silnější byly. Na jarmarcích a trzích sobě Slováci obzvláště rádi pohovějí; tam se málo která koupě zavře bez oldomáše (zpropitného). Třezvý žádný nechce jíti z jarmarku domův, ba za hanbu by sobě to pokládal, kdyby se neostopal. Když sused souseda, kmotr kmotra, švagr švagra domův z jarmarku volá, obyčejně tu odpověď dostává: „Počkejže jen, počkej, musím se prvé napít, veť snad nepůjdu jako blázen třezvý domův!“ Při pití znikají obyčejně vády, rvačky a pračky, a ne jeden jde s roztlučenou hlavou a s potácejícími se knáty domův. Mnobý se dopouští v opilství zločinu, nad nimž se vytřezvoly sám brozí. Když se z jarmarku jde, vedle cesty viděti mnoho opilých spících a v zimě ne jeden, nebývá-li od někoho zachráněn, i zamrzne. Žádné námluvy, svatba, křtiny, odpustky, setkání se přítele s přítelem nebývá bez pití kořalky. Na takovete opilce na jarmarcích číhají verbovačci (vojáci), je podvádějí, aby jim ruku dali, aneb je úskokem mezi sebe berou a pak za nováky (rekruty) ke plukům posílají, nejsou-li k vojenskému stavu způsobilí, za vysokou cenu se vyměňovati musejí, anť ubohá manželka a děti doma nemají, coby jodli. Příčina tohoto neřádu jest ten škodný, ve hloupých hlavách zakořeněný, předsudek: že pálenka člověka silnějším činí. Když je člověk nápojem rozpálen, tehdáž se ovšem zdá býti silnějším, ale, že když ochladne tím slabší bývá, tomu piják věřiti nechce, až cele na těle i duchu ochabuje a třesení oudův dostává. Neourodná půda, tvrdá mozolná práce a bídný stav, v němž se slovenští sedláci nalézají, dopomáhají tomuto zlému. Bídaý člověk jen tudy, když je opilý, zapomíná na svou psotu, své křivdy a nátisky, ale vytřezven, dvojnásobně je cítí.“ — Já se v Pešti každoročně stydětí musím za opilství Slovákův hornáckých, kteří z horních stolic co kosei, ženci, dráteníci, nádenníci na dolní strany jdouce a tam něco peněz získávají, v Peštanských pak krčmách se ožerouce, po uličkách města se potácejí a válejí, zhovadilým křikem zpívají a jiné šerednosti pácbají. Chasa uličníkův za nimi jdoucích dělá sobě žerty a posměchy nejen z nich, ale z celého národu, k němuž

tito ničemníci přináležejí. Vrchnosti, šlechtě, kazatelé, učitelé a jiní vědciové lidu a národu našeho: jak veliké pole zásluh a účinnosti jest tu ještě pro vás! Ačkoli vyznati musím, že běda národu, který ještě v podobných surovostech a zohovadlostech leží, kde jeho vzdělatelé ještě proti takovým překážkám a nepřátelům bojovati, psáti a mluvíti musejí. Takový národ ještě nedozrál k té cti, aby do chrámu osvěty a vzdělanosti vdechnouti mohl. A však ještě není všechno prosnadějeno. Čas jest ale již, a to věru svrohovaný, aby náš lid i ku mravné i ku národní povědomosti přijde a ušlechtilějiše samocitem oživen bude, ty dvě, jej tak velice zobavujíc neřesti se sebe složil, totiž opilstvo a jmenovitě kořalkování, a pak ono otrocké před jinými se červňokování, jimiž nám sami cizinci tak často uši vytírají.

Z lělu jeli jsme vedle řeky Trauny (sr. Travena?) k jezeru Trauenskému a odtudto v parolodi do Gmundu. Na parolodi, která nás odvezla, připlul z Vídně do Italie putující, pruský kníže, synovec panujícího nyní krále. Dýmka v ústech máje, boty zužívané a kabát dosti ošumělý nebyl k rozoznání od ostatních pocestných. Mne srdce zabolelo, při pohledu na toto kníže, pocházející z domu a z rodu, jenž svou vládu a výsest odtud má, že se stal násilným usurpatorem slavjenských krajia a kmenův. — Na levém břehu jezera leží Trauskirchen, kde klášter ženský; zde se pocestným vypravuje pověst o novém Leandrovi, který prý s pravého břehu přes toto široké a bouřlivé jezero k jedné mnišce, bývalé své milence, plovával. Více podivení zaslужuje hra přírody na pravém břehu, kde náramné, do oblakův atrmící skalisko, tváří a hlavu Ludvíka XVIII, krále francouzského, vypodobňuje. Na této parolodi připojili se k nám a k naší cestě do Lince i dva mladíci Čechové, B—f a U—f z Říma a z Italie domův se vracující, jenž, zvláště onen první z nich, i z dobrých domův býti se zdáti. „Čest na peci nelíbá“, myslil jsem sobě a proto i domníval jsem se, že to budou mladíci i v domácí českoslavské literatuře a řeči zběhlí, anť na tak dalekou cestu do ciziny se již opovážili. Ale mimo pouhá jména

jednoho neb dvou šelnějších spisovatelův českých, která v Praze nakodile slyšeli, jiného nic neznali. Byli ste již v Moravě? ptal jsem se jich já; nikoli! řekli oni. Byli ste ve Slovensku? „Nikoli!“ — Byli ste ve Slezsku, v Lužicích, v Haliči, v Polsku? „Nikoli, nikoli, nikoli!“ Milý Bože, jak pak můžete do ciziny putovati neznajíce svých vlastních nejbližších! to jest věru bezelíné, nedím-li převrácené, cestování. B—ý ukazoval mi Danteho v původní vláské řeči, ježž prý v Itálii koupil: to dobře, řekl já, ale četl-li jste Kralodvorský Rukopis, aneb Jungmannovy, Preslovy, Hankovy spisy? Všecko toto jen ze slabého slyšení a jako ve snách bylo jim známo aneb raději neznámo. Jak pak můžete vláské řeči se učiti, neumějící dokonale vlastní; jak cizonárodní knihy čísti, neznajíce, co se ve vlasti dělá? — „I nu, odpověděli žalostným hlasem, Pane, ne my, ale naše zněměbilé školy a celé naše nešťastné a převrácené vychování jest toho příčina: my se ovšem stydíme, že Čechové jsouce, předce česky dobře ani mluvíti ani psáti neumíme. — Proč tedy váš lid a národ nežádá na slušné cestě od spravedlivé vlády národní školy a národní vychování? — *)

Ve Gmundě jsou velikanské solní sklady, odkud se sůl v sudech do Čech odváží. V Theresině ondolí (Theresienthal) asi čtvrt hodiny od města nad Traunou, jest zaamenitá dílna na předení vlny, kamž jsme večer ke známým a přátelům výlet učinili.

Ze Gmundu do Lince jeli jsme železnou drahou velmi pohodlně. V celém Herno-Rakousku vyskytají se opět, ačkoli střídavě s německými, slavjanské záhony (wendische Beete), slavjanská jména a slavjanské obli-

*) Pozn. vyd. Dosti často již čtli jsme vedle spravedlivých výčitek, které nám Čechům slavný Kollár činí, také mnohou nespravedlivou. Nejmakavější křivdu činí nám ale zde, vytýkáje nám, že jest naší vinou, máme-li školy německé. Proč prý nežádáme od spravedlivé vlády národní školy a národní vychování?! Máme za to, kdyby zvěčnělý Kollár nyní tuto nám učiněnou výčitku četl, žeby se tehdejší naivnosti sám usmál.

žeje. Ještě v 11 a 12 století květlý zde na pravém i levém břehu Trauny četná osady slavjanské. Zde byla „Pars Slavanorum,“ zde „Slavinia“ zde „Colomezza“ čili Chlmeč. Jména města *Vels* zachovalo posavad památku staroslavského boha *Velesa*. Nyní se tito Slavjané již dávno účastnými stali toho největšího dobrodiní a blahoslavenství, které se, dle zásad a knih některých Němcův (sr. Kohl, Ueber Gallizien), kmenům slavjanským na této zemi za podíl dostati může, totiž úplného zněmčení. Styď se, zdravý rozum lidský, za takovou bohorouhavost.

V Linci, právě u kassy divadla, našli jsme pana Lud. Šediuse, král. radu a profesora na všeobecném Pešťanském, vracujícího se zpátkem z Bonnu ze schůzky filologův a paedagogův tam odbývané. On mi první, z dopisův od svých domácích, tu smutnou zprávu sdělil, že pověstný lékař Martin Suchani v Pešti před několika dny zemřel. Velice mne zarmoutila tato neočekávaná smrt přítele o mé zdraví a živobytí vysoce zasloužilého, ano i Slavomila účinného a pravdy i spravedlivosti milovníka neustupného. Při mém odchodu měl tak řečnou ráži na noze, která se na zánět proměnila. Pokoj jeho prachu, sláva jeho duchu! — Po divadle šli jsme i s panem Šediusem do našeho hostince, kde množství vzdělaných Linčanův, zvláště profesorův, k nám přišlo: téměř do půlnoci mluveno a hádáno se zde o Uherské krajině, o maďaromanii a jiných denních předmětech; nejrozhorčeněji mluvili tito Rakušané proti uherské zřízení (constitucii) prož prý nedopouští, aby, jako v Rakousích, i sedlák svou nemovitost měl.

Na parolodi z Lince do Vídně učinil jsem známost se dvěma Poláky z Varšavy, totiž s p. Františkem Zakrzevským a jeho synem Valentem, vzdělaným mladíkem a horlivým vlastencem, jenž několik polských a francouzských časopisův při sobě máje četl. Domsívaje se, že mi poklonu učiní, přečetl mi z časopisu: *Revue Slave*, Paris 1840. str. 70. z pojednání Hieronyma Napoleona Bonkovského následující místo, které zde v doslovném přeložení sdělujeme: „Lid polský, v okolí Tater, aby

vyjádřil tu vzájemnou přízeň a náklonnost, která mezi těmito dvěma národy totiž Poláky a Maďary panuje, užívá tohoto přísloví:

„Węgier, Polak, dwa bratauki
I do korda i do szklańki.“

Náčez já: pane! to bylo někdy, ale nyní to již více neplatí: teď se časové a s nimi i rozumy a národové proměnili! — Węgrové považují a potlačují teď Slavjany, jako své nepřátely. Škoda jen vás, bratři Poláci, že mnozí mezi vámi tak neslavjansky sobě počínají. Příčina vašeho neštěstí byla nezájemnost slavjanská, vy jste drželi raději s Francouzi, s Maďary a jinými cizinci: proto jste museli padnouti. Vy nechcete býti rozumní Všešlávové, proto zůstanete zfrancouzštělí Paslávové. — Pan Zakrzewský odvolával se na množství nářečí slavjanských a obtížnost jim se učiti: načez já vyňav z války melou, v Paříži 1841. vyšlou a ve Mnichově koupenou knizečku, pod názvem: Sławianin od Ant. Straszynskiego, četl jsem mu též násled. místo, na str. 13: „Francya, która pierwsza z narodów ewropejskich, przewagą podniesonych nauk w swojej mowie, najwięcej przez edukacyą potrafiła zcentralizować się w tak potężne Państwo: niema, tej naturalnej co Sławianija jednorodności. W każdej Prowincyi a niemal w każdym departamencie, po kilku znaleść można patoą czyli osobnych rodzajów gmiennej mowy.“

Ve Vídni obdržev listovnou zprávu o rozstání (až ne nebezpečném) mé dcerušky, spíchal jsem čím dříve domův, tak, že mimo p. Čaploviče nikoho jsem nenavštívil. P. Čaplovič byl první, z jehož úst zprávy o odbývaném v Pešti evang. všeobecném církevním sněmě jsem slyšel; kterak on ne sněm ale boj Maďarův proti Slovákům a jejich řeči byl; kterak chrám evangelický křikem a surovostí zvláště mladých Maďarův a juratův poskvrněn byl, jenž se až k oltáři nestydatým čelem třeli atd. Krom toho já ve Vídni, kolikrátkoli jsem byl, nerad jsem se dlouho zdržoval, často ani sám nevěda, proč?

Ještě odpoledne najal jsem zvláštní příležitost, chtěje včasné ráno v Břetislavě býti. Čtvrt hodinky od Ebersdorfu, při ústí řečky Švechatu do Dunaje, stojí na levé straně cesty pyramida, na čtyrech koulích spočívající, asi 14 střevidův vysoká, vystavena ku památce rozbitého zde tábora Polského r. 1683. a oné schůzky, která se mezi králem Janem Sobieským a císařem Leopoldem, po osvobození Vídně od Turkův, zde stala. Pomník tento více ochlazuje než zehřívá srdce divákův, anž šleha nevděčnosti na něm lpí. Nápis na něm tento se nalézá: „Anno gloriosi imperii Leopoldi Primi XXVI, die 15. Sept. duo longe maximi Europae Monarchae, idem Leopoldus Caesar Augustus et Joannes III. Poloniae R. liberata prospere obsidione Vienna, acto in fugam ingenti barbarorum exercitu, occupatis eorundem aeneis tormentis commeatuque, reportatis praeterea opimis spoliis, hoc loco inter suorum victricia arma invicem gratulandi convenere, magna utrinque Electoris, Ducum, Principum ac Magnatum comitiva.“ Pozoru hodno, že v nápisu tomto při Leopoldovi stojí celé slovo *Caesar*, při Janovi ale jen počáteční litera *R.* Leopold když z Vídně před Turkem do Lince s rodinou utekl a odtud Janu králi Polskému o pomoc psal, dlouho se rozpokoval, má-li mu dáti titul *Majestas*, čili nic. Po osvobození Vídně vrátil se Leopold na třetí den z Lince do Vídně. Císař s radami svými dlouho o tom rokoval, či a jako má Jana krále přivítati? Tu spanilomyslné kníže Lotariuské pozdvihši hlasu zvolalo: „bez ceremonií, s otevřeným náručím přivítati sluší toho, jenž nám říši ochránil.“ — Nabež oba mocnářové sešli se s komonstvem na tomto, asi 1 mili od Vídně vzdáleném místě. Když Leopold cosi zticha o vděčnosti zpomenul, *můj bratře*, řekl mu Sobieský, *rád jsem, že jsem Vám tuto malou učinil službu*: tu vzav králeviče Jakuba za ruku představiv jej císařovi řka: *to jest můj syn, vychovávám ho na obranu křesťanstva.* Leopold na to ani slova neodpověděl. Jan tím tknutý, obrátiv koně odjel. Císař dovtípiv se později, že krále urazil a že mu ještě pomoc Polská potřebná, psal s vylouváním se list králevičovi.

Tento nápis na pyramidě zdál se některému vděčnému ctiteli Sobieského (nepochybně Pelákové) příliš krátký a skoupý, proto napsal tam slůvkem jiný obšírnější a stkvělejší, a však všečetnou rukou opět již téměř smazaný, nápis tohoto znění:

Joanni Sobiesco
 Dominatione Polonico, Lithuanico,
 Liberatione Austriaco, Pannonico,
 Proffigatione Ottomannico, Thracico,
 Religione Christianissime
 Pietate Catholico,
 Zelo et obsequio Apostolico,
 Inter Reges sapientissimo,
 Inter Duces praestantissimo,
 Inter Imperatores, citra fabulas
 Solo nomine tremebundo,
 Solo nomine hostes proffiganti.

CUI

Gloria militaris Regnum peperit,
 Clementia firmavit,
 Meritum perennabit:

QUI

Raro probitatis et constantiae exemplo
 Propria deserens, aliena defendens,
 Docuit quo pacto sancta jura foederum
 Incantur, excolantur, perficiantur.
 Ottomanicam Lunam
 Fulgentissimo Crucis vexillo
 Aeternam Eclipsin minitantem
 Ita prope fortiterque a Christianorum finibus
 Eliminavit
 Ut unum idemque fuerit
 Venisse, Vidisse et Vicisse.
 Inter innumeros igitur Christiani Orbis plausus,
 Inter vindicatae Religionis et Imperii laetitiam,
 Inter cruentae Lunae extrema deliquia,
 Agnoscant praesentes, fateantur posteri,

Non tantum enascenti Evangelio, quo promulgaretur,
Sed etiam promulgato, ne profligaretur,
Utrobique fuisse hominem a Deo missum :
CUI NOMEN ERAT JOANNES.

V Břetislavě pobyl jsem jeden den plný národní potěchy a naděje, nebo otočen jsem byl mladistvými ratolestmi Slávie, zvláště Tatraanské. Pan professor Palkovič, kterého již ode 20 let jsem neviděl, a pan Ludovít Štur, povýšili mi ještě všemožně tuto radost a položili mé, ku konci se ohýlíci, cestě jako korunu na hlava. Oni mne uvedli do školy a kola Mladoslavův ku cvičení se v materčině právě v tom příbytku shromážděných, v němž přede čtvrtstoletím i já co žák a posluchač jsem sedával a Týdenník od p. Palkoviče vydávaný čítával. Slovenští a Srbští mladíci byli zde společně shromážděni: ti mne československým, ti srbským jazykem pozdravili. Po přeslyšaném řečnování některých, jak básnických tak i prostomluvných prací v obou nářečích, obrátil jsem já několik slov a výstrah, které mi již dávno, na srdci ležely, k těmto mladým bratrům: že se srdečně těším, nejen já ale se mnou všickni Slováci, z těch chvalitebných svědeství, které jim, nad žáky jiných narodův, co do pilnosti, mravnosti a řádného se chování, jak p.p. professorové tak i jiní obyvatelé města tohoto dávají; že jich se prosím a napomínám, aby již nyní ve mládežství svém obzvláště na vzdělání svého osobného charakteru pracovali; oněch, slavjanské mládeži vytýkaných, chyb, totiž chabosti a slabosti, vrtkavosti a otrokomyslnosti, slovem bezcharakternosti se varovali: naproti tomu aby sobě zvolili stálost a setrvalost v tom, co ve mládosti dobrým a krásným býti poznali, pamatující na to, že není chvíle dobře začítí, ale dokonatí. Toto otcovské napomenutí, řekl jsem dále, není zbytečné, smutná zkušenost mi je na jazyk klade, nebo mnozí z našich Mladoslavův, o nichž jsme se, pokud ve školách byli, domnívali, že někdy Tatry z kořea vyrvouce je na nepřáteli řícti budou, sotvy že prach školský z bot vyrazili a do života vstoupili ochladli a

obědli, tak že se splnilo na nich to přísloví: „Hore plodě myš.“ Národnost jejich bývá proměnlivá, jejich mládenecká nadšenost a horlivost slasmochnivá, blýskavé zlato jejich lásky k národu zřídka vydrží průbu v ohnivě peči skutečného života. A předece nie z nás nebude, pokud sobě nevychováme pevné charaktery a špartanskou činosilnou mlad, kteráby uměla pro národ i hlad a žízeň trpěti a nepodlehla ani ohlebu ani ženě, ani prosbám ani hrozbám, ani bezejmenným listům, kořičím muzikám, roztřískaným oken a těmto podobným. Nysí nám potřebí, ne tak hlub, knih a učnosti, jako raději srdcí, skutkův, charakterův: jen tím bude mravný samocit ve všech nás povýšen a stav našeho národu zlepšen. Varujte se zoufání nad národem; chraňte se i při tuposti a nevděčnosti národu říkati, že on není hoden, aby se jemu anebo zaň někdo obětoval. — Ostatně vaše heslo buď vzájemnost, cokoliv činíte, čiňte tak, aby se vaše city a myšlénky, vaše spisy i skutky, slovem celá vaše československá národnost v moři veškerého Slavjanstva kotvily. Ve všech národních snažnostech, anobř ve všech lidských věcech, přivykněte za mladí sobě vždy nejvyšší cíl a vzor k dosažení překládati: skoupá skutečnost z takového ideálu krom toho to co příliš a mnoho odčesne a zmaří. — Po těchto a těmto podobných slovích loučil jsem se s nimi pohnutým srdcem, zanechávaje výbornému ústavu tomuto mé nejkrásnější želání a žehnání.

Nazejtří nesla nás parolod na vinách slavodružného Dunaje dále. „Tyto naše Uhry jsou předece jen požehnaná krajina!“ — řekl jeden z mých soucestovníkův při opětném vítání a uzření mjeječích před očima našima břehův a okolí Dunajských —; ovšem, odpověděl já, ale ach nastojte! to požehnaní bydlí zde jen na poli, ve vinicích, v horách a v pustinách, nebo z měst, z vesnic, z domův a spolkův lidských již uteklo vyhááno jsouc běsem maďarošienství. — Čeho jsem se však bál, neubál jsem se: i zde jsme našli celou rotu z oněch Johnbullův, jenž nás co upírové na celé cestě pronásledovali, anř se, zvláště nyní, co blechy v kožichu po celé zemi rozlézají, nedadouce se vyplniti,

kde se jednou veházdily. Za pravidlo ustanovil jsem sobě dnes, mimo obyčej, hrdou mlčelivost, ačkoli i tito, jako ostatní jejich krajané, nečistě huby o vše sobě otírali, co slavjanského bylo. Když však jedna mladá Angličanka s nejnovějším Bulwerovým romanem v ruce vedle mne stojící s jakýmsi národním chvastáním, řekla: „nejsouli, prý, náš Fulton a Watt díkyv ode všech národův a nesmrtelnosti jména hodní za toto vynalezení parolodí? —“ nemohl jsem se zdržeti, abych nebyl poznamenal: „odpusťte, Mlady! chyba lávky, ani americkému Fultonovi, ani vašemu Wattovi a národu nepatří čest vynalezení, ale jen obnovení, upotřebení a zdokonalení parolodí. Již přede třemi sty léty, totiž 1543, učinil ve Španělských námořských kapitánův Don *Blasco* (snad původem tak Slavjan, jako Jan Lobkovic; sr. Blažko) de *Garray* průbu a to zdařilou s parolodí na moři u přítomnosti císaře Karla pát. a mnohých jiných vznešených osob, o čemž hodnověrné důkazy podnes se v archivu města Salamanca chovají. Natězejí se i básně a zpěvy Španělské z toho věku, tento vynálezek oslavující.“ Vyštěřila nemále oči tato paní nad touto, jak se jí zdálo, slavjanskou neotesaností. Angličané chtějí sami nejen všechna moře a všechny plavné řeky, co sud porteru, vylokati; ale i celou pevnou zemi, co pudding aneb beufsteek, polknouti a ztrávit, užívajíc k tomu jiných menších národův co omáčky a salátu. Stavení mostu mezi Peští a Budínem, dává jim vítanou příležitost do Uher hromadně putovati, zde se osazovati a pod zástěrou kupectví a dělání mašín jsou hru provoditi. Jednomu anglickému lordovi tak se maďarské bundy (kožichy) zalíbily, že množství jich v Debrecině nakoupiv až do Londýna ku prodávání vzal.

Pod Vyšehradem, k mé největší radosti, bavila se loď naše tak dlouho, že já dosti času získal jsem tyto vážné zrutiny navštívit. Děvín, Nitra, Vyšehrad a Salabor, čili Blaton jsou dějinně nejpamátnější místnosti slavjanské z předmaďarských časův. Zdejší opatství a klášter Benediktinův s. Štěpán nezaložil, ale jenom obnovil a potvrdil tak jako v Salaboru. Podobno, že i český

s. Prokop zde Slavjančině a slavjanskému obřadu se vynučil. R. 1335. byli zde tři slavjanští králové: Kazimír Polský, Jan Český a Nemaňa Srbsko-Bosenský, shromáždění a od Karla I. Uherského krále častováni. — Nyní tu pusto, němo. Naž má duše, at pravdu vyznám, cizokrajinskými dílem poklady, city a myšlénkami tak přeplněna, dílem božestnými tepy a vrazy tak unavena byla: že domácího sobě živě všimati a nade vlastním, blízkým plakati již nestačila; i sama tužba srdce mého, mé domácí miláčky čím dříve spatřiti, nepokojila duši a rozplásovala pozornost. Večer o hodině 8 přirazila loď ku přístavu Peštsanskému, kde již na břehu přátelé na nás čekali a nás vítali. Po uplynutí asi dvou měsícův navrátil jsem se šťasten a zdrav, co bloudící Odysseus, v lůno mé drahé rodinky, přinesa domův množství pozdravův a edpozdravův přátelských. Mezi donešenými novostmi zvědavost domácích i přátel nejvíce na sebe táhla jedna malá hezká, v Benátských dílnách schválená k tomu cíli koupená, u prostřed plování na Jaderském Moři mořskou vodou naplněna sklenička, kterou kol-kolem do rukou bráno, očima obdivováno, nosem ovoňováno a jazykem okužováno.

Pro tak dlouhou cestu bude se to nejednům snad krásný čas zdáti. Tobych já sám v mladosti, anobř ještě jen asi před 10—12 lety byl řekl: ale uynějšť parolodě, prerozy, železná dráhy, rychlíky, dostavníky, diliance a těmto podobné prostředky tak polehčují cestování, že kdo času, místa a příležitostí těchto opatrně užiti umí, a při tom, jako my, i pozdní večery, včasné jitra aneb i celé noci ku pomoci vezme: ten se týden nyní dále ujde, než jindy za dva i tři, aniž při tom potřebuje býti cesta jeho pouhým prázným cváláním a povrchním na předměty koukáním. Jako všude, tak i zde, může se evičením zvláštní zkušenost a mistrovství v krátkém času nabyti. Teď jsem připloval z Lince do Peště ve dvou dnech, k čemuž jsem před šestí lety na vodě i zemi celých šest dnův potřeboval. Jakový to rozdíl! — Mezitím nebudeme se pravotiti s tím, kdoby snad tato naše putování, ne tak učenou cestou, v přis-

ném smyslu toho slova, jako raději národní a krásoumnou procházkou nazval.

Ostatně cesta tato, na níž se přátelství s národnictvím, příroda s krásoumnou ustavičně rukovaly, nasmírně dobročinné následky u mne měla: ona mne tělesně i duševně omladila; přírodu v těch nejrozmanitějších, nejušlechtlejších i nejstrašlivějších tvárnostech mi spatřiti dala; svět stereoklassický žesnoucím očím co přítomný předkouzliła; meze mé zkušenosti znamenitě rozšířila; srdce se životem, rozličnými nepřijemnými okolnostmi zhorčeným, usvornila; národ náš z nových stran mi ukázala a novou láskou k němu reznitila; božskou sílu věd a nauk živěji než kde jinde ořiti mi dala; můj vkus a cit, skrze nevidané výtvery krásoumy, značně změnila a zjemnila; obraznost těmi nejvznadnějšími zárody obohatila, tak že i na cestě i po návratu děláno nesčíslné plány, návrhy a počátky, k jejichž vyvedení sotvy ještě jeden nový život by postačil, a ačkoli uskutečnění jich, bohužel, nepochybně opět v moři obtížného ouřadu a mrzuté všednosti utone a dílem již i utonulo, předce pro mne nepředplacenou cenu měli a mají proto, že duši mé onu nevýmluvnou a řídkou slast způsobili, dle které aspoň na čas z vazby nutešného osudu vytržena a do vlastního svobodného živlu přeložena byla. Jako vlaská réva, tak poezie potřebuje stromy a ratolesti, aby se na čem zakládala, okolo čeho vinouti a přepletávati měla: mudrc i v těsné chyži a v temném žaláři mudrovati a soustavy z hlubin vnitřku čerpati může, jako se Kant od rodiště svého Královce sotvy 5—6 mil vzdálil; ale básník musí svět viděti a proto cestovati, nebo básnictví jen tam se začíná, kde pohodlnost, mlčelivost a zahálka přestává a naproti tomu kde podnikavost a odvaha, hýbání a tření, boj a zápas sil, chození a konání, slovem kde život panuje. Člověk vůbec tak jest náchylný k nehýbavosti a lhostejnosti, tak se rád zprostí všeho co nějakou náuhu a obět požaduje, tak snadno přivykne k malichernosti a chabivosti: že všemožné příčiny a podněty své lepší přirozenosti hledati a sám sebe bedlivě strážiti musí, aby

neutonul v bahně jalové samospokojenosti a všední zobečnělosti. Duch a smysly tak se lehce zatupují na-proti půvabům krásy a dokonalosti: že schopnost k cítění jich všelikým způsobem bysme u sebe chovati a zotřovati měli; každého roku byloby třeba aspoň jednu delší neb kratší cestu konati, každého měsíce vznešené předměty přírody, hvězdnaté nebe, krásné kraje, zahrady a květnice navštěvovati, každého týdne na mistrovské obrazy, sochy a jiná arcidíla krásoumy vlastním okem patřiti, a nějakou ladnou píseň aneb hudbu slyšeti, každého dne několik stran v některé moudré knize čítati aneb se vzdělanými lidmi obcovati a mluvití, každou hodinu několik rozumných myšlének ve hlavě vzbuditi aneb do ní vnéstí. Lidská duše jest co Josef v Egyptě, v čas hojnosti pamatuje na čas nouze, žne a shromáždjuje, staví stodoly a potravný, schovává zásobu pro budoucnost, a pak, když v čas potřeby její rodina k ní přichází, rozdává jí živnost a dary, totiž: myslí představy a myšlenky, paměti věci a slova, vtipu podobenstva, rozsudku: míru a váhu, obrazotvornosti látky i barvy, citu teplotu, rozumu zkušenost a zásady. „Kdo neviděl kostela, i peci se klaní“ — říkali naši předkové velmi moudře. A proto netoliko básnířům, ale každému, obzvláště nějaký těžký a omrzělý ouřad vedoucímu člověku k přání by bylo, aby každoročně někam cestu dělal, to nejen se životem a světem opět smíří ale i nových sil propůjčuje; a co Hufeland o koupání praví, že koupel jest druhá mladost, to naším zdáním a zkušením ještě více platí o cestování, že cesta jest omlada obzvláště vzešlejšího věku, a posila anobř novoroda ohroženého těla. Nic méně však vyznati musím, že jsem rád byl, že jsem již opět doma byl: nebo jako cestování tak i domácí štěstí vroucně miluji. Kterému národu občanský život chybje, tam se mezi jeho syny a dcerami, rody a čeledmi srdečná láska k domácnosti a ku přírodě tím silněji vyvine, aby náhradu dala za nedostatek účastnosti na štěstí a slávě politického života.

PŘÍLOHY
KU
CESTOPISU.

PŘÍLOHA I.

A.

Memorabilia de Abbattia S. Adriani M. de Szalavár,
conscripta per Dominicum Janke, Abbatem Szalavár.

A. 1774 — 1801.

1. Anno 798. jubente Carolo Magno omnis ille a Petovio ad Dravi, in Danubium se exonerantis, ostium terrarum tractus Salisburgensis Ecclesiae Jurisdictioni cessit.

2. Citima Muræ, Arabonis et Szalæ amnium Bribini a) Ducis fiducia Ludovicus Pius, Caroli Magni filius et successor, commisit.

a)

Bribinus Moraviae dux, exorta seditione patria pulsus ad Ludovicum confugit, cujus virtuti et fidelitati ipse confisus omnem illum terrarum tractum ei gubernandum et custodiendum tradidit. Filium habuit Hezelonem, Ecclesiae Veszprimiensis Fundatorem, et ipse putatur Parens amplissimæ gentis Cilie Comitum.

3. Bribinus, excitis Salisburgo operariis et artificibus, struxit Castellum in Szalæ fluminis palude, et Mosburgum vel Szalaburgum appellavit.

4. In eodem Castello Bribinus, seu Privina, Basilicam in honorem Dei Genitricis Mariæ aedificavit, quam Luipramus Salisburgensium Episcopus Anno 850 consecravit, exuviis S. Adriani Martyris illustravit, et in eadem Adelvinus, Salisburgensium Archi-Episcopus, Servatoris nostri natalem Anno 865 solemniter exegit. b)

b)

B. Adelvinus seu Adalbinus ex Comitum Thaur familia oriundus erat, 6-us Salisburgensium Archi Episcopus, et 14-us Abbas ad S. Petrum, cumque eo tempore iidem essent Monachi, qui Canonici, et ipse B. Luiprami Praedecessoris et Abbatis sui vestigia secutus, viros ad propagandam fidem idoneos Salisburgo eduxerit, ne dubitandum quidem, quin Mosburgi Benedictinos constituerit. Post 12 regiminis annos sancto fine quievit anno 873.

5. In eodem Castello extruxerat Bribinus etiam Ecclesiam alteram in honorem SS. Petri et Ruperti, ac tertiam in honorem S. Joannis Baptistae, quam idem Luipramus cum Ecclesia B. V. Dei Genitricis consecraverat. c)

c)

Fallitur Timonius, cum lib. 2. de Hunno-Avaribus Cap. 12. Mosburgum a Szalaburgo discriminat, dum patet eundem locum duplici hoc nomine indigitatum fuisse, ac ex ipso situ optime erui. —

6. In saeculi 9. historia Conversionis Carantanorum et Pannoniae inferioris sequentia locorum nomina, Abbatiae Szaladiensis fundata, leguntur:

Saeculo 9.	Saeculo 11.	Saeculo 19.	
Salapinti	Szalapingi piscina	Szala-Apáti	} Ex his nunc saltem Szala-Apáti et Esztergál pertinent ad Abatiam.
Busincza	Bessenien	Bessenyő	
Ghelsi	Ghelsen	Gelse	
Beatus Kirohen	Kerchen	Kerecsen	
Ztradachi	Jestrech	?	
Fiskera	Fyki	?	
Strelez	Stelcz	?	
Karrcha	Karus	Karos	
Weride	Wrigh	Vör	
Hrabahisreit	Reick	Rajk	
Stepelibert	Stiger	Esztergál	

7. Praeter haec monumenta nihil reperitur, unde status, ac conditionis Ecclesiae S. Adriani uberior notitia hauriri posset. Florebant quidem et aliae Ecclesiae, sed nulla Ecclesia S. Adriani in Mesburg, et S. Michaelis Archangeli in Hezilsburg, vel Weisbrun, seu Weszprim conferri potuit, quo etiam factum, ut D. Proto-Rex Stephanus cum christianam rem in regno restitueret, voluerit et Szaladiensis S. Adriani, et Veszprimiensi S. Michaelis sartam, tectamque servare Epigraphen.

8. Anno 889. juxta Reginonem Abbatem Prumiensem, Luitprandum Antistitem Veronensem, et Joannem Aventinum, licet hi de causa adventus inter se haud concordent, Hungari gens pagana e Scycticis regionibus Maeotide et Tausi has provincias invasit, sensim totam Pannoniam inundavit, sacratas Deo aedes destruxit, ac totam Religionem Christianam pessumdedit.

9. Equidem Geysa (qui Patri suo Toxun in Hungariae Ducatu anno 934 successerat) post plures regiminis sui annos omnium primus Baptismum suscepit anno 970. et Religionem Catholicam libere docendam indulisit, perfecta tamen Gentis Conversio Stephano ejus filio reservata est.

10. Hic igitur Stephanus natus est Strigonii anno 976, baptisatus a S. Adalberto adolescens, dum jam de matrimonio cum Gisela, Henrici S. Imperatoris sorore, ineundo tractaretur, a morte Patris Geysae ducatus gubernacula suscepit anno 997. Cupam biennali bello vicit, ei Comitatum Schimögiensem occupavit. A Sylvestro 2-do Pontifice coronam accepit anno 1000. Monasterium S. Adriani de Szalavár postliminio restituit anno 1019. primumque ejusdem Abbatem Petrum, latinum, cum omni praerogativa instituit (ut videre licet in ipsis literis foundationalibus); neve pia Ejus intentio futuris temporibus frustraretur, sine regio consensu aliquid de bonis fundatis alienari severe vetuit. Imo anno 1024. novo rursus Privilegio, omnes Abbatiae Subditos a potestate et Jurisdictione omni omnino Judicum exemit, solo Rege, vel quem Abbas elegerit, potestatis executione exercitatum, neve pro comparandis neces-

sariis longius proficisci Religiosos oporteat, qualibet hebdomada die Lunae in villa Báránd, et in die Veneris in Szalavár fora, seu nundinas publicas instituit.

11. A tempore S. Stephani Regis usque ad annum 1080. nullum reperire licet documentum, ex quo seu Abbatum series, seu Abbatiae Conditió illustrari possit. Anno nominato tredecimo Calendas Januarii S. Ladislaus Rex, anno regni sui secundo, Simigii inspectis literis fundationalibus de anno 1019, et confirmativis de anno 1024. omnia rata et tecta habere voluit ad supplicationem Stephani Abbatis.

B.

Zmínka o hradě a opatství Salavarském v usnešeních sněmův království Uherského.

XVI. Století.

Anno 1557. 22. Loco Conventus de Szalavár peragat interim executionus Capitulum Veszprimiense.

1563. 53. Abbas mittat duos Conventuales Szigethinum pro Testimonio fidedignos.

1575. 17. Ejus desolati loco in Comitibus Simigiensi, Szaladiensis et Veszprimiensi procedat Capitulum Castriferrei.

1588. 46. Ex Protocollo Abbatiae et literis faciat Expeditiones Capitulum Castriferrei, aut Constituto Abbate, Conventus restituitur. (Toto obnovení opatství stalo se, dle chronostichu na dvěřích klášteřu, r. 1594.)

1596. 39. Szalavár Abbatia conferatur Ludovico Ujlaky, Praeposito Castriferrei.

Anno 1598. 38. Conventus Abbate provideatur, restauratur, sigillum sibi conficiat, et expeditiones faciat.

XVII. Století.

- Anno 1601. 29.** Castellum de Szalavár necessariis firmetur.
- 1618. 35.** Praesidium de Szalavár, Canisae oppositum, natura loci paludibus circumseptum, *Austria* muniendum recipiat.
- 1625. 20.** Ad ejus munitionem deputantur omnes Comitatus Cis-Danubiani.
- 1647. 45. 60. 71.** Abbas Stephanus Rohonczy deputatur ad Commissionem Jaurinensem; deputatur ad reincorporanda Bona in pignore ad Austriam possessa. Capitaneus de Szalavár a Piscationibus abstineat, et Abbati de damnis satisfaciat.
- 1649. 99.** Abbas de Szalavár deputatur ad Censuram Rationum de Proventibus publicis.
- 1655. 3.** In Szalavár equites 15, pedites 100 teneantur.
- 1662. 22.** Ad munitionem Castelli et fortificationem convertatur subsidium contributionis militaris.

XVIII. Století.

- Anno 1731. 8.** Abbatia Szalavár restauretur, adminus quinque religiosas personas teneat, et expeditiones faciat.
- 1802. 18.** Abbatia Szalavár a Praelatura *Gottviczensi* independens reddatur.

PŘÍLOHA II.

Etymologicko-historické pojednání o slově *H o l u b*,
s ohledem na Slavo-Venety v Itálii.

(Vyňaté z obšírnějšího spisu pod názvem: Procházky v zahradě slavské řeči.)

I. Holub u Slavjanův.

Polš. *Gołąb Gołąbica - Golemb Golembica.*

Dobrovský klade *holub* mezi dvousyllabné kořeny, tak i Linde a Bendtkie; podle našeho zdání však žádného slavjanského slova kořen ze dvou syllab nezáleží; všechny takové zdánlivé kořeny dají se pravidelně rozložití a na jednu syllabu uvesti, a však i dvousyllabní kořenové nějaký logický aneb physický původ a význam mají, jehož Dobrovský neudává. Jarník, *Etymologicon* str. 140. odvodí *golob*, *golobica* od *gol*, *holý* t. j. nahý, bez peří; Šiškov (*Vergleichung der eur. Sprachen*) mluví: „že prý pták tento jméno dostal buď odtud, že z vejce cele *holý* a nahý vychází; buď od modré čili sivé barvy, která divým holubům vlastní jest a v ruštině *golubuj* sluje.“ Než známo jest, že již ve vejci mladé holoubě není holé, ale čmýřím čili papeřím oděné, pakli ale *holý* Jarníkovi a Šiškovu tolik značí, co neopeřený, platí to netoliko o holubích, ale o všech ptácích, aniž zřejmo pročby a jakby se odtudto pro samé toliko holuby toto jméno bylo mohlo utvořiti. Ruské přídavné slovo *holubij* není původní, ale od samostatného slova *holub* povstalé, tak jako nejmnožší názvy barev; k. p. vrána a vraný, myš myší, ruda rudý, sněh sněhový

sněžný, popel popelová popelatá popelná, duha duhová, nehe nebeská atd. A dejme tomu, žeby holub od *holubyj* pochodilo, otázka vždy zůstane, odkud opět *holubyj* znik a kořen vzelo? Jungmann ve Slovníku pod článkem *holub* toto píše: „slovacise *holub* et *halub*, radix peregrina, conf. colu-m-ba, ubi rhinesmus, conf. mađ. galamb, forte compositum ex *ga*, conf. scandin. *lomr-Taube*.“ I vizmeže zdaližby nebylo možná toto *peregrina* na *domastica* změnití; my aspoň jistou kojíme se v tom naději, která se na vlaské naší cestě až v jistotu a v nevyvratné přesvědčení změnila.

Kořen slova *ho-lub*, *ho-lubice* jest *ljub*, *ljubice*, odkud *ljubý*, *ljubezný*, *ljubost*, *ljubav* (láska) *ljubiti*, *poljubiti*, *lobisati*, *ulybka* (rusky usmání;) česky: *libý*, *libezný*, *libost*, *libiti*, *polibiti*, *libati*, *libačka* (Flitterwochen); jenž znamená: *cupere*, *desiderare*, *amare*, *basiare*, *osculari*, *amplecti*, *coire*, *fetare*, *fecundare*; sr. sanscrit. *lubh*, *lubha*, *lubhyati* *lábhitum*; lat. *libet*, *libet*, *libido*, *libare*, *praelibo*, *ilibatus*: *lupa*, *lupari*, *lupanar*; angl. *lov*, *love*; anglosas. *lyfe*, holand. *liefde*, staroném. *leibe*, *leive*, novoném. *Liebe*. — Předložka *h*, *ho*, *ha*, *go*, *g*, *k*, *ko*, *ke*, *ku*, jest známa, ona se udržela ve mnohých slovích: k. p. *ha-vran*, *ho-mole*, *ga-razda*, *ko-rmontiti*, *Ko-ocel* a jest s předložkou *s*, *se*, *sou*, serb. *sa*, rus. *so*, řec. σὺν lat. *co con*. původně totožná, ant *h*, *ks* *s*, sr. *H-erz*, *C-or*, *S-rdce*; *holub* jest tedy *so-ljub*, *souljub*, *spokuljub*. Ve slově *holub* *golub* jest sice *l* tvrdé, ve slově pak *ljub*, *ljubice* měkké, oboje však *l* i *l* netoliko často se změňují, ale některá slavská nářečí k. p. české, rozdíl mezi *l* a *l* ani neznají, anobř *l* ve slově *ljub* jedině potahmo na následující *i* čili *j*, *ju* měkké jest, které *ju* též jen v některých nářečích se nalézá, v jiných pak co čisté se vyslovuje, k. p. *briucho* *brucho* *břicho*, *čjudo* *čudo*, *čjuju* *čujem* *čiji*, *pljuju* *plujem* *pliji*: a pak v některých nářečích slavjanských s rhinesmem se vyslovuje jako *g* *g*, k. p. *dub* *dębu*; odtud *lub*, *lubica* *ljub*, *ljubica* a *lub* *leř* *leřbica*, *holub* *galęb*. Více podobných příkladův máme, kde jedna a táž hláska v témž slově v rozličných nářečích

i měkce i tvrdě se vyslovuje, k. p. české vnuk u některých Slovákův vňuk, vnutri a vňutri vnůř, nuchati, ňuchati, dálo, ďjalo, ďále ďálej, táhnu tjahnu, maso mjaso tak i lub, ljub, holub. Poloslavští Valschové a Bulhaři to začátečné l vynechávajíce říkají jub, jubit, jubavo, místo ljub.

Že holub, holjub smysl ljubení a milování, líbání a oelování čili bozkávání má, to potvrzují ty nejstarší a nejoblíbenější národní písně a způsoby mluvení. Sr. *Slovar Acad. Ruské* pod článkem :

Lobzat, oblobyzat = cjelovat. *Luk. 7. V. 38.* „Oblobyzaše nogě jeho (líbala nohy jeho).“

Lobzanije = cjelovanije, přivětstvovanije. *Luk. 7. V. 45.* „Lobzanija mi nedal jesi.“ 1 *Petr 5. V. 15.* „Cjelujte drug druga lobzanijem ljubve.“ Lomonosov lobzanije jmenovitě o holubích užívá, říká: „I čistých golubie lobzanije — Ljubvi javljatut tama vlast.“

Ljuby = silná ljubov.

Golub = inogda umalitelnyja služat vměsto nazvanij přivětstvenných k tomu i drugomu polu. Golubčik moj, Golubuška moja.

Golubec = rod osoblivyja pljaski v kotoroj prygajut (skárají, místo proměňují) črez nogy nazvanij po priměru pěsni, v kotoroj slovo *golubec* často povtorjajetsja.

Srov. *Olesko*, Piesni ludu, str. 405. „I vykřešu holubcia — Či nezvablu molodcia.“

Prigolubivat = laskať koga, prigolubit ditja. Tento krásný výraz, *priholubit*, místo objímati, obtuliti často se užívá obzvláště v Maloruských zpěvankách, k. p. u Oleska :

str. 194. Oj ty movyš mij luboňku, ščo ja tebe lublu,
A ja tebe, mij luboňku slovamy holublu.

218. Oj znati, znati, kdo koho lubit,
Blizko sidaje i priholubit.

355. Ta ktož mene požaluje, kto mja priholubit,
Nimeš toho milenkoho, ščo ho serce lubit.

381. Peršes mene holubila, samas mi movila.

444. Vezmi mene priholubi k sobi.

Výrazy *Lub, Lubko, Lubka, Luboňko, Lubeňka,*

Lubica a *holub*, často soujmenná a totožná jsou v týchž a jiných slavských písních a znamenají milence: jako neproti tomu *Nelub*, *Neljub* nemilovníka, nemilovance; srov. *Olesko*, str. 362. Oj ne jdy lubko ne jdy hoľubko.

31. Moľodečko hoľubečko ratuj mene
s more.

217. Oj ty chľopčino sivyj hoľubočku!

284. Šo ty mene moja maty za *neluba* dala?
A *neluba* hirka huba, hirša od pelunu.

358 Oj cy harasd cy neharasd, my s *nelubom* bude?

Čelakovský, Slovanské písně :

I. str. 94. Ach čož ty *golubčik* ne vesel sđiđ?
Poterjal *golubku* bojarskoj sluga.

I. str. 116. Vdoli po ulicě molodčik,
Vdoli po širokoj *golubčik* často pochážíval.

II. str. 88. Ty moj sizeňkoj, moj běleňkoj *golubčik*,
Na kogo menja *golubku* pokidsješ (rus.)

II. str. 182. Kakvo sam *ľjub*'v zaljubit (Bulhars).
(Jakou jsem milenku zamiloval).

I. str. 75. Já se urobím v bílou *holubicu*.

II. str. 9. Jen se na mne nehněvej můj *zlatý holoubku*.

II. str. 13. Můj zlatej *holoubku* podej mi svou ruku.

Moře bysme vyvážití museli, kdyhysme přitočiti chtěli všechna ta místa z našich národních písní, kde je řeč o holubu a hrdličkách, téměř vždycky v ohledu na lásku a věci ku milování přináležející, jako jest věrnost, nevinnost, tichost, krása, něžnost, čistota, stud, manželství, líbání, objímání, milování plodu a dítek, přátel, příbuzných, vdovství, tanec atd. Pod obrazem holubův představují se něžně nádra panenská, k. p. v oné srbské písni u Čelakovského I.

Tu białě zaspala děvojka.

Pod glavom joj snopak děteline,

U niedrima dvě běla goluba.

Holubice slouží za příklad manželské věrnosti i po smrti manžela, sr. *Oles*. str. 444.

Aj za horoju za vysokoju

Tam sedit *holub* i s *holubkoju*,

Oj sidjet oni taj cilujut sia
 Sivými skrilciemi objimajut sia:
 Nadletiv orel z čornajji chmary
 Rezbiv, rozihnav holuby z pary;
 Holubka sedit, želibno bude,
 Ščo vše s holubom žiti nebude.
 „Siva holubko v ščož ty dafaješ,
 Cy ne na vrodu ščo krasnu maješ?“
 Ščož my po vrodu, po molodosti,
 Koly ne maju ni v kim milosti.
 „Oj maješ bo ty sim par holubiv
 Vyberaj sobi, kotryj ti lubyj“
 Oj najže bude dvajciat i čtyry,
 Nema takoho, jak mij buv milyj.

Této podobná, ne však manželku, ale matku věrnou vyobrazující, píseň ruská, jest u *Čelak. II. str. 103*, kterou zde v českém přeložení zkrácenou postavíme:

Jak to na dnku, dvoje holoubků
 Milovalo se, celovalo se,
 Křídly sivými objímalo se.
 I přiletěl tu sokolík jasný,
 Holuba ranil, zabil sivého.
 Tu se roztoužil, želem zavrká
 Holubička sivá pro holoubka.
 Promluví mladý sokolík jasný:
 „Neplač i neplač sivá holubičko,
 Sivá holubičko, pro svého holoubka.
 Já ti zaletím k moři sinému,
 Přinesu tobě hejno holubů,
 Vybereš sobě holuba sivého.“
 Promluví sivá tu holubička:
 „Neleť, sokole, k moři sinému,
 Aniž hoň ke mně hejno holubů:
 Vítí mi jiný sic bude věnec,
 Však holoubátkům nebude otec.“

Z té příčiny, pro *manželskou věrnost*, Egyptěšané vdovu pod podobou černé holubice vyobrazovali, ať u nich vdovy, více se vdávati nesmějíce, službám nábožným se obětovaly. Ve slavjanských zpěvankách zajisté

žádný pták se tak často nezpomíná, jako holub, a to vždy v zamilovaném smyslu, co obraz, co podobenství, co zrcadlo lásky. My jen několik důkazův bez pracného hledání, jak se nám namanou, zde přivedeme z vydaných posud sbírek. V Oleskové sbírce :

str. 308. Prilitajut *holuboňki* :

Kažut šo nima divoňki.

313. Po nad horu vysokuju *holuby* litajut.

354. Oj dež taja kernyčoňka ščo *holubka* pila,

Oj dež taja divčinoňka ščo mene lubila?

379. Sedit hoľub nad vodoju, *holubka* na kladci,

Skaži mēni moja mila, ščo tobi na hadci.

384. Sivyj *holub*, sivyj *holub* sivyjša *holubka* :

Milyj otec, mila mati, milyjšaja lubka.

Dva *holubi* vodu pili, dva kalamutili,

Bodaj toti neskonali čo nas rozlučili.

384. Ja milemu iskazala : pomahaj Biħ lubku !

A vin druhu ojibmeje jak *holub holubku*.

402. Poletila siva *holuboňka* ta, vid *holuboňka* prič.

(V této písni se slovo *holuboňka* 21krátě opětuje!)

414. Ne hudite *holubi* na chati

Nebudite miloho v kimnati.

401. Za rikami, za vodami

Pje *holubka* s *holubami*,

Poletila od *holuba*

Kotoromu bola *luba*.

Tak i v *polských* písniích tamž :

str. 115. Na wysokim dębie *golqbeček* siedział :

Kochajmy sie stale, aby nikt nie wiedział.

156. Latają *golębie*, jeden niema pary :

Jak że cie mam kochać kiedyś bardzo stary.

161. Z tam téj strony wody lata *golqbeček*

Nie widsć, nie słyhać gdzie moj kochaneček.

166. Siedzą sie *golębie* na dębie, skubają mech,

Kto nie kocha Macieja bodej zdech.

Ve sbírce *Żegoty Pauliho*, str. 111.

V Porembie, w Porembie

Pašla panna *golębie*.

Popov, Rosijska Erota :

II. str 73. Letit sokol iz ulicy *Golubuška* iz drugija
Sletalisja, cjelovalisja.

III. str. 14. Letal *golub* po dolině sam vorkujet,
On sizu svoju *golubušku* šukajet.

Srov. Moravské písně od *Susila :*

str. 13. Vyletěla *holuběnka* z bílého stáda.

83. Milovali jsme se jak *holubův* pára:
Kdože nás rozvedl nech ho Pan Bůh kárá.

97. Na horách, na dolách cosi se tam bělá,
Holuběnky bílé, nebo snahy ležá.

Zpěvanky Slovenské zaplaveny jsou cele jmény,
obrazy a výrazy od holubův půjčenými. Již při tak
zvaném *Vajaném* čili Svato-Janském ohni, opěvají se
holubi, srov.

I. 16. Jano Jano Vajeno :

Přiletěla *holubička* včas ráno.

18. Na roztoce, na potoce, dva *holúbky* vodu pijú,
Tak se oni shovárájú, koho oni slúbit mají.

30. Buď zdráva dušička, sívá *holubička*,
A odpusť že som Ti bozkou tvoje líčka.

94. Na Mošovskéj věži dva *holubi* sedja,
Ludja jim závidjá že sa rádi vidjá.

108. Už jinde hrkutá moj milý *holubec*.

109. Sívá *holubička* po Dunaji plývá,
Z velikej lúbosti rada žalost bývá.

Milovali jsme se ako *holubičky*
Rozloučili jsme se ako laštovičky.

Tak sme se šuhajko my dva rozletěli,
Jako té *holubi* keď mezi ně strelí.

121. Zostaň zdráva, zostaň, *holubičko* moja.

198. Čo že sa ti, Milá, má láska nelúbí.
Však sme sedávali ako dva *holubi*.

300. Mám já jednu *holubičku*, ona večer kvílí :
Choď domov :/: přijde k tebe Milý,

II. 6. Má on doma tři dcerky
Pěkné jako *holúbky*.

16. Vyletěla *holubička* z vysokého okenečka.

113. *Holubička* sívá ljetala.

245. Vím já děvče krásné jako ta *hrdlička*.

294. Z ust bych ti déval pít jako *holubiatku*.

281. Otvorže mi milá *holubenko* sivá.

298. Viděla jsem mého *holubka* sivého.

A mohli smutek nad ztracenou milenkou pronikavěji vyobrazen býti, jako v našich Zpěvankách v zrcadle holubův, k. p.

I. str. 347. Hora, hors, biela hora,
 Na tej hore biela skála,
 Na tej skále holub sedí,
 Blíží sa mu strelec mladý
 Ach ty strelec nestrilaj ma,
 Malý osoh vezmeš zo mňa,
 Nožičky mi zmeravely,
 Křídela mi opršaly,
 Krev mi v žilách zmeravela,
 Zpráhly všecky kosti těla,
 Smutek zemdlel všecku sílu,
 Bo som ztratil moju Milú.

II. str. 238. Sedím jak *hrdlička* na suchém konári
 Smutně si zpívejíc v svém velikém žjali.

287. Truchlím jako v hore sivá *holubička*.

295. Sedím jako samotná *hrdlička*,
 Volám i kdes má *holubička*.

370. Za horami na dolině
 Sivý *holub* vodu pije,
 Pije mutnou v velkom žjali;
 Že mu Mild Němci vzali.

Pozn. K porozumění tohoto verše srov. *Krman, Agenda Ecc.* 1734. str. 73., kde toto stojí: „Slušná věc jest, aby vdovci lehkomyšle nezapomínali na manželky své, však i to nerozumné hovádko, když tovaryše svého ztratí, smutek po něm nese, zvláště o *hrdličkách* (holubích) se čte, že, když tovaryšův svých zba-veny bývají, na pustá místa a do rozsedin skalních se oddávají, když pak z nich vyletují, neusazují se na místo zelené, ale na dřevo suché, sníž pijí, lečby prvé nožičkami svými vodu zakalily, vždycky pak smutným

hlasem svým toužení své pronášejí.“ I jako obraz *nevin-
nosti* jest holub, srov. *Zpěvanky I.*

Holubička sívá neurobí škody,

Sadne na kolejku, napije sa vody.

Srov. *Woiciokiego* Pieśni ludu, I. 73.

Na tej mogile, wyrósł ci dąbeček,

Na niej bieluchny siada gołąbeček.

„*Pozn.* Dusza, niewinie zabitego, przybiera zawsze postać białego gołębia podług wyobraźni ludu naszego.“

Přijmění holubice dáva se někdy i *pokrevným* a *přátelům*, ano i *mniškám* (pro čistotu). *vdovám* a *sirotkům*, k. p.

Ni bělajo golubuška, *sestrica*. Čel. I. 100.

Ach těščeňko hoľuboňko. Oles 496.

Družkám golubočkam. Popov. II. str. 34.

Černička golubka zalilatsja slezami. Pop. III. 7.

Udovičice golubičice! Vuk. I. 82.

Ža goraju vysokoju golubi litajut:

Ja otca, mati nezaznala, a muža nemaju. Čel. I. 156.

I ve starších slavských zpěvích holubi často se
zpominají v ohledu lásky, tak že někdy obsahem a osnovou
celých básní jsou, jako k. p. *Drevnija Ruskija Stihotvo-*
renija :

str. 46. 47. Dobrynja po slušam strěljajet sizych go-
lubej,

U molodoj Mariny Ignatjevay

U neje na chorošom vysokom teremu

Sidjat tut dva sizyja *golubja*

Calujutsja oně, milujutsja,

Želty nosemi obnimejutsja atd.

A komu není známa ve *Kralodvorském Rukopisu*
ona píseň o Zbyhoňovi:

Poletava holub se dřeva na dřevo,

Žalostivo vrká hoře všemu lesu.

Ach a zlobný Zbyhoň ohvati *holubicu* atd.

Všecky tyto a nesčíslné jiné zde nepřivedené slavské
národní písně potvrzují pravost našeho zřídlosloví, že
totiž *ho-lub ho-lubice*, tolik jest jako *ko* neb *sou-ľub*,
ko neb *sou-ľubice*; německy *Ge-lieb, Ge-liebter, Ge-*

lieb-te; latinsky *co-amor, co-amans*; poněvadž pak *l a n* často se zeměňují (k. p. lebo slebo, nebo anebo; lice nice; znamenie zlamesie; slunce, sol, Sonne; libare, německý nippen, Child Kind atd.) patří sem i *s-nub, s-nubiti, s-nubence*, které se u Slovákův krom toho podnes skrže *s-lub, slubenice, slubenica, zaslubenica* vyslovují; s nimiž stejné jest něm. *Ge-loben, Ver-lobte, Ver-lobte, Ge-lübde*; lat. *nuptiae* (sr. líbačka Flitterwochen), *nubere, connubium*, jejichž všech kořen jest *ljub*.

Nemůžeme při této příležitosti mlčením pominouti, že i v dějepisu Slavjanském holub několikráte co znamenitý úkaz se zjevuje. R. 946. ruská kněžna *Olga* obležená město Korosten skrže *holuby* zapálila, jimž na křídla a nohy sirku a jiné ohnivé věci přivázati dala; srov. *Nestor, Lietopis*. — R. 1683. dne 18. října, když *Sobieský* Turky při Vidni přemožené v Uhrách pronásledoval, u *Parkamu* dnem před svedenou nešťastnou bitvou posadila se *bílá holubice* několikráte před jeho proti nepříteli táhnoucí vojsko: Srov. *Briefe des Königs von Polen Johan Sobieszky an die Königin Marie Kasimire während des Feldzugs von Wien, Heilbron 1827*. str. 111. — R. 1709 když se o manželství ruského cesareviče Alexoje s Brunsvicko-Linebursko-Blankenburgskou kněžnou na hradě ve Wolfenbyttlu jednalo, *bílá holubice* vletši do museum posadila se na zeměkouli na to místo, kde ruská říše vyobrazena byla. Na tuto případnost složil slavný *Líbenický* (Leibnitz), právě přítomný, následující epigram: sr. Leib. opera Genevae 1768. Tom. V. str. 309.

Augurium Columbae 1709.

Blankenburgiaci musaeo in Principis orbem

Signat olivifero laeta columba pede.

Hinc Scythia in campis, illinc Atlantis in undis,

Scilicet et natos utraque regna colent.

„Na dvoře starých Rusův, píše *Karamsin I. 10.*, byly *kolubiance*, nebo *Rusové* (ovšem všickni *Slavové*)

milovali tyto ptáky již od starodávných časův.“ Odtudté viděti, jak ze hlubin národu vážen jest ten výraz *Komenského* v *Hist. o protiv.* k 44. str. 126, kde mluví o sprostnosti našeho *holubičího národu*. I Rusové ve starších časech maso holubi jísti se ostýchali, což někteří připisují tomu, že u křesťanův Duch S. v obrazu holubice se představoval; my příčinu toho výše klademe, znajíce, že ve starožitnosti i jiní národové holuby, za svaté je majíce, nikdy nejedli, aniž je kdy schválně zabíjeli, jakož o tom svědčí *Xenophon, Diod. Siculus, Clemens Alexandrinus, Hyginus* a jiní. Srov. i holubi v Benátkách, *Cestopis* str. 95.

II. Holub u Římanův

a s nimi spřízněných, jim podmaněných neb sousedních národův.

Od slavjanského *lub, ljub, ljuba, ho-ljub, go-ljub, poljub*, přijbili Římané své *co-lumba, pa-lumba, columbus, palumbus, palumbes*. Předložku *ko* Latínoci sice též mají, nikoli ale předložku *pa, po*, což samo již svědectvím jest slavjanskosti slova *palumb, pa-lub, paljub*. Ze slavsko-latinského *golub, columba*, povstalo celtické a valiské *kolommen, kolomen*; bretanské *koulm*; islandské *kolm*; škottske *kolom*; skandinávské *lom-r* (s vynecháním předložky *go, ko*); albanské *kolum*; cikanské *golumbos*; samojedské *gulju*. Ze slavsko-latinského *paljub, palumba* povstalo španělské *palomb*, a valasko-rumunské *po-rumb*, které u obojího národu holuba značí netoliko lesního, ale vůbec každého, nebo latinské *columba* tlumočí se ve španělských slovnících skrze *paloma*, v rumunských skrze *porumb*.

Jako u Slávův *holub* chybně odvozován ode všelijakých nevhodných kořenův, tak i u Latínkův slovo *columba* a *palumba*. Varro R. R. 3. 7. praví: „*Columbae a columinibus adpellantur, quod propter timorem naturalium summa loca in tectis captent.*“ — Mnozí ptáci ještě plašší a bázlivější jsou, aniž se tak zkrátí dají

jako holub, aniž hledá holub všady nejvyšší místa. Ještě směšnější jest odvod *Schalleriv*, Leip. 1804. I. p. 1971.

„Columba vermouthlich a κολυμβῶν urinari, naturo: und dass die Tauben sich gerne baden, ist bekant!“ Hasy, kachny a jiní vodní ptáci se ještě častěji koupají. — *Palumbes* odvádí *Io. Voss* od πάλλασσα, vibrare, moveri, palpitare; jiní od πέλασα, πελλος fuscus, lividus, zrov. naše plavý, plavák, sivák. I toto našim zdáním chybné jest. Říman sobě při svém *columba* a *palumba* nemáte pomoci, aniž pravé cesty najíti, neobrátí-li se ke Slávám; pročby *pa-lumba* jiný kořen mělo než *co-lumba*, anť jedno znamenají? *Pa-lumba* jest naše Po-ljub, Po-ljubek, Po-ljubiti amare, osculari.

☞ Jako jsme ve slavjanské poesii smysl lásky a ljuvení ve slově *holub* všady apatřili; tak to samo nacházíme i v latinských přírodopisných, mythologických neb básnických spisích, anť *holub* v řecko-římské mythologii *Venuši* posvěcen byl, a všady, buď v jejím tovaryšství mezi nymfami a družicemi, buď ve spřeží vůz její vezoucí, jej spatřujeme. Nebude nasmáimavo některé svědky o tom slyšeti. Sr. *Fulgentii* *Mythologicon*, Lug. Bat. 1742. p. 670. „In Veneris tutelam columbas ponunt.“ Joh. *Seldoni de Diis-Syr.* II. 3. Sacras Veneri columbas fuisse pueri sciunt. Ejusdem Deae quemadmodum ministras habitas fuerant: docet optime historia illa de cōlumbis circa Erycem montem in Sicilia volitantibus.“ O těchto holubích erycejských viz *Athenaeum Deipnosoph.* L. 9 p. 393. edit Casaub. „Ad Erycem Siciliae montem statim quidam sunt dies, anagogas vocant, (profectionem, exitum) quibus ajeant Venerem ad Lybiam discedere. Nullae tunc circa eum trsetum *columbae* apparent, tamquam abeuntem peregre Deam comitatae. Nono post die quod tempus *katagogia* (reditus) nominant, *columba* ex mari una provelat et in deae templum se recipit, sequuntur mox aliae. (Eryx bylo městečko v Sicilii slavné chloám Venuše, odkud i její jméno *Venus Erycina*). Autocrates tradit Jovem, cum virginem, nomine Phthiam, in Aegeio deperiret, in *columbae* figuram versum fuisse.“ — Týž L. 14. p. 655. „Cyprus (sr. *Venus*

Cypria) habet eximias *columbas*, *Semia* formosos pavones.“ I na ostrově Salamině, jenž Venuši svatý byl, bylo ne-sčíslné množství holubův jí ke oti chováno, rovněž i v městě Paphos. Sr. *Andreas Bajer*, additamentum ad Seldenum: „Rupertus ostendit fabulam de columbis, Veneris sacris curramque ejus gemmeum subeuntibus et suscepta domina volutantibus, vel una ovo insidente, post aliquot dies Deam Syriam excludente, ortam a *Semiramide*, Veneri illa sive Astarte Dercetse filia traxisse, utpote de qua historici tradunt ad locum fuisse expositam (unde origo Veneris e spuma maris) et columbarum alis fotam, coagulato lacte ex pastorum mapaliis surrepto ab iisdem nutritam et post mortem columbis consecratis honoratam.“ V řeči Syrské a Babylonské znamená *Semiramis* (sr. franc. ramier) holubici, zvláště lesní, columba montana, anť věřeno, že slavná Semiramis po smrti v holubici proměněna. *Calepini* Dictionar. p. 271. „Columbas esse in tutela Veneris, ideo factum putant, quia foetui semper indulgent.“ U Homera sluje Lada žili Venuše *matka holubův*, tak i u *Statia* Theb. IV. 255. „Quos Pharis voluorumque parens Cythereia Messe—“, ku kterémuž verši Lactantius následující poznamenání připojil: „Quae causa sit, quod Venus columba delectata sit talis est. Venus est Cupido, cum quodam tempore, voluptatis gratia in quosdam descendissent campos, lasciva contentione certare coeperunt, qui plus sibi gemmantes colligeret flores: quorum Cupido adjutus mobilitate pennarum, posteaquam naturam corporis volatu superavit, victus est numero. Peristera enim Nympha subito occurrit et adjuvando Venerem superiorem effecit cum poena sua. Cupido siquidem indignatus mutavit puellam in avem, quae a Graecis *Peristera* adpellatur. Sed poenam honor minuit. Venus namque consolaturae puellae innocentis transfigurationem, *columbam* in tutela sua esse mandavit.“ U téhož *Statia* I. Syl. II. 102. mluví Cupido k Venuši: „Hic nostrae deflevit fata *columbae*.“ Srov. též

Catulus 27. 9. Ut albulus *columbulus* *Dioneus*.

Virgil. Aen. VI. Tum maximus heros (Aeneas) maternas (Veneris) agnoscit aves.

Virgil. Eccl. III. Parta meae Veneri sunt munera, nam-
que notavi

Ipsē locum, aērise quo congressere *columbae*.

Ovid. Met. XV. 598. Perque leves suras junctis invecta
columbis (Venus).

— — 386. *Cytherejades* t. j. *Columbae*.

Amor. II. 269. Quin etiam turdone licet missaque *columba*
Te memorem dominae testificero tuae.

II. 650. Oscula dat Cupido blanda *columba* mari.

Patron. C. 85. p. 542. Domina inquam Venus, si ego
hunc puerum *basia*vero, cras illi par *columbarum*
donabo. (Burmanni nota: „Apposite, nam colum-
bae et palumbus Veneri sacrae erant.“)

Propert. II. 15. Exemplo junctae tibi sint in amore
columbae,

Masculus et totum faemina conjugium.

Tibul. 1. 7. Alba Palaestino sancta *columba* Syro.

Horat. I. Epist. 10. 5. Annimus pariter vetuli notique
columbi.

(Columbi zde = starci chlipní, zamilovaní.)

Martial. 12. 66. Basium tam longum quam sunt *nuptiae*
columbarum,

— — 11. 104. Da *columbatim* mihi *basia* mille,

Basia me cepiant blandas imitata *columbas*.

— — 13. 66. Ne vires teneras praeduro dente *columbas*,
Tradita si *Cnidiae* sint tici sacra deae.

Pozn. Z tohoto posledního nápisu viděti, že obě-
tování holubův (*columbae*) kněžím Venušíným zapově-
zeno bylo proto, že jí svatí byli (tak i u Rusův jedení
holubův) ačkoli obětování lesních holubův čili hřivnákův
dovoleno bylo, jako viděti u Properce, 4. 5.

Sed capse torquetae Venus o regina, *palumbas*,

Ob meritum ante tuos guttura secte focos.

Plin. 10. 34. Pudicitiae *columbis* prima et neutri nota
adulteria; conjugii fidem non violant com-
munemque servant domum.

10. 35. *Palumbes*. Castus omnibus similis atque
idem, trino conficitur versu praeteraeque
in clausula gemitu. Lisdem castitas tanta
est, ut adulteria morte puniant.

I rozličná přjmení a přisudky holubům u Římských básníkův dávaná ukazují na *lásku* a *Venuši*, k. p. Ovid. Met. 15. 366. Cytherejades columbae. Statius Syl. 3. 5. 80. Dianae columbae. Horat. Carm. 1. 39. 18. Molles columbae. U Plauta Cas. 1. 50. Asin. 3. 3. 103. jest *palumba* co poehlebovací slovo, aso i tolik co milenec, chlipník; Plaut. Bach. I. 1. 17: „Duae unum expectatis *palumbem*.“ Plaut. in Poem. 3. 3. 63: „Nos tibi *palumbem* ad arcem usque adduximus.“ Apul. Met. X. 249. „Teneo te meum *palumbulum*.“ Jako u Slávjanův jest časoslovo holúbkovati, holubiškovati, přiholubiti, tak i u Latinikův *columbare* neb *columbari*, srov. Senec. Epist. 115. „Quid si quis faeminae cirro crispatae, labris *columbatur*.“ Ve chrámech, na oltářích a penízech Římských, *Venuši* posvěcených, všudy se spatřují obrasy holubic. Římané stavěli stkvostné holubince, jejichž stěny bílou barvou ošlěny byly, poněvadž prý holubi tuto barvu obzvláště rádi mají. Srov. Paladius ap. Calep. p. 271. „Columbarium laevigatis et dealbatis parietibus.“

Ze všeho tohoto, jak viděti, tři pravdy vyplývají: *předně*, že pravost naší etymologie, *holub* od *ljub*, nejen duch slavské ale i římské poesie a mythologie stvrzuje; *po druhé*, že Římané své *columba*, *palumba* ode Slávův a to *rhinezmujičích* (lěb lumb), a *oizujčích* ne oizujčích (*pa*, ne pozdější *po*, říkavších) půjčili, a *pak* že slovo *palub*, *paljub* někdy i u Slávův v užívání bylo s tím rozdílem, že holub byl domácí, svatý, obraz čistoty a věrnosti manželské, *palub* (ovni depnák) lesní, divoký, obraz chlipné, smilné, nezřízené lásky. Holub, *columba* jest tedy podle nynějšího způsobu mlavení to, co *soukib*, *soumil*, co se spolu *ljubí* a *miluje*; *palumbes* jest to, co *polib*, *polibek*, *pocalok*, *pocalunek*, *pobozk*, *hubička*, co se *líbá* a *celuje*. Srov. *Leš* a *Po-leš*. — Odtudto ale i to patrno, jak důležitou službu pravá a stříslivá etymologie historii našeho národu prokázati a jakové blesky světla na její tmavé stránky hoditi může. Nebo odtudto přirozeně zavíratí lze: že Slávjané již před Plautem, asi 200 let před

Kristem, jistě v Itálii bydleli a s Latinšky v sousedství a ve vzájemné styčnosti žili, aniž cele nelatinské, ode Slávův půjčené, slovo *paljub paleb pa-lumba*, již u Plauta užívané nalézáme. To samo potvrzovati se může i o slově *holub goléb columba*, že, ačkoli se jak spojka *ko, co*, tak i kořen *lub lib* (lubet libet) i v latině nalézá, předce spolu s *palumbem*, od našeho, rolnictví a holuby od jakživa milujícího a pěstujícího, národu k bojovným a z loupeže živším Starořímanům přešlo. Kde rolnictví a s ním spojené lesnictví: tam holubi a *palumb.* — V rolnictví a v kupectví více slov a známostí Latinšci ode Slávův, než ti to od oněch vzali.

III. Holub u Germanův.

Zvučka *l* ve slovcí *ljub* (ho-lub) dvojí proměnu v Evropě podstoupila, netoliko onu, již dotčenou, že se ve slavskofimské řeči v ohledu na manželství v *n* změnila u výrazu *nubere nubtiae* čili *nuptiae*, *s-nubiti*, *snuby*, *snubnice*, místo *lubere*, *luptiae*; ale mimo to v germanských nářečích změnila se zvučka *l* v ohledu na ho-luba v *d*, t. *Dubu*, *Taube*. — U Ulphila gothického (r. 360) jmenuje se holub *Dubo*; u Otfrieda (r. 840) *Dubu* a *Diuba*; u Notkera (r. 1022) *Tabu*; v anglické řeči *Dove*. Milovati čili ljubiti ljubost jest u Ulphila *liube*; u Otfrieda *liob*, *liub*; angl. *Love*; odkud patrně, že *Dubo Djuba Tabu Dove* povstalo z *lub*, *ljub*, *love* obyčejným zvúček *l* a *d* zaměňováním; jako *Ulysses* a *Ὀδυσσεύς*, *lacrima* a *δακρυμα*, *lacio lacere* a *δακω*, *δακωω*; *luboký* čili s předložkou *h-luboký* *h-lubina* a srbs. *dabok dabina*, *debr*; sansk. *dub dubki*; sr. *tief*, *taufe*; *topiti*, tak i *lub* *ho-lub* a něm. *Tub Taube*, s nímž se i české *dub-nák doup-nák lépe srovnává*, nežli s *dubem* aneb s *doupětem*. Tato vzájemnost mezi *l* a *d* i v Sanskritu se nachází, sr. *Fr. Bopp Vergleich. Gramm. Berl. 1833. 1. S. 16.*: „Bekannt ist der Wechsel zwischen *d* und *l*. Auch im Sanskrit steht oft ein wahrscheinlich ursprüngliches *d*

dem l verwandter europäischer Sprachen gegenüber z. B. *dip* leuchten *dipa* Lampe, ist λαμπω, λαμπας; *déha* ist goth. *leik* (Leiche?), *dasan* δέκα, *daset*, lith. *lika* (vienolika = undecim) goth. *lif*. (in elf. zwölf, goth. tvalif).“ Srov. i sans. *dak* urere, splendere, a slov. *ligotati*.

Tento německý výraz *Dub Taube*, a skandinavské *lom-r*, důkazem jsou toho, že pták tento původně bez předložky *ho, co, pa* jmenován byl *lub ljub*.

IV. Holub u Řekův.

U Řekův sluje holub περισερός, holubice περισερά, kteráž slovo složeno jest z περισεῶς = praestans, eximius, a ερος = amor. Již Aristoteles toto upozoroval, píše: „περισερά παρά το περισσεῶς εραν, κυβσι γαρ ἀλλήλας.“ My však první slovo ne περισσεῶς býti pravíme, ale περισεῶς od περι a στοω ὅτι στήκω, ἰσάω, ač právě oboje περισσεῶς i περισεῶς jedno znamenají, totiž praestans, eximius, exemplaris, excellens. Druhá částka slova περισερον jest Ἔρος, Eros, Amor od ἔρω amo, se kterým se srovnává naše *jaro, jarost, jarý*, t. bujný, silný, mladý, milování hodný. Zdá se, že zastaralá předložka *ka, ho, ko, lat. co, con* někdy i zveličení a povýšení smyslu znamenala, srov. vrsu vrána černý a *ha-vran* černější, tak jako nyní předložka *arci* anebo *pře*, přemoudrý, přemoudrost, přeslavný, odkudž naše *ho* ve slově holub odpovídá řeckému περι ve slově περισεράi; řecké psk Eros jest naše *ljub*. Peristeros jest tedy *Arciljub, arcimil*.

Druhé jméno holuba u Řekův jst *phabs, phassa, phattos*, původně od φω φυτεω, φυσις; lat. fo, feo, fetu vel foeto, batuo (u Cicer.), futuo, faetus, fecundo fecundus femina; slav. býti, budu, bytnost, obývám, baviti se, zábava, bábě (= dítě), baba, babice, babiti; ind. bhū, bhava, bhavana. K tomuto prakoření patří i řecko-lat. baziare, bazinum; slav. bozati, bozkati t. j libati. Artemidorus Oneirocr. L. 11. 20. praví, že ἠφᾶσαι znamená meretrices, περισεράi psk čistotné

šeleďní matky“, srův. *holub* a *poljub*, *columba* a *palumba*. Se slovy *phabs*, *phassa*, *phattos*, *phattion*, u Aristophana Pl. 1011. *battion*, zdá se i jméno města cyperského *Paphos* ve svazku státi, Venuši posvěceného a peřickými děvkami pověstného. Sám Zeus navštívil pannu Pthiu v městě Achajském Aegium, v podobizně holuba, Anakreon Batylovi miláčku svému poslal holubici koupenou od Aphrodity, bohyně lásky, sr. přel. Rožnay-ho str. 13.

O milá holubinko! odkud, odkud letíš?

Co za přelibou vůni Dmeš vůkol v povětří,

I jakový tvůj úřad? „Anakreon mne poslal

Teď k mládku Batylovi, Mne prodala mu Kypriš“ atd.

Theokrit, Idyll 3. píše:

„Já ale dám spanilé mé hnočky panence *holoubka*
(*φασσα*).“

Aristoteles stanovuje jen jedno plemeno holubův, ale patero druhův, totiž *Peristera*, *Inas* (sr. hebr. *Ionas*), *Phabs*, *Phassa* a *Trygon* čili hrđličky. Ale slyšme dále Aristotela o holubích pišícího, v jeho Hist. 9. 7. „*Columbi in quibusdam intelligentiam et rationem humanam repraesentant; neque enim cum pluribus coire patiuntur; neque conjugium, jam inde a primo ortu initum deserunt, nisi caelebs aut vidua. Quin etiam faeminae parturienti mas adest et cultu omnique officio fungitur. Saepe etiam faeminam pigrius euntem ad nidum propter partus laborem mas percutit. cogitque intrare. Ita magna ex parte columbae mutuo degunt amore. Mare uno contenta et turtur at palumbes vivit, nec alterum recipit. L. 6. 2. Pecaliere illud columbis etiam est, ut in coitu, nisi ante mutuo osculentur mas non ascendat. Sed junior sit an senior interest: senior enim primum coitum osculo exorditur, sequentem et sine osculo agit; et junior quoties libet coire, toties osculatur. L. 6. 2. Columbae incumbunt ovibus ambo, vicissim, interdum mas, nocte faemina; perforant ovum pridie ejus diei, quae pellam excludunt; et fovent prolem ambo, ad certum tempus, eodem modo, quo ovis. Coeunt intra annum columbae, quippe quae saemestres*

nosse incipiant Venerem.“ Srov. *Athenaeus Deipnosoph.* L. 9. p. 394. „Nec vero ad interitum usque deserunt columbae aut masculos faeminae, aut faeminas marces, sed alterutro mortuo superstes viduam agit vitem. Deimachus narrat apud Iudes columbarum esse melinum (šlutý) colorem.“ Mythologie řecká nás učí, že v komonstvu Aphrodity čili Venuše následující bohkové a družice byly: *Eros* (Amor), *Anteros* (Gegenliebe), *Himeros* (Sehnsuchtliebe), *Peristeros* (Grosse Liebe), *Pothos* (Verlangen, Cupido sr. pýtám). Sr. Volmers Myth. pod článkem: „Peristera, griech. Mythel. Eine Nymphe in dem Gefolge der Venus, von Amor in eine Taube verwandelt.“

V. Holub u Hebreův a Indův.

V Sanskritu sluje holub *kapóta*, našim zdáním od kořene *kam kama* amor, cupido, obyčejnou změnou retních *m* a *p* (matřiti, patřiti, slůp columna, stopka, stepka, stemma, trepet tremula. Od indického *kapóta* pošlo lat. *Cupido*, jako od *kama cupio*. Naše *ljub, lib, lob, ho-lub, pa-ljub, ljubica* má se sanskritským *lubh* týž smysl i kořen; oboje však jest opět jen derivatum ze staršího a prostějšího kořene sanskrit. *le la* odkud *las, amare, amplecti; lela, cupidus, amans; slav. Lel, Polel, lá-ska lelkovati*: tak jako naše *rád, radost, radovati* a sanskr. *ram rata* od *ra* pochodí. Viz *Sláva Bohyně* str. 214. I iudicko-arabsko-latinské *Nelumbo, Nelumbium*, jináče *Lotos*, jenž jest květ lásky a plodnosti, zdá se býti v souvisu s kořenem a se slovy *ljub, poljub, palumba*. Viz *Sláva Bohyně* str. 247.

V Hebrejské řeči jmenuje se holub *Jona*, odkud i jméno *Joná* (Jonáš), *Jonan, Jan, Joan, Johan, Anna, Hanna, Annaniáš* atd. Srov. Baxtorfi Lexic. Hebr. p. 315. Kdo neumí hebrejsky toho odsíláme na vysvětlení slov hebrejských a kaldejských k Bibliím přidaných, k. p. ke Krmanovu a Falckovičovu vydání, str. 391, kde stojí: *Jonáš* holubice; *Jokanan, Jan* milotašček, mláček, *Anna* milostná, *Amaniáš* milost Hospodinova;

sem patří *Jonata* láska neb milost boží, *Jonadab* milostivost, laskavost. Holubice, obzvláště líhnoucí a plodící, byla v celém východu obrazem oživující teploty v přírodě. Před stvořením vznášel se Duch Boží nad vodami ve způsobu líhnoucí holubice (srov. Rabína Chagija u Wettsteina p. 268); když země po druhékráté vodou byla přikryta, bylť opět holubice Noachem vyslána, která nad vodami se vznášela a skrze přinešenou ratolest a pak svým venku zůstáním, navrácenou možnost života na zemi zvěstovala. I v hebrejské poesii jest slovo *holubice* výraz zamilovaný a pěstěný, sr. Píseň Šalam. 2. 14. „Holubičko má, ukaž mi obličej svůj. K. 1. 15. Oči tvé jsou jako holubičí.“ Pozoru hodno i to, že se u Židův holubičí oběti vztahovaly na *po hlaví, porod, očišťování*, odtud *šestinedělka* dvě *holoubátek* neb hrdličátek v obět přinášela, 3 Mojž. 12. 6. Luk. 2. 24. tak i v jiných *ženských* nemocech. Odtudto dá se snadno vysvětliti i ta horlivost, se kterou Ježíš prodavače holubic ze chrámu Jeruzalémského vyháňel, aby z něho *peleš lotrovskou* nečinili, Math. 21. 13. Ti zajisté, kdož holuby chovali a prodávali, přináleželi obecným domněním do počtu zlodějův, *svodníkův*, bráčův a těmto podobných zloprověstných lidí tak, že ani jen svědectví před soudem o něčem dávati nemohli, sr. Joh. Selden de diis Syr. II. 3. Samaritáni, od Židův nenávidění, dle žaloby těchto ctili prý na hoře Garizim holubici pod jménem *Achima*, *Ahima* co božství. *Achima* ale pochodí od *ahab aheh* amavit, které opět s indickým *kam* souvisí a libost, lásku značí; tak že *holub*, *golubica*, *ljubica*, *Lel*, *Po-Lel*, *columba*, *palumba*, *Duba*, *Taube*, *Cupido*, *Eros peristeros peristera*, *phabs*, *kapóta*, *jona*, *achima* jeden a týž smysl mají.

Z toho viděti, jak příhodné a malebné názvy uměli naši předkové a tvořitelé řeči věcem přirozeným, zvláště živočichům a ptákům, dávati; jedním slovem vyrazili celou povahu neb aspoň nejhlavnější vlastnost živočichův. Tak žížaly, hmyzy a zeměplazy: k. p. mol (od mleti), hrobák, chrobák (hrabati břebsti), červotoč, hovnívál, ucholak, ucholez, letks, brouk (brk), včela

vučela (zvuk), chroust (chřest), pijavice, stěnice (stěna), ploštice (ploský), housenka (vous fous), stonoh, světluška atd. Tak jména *ssavcův*: s-lon od sklonění slo-nění se ku dřevu (der Anlehner), medvěd medjed, ostrovid, velryb, nosorožec, jež (sr. jehla), lenoch, mravečník, ťchoř (od smrdutého tchu dechu), lis liška (od lísati se, lichý). Anebo jména ptákův, od *barvy*: pstros, straka, strakoš, labuť (sr. albus, jakoby albuť běluť), červenka, vrána, havran, riab (grau) jeřabice, jeřáb, v-rabec; sinogarlica, hrdlička (od sivého obojku vůkol hrdla), žlutonožka, jména od *zpěvu* a *pění*: píske, pěnice, pěnkava, pinka, přepělice, slavík; jména od *zvuku letem* neb *hlasem* vydaného: vučela včela, vukač bukač, kvíčala, krkavec, kukačka, křehař, sýkorka (syčeti), kvočka, kločka; jména od *postavy*: křivonos, brkoslav, stehlík (štíhlý), kulich (od kulovitosti); od *potravy*: mršák (kršák), konopka; od *obyčejův*: strakopud, vioblav, třesořitka, potápka, pustovka, kozodoj, netopýr (nocopták); od *hnízdění*: vranohnízd, lednáček, skalník, strnad; od *hněvu* a *dravosti*: sup (supěti, sápati), luňák (srov. lat. lanisare, raniti), káně (kaniti, geifern, zürnen), snad i so-kol, vend. zakol (srov. kláti); od *bujnosti* a *chlipnosti*: kokoš kohout, od *lásky* a *ljubosti*: holub, paljub.

SLOVNÍK
slavjanských umělcův
všech kmenův,

**Jmenovitě malířův, rytcův, řezbářův, litecův a kraso-
stavitelův**

od nejstarších časův až k nynějšímu věku, s krátkým životopisem a udáním znamenitějších, zvláště národních, výtvorův

od

Jana Kollára.

Vysvětlení některých uměleckých výrazův :

- bysta* = poprsí, z řecko-lat. *bustum* = z hlíny pálený obraz.
- krajolik, krajolika* (od kraj a líčiti: illyr. *slika* = obraz)
krajevid = Landschaft; *krajolikář* = Landschaftmaler (sr. Majolika?).
- kresliti* = rejsovati, *kreslič* = rejsovník, sr. kres
okres okrělek, čára čárka.
- miniatura* = malý drobný obrázek.
- mozaika* = malování berrvitým kamením.
- náhledina, názor* Ansicht k. p. hradu, města.
- odlika, poobraz* = kopie.
- podobizna* = porträt, *podobizník* = Porträt-Maler.
- podšary* = Gruntirung.
- polovypuklé* = halberhaben, Basrelief.
- příchuť, příchutenství* = Manier, Laune.
- smalt* = Emailmalerei.
- socha* = statua; *sochař, sošník* = statuaricus.
- stěnomalba, navápní, námazivná malba* = Fresco.
- tichotina, ticholika, nehybina* = Stilleben.
- rez rys rysina* ryzovati rejsovati, *obrys, obraz.*
- vzor, vzorek* Modell, *vzorkovati* modelliren.
- životolika, lidolika* = genre, scena ze života.

Slovník slavjanských umělcův.

A. Umělci Slavopohanští.

„Die beschränktesten, meistentheils wenig erfreulichen Kunstamfänge eines Volkes, müssen dem Geschichtsschreiber eben so wichtig wie die vollendeten, grossen Kunstwerke sein.“

J. D. Fiorillo Gesch. d. zeichn. Künste in Deutschl. XI.

Bolehostáti krasostavitelé, řezbáři a sošníci; sr. *Vita Otton. L. III. 5.* „Hologasti (Bolegasti) clericus fanum intravit, illic clypeus operoso artificio auri laminis tectus, Deo *Herovito* consecratus.“ Tak i v *Havelberku*.

Braniborští líci a kresliči; sr. *Beckmanns* Beschreib. d. Mark Brandenburg II. p. 398. 400., kde píše Beckmann, že z vendických hrobův vykopal „Urnen, eine metallene Giesskanne, ein gutgegossenes wildes Schwein; dass auf einigen Urnen Umrisse von Löwen, Bären und Adlern mit einem Stifte gezeichnet worden sind.“ Tento *vepř* jest indická *Varaha*-avatara *Boha* *Višnu*; i u *Dithmara* L. VI. se *aper magnus*, co pávářivost slavjansko-modlařská, zpomíná. Viz *Sláva Bohyně* str. 254. Sem patří i tak zvaný *obrovský sloup a oltář* na skále nedaleko *Auerbachu*, dílo slavjanských rukou.

Č e š t í, jmenovitě *Králohradečtí* líci; Viz *Dobrovského* *Slavin* str. 416. „Wer erklärt uns die beiliegende Figur, die einen slavischen Götzen vorzustellen scheint? Die Tracht wenigstens ist ächt Slowakisch. Die Figur

ist von Bronze gegossen und ward im Königgrätzer Kreise in Böhmen gefunden.“

Karentští (lat. *Carentia*, na ostrově Raně) *krasostavitelé*; *Saxo Gramm. I. 14.* „Insignis hic vicus trium praepollentium fanorum aedificiis erat, ingenuae artis nitore visendis.“ — *Řezbáři, týž*: „Factum quercu simulacrum, quod Rugiaevithum vocabant, in ejus capite 7 facies, totidemque gladios cum vaginis ejus lateri artifex conciliaverat. In aede proxima Porevithi simulacrum colebatur; Porenuthi statua quatuor facies repraesentans atd.“

Kyjevští sošníci; *Nestor* při r. 980. opisuje sochu *Perunovu* od Vladimíra na chlumu postavenou, že byla dřevěná, se stříbrnou hlavou a zlatými vousy; tam byly i modly Chorsa, Dažboga, Striboga, Samergla a Mokoše.

Lutičtí malíři; *Ditmar L. 7.* „Lutici redeuntes irati dedecus Deae suimet illetum queruntur. Nam haec in vexillis formata a quodam Herimanni marchionis socio lapide trajecta est. Et cum juxta Wurcin Müdam transire voluissent, Deam cum egregio 50 militum comitatu alteram perdidere.“

Novgorodští sošníci, *Nestor* při r. 980. píše, že Dobrina dal nad řekou Volchovem sochu *Perunovu* postavití.

Orekundští (něm. *Arkona*, na ostrově Raně) *krasostavitelé*: sr. *Saxo Gramm. L. 12.* Medium urbis planities habebat in qua delubrum (chrám), materia ligneum, opere elegantissimum visebatur.“ *Malíři, týž*: „Exterior aedis ambitus celamine renitebat rudi atque impolito picturas artificio varias rerum formas complectens.“ — *Řezbáři, týž*: „Ingens in aede simulacrum (socha) Svantoviti ut artificia industriam Rugianorum ritum incultu caputem aemularem putares.“ Hlavu tohoto Svatovíta poslal r. 1160 biskup Absalon papeži Alexandrovi IX. do Říma, kde se snad ještě nalézá; ostatní tělo spálili Dánové.

Polští. V dómě Gnězdenském jsou dvě prastaré sochy z pískového kamene de oltáře vezděné; v ležích

postavě, se hlavou pozdviženou, proti sobě postavené, s odpadlými již nohama a rukami. Všeobecná jest pověst, že to *Lel* a *Polel* jsou, s pohanského chrámu sem na památku přenešeni. (I ve chrámě Krušvickém nalézají se malby, božení *slavopohanských model* skrze Měčislava, představující).

Ratiborští sošníci; *Konrad Potho*, v *Kronice Sasův* takto zdejší sochu bohyně Živy opisuje: „Ta modla slula Siva, měla ruce na hřbetě. V jedné ruce držela zlaté jablko, v druhé hrozen se zeleným listem, její vlasy visely až k lýtkám.“

Reterští krasostavitelé, řezbáři; *Dithmar, Chron. L. 4.* „Est urbs in pago Riedereram, Redigost nomine, in eadem est fanum de ligno artificiose compositum; hujus parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, exterius ornant, interius Dii stant manufacti, singulis nominibus insculptis.“ *Adamus Bremen. L. II. 12.* „Civitas Rethre, sedes idololatriae; templum ibi constructum est daemonibus magnum, quorum princeps Redigast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus.“ Sem náležejí i některé z tak řečených Bodrických, r. 1687—1697. v Prilvici na zříceninách Retry od pastora Bedřicha Sponholce v zemi nalezených a od Maše opsaných starotin, slitin a model; ať my je s Levezovým všechny za novokuté a podvržené vyhlásiti za dobrými přičinami nemůžeme. Sem patří i kamenná socha Černoboga, nyní v Bamberku před hlavním chrámem; a oltář Krodův v Gosláru.

Rohličtí řezbáři a stavitelé; Rohlice město v Mišni nad Muldou mezi Lipskem a Kamenicí, u Dithmara Rogalice, nyní něm. Rochlitz. Zde stál slavopohanský chrám, v němž *modla* se zlatým mužským oudem, t. j. Siva s lingam; Srov. *Sláva Bohyně* str. 286; na svalinách tohoto chrámu vystavil císař Jindřich I. čili Ptáčušk, chrám křesťanský s. Petra zasvěcený. Srov. *Knauth Prodróm. Misn. p. 256. Fiorillo Gesch. d. deutsch. Mahler. str. 453.*

Slezští; obraz boha *Tyra Tura* (sr. *Turice* trizna) nalezený v horním Slezsku, nyní ve Vratislavi v univer-

sitské sbírce starotín, jemu podobný nalézá se i v Boddriokém Velehradě čili Meklenburce (Wiener Jahrb. II. 67).

Sorabští litcové a řezbáři; *Bertram*, Nachricht vom Püstrich, Sondershaus. 1811. „Püstrich, ein sorbisch-wendischer Götze, dessen metallenes Bild in Rotenburg gefunden und in Sondershausen verwahrt wird.“ Viz dále Sláva Bohyaě str. 313. *Dithmar L. 7.* „Domesticos colunt Deos. Audivi de quodam baculo, in cujus summitate manus erat, unum in se ferreum tenens circum, quod cum pastore illius villae, per omnes domos singulariter ductus, in primo introitu a portitore suo sic salutaretur vigila, Henil, vigila!“ Sem patří co řezbářská díla, i kytary čili housle oněch tří k Čenu Avarskému od baltických Slavjanův vyslaných poslvů.

Starogradští, ve Vagrii, sošníci; sr. *Bangert* ad *Helmoldum*: Stabat Prove virili forma in columna, corona caput redimitus, oblongis atque erectis auribus, altero pede tintinabulo insistent, ocreas etiam indutus, dextra ferrum rubrum tenebat, altera vexilli contum quatiebat.“

Štětínští krasostavitelě, řezbáři, malíři; *Vita S. Otton. L. III. 31.* „Iacundum erat spectaculum, cum simulacra mirae magnitudinis et sculptoria arte incredibili pulchritudine caelata. etc. —“ „Continua, mirabili cultu et artificio constructa; interius et exterius sculpturas habens, de parietibus prominentes, imagines hominum, volucrum et bestiarum tam proprie expressas, ut spirare putares ac vivere; quodque rarum dixerim colores imaginum extrinsecarum nulla tempestate nivium vel imbrium fuscari vel dilui poterant, ita sępte industrita pictorum Cornuam etiam grandia taurorum agrestia decorata et gemmis intexta potibus apta et cornua cantibus apta, mucrones et cultros, multamque supellectilem preciosam, reram visu, pulchram in ornatu, ad honorem Deorum suorum ibi conservabant.“ *L. II. 13.* „Cum effigies idolorum ab Ottone destruerentur, sacerdotes auream imaginem Trigelavi furati extra provinciam abduxerunt. Trigelaus, tricapitum habebat simulacrum, quod aurea cidari oculos et labia contegebat.“ Ant s. Otto

tyto zlaté tříhlavy spolumspojené, ale od těla odtržené, do Říma papeži Honoriovi II. poslal, na důkaz obrácení těchto slavjanských pohanův ku křesťanství; možno, že tam posud k nalezení jsou, snad ve Vatikánské bibliothecě v tak řečeném „*Museo profano*“, kde se právě pozůstatky pohanských model, zbrojí, nádob atd. zdržují.

Viaetští krasostavitelé, řezbáři, litcové. Město to mělo krásné chrámy, jeho brány potaženy byly pozlaceným broncem, na jižné bráně spočíval lev.

Volinští čili *Julinští* řezbáři; *Vita Otton. L. II. 1.* „*In Julia idolorum statuas auro et argento decoratas atd.*“

K těmto se připočítati mohou ještě i rozličná umělecká díla a pozůstatky: urny, nádoby, meče, nože, spinky, peníze a jiné ozdoby, větším dílem ze slavjanských hrobův, vykopané; srov. Schröter Friderico-Franciscianum, Ludwigslust 1824. Sbírkou Uroz. p. Františka Kubiniho v Novohradské Stolici; Professora Zipsera v Bystrici; Ur. p. Mik. Jančkoviče a Museum v Pešti; Museum v Praze, v Petrohradě, ve Varšavě, v Berlíně; sbírky a archivy knížat Bodricko-Velehradských (Meklenburg), Putbuských atd. Když se všechno toto spolushromáždí a zveřejní, mimo Řeky a Římany sotvy který jiný křesťanský národ bude se moci i tak mnohými i tak znamenitými uměleckými pozůstatky z pohanských časův honositi, jako Slávia. Ostatně srovnáváme-li nejstarší slavopohanské modly, sochy a chrámy s indickými, z podobnosti obou souditi nutno, že Slavjané nějaké známosti v malířství, řezbářství a stavitelství již z Indie do Evropy přinesli.

B. Umělci Slávokřesťanští.

1. *Vůbec; předběžná dějepisná poznamenání.*

R. 531—538 dal císař Upravda (Justinianus), původem Slavjan, v Cařihradě slavný chrám s. *Žofie* stavěti, který k nejstarším a, mimo chrám s. Petra

v Římě a s. Pavla v Londýně, i k největším a nejkrásnějším chrámům křesťanským přináležejí, jsa 27 stěevicův dlouhý, 240 široký. Zaopatření a přivázení látky a staviva trvalo $7\frac{1}{2}$ leta, samo stavení $8\frac{1}{2}$ leta, při čemž denně 10,000 zedníkův pracovalo; 452 centnýřův zlata vynaloženo bylo, když zdi ještě jen 2 lokte nad zemí stály. Oltář záležel ze zlata, stříbra, z roztlučených perel a jiných drahokamenův; tak i svaté nádoby, kalichy, konve atd. byly z ryzého zlata a stříbra. Tito kalichové měli 12,000 šátkův čili prostěradel perlami a diamanty protkaných, pak 600 révovitých svícňův pro hlavní oltář a 7 zlatých křížův, z nichž každý 1 centnýř vážil. Sloupové chrámu boční byli z porfyru a egyptského mramoru; čtyři obromné pilíře nesly kupli, která ve způsobu malých kostek zlatou mosaikou obložena byla. V kupli jest nápis: „Bůh chrám tento založil, proto nebude zkažen!“ Ale již 20 let po vystavení kuple ta zemětřesením strokotána a celé stavení značně porušeno. Při obnovení, které ještě Upravda dožil a způsobil, stala se kuple o 15 loktův nižší. — Když Upravda r. 538. poprvnkrát do tohoto hotového chrámu vstoupil, padna na klekádko s rozprostřenýma rukama zvolal: „Sláva buď Bohu, jenž mne ze hodného měl k vykonání takového díla! Šalamoune, já jsem tebe převítězil.“ Téhož dne bylo 1000 volův, 1000 ovec, 600 jelenův, 1000 sviní, 10,000 slepic zabito, 30,000 měřic obilí a 3 centnýře zlata mezi chudé rozdáno. Stavitel tohoto chrámu byl *Anthemius z Tralles*: on byl první, jenž se osmělil dutinu na obloucích stavěti. A však plán a obrys k němu sám Upravda shotovil; on stavěl ještě i jiné budovy v Cařihradě, k. p. brány, tak řečené Upravdovské pavlače, chrám Jerusalemský, anobřz celé jedno předměstí, dle něho Upravdovským zvané. Srov. Nic. Alemanni, Notae in hist. Arcan. Procop. Venetiis 1729. ad Cap. 18. „Justinianus architecturam ita callebat, ut multorum aedificiorum ichnographias et sciographias ipse delinearit et modum artificibus praescripserit: de templo S. Sophiae, de regiis aedificiis Heraeanis et portu testatur Procop. L. 1 aedif. de civitate Dara L. 2. de templo

Deiparae Hierosolymis L. 5. et aliis.“ Srov. Procop. de aedif. C. I. 2. „Justinienus Constantinopolitanam Ecclesiam, quae Magna dicitur, aedificavit, non modo suis sumptibus sed labore etiam *ingenii* et praeclara animi contentione. Mandata confecerunt artifices.“ Nestělsný jest počet chrámův, palácův a jiných budov od něho v Cařihradě a jinde vystavených, tak že Prokop netak jejich opsáním, jako raději jen vypočítáním celou knihu naplnil (de aedificiis); i návrhy a nákresy od Upravdy k nim předkem umělcům dané vypisuje Prokop. Upravda byl původce a učitel tak řečeného *byzantinského slohu* ve stavitelství, který odtud povstal, že v něm řecké a slavské formy a živly spojeny byly. Jeho charakter jest *pokoj, prostota a velikost* (vlastnosti slavjanského národu). Odkud se vysvětliti dá i ona silná ustavičná náchyllost slavjanských knížat, k. p. slavobulbarského Borisa, Rastislava, Svatopluka, Kocela, ruského Vladimíra, srbských županův a jiných, ku Cařihradu, k řeckému obředu a k tomuto chrámu s. Žofie. Sám Privina dal v tomto Slavo-Upravdovském čili byzantinském slohu svůj hrad a chrám (Salavár) nad Blatonem stavěti. Tento chrám s. Žofie byl vzor tohoto slavořeckého slohu, odkudž se potom do Itálie k Longobardům dostal a čsem po celém křesťanstvu se rozšířiv až do počátku středověku panujícím byl u křesťanův, snobřž přešel i k Arabům. Podle tohoto vzoru a chrámu s. Žofie staven byl chrám s. Marka v Benátkách, s. Vitale v Raveně, dóm v Pise atd. Karel Veliký uvedl tento stavitelský sloh do Germanie, Vladimír do Rus, kde chrám s. Žofie v Kyjevě tomuto nejen slohem, ale i jménem rovný. Z tohoto slavořeckého Upravdovského slohu a chrámu s. Žofie narodila a vzdělala se novější křesťanská římská architektura, sůrovost pak, nemotornost a končourovitost germansko-gothické jest jím značně zmírněna a sjemněna. Pozdější osudové zhavili chrám tento jeho pokladův. Mehomed II. učinil z něho tureckou mošeí; Murat III. vynaložil 50,000 dukatův ku pozlacení obrovského půlměsíce, o němž Turci říkají, že 100 mil daleko v moři bleak svůj rozšiřuje. Známo jest, že mezi Turky vše-

obecná víra panuje, že chrám tento nevyhnutelným osudem (po 400 letech) opět ke Slávům přejde. — Srov. *Prokop. de aedif.* 1. *Hammer Gesch. d. Osman.* O Upravdovi sr. *Cestop.* str. 197. 198. (Upravda byl první, jenž r. 560. i hedvábočervy čili jejich vajíčka a morušové, skrze dva mnichy, z Indie do Cařihradu přinesti dal k vyvozování hedvábu; a od této Cařihradské osady pocházejí všickni evropští hedbávní červi, dílny a morušové stromy, anž z Cařihradu do Italie, do Francouz, Španělska, Německa, Anglicka přešli. Co pak koli kdy kde krásného a znamenitého od Slavjana, ze slavjanské krve a duše pošlo, to jest naše, to jest zásluha a čest Slávie, jako zde Upravdovské čili byzantinské kráso-stavitelství a hedbávnictví. Upravda nejen dle těla s celou svou rodinou byl Slavjanem, ale, pokud to jeho položení a ouřad dopouštěly, i dle ducha a srdce, anž podle mnohých míst a návěstí u Prokopia (k. p. *De bello Goth.* L. 3. C. 14.) Slavjanům, svým krajanům, byl laskav, s nimi ve přátelství žil, jim nejen kraje a ohrady k osazení, ale i peníze a dary dával a posílal. Upravda ještě i jako císař slavjanskou řeč nejraději mluvil, svou slavjanskou vlast miloval, slavjanským krojem se odíval a slavjanským obyčejem živ byl (*Prok. hist. Arc. C. 14.* „Ad Barbarorum (Slavorum) morem se comparavit sermone, habitu, ingenio.“ *Agathias L. 3.* „Justinianus Bederinam patriam mirifice ornavit; muro eam circumdans quadrangula figura singulis angulis turrim imposuit.“ srov. *Šalavár*). Jako jeho otec *Iztok*, matka a sestra jeho *Vilenica*, tak jeho přirozený syn slul *Zirus*, *Zir*, srov. *Žir*, *Žirko*, *Kroměžir* atd. I vojvoda Upravdáv, nesmrtelný *Bélizar*, nejen sám osobně slavjanské jméno měl (Bělý a záře), ale i jeho kůň *Bélan Bielan*, o němž *Prokop L. 1. C. 18.* píše: „Behisarius equo vehebatur bellicosissimo, qui toto fuscus corpore anteriorem capitis partem a summa fronte ad nares eximio candore (bělost, odkud bělan) insignem habebat; equum ejusmodi vocitant graeci *Phalion*, barbari (t. j. Slavi) *Balan* (chyba buď ve vyslovení, buď ve psaní, místo Bělan). I kůň *Zrinského*, *Perven*, koncovkou anž tomuto podobný byl.

R. 680. Slavjané jižní štítí se vzývání obrazův, ku sněmu Cařibradskému, kde se o tom jednalo, ani přijíti nechtěvše aby ku podpisu nuceni nebyli. Srov. *Concil. Tom II. fol. 18.* „Expectavit totius Concilii servilis nostra suggestio omnes adjuvare: ne, si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium, tam Longobardorum quam *Slavorum*, plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur, quie de hoc curiose satagere non desinunt.“ Ondřej Vengerský, *Slavonia Reformata*, str. 6. přidává k tomuto místu toto poznamenání: „Apparet ex hoc loco, Slavos adhuc illo tempore aversatos fuisse imagines; nam ad illud Concilium, quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere.“

R. 840. Privina, kníže první Nitřanské potom Blatenské, co milovník malby následovník slavořeckého stavitelství, r. 840., sr. Anonymus Salisburg. u Kopitara str. 75. „Privino misit Luiprammus archiepiscopus magistros de Salzburg *muratores et pictores.*“

R. 860. Boris, kníže Bulharův, co oblíbený malířství; sr. *Symeon Logotheta* ap. Stritter II. 571. „Bogor Bulgarorum princeps, Methodii pictoris manu ac penicillo iudicium futuramque retributionem in suis aedibus depingi curavit.“ *Cedrenus* ibidem: „Cum Bogoris princeps venatione supra modum delectaretur, iis cupiens non tantum cum venatum exiret frui, sed etiam in otio; novam domum aedificavit et monachum Methodium historiis eam totam exornare iussit. Hoc itaque amore captus monachum quendam ex nostris Romanum pictorem Methodium accessit. Ubi autem virum coram habuit, divino nutu ac providentia: Nolo, inquit, depingas hominum in bellis caedes aut bestiarum ferarumque jugulationes, sed quod videntibus solo aspectu terrorem injiciat, ac quod pictis coloribus in stuporem agat. Is vero, nihil perinde terribile esse ac secundum Dei adventum, hunc illi graphice omniique artis conatu pinxit, atque hinc justos praemia laborum percepturos statuit, illino scelerum reos male gestorum fructus decerpentes iudice nimirum ad intentata propellente supplicia duriusque a se repellente.“

Hæc princeps absoluta tabella, ut oculis conspexit, divina edoctus mysteria, intempeste nocte baptismatis munus consequitur.“

R. 877. dal Kocel syn Privinův v Kocelově (Hesilburg, čili Vesprim), stavěti chrám s. Michala archangela. O Kocelovi srov. naše pojednání v Zoře. r. 1840. str. 275 (Rod Cilsky Celsky Cilie má se za jeho potomky: snad původně Ko-celsky Ko-cilský? tak že předložka *ko* odpadla).

R. 987. Vladimír, velkokníže Ruské, když r. 987. jakýsi nejmenovaný, od Řekův přisláný mudro, jemu obsah písem ss. vysvětlil, a pak obraz ukázal poslední soud představující, kde spravedliví do ráje jdou, hříšníci pak do věčného zatracení. Tím pohledem Vladimír tak proniknut byl, že zalkal hluboce říka: blaze spravedlivému, běda zlému. I nakloněn byl tím ku přijetí křesťanského náboženství. Srov. *Nestor* při témž roku.

R. 996. Vystaven chrám čili kapla s. Vojtěcha v Ostřihomě v Uhrách. Pod obloukem brány byl obraz s. Marie sedící, z modrého mramoru roucho mající, a Krista na ruce držící. Na levici stál Štěpán král s anjelem meč držícím a se stromem; na pravici biskup Vojtěch s knězem kadidelnici držícím vedle nich též strom. — Král Štěpán měl na ruce tento nápis: „Suscipe virgo pia, mea regna regenda, Maria.“ Panna Maria též na ruce: „Suscipio servanda tuis si jura Sacrorum sumat Adalbertus sicut petis.“ — S. Vojtěch též na ruce: „Anno Virgo tuis jussis ac exequar ut vis.“ — Romy tohoto chrámku s. Vojtěcha zachovávají se co svátosti v nové veliké basilice v Ostřihomě. (Sr. J. N. Mathes, *Veteris arcis Strigon. Monumenta*, Strig. 1827.)

R. 1081. Čeští vývodové poslali darem Pasovskému biskupu Altmannovi, klášter gothvický v Rakousích vysvěcujícímu, *Obraz Panny Marie* ku podivu krásně vedle *řeckého způsobu* (sr. Upravda) malovaný.

R. 1184—1202. Srov. *Slovo o pluku Igorově*, vyd. V. Hanky str. 42. „Igor jedet po Boričevu k sviatej Bogorodici Pirogovšdej.“ Slavorus Pirogoš přinesl obraz matky boží z Konstantinopole (sr. Upravda a chrám s.

Žofie) do Kyjeva, která později do Uspenského chrámu v Moskvě přenesena byla a Vladimířská Bohorodice slove.

R. 1129. Český kníže Soběslav dal stěny chrámu kláštera Vyšehradského omalovati (depingi fecit). Hájek jmenuje při tom malíře *Tomáška*, jehož jiní neznají, tak jako i pod Neklanem *Miroboje*.

R. 1348. V Čechách, v Praze malířský řád čili škola: Viz *Fr. Palackého*, v *Časopise Mus.* V. str. 169. „V historii malířství středního věku v Evropě činí se také chvalná zmínka o české škole malířské, kterážto jak od německé, tak i od jiných tehdejších škol podstatně se dělila; mezi hlavní znaky její počítá se ušlechtilý ráz obličejův svatých a světic, čistě kreslený ale téměř jednotvárný a bez plastické ukončenosti; nedbalost ve formách rukou a nohou; naproti tomu přirozená lehkost a gracie v zahybování oděvův. Z pozůstalých památek viděti jest, že již i před císařem Karlem IV. v Čechách malířství prospívalo; pod tímto panovníkem ale tak zkvetlo, že před husitskou válkou malíři v severních krajích Evropy obyčejně z Prahy naučení svého nabývali. Zde pak již r. 1348. zeraženo bylo zvláštní bratrství malířské, s. Lukášův ke cti, kteréžto až do minulého století ve svém řádu se udrželo. S malíři v jednom pořádku byli také řezbáři, sochaři, na skle malíři, krumplíři, illuminatoři, lištáři, štíteři, zlatotepci a sklenáři.“

R. 1404. Stěnomalby v Praze. Sr. *Hájek* r. 1404. „Jakub a Kunrad z Kandelberku, Angličané měli svůj byt u jednoho hospodáře, kterýž slul Lukáš Velenský, jehožto dům byl na Novém-Městě, u Černých Kos na příkopě. I žádali jsou toho hospodáře, aby jim dopustil, že chtějí dáti sobě Mazhaus zmalovati, a on pro ozdobu domu svého tak učinil. I rozkázali namalovati po jedné straně Pašiji Pána Krista a po druhé obcování papežovo. Nejprve an papež jeda slavně na koni ve zlatohlavě do Říma a kardinálové za ním, též na koních drahými oděvy přistřených. Na druhé straně an jede Pán Ježíš pokorně do Jeruzalema a učenci za ním pěšky bosýma nohama. Opět an papež má tré-

násobní zlatou korunu s pán Ježíš bílohovou a trnovou. Mistr J. Hus častokráte činival zmínku o tom malování na kázání.“

R. 1495. V Polsku v Krakově malířský řád. Srov. Powszechny Pamiętnik nauk i umiejętności. Krakow 1835. II. str. 311. „Ještě z r. 1497. dochowują się přepisy rady miejskiej dla cechu šklarskiego, malarskiego i gotšlagierskiego (zlatotepeckého), jako razem polčonych w Krakowie, które w r. 1581. król Stefan Batory własnym podpisem zatwierdził; oddane są w następujących wyrazach:

„Kto mistrzem ostác chce, będzieli między malafami, šklafami albo gotšlagerami, ten się najpierwój w cechu opowiedzieć, ktemu též dwie lecie u jednogo mistrfa robić ma, i každý mistrfstak albo řemiosło swoje dokazać ma, jako jest obraz Panny Maryey z dzieciątkiem, wtóre krucyfix, trecie Jeřego šwiętego na koniu, które stuki mistrfowie oglądać mają, ieřly on jest biegly w nauce swojej. — Którykolwiek skliař maluje na sklie, on w ogniu skła nie wypali, tak řebi řymało farbę, ten ma być karan šością grószy na zbroję.“

V Krakově v kostele P. Marie nalézají se nad velkým oltářem tři různobarevná okna z česu Kazimíra Vel., jejich malby představují předměty z písem s. jmenovitě ze živobytu Krista P. Výborná to národní práce.

K nejstarším řezbám, asnad k časům obracení Slavjanův na křestanství, přináleží knoflík čili raději rukovět ze staré biskupské holi, jenž u počátku tohoto století ve Slezské Vratislavi, při vykopání fundamentu jednoho stavení u Matiašovského chrámu, nalezena byla. Jsou na ní mnohé a krásné obrazy svatých, cherubův a života Kristova vyřezány, všecko s vysvětlenými cyriliskopísemními. (*Wiener Jahrbücher* III. 67.)

2. *Obzvláště.*

I. Malíři a kreslíči.

Adámek, Jan, miniaturní malíř, posud *) ve Vídni žijící.

Alexandrov, Slavorus, historický malíř našeho století. Roku 1805. obdržel velikou odměnu akademie Petrohradské.

Alexejev, Slavorus v Petrohradě, zdržoval se dlouho v Itálii a byl v Benátkách učeníkem Canaletovým, v jehož maníru znamenité perspektivné názory Petrohradu maloval. † 1808.

Alexiíc, Nikolaj, Srb malíř, učeník Arsy Theodoroviče, ještě žijící; maloval posmrtní podobiznu Sabby Tekeliho, velikého Mecena srb.

Alimpy Svatý (jináče i Olympus) nejstarší ruský malíř, mnich Pečerský, vyučil se malířství u Řekův, maloval obrazy pro mnohé chrámy, a beze všeho platu.

Ambrozy, Václav Bernard, Slavočech, nar. r. 1723 † 1806, v Kutné Hoře, námaživný i olejný malíř; jeho práce jsou jasné a líbezné, barvení čisté cele dle vkusu benátské školy. V obnovení starých obrazův měl zvláštní způsobilost. Císařovna Maria Theresia učinila ho dvorním malířem.

Ambrozy, Josef, syn předešlého, miniaturní malíř, žil v Praze.

Ambrozy, Anton, mladší bratr předešlého, v Praze, † 1788., již v 10 roku maloval sceny z Ovida s velikou pochvalou, ale zemřel, když nejkrásnější naděje vzbudil.

Angjelović, Illyr z Rěky, vyučenec Benátské malířské akademie, mladík žijící.

Anisimov, Slavorus, kvetl 1814. maloval národní sceny s ušlechtilým volením a s utěšeným vyvedením.

*) Pozn. vyd. Pamatovati sluší, že Kollár tento cestopis složil již r. 1842.

Avraamovič, Dimitrij, Srb, Novosadčan, malíř mladý, naděje plný: maloval Petra Joanoviče, arcibiskupa Bělehradského.

Baić, Lazar, Illyr, učitel kreslení v Zomboře v Uhrách.

Balbin, Filip, Čech, v Králové Hradci od r. 1559—1563.

Balbin, Jan, Čech, malíř v Králové Hradci, okolo 1582.

Banrič, Benrič, malíř, pracoval v Solnohradě a Pasově; odkud byl neznámo.

Baranov, Slavorus, slovutný malíř národních scen a dějův, v našem století.

Batlovský A. rozený Čech, v Drážďanech usedlý; r. 1692 ryl dle něho M. Bodeneker podobizny.

Bažik, Ferd. Čech, malíř a měšťan v Praze r. 1694.

Bělopotocký, Kašpar, Slovák, knihář ve S. Mikuláši, učil se r. 1813, 14, 15, ve Vídeňské akademii kresliti, kteréž práce posud má.

Bělopotocký, Miroboh František, Slovák z Liptova z Ružomberku, byl 3 leta v Praze, nadějný umělec v malbě, v kamenopisu, v sošnictví; kreslil obrazy k pytevnímu atlasu od doktora Václava Staňky r. 1840. pak ku přírodopisu.

Bendum, Filip, Čech, kvell 1713, zemřel 1750, maloval podobizny, dějiny, noční kusy s pochvalou. V kaple s. Barbary u Manetína jsou od něho oltářní obrazy Jana Nepomuckého atd.

Beneš, Čech, kanovník Svato-Jirského chrámu v Praze; maloval r. 1312. padesáte historických miniatur vodními barvami v modlitební knize kněžny Kunhuty, dcery krále Otakara a opatkyně kláštera s. Jiří. Kniha ta prý posud v císař. knihovně.

Bennkovich, Bedřich, z Dalmatska, il Federighetto di Dalmazia, malíř, žil okolo 1703—1740, učil se nejprve v Benátkách, potom v Boloni u Karla Cignaniho, kde slávu dobrého umělce získal. V Benátkách mnoho maloval, pak i v Medalaně a ve Vídni. Jeden z nejkrásnějších jeho obrazův jest oltářní obraz ve chrámě

Madonna del piombo v Boloni, který s. Ondřeje a jiné svaté představuje: pak s. Petr z Pisy atd. Skládání zdatilé a přirozené; barvy jasné, stíny silné. Jeho živoucí obrazotvornost zavedla ho někdy k rozpustilé manírnosti.

Berka, Frant., Čech, v Praze.

Berková, Češka, rejsuje tužkou podobizny s velikou umělostí, tak že se jim i umělci obdivují.

Bielský, tři bratrové: Ivan, Alexej a Jeřm malíři, učenci Bons, Valerianiho a Peresinottiho, okolo 1780 v Petrohradě, kde podlahy, dějiny a podobizny malovali.

Blažek, Frant. malíř květův, r. 1838. ve Vídni.

Bluma, Václav, Čech, žák V. R. Reinera, † 1794; vysoce vážený umělec.

Bogdan, Jakub, Slovák, viz o něm Cestop. str. 16. Z jeho učeníkův proslavili se Fr. Vilh. Dietrich a Jan Fr. Grabl. I jiný Ondřej Bogdan (tak!) v druhé polovici 17 století, malíř, jenž se v Báslu vyučil a v Římě umřel, snad k této rodině patří.

Bohuše; Litoměřický, Čech, r. 1259. v knihovně českého museum chová se od něho kniha, okrášlena mnohými k textu patřícími vyobrazeními, které ohnivou barvitostí překvapují.

Borojevič, Mikuláš, Srb, v Gospići v ličanském regimentu plukovník, ochotník v malířství, maloval krajoliky 1842.

Borovikovský, Slavorus, slavný podobizník našeho věku. R. 1804 stal se oudem akademie krásoum; maloval obraz císařovny Kateřiny II.

Božetěch, Čech, čtvrtý a poslední opat slavjanského kláštera v Sázavě, r. 1038., výtečný malíř a řezbář; z kamene i slonové kosti obrazy hotovil. Svůj klášter, chrám a jiné budovy v novém znamenitějším slohu stavěl a mnohými ozdobami okrášlil. U krále Vratislava stál u veliké přízni. Když při jisté slavnosti korunou, kterou biskup Cosmas královi na hlavu postavit měl, on předehytiv postavil, chtěl jej Cosmas z opatství složit; na přímluvu však mnohých vlastencův jen tu pokutu mu naložil, aby kříž, tak vysoký jako sám jest, sshotoviv, na vlastních plecech do Říma nesl a ve chrámě

s. Petra složil. Božetěch vykonal s kajčností, co mu naloženo. Kronika Sázav. in Script. Rer. Boh. T. I. str. 100. píše o něm: „Hic pingere venustissime meminit, fingere vel sculperre ligno lapideque, osse tornare peroptime novit.

Brailov, Rus, maluje krajovidy a jest v této třídě jeden z nejpřednějších malířův.

Brandelinský, Hynek, Čech, 1721. kreslil hrob s. Jana Nepomuckého, rytý od Eliáše Müllera; maloval na vápně.

Brandl, Petr, naroz. 1660 v Praze, † 1739 v Kutné Hoře, jeden z nejvýtečnějších malířův, ačkoli nikde necestoval. Maloval podobizny i děje tak mnohé, že téměř nemožným býti se zdá, aby to jeden člověk v celém životě sshotoviti mohl. Při této lehkosti jsou předce díla jeho překrásná jako s. Václav, s. Hieronym, Jan Nepomucký a mnohé jiné. Roku 1693. d. 21. listopadu se oženil; v matrice u s. Martina stojí o něm toto v českém jazyku: „1693. 21. nov. potvrzen ženich poctivý mládenec pan Petr Jan Brandl, vzácného meletěského kunstu: nevěsta poctivá panna Alena Františka, pozůstalá dcera po nebožtíkovi panu Janovi Bartolomějovi Gloszovi, měšťoninu a tolikéž malěři král. Nového města Pražského.

Bředecký, maloval r. 1818, velmi zdařile zvířata.

Brodský, Alexander, v Pešti ještě žijící malíř, narozen ve Slovenském Almáši; kamž otec jeho z Trenčanské stolice přišel. Maluje ovoce, zvláště hrozný, právě Zeuxisovskou kystkou; r. 1840. mořský kus.

Brokov, Ant., Čechoslovák, vnuk Jana Ferd. řezbáře; byl malíř a básník na dvoře Karla VI. † 1721.

Brylov, Bedřich, Rus, historický malíř, ještě žijící, vzdělal se v akademii Petrohradské.

Brylov, Karel, Rus, bratr předchozího, nar. 1800 v Petrohradě. V Římě maloval r. 1828. kopii školy Athenské v duchu Rafaelově. Nejslavnější dílo jest: Poalební den v Pompeji, veliký obraz dle mladšího Plinia, jenž se nyní v Petrohradě v Eremitagi chová.

Byčkovský, Titus, nyní ve Mnichově, snad Polák.

R. 1841. maloval s. Viktorii, která 16 století v městě almužnu pro chudé abírala.

Clemens, Božetěch Jos., Slovák, z lip. Sv. Mikuláše, nyní v Praze, maluje podobizny, má mnoho krásných zámýslův a dějin v nástiech. Maluje pro český Budeč obrazy názední, jenž metodu vyučování Amosa Kemenského představují; jest i daguerotypec.

Clo, malíř v Praze, chválený v protokole malířův od r. 1348.

Cobař, Karel, Čech, nar. v Praze; maloval na vápne a uměl vápna trvalost obzvláštní dáti. † 1750 v Praze.

Colombo, z Růky, vyučenec Benátské akademie, nyní v Římě.

Cviček, Matěj, dvorní malíř knížete Braniberského okolo 1628, maloval podobizny, dějiny a jiné předměty.

Cymbal, Jakub, akademický malíř ve Vídni, r. 1821, podobno Čech. Více o něm neznámo.

Čapský, hrabě, Polák, generalmajor, maloval překrásné podobizny zvláště v miniatuře.

Čejč, Čech, rodilý ze Žitce okolo 1770, sláva získal výbornými poobrazy čili kopiemi.

Čechowica, Simon, Polák, zdržoval se 19 let v Itálii, maloval děje i podobizny, jmenovitě Sapiuby, Lipského, Dębowského, které i v mědi ryty byli, † 1775 ve Varšavě.

Čechowič, Polák, rodem z Vieličky, malíř za panování Augusta III. On vyučiv se ve Vlachách, první byl, jenž lepší vkus v malířství do vlasti přinesl a šťastně rozšířil.

Čeněk, František, Čech, malíř našeho věku, jde přes most, padl do vody a utopil se; maloval podobizny Antonína Doležálka a jeho manželky Johann, rodičův p. direktora ústavu slepých.

Čermák, Čech, dekorační malíř, jenž pro divadla v Rakouských krajinách maloval; v Praze okolo 1808.

Černáňova, Maria, hraběnka, milovnice krásoum, okolo 1818 kreslila a ryla dle maleb Tennierových a S. Bourdonových.

Černý, Črný, Jan, Čech, Prahan, souvěkovník Črlíkuv, s ním v témž protokole se zpomíná.

Čížek, Martin Luk., Čech, okolo 1736. maloval v Praze.

Črlík, Tomáš, jináče Tomaško, Čech, jmenuje se v protokole malířův Pražských r. 1848. Pracoval na Karlově Týně: někteří se domnívají, že tento Tomáš Črlík a Tomáš z Mutiny jedna a táž osoba jsou. To jisto, že v jednom čase žili.

Čutka, Slovák z Liptova, byv se spisovatelem tohoto v Bystřických školách r. 1811. a 12., vynikal mezi žáky v malířství; potom se stal učitelem v Mýtne, v Novohrad. stolici.

Dačický, Daniel, v druhé polovici 17 století; maloval krajovidy a podobizny.

Daniel, Konstantin, Srb, malíř, ještě žijící.

Danilov, Slavorus, perspektivní malíř našeho času, r. 1802. stal se čídem Petrohradské akademie krásoum. Jeden z nejvýtečnějších umělcův.

Daršić aneb Daršs, Blažej, Slavodolmat z Dubrovníka, malíř i rytec okolo 1548., v malířství byl více samoukem a ochotníkem než učněm a mistrem; nic méně však mnohé zdařilé podobizny z jeho ruky se nalézají. Zhotovil i zvláštní mappu čili kouli světa (Appendini).

Daršić, Mikuláš, syn předešlého, sčkoli od narození němý, stal se vyučováním otce výborným malířem a řezbářem v Dubrovníku. Prostředkem kreslení, obrazování a zraku udělil mu otec známosti všestranného vychovávání, jakových jiní prostředkem sluchu dosahují, tak že s veřejnými ouředníky kontrakty dělal, kapoval, prodával a celou domácnost svou spravoval. Největší umělci vzdávají s podivem chvály jeho uměleckým dílům, jimiž Dubrovnik ozdoben byl, jen škoda že častými zemětřeseními, ohněmi a válkami již téměř cele na mísinu přišli. (Appendini).

Dembowska, C., Polka, kreslila obraz „Smierć Głinskiego“ v Histor. Zpěvích od Němceviče vydaných, ve Varšavě 1819. pod číslem 16.

Dětřich, Čech, žil v Praze okolo 1348—1375.,
1st. Magister Theodoricus, byl dvorním malířem císaře
Karla IV., jenž mu i ves Mořinu v Čechách daroval.
Karlův Týn chová asi 40 obrázků od něho, obrazárna
na Hradčanech jeden, dobře zachovaný, představující
Karla IV., jeho syna Václava a arcibiskupa Pražského
Očka z Vlašimi.

Dobyašovský, Frant., nyní ve Vídni, malíř;
v Pešti r. 1842. byl od něho Saul a David; pak
Abraham, Ctění P. Marie.

Domek, Frant., Moravan, kreslil obrazy ke vpádu
Mongolův do Moravy od A. Šembery 1841.

Dravecký, Gabriel, Slovák, císařský ritmistr,
malíř; maloval květy, zrostliny, žížaly atd. Roku 1771.
byl za ouda cis. umělecké akademie ve Vídni přijat.

Dub, Hynek, nyní ve Vídni, malíř; v Pešti 1841.
byla od něho Švábkyně ohánky na mouchy prodávající;
Modlíci se žena.

Duchek, Čech, malíř okolo 1348.

Dusík, Adam, Čech, maloval okolo r. 1581.

Dusnov, historický malíř v Moskvě r. 1835.
ještě, žil. On má i syna malíře, jenž se v Petrohradské
akademii vzdělal též v historickém malířství; a dceru,
která hezké podobizny maluje.

Đurkovič čili Gyurkovits, Ant., v Pešti malíř,
ještě žijící.

Đurkovič, Pavel, Srb, rodem z Baje, malíř;
maloval katedrál ní chrám ve Veráci, i podobizny k. p.
arcibiskupa Stratimiroviče.

Erazim, Čech, v Praze okolo r. 1384.

Feodor, Ivanovič, Slayorus, historický malíř i
mědirytec pochodí z kalmycké hordy na čínské hranici,
kde ve vojně r. 1770. asi v 5—6 roku věku svého
jít a pak v Petrohradě křtěn, a vychován byl. V Římě
byl 7 let, pak se dvorním malířem stal v Karlsruhe.
Hlavní jeho díla jsou: Paris od Hektora mezi žepami
nalášený, Daedalus a Ikarus, Bacchanale, Životopis Spa-
sitele v protestantském chrámě v Karlsruhe, a jiné;
zemřel 1821.

Fersov, Petr, krajolíkovi malíř v Petrohradě; r. 1780. maloval tam pro divadla.

Fontana, Baltasar, Moravan, u konce 17. stol.; maloval chrám ve Velehradě a v Holomouci.

Gavrilovič, Stěpán, Srb, malíř; maloval několik obrazův podle rytin; dobré uspořádání i vyvedení; posud se v arcibiskupském dvoře viděti mohou.

Gladysz, Polák z Poznani, z počátku tohoto století. R. 1800 byla od něho v Drážďanech při výstavě podobizna dohledače galerie Pechvella a jeho manželky, které veliké chvály došly. R. 1803 byl v Paříži, kde maloval pro francouzské museum, k. p. Hieronyma od Correggia, mořskou bouři od Verneta.

Glowacki, Jan Nep., Polák z Krakova, r. 1839 ve Vídni; maloval vodopád na Tatrách; krajolík Tatranský z doliny Zakopané; Maguru, v Pešti r. 1840 vodopád v dolině Koscieliska; kraj u Krakova ve 24 obrazech a mnohé podobizny.

Glovačevská (Golovačevska), Cyrilla, učence Petrohradské akademie, okolo 1770, malovala podobizny zdatilé.

Glovačevskoj (Golovačevskoj), Cyrill, Slavorus, nar. r. 1735 v Koropě, zemř. 1825 v Petrohradě, byl professorem akademie. Jeho obrazy šlechtí šťastné volení forem, čistý vkus. On byl vzdělaným a učeným mužem.

Gozze (Gočić ?), Pavel, Slavodolmat, v Dubrovniku kněz a malíř, kvetl v prostředku minulého století. Zaopatřiv sobě veliký počet rytin a obrazův nej přednějších mistrův, větším dílem sám soukromě ku dosti značné dokonalosti v malířství se vycvičil. Maloval i podobizny, mezi nimiž představující Blahoslava Stajho nejvíce vyniká. (Append.)

Gregorovský, M. C. (Gregorovius), ve Kdansku žijící; r. 1835 maloval ruské loďstvo ve Kdanském přístavu.

Hájek, Benedikt, Čech, cisterciák ve Vysokém Brodě, maloval colibo (quodlibet) r. 1766.

Hajniček (něm. Hejnischek) z Bareutu, krumpíř

zlatem; ozdobil svým dílem audienční síň královského hradu v Podstupímě. Kreslení jest pravidelné a plné krasochuti. Zemřel okolo 1750; byl snad potomkem vyhnancův českých.

Haník, Frant., kreslitelský mistr, v Praze, okolo r. 1740.

Haniš, Jan Jiří, Čech v Praze † 1708.

Hanus, Jan, Slovák z Kremnice, malíř, nyní v Segedíně professorem pobožných škol a učitelem kreslení. Maloval podobizny a květy; byl učitelem spisovatele tohoto v malířství.

Haro v ník, Fabian, Čech, v Praze r. 1160 kreslil sedm scen pro veselohru: Nádhera.

Havel, Samuel, Čech v Praze 1722, jeho malby vyšly i v rytinách.

Havránek, Eustach, Čech, v Praze, kreslíř a kněz, zemř. 1775. Zanechal svaté a evangelické dějepisy tuším rejsované.

Havránek, Čech, ještě žijící, maluje krajoliky.

Heb, Michal, Čech v Praze 1664.

Heinsch (snad Hájniš), Jan Jiří, ze Slezska, malíř v Praze r. 1678. Hledal Skretu nápodobiti, ovšem převýšiti. Oltářní obraz u Jezuitův v Novém Městě od něho pochází a mnoho jiných obrezův v Praze. Jeho obrazy jsou mnohými figurami tak přeplněny, že hlavní osoby mezi nimi se hledati musejí. Zemřel r. 1713.

Helich, Vincenc, český výborář malíř ve kvaši a oleji, maloval tichotiny a květiny; umřel ve mladém věku.

Hellich, Jos. Vojtěch, Čech z Choltic, nar. 1807. Již co dítě veden byl od otce, milovníka budby a malby ke krásoumě; 1824 byl žákem Pražské akademie, 1830 odebral se do Vídně, 1832 navrátil se do Prahy. Maloval Madonu obstoupenou s. Lukášem a s. Cecilíí, obraz na oltář s. Jiří, obracení krále Orisa. R. 1836 cestoval přes Mnichov a Benátky do Říma, kde půl třetího roku byl. Odmaloval Madonu di fuligno a Galathen podle Rafaele, skončil své Vzkříšení Krista a Alibětu s Marií. Odtud 1839 přes Florenci, Pisu, Ja-

nov, Medaán, Švýcarsko šel do Paříže, do Londýna, aby i ze zdejších umělin kořistiti mohl. R. 1839 vrátil se do Prahy. Maloval Petrony české, s. Ludmilu s mladým s. Václavem; Galileiho v žaláři; Šimona Lomnického básníře; Amosa Komenského; Věčného žida. Jest ustanoven za archeologa umělin českého museum.

Hladký, Václav, Čech, zemřel v Praze r. 1807.

Hlaváč, Čech, v Praze, u konce 17. století živí, dobrý umělec.

Hodík, Čech, malíř a písař, r. 1376 psal a maloval knihu pontificale pro biskupa Litomyšlského. V počátečních literách nalézá se tam 42 utěšených obrazův, k. p. Svěcení vody, Křest, Průvod, Svěcení zvonův, křbitova, kněze, korunování atd.

Hollar, Václav, Čech, z Prachna, nar. 1607 v Praze, kde jeho otec, z Labakého Kostelce rodilý, právníkem byl, malíř i rytec převýtečný. Že ku protestantické straně náležel, musel po Bělohorské válce 1620 vlast opustiti, ve Frankobrodě nad Mohanem byl Matěj Merian jeho učitelem v mědirytectví. Potom pracoval v Londýně u Tomáše Howarda hraběte z Arundelův. R. 1669 cestoval na královský rozkaz do Afriky k odřejsování města Tanger, jeho pevnosti a okolí. Na zpáteční cestě přepadli algirští korsari loď, která však zmužností marinářův, vojákův a komonstva, mezi které i Hollar patřil, šťastně se z jejich loupežných rukou vysvobodila: Hollar zvěčnil tuto strašlivou scenu v překrásné rytině. Tento nennavělý umělec byl předce tak skoupě odměňován, že v nouzi žil, do dluhův upadl a za štěstí sobě pokládati musel, že na žádost věřitelův v Londýně, v příbytku a ne v žaláři, co 70 letý stařec umřel r. 1877. Až k úžasu jest jak mnoho pracoval, nebo počet jeho rytin převyšuje 2400. Jeho manželka a syn, jenž v 17 roku umřel, též v tomto umění pracovali. Jeho díla dýchají svobodu a lehkost: jeho vyobrazení chrámův, klášterův, zboření, jeho zvířata, žilžaly, hlemýžďové, kožešiny a jiná roucha jsou mistrovská, dosud nedostihlá díla, v představení lidských figur nalézají se tytéž chyby a nepravdělnosti. Pod jeho pe-

dobiznou stojí nápis tento: „Aeternum vives propter
tumulus in aere — Hoffare; nec norunt haec monu-
menta mori.“ Obšírněji viz o něm *Monatschrift des vat.
Museum in Böhmen* 1829. Jan. S. 52.

Honzátko, Frant., Čech, měšťan a majitel domu
v Praze, maloval 1782.

Hora, T. L., v Pešti podobizník, ještě žijící.

Horčička, Frant., Čech, v Praze, malíř r. 1818
maloval podobiznu Ignáce Cornovy, Purkyně a historické
kusy, r. 1820 byl direktorem galerie a dvorním malířem
u hraběte Kollaredo, kde dosud žije. Mistr physio-
gnomické charakteristiky, ant se študováním česko-
národních obličejův obíral. Od něho jest: s. Jiří na
koni, poslední soud na sv. poli Malostranském. Vynalezl
řeckou enkaustiku, ale neoznámil.

Hrdlička, Matěj, v první polovici minulého sto-
letí, pracoval v Čechách; r. 1716 se oženil.

Hutský, Šimon, Čech z Křivokláta, starší cechu
malířského r. 1600; maloval koně a sedláka, an z něho
padá, s následujícím českým nápisem: „Pán Bůh smutná
srdce těší: Mne má ze všech nejmilejší.“

Houska, Jiří Rudolph Jan, Čech v Praze r. 1697.

Chodowiecki, Bohumír, rod. ve Kdansku, 1718,
bratr následujícího, maloval krojolíky, lovy, bitvy a jiné.

Chodowiecki, Daniel, Polák, nar. ve Kdansku
1726, malíř v miniatuře a mědirytec nevyrovnaný, pra-
coval v Berlíně, kde i 1801 zemřel. Jeho rytiny v Ba-
sedově elementární knize způsobily mu slávu výborného
umělce a jeho rodina de Calas jest pravé srcidflo. Ryl
slavské předměty, k. p. Ruští zajatí 1758, tři listy
k dějům Petra Vel, šest scen z Vendických, 12 listův
z Braniborských, šest z Polských dějin.

Chota, Čech, maloval kusy z českých dějin,
zvláště o Vlastě.

Chotkova, Isabella, hraběnka z Rothenhausu,
naroz. 1775, kreslila krajovidy u Karlovar v Čechách
a jiné, dle vlastního nálezu.

Chvátal, Mart. Ferd., Moravan, nar. v Němčicích
r. 1736, zemřel ve Vídni 1808. Ve Pražské obrazárně

jsou od něho dva obrazy, jeden představuje domácí zvířata, ana z jedné mísy žerou, děvče s prutem drží je v pokoji; druhý chlapce sedícího u prostřed domácích zvířat.

Iljan, Ondřej; Ivanov, Nikita; Wasiljev, Sergej, Slavorusští malíři; od nich jsou tak řečené *Tablee Caponianaee*, s obrazy ruskořeckých svatých, o nichž viz *Assemanni Calend. I. 1.*

Ilič, Češljar nazván, Srb, malíř z nejpřednějších, umřel z počátku tohoto století: maloval větším dílem chrámy. V klášteře Kovilském jsou jeho díla, tam i v oltáři od něho celá liturgie Jana Zlatoušého. On maloval i původní podobiznu dějepisce Raiče; v Perově Selu jest od něho Ikonostasien; jeho arcidílo jest s. Barbara u Pakracu.

Indriković, Jan, z Budína, malíř krajolikův, ještě žijící; shotovil i krásné ovocné a květné kusy.

Isailović, Srb, malíř, maloval obrazy v klášteře s. Jiří.

Ivan, Čech, z Kapucinského řádu, dle jeho kreslení ryt obraz P. Marie na Hradčanech.

Ivanelli, Řehoř, Slavodalmat v Dubrovniku, maich a malíř na počátku minulého století, vynikal obzvláště v miniaturách. Ve Stavovském domě viděti od něho bičování Krista u sloupu, obraz asi na píď veliký, co odlika obrazu od Karla Maratty, pak Magdalanu, bodkováním péra, která mu nesmrtelnost ubezpečila. (*Appendini.*)

Ivanov, N., Slavorus, miniaturní malíř v Petrohradě, u počátku našeho století. Byl oudem akademie a kollegialním radou.

Ivanov, Ondřej, historický malíř v Petrohradě ještě žijící, spolu i professor u akademie.

Ivanovičova, Kateřina, Srbkyně, rodilá z uherského Bělehradu, r. 1819. malířka znamenitá, ještě žijící. Otec její Lazar Ivanović byl měšťan a kupec v Bělehradě. Již v dětinství táhla ji náklonnost k malířství. Do Peště poslána od rodičův, zde učitelem jejím byl Pěšky (snad Čech); odtud šla do Vídně, kde v třetím

roce - do cis. akademie se dostala. Podobiznám od ní pisatel tohoto s rozkoší se obdivoval, jmenovitě: hlavám dvou starců; podobizně císaře Ferdinanda; Jejímu vlastnímu obrazu, ticholíkém.

Jablonský, Martin, Polák z Glogowa v Haliči rodilý, ale ve Lvově osazený historický malíř: navštívil Varšavu, Krakov a Vídeň. R. 1820. maloval podobizny Haličských pánův; pak Krista na hoře kázícího; do Samboru maloval Narození Páně; v Dominikanském chrámě ve Lvově jest od něho Kristus na kříži: všecko veli-
kanské obrazy svědčící o původnosti a umělosti jeho.

Jakiš, malíř, v Opoli ve Slezsku, ještě žijící: jehož životopis neznámý.

Jan, Bedřich Aug., Čech, r. 1708. maloval miniatury a podobizny.

Jan, Jak., syn předešlého, maloval nejprvé v Oseku potom v Praze, kde r. 1767. zemřel; maloval děje, květy i podobizny.

Jan, Jan Quirin, syn předešlého, slavný architektonický a historický malíř, narozen 1739, zemřel 1802 v Praze. Byl v Holandsku, v Nizozemsku, ve Francouzsku. Maloval Jana Nepom., s. Štěpána; podobiznu Kašp. Rojka a mnohé chrámy na vápně. Byl i spisovatelem, k. p. O nejstarších českých malířech atd.

Jan (Jahn), Ondřej, Čech z Oseku r. 1700. kreslil s. Konrada, Ottu; klášter Osek atd.

Jan, z Jílové, Čech v Praze, žák Mikuláše Rohlíka, okolo 1348.

Jan, z Prahy, jináče Aliaps, r. 1435. ozdoboval Bible malbami.

Janča, Vavřinec, Krajinec, nar. v Prosnici, malíř ač neučený, však tak znamenitý, že pozornost císařovny Marie Theresie na se obrátil; r. 1771 cennou odměnu získal: r. 1801. professorem akademie a radou se stal až r. 1812. zemřel. Hlavní jeho díla: Panorama Vídeň; krajovidy; zahrady.

Janča, Valentin, bratr předešlého, r. 1742 nar. též v Prosnici. R. 1801. byl pomocným učitelem historického kreslení na akademii Vídenské, zemřel 1811.

Jandáček, Matěj, Čech, v Praze 1706.

Janek, Frant. Krištof, Krajinec, narozen ve Hradci Štýrském r. 1703, učil se u Mat. Vanguse. Maloval dějiny, obzvláště radostné slavnosti, které krásnými krajovidy a budovami ozdobiti uměl. V malých obrazech představoval umělce a dílny řezbářův s poznatelnými podobiznami. Pracoval ve Vídni, kde přisedatkem cis. uměl. akademie byl. V Pražské obrazárně jsou od něho: Kristus s Bohem Otcem ve slávě; krajovidy s horami a hrady, zemřel 1761.

Janek, Jan, Čech, nachází se v protokole r. 1348.

Janek, illuminovatel v Praze; nachází se v protokole mališského bratrstva 1384.

Janenko, malíř v Petrohradě, kde z počátku tohoto století oudem skademie byl.

Janenko, Jakub, podobno syn předešlého; r. 1827, navštívil Řím, r. 1831. vrátil se do Petrohradu. Než opět po druhé putoval do Benátek ku kopirování Třinácti slavného Nanebevzetí Marie, kterýž obraz 1834. zdeřile dohotovil.

Jankovič, nyní v Paříži, r. 1840. byly v Pešti od něho kraje a zboženiny u Neapolu.

Jarkoj, Slavorus, v Petrohradě, r. 1775. oud akademie; maloval pro císařský dvůr; byl tavný čili smaltový malíř (tav. Email, Schmelz, od táti tavití).

Jašek, Frant., malíř krajovidův a krojův národních za našich časův, ve Vídni bydlící, jest malířem arciknížete Ludvíka, vydavatel znamenité malebné cesty skrze Uhry a okolův krajiny. S velikou pilností představil nošiva Uhrův, Sedmihradčanův, Hraníčanův a jiných v 70 listech. R. 1835. náhledy z horní Italie.

Jegorjev, Alexi, Rus, r. 1808 v Římě; shotovil: Herkula na rozcestí; Cizoložnice před Kristem; Krista na cestě k utrpení; Dceru, ana Otce svého v žaláři svýma prsoma živí; Kajna utíkajícího; Mordování dítěte Betlehemských.

Jenč, Jan Bohumír, potomek Srbův Mišenských, původně snad Jenič Janiš, naroz. v Zadním Jesoně 1759, zemřel 1826 v Drážďanech, byl rytcem i malířem. Ryl

krajovidy saských Švejců, které mu slávu získaly. R. 1800. stal se v Drážďanech dvorním malířem. Maloval ozdoby pro divadla.

Jeník, Ondř., nyní ve Vídni, malíř; r. 1842 v Pešti při výstavě: koně s chrty; krajolík Gastein; obrazy z cestování.

Jénzek (?), Jan, Čech, v Praze, v protokole od r. 1348. jeho jméno napsáno.

Jičínský, Ant., český zběhlý, než bohužel brzo zemřelý malíř našeho věku.

Jinovský, Josef, z Prešova, nyní ve Vídni; malíř; při Pešťanské výstavě r. 1841. byli od něho: Sedlský chlapec z Dolního Štýrska; Cymbalista; Ptáček; Vybírání včel; roku 1842 krajolík (aquarell); Lovci atd. Ve Vídni: Děvee před kanárkem; Čtyry letory; Cikán s cymbaly; Pražská mlékařka; Okolí u Prahy.

Jiřík, Čech, v Žebráku, malíř, ze svých děl neznámý, Dlabec píše, že 1560 od sluhů zavražděn byl.

Joanovič, A., Srb, kreslil 1841. podobiznu Vuka Štěp. Karadžice; manželky Jiřího Černého, matky nynějšího knížete Alex. Jiřího.

Josif a Nicolai, ruští malíři, 1240—1351 malovali v Moskvě chrám archangelský.

Jun (něm. Juhn), Vojtěch, Čech, probošt v Jindřichově Hradci, arcikněz kraje Táberského; rejsoval kraje a města česká, k. p. Budějovice, Písek, Píseň, Prachovice, Rakonice atd. Podobiznu p. Juna na kamenotisku, barvenou, shotovil A. Machek.

Johann, r. 1491. zemřel ve Znojmě na Moravě, kde ve chrámě s. Mikuláše i pochován leží.

Jurk, Čech, r. 1348. v Praze.

Kadlík viz Tksdlík.

Kalous, Max., Čech, maloval okolo 1770. J. Berka, ryl dle něho pro Schallerovu Topogr. názor města Pízně, a Balcer r. 1775. podobiznu biskupa Jana Doubravského z Holomuce pro Koziškovy: Abbildungen böhm. u. mähr. Gelehrten.

Kalbičev, ruský malíř, od Fiorilla chválený. R. 1803 obdržel zlatou medaili za malování bitev.

Kamešenkov, Jermolaj, Slavorus, v Petrohradě. R. 1794. byl ondem malířské akademie, a ještě 1804. žil a maloval. U Füsslyho sluje Kamešenkov.

Karafiátova, Emelina, Moravanka, nyní v Pešti; při výstavě r. 1841. byl od ní krajolik z Tyrolska.

Karas, Věkoslav Horvat, rodem z Karlovice, malíř, nyní v Itálii, nejprve ve Florenci, nyní v Římě k dokonalejšímu vzdělání se, cestující; naděje plný umělec. Hotoví historické obrazy a podobizny. Chváří se jeho madona, jeho dobrodinci, hraběti Revického, c. vyslanci ve Florencii obětovaná.

Karčewski, Polák, krajolikář, zdržoval se r. 1831 v Římě. Jeho obrazy našly velikou chválu, ať charakter přírody věrně chápati uměl; i jeho barvitost krásná a celost dokonalá.

Kaselovský, August Bohudar, nar. v Podatupmě (Potsdam), učil se v Berlíně, kde i r. 1836. první odměnu získal, obrazem závod dvou pastýřův na pišťale hrajících představujícím. Jeho sloh jest velikostný. Maloval i historické předměty.

Kastušić, Petr, Slavodalmat v Dubrovníku; malíř ve mladším věku přivlastnil sobě jakýsi nedbalý, často nízký a malicherný sloh, který se však časem a bydlením v Itálii změnil na květoucí a atkvělý. Potomstvo obdivuje se posavad jeho podobiznám představujícím Staye, Kuniće, Zamaňu atd. (Append.)

Klas, Karel Krišt., naroz. v Sasku, nepochybně Srb; učil se u Jana Casanovy, rejsoval rovně zdařile dle starostin i dle přírody. Jeho mladší bratr vyučil se krajolíkovaním.

Klouta, Karel, Moravan, kvetl r. 1751.

Kečinski, Frant., krajolikář, před některým časem r. 1838. ve Vídni žijící. Výborný umělec.

Klimš, Ferd. malíř český, výborný v navrhování dějinovid, méně maloval, od něho jest Horymírův skek. Žije při kamenotisku v Němcích ve Wieshadenu. Škodá hlavy v cizí službě!

Kněšek, Ondř., Čech, v Chebu r. 1791. malovavší.

Kněšek, Pavel, Čech, v Chebu r. 1698., maloval pro tamější městský chrám 4 evangelisty, 4 církevní otce a jiné svaté.

Kolonič, Karel, žil r. 1779 ve Vídni, maloval podobizny k. p. hraběte Maurice Lasky. Obrazoval i ve vosku.

Kolovrat, Frant. Ant. hrabě Novohradský, Čech, milovník a ochotník v malířství; založil sbírku obrazův a rytin nejznamenitějších, kde se mladí umělci každého čtvrtku cvičili. Po jeho smrti odkoupil tuto vzácnou sbírku kníže Esterházy a přeložil do Uher.

Koruna, český v Praze ještě žijící malíř, rodilý z Holomuce; chýlí se k živolíkům (genrům): Rozhoštění cikáni; Baba na zříceninách.

Košina, Ondř., Slovák z Mošovec, nyní barvíř plátna v Kremnici, učil se se spisovatelem tohoto v Kremnici malovati s nemalým prospěchem.

Kosárek, M., z Budína, malíř, r. 1841 při Pešťanské výstavě byl od něho olejový obraz: Hráč v šachy.

Kotula, český malíř v oleji, žák Berglerův.

Kovář, J. K., Čech, r. 1746 maloval život Ignace Lojoly v kaple v Kutné Hoře.

Kozlov, Gabriel Ignatjevič, Slavorus, historický malíř, od r. 1762 professor na akademii Petrohradské. Maloval mnoho a rychle, nejlépe se mu zdařily jinotajitelné předměty a ozdoby, zemřel 1791.

Kračun, Srb, malíř, maloval chrám v Privinově, Hlavě a kaplioi Karloveckou.

Kramolín, Josef, Čech r. 1730, v Limburku nar. zemřel 1805 v Karlovarech. Co malíř vstoupil do jezuitského řádu, pro který mnohé chrámy a kollegia maloval.

Kramolín, Václav, mladší bratr předešlého, historický zvláště biblický malíř, zemřel 1799 v Limburku.

Kramsta, (Chramosta?), Slezák z Příboru, nyní v Berlíně, historický malíř.

Kratochvíle, Jan Vojtěch, Čech, o. k. dvorní malíř v Praze r. 1713.

Křivánková, Josefa, Češka, malířka podobizen
r. 1838 ve Vídni.

Krkvatský, Jan, Čech, měšťan a malíř v Praze,
r. 1713.

Kročín, Jan Frant., Čech, narozen v Praze, kde
i maloval r. 1690.

Krumpeř, Hieronym, Čech, v Praze v 14 století.

Krus, Antonín, mladší, historický a podobizní
malíř v oleji a vodních barvách.

Krus, Jan, starší, český historický malíř, žije
v Litoměřicích, restauroje obrazy v klášterech.

Kubata, Čech, žil v Chrudimi, r. 1686.

Kubata, David, Čech, též v Chrudimi nar. 1686,
zemřel v Kroměříži. Nanebevzetí P. M. v oltáři Chrud.
jest od něho.

Kučera, Frant. Čech, nar. v Lobkovicích 1807,
učil se v Praze, r. 1833 navštívil Mnichov, maluje kra-
joličky zdařile.

Kulich, Jan, Čech, jeho manželka Kateřina byla
1677. ve chrámě s. Martina pochována.

Kulich, Jan, syn předešlého v Praze. Usadil se
1678. a byl 1700. malířského cechu čili řádu před-
staveným. Zemřel 1719. na mor. Z jeho historických
malbin jsou některé v Praze ve třech chrámech. Jeho
štětec je svobodný a tlustý.

Kún, Kuon Martin, malíř v Praze r. 1348.

Kunčo, Prokop, byl r. 1345. starším čili zprávcem
malířského řádu v Praze, dvorním malířem Karla IV.,
maloval podobiznu tohoto císaře a jeho manželky pro
kaplu s. Kateřiny na hradě Karlotýnském.

Kuňátko, Frant. Čech, nar. v Libochovicích, ma-
loval v Praze r. 1750. zvláštní oltářní obrazy.

Kuniewski, J. X., Polák, malíř našeho věku,
kreslil slavnou hudebnickou polskou rodinu Kontských,
otce, dceru a čtyři syny.

Kunická, Maria, nar. ve Svídnici ve Slezku, zna-
menitá malířka, zemř. 1664. (Schles. Curiositäten).

Kunka, Čech, v obrazárně Scottské jest obraz
od něho.

Kupecký, Jan, Slovák, nar. 1667., zemřel 1740. Viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 288. Poněvadž ze všech stran prosbami o podobizny obklíčen byl, tak rychle se naučil malovati, že v jednom dni i 9 hlav dohotovil. Rukám zvláštní péči obětoval v obrazech. Množství jeho obrazův vydali Vogel a Preisler v knize: *Joannis Kupecký, incomparabilis artificis imagines et picturae.* Norim 1740. fol. Kupeckého podobiznu mnozí malovali k. p. Vogel, J. Hard, Balzer, Rosshach, Elias Haid, S. Leitner atd.

Kupecký, Kristian Jan Bedřich, syn předešlého, ukázal v outlém věku tak neobyčejnou schopnost v malířství, že mnoho od něho k očekávání bylo, ale již bohužel v 17. roku věku svého, 1733. zemřel.

Kutský, Matěj, Čech z Křivokláta, ve službě arciknížete Ferdinanda v Praze, zemřel 1594.

Kvasek (něm. Kuwassag!) malíř ve Hradci (Grätz), okolo 1824., maloval krajovidy, s věrným skoumáním a nápodobněním přírody.

Května, Daniel Alexandr Z., Čech z Plzně, r. 1614. obdržel v Praze měšťanství. V katedrálním chrámě, v kaple s. Václava zpomíná jej jeden nápis co obnovitele, jednoho rodozřetele.

Kyniž, Petr, Čech, v Pražském protokole r. 1340. mezi malíři jmenován.

Kyprenský, Obrest (?), Slavorus, chovanec Petrohradské akademie krásoum, navštívil Francouzsko, Itálii, Němce. Professor C. Vogel v Drážďanech maloval r. 1823 podobiznu tohoto umělce, který vysoký stupeň dokonalosti a slávy dosáhl, ale 1837. zemřel. Jeho podobizny a hlavy stkvějí se krásnou barvitostí a něžností. Mensel zpomíná i malíře Kyprenskova, jenž r. 1804. obraz, scenu z pohanství ruského představující, k výstavě poslal: snad jedna osoba s Kyprenským.

Lebenský, F. X., malíř a strážce, cis. galerie v Petrohradě nar. v 1765. Vydal 1806. in 4. nákreby obrazův v oné galerii se nalézajících.

Ladislav, malíř v Praze, v protokole od r. 1348. poznamenán,

Lasinský, Jan Adolf, malíř krajovidův, podobno z polského rodu, narozen v Koblenci 1701. Maloval staré hrady, věže, zbořeniny, hory, skály, bouře s nevyrovnanou umělostí. Hrabě Račyński (Hist. nové krásoumy I. 255.) chválí tohoto umělce velice.

Lasinský, Aug. Gust. mladší, naroz. v Koblenci 1812., maluje historie a krajovidy; Osvobození Petra; Viléma Tella smrt a jiné.

Lasinský, Vilím, maluje krajovidy a stavitelské náhledy.

Lazebka, Čech, r. 1348 mezi malíři v Praze zapsán.

Lebedov, Michal, slavný ruský krajolíkář; užil se v akad. Petrohradské, cestoval do Itálie, kde v Neapoli r. 1837. v choleře zemřel, starý 25 rokův. Národ ztratil v něm, jako téhož času i v Kyprenském a Orlovském, tři z nejznamenitějších umělcův.

Legashev, Ant., Slavorus, byv manem dostal svobodu a užil se v Petrohradě malířství s velikým prospěchem. Později šel s vyslanstvím do Číny na 12 let, kde se ještě, snad v Pekinku, zdržuje.

Lekowic, Šimon, Polák, malíř, od něho se nalézají obrazy v Římě, ve chrámech ss. Jana a Pavla, a s. Stanislava Polského (de Polacchi), na nichž obzvláště hlavy krásné pozornost vzbuzují.

Leksa Lexa, Jos., Čech, v Praze vydal r. 1820 s Antonínem Wildem obrazy pod názvem „Optische Zimmerreise“, které chvalně přijaty byly.

Leška, C. Edv., malíř a kamenotiskař v Berlíně, snad potomek českých tam usazených bratrův; r. 1834. byl mezi žáky akademie. Maluje podobizny, lithografoval milenku Titianovu a jiné.

Leski, N. Polák, v Němcevičových Hist. zpěvích jest od něho obraz pod číslem 30: Štěpán Čarnieski přes řeku s koněm plovoucí.

Leštan, Jan, malíř, r. 1841. při Peštanské výstavě byla od něho Venus koupající se, obraz olejobarvý; pak dvě panenky s holubicí.

Lewicki, J., Polák, kreslil obrazy v knize Les Costumes du peuple Polonais par Leon Zienkowiez a Paris 1841. in 4.

Levickoj, Dimitri Gëgorjevič, Slavorus, maloval podobiznu knížete Alex. Galicina; Alex. Lanského, kněžny Daškovy atd., které i v rytinách vyšly. R. 1760. stal se oudem akad. umřel 1804.

Lhota, Ant., Čech, z Kutné Hory, naroz. 1813., maloval: v Martinické kapli u s. Víta Poslední soud fresko; s. Františka; domácí děje.

Lhota, J., Čech, malíř v Praze nyní žijící, shotoví Vidění na Vyšehradě; kníže Oldřicha v rakvi.

Libay, Lud., Slovák z Bystřice, r. 1838. ve Vídni, maloval Slovenského chlepece; Vápenici ve Zvolenské Stolici a jiné.

Libich, Frant., Čech, ze Zákop, kreslič, učil se v Praze; r. 1803, dostal za výkres Amora a Psyche zlatý peníz odměnou.

Lichočepský, Jiří, Čech, v Praze, okolo 1715.

Lisiewski, Jiří, Polák, narozen v Olesku r. 1674., malíř, maloval v Berlíně zvláště portrety, na nichž znamenitá barvitost. Jsou od něho i rodinné sceny a kusy vidění hodně. Zemřel ve vysokém věku.

Lisiewski, Jiří Bedřich Reinhold, syn předešlého, narozen v Berlíně 1725. V 21 roku stal se dvorním malířem Anhalt-Desavského dvoru, zde maloval obraz prince Eugena Desavského na koni. Kůň ten se prý pro 40krát opěťované stání konečně zběsněl. R. 1768. maloval v Drážďanech, r. 1770. byl dvorním malířem vojvody Velehradsko-Zvěřinského a zemřel 1784. v Ludwigslustě.

Lisievská, Anna Dorothea, mladší dcera Jiřího, nar. v Berlíně 1722., malířka portretův a historických obrazův, z nichž veliké kompošice shotovila. R. 1760 šla do Paříže, kde zaouda králov. akademie zvolena byla. Známá jest i pod jménem svého manžela Terbuš aneb Derbuš, zemřela 1782.

Lisievská, Julia, dcera Jiřího Bedř. R., malovala podobizny a životokusy (genry).

Lisievská, Anna Rosina, starší dcera Jiřího, naroz. v Berlíně 1716; již v 10 roku malovala kněžnu z Anhaltského Srbiště ve Štětíně; vdala se v prvním manželství

za D. Mathieua, malíře. Po smrti tohoto 1755. bydlela v Srbsiati, kde pro Salon des beautés asi 40 ženských obrazův krásně malovala. R. 1760. vdala se za assessora p. z Gašcův; r. 1769. stala se oudem akademie Drážďanské; zemřela 1783. J. Haid a J. E. Jerike ryli dle ní. R. 1765. pozvána byla ode Brunsvického dvoru. I její dva synové a jedna dcera obětovali se malířství: starší syn ve Zvěříně, mladší v Berlíně. Registřík jejich obrazův uvodí Meusel pod jménem Gašć.

Liševská, Bedřiška, naroz. v Berlíně 1773., plodná na podobizny a životokusy, od ní byly ještě r. 1838 podobizny v Berlíně při výstavě.

Liška, Jan Křištof, rodilý ze Slezska, malíř, kvetl r. 1580., učil se u svého testa Mich. Wilmana. Maloval utěšený obraz Povýšení kříže Kristova, v oltáři chrámu červeno-křížových rytířův ve Praze 1660—1692. V obrazárně Pražské jsou od něho: S. František od angelův držaný, a muž na cizí ženu padající; an od jiného, békovicím ověnceného, proklán bývá. V kostele kláštera Sedleckého byli od něho, obraz patronův českých, L. Lugarda, Štěpána, Benedicta a Bernarda. I v obrazárně Drážďanské jest od něho veliký dějepisný obraz, jak jeden voják Juliovi Caesarovi hlavu Pompejovu přináší.

Losenko, Ivan, Slavorus, učil se 1759. v akademii Petrohradské, cestoval do Paříže u Říma, po návratu byl professorem a direktorem akademie, zemřel 1773. Jeho díla jsou: Petrovo lovení ryb; obraz kněžny Rognedy; Hektorovo loučení od Andromachy. Stál ve veliké slávě, zvláště co do kreslení.

Lubienský, Bohudar, bratr následujícího, naroz. v Krakově 1653., učil se u Jiřího Štura. Volenec Braniborský vyjmenoval ho za ředitele malířské akademie v Berlíně. Jeho dějepisné a krajovidné obrazy veliké ohvály došly, zvláště onen, kde tři mudrcové pod stromem sedí. Umřel 1706. v Krakově a přiznával se k sektě Socinianův.

Lubienský, Křištof, naroz. ve Štětíně, 1659. pochodil ze staropolské rodiny, zemřel 1726 v Amsterdamě. Maloval podobizny i děje, silným slohem, ale s bedlivostí a libou barvitostí.

Lubinský, Ant., Moravan, ve druhé polovici 17 století, výborný malíř.

Lublinský, Mart. Vint. nar. 1648. v Lešnici ve Slezsku, žák Skretův; tento umělec kreslil rozličné návrhy, které od Amblinga, Kiliana, Hainzelmana a Küssela v mědi ryté byly. On byl knězem v Holomúci, kde r. 1690. zemřel. V Holomúci maloval i fresky a mnohé oltářní obrazy. Zaslouží čestnou památku co umělec.

Ludík, J. V Pražské obrazárně jest od něho krajolik se skalami, stromy a mostem.

Lunda, Čech, v Praze, okolo 1348.

Luza, K., Čech, v Praze, kreslil chrám na Bílé Hoře u Prahy.

Macháček, Josef, Čech, historický malíř, žije v Kolíně, byl ve vojenském stavě a chodil při tom do akademie.

Machek, Ant., Čech, nar. 1778. v Podlažicích Chrud. kraji; obrazy od něho jsou v Dějinách českých v kamenopisně vyvedených obrazech r. 1824. v Praze, jmenovitě: Příchod Čechův do Bojohemu; Volení Přemysla za vývodu; Učiliště v Budči atd.; podobizny Jungmanova, Preslova, Gajova a j. Jeden z výtečnějších umělcův, pracuje pořád ačkoli již stár. Představil v obrazech posloupnost knížat a králův českých od Sáma až do Ferdinanda I., kterou posud u sebe chová.

Majoš, Gabr., Čech, v Praze, okolo 1637.

Malovec, Emanuel, svob. pán, Čech, rejsoval české hrady ryté od V. Berglera.

Malovcova, Josefina, manželka předešlého, rejsovala hrad Slatinov 1802, jež A. Herziger v mědi ryl.

Malý, český malíř krajolików, byl prvé kloboučníkem, než vlastní přirozený pud obrátil jej k malířství, v němž brzo se vyznačil.

Manes, Ant. Pražan nar. 1784. maloval krajoliky: rejsuje výborně stromy: císař Ferdinand koupil od něho Karlův Týn.

Manes, Jos. syn starší, malíř podobizen našeho věku, v Praze.

Manes, Václav, bratr Antonínův, Čech; byl v Římě 3 léta; v kamenopisných Dějinách českých r. 1824. jest od něho obraz: Volení Libuše za kněžnu; maloval: Útěk do Egypta; Soptící Vezuv.

Manoveč (Manovec?) malíř, učitel J. R. Huberta německého malíře.

Marček Mareček (chybně Martschke Maetschke) Kristian; žil ve druhé polovici 17. stol. v Lipsku. Maloval obrazy, z nichž některé i v rytinách vyšly. Byl buď Čech, buď Srb.

Markov, Slavorus, nar. 1810., učil se v Petrohradě a v Římě 1836. Maluje dějiny.

Markovský, Václav, Čech, nar. 1784. v Praze v kamenopisných od Machka vydaných Dějinách Českých r. 1824 jest od něho deset obrazův, k. p. Smrt Libuše; Založení Pravy; Vítězství Vlasty nad Sameslavem; Křest Bořivojův; Mlada v Římě; korunování Vratislava atd. potom Jan Nepomucký; Husitské kázání atd. Mnoho maloval z válek husitských, kde zvláště v brněních svou mistrovnost okázal.

Martínek, Jan Bern. Čech, v Praze 1724.

Martinov, Ivan, malíř a kamenopisec v Petrohradě, naroz. 1762. Maloval krásné krajovidy a divadelní ozdoby. Vydal r. 1821. sbírku 30 lithografických obrazův, malebnou cestu z Moskvy do Číny představující, in 4., která 230 rublův stojí. Též 36 nových prospektův Petrohradu.

Masovský, v Haliči 1800. naroz., učil se ve Vídni, pak byl v Římě, a konečně professorem kreslení ve Lvově; maloval podobizny.

Massanec, G. Filip, v Praze, r. 1664., maloval Jana Nepom., r. 1666. oltář.

Massea, Alexius, Slavorus, v Petrohradě, žil za česu B. Zacchariho, s nímž dva obrazy cis. sbírky v Petrohradě shotovil.

Mašav (?), Ulrich, žil 1630 v Praze, kde Zigmundovu kaplu v dómě obnovil.

Maškov, malíř bitev, v Petrohradě žijící. R. 1814 maloval bitvu proti Napoleonovi u Lipska. Síla a souměrnost oživuje jeho díla.

Matheovic, malíř drubeže v první polovici minulého století. Jeho jméno stojí v katalogu obrazárny svob. p. z Häklův.

Mattei, Petr, Slavodalmat z Dubrovníka, básník a malíř, učeník slavného Blahoslava Staje; chudoba mu nedopustila cestami, antikami a přírodou znamenité vlohy tak vzdělati, jakby bylo náleželo: proto všecko vážil větším dílem z vlastního důvtipu, odkudž často chyby v kreslení. Nic méně jeho obrazy plné rozmaru a života oblíbeny byly a mnozí chrámové se jimi honosí, k. p. katedrální chrám (s. Bernard), chrám Benediktinův (hlavní oltář); chrám de Meleda (ss. Blažej a Benedikt) a jiné menší malby v tak řečené Krásné kaple. Při tom i básnil v obou řečech ve vlaské a slavoillyrské. Umřel v bídě a v nouzi ve špitále r. 1726. (Appendici).

Matvejev, Ivan, r. 1704. v Novgorodě narozen; r. 1719. poslal jej cár Petr do Hollandska k učení se malířství; pak navštívil Řím, r. 1732. vrátil se do vlasti. Maloval podobiznu cára Petra, která se má za nejpodobnější Petrovi a za nejhlavnější dílo tohoto umělce. Pak maloval císařovnu Annu s mouřenínem, a jiné osoby. I chrámové v Moskvě a v Petrohradě mají obrazy od něho. Dožil jen 32. rok, zemřel 1736.

Matvejev, Theod., syn předešlého, malíř krajo-vidův, jeden z nejdůstojnějších umělcův, sloh jeho původní, silný, rázný; shotovil Mont Cenis; Neapol; Tivoli atd. zemřel 1826.

Mechov (něm. Mechau) nar. 1748 v Lipsku., potomek Míšenských Srbův; malíř, učil se v Berlíně u Bernarda Rode, a r. 1770 v akademii Drážďanské. Ryl Bachanalku dle J. Carpioniho, shotovil krajoliky a historické obrazy dle vlastního nálezu. V Pražské obrazárně jest od něho kraj Monte Oreste s dějem z života Cinciatova.

Menga, Ant. Raphael, nar. v Čechách, v Oustí nad Labem v Litoměř. kraji r. 1728. z otce Ismaele, jenž se v Kodani v Dánsku narodil. R. 1740. následoval otce do Říma, kde již důkazy mistrovství viděti dal. Král Polský, August III., učinil jej po navrácení z Říma

dvorním malířem. Po čase opět šel do Říma, pak do Madridu. Byl šťastným učením Raphaele a Correggia. V Drážďanech jest od něho Na nebe vstoupení Páně. Psal i knihu o malířství. I rodištěm českým, i službou Polskou patří, sponž z částky, Slavjanům. Matka jeho byla ze Žitavy z Lužic, manželka jménem Quazzi (snad Kwaś?). Jeho kresliny kopila císařovna Kateřina za náramné summy. On obohatil obrazárnu Petrohradskou kupováním obrazův, radil při ústávech uměleckých. Maloval císařovnu Kateřinu v alegorickém obrazu.

Merkurijev, Slavorus, poslán od Petra Vel. do Italie. V Petrohradském chrámě s. Simeona jest od něho Simeon dítě Krista na loktech držící, obraz plný výrazu a blahoměrné složitosti; zemřel v Moskvě za panování císařovny Anny.

Meršik o, Petr, Čech, v Praze, v malířském protokole od r. 1348. chválený.

Městecký (Miestezek?), Jan, Čech, z Vizova (Bydžova?), r. 1679. v Brně maloval.

Method, narozen v 9. století v Soluni v Macedonii, jak domýšleti lze z rodičův slavjanských, anť již zde ve mladosti jazyku slavjanskému se vyučil, a Slavjané již v 6. století po Macedonii se rozložili, města Soluně dobyli tak, že nejen v jeho okolí ale i v samém městě znamenitá částka obyvatelův slavobulharským jazykem mluvila. Že Methoda Cedren a jiní spisovatelé hned Řekem, hned Římanem nazývají, to se tak slyšeti má, jako když se Pavel apoštol, ačkoli rozený Žid, předce Římanem aneb římským měšťanem, anebo Upravda (Justinian), Basil, Belizar a jiní, ačkoli rození Slavjané, předce Řeky neb Římány nazývají. Method tento byl nejen slavjanským apoštolem, ale i malířem, on vyobrazením posledního soudu Borisa, panovníka Bulharův i s jeho národem, ku křesťanství obrátil.

Micka, Jiří Erant., Pražan, ve službě knížete-biskupa Würzburského; roku 1717 maloval obrazy pro chrámy.

Miekš, Mietsch, Mietzsch, Krist. Bohumil, naroz. v Drážďanech 1742., snad z českých bratrův, zemřel 1800., byl kresličem, malířem i rytcem.

Michailov, Alexander, miniaturní malíř v Petrohradě, za našeho věku. Jeho podobizny dosáhly slávy vysoké dokonalosti.

Michailowski, Polák, ještě žijící v Paříži, oddal se malířství teprv v dospělém věku okolo 1833. a však v krátkce k dokonalosti přivedl, zvláště v malování zvířat. Hrabě Raczyński dává mu v této třídě první místo.

Mikuláš, Jak., Čech, v Praze r. 1348.

Mila, Pavel, vlastně z Milé aneb Milský (něm. Mühlau), starosrbská rodina v Míšni, jejíž dědictví jest tamější osada Milá. Nar. 1798., maloval v Římě dle Titiana, svatou a světskou Lásku, Krista a Samaritanku; a pak podobizny vznešených osob.

Milec, Slovák, nar. v Bfetišlavi, maloval obraz Pavla Bilnice, nadšratele církvi ev. a professors, našeho věku.

Miletovický čili Bartoloměj z Miletovic (něm. Miltwitz), malíř ze Kdánska, zvláštní schopnost měl ve skládání dějepisných obrazův. Vnitřek chrámův a jiných staveb uměl výborně představovati anobř mnohými figurami oživovati. Jeho sloh je plynňý a přírodu zdařile následující. Zemřel r. 1655.

Milio, Jan Mich., podobizník ve Vídai, 1770 učil se u Martina Meitena. Haid, Nilson a jiní vydali jeho obrazy v rytinách.

Milinković, Sophron, Hlyr, učitel kreslení v Karlovcí v Horvatsku.

Minič, Dominik, v Praze; roku 1797. se ještě chlapec a děvče s ovocem od něho malování nalézali.

Miropolský, Leonti, Slavorus, oud akademie r. 1794, jeho malby nám nejsou známé.

Miroslav, Čech, mnich, podobno Sázavský, r. 1103; on maloval obrazy a litery ve knihách, jmenovitě v rukopisu Mater Verborum, kde sám pod literou P s obrazem P. Marie vyřešována stojí s nápisem v ruce: „Ora pro illuminatore Miroslao A. MCII.“ všechny tahy a ozdoby barevné jsou s pevnou jistotou vyvedeny.

Mišković, Mojžiš, Srb z Banátu, nyní v Pešti, výborný malíř na hedbávě; maloval Zrinského bitvu u Sigetě; Krista v Getsemaně anč ho angei posilňuje atd.

Moracziński, Jan, Polák, ze Żytomiře, navštěvoval r. 1839 akademii Mnichovskou pro cvičení se v malířství.

Morawa, Matěj, malíř i rytec z Polska, okolo 1650; ve sbírce hraběte Sternberk-Manderšcida jsou čtyry kusy od něho.

Moravský, Matěj, lat. Moravius; psal r. 1476. biblii, v nížto se pěkné nákresy jeho rukou rejsované nalézají. Tento exemplář jest nyní v Neapoli ve knihovně kláštera Monte Olivero.

Mrkos, Václav, Čech, kreslil r. 1797—1802. pro rytce krajoliky.

Mrňák, Hynek, Čech, v Polsku, při školách normalních rejsovník.

Mrňák, Jos., Čech žijící; v kamenopisných Dějinách Českých r. 1824. jest od něho obraz; Preroství Lábuše; mimo to maloval Mojžšů, Smrt Abelovu; Prošby Otčenáše atd.

Mutina, Tomáš, Čech, z Mutiny rozený, nejstarší olejný výtečný malíř český. Na konci minulého století nalezeno v Karlově Týně v Čechách olejové obrazy; na jednom z nich jest nápis:

„*Quis opus hoc finxit? Thomas de Mutina pinxit.*“

Quale vides, lector, Rabisini filius autor.“

Někteří mají jej za Vlacha poslého z Modeny, jenž latině Mutina sluje. Vlach Federici udává město Treviso za jeho rodiště. A však známá staročeská rodina Mutina, ves Mutina, jméno otce Rabiš Rabišin, a sami obrazové v Čechách nalezení, jsou dostatečnými důvody toho, že patří našemu slavočeskému národu a že rozdílný může býti ode Vlaského podobné jméno nosivého ale později, 1353, živého. Pozůstává po něm oltářní obraz P. Marie mezi českými patrony Václavem a Palmatiem představující. S. Václav jest cele v národním českém duchu a slohu představen, v pancíři, v prešivanici, v čeracím plášti drže korouhev a štít v rukou. Tento krásný a památný obraz byl až do r. 1780. v Praze, odkudš na rozkaz Marie Theresie do Vídně přenesen, kde se v Belvederu nalézá. Dále Ecce Homo, Madona a jiné. Viz Vlastimil 1842. I. r. str. 61. Žil asi 1250—1297.

Myslíbek, Čech, malíř, restauruje obrazy.

Náko, Jan, Srb, malíř; r. 1842. v Pešti: Stro-
skotání lodi u tvrze St. Malo.

Navrátil, Jos., akademický malíř v Praze, naroz.
1768., obětoval se krajovidům s prospěchem. Nejen ve
kvaši (Quache), než i ve stěnomalbě takové nálezy učinil,
že se i vodou mýti mohou a pompejským obrazům se
podobají.

Nečer, Kašper, Čech, narozen v Praze 1636. Oženil
se ve Francouzsku s dcerou jedácho kupce, osadil se
pak v Haagu v Holandsku. Jeden z nejlepších malířův;
uměl lesk atlasu a vlašeni tureckých kobercův výborně
nápodobiti.

Nejebse, Jan, Čech, r. 1839. ve Vídni; po-
dobizny.

Nevta (či Nevet?), Rus, v Petrohradě, malíř
ještě žijící. Květy 1838. PŘL. 44.

Nicolaus, Čech, z Chotěboře, maloval v Praze
ve 14 století. Zpomíná se v protokolu 1348.

Niger, Ambr., Čech, Starší malířského bratrstva
v Praze 1445.

Nikitin, Ivan, Slavorns, syn podtajemníkův Petra
Vel. od tohoto v 14. roku do Amstrdámu k učení se
malířství poslán. Jeho arcidílo jest křížování Krista
v kaple Aničkovského palácu.

Nikitin, Mikuláš, bratr stavitele téhož jména
v Petrevě malující.

Nikonov, Michael, učil se 1792. v akademii Pe-
trohradské, kde r. 1792. při výstavě odměnu obdržel.
Maloval podobizny.

Nosecký, Václav, příjímám Václaviček, zdr-
žoval se nejprvé v Jihlavě na Moravě, potom v Praze :
maloval dějinné představy, střední ceny.

Nosecký, Siard Frant., syn předešlého, narozen
v Praze 1698. I když do řádu praemonstratského
vstoupil, pěstoval malířství; zanechal belná díla námásvad
i olejná.

Nosek, Noska, Václav Jindřich, Čech, v Praze
okolo 1697.

Novák, Čech, vzdělaný na Vídeňské akademii, maloval podobizny i na masivě a zdržoval se r. 1793. v Chotovině.

Oleszczynski, Ant., Polák, professor na akademii ve Florencii, malíř a rytec ještě žijící. Vydal Rozmaitości polskie, kde sceny a podobizny z polských dějin, překrásně ryté a s barvami tištěné. Dále podobiznu Kościuškovu.

Opic, Jiří Emanuel, Čech, naroz. v Praze 1775; malíř i kreslič. Maloval podobizny, zvláště ale prstonárodní sceny, jmenovitě z Pařížského života; dále Tábor Kozákův na elisejských polích u Paříže 1814.; Zpomínky na Karlovy Vary; Sceny z Lipského ročního trhu: všecko výborné práce. Opic Jiří, r. 1809. maloval v Praze podobizny v oleji. Opic, J., snad týž s předešlými; kreslil následující, ze životopisu Luthera váženého, v knize *Leben und Werke Dr. M. Luthers, von F. W. Genthe, Leipzig 1841.* na rytinách se nalézající, slavjanské předměty a osoby: 1. Město Jutroboh (něm. Jütterbock), čtyři míle od Vitohoru (Wittenberku), an v něm 1517. Tecel odpustky prodává. 2. Karel Miletický čili Miletic (něm. Miltitz), slavosrbský šlechtic, papežský vyslanec, an 1519. ve Starohradě (Altenburg) s Lutherem rozmlouvání má, tohoto k pokoji napomíná, a volenci Saskému Bedřichovi zlatou rúži darem od papeže přináší. 3. Jan Bernevičko (něm. Berlepsch), vůdce oněch zakuklených rytířův, jenž návodem volence a knížete Saského Bedřicha, Luthera od papeže i císaře do kletby daného v lese Turinském u vesnice Waltershausen 1521 dne 4. května z kočára uchvátivše na hrad Wartburk pro bezpečnost doprovodili. Rod Bernevičkův pochodil od Moravskoslovenské hranice. 4. Oddavky Kateřiny Borské čili z Boru s Lutherem r. 1525 od Jana Bugenhagena.

Orel, Ondřej, malíř, jenž v Londýně ve službě krále Jindřicha VIII. stál.

Orlov, podobizník, v Petrohradě ještě žijící, jehož díla k nejznamenitějším přináležejí.

Orlowski, Alexander, Polák, přešel ale včasě

de Petrohradu, kde tamější akademii navštěvoval, r. 1812. stal se tamže dvorním malířem. Proslavil se nejvíce malováním bitev a koňův. Zemřel 1837. Jeho podobizna nalézá se v Drážďanech u dvorního malíře Vogla.

Orfelin, Srb, malíř i mědirytec, maloval hlavní chrám v Karlovcí, ale zemřel před dokončením díla. Shotovil v rytinách podobiznu Lazara, metropolitu Nenadoviče a j. (Srb. nar. list).

Osels obě, Jan, Moravan z Holomouce, zemř. v Pešti 1831., malíř dějepisný znamenitý. Viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 290.

Pačić, Ivan, Srb, naroz. 1771 v Bajši, básník a malíř nyní v Budíně žijící; má množství obrazův vlastní rukou malovaných, slavjanské, zvláště ruské, polské, srbské kraje a kroje představujících,

Paliská, svobodná paní, milovnice krásoum a malířka. Mark ryl podle ní Cimona a Pera.

Palko čili Balko, Ant., Slezák, malíř, ve Vratislavi, otec následujícího Frant. Ant. a Frant. Karla; bydlel ve Vídni a v Břetislavi; maloval svaté historie, společenské obrazy čili sceny z tovaryšství lidského, v maličkých figurách, z nichž někdy 50 i více na jeden dosti malý list umístiti a sličně vypracovati uměl. Zemřel 1754.

Palko, František Antonín, starší syn předešlého, jeden z nejslavnějších malířův podobizen a dějin; jeho ohnivá barvitost, zprávné kreslení, znamenité rozpořování světla a stínu vzbudily podivení; byl ve Vídni dvorním malířem knížete Esterházyho. Ve chrámě s. Salvatora, jest od něho oltářní obraz s. Frant. Xavera a Ignáce: v katedrálím chrámě s. Štěpán, oboje vysoké ceny. V Pražské obrazárně jest od něho Jan Křtitel.

Palko, Frant. Karel, malíř i rytec, naroz. 1724 ve Vratislavi, učil se malířství v Břetislavi u staršího bratra; ve Vídeňské akademii získal obrazem Judita a Holofernes velkou odměnu; v Itálii oddal se zvláště Benátské škole; po návratu bydlel v Břetislavi, kde mnohé oltářní obrazy maloval, z nichž se v Břetislavi u Trinitarův, v Prešově, v Tátě, v Brně, v Drážďanech

a jinde nalézají. R. 1752 stal se král. sasopolským malířem. Pro polskou národní kaplu v Římě maloval s. Kazimíra; v Praze v jezuitském chrámě jest od něho stěnomalba; zemřel 1767 v Praze. Z jeho umy i ducha plných rytin jsou: Kristus a Samaritanka u studny; Madona s dítětem; Adam od Boha život dostávající.

Palkov, Slavorus, malíř prostonárodních scen, okolo r. 1814.

Panic, Jan, Petr a Václav, tři čeští malíři, v Praze, okolo r. 1348.

Panić, Mikul, Srb, malíř v Pešti, našeho věku, kreslil Marka Kraveviče 1827.

Paperic, Gustav Bedřich, narozen v Drážďanech, nepochybně z předkův slavosorbských (sr. péro, páper, dápeři). Maloval krajoliky.

Paudic, Baudis, Krištof, naroz. v Nizosassku okolo 1618, žák Rembrandův. Sshotovil některé krásné obrazy pro Řezenského biskupa a vojvodu Alberta Zigmunda z Bavor. Paudic čili Paudič maloval s Norimberským umělcem, jménem Roster, o závod a stratil odměnu. Z omrzelosti nad tím i umřel oplakáván od mnohých. Ostré kritiky v krásoumě více škodné než prospěšné bývají. Není jisto, zdali Paudic a Baudic jedna osoba jsou: to jisto, že druhové malby u nich rozličné jsou; onen maloval obrazy a děje, tento zvířata a mrtvé ptáky. Jméno a koncovka *ic* svědčí, že byli potomci Slavanův.

Pazourek, Matěj, Čech, malíř v Dobřanech, kde 1729 zemřel.

Pecka, Jakub, Čech, zpomínaný v Pražském pretekole 1445.

Pecka, Matěj, Čech z Klatov, okolo r. 1560, v Praze u slavného Jana Táborského, u něhož české knihy zpěvův psal s krásnými malbami ozdobil.

Pekel, český malíř podobizen vočnými barvami, v Praze. Kreslil křídou podobiznu Fr. Lad. Čelakovského na kámen.

Perlín, Ondřej, maloval v Praze okolo r. 1698.

Peroutka, Frant., Čech, ve Vidni, malíř; malo-

val 4 částky roku na porceláně, ku spatření v Pešti při umělecké výstavě r. 1841.

Pešina, Frant. Ondřej, naroz. 1728 v Čechách v Nepomukách; maloval s pochvalou olejem i na vápně, obzvláště květy.

Pešina, Jan Hynek, z Čechorodu, malíř a měšťan v Praze, kde r. 1700 do manželství vstoupil.

Pešký, Jos., malíř v Pešti našeho věku, kreslil Srbské kníže Lazara, Cára Dušana, Kastriotiče atd.

Petr, Václav, Čech, narozen v Karlových Varech 1742, zemřel v Římě 1829. Jeden z nejslavnějších malířův zvířat; uměl netoliko tělo, barvu, kůži, svaly, ale i povahu a náruživosti zvířat, k. p. zuřivost tygra, velkomyslnost lva atd. výborně a živě představití. — Obrazy jeho zvířat nalézají se netoliko ve všech hlavních městech Evropy, ale i v Americo. Množství vlkův shotovil pro Angličany proto, že tohoto zvířete více tam není. Jeho arcidielo jest Ráj, kde vákol Adama všelijaká zvířata. Byl professorem akademie s. Lukáše v Římě.

Petrák, Alois, malíř podobizen, roku 1838 ve Vídni.

Petřík, Čech, štítař čili malíř štítův v Praze 1348.

Petrus, dva umělcové téhož jména, jeden malíř, druhý řezbář, asi v prostředku 14 století v Praze. Spomínají se v malířském protokole r. 1348. Malíř měl příjmení Ventrosus (Břichatý?).

Petrović, Živko, rodem ze Zemlína, malíř akademický, daroval na matici srbskou 10 zl. stf.

Philippus, Čech v Praze okolo 1348.

Petrovský, Ant. Max., naroz. v Bydgošci ve Prusích, ubil se v Berlíně r. 1836, kde i mnoho k výstavě maloval.

Pígulský, Josef, Polák, malíř okolo 1755 v Berlíně, maloval podobizny.

Placho, Michal, ve Vídni, roku 1841, květiny ve sklenici.

Ples, Jan Bedřich, Čech v Praze okolo 1665.

Pleš, Jan Arnošt Constantin, naroz. 1752 v Míšni,

potomek Slavosrbův. Učitel kreslení v Dráždanech, zemřel 1815.

Plešek (něm. Flaeschke), Maur., narozen ve Vraťislavi. R. 1838 maloval děvče s květin, ano v lese zaspalo.

Plonský, Maur., Polák, kreslič, malíř i rytec. Ryl zvířata s pitvořice (karikatury) r. 1802.

Pluh, Čech, rejsoval a ryl obraz ku knize Zrcadlo šlechtnosti, v Praze 1817.

Poděke (snad Poděka), Jan Blahoslav, v Praze okolo r. 1723.

Pokorný, Čech, z Poděbrad, v druhé polovici 18. stol. v Římě díla hlavních mistrův odlikoval, kde snad i umřel.

Polák, Leopold, Pražan, rodem Žid, v Římě žil malíř v živilikárství téměř světoznámý. Maloval: Nejvyššího Purkhrabího, ztracenou kazajku, nalezené psaní od holek za mřížaty, spící děvče s beránkem, dítě u kolébky. Císař ruský má od něho obrazy.

Polák, Mart. Bohumil, od vlasti své Polské tak zvaný, neznámo, ve kterém městě narozený, v 17. stol. asi 30 let v Tyrolsku se zdržovavší, jeden z nejdokonaljších malířův. Srov. Tyroler Künstler-Lexikon, a Tyroler Almanach 1803. Obšíraěji o něm čti v Cestopise.

Pollirář, Fab., narozen v Oustí nad Labem, miniaturník v Praze, ozdobil podobiznami a jinými okrasami stkvostnou knihu zpěvův ve farním chrámě Teplickém r. 1560.

Popel, Anton, miniaturní malíř v Praze okolo r. 1755.

Popov, Slavorus, v Petrohradě nyní žijící, vynalezl jakýsi nový způsob rychlého malování, dle něhož i nemalíř v několika hodinách veliké obrazy shotoviti může, kteréž ani vlhkostí, ani prachem neb dýmem lesku a půvahu netratí. (Květy 1843 č. I.)

Postel, Karel, krajolíkář, rytec, narozen 1768, roku 1808 učitelem malířství na Pražské akademii, stal se zde zakladatelem první krejoličné školy, a byl jeden

z nejnemenitějších umělcův, maloval náhledy hradův Vorlíka a Baby, okolí Pražské a jiné kraje české.

Potočká, Laura, Polka, v Němcewižových Histor. zpěvích jsou od ní čtyři obrazy rejsované, čísl. 7. Kazimír Vel., čísl. 18. Konstantin Ostrogski, čísl. 29. Žal nad zgonem Stěp. Potockiego, čísl. 31. Król Michal.

Prasic, Mikul., Čech, měšťan v Praze okolo 1391.

Prek, Xaver, Polák, malíř našeho věku, kreslil 1825 podobiznu X. Fr. Sierčyňského, kanovníka Varšavského, a bibliothekáře národní knihovny jmění Osolňinských ve Lvově.

Příbyl, Frant., r. 1838, ve Vídni, maloval Venušu nad smrtí Adonisovou truchlící, Krista ve hrobě.

Procinský, Jakub, Polák, r. 1838 ve Vídni, podobizník.

Procházka, Frant. Xav. Ant., naroz. v Praze 1740, zemřel tamž 1815; malíř, v Pražské obrazárně jest od něho: Bouřlivé moře se skalnatými břehy, mořské nábřeží s budovami, krajoliky s horami a zbořeninami. Maloval i na vápně.

Procházka, Jan, r. 1939 ve Vídenské výstavě, podobizna knížete z Colloredo-Mansfeldu ve vosku.

Procházka, Jiří, Moravan, naroz. 1749, lékař a professor pytky ve Vídni, spolu i ochotník v malířství, maloval krajoliky, květy a ověce.

Prokov čili Brokov, Jan, rodilý ze Sedmihradská (?), řezbář, udělal vzor k soše s. Jana Nep. a několik jiných soch v Praze se nalézajících, k. p. Marii s dítětem a dvěma angely.

Prokov, Ferdinand, syn předešlého, učil se u českého řezbáře Quiteinera a převyšoval umění otce, od něho jest 7 soch na mostě Pražském, které ze skromnosti jménem otcovým poznamenal, jako i jiné sochy. On byl i do Vídně a Slezska pozván. Zemřel v Praze r. 1731, věku 43. Z jeho bratrův pomáhal mu Antonín pracovati, druhý pak Josef byl u císaře Karla VI. dvorním básníkem a ochotníkem malířským.

Prosil, Vít, Čech, řádu Benediktinského, žil a maloval okolo r. 1774, naroz. v Litomyšli.

Proš, Václav, Čech, naroz. v Praze, malíř, maloval lovy, bitvy, koně atd. Zdržoval se za čas i ve Frankobrodě nad M. Jeho obrazy jsou rozšířeny a oblibeny pro dokonalou známost zvířat, zvláště koní. Zemřel 1762 ve Šwabachu. V Pražské obrazárně jsou od něho cválaví koně s krajolíkem.

Proš, Magnus, syn předešlého, malíř zvířat, pracoval 1776 v Norimberku, kde celou knihu lovitebných zvířat v malém folio vydal.

Pučinin, Matvejev, Slavorus v Petrohradě, učeník tamější akademie, cestoval v Itálii, v Římě, maloval Vzkříšení Páně, Alexandra u Diogenesa. Byl professorem na Petrohradské akademii, umřel 1797.

Pustota, Petr, Čech, v Praze okolo r. 1348 oud malířského spolku.

Quadal, Mart. Ferd., Moravan, výborný malíř zvířat, zdržoval se od r. 1797 až do 1804 v Petrohradě, zemřel v Londýně.

Quast, hodný český malíř na porcelaně a tavě (smaltu), v Praze, má též i syna malíře.

Ráb, Hynek, Čech, nar. v Nechanicích u Bydžova, řádu Jesuitského, zemřel r. 1787 ve Velehradě. Již ve mladosti kreslil na stěny obrazy. Maloval mnoho, obzvláště pro chrámy.

Rabuský, Jak., Čech, rodilý z Mostu, žil v Praze r. 1800.

Radouš, Math., Čech, znamenitý malíř, jenž r. 1594 v Králové Hradci žil, ozdobil překrásnou knihu zpěvu městského chrámu Královéhradeckého rozličnými podobiznami písařův a biblickými dějinami.

Radša, Vojtěch, historický malíř ve Znojmě na Moravě, maloval oltáře i obrazy, r. 1809.

Ragusa (Ragusinus), Felix, Slavodalmat z Dubrovniku, miniaturní malíř, kvetl v první polovici 17. století, pracoval i v Budíně u dvoru krále Matiaše, kde byl představeným odpisovačův a malířův knih (Bellii Not. Hung. III. 225).

Ragusa, Francesco da, Dubrovníčan, maloval roku 1618 v Římě, pak v Brescii oltářní obrazy.

Rajski, Ferd., umělec posavad žijící, maluje profesionální scény.

Rakovič, krajolíkář, nyní v Petrohradě žijící a s velikou chválou malující.

Ramboušek, Matouš, malíř a měšťan ve Chrudimi, r. 1593 maloval Krista, anť dívky přijímá a žehná.

Raniš, August, Polák, naroz. ve Kdánsku, dějepisný malíř, shotovil oltářní obraz pro tamější Dominikánský kostel, jenž křesť Kristův krásně představuje. Jeho vkus a sloh rovná se největším mistrům a blíží se obzvláště k Vandykovi. Zemřel 1670.

Raška (Raschke), J. F., Slezák, z V. Hlohova, okolo 1812, maloval výborné podobizny a děje.

Rawski, Kazimir, Polák, z Ravy v Haliči, narozen 1795, maloval podobizny.

Rektořík, Frant. Vavř. Jos., Moravan, naroz. v Brač 1793, ku státní službě vzdělán, nyní ředitel expedice u gubernium v Brně, malíř i rytec výborný, od něho jest 5 listův s ovceci a kravami, 5 listův krajolíkův se stádem a chalupami, kraj s ovceci, francouzští vozatajové na cestě.

Rit, Rus, chovanec Petrohradské akademie, zemřel u konce minulého století.

Rohlík, Mik., Čech, v Praze okolo 1348.

Rojovský, Jan Jak., naroz. v Augšpurku, usadil se v Praze r. 1700.

Romanov, Slavorus, malíř, za času Petra Vel., (srov. Museo Fiorent. IV. 179.)

Rota, Martin, Slavodalmat ze Šibeníku, malíř a mědirytec, pracoval v Římě, v Benátkách i ve své vlasti. Jeho arcidílo jest poslední soud dle Michelangela od r. 1569. On pracoval podle Titiana, Rafaele, Zucchera, Pennisa a jiných. Vydal v Benátkách in folio podobizny římských císařův, též i mapy Dalmatska, a dvě podobizny čili rytiny slavného Ant. Vransiče (lat. Veransius).

Rubin, Čech, v Praze okolo 1348.

Rus, Hynek, Čech z Trutnova nar. r. 1736, učil se u otce zvláště malování podobizen a zvířat.

Rybiš (Reibisch), Bedřich Martin, naroz. 1782 ve Strassfurtě u Děvina, učil se v Drážďanech, kde i učitelem kreslení se stal. Vydal r. 1831 Deutscher Rittersaal, potom památnosti k. saské zbrojnice a sbírky starotín. (Rybiš Reibisch jest starosla vská šlechtická rodina v Mišni, v Lužicích, ve Slezsku. Jeden z nich, Sebastian Rybiš, život vojvody Sas. Maurice u Peště r. 1542 zachránil.)

Ryška, Frant., kreslič, r. 1840 kreslil plány ku staveninám, ve Vídni.

Sacharov, N., ruský malíř za času Petra Vel.

Salmova, hraběnka česká, žačka Menesova, malovala květiny, krajinky, dobře. Noví se, zdali ještě pokračuje.

Sedlčanský, Jan Jakub, Čech, měšťan Pražský, znamenitý kreslič a kresopisář. Ozdobil žalmy Streycovy zlatými barvami, květinami a okrasami r. 1590, kteráž kniha ve Strahovské knižnici se chová.

Segeđinac, Srb, malíř, maloval v Novém Sadě chrám s. Jana. Obrazy jsou krásné ale v poměru na velikost chrámu malé.

Semianowski, Frant. Xav., Polák, r. 1838 maloval ve Vídni krajoliky, k. p. Solnohrad.

Schiavone čili vlastně **Medola**, Ondř. příjím **Schiavone**, naroz. v Šibeniku v Dalmacii r. 1522, zemřel 1582 v Benátkách. Jeden z nejznamenitějších malířův, viz o něm str. 111. V Pražské obrazárně jest od něho Modloslužba Izraelitův na poušti; ve Florencii v obrazárně Pitti jest od něho pět obrazův pod číslem 69, 70, 74, 152 (Kain a Abel), 380, v Benátkách v paláci Galvagnův jest 20 nejlepších jeho obrazův.

Schiavone, Hieronym aneb Jiří, kvetl v Benátkách okolo 1512, učil se malířství u Jakuba Squarciona. Ve Sv. Markovské škole v Benátkách jest jeho obraz: Kristus v Getsemane.

Schiavone, Luk., malíř v Meduláně, známý co učitel Hieronyma Delfinona, výtečného krumpíře v hedbávě.

Schiavone, Natale; Viz o něm str. 113. R. 1841 byli při Pešťanské výstavě od něho: Podobizna panny

Šedlový, zpěvkyně; Přátelství; Čtverácké děvče; Panna ve snu od muže ožhaná; Hlava Pomonina; Myslíci panna. Dále ve Vídni: Venus a Cupido; Sybilla; Odeliska; Obět Abelova; Judit; Sv. Magdalena; Vínoberka; Svod; Pokušení; Spokojenost; Titian a Violaata; Podobizna velkoknížete a nástupce trůnu Ruského.

Schiavone, Felice, Viz o něm Cestop. str. 112.

Schránil, Čech, v našem věku; maluje podobizny.

Simić, Pavel, Srb, Novosadčan, malíř, ještě žijící.

Skreta, Karel, Čech, Pražan, zemř. 1674 v 70 roku, od souvěkých českým Appelesem jmenován. V čas 30leté války odebral se do Vlach, kde se nejprvé v Benátkách několik let, pak v Boloni, ve Florencii a r. 1634 v Římě zdržoval. V Boloni podáván mu ouřad učitelský na tamější akademii, který ale nepřijav do vlasti se vrátil a stal se nejslavnějším českým malířem. Císař Ferdinand III. povýšil ho do stavu šlechtického pod jménem Sotnovský ze Závovic. Jeho díla nemají nic divokého a nuceného ani pochlebného a leskavého, plná jsouce prostoty, přirozené krásy a antiky. On se uměl přeměnití hned v Carraccia, hned v Michal Angele, hned v Raphaele, hned v Titians, hned v Pavla Veronského, hned v Dominichiniho. Guido Rheni však byl jeho největším miláčkem. Toto nápodobení vlaských mistrův tak šťastné bylo, že často i nejunělejší ztatelé nebyli s to, by mezi jeho a těchto obrazy rozdíl učinili. Jistý český šlechtic a ztatel malířství dal Skretovi jakýsi obraz shtoviti, tento maloval jej slohem Carracciovým. Šlechtic nejsa tím spokojen, s opovržením obraz Skretovi vrátil. Tento nedbaje na to napsav na skrytém místě obrazu své jméno poslal jej do Vlach, kde vůbec za dílo Carracia držán byl. Po několika letech cestovav šlechtic český do Vlach, ve Florencii, nevěda, tento obraz za drahé peníze koupil tím cílem, aby ve vlasti své Skretu zahanbiti, a o tom předsvědčiti mohl, že on jen vlaské původníky odlišuje a následuje nic vlastního vynalésti neuměje. Jak velice ale zapřítí se musel tento cizotobaňák, když mu Skreta své jméno na tomto obraze

ukázali — Chrámy Pražské plně jsou obrazův tohoto pikného umělce. Ve farním kostele s. Martina jest od něho Jan Evangelista, v jehož osobě Skreta sám sebe ve 40. roku představil. Maloval i národní předměty, k. p. Sv. Vojtěcha, Zavraždění s. Václava; Bohusl. Balbina olejnými barvami atd.

Skreta, N., syn předešlého, malíř; nedostihaval však otce svého v dokonalosti a slávě krásoumy.

Skreta, Matěj, Čech, maloval r. 1685 pro kníže z Lobkovic v Roudnici.

Slovák, Mikuláš, malíř v Praze, který se mezi 1438—1445 rokem vyznamenal.

Smicheus, Anton, Čech, naroz. v Praze 1704, zemř. v Lounech 1770. Cestoval v Itálii, od něho jest stěnomalba chrámu Augustinského v Pročově.

Smiř (něm. Smirsch), Jan, Čech, ve Vídni, malíř, ovoce a mrtvé drábeže; ještě žijící umělec.

Smišek, Jan otec, a Jan Křišť. syn, oba v Praze, od 1630—1662 od nich jest podobizna Karla IV., potom rozličné erby a zvířata.

Smuglewicz, Frant., Polák, rodem z Varšavy, malíř za panování Augusta, proslavil se historicko-náboženskými obrazy, okolo 1765.

Sobico, Jan, Čech, Pražan, okolo roku 1840; illuminator.

Sobolevský, ruský podobizník z první polovice 19 století.

Sokolov, chovanec Petrohradské malířské akademie, zemřel 1791.

Solanský, Čech v Praze, okolo r. 1348.

Soukop, Matěj, měšťan staropražský okolo r. 1411.

Spork, Jan Rudolf, hrabě, Čech, biskup Ahratský, suffragan arcibiskupa Pražského, výborný kreslič; po něm pozůstaly tušované kresliny v 7 svazcích ve Strahovské knihovně.

Stachowič, Michal, Polák, nar. v Krakově 1768, zemř. 1825 professor malířství v Krakově, od Polákův národním malířem aneb malířem národnosti zvaný, a to právem, nebo maloval větším dílem předměty ze

slavenárodních a polských dějin vzaté, k. p. Sobotky čili Oheň Svatojanský; Solnice Wieličské; Sněmy Varšavské; Bitvu Boleslava III. s Jindřichem V.; Bitvu pod Byčinou; Hrob Oyčyzny; Povstání čili přísaha Kościuškova; Vítězství na polích Racslavských; Tábory polské atd. V bitvě pod Byčinou jeden polský voják snav čepici z polehlého Němce psa štěkajícího jí straší. O ostatních obrazech píše Pavel Čajkowski, „že na nich od podkovek iskry sypající se do čuprny junactvem naježoný, wšystko jest polskie.“ Obrazy tohoto mistra nalézají se obzvláště v Krakově, v kostele Dominikánův: Mučenci Sandomierští (národní předmět); v kostele Františkanském, u Reformatův; a nejvíce v síni Jagiellonské. Obdivnější jeho životopis viz v Ročníku Tov. Nauk XII. v Krakově 1827.

Staiš, Jan, Srb, rodem z Mitrovic, umřel ve Vídni, okolo 1824 na učení se. Ačkoli ještě mladý byl, však zvláštní schopností v malířství se vyznačil.

Stanislavljevič, Jan, Srb z Nového Sadu, nar. 1816, učil se malířství v Pešti u Peškého: zdržoval se v Římě od r. 1839, kde 1841 dne 24. ledna zemřel, Maloval Osvobození apoštola Petra ze žaláře, za který obraz od velkoknížete ruského v Římě byvšího 25 dukátův dostal. Počal též odlikovati pro tože ruské kníže 13 obrazův Raphaelových, za 5000 rublův v Římě. Do Pešti poslal krásný obraz Pantheonu římského. Škoda naděje plného mladíka!

Stašina, Frant., Čech, Malo-Pražan r. 1728.

Stay, Blahoslav, Slavodalmat z Dubrovníka, malíř, navštívil Paříž za času Ludvíka XIV., Řím, Neapoli, Boloni; vrátiv se do vlasti v domečku ven z města bydlel kochaje se v samotě a ve krásách malby. Obraznost jeho jest květoucí, veselá, ušlechtilá: formy řeckého vkusu. U jeho vnukův nalézají se mezi jinými obraz představitel hrdého sterce an chlepečkovi (Milkovi) v klíně jeho sedícímu končetiny křídla obšťihuje. Obraz tento plný vděkův a síly všickni umělci na první pohled za dílo Carracciovo vyhlásují. Tam se nalézají i podobizny jeho rodiny: Benedeta Primi, Pierfrancesca Staye a jiných.

Ve chrámě S. Maria di Castello jest od něho znamenitý obraz ve velkém oltáři (Appendini).

Stroiński, Jan, historický malíř 18 století v Haliči.

Strychýř, Jos., Čech z Kozolup r. 1802.

Stryla, Jan, Čech, malíř v Praze r. 1348.

Suchý, Vojtěch, r. 1840. ve Vídni, podobizná.

Sulkovská, Eug., kněžna, Polka, v Němcevičových Hist. zpěvích jest od ní 8 obrazův, a sice číslo 1, 4, 8, 9, 13, 14, 20, 26 z polských dějin.

Sum, Čech, v Praze nyní žijící, maluje sv. děje.

Supera, Thadeus, Čech, v klášteře Sedleckém byli od něho s. Benedict, Robert, Alberik, 14 pomocníkův a jiní se.

Světecký, Martin, Čech, z Litoměřic, maloval rozličné věci pro chrám Kapucinský v Roudnici.

Svítil, Josef, dekorační malíř, v druhé polovici 18 století.

Svoboda, Edvard, v Pešti, r. 1840. Srdecebol; vození sena; ženská s larvou; dřímající prodávač sádrových figur.

Svoboda, Jan, Čech; naroz. v Turnově 1737. Od něho jsou stěnomalby chrámové v Pfišteupianě a v Tismicích.

Svoboda, Rudolf, ve Vídni, R. 1841. byli od něho v Pešti při výstavě: Zvířata ve hromadě; kráva a koza u studny; opatství Tihan u Blatenského jezera; Zboření hradu Česnek.

Sycha, Čech, mistr a malíř v Praze r. 1445.

Sýkora, Hugo, český malíř staveb, krajův; mnich praemonstratský, u Litoměřic farářem. Ochoťník.

Ščepánko, Čech, okolo r. 1445. v Praze.

Ščedrin, Ivanič, Rus, professor a direktor Petrohradské akademie, krajolikař ještě žijící.

Ščedrin, Sylvester, syn předešlého, též krajolikař.

Ševujev, Vasilij, Rus, historický malíř a professor na Petrohradské akademii, nyní žijící.

Šimuneti, Illyr ze Roky, vyučenec Benátské akademie, našeho věku.

Šír, Frant., český posud nejschopnější kreslitel na kameni, v Praze, rodilý z Nového Města v Jihlavském kraji, křídou kreslil: Purkyně, Presla, Šafaříka, Jana Šusa. Neustává posud zvláště podle Francouzův se vzdělávati.

Šlechta, Vojtěch, Čech, naroz. ve Chrudimi, podobizník r. 1789.

Štěpánek, Čech, Pražan, okolo r. 1348.

Štur, Jurian, malíř v Krakově, okolo 1665, učitel Theod. Lubieneckého.

Táborský, Jan, Čech, z Klokočské hory, r. 1552 v Praze, slavný mechanik, hvězdář a malíř. Psal a vyoděbněl mnohé knihy zpěvův obrazy k. p. v Lounech, v Teplicích, v Českém Brodě a jinde.

Tejček, Martin, Čech, malíř, našeho věku, dostal dvakráte odměnu, kreslil mezi jiným obraz Saturna přírodu co pannu odhalujícího ku Vznešenosti Přírody od Zdir. Poláka.

Tejna aneb Jan z Tejna, Čech, v Praze okolo r. 1348.

Theodorovič, Arsa, Srb, žil i zemřel co malíř v Novém Sadě 1825. Nejslavnější srbský životopisec; maloval mnohé chrámy, jako: v Báji, v Novosadě, v Al-máši, v Budině, v Zemlíně, v Mitrovicích, v Araču, v Bečkereku, ve Verčci a jinde. Od tohoto umělce nejvíce obrazův se v národu nalézá; on maloval i podobiznu Dosithea Obradoviče, Raiče atd.

Tiasný, (aneb Štastný?), Matouš, z Prahy, malíř životokusův, nyní v Brně.

Tkadlík, Frant., nar. v Praze 1787, malíř; v Pražské obrazárně jest od něho Návrat s. Vojtěcha do Čech.

Tkadlík čili Kadlík, Frant., Čech, klassický malíř našeho času a učitel v téměř umění; rodilý z Budčeva u Karlova Týna, zemř. 183 (?) na součotiny v 57. roce. J. M. císařovna matka Karolína poslala jej na vyšší vzdělání do Říma, kde asi 6 let byl. R. 1836 byl ode stavův za ředitele Pražské malířské akademie zvolen. Rejsoval přísně, maloval čistotně; mezi jinými

jest od něho podobizna Dobrovského; S. Ludmila se svým vnukem s. Václavem při službách božích; Kristus v lůně s. Marie. Viz Výklad ku Slávě dceře str. 289. Maozí mu vytýkají přílišnou nábožnost a vázanost ku mnichům: nic méně v katolicko-náboženských předmětech zůstane on vždy jeden z nej přednějších mistrův.

Tomáš, z jehož štětce obraz s. Jana Evang. a s. Víta císař Mathias pro Pražský hlavní chrám velmi drahó koupil, a na oltáři postaviti dal.

Tomáš, Čech v Třeboni, maloval roku 1612 pohřeb knížete Petra Voka z Rožmberku tak, že všecky tam přítomné osoby z podobizen k poznání jsou.

Tomáš, český historický malíř, učil se pode Tkadlíkem, nyní ve Vídni podobiznaje.

Tomejšl, Antonín, český malíř podobizen; rodilý z Konopiště, v prvních letech došel obliby, nyní žije zmanžený. Geniální člověk.

Topera, Martin, Čech, v Praze, okolo r. 1695.

Tovora, Ant., Čech v Praze, maloval přibytky a některé oltární obrazy r. 1787.

Třebecký, Ignác, Čech, naroz. 1727, maloval v Praze přezdařilé podobizny v miniatuře, zemřel 1780.

Trešňák, Čech v Praze, od něhož slavaý hrabě Ant. Špork r. 1721 malován byl.

Tverskoj, Mikul., ruský malíř dějin, nyní žijící.

Ugrumov, Rus, malíř a professor na akad. Petrohradské; ještě žijící.

Valvasor, Jan Veigart, svobodný pán v Krajin-sku, kreslil některé kraje vojvodství Korutanského, jejichž rytiny se nalézají v jeho kuize: Topographia Carinthiae 1688 v Norimb.

Vacek, Gustav, Čech, z Kostelce nad Orlicí, našeho věku, v Praze, maloval poustevníka 1842: oltární obraz Panny Marie korunován.

Václav, Čech, v Teplících jest od něho pěkný nešporní obraz.

Václavík, Čech v Praze okolo r. 1348.

Varnek, Alexander, ruský malíř, nar. 1780 v Petrohradě.

Varnek, Edvard, syn předešlého, též malíř tam.
Vasilevský, N., ruský malíř pod Petrem Velikým.
Vatienuš, Jan, rodilý ze Štyrského Hradce, zdržoval a oženil se v Praze r. 1698.

Večeřík, Václav, Čech, žil v Žatci r. 1719, maloval oltářní obraz Jana Nepom.

Veleba, Václav, Čech, kreslič v Praze, kde se r. 1777. narodil. Vyznačil se v překrásných krajolících.

Velislav, Čech, malíř v 13 století.

Venecianov, ruský malíř a oud akademie Petrohradské, ještě žijící.

Vesel, Jakob, malíř ve Kdánsku okolo 1765, pracoval i v Berlíně i ve své vlasti.

Vítek, Čech, zdržoval se ve Vídni r. 1795. V Čechách v Peřiznech jsou od něho: S. Pavel, S. Timotheus, S. Jan stá., které mezi 1764 a 1765 maloval.

Vodňanský, J. E., Čech, v Praze, kreslil Jana z Boha, a čtyry vítězoslavné brány vystavené Janovi Nepom.

Voják, Jan, Čech v Malopraze, kde r. 1615 se oženil.

Volavka, Pavel, Čech v Praze, kde v domě Jana Alše, rady nového města Pražského, do knihy album amicorum svou vlastní podobiznu s následujícím nápisem maloval: „Koho štěstí vyvyšuje, — Nenadále zbohacuje, — Ten ho hled sobě vážiti, Kdos, odkuds, cos byl? pomněti. — Na budoucí památku, podobu obličejje svého, zahodiv se do příbytku pana Jana Alše, sedě za stolem, maje zrcadlo před sebou, jsem teď vymaloval, jsa tak umění malířského milovníkem a maje jméno Pavel Volavka, rodem z Draskovic, a to léta 1598.“

Volkov, Theodor, ruský malíř a divadelník, maloval divadlo Moskvě, jím zložené r. 1746—1763.

Vrabec, Frant., Čech, roz. z Českého Brodu, ve mladosti byv strážcem zahrad a rolí otcovských ucítil náklonnost ke krásoumě, nebo zde již co samouk vyobrazil okolí svého rodiště ku překvapení svého otce, kterýž jej proto na malířství dal do Prahy. Maloval

oltářní obrazy. I v Břetislavi maloval na vápno i v oleji. Oženil se s malířskou dcerou, která sama dobrou malířkou byla. Zemřel r. 1779.

Vratislav, Prant., hrabě z Mitrovic, dědičný nadkuchynský království českého, pán v Dirně a Zalši, znamenitý dějinný, krajeříkařský i podobiznický malíř. Cestoval téměř po celé Evropě a navštěvoval umělecké akademie ku zdokonalení se v malířství. Potom se usadil v Čechách ve Stálci v Tábořském kraji, kde se posud po něm drahně obrazův nalézá. Zemřel 1815.

Yrbek, (Verbeck), Jodok, Moravan ve službě hraběte Popela z Lobkovic r. 1682, maloval podobizny.

Vuňanský, malíř v Praze podle jeho kreslin ryl Ant. Birkhart.

Zahradníček, J., syni ve Vídni malíř; v Bešti r. 1840 bylo od něho pálení uhlí; mlýn; r. 1841 krajolík ze Štýrska, a královského jezera u Berchtesgaden.

Zbislav čili Zbyšek z Trotiny, Čech, malíř okolo 1350—1360, maloval pro arcibiskupa Arnošta z Pardubic a pro Jana, bisk. Litomyšlského nábožné knihy na bělpachu, předměty bibliické, jenž svou opravností, zevrubným kreslením, a harmonií barev nic sobě podobného v tom čase nemají.

Zorillo, J., Polák v Němcevičových Hist. spěvích jest od něho obraz pod číslem 17. Žygmunt I.

Zumzanda, Čech z Jindřichova Hradce, podobiznitel vodními barvami.

Zukova, Jan, podobiznitel ve Vídni r. 1838.

Žitavský, Šebastian, Čech, rodilý z Jičína, řádu praemonstratského, byv farářem v Ouhonicích, dal tamější chrám okrásliti a maloval sám dva obrazy pro korouhve téhož chrámu. Zemřel 1710.

Žižka, Čech v Malopraze r. 1445.

Žlutický Mikuláš, Čech v Praze r. 1445.

II. Rytcové.

Afanasiev, Slavorus, ryl v mědi podobiznu dějepisce Karamzina.

Bartholomaeides, Ladislav, Slovák, nar. 1754 v Klenovci, zemř. 1825 v Ochtíně, kazatel ev. církve; rejsoval a ryl v mědi zvířata, podobizny a mapy ke knihám československým od něho vydaným, jmenovitě ku historii přírody r. 1798, kde 10 rytin; pak ku geographii 1798, kde 6 map, a ku Jos. Flavii O válce Židovské 1805, kde rytina města Jeruzalema a mapa Palestiny od něho. Vyryl i svou vlastní podobiznu vydanou v knize Memoria Lad. Bartholomaeides, od jeho syna J. Lad. v Pešti 1828.

Berka, Ant., bratr Janův, r. 1790 ryl ve Vídni pomník Josefa II.

Berka, Jan Nep., Čech, v Praze, mědirytec, nar. r. 1758, ryl děje a podobizny, asi 83 kusy, k. p. Fr. Faust. Prochásky; Hr. Hvězdohorského (Sternberka), Přemysla Otakara II. v Milíně; litinu čili modlu staroslavskou v Kralohradském kraji nalezenou v Dobrovského Slavině; mistrovská práce jeho jest rozmluva Pelceva s bohyní Athéne v Nejedlého přeložení Illiady 1802.

Berkovec, Čech, žák Pražské akademie krásoum, usadil se pak a pracoval ve Vídni.

Bersenev, Ivan, Slavorus, nar. 1762 v Sibirii zemřel 1790. Ryl Jana Evangelistu dle Domimichina, Pokušitele dle Titiana.

Běs, Rudolf, Čech, ve chrámě Uršulinek v Praze jest od něho narození Páně.

Blažko aneb Blažek (Blasohke), z počátku pět-tomného století ve Vídni; ryl rány s. Františka dle Rubensa; Uzdravení pacholety skrze Ježíše; S. rodinu dle Rafaela a mnohé viny pro almanachy. Z národních předmětův podobiznu Karla knížete z Dětřichotýnských, kardinála a biskupa Holomouckého 1570, zemřel 1637; im öster. Plutarch Wien 1807. B. 3. (Red z Dětřichova tejsu (Dietrichsteinův), má se dle starolista za potomka slavného Moravsko-Slovenského krále Svatopluka jmenovitě jeho syna Svatopluka (něm. Zventobelch Zventoboch), jež r. 898 Bavorští Němci v Moravě javiše se sebou do Karantan přivedli, kdež na r. 998 dne 31. srpna v městě Raasdorfe král Arnulf rozličné statky a

panstva k. p. Kerk (Gark), Brezu (Friesach), Žlčicu čili Selču (Zeltschach) kolébku Dětrichotýnských daroval tím ošlem, aby jej k mlčení a k odřeknutí se práva na Morava přivedl. Srov. pojednání: Der Grossmährische König Svatopluk, Ahnherr der Dietrichsteine, in Wiener Jahrbücher d. Liter. 1818. B. 2 S. 14).

Boháč, Tomáš, Čech, universitský rytec ve Vídni, r. 1764—1842; ryl pro svobodného pána z Vunšvic rodinu Kristovu. Pod Ježíšem, Marií s Annou čte se následující český nápis: „Svatá Anno přijď k mé smrti s dcerkou i se vnučátkem, ať nejsem zatracen.“ Ryl i Jana Nepomuckého na pražském mostě.

Bonifacio, Natalis, (snad původaě Dobroděj), mědirytec ze Šibeníku z Dalmatska nar. 1550, pracoval v Římě, kde r. 1586 obrazy na mědi sshotovil, které mašiny, od Domin. Fontanyho při postavení velikého obelisku potřebované, představují. Na jedné rytině: Pastýři při narození Páně, dle Th. Zuccara, čte se: Noel Bonifacio Sebenicus fecit. Ryl i koně a zvířata krásně.

Borovský, G., okolo 1799 ve Vídni. Jeho rytiny však v Moravě se nalézají.

Budinský, Jos., Moravan, našeho věku, krajolikař.

Budzilovic, ryl v dřevě rozličné obrazy pro knihu Schweitzerischer Robinson v. Wyss 1842.

Collár, v Pešti, ryl Miloše Obrenoviče.

Ctibor, Jan Jaroslav, Čech v Praze ryl 1661 mapu království českého.

Čadecký, Ferd. Praemonstrat v Praze, ryl v mědi, okolo 1715.

Čáslavský, M. Jiří, Čech, mezi 1670—1700. V knize Předrahý poklad — jest od něho obraz Kutné Hory, i jinde ryl.

Černín, Dan. David, v Holomouci a ve Vratislavi, ryl thesim philosophicam pro Otta Oliviera Podstatského, na níž 7 krajův Moravských co bohyně vyobrazeny jsou a jiné věci.

Černín, Jan, (něm. Tscherning), syn předešlého mědirytee ve Vratislavi. Díla otcova jsou mezi 1634 až do 1678; synova okolo 1715. Ryl erb království polského a maché chrámy i podobizny.

Čepelka, Frant. kreslič a mědirytec v Praze, kde 1814 se narodil. Vyznačil se obzvláště ve zrostlinách, stromích a zvířatech.

Drda, Ant., Čech, Pražské akademie žák r. 1822 ryl Poprsí Marie; S. Jiří; S. Josefa; podobizny Ant. Jarosl. Puchmajera atd.

Drda, Josef, Čech, r. 1804 ryl v mědi antické Torso (Illioneus) ve Mnichovské Glyptothece.

Dvořák, Adolf, Čech, rytec v oceli, r. 1838 ve Vidni.

Dvořák, Daniel, Čech v Praze okolo 1701, ryl Mater dolorosa; Jana křestitele a svaté.

Dvořák, Samuel otec, Čech, jenž r. 1629 v Praze pracoval a tam i 1689 zemřel, výborný umělec. Ryl podobizny, S. Jana Nepom., Život s. Václava na 44 listech atd.

Dvořák, Samuel, syn a učeník předešlého; ryl Jana Nepom.; Jesus amabilis; Familia s. Venceslai.

Emukov, Slavorus, ryl podobizny i krajovidy.

Gerazimov, Dem, zemřel 1770, ryl podobizny ruských velmožův a jinó.

Glogovský, Jiří, Čech, v rytině jednoho jemně rytého lesa ve Strahovské knihovně stojí: Georg Glogovsky inv. del. sc. in 12.

Goloktinov, Slavorus, jeden z neydůvtipnějších nyní žijících rytcův co do krajovidův; klassická jest jeho rytina Kristus s učeníky na cestě do Emaus.

Grekov, Alexander, kreslič a rytec v Petrohradě, nar. 1750. Ryl císařovnu Kateřinu II., veliké kníže Pavla Petroviče, názory Petrohradu.

Havle, Jos., Čech, v Praze r. 1802. kreslil a ryl krajoliky.

Horník, Erasmus, pracoval 1550 v Norimberce, snad Čech, ryl vásy a sochy.

Hřebec, Hieron., Čech ve službě hrabat ze Sporku r. 1744.

Hus, Peter, Čech aneb Moravan, r. 1571. shotoval rytiny pro Humanæ salutis monumenta od Aria Montana.

Chotková, Isabella, hraběnka, r. 1775. ryla kraje Karlovarské a jiné předměty.

Ivanov, G., žil u konce minulého století a u počátku přitomného. Ryl Nar. Páně, vodospád a krajovidy.

Ivanov, M., v Petrohradě ještě žijící. Rytiny od něho jsou v Pamětinách akademie r. 1822.

Ivanov, Timoth., medailř, r. 1770. v Petrohradě způsobný umělec.

Jachimovicz, Theodor, snad Polák r. 1842. ve Vídni, ryl ohrámy, kláštery, ideály.

Janota, Jan Jiří, způsobný mědirytec, naroz. 1747. v Čechách, pracoval ve Vídni okolo 1770. Nákladem knížete z Lištan (Lichtenstein) cestoval a učil se v Itálii, po návratu pak pracoval podle obrazův jeho nádherné galerie. Umělec výborný.

Jareš, ryl ve Vídni r. 1824 s. Pannu.

Jašek, Prokop, Čech, Benediktin v Břevnově, a pak superior v Polici r. 1706. ryl zde velikánskou sochu s. Panny.

Jelínek, Josef, Čech v Kutné Hoře, kde minulého století žil. Na jedné rytině čistotu Josefovou představující stojí: Jos. Jelínek fec. Kutbergae.

Jirš, rytec i řezbář forem v Praze r 1720.

Kačolov, Geigl (?), v Petrohradě, za času Kateřiny. Ryl podobizny, hrady, krajovidy.

Karkovský, Michal, žil a ryl mnoho obrazův svatých pod Petrem V. v Rusi.

Kauko, J. F., zpomíná se od Frencla v katalogu sbírky braběte Sternberg-Manderšaida. I. 741. Ryl: Malý bubeník, v Drážďanech 1755.

Kobilíč, Koblitz, ryl obraz 4 ženštiny s dítětem podle Guercina. Více o něm neznámo.

Kojinský (Coinsky), Eustach, ve Vídni, ryl podobizny.

Kolo (Kohlo), H., Čech, v Praze, kde u počátku minulého století žil. Ve knize Syntagma hist. gen. domus Voracziczianae 1716 jsou tři podobizny z této rodiny od něho.

Kolpakov, Slavorus, žil minulého stol. Ryl cérovnu Natalii, matku Petra Vel.; podobizna hraběte Vavřejva a jiné.

Kolpašnikov, A., Slavorus; zachována od něho podobizna knížete Alexandra Kurakina.

Kotrba, Karel, narozen v Těšíně r. 1800. Má účastnost na Galerii díl Belvederu ve Vídni, vydané od C. Haasa; dále ryl Hermana a Tusneldu dle Angeliky Kaufmannovy; Madonnu; v Almenachu: Gadenke mezi Wien 1844., jest od něho krásná rytina Rozvity.

Kysel, E., mědirytce okolo r. 1850, v anglické zemi sice bydlivší a však původem nepošybně Slavjan. Od něho jest krásný obraz Oliviera Cromwella na koni.

Kysel, Melchior, Čech v Praze, ryl dle Skretoových nákresův s. Františka z Pauly, s. Secundinu.

Levický (Lovický), Jiří, žil r. 1732. ve Vraťslavi. Ryl švárně obraz Krista, Marii a Josefa představující.

Libenický (Leibnitz), H., kamenopisec; kreslil, a vydal skupinu: Nechte dítek jíti ke mně.

Malek, Fr., ryl ve Vídni psa sedícího an papír v pysku nese.

Marci, Jan Jindřich, Moravan, nar. v Jihlavě 1722.

Mark, Marek, Quirin, nar. 1753. v Litavě na Moravě; učil se ve Vídni; r. 1793. byl ondem akademie, r. 1811. zemřel. Nepočítaje mnohé jednotlivé viněty a obrázky asi 20 výberných rytin zanechal, mezi nimi: Maria se spícím dítětem; Zuzana v koupeli; Diogenes a Alexander; Herodias; Cleopatra; Venus a Amor; sceny z Iliady Homerovy; Římští císařové; Napoleon; hrabě Josef Thun atd.

Maslovský, umělec našeho věku v Petrohradě. Rytiny od něho jsou v Pamětiách cís. akademie 1830.

Merzalov, G. J., dle Fiorilla v Petrohradě minulého století pracovavší. Ryl podobiznu neznámé měšťanky.

Mikovínai, Slovák, r. 1777 ryl náhledy města Norimberka v 37 listech, in fol.

Mocký, Vincenc, Čech, v Praze r. 1716.

Motyčka, Frant., Čech, v Praze r. 1870, ryl hrady: Kopidno, Lipnice, Rábí, Michalovice.

Novotný, Čech, kreslič a rytec minulého stol. Ryl: Velikou lípu ve Vysoké Vsi u Mariánské lázně: znamenitá rytina! pak hrady Litice atd.

Oleščínský, Slavorus, rytec v oceli, ryl podobiznu A. F. Kokorinova.

Ouchtovský, Slavorus, učenik a potom i oud akademie Petrohradské. Roku 1814. byl v Paříži, kde sobě slávu umělce získal.

Outkyn, Mikuláš, ředitel rytecké školy v akademii Petrohradské a sice první slavjanského národu, anť před ním cizozemci ředitelé bývali. Ode vlády poslán byl ku zdokonalení se do Paříže a do Anglička. Ryl podobizny metropolita Michala v Petrohradě, Karamzina, Suvarova, knížete Kurakyna, Kateřiny II. atd.

Palcov, C., kamenotiskař v Berlíně ještě žijící; kreslil podobizny a děje.

Panin, G. S., Slavorus, o němž viz Fiorilla v malých spisech.

Perlaska, Dominik, v Pešti ještě žijící, ryl Arkonu v noci; Poláka Chlopického; Milutinoviče srb. básníře.

Petrák, Alois, ryl podobizny ve Vídni 1842.

Pěšek, Karel, rodilý v Žitavě 1795, žije a pracuje posud v Drážďanech, potomek vyhnancův českých. Ryl krajoliky; světozory; okolí Teplické v 21 náhledech; okolí Žitavské; Berlínské.

Pěšek, (něm. Peschke), Karel, rytec v Berlíně, nepochybně český potomek na konci 18. a v počátku 19. století.

Pieteš, Kristian, žil a ryl r. 1650 v Královci, střední umělec, snad Polák.

Pobuda, V., ocelirytec žijící a pro knihkuppee pracující; ryl 24 obrazův k Wielandovým spisům r. 1840, rodinu Černohorcův a mappy.

Podolinský, z počátku tohoto století v Petrohradě, asi 1805.

Poletník, Poletnich, Polienik, J. F. ryl

od 1750—1780. v Paříži, mezi jinými: ošafovanu Kateřianu II. 1776; Mlék mstitel všehomíra; Mlék odzbrojený atd.

Popel, Jan, Čech, nyní žijící, výborový rytec v oceli; od něho jsou obrasy v knize: Prag u. seine Umgebungen 1841.

Poradský, Poratzký, v galerii Vídeňského belvederu jest od něho rytá venkovská zábava. Umělec našeho věku.

Pucherna, A., kreslič a mědirytec v Praze roku 1803 až 1810. ryl hrady: Hlavačov, Karlův Týn, Kunice, Koloděj, Libochovice, Lobkovice, Vyšehrad atd.

Puvarský; životopis jeho neznámý jest; ryl dvě hlavy východčanův a bystu východčanky.

Radziwill, Anton, kníže z Olyky a Nésowieže. R. 1815 byl k. pruským místodržícím ve velkovojevodství Poznaňském; jináče bydlel v Berlíně. Učil se v Norimberku ryctví od hraběte Hallera. Z jeho rytin jsou: Kníže pruský Jindřich, Ferdinand hrabě Haller, kapelník Hummel, baron Sydov, kníže Metternich, Bedř. Ancillon; 8 rytin ku Goetheho Faustu atd.

Ragusio, Paolo de, zlatník a penězorytec, z Dubrovníku; konal své umění ve Florencii v první polovici 15. stol. Na jeho medailích se čte: opus Pauli de Ragusio.

Razwieska, Konstancie, rozená kněžna Lubomirská, milovnice krásoumy, zanášela se i rytím ve druhé polovici 18. stol. Ve sbírce hr. Sternberg-Mauderséida byla od ní rytina utěšená, bradatého starce představující.

Regulski, F. J., Polák, ve Varšavě, medailíř čili penězorezbař, okolo 1795.

Ryvola, Mich., Čech, v Praze tuze dobrý mědirytec, r. 1716.

Rybička, Josef, Čech, rytec našeho věku, ryl hrady Žebrák a Točnick k Vesně r. 1836.; Annu z Krakova ve Lvovském Slavjanině 1837. a Svstopluka v sl-manachu Vesna 1838.

Rybička, Karel, otec předcházejícího, rytec do ocele a mědi.

Sedlecký, Baltazar Zigmund, nepochybně Čech, mědirytec a učesník Ondř. Pfeffela v Augšpurku. Jeho lehký způsob rytby chválu zaslouží. Ještě žil r. 1767. v 71 roku věku svého.

Skála, Čech, mědirytec našeho věku, ryl obrazy ve křížových kapličkách na Petříně u Prahy.

Skorodumov, Gabriel, Rus, vyučenec Petrohradské akad. † 1792.

Sokolov, N., Rus, mědirytec, pracoval v Petrohradě r. 1750.

Sovic, C. A. Čech, v Praze, r. 1758. ryl angela Strážce pro Paulanské bratrstvo.

Stojský, Eustach., Čech v Malé Praze r. 1740.

Strahovský, Bartoloměj, mědirytec ve Vratislavi, ryl rozličné podobizny, 1721—1757.

Sulima, Pavel, Rus (?) mědirytec okolo 1804, ryl obrazy ku slavjanské mythologii od Ondř. Kaysarova.

Sycha, Jiří, Čech, v Praze ryl titulový list ke knize Balbinově Historia Sv. Hory 1665.

Štětká, Stavitěch, Čech, v Praze, rytec žijící.

Teplár, Ant., Čech, ještě žijící, kreslil podobiznu P. J. Šafaříka, V. Hanky, hraběte Rościšewskiego a j.

Tolstoj, ruský hrabě, rytec medailí.

Trmal, Zdenko Rudolf, Čech v Praze, ryl Jana Křestitele.

Vacka, Josef, Čech v Praze nar. 1676. † 1795; poctěn byl pomníkem v Novopražském hřbitově.

Veselý, Vojtěch, zdržoval se, jak se zdá, v Horvatsku a Dalmatsku, poněvadž v jedné horvatské knize in fol. titulní list, s rozličnými osobami a figurami, nyní ve Štrahovské knihovně v Praze od něho shotoven jest.

Vladimirov, S., Rus v Petrohradě, mědirytec ještě žijící. Ryl r. 1825 podobiznu knížete Miloše Obrenoviče.

Vasín, Dan., v Praze, 1601—1682. ryl die Skrety.

Vasín, Jan Fr., v Praze téhož času; ryl podobiznu císaře Josefa I.

Vasín, Kašp., mědirytec v Praze r. 1695.

Z a r n k o, Jakub, Polák mědirytec; zhotovil mezi jiným životopis s. apoštola Jakuba na 16 listech.

Z é s t ě r a, Frant., ve Vídni žijící, ryl boj se lvem, 1842.

Ž e g a, Frant. Aug., (něm. Schega), Krajinec nar. 1711 v Novém Městě. Byl neyprvé zbrojíř pak rytec, pracoval ve Mnichově, kde podobiznu volencovu z vosku udělal tak výborně, že za dvorního rytee 1738 pozván byl. Žega zhotovil 18 medailí vojevody Bavorské představujících. I do Vircburku, Dráždan a Vídne pozván byl; zde udělal z vosku podobiznu císařovny Marie Theresie. Jeden z jeho bratrův následoval jeho příkladu.

Ž e l í z k o, V., Čech, rytec našeho věku, v Praze žijící.

Ž e m b e r a, J., kreslič krajolikův a mědirytec našeho věku.

III. Řezbáři, sochaři a litci.

A r c a, (Nicolaus dell Arca), Mikuláš z Rakve, zhotovil z pálené země ploskořezbu narození Kristovo představující a oltář ve chrámě sv. Ducha v Benátkách. Zdá se, že on byl, jenž rakev s. Dominika, od Mikuláše Pisana v Boloně započatou, dohotovil a odtud jméno dell Arca dostal. Umřel r. 1494. Slavný Sansovino a jiní jej výslovně Slavjanem jmenují.

A u l í č e k (Oulček), Dominicus, Čech, v Poličce r. 1734. naroz. řezbář, učil se v Litomyšli u Fr. Batěka (?) a pracoval ve Vídni. Cestoval ve Francouzsku, Anglicku, v Římě, kde v akademii s. Lukáše první odměnu, a na to od papeže Clementa XIII. rytířský řád zlaté ostrohy obdržel. Skrze jistého, za biskupa z Uher se vydávavšího klamce, ztratil celé své jmění ze 1200 zl. záležející. Naposledy byl mistrem modelův v porcelanové dílně v Nymphenburku v Bavorsku. On udělat nejen mnoho krásných modelův ze hlíny a z vosku, ale i sochy pro tamější volencoknížecí zahradu.

B ě l o p o t o c k ý, Alexander, Slovák z Oravy z Bílého Potoku, řezbář a kamenář našeho věku.

B r o k o v, Jan, Slovák, 1652. ve Spišské Sobotě

narozen. Usadil se v Praze, kde ještě socha Jana Nepom. v kapliči domu Vunšvieckého od Sysanga i do mědi rytá, od něho se spatřuje. Přijav katolické vyznání víry, r. 1718. umřel.

Brokov, Jan Ferd., syn předešlého, r. 1688. v Praze nar. Zhotovil s. Trojici na vlaském náměstí v Praze, mnohé sochy pro most Pražský a jiné.

Brož, N., Čech, řezbář našeho věku v Praze.

Čerovský, Václav, řezbář drahých kamenů v Praze, okolo 1774.

Denich, Jan Jos., řezboval v Praze okolo 1717. Zemřel ve Hlohově ve Slezsku r. 1737.

Dlouhý, Frant., kamenofešec, v Praze 1751.

Dománek, Ant. Mat. Jos., nar. 1713. ve Vídni, nepochybně z českých rodičův, učil se u Donnera, proputoval mnoho krajin, proto se díla od něho ve Francouzích, v Anglicku, ve Španělsku a v Němcích nalézají. Pro francouzskou královnu Antoinettu shotovil hrací stolík ze zkamenělého dřeva se slupci a broncovinami. Patří k nejznamenitějším umělcům.

Dunajský, Vavřinec, Slovák z Libětové, narozen 1782, † 1836. Socha s. Magdaleny ve chrámě Libětovském jest jeho arcídílo. Ostatně viz o něm Výklad ku Slávy Dceře str. 290.

Gordejev Gordevic, Feodor, sochař v Petrohradě v první polovici minulého století, byl profesorem v tamější akademii řezbářské.

Hanuš, mistr, Čech, slavný hvězdář a professor v Praze; r. 1490. zhotovil pomocí svého žáka Jakuba, nádherné hvězdářské hodiny, které posavad na radnici staroměstské ku spatření jsou a sotva kde sobě rovné mají.

Chládek, Jan, Čech, nar. ve Slaném, hotovil sochy hraběti Valdšteínu a více oltářův pro chrámy. Vyznačil se obzvláště v malých figurách. Umřel 1788. v Turnově.

Ivanov, Archip Matvejevič, oud a rada akademie Petrohradské, pod císařovnou Kateřinou II. až do r. 1805. Zhotovil sochy, ploskořezby a bysty ruských panovníkův.

Jablonski, Polák, řezbář a stavitel, rodem z Kravkova; ozdobil v novějších časech dům ve Gnězdně.

Jakub, Čech, děd slavného Veleslavína dle ženy; v Kutné Hoře, potom r. 1540—1546. v Praze, kde od jednoho obyvatele jeho domu, jehož nevinnou ženu zastával, kopím probodnut byl. Jeho řezby nalézají se v Kutné Hoře.

Janek, Čech, nachází jeho jméno v protokole umělcův v Praze okolo 1348.

Janko, příjímá Malý, v Praze r. 1342 zpomíná se v protokole téhož roku.

Jaroš, Tomáš, slavný litec, obzvláště zvonův v Brně, v druhé polovici 16 stol. bydlel v Praze. Jeho dílo jest veliký Zigmundovský zvon na katedrální věži v Praze, krásnými litými obrazy ozdobený r. 1548. Lít i více zvonův a litin.

Jelanius, Zigmund, řezbář forem v Báslu v 16. stol., řezal ve dřevě mnohé předměty.

Jindra, Martin, slavný umělecký litec v Klatovech v Čechách okolo 1579.

Kaborek, Jan Josef, otec i syn, oba u počátku přítomného století v Praze pracovali.

Kejnovský, Leopold, Čech, kamenofešec, r. 1758.

Klinkoš, Adam a Martin, Čechové, způsobní litecové v Praze, onen r. 1734, tento 1794.

Klot, svobodný pán, Slavorus, zhotovil skupinu koní s vodičem pro admirální plac v Petrohradě.

Kozlovský, Slavorus, řezbář, vyučenec Petrohradské akademie, umř. r. 1802.

Křišťan (Cristian) v Praze r. 1348.

Krumpěř, Hieronym, Čech, v Praze, v 14. stol. Jméno jeho nachází se ve knihách malířského bratrstva.

Krylov, slavný řezbář našeho času v Petrohradě. Vzdělal se nákladem vlády v Římě, kde neobyčejné dary ducha vyvinul. Zde zhotovil na žádost velkoknížete Michala velikanskou sochu, Hektora, a již před tím bystu alabastrovou samého velkoknížete. Pak hrobí pomníky Kutěsovi, hraběti Kutaisovi atd. Jeho největší dílo jest nádherné mauzoleum Dmitrovi Donskému, osvoboditeli

vlasti ze jha Tatarův. R. 1825 vrátil se do Petrova, kde mnohá mistrovská díla zhotovil.

Kudera, Mat. Ant. Čech kamenofezec v Praze 1668.
Kunč, Kunčo řezbář; jeho jméno jest v protokole Pražském r. 1848.

Küniceva, Maria, Slezanka.

Laška, Hadrian Zigmund, Čech měštan staropražský, okolo r. 1726.

Lazar, Václav, Čech, nar. v Plzni, zhotovil minulého století krásná díla z alabastru pro Vrtbovskou rodinu; i v Lukavci se výborné sochy od něho nalézají.

Lokaj, Frant. Čech, v Praze okolo r. 1808.

Malinský, Jos., Čech, výborný řezbář, nar. v Brněnech 1756., zemř. 1816. Od něho jest medel hrobu s. Norberta na Strahově a angelé na něm; pomník biskupa Dionysa ve Staré Boleslavi.

Malý, Čech, jmenovaný v protokole Pražských umělcův r. 1348.

Maria, Federovna, císařovna Ruská, matka císaře Mikuláše, v řezání drahých kamenův kolkův a početí velmi zběhlá. Ona zhotovila podobizny císařské rodiny, co kameje (Cameen) s velikou snadností. Roku 1820. podala jí k. akademie krásoum v Berlíně diplom, co svému oudu, feč přitom měl sám král, co protektor akademie. Vznesená umělkyně odevzdala akademii zlatou medailii s podobiznou císaře ruského, pod níž stojí jméno původkyně: Maria F. Na druhé straně jest olátě se znaky císařství a nápisem: „osvoboditeli národův Alexandrovi požehnanému“. U spodku stojí 10 března 1814. Druhý pamětný peníz představuje Pavla I. Zemřela r. 1828.

Martos, Ivan Petrovič, učil se v Petrohradě, cestoval v Italii a Francouzsku; r. 1794. byl profesorem akademie Petrohradské. Jeho sláva doma i v cizině tak rostla, že jej Alexander císař titulem generála počtil, jiní pak za soka Canovy a Thorvaldsona jej vyhlásili. Jeho díla jsou mnohá, zvláště v Petrohradě, v Petrodvoře a v Pavlovsku. V Pavlovsku jest pomník velkokněžny Alexandry, která k nebi chvěje, an Hymen

ji nadarmo zpátkem drží a pechodní zaháší. Pravé ar-
cidílo plné krásy a blahoměru. R. 1804 zhotovil z mědi
v Moskvě pomník slavným přátelům Mininovi a Požar-
skému, kteří z počátku 17. století Rusko ode zkázy
ochránili a dům Romanovský na trůn pozdvihli. (Tento
opsán jest v Příloze zur Jenaer Literaturzeitung 1804.
š. 67). Tento utěšený pomník bohužel na zmar přišel
r. 1812 při ohni v Moskvě. R. 1829. pomník bronzový
knížete Potemkina; r. 1831 básníte Lomonosova † 1835.

Max, Eman., Čech, mladší bratr, nyní v Římě :
Archangela Michala pro dům slepých; Sv. Kateřinu, po-
lovypuklina; Mozart.

**Max, Josef, Čech, starší bratr, učitel vzorkování
u průmyslové jednoty v Čechách. Pracoval vzory k pod-
stavci Přemyslova pomníku na Stadickém poli 1841.
Pracuje nyní ze hlíny česká knížata a krále.**

**Mikeš, jináče Mikuláš, Čech, žil v Praze okolo
r. 1348.**

**Mikš, Jan, Čech, nar. 1765., hudebník a voskový
obrazník, pracoval v Drážďanech.**

**Mirovský, Václav, Čech, v Bavořích pracovavší;
zhotovil kasatelnici ve chrámě sv. Tiburcia ve
Štraubinku.**

**Nečer, Jan, řezbář, zemřel jako vojenský stavitel
v Polsku. Otec Kašpara Nečera.**

Nejedlý, Jan, Čech, litec r. 1524.

**Obrocki, Jan, Polák z Haliče, na konci minau-
lého století. Znamenitý umělec, jeho díla ve chrámech
jsou plná milostnosti.**

Obrý, Ant, Čech, v Praze, okolo 1740.

**Orlovský, Boris Ivanovič, slavný řezbář slavo-
ruský, narozen v manství, učil se v akademii Petrohrad-
ské; r. 1822 cestoval do Říma, kde pod slavným
Thorwaldsonem se vycvičil. Navrátil se do Petrohradu
1829 toto město mistrovnými díly ozdobil, jmenovitě
sochou Kutusova Smolenského; poprsím císaře Ale-
xandra. Byl professorem v akademii, zemřel 1837.**

**Pacák, Čech, v městě Chrudimi, u prostřed ná-
městí jest od něho socha Proměnění Páně, mistrně vy-
hotovená.**

Petřich, Frant., naroz. 1770. v Třebnici v Čechách; 1795. stal se dverním řezbářem v Dráždanech, později i professorem na tamější akademii. V jízdárně Dráždanské jsou od něho sliční koňové, v přirozené velikosti.

Petřich, Ferd., syn předešlého, nar. 1798. V Římě byl v dílnici Thorwaldsonově. Památnější z jeho děl jsou 1823. den a noc; Belizar; Kristus; angel smrti atd.

Petřík (Petrus), v Praze r. 1348.

Petrovič, Dimitrij, Srb, z Báje, znamenitý, ještě žijící řezbář byl sošník. V Pešťanské výstavě roku 1841. byla od něho Hlava Spasitelova z mědi.

Pimenov, Mík., syn též řezbář v Petrohradě, nar. 1813., učil se tam a cestoval v Němcích a v Itálii.

Pokorný, Vojtěch, Čech, dělal obrazy z vosku, zemřel v Praze r. 1794.

Poltavcev, Slavorus, v Moskvě, r. 1839 zhotovil krásnou řezbinu, rakev ze stříbra 280 liber ztíží, k chování v ní zůstatkův svatého, pro katedráli Kazanskou.

Prochal, Jan Václav, Moraven z Kroměříže, nar. 1744., učil se od otce, jenž byl řezbářem biskupa Olomouckého; později navštívil akademii Vídenskou. Roku 1774. usadil se v Jihlavě, zemřel 1809.

Prokop, Filip, Čech, z Kralohradeckého kraje, nar. 1749; již ve mladosti jevil neobyčejnou lásku k řezbářství. U otce se vyučil ševcovství, potom stolářství a teprva ve Vídni řezbářství. Z jeho mnohých prací jen některé udáme: skupina Aneáše s Anchisem v Schönbruně při Vídni; odlika medičejské Venuše pro svob. p. Paľugyayho v Prešově, bysta oisaře Františka v Pešťanském museum. Zemřel 1814.

Radolja, Frant., Slavodalmat v Dubrovniku, mnich řádu Františkanského, žil za času papeže Sixta V., od něhož tak milován byl, že ho chtěl kardinálem učiniti, kdyby právě v klášteře Slanském nebyl umřel. Benedetto Orsini vlásky spisovatel, nazývá jej „egregio scultore.“ (Appendini).

Rapoz (Rapoš?), Ferd. J., Čech z Umlovic, okolo 1525., zhotovil oltáře v Schenkensfeldeně v Rakousích.

Rejsek, Matouš, Čech, rector Tejuské školy, řezbář a krasostavitel znamenitý. Zdržoval se a pracoval v Praze mezi rokem 1475 a 1493., kde věži stavěl na příkopích za krále Vladislava, dále ohrám sv. Barbory v Kutné Hoře s velikou pochvalou, ač právě stavitelství nikdy se neučil; hotovil i pomníky.

Ropáč, Augustín, Čech, rodilý z Krumlova, chovanec Vídenské akademie; r. 1794. a 95. pracoval ve škole Zaunerově na pomníku císaře Leopolda II.

Stranský, Jan, řezbář a stavitel, okolo 1730.

Strážryba, Vinc., Čech, stavěl kašnu čili studnu v Lounech na náměstí zdobenou rozmanitými řezbami a sochami.

Šerák, Edv., r. 1842. ve Vídni: Polští kupci; Bachus a Satyr; Madona ze slonoviny.

Šlanhofs ký, T. J., Čech, dle jeho nálezku vypracována jest krásná socha v ulici Štěpánské v Novém Městě Pražském.

Štefanuti, Illyr z Řeky, vyučenec Benátské akademie, našeho věku.

Tejn, Jiří, Čech, měšťan, v Praze, okolo r. 1732.

Treskorný, Slavorus, v Petrohradě, nyní žijící.

Vaněk, Čech, v Praze, okolo roku 1348. mistr v řezbářství.

Veneš, Frant., Čech, z Vykletic, žil a oženil se v Praze r. 1692.

Veselý, Václav, Čech, v Praze, zhotovil roku 1843. sochu Luthera představující, znamenitou.

Vorovec, Štěpán, Čech, ze Starého Sedla, nar. 1699., vyučil se řezbářství u slavného Jana Brokova v Praze r. 1699.

IV. Krasostavitelé.

Batista, Vojtěch, Čech, v Jičíně stavitelem; zemřel r 1751.

Baženov, Basiljevič, v Petrohradě, oud akademie tamější, zemřel 1798, jako místopředsedník cís. akademie krásoum. Budoval mnohé veřejné staviny; zhotovil vzor k opravě Kremlu, však neuskutečněný.

Beneš, Čech, naroz. 1431 v Lounech, zemřel 1537., vystavil na hradě Pražském palác krále Vladislava; dostavil tak řečený španělský sál tamž, pak stavěl chrámy. Viz o něm Balbin. Misc. Dec. I. L. 3.

Bezkoj, Bezký, Rus, stavitelský mistr., žil 1763., zhotovil mnohé veřejné budovy, nové nástroje a mašiny, jako i ostrovtípná divadla při příležitosti uzayřeného pokoje s Turky r. 1775.

Brylov, Alexander, Rus, professor architektury v Petrohradě; stavěl r. 1833. krásné Michailovské divadlo; i podobizny maluje.

Conval, Frant., krasostavitel v českých Budějovicích okolo r. 1647.

z Doupova, Jiří, Čech, okolo 1114. vodostavitel. Vladislav české kníže povýšil ho do šlechty.

Drahý, Josef, Slezák, měšťan a stavitel v Těšíně. Jeho dcera vdala se za stavitele Champreza, okolo roku 1790.

Fiala, Čech, ještě žijící, stavěl v Praze konvikt u Piaristův atd.

Glinka, Slavorus, krasostavitel ve službě ruského císaře, učil se nejprvé v Petrohradské akademii, pak v Itálii, kde plány ze starožitných stavení kreslil a vzal, jmenovitě z mausoleum Hadrianova a Augustova. Roku 1825. opět domů se vrátil.

Halířek, Jakub, Čech, cís. král. dvorní stavitel a měšťan Pražský; zemřel 1751.

Holoubek, Mik., Čech, stavitelský správce při stavení chrámu sv. Víta v Praze; zemřel 1355.

Ira, Čech, r. 1509. stavěl hřbitov v Zeměchu, dle nápisu tam na starém kameni.

Ivanov, Alexievič, professor stavitelství v Petrohradě; r. 1760. byl v Římě. Že slabého zdraví byl, nemohl při staveních účinkovati, jeho díla záležejí v nákresech a plánech, zemřel 1802.

Jaropkin, Slavorus, setník, žil v první polovici minulého století. On založil r. 1730. v Petrohradě předměstí Vasili-ostrov; řídil stavení chrámu sv. Panny Kazanské; zemřel r. 1748.

Jedlička, Čech, učinil plán k Bohdaneckému kanálu pod císařem Josefem II.

Kanka, Frant. Max., Čech, v Praze, ve druhé polovici minulého století. Dovzdělal se v Itálii. Po návratu budoval chrám Salvatorský ve Staroměstském jezuitském kollegiu; klášter sv. Kateřiny s chrámem v Novém městě Pražském; hrad hraběte Černína ve Vinařích u Prahy.

Klinský, Jan Bohumír, naroz. v Novém Městě v Drážďanech; zdržoval se několik let v Praze co mistr kreslení, putoval do Říma r. 1793—1795. R. 1827. byl stavitelským radou v Ulmě. Zhotovil pomník Schillerovi. Psal pokus o harmonii budov a krajovidův. Mezi jeho žáčkami v kreslení byla i česká hraběnka Pachtová.

Kokorin, Kakarinov, Alexander, Slavorus v Sibirii nar., učil se v akademii Petrohradské; po cestování stal se radou, professorem a direktorem akademie. Stavitel pilný a mnohostranně vzdělaný. On zhotovil plán k budově akademie na pravém břehu Nevy, jehož souměrnost a krása ku podivu jest. Zemřel 1771.

Kotlík, Ondřej, Čech, pod jeho správou pokračováno ve stavení metropol. chrámu v Praze r. 1380. za cis. Karla IV. Ze vděčnosti a ku zvěčnění jeho jména postaven mu sloup na galerii toho chrámu s nápisem: „Andreas Kotlik quartus magister Fabricae 1380.“

Krabice, Beneš, z Weitmile, Čech, stavitelský správce při stavení chrámu sv. Víta v Praze, 1355—1375., psal i kroniku.

Kříž, Čech, v Krumlově, bratr Jana Staňka.

Květouň, Čech, r. 1474. stavěl hradní věži v Tuhořeze, jakž to tam nápis na kameni svědčí.

Loňkovic, Jan, Čech, naroz. v Madritě r. 1606.; potom, jakž v řád Cistercienský vstoupil, stal se opatem a naposledy biskupem ve Vigevano. Stavitel a znatel ma-

thematiky výborný, jehož radu při stavění pevností potřebováno. On upevnil Prahu a jiná města. Psal mnohé knihy, k p. *Cursus mathematicus* 4 sv., první díl obsahuje: *Mathesis Architectonica*.

Lobkovic, Jiří, Čech, svob. pán a zakladatel kláštera jezuitského v Chomoutově, zhotovil nákresy ku stavění tohoto kláštera.

Lomnic, Martin, Pražský kanovník a správce stavění chrámu sv. Víta r. 1455.

Michaelis, Pasquale, Slavodalmat v Dubrovniku, krasostavitel r. 1484., ozdobil své rodné město mnohými budovami, on stavěl pevnost u přístavu mořského; klášter Dominikanský, jako nápis svědčí: *Pasqualis Michaelis Ragusinus plura ingenio clara inveniens anno 1485* (Append.)

Michailov, Matouš, starší bratr následného, cvičenec Petrohradský. R. 1794. obdržel zlatou medailiř co odměnu; konečně byl professorem akademie.

Michailov, Ondřej, Slavorus, vycvičil se v Petrohradské akademii. Již mladého pojmenovala akademie ondem, a nedlouho i professorem.

Milonég, Petr, Rus ve 13 století, stavěl tak řečenou Kamennou stěnu v Kyjevě u břehu Dněpra, k udivení současníkův; pak chrám vstoupení Páně v Novgorodě.

Netola, Petr, měšťan Pražský r. 1709.

Nevole, Jan, Čech, našeho věku, v Praze krasostavitel.

Nikitin, Alexander, Slavoruský šlechtic, r. 1816 v Petrohradě nar. 1834. byl v Římě, kde staré Forum Romanum dle zrutin tak představití hleděl, jak původně bylo. K vykonání toho poslal mu císař Alexander 200 dukátův.

Pán, Josef, Čech, nyní v Pešti, kreslil nástin k Salavarské kapli.

Pánek (Pancius), Jan, Čech v Praze 1694., r. 1702. stavěl ve Starém městě chrám sv. Jakuba, jímž sobě slávu získal.

Petr z Brachavio (snad z Prachatic?), jeden

z oněch mistrův, jenž chrám Štěpánský ve Vídní stavěli. On stavěl věži až do r. 1429.

Popelka (něm. Poppelken), Kurt, zpomíná se v dějepisu města Brema s velikou etí. On zde stavěl gothickou radnici, dokončil dóm, r. 1440., dle jiných 1502.

Prošek, měšťan Pražský, zemř. 1779.

Radecký (z Radče), Václav, kanovník hlavního chrámu Pražského, pod jehož správou druhý díl tohoto chrámu r. 1392. stavěn byl.

Růžička, Jakub, Čech, opat Sedlický, r. 1731. stavěl klášter tamž, jemuž podobný sotva se v Čechách nalézá.

Šedrin, Apollon, ruský, ještě žijící architekt.

Stanko, Jan, Čech, r. 1407 stavěl chrám v českém Krumlově.

Starov, Rus, vyučenec Petrohradské akademie.

Upravda, přijímá Veliký (lat. Justinianus), Jiho-slevjan, rodilý z Vedriny r. 483—565., nejstarší a posud ještě nepřevýšený slavokřesťanský stavitel. O jeho dílech a stavinách již jinde jednáno; zde toliko ještě důkazy toho přivedeme, že on nejen milovníkem a ochotníkem, ale skutečným a vycvičeným umělcem v architektuře byl, a to tak výborným, že největší krasostavitele svého času, slavného Anthemis a Isidora, převýšil a dávanou jim v ouzkości radou zahanbil. Prokopius všude píše, že on osobní podíl bral na všech budovách, jím nařízených. Srov. Prokop. de aedif. L. I. C. 1.: „Při stavění chrámu sv. Žofie počali se pilířové obloukův pod náramným břemenem pukati hrozíce zřícením: Anthemius a Isidor, stavitelé, pospíchali v největším strachu se zprávou k císaři, neskládající žádné naděje v svém umění. Císař rychle okrouhlost oblouku dokončiti káže, řka: že potom oblouk sám sobě podporou jsa, ani pilířův potřebovatí nebude. Umělci rozkaz ten ihned vykonali; oblouk do nebeské výsosti vyveden, stal se celistvým a zkušeaost potvrdila pravdu dané rady.“ — L. I. 4. „Upravda vystavil chrám všech apoštolův veliký a nádherný. Návrh a obrys tento udělal: dvě přímé čárky vyznačeny, které se v prostředku ve-

spolek sekaly podobu kříže představující. Ve středišti stála svatyně. Střecha stojí na oblouženém klenutí zdála se v povětrí viseti bez podpory ačkoli největší pevnost měla.“ — L. V. 6. „V Jerusalemě dal Upravda chrám Bohorodice na nejvyšším chlumu budovati a mimo jiné jeho šířkost a dlouhost předepsal. Toto Upravda lidskými silami a uměním vykonal: pobožná důvěrnost napomáhala jeho rady a skutky. Obtížnost díla plodila mu péče.“ L. I. C. 3. „Upravda tolik a tak krásných i skvostných chrámův nastavěl, že, kdyby kdo jedenkaždý z nich obzvláště považoval, s podivením domnívati se bude, že on nic jiného dělati nemusel, celý čas svého panování na nic jiného nevynaložil, mysl svou ničím jiným nezanepřazdňoval, než tímto dílem.“ Rovnou praktickou způsobnost v architektuře ukázal náš Upravda i při stavení hradův a pevností; při pevnosti Dara Prokop II. 1. opisuje nejen vůbec jeho rozkazy a nástiny na celost díla, ale obzvláště i na jednotlivé zdi a stěny, věže a bašty, jejich míru a formu a jiné podrobnosti se vztahující. Slušně tedy byzantský čili Upravdovský tento sloh slavjenským nazývati můžeme, nechť jej Upravda od svých indoslavjanských předkův byl zdědil, aneb i sám vymyslíl. — Tento nesmrtelný dobrodinec Evropy byl ale nejen krasostavitelem, zákonodárcem, hedbávodělavatelem, nýbrž i mudrcem, bohoslovcem a hudebníkem. On složil do muzických not řecký nábožný zpěv Troparium, o božství Páně, který řecká církev při službách božích podnes zpívá. Ostatně nemusíme zapomenouti, že péro některých řeckých a římských dějepiscův, anobrž v pozdějších spisech i samého Prokopa, při opisování charakteru Upravdova nezřídka národní závist a nenávist vedla, kterou to mrzelo, že tento cizonárodní barbar na trůn se vyvýšil a na něm tak znamenité věci konal, tak jako to posevad někteří cizinci vystáti nemohou, aby Slavjané něco velikého v historii měli a svým jmenovali.

Virch, (snad Vrch?), Jar, nar. 1732., stavitel, buďoval 1764. arcibiskupskou residenci v Praze.

Vlast, Petr, stavěl chrámy ve Slezské Vratislavi

v krásném a nádherném slohu, jmenovitě tak řečenou Sandstiftskirche. (Wien. Jahrb. II. 68.)

Volkov, Rus, vyučenec Petrohradské akademie.
Zemřel r. 1803.

Zelenka, Frant., Čech, měšťan v Praze r. 1787.

Zemcov, Rus, učil se v Itálii pod Petrem Velikým.

D o d a t k y.

Při nejnovějších výstavách v Petrohradě byla díla následujících slavoruských umělcův:

- Basin.
Bruni, malíř biblických dějin.
Budlin, malíř podobizen.
Demidov, histor. malíř; maloval: Ruské kníže Volchonský r. 1610. v boji s Poláky.
Demuta-Malinovský.
Dubovická, slečna, krajovidy Itálie a Švýcar.
Dusi, malíř podobizen.
Gajvazovský, malíř; náhledy Neapole; jeskyně; mořská bouře.
Chrucký, krajoliky.
Kapkov, maloval: Alcibiadesa z hořícího domu utkajícího.
Karický, malíř: Diogen v sudě.
Kudinov, architektonický kreslič znamenitý: chrámy a hřbitov v Pompeji; páláce.
Masojedov, malíř: římský masopust (výborně).
Svinin, Paul Petrovič, kreslil obrazy Ruska.
Suchodolský, malíř bitev.
Vorobjev, malíř: náhledy z Palestiny, Jerusalema, Mrtvého moře.

Součet zde obsažených umělcův slavjanských:

Malířův	507
Rytcův	115
Řezbářův	78
Krasostavitelův	49

Ouhrukem . 749

V. Slavjanské předměty od cizonárodních umělcův zhotovené.

Alexy, Karel, ve Vídni, řezbář, bystu jeho Exo. císa. kr. státního a konferenčního ministra hraběte Kolovrata.

Ammerling, Bedřich, maloval arcibiskupa Strattimiroviče.

z Arrasu, Matěj, francouzský krasostavitel, staveb pod králem českým Janem r. 1344. chrám sv. Víta v Praze, v jehož stavění pak pokračoval Petr Arleri, syn Jindřicha z Gemundu.

Barabáš, Mikul., Sedmíhradčan, v Pešti malíř: maloval 1831. generala Kyseleva, někdy adjutanta ruského císaře; generala Starova a mnoho jiných Rusův; r. 1839. kněžnu a knížete z Lištan (něm. Lichtenstein); Svobodného pána Alexandra Pronayho; i podobiznu naši, nákladem sboru slovenského.

Bause, Jan Bedřich, mědirytec, naroz. v Dobrosoli 1738.; zemřel ve Vínarech 1817., ryl: Malý Rus, dle Reynolda, hrabě Černičev; Líbenický (Leibnitz); Stanislav Polský; Petr III. cár; Kateřina II.; Pavel Petrovič; Petr Veliký.

Beudemann, Edvard, Němec, v Berlíně. R. 1834. maloval dle srbských národních písní od Herdera přeložených o Milošovi Obilićovi a Vukovi Brankovićovi: „Prokvítají utěšené růže — V Lazarově prostranném paláci.“ Tyto růže jsou dcery knížete srbského, ony vdávše se otcovský dům opouštějí. Po čase opět přicházejí navštívit matku: a toto vyobrazoval umělec. —

Böhme, J. C., v Lipsku rytec: Tadeus Kościuško, v životopisu Kościuškové od Julliena 1819.

Boutibon, Ludevít, Francouz, v Uhrách se zdržovavší, okolo 1824., kreslil krajoliky Gemerské Stolice: Muráň, Krásná Horka, Štítník, Bartkova, Rožnava, které kamenotiskem Schmidtovým v Pešti vyšly.

Caroselli, Angel, Vlach, malíř, maloval sv. Václava, obraz tento jest nyní v Římě ve Quirinali; podle něho zhotovena jest mozaika pro oltář Svato-Václavský ve chrámě sv. Petra v Římě.

Cranach, Lukáš, Němec; 1472 — 1553., maloval Kateřinu z Boru manželku Lutherovu, který obraz jest nyní v Bavorsku, ve Šleissheimě v k. galerii.

Delaroche, Pavel, Francouz, v Paříži, 1842. maloval obrovský obraz z 8 skupin záležející, které francouzskou, vláskou, florentinskou, španělskou, německou, hollandskou, flammandskou a polskou malířskou školu představují. —

Döbler, Čech, rytec v mědi výborný, ryl novo-roční omluvenky a podobizny.

Ehrenreich: Method a Cyrill, v Zoře 1835.

Einsle, maloval mnohé podobizny Stratomiroviče, arcibiskupa srbského.

Engelmann, Jan Václav, rytec ve Vídni: Jan Hus, Hieronym Pražský, Jan Žižka v Lenfantově Geschichte des Hussitenkrieges, Wien 1683.

Eybel, ve Vídni, maloval podobiznu p. Ant. Doležálka, ředitele ústavu slepých v Pešti, kamenotištěnou u A. Leykum.

Faix, maloval (podle) podobiznu Matouše Blaha, kazatele církve ev. v Liptovském sv. Mikuláši.

Falconet, Štěp. Maur., Francouz, řezbář a litec, zhotovil r. 1767. slavnou ozrutnou sochu Petra Velikého v Petrohradě, an na koni přes hada jezdí. Pomocnice jeho v tom byla mladá řezbářka Maria Collotova. Socha ta jest na ohromné skále co žulové hoře. —

Filaret, Ant., Vlach, v polovici 15 století, vy-podobnil v Římě na dveřích chrámu sv. Petra ve broncu vjezd císaře Zigmunda s komonstvem do Říma 1433: a korunování jeho skrze papeže Eugenia IV., kde i páni čeští jsou ve zvláštním staročeském, polském podobném, kroji.

Fischer, Josef, Vídenčan 1769—1822., malíř, rytec a kreslíř; od něho jsou podobizny: hrabě Černičev, Wrba. Krajoliky: podzemní jeskyně u Ostrova na Moravě; malebná cesta v horních Uhrách, kde mnohé Tatranské kraje a kroje; Malebná cesta na Váhu, kde 12 krajolíkův, totiž: Podhradí, Hrádek, Ružomberk, Krpelany, Margareta, Staré Hrady, Ilava, Strečno, Beckov,

Lúka, Pištany, Streda, ryté od V. F. Schlotterbecka, vydané od sv. p. Mednianského 1825. Názory ze Mniškovaského panství v Moravě, a z Krešovic v Haliči.

Fortner, Ondř., Pražan, nyní ve Mnichově: maloval Bořivojův křest.

Friedrich, Frant., ve Vídni, obraz z vosku, kněžete Lobkovice, presidenta c. k. dvorní komory.

Fürich, Čech, nyní professor malířského skladaatelství ve Vídni; radiroval v obrazech: Otče náš, rejsoval na kameni do Dějin českých. Když mu husitské kázání ku práci se podávalo, nepřijal je, ani prý tuze nábožensky si počíná.

Fuchsthaler, mědirytec v Pešti žijící; ryl Jana Hadziče, zakladatele Matice Srbské 1826; slavonárodní kroje a nosiva.

Giorgine, Barbarelli, Vlach, malíř; Kateřina z Boru.

Glatz, Theodor, Spišák, malíř, ještě žijící, maloval v oleji: názory Tater; městečko Ravouca s okolím.

Götzel-Sepolina, Josefina, malovala podobiznu srbského arcibiskupa Rajačiče; podobiznu hraběnky Kolovratovy rozené Kynské.

Goitan, malíř cizozemský, maloval v Moskvě chrám Proměnění K. P.

Holbein, Hans, malíř: Kateřina z Boru, co Panna; v rytině od M. Steinla (v knize Eichenlaub auf Luthers Grab, Erfurt 1818.); a opět co manželka ve starším věku.

Horn, Vilém, v Brně 1837. obrazy moravských národních krojův, 30 listův.

Kniehuber, kreslil a Jan Höfelich lithografoval podobiznu Sabby Tekeliho, velikého mecena slavosrbského.

Kraft, Barbara, 1764 — 1825., malířka, od ní jsou: Procházka, advokat Černin, professor Steinský a jiné podobizny v Praze. Stará smějící se Češka s kotlíkem kořalky v ruce. České děvče s kočkou v Solnohradě u kanovníka hraběte ze Sternberku.

Kraft, Petr, ve Vídni žijící malíř, od něho jsou:

Belizar co slepý žebrák, nálezá se u generála Knězoboha (Knesebek), poručíka krále Pruského; Mikuláš Zrinský v Sigeti, anť v nádherném rouchu na koni sedě a otcovskou šavli v ruce drže, branou hradu na Turky se valí, výborný obraz v národním museum v Pešti. Smrt Mikuláše Zrinského, u hraběte L. Festetiče. Tento obraz ryl a vydal Stöber 1836.

Krech, Němec v Pešti a v Horvatsku, od něho jest podobizna Martina Suchániho a mnohých Horvatův.

Langer, Seb., ryl podobiznu Jos. Max. Osolinského hraběte z Tečyna, velikého mecená Polského r. 1720, ve Vídni.

Lessing (Lesník?) Karel Bedřich, vnuk bratra známého německého básníře, rodilý ze Sycova ve Slezsku r. 1808. Maloval Jana Husa před sněmem v Kostnici stojícího. Veliký obraz, nyní ve Frankobrodě nad Mohanem v obrazárně Stádelské. Hrabě Račyňský, v dějepisu novější něm. krásoumy vydává tento obraz za nejvýtečnější dílo Lessingovo. Tento obraz dlouho ležel co rysina, anť umělec dlouho proti překážkám bojovati musel namítavším jemu, jakoby to čelilo proti duchovenstvu a církvi katolické. On sobě veřejně stěžoval: že křesťané jemu překážejí Husa Svatého malovati. — Druhý obraz od něho jest v Berlíně ve královské obrazárně: ztřeštěný Husita v lese kázící, anť mezitím v podání zhářství a pustošení peleší. Obrys k tomu byl 1832, malba 1836. při výstavě Berlínské; jest tam výše 20 figur v nejzajímavějších postavách, i krajovid jest podivu hodný.

Lieder, Fr., maloval i lithografoval 1839. podobiznu Alexandra Rudnayho, primasa král. uherského, kardinála a spisovatele slovenského; 1841. podobiznu Jana Hollého, v III. sv. jeho básní.

Lips, Jan Jindř., ryl 1720. podobiznu ruského maršálka Suvarova.

Longo, Martin, starší, Vlach, stavitel; od něho jest chrám Slavo-Dalmatů v Římě.

Mansfeld, I. G., rytec našeho času, ryl: Mikuláše

a Petra Zrinského; Pavla Vlaského, kazatele ev. v Jelšavě a spisovatele.

Martin, Rafael, Vlach, malíř, Appendiniho Not. Hist. Ragusa 1802., kreslil: Bembegi; voják Dubravnický; Donna di Canali; Turizza; Cioroje; Vila, které všecky v mědi ryl Ant. Sandi.

Massard, Francouz, ryl pro knihu „Korona meki paňskieji, Berlin 1842. násl. svatě a svěťice polské: S. Jacka, zemř. 1257.; Blaženou Bronislavu zemř. 1259: S. Šimona z Lipnice zemř. 1483. a S. Stanislava Kostku zemř. 1568.

Micheli, Ondř., Vlach, malíř: Obležení Zadru.

Milovuk, Josef, Srb, kupec v Pešti, vydal obrazy znamenitých Srbův, jmenovitě: Kralevič Marko, kreslil Mik. Panić, ryl S. Lehnhardt, Štěpán Dušan cár ruský, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; kníže Relja Omutevič; Miloš Obilić, kreslil Vándza M., ryl Lehnhardt; kníže Lazar, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; Plómě Jugovo, kde 11 osob, kreslil Orbán, ryl Lehnhardt; Kastriot Skenderbek, kreslil Josef Pešky, ryl Lehnhardt; Pavel Knez (Kineži) Brankovič, kreslil Vándza Mich., ryl Lehnhardt; Jan Raič dějepisec, kreslil Štěp. Orbán, ryl Lehnhardt a mnohé jiné.

Molnár, v Pešti, malíř: podobiznu p. Žofie Hvizdákovy roz. Slavkovské, nákladem sboru ev. slov. v Pešti.

Mosner, Josef, malíř ve Vídni: Hrad Boskovice v Moravě náležel cí hraběcímu rodu z Dětřichotýnu, potomkův slavného Moravskoslovenského Svatopluka.

Müller, Karel, mědirytec v Praze, v 18. stol. od něho jest: 1) Dítě Ježíš ve květném košíku sedící, s českým nápisem: „Vem dar roku nového — Od přítele dobrého; 2) Želář sv. Jana Nepom.

Müller, Krist. Benjamin, Němec, žák J. Kupeckého, saskopolský dvorní malíř v Drážďanech r. 1704.: kreslil Solní Doly ve Wieličce; ryté pak od J. E. Nilsona; pomník Petra Velikého, rytý od Geysera.

Müller, Eliáš, mědirytec 1707—1751. v Praze; S. Václav v oslavení s Pražským mostem; Kostel s. Víta v Praze; Hrob Jana Nepom.

Müller, F., ryl podobiznu mistra J. Husa v knize Eichenlaub auf Luthers Grab, Erfurt 1816.

Müller, Jan Krist. Arnošf, mědirytec ve Vínařech r. 1824., ryl Rozvitu z Gandersheimu; Alexandra císaře Ruského;

Müller, Josef, Bavor, malíř: S. Jan Nepomucký ve chráně s. Ducha ve Mnichově.

Müller, Marek, mědirytec v Praze, zemř. 1738., od něho jest: S. Jan Nepom. s mostem Pražským; Týž svatý s hradem Pražským; Týž svatý u prostřed jiných patronův české země; Blažená Zdislava, hraběnka z Berky řádu sv. Benedikta.

Müller, Levočan, maloval Tatry, k. p. Lomnici atd.

Neunlist, C., ryl podobizny archimandrita J. Raiče a Ath. Stojkoviče, Srbův učených, v Pamjatniku od Laz. Boiče 1815.

Pahl, Krist., maloval: Náhled města Rěky (Fiume).

Passe, Crispin de, Holanďčan, naroz. 1566., kreslil podobiznu Amosa Komenského od D. Loga v mědi rytou v knize: Opera Didactica Comenii, Amster. 1657

Prixner, rytec, ryl Srba a Srbkyni předoucí, v Pjesnarici od Vuka 1814.

Rembrandt, von Ryn, Pavel, malíř: Jan Sobieski, v Eremitáži v Petrohradě.

Ricci, Vlach, řezbář, zhotovil pomník polského hraběte Skotnického ve Florencii.

Ruben, Christ., rodem z Prus, žák Corneliusův, malíř, nyní v Praze, ředitel umělecké akademie. Dělá ku Kralodvorskému Rukopisu ilustrace; Ticho de Brabe; lovecký zámek krále Václava Lenivého; a jiné předměty z českých dějin fresko.

Sansovino, Jakub, Vlach, stavitel: Chrám Slavjanův v Benátkách.

Sayart, P., Francouz, mědirytec, od něho jest: Bohumír Vilím Libenický (Leibnitz), v knize Leibnitii Opera, Genua 1768.; i rytec Bernigeroth zhotovil v kamenotisku podobiznu Libenického v knize: Leibnitzens Leben von Guhrsner, Bresl. 1842.

Serz a Korn v Norimberce: 15 krásně v oceli rytých obrazův ze života Petra Vel. císaře ruského, v knize, Peter d. Grosse v. Dr. Reiche, Leipz. 1842.

Staub, kreslil r. 1838. podobiznu Ljudevíta Gaje: tisk J. Höfelich.

Sternberg, v Rusku žijící, rejsoval a maloval maloruské krajoliky a živoliky; svatby, vnitřek chalupy, okolí Kyjeva atd.

Sürch, Jos. v Budíně, rytec, ryl Mikuláše Zrinského, v Zoře 1835.

Schadow, řezbář: sshotovil sochu Hanuše Joschima Sitenského čili ze Sitna (něm. Ziethen), slavného vítěze, generála jízdy krále pruského, nar. 1696. na otcovském statku Vustrov, zemřel 1766.

Schön, Josef, podobiznu knížete Františka z Dětřichotýnských.

Schrotsberg, Frant., ve Vídni, maloval podobizny hraběnky Theresie z Lobkovic a Černínovy.

Schmutzer, Ondřej a Josef, onen malíř, tento rytec, od nich jest Matěj Bel, in Notit. Hung.

Schubert, kreslil, Liebe ryl obraz staroslavjanského chrámu ku L. A. Gebhardiho Geschichte der Wenden, Halle 1789.

Schules, ryl podobiznu Mat. Kaz. Sarbiewského, polského lat. básníře.

Stöckler, Eman. Rych. ve Vídni; maloval zbořeny Boskovic v Moravě.

Tevrevk, vydal v kamenotisku podobiznu důst. p. Jana Seberiniho, nadzíratele ev. církvi.

Thorwaldsen, Vojtěch, dánský řezbář, zhotovil model pro sochu Koprničkovu, nákladem tovaryšstva přátel věd ve Varšavě vystavenou a tamž od Jana Gregoire litou r. 1829. I hrabě Sierakowski dal v Krakově ve chrámě sv. Anny krásný pomník Koprničkovu vystaviti, s následným biblickým nápisem: „Sta sol, nec moveare!“ —

Timlich, Karel, ve Vídni, vydal: Sammlung der merkw. National-Costume des Königreiches Ungarn und Croatien, Wien 1816, kde mnohé slavjanské kroje.

Tintoretto, Dominik, Vlach, malíř: Podmanění Zadru.

Tintoretto, Jak., Vlach, malíř: Vybojování Zadru.

Torsch, malíř v Pešti, kreslil podobiznu Ljubice Obrenovičovy, kněžny Srbské.

Vanloo, Jan Bapt., Nizozemec ve Francouzsku osazený 1684—1742. Maloval podobiznu Marie Leščynské, manželky Ludvíka XV., krále Francouzského; tuto podobiznu ryl v mědi Mikuláš Armessin atd.

Vernet, Horac, Francouz, maloval polského šlechtice Mazepu o koně uvázaného.

Vincentino, Ondřej, Vlach, malíř: Obležení Zadru; Vzetí Kotaru.

Weinmann, I., rytec, od něho jest: Svatopluk, ve G. Rándlyho Hist. Gentis Slavae, Tym. 1793.

Weinrauch, ryl podobiznu Kazimíra Vel. a Zigmunda Augusta, králův pols. ku Šlotwiňského kaize: O³Polšče, ve Lvovu 1819.

Wocher, T., kreslil obrazy k Fortisově: Reise in Dalmat. Bern. 1776.: Morjak, dvě Morjakyně.

Zimmermann, Albert, maloval českou Vlastu.

Zuccero, Bedřich, Vlach, malíř, maloval Jindřicha Starosídelského.

Pozn. Bergler, Fern, Kohl, Meyer, Renz, Wolf a mnozí jiní umělci, ačkoli v Čechách žili poněvadž však ani osobně k našemu národu se nehlásili, ani předmětův ze slavnárodních dějin nemalovali, zde vynechání jsou: ačkoli vyznati musíme, že tažení čárky a hranice mezi českými a německými umělci v Čechách, práce přetěžká, téměř nemožná jest, ať mnohý německé jméno mající Čech horlivým vlastencem, naproti tomu mnohý české jméno mající odrodilcem jest.

VI. Slavjanské předměty od nejmenovaných aneb neznámých umělcův:

Ambrozi a Hrdlička Jan, kazatelé a spisovatelé českoslovenští; jejich obrazy jsou v sakristii ev. chrámu ve Středě, Nitr. Stol.

Berzevický, Emerich, Slovák, první ev. kněz

ve Vrbici u sv. Mikuláše, podobizna jeho v tamější sakristii.

Bokač, Jan, Lužičan, rektor školy Prešovské v Uhrách r. 1694., slavný svého času latinský básník; Matěj Bel, v Břetislavi měl jeho obraz, co starce u stolečku v knihovně sedícího. (Srov. J. S. Klein Nachrichten von den Lebensumst. ev. Pr. I. 85.) Od keho byl malován a kam se poděl, není známo.

Českých knížat a králův podobizny, v miniatuře, v Balbini Miscell. Hist. Pragae 1687.

Dobrovského, Jos., hrobní pomník v Brně.

Hruškovič, Samuel, kazatel nábožný, básník slovenský, obraz jeho v Bystrici, v sakristii chrámu evang.

Hus, Jan, jeho pálení na hranici, v Rojkové Historie Sněmu Kostnického, v Praze 1785.

Jan IV., papež římský, jeho podobizna nalézá se v Římě na tribuně chrámu Lateranského, a v mědi rytá v knize Gesta Pontificum Roman. a Joh. Palatio (zemřel 1600.), P. I. p. 300. s následujícím podpisem: „Calices vendidit ut captivos redimeret: Solii iste Longobardi Selon fait: Longobardos quos non correxit vivens, emendavit Beatus. Exspoliato a Graecis Laterano, Joannes ut spem tolleret barbaris iterum sacros diripiendi thesauros, reliquum misit, teste Anastasio, per omnem Dalmatiam seu Istriam per sanctissimum et fidelissimum Martianum Abbatem in redemptionem captivorum, qui depraedati erant.“

Katančič, Matěj Petr; jeho, co 75 letého podobizna kamenotisková jest v knize: Istri accolar. Geogr. Vetus, Budae 1626.

Krasičského, Hynka, podobizna v I. díle jeho spisův od J. N. Bobroviče v Lipsku 1834. vydaných.

Kościońsko, Thad., pomník v Krakově.

Kroje Polského lidu, ve Wojcičského Piesni lidu, ve Varšavě T. I. 11. 1) Dudař Wielkopolski, 2) Kurp, 3) Kujawjak, 4) Slovák, 5) Postolník z Podlesí, 6) Goral Kobziar, 7) Mazur, 8) Krakowiaci, 9) Huculy, 10) Sandomieřak. I v J. J. Lipinského Piosáki ludu Wielkopols. v Poznani 1842. jsou tři osoby od Kórniku. Srov. Golebiewského kroje Polské.

Lech, J., rytina v knize: *Lechus carmen heroicum a Joanne Skorski*, Leopoli 1745.

Mickievič, podobizna jeho jest v jeho v Paříži tištěných spisech.

Mušický, Lucian, biskup srbský a básník, kamenotisk.

Obličej a nosiva slavjanská rozličných, zvláště illyrských Slávův a B. Hacqueta *Abbildung und Beschreibung der Wenden, Illyren und Slaven*, Leipzig 1801.

Petrovič, Petr, metropolita a arcibiskup Černo-horský, kamenotisk.

Pomořanův, obrazy, a obracování jich na křesťanskou víru skrze Otta Bamberského, v Bamberku v Ottově chrámě, tam rozličná starovendická nosiva, nářadí, zbroje; tam obraz oné paní v Kamíně, která v den nedělní žne u prostřed čeládky.

Poniatovského, knížete polsk., pomník v Lipsku nad Elsterou.

Sartorius, Dan., kazatel a spisovatel československý, jeho obraz v sakristii ev. chrámu v Bystřici.

Serb Herzegovac, pjeva uz gusle, ve Vukových národ. pjesmeh, v Lipsku 1824.

Sitenského, H. J., (něm. Ziethen), pomník v Rainberku.

Skarga, Petr, slavný Polský kazatel, mědirytina v jeho kázáních vydaných od J. N. Bobroviče, v Lipsku 1822.

Sobieski, Jan, král Polský; podobizna v knize něm. psaní k jeho manželce v čas turecké vojny posílané, obsahující.

Stupický šili ze Stupic, Jan, (něm. Staupitz) dohledač klášterův Augustiánských v Němcích, přítel a ochránce Lutherův: jeho obraz nalézá se ve knížce: *Leben und Wirken Dr. M. Luthers*, Chemnitz 1840, ve 4. svazku.

Swiątina Sybilly v Pulavach, v Sybille Voronišově, ve Lvově 1818.

Zvěřinský šili ze Zvěřína, Kurt Krištof, hrabě, (něm. Schwerin), potomek starobodrické rodiny, nejprv

generálmajor vojvody Velehradského (Meklenburského) pak maršálek krále pruského Bedřicha Viléma I. padl v boji 1757. nedaleko Prahy; jeho pomník hrobí jest u Prahy asi 1 $\frac{1}{2}$ hodiny vzdálí u vesnice Štěrbohol, socha pak mramorová v Berlíně. (Když se, s vojskem svým ve velikém nebezpečení postaven, krále Bedřicha ptal: kam by ustoupiti měl, jestliby se předsevzetí nezdařilo? „Do Špandavy“ (žalář v Prusích) byla odpověď králova. Načež hrdinský stařec, uchopiv praporec: „Za mnou, druhové!“ zvolav do bitvy se vrátil, kde po několika kročejích kartačemi prostřelen byl).

Hojné příspěvky ku dějepisu slavjanské krasoumy, zvláště malířství, poskytují:

Znamenitá galerie čili sbírka obrazův od výtečného básníře Hynka Krasického, nyní v Berlíně ve král. knihovně se nalézají. Ona záleží ze 48 svazkův, obsahuje výše 35.000 podobizen, mezi nimiž přemnohé slavjanské, ku př.

z Čechův: Beckovský, Broda, Budovec, Doubravský Jan, Hájek, Harant, Hus, Choterin, Kinští Frant. a Vil., Kolovrat Fr., Kupecký, Lobkovic Bob. a Václav, Lomnický, Pěšina z Čechorodu, Prokop Holý, Rokycana, Slavata Vil., Stranský Pavel, Středovský, Veleslavín, Žerotín Karel, Žižka atd.

z Polákův: Branicki, Brudzewski Vojtěch, učitel Koprníkův, Cantius Jan Doktor bohosl. v Krakově (sr. Kant), Chmieleni, Chodkiewi, Kazimír král, Koprník, Dantiscus, Długoš, Jablonovští 3, Knapski, Kochanowski Jan, Krasicki Hynek, Lešdynští 5, Narušewi, Ořechowski, Poniatowští 6, Potoční 4, Radziwillové 12, Sanguško, Sapiha, Sarbiewski, Skarga, Sobieští 4, Strykowski, Vladisl. Lokietek, Wielhorska, Zaluští 3, Zaręba atd.

z Rusův: Alexis Michail cár, Alexis Petrovič, syn Petra V., Alžběta císařovna, Anna císařovna, Basil III. cár, Bestužev, Boris Feodorovič, Buchvostov, Černičev, Jan Alexievič cár, Jan Vasiljevič IV. cár, Kantemir, Ka-

teřina II. císařovna, Kurakin kníže, Michal Feod. cár, Mužikoy, Pavel Petrovič cár, Potemkin, Romanov atd.
z Horvatův: Zrinský Petr,

z Cizincův: August III., Bátori, králové polští; Bedřich král český a Alžběta jeho manželka. —

V českém museum jsou, dle časopisu mus. následující obrazy: Boleslava Chrobého a Mečislava králův polských, Černeckého Štěp. Sierwačyňského hudebníka, Dunina arcibiskupa; Ves Zařeča 47 obrazův stavitelských 1836 ve Vídni; Halič ve mnoha obrazech atd. Podobizna Marie Theresie císařovny na číši s českým nápisem; podobizna Františka I. v krečovém hedbávi uměle od hraběnky Rosy Kounické čili z Kounic (něm. Kaunitz) zhotovená.

V knize Nový Plutarch, v Pešti u Hartlebena 1842., ve vyšlých posud dvou svazcích, nalézají se následující, Karla Mayera v Norimberce v mědi ryté, slavjanské podobizenky: Alexander I. císař ruský; Cosmas Pražský; Čartoryský Adam, kníže; Josef Dobrovský; Jan Hus; Kateřina I. a II. císařovny ruské; Kościuško; Jan Federovič Paskevič; Mikuláš Zrinský.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 03335 3

Filed by Preservation NEH 1995

